

ÇORUM YÖRESİ SÖZLÜ KÜLTÜRÜ

Can YOKSUL

*Atasözleri – Deyimler - Övgüler (Övmeler)-Özlu Sözler - Yergiler –
Argolar – Öğütler-Beddualar (İlençler-Kargışlar) Şakalar -Tehditler
– Yeminler- Kıyaslamalar – Benzetmeler- Öneriler – İnanmalar
Halk Yargıları- Yakınmalar-Espriler-Dersler ve ...*

Çorum-2013

Baskı Bilgileri
Eylül 2013

Birinci Baskı

Kapak Tasarım
İrfan YİĞİT

Mizanpaj
PANKU KİTLE İLETİŞİM & REKLAMCILIK
Yavruturna Mah. Kulaksız Sok. No:17/A ÇORUM
Tel: 0.364 333 08 08
www.panku.com.tr

Basım Yeri
Bizim Repro
Kültür Çarşısı No:7/100 İSKİTLER / ANKARA

İsteme Adresi:
Çorum Belediyesi Kent Arşivi
Turgut Özal İş Merkezi Kat:4
0 364 225 08 10 / 1539

ISBN- 978-605-64210-0-6

Bu eser Çorum Belediyesi'nin Kültür Yayını'dır PARA İLE SATILAMAZ

İÇİNDEKİLER

Takdim.....	V
Can Yoksul'un “Çorum Yöresi Sözlü Kültürü Kitabı Üzerine	VII
Sunu (İbrahim Gösterir).....	IX
Bu Kitap Nasıl ve Neden Ortaya Çıktı	XIII
Çorum Yöresi Sözlü Kültürü	1
Kaynakça.....	677

CAN YOKSUL

1949 Yılında Çorum'un Tolamehmet Köyü'nde doğdu. İlk öğrenimini Çorum Cumhuriyet İlkokulu'nda yaptı. Daha sonra Ankara-Hasanoğlan'da Atatürk İlköğretmen Okulu'nda ve Diyarbakır - Ergani'de Dicle İlköğretmen Okulu'nda okudu.

Çocukluğu ve ilk gençlik yılları çobanlık, çiftçilikle geçti. İnşaatlarda işçilik yaptı. 1968 - 1978 yılları arasında öğretmen olarak çalıştı. Öğretmenlikten ayrılıp uzun süre Tarımsal Amaçlı Köy Kalkınma Kooperatiflerinin üst örgütlenmesi olan Çorum "KÖY-KOOP"ta yöneticilik yaptı.

Uzun süre Avrupa'da yaşayan Can Yoksul'un gerek Türkiye'de gerekse diğer ülkelerdeki bir çok gazete ve dergilerde şiirleri, yazıları yayımlandı. Avrupa ülkelerinde birçok kentlerde kültürel programlara katıldı. Aynı zamanda bir şiir yorumcusu olarak da tanınan Can Yoksul'un ilk şiir kitabı "Selahattin Koçak imzasıyla" 1970 yılında yayımlandı.

Avrupa'da "Akturna" dergisini kurarak uzun zaman yönetti. Daha elinde bir çok yayınlanacak yapıtları bulunan Can Yoksul'un yayınlanan kitapları şunlardır.

1. Bozkırların Çocuğu (1970)
2. Deli (1974)
3. Gündönümü (1980)
4. Zulada Kalan Türküler (1983)
5. Seni Unutur muyum Seni
6. Panzerler Postallar Darağaçları
7. İnsanlığın Türküleri (1986)
8. Ozani ve Şiirleri üzerine (2011)
9. Çorum Sözlü Kültürü (2013)

TAKDİM

Bir coğrafyanın “vatan” olarak insanına yakışması, “insanın” da o coğrafyaya yakışması eşine az rastlanan bir durumdur. Anadolu, bu yanıyla birçok coğrafyadan daha şanslıdır. Çünkü vatan dendiğinde, Anadolu’da yaşayan insanın gönlü yerinden oynar. “Vatan sevdası” sevdaların en büyüğü olarak görülür. Yaşadığı toprakları, bütün varlığıyla sahiplenip, özlemini, acısını, sevincini, insanî bütün değerlerini bir fidan gibi, bin bir emekle yetiştirenlerin yaşadığı yerdir, Anadolu. Sahip olduğu kültürün kaynağına bakıldığında, hoşgörüyü, merhameti, acıyı ve sevinci, paylaşmayı buluruz. Anadolu, sadece kimliklerin değil, aynı zaman da gönüllerin de akraba olduğu bir toprağın adıdır.

Bir toplumun, kendine ait kültürünü en iyi yansıtan yazısı ve edebiyatıdır. Bu edebiyat da toplumun sözüne, sesine, selamına, haline etki eder. Anadolu’da dağın, taşın, toprağın, ağacın, yokuşun, ırmağın, neyi sayarsanız sayın her şeyin dili ve kulağı vardır. Buna mukabil, atasözlerimizin, deyimlerimizin, türkülerimizin, şarkılarımızın deyişlerimizin hikâyeleri vardır. Anadolu’da insan; dağla, taşla dertleşir, halleşir. Irmağın, şehrin, köyün, sokağın adında sakladığı hikâye aslında bu toplumun değerlerini barındırır. Bu değerler sözle beyan edilir. Böyle bir hakikati anlamış olacak ki sözün kıymetini yüzlerce yıl önce Yunus Emre şöyle dile getirmiştir:

Sözü bilen kişinin, yüzünü ak ede bir söz
Sözü pişirip diyenin işini sağ ede bir söz
Söz ola kese savaşı, söz ola kestire başı
Söz ola ağulu aşı, yağ ile bal ede bir söz...

Yüzyıllardır her topluluğun kendi içinde, yaşamın her alanında sarf ettiği sözler, deyişler, atasözleri, ağıtlar, dualar, şakalar, birer mirastır. Bu miras bizim nasıl bir medeniyet olduğumuzu yansıtır. Medeniyetimize göstermiş olduğumuz ihtimamı ortaya koyar. Gerek kişisel olarak ve gerekse kurumlarımızla birlikte bu ihtimamı, her geçen gün daha fazla göstermek zorundayız. Şehrimize ve kendinden sonra gelecek nesillere olan bu gönül borcunu ödemek ve sözlerin hatırasını tutmak hepimizin vazifesidir.

Biz de Çorum Belediyesi olarak, mensup olduğumuz kültürün birikimlerini geleceğe taşımakla yükümlü olduğumuzun bilincindeyiz. Çorum; Anadolu'yu imar ve inşa edenlerin, muhakkak uğrayıp iz bıraktığı şehirdir. Köklü bir geçmişin birikimini taşıyan Çorum insanı, barış ve kardeşlik duygularını, sokağına, caddesine yansıtmıştır. Böylesi güzel değerleri, hayat tarzına dönüştüren insanlardan mürekkeptir, bu şehir. Belediye olarak basımını gerçekleştirdiğimiz “ÇORUM YÖRESİ SÖZLÜ KÜLTÜRÜ” kitabı şehrimizin bu meyanda birikimini siz değerli okurlarımıza aktarmaktadır. Kıymetli yazarımız Can Yoksul'u tebrik ediyor, Çorum kültür arşivine katkılarından dolayı teşekkür ediyorum.

Muzaffer KÜLCÜ
Belediye Başkanı

CAN YOKSUL'UN “ÇORUM YÖRESİ SÖZLÜ KÜLTÜRÜ” KİTABI ÜZERİNE

Sözlük hazırlamak, dil çalışmalarının zor ve sabır isteyen işlerindendir. Eğer hazırlanacak sözlük, derlemeye ve araştırmaya dayalı ise daha çok zamana, daha çok emeğe ve sabra ihtiyacımız var demektir.

Can Yoksul, “Çorum Yöresi Sözlü Kültürü” adını verdiği kitabına A’dan Z’ye bir sıralama ile 27 binden fazla söz dizmiş, sayfa altlarında 1000’e yakın dipnot bilgisi yazmış, 700 sayfalık dolu dolu bir derleme çalışması koydu önüme. Duygularımı, düşüncelerimi yazmamı istedi. Sevinçle, gıpta ile çevirdim sayfaları.

Antik Batı Edebiyatı yazarlarından bazıları halkın kullandığı dille yazamamaktan yakınmışlardır. Yakınmalarının sebebi halkın kullandığı dilin canlılığı ve renkliliğidir. Çünkü halk dilindeki kelimeler, anlam ve kullanım tarzı bakımından elastikidirler. Zamana, mekâna göre anlamları değiştiği gibi, şekilleri de değişebilir. “Aman Allahım!” sözünün anlamı bir felaket anında ayrıdır, güzel bir manzara karşısında söylendiği zaman çok daha başka anlam ifade eder. “Yorgunum” sözü tarladan gelen bir kimsenin ağzından çıkarsa, anlamı bedeni yorgunluğu anlatırken, bir yakının kaybetmiş kimsenin ağzından çıktığında daha başka anlam ve duygu yüklenmiştir. Can Yoksul, halk dilinin bu farklılıklarını birbirine çok yakın, hatta aynı sözlerle yazılmış gibi görünen sözleri sayfalara aktarırken bu anlam farklılıklarını ustaca yakalamıştır. Atasözlerini en yaygın bilinen şekilleri yanında yine halkın çevrede kullandığı şekillerini de tespit ederek aktarmıştır. “El atına binen tez iner” yanında, “El atına binen köy ortasında iner”, “El atına binen ya düğün günü iner ya bayram günü” şeklinde kullanılışlarını da kitapta bir arada görüyoruz.

Çorum’a Doğu’dan gelip yerleşen Türkler, Türk milletini oluşturan insan varlıklarının, boylarının bütün kültür unsurlarının tamamını beraber getirmişlerdir. Çorum’da yerleşen 21 Türk boyunun bulunuşu, Çorum’un dil ve kültür mayasındaki özün sağlamlığını ve zenginliğini gösterir. Türk dili üzerine akademik çalışmaları ile ün yapmış Profesör Ahmet Caferoğlu, bulamadıkları sözcükler için öğrencilerine “Çorum’a gidin, Çorumlulara sorun” dermiş.

Kitap içindeki sözleri okurken yalnız bir okuyucu olmaktan sıyrılıyor insan. Bir kalabalık içinde sanki çarşı-pazar, düğün evi, oturma odası, kahvede, işyerinde, velhasıl bütün canlılığı ile hayatın içinde yaşadığınızı hissediyorsunuz.

Can Yoksul'u uzun emek ve sabır isteyen böyle bir çalışmayı başarmış olmasından dolayı kutluyorum. Çorum ve yöresi üzerine bir eser, özellikle anadilimiz üzerine bir yeni eser daha yazılmış olmasından büyük sevinç duyuyorum.

Abdulkadir OZULU
EYLÜL - 2013

SUNU

Her ulusun, toplumun; yıllarca, binlerce yıllık bir zaman içinde deneyimler süzgecinden süzerek ortaya koyduğu, üstüne ekleye ekleye zenginleştirdiği, kuşaktan kuşağa aktararak günümüze taşıdığı bir sözlü kültür vardır. Destanlar, atasözleri, deyimler, öğütler, yergiler, övgüler, yeminler, tehditler, ilençler, fıkralar, halk türküleri... bu sözlü kültürün temel taşlarıdır. Bunlar içinde özellikle atasözlerinin ayrı bir yeri vardır.

Her toplumun atasözlerine verdiği bir ad vardır. Eski Türkçede “sav” adıyla gördüğümüz atasözünün Osmanlı dönemindeki karşılığı “darbimesel”dir. Doğu Türkistan yerlileri ile Hotenliler, sava uğün “tapma” derler. Rusya’nın değişik bölgelerindeki kimi Türklerde atasözlerine verilen ad “söpek”tir. Atasözünün başka karşılıkları Yıışışlerde “toprak”, Çuvaşlarda (Sibirya’da bir Türk boyu) “comak” ya da “samah”, Lena Irmağı yakınında oturan Yakutlarda “xohoone”dir (Yund, 1976: 9-13).

Sözlü kültür öğelerinin bir bölümü halk ağzında söylene söylene kalıplaşmıştır. İçlerinde toplumsal yaşamdaki gelişmelere koşut olarak yeni anlamlar kazananlar olduğu gibi, geçerliliğini yitirip zamanla unutulmalar da vardır. Kimi sözlerde anımsanmasını kolaylaştıran, unutulmaya karşı direnç kazandıran, o söze yaşama gücü veren ölçülü, bazen de uyaklı bir yapı göze çarpar. Örneğin, “Dört diyon, dokuz diyon; topluyon otuz diyon” deyiminde uyaklı, “Ben diyom bayram haftası, sen diyon ambar tahtası” deyiminde ise hem ölçülü hem uyaklı bir söyleyiş görülüyor.

Derlenen atasözlerinin, deyimlerin, özlü sözlerin içinde öyle anlam yüklü olanlar vardır ki, bunların bir tekini açıklamak için bile oylumlu bir kitap yazmak gerekir. Bu nedenle, bu derlemede sözlerin açıklanması yoluna gidilmemiş, çok gerekli olduğu durumlarda dipnotlarla yetinilmiştir. Deyimler, atasözleri genellikle cümle içinde kullanılarak yazılmıştır. Küfürler ise derleme dışında tutulmuştur.

Sözlü kültürü oluşturan öğeler bir bütün olarak incelendiğinde onlarda bir toplumun insana, dünyaya, olaylara bakış açısını; yaşam felsefesini bulabiliriz. Daha ayrıntıya indigimizde bir sözün farklı kültür çevrelerinde de söylendiğini görebiliriz. Bu durum bize değişik toplumlar arasında sözlü kültür yoluyla da bir etkileşimin olduğunu göstermektedir.

Bir söz bir yöreden başka bir yörenin, bir toplumdan başka bir toplumun sözlü kültürüne sızarken coğrafyanın, inançların, yaşam ya da üretim biçimlerinin etkisiyle az çok değişikliğe uğruyor. Sözgelimi,

bir Kırım atasözü olan “Gemicinin parası bol, karısı dul” sözü, 1960’lı, 1970’li yıllarda Anadolu’da “Kamyoncunun parası bol, karısı dul” sözüne dönüşmüştür. Bu şekilde, küçük değişikliklerle yaygınlık kazanmış, pek çok yörede, ülkede söylenen ortak atasözleri, deyimler vardır. Atasözlerindeki ya da deyimlerdeki sözcüklerin değişmesinde yöresel etkiler de göze çarpar. Örneğin, bir yörede söylenen atasözünde ya da deyimde geçen cevizin yerini Doğu Karadeniz’de fındık, Ege’de üzüm ya da zeytin alabilir. Aynı biçimde inançlar da sözcüklerin değişmesinde etkilidir. Bir inanç çevresinde bir sözün belirleyicisi olan Hz. Ali, başka bir inanç ortamında Ömer’e dönüşebilir.

Atasözlerimiz, deyimlerimiz; birçok konuda benzerlikler, ortak özellikler gösterir. Kimi zaman da birbirleri ile zıt anlamlar taşırlar. Örneğin, bir atasözünde yüceltilen kadın, başka bir atasözünde aşağılanabilir. Bütün bunlar, toplumlarda değişik düşüncelerin, duyguların olduğunu göstermektedir.

Çok eski dönemlerden beri Anadolu, üç anakara arasında bir geçiş yeri, bir göç yolu, bir köprü konumundadır. Bu konumdan dolayı toprakları üzerinde pek çok toplumun kültürel etkisi vardır. Bu toplumlardan kimileri Anadolu’dan yakıp yıkarak geçmiş, kimisi ekip dikerek bu toprakları kendisine yurt edinmiştir. Kimileri ise zaten bu toprakların yerli halklarıdır. Çorum topraklarını da Anadolu’nun bu tarihsel gelişiminden ayrı düşünmemek gerekir. Burası da Anadolu gibi farklı kültürlerin, inançların, halkların harman olduğu bir yerdir. Kızılırmak’ın batısı Paflagonya kültürüne, doğusu Kapadokya kültürüne dayanır.

On binlerce, yüz binlerce yılın derinliklerinde Anadolu’da yaşayan kavimlere İlkçağlarda Hattiler, Hititler, Hurriler, Luviler, Luvitler, Zutlar, Traklar, Lelekler, Dardaneller, Psidler, Kimmerler, Kaşgalar, Eteneler, Frigler, Kimmerler, Galatlar, Romalılar, Persler, Bizanslılar, Ermeniler, Rumlar, Türkler, Kafkas kavimleri (Çerkezler), Kürtler, Moskiler, Kolhizler, Asurlular, Arap tecimenleri, Persler, Medler, Klikyalılar, Helenler, Troyalılar, Misyalılar, Lidyalılar... daha nice kavim karışarak Çorum topraklarında ortak bir kültür yaratmışlardır. Çorum sözlü kültürünün zenginliğini, belki de bu kadar çok toplumun ortak kültürel birikiminin üzerinde oturmasında aramak gerekir.

Anadolu’muzdaki bu kültürel zenginliği, kaynaşmayı gölgeleyen olaylar da olmuştur zaman zaman. Bu yüzden, derlenen kimi sözlerde inançlar arasında yaratılan düşmanlıkların izlerini de görmek olanaklıdır. Oysa aynı toprak üzerinde yaşayan, aynı köklere bağlı olan bu insanların aynı uğurda can verdiği pek çok ortak olay vardır. Bir buğday ambarı, inanç ambarı olan Çorum topraklarının Yemen’de, Galiçya’da, Balkanlar’da, Çanakkale’de, Kafkaslar’da, Kurtuluş Savaşı’nda verdi-

ği şehitlerin sayısı küçümsenmeyecek denli çöktür.

Çorumlular, bir yandan Ankara, İzmir, İstanbul, Antalya gibi büyük kentlere, bir yandan da yurt dışına olmak üzere iki yönlü bir göç süreci yaşamışlardır. Bugün yalnızca Ankara'da yaşayan Çorumlu sayısı, Çorum'da yaşayanlardan daha çöktür. Bu göçlerle kültürel zenginliklerini başka kentlere taşıyan Çorumlu, başka kentlerden gelenlerin kültürüyle de beslenmektedir.

Anadolu'da binlerce yılın birikimiyle zenginleşen bir sözlü kültür geleneğinin bulunduğunu söylemiştik. Ancak toplumumuzda bu zengin kültürel birikimin derlenerek yazıya geçirilmesine çok geç başlanmıştır. Bu yüzden birçok atasözü, deyim derlenmeden yitip gitmiştir. Çünkü bizim erken dönemlerde başlayan bir derleme geleneğimiz yoktur. Aynı durum Çorum sözlü kültürü için de geçerlidir.

Atatürk'ün daha 1936 yılında, "Türkiye Cumhuriyeti'nin temel kültürdür" sözü ile konunun önemini belirtmesine karşın bizim ülkemizde kültürün önemi, "ekonomik kalkınmanın altyapısını kültürün meydana getirdiği" bir türlü kavranamamıştır (Tan, 2003: 7-8). Kalkınmış, güçlü, uluslar arası alanda saygın bir ülkenin ancak zengin bir kültürel altyapı ile geliştirilebileceği kavranamayınca kültüre de gereken önem verilmemiştir.

Derleme çalışmalarının yetersiz kalmasında Çorum yöresindeki aydın, okuryazar eksikliğinin etkisini de vurgulamak gerekir. Derleme çalışmalarına yönelik olarak Çorum Halkevi'nin 1938-1946 yılları arasında yayınladığı "Çorumlu" dergisinin dışında geçmiş yıllarda fazla bir çalışma göze çarpmamaktadır. Ancak son birkaç yıl içinde bu konuda ortaya çıkan hareketlilik hem sevindirici hem umut vericidir. Çünkü yöre kültürüyle ilgili yayınlar çeşitlenerek artmaktadır. İlimizde kurulan Hitit Üniversitesi'nin de bu çalışmalara renk katması, yöre kültürünü bilimsel yöntemlerle incelemesi beklentisi içinde bu alanda çalışma yapacaklara başarılar diliyorum.

Editör
İbrahim GÖSTERİR
Eylül 2013

BU KİTAP NASIL VE NEDEN ORTAYA ÇIKTI?

Yukarıdaki sorunun yanıtını verebilmemiz için gerilere dönmemiz gerekiyor. 2010 yılındaydı, değerli öğretmen İbrahim Gösterir arkadaşımızın “Örnekli-Tanıklı Çorum Ağzı Sözlüğü”, Çorum Belediyesi Kültür Yayınları arasında yayınlanmıştı.

Daha önce rahmetli Tayyar Kerman hocamızın eğildiği ve kitap halinde yayınladığı bu konuyu Sayın İbrahim Gösterir örnekleriyle, tanıklarıyla ele alarak Çorum ve Türkiye folkloruna önemli bir katkıda bulunmuştu. Daha sonra ikinci baskısı da yayınlanarak daha çok çevrelere ulaştı.

Bu değerli yapıtın ilk baskısını okuyunca heyecanlandım, gurur duydum. Bazı eksiklerin olduğunu fark ederek kurşun kalemle kitap üzerinde notlar aldım.

Birçok yarı başı çalışmam gibi, benim Çorum yöresinde söylenen sözlerle ilgili bir çalışmam vardı. Bu çalışmanın bir bölümünü İbrahim Hoca'mıza göstererek yeniden yapılacak baskılarda kendisinin bu çalışmasına bir katkı olsun istedim. Derlememle ilgili küçük bir defteri kendisine verdiğimde, “Hayır bunu ayrı bir çalışma yapalım.” diyerek ortaya yeni bir konu çıkardı.

On yıl kadar Çorum'un köylerinde öğretmenlik yapmıştım. Öğretmenliği bırakıp Çorum KÖY-KOOP'ta (Çorum Tarımsal Amaçlı Köy Kalkınma Kooperatifleri Üst Birliği) çalışırken yüzlerce köyü gezip dolaştım. Vardığım her köyde hiç ummadığım (duymadığım?) bir sözle karşılaşırıyordum. Belki bunlar bir gün benim ya da başkalarının işine yarar diyerek bu sözleri derliyor, yazıp bir kenara atırıyordum.

Gerek öğretmenliğim sırasında, gerekse diğer zamanlarda topladığım bu sözler zamanla binleri buldu. Atasözleri, deyimler, özlü sözler, argolar, yergiler, beddualar, övgüler, tehditler, yeminler, öğütler vb. derken çoğaldıkça çoğaldı.

Tüm bunların Çorum ve Türkiye folkloruna (Halkbilimine) mutlaka iyi katkıları olacağına beni inandırarak böyle bir çalışmaya öğretmen Sayın İbrahim Gösterir yönlendirdi.

Son iki yılı aşkın zamanımı bu çalışmaya ayırdım. Çok ağır ve sıkı çalışma koşullarında sağlığımdan da bir şeyler yitirdim.

Baktım ki, bu işin “sonu başı yok.” Çünkü halk kültürü binlerce geçmiş yıla kök salmış bir ağaç gibi. Sonunda konuyu en kısa sürede kapatmak zorunda kaldım. Şüphesiz gelecek baskılarda konu daha genişleyecektir.

“Çorum Sözlü Kültürü'nü bahane ederek ülkemiz kültürüne bir katkıda bulunabildiysem ne mutlu bana.

Bu çalışmanın, bu kitap fikrinin ortaya çıkmasında beni yönlendiren; kitabın dizgisini yapan, yeni sözler temin ederek katkıda bulunan, hiçbir zaman alçakgönüllülüğü elden bırakmayan; bir arı gibi, bir karınca gibi alışkan, emekçi insan, değerli öğretmenimiz Sayın İbrahim Gösterir'e burada bir değil, bin kez teşekkür ederken, onun bu çalışmalarına göğüs geren yakınlarına da bin kez teşekkür ediyorum.

şunu yinelemekte yarar görüyorum: Bu kitabın ortaya çıkmasında belki de benden daha çok "Ozani"nin katkıları vardır. Onun Çorum Manileri adlı kitabı da ayrı bir güzellik içermektedir.

O benim yaşça küüğümdür. Ama ben onun üretken ellerinden öpüyorum, orum kültürüne katkılarından dolayı. Ayrıca bu kitabın kapak resmini yapan Sayın İrfan YİğİT'e, basma, dağıtma yükümlülüğünü üstlenen Belediye Başkanımız Sayın Muzaffer KÜLCÜ'ye teşekkürlerimi bir borç biliyorum.

Can YOKSUL
Eylül 2013

ÇORUM YÖRESİ SÖZLÜ KÜLTÜRÜ

A

Aba abaya benzer, baba babaya benzer.
Aba abaya, baba babaya dert yanar.
Aba adama yük olmaz.
Aba altından değnek gösteriyor.
Aba başka, baba başka.
Aba başka, baba başka; çuval başka, torba başka.
Aba ıslandırır, baba uslandırır.
Aba ıslatır, baba kurutur.
Aba sırtı bilir, baba yurdu bilir.
Aba vakti yaba al, yaba vakti aba al.
Aba yağmurdan korur; baba dertten, düşmandan.
Abacı kebeci, anladık ama sen necisin?
Abanın altı çarık, adamın başı sarık.
Abanın altında bir yıl yaşarsın, babanın yanında bir ömür.
Abanın değeri soğukta belli olur.
Abanın iyisine bak, adamın dayısına bak, ırmağın kıyısına bak.
Abanın kadri yağmurda bilinir.
Abanıp durma, yeter artık.
Abarta abarta bitiremedi.
Abası kalın.
Abası yanığın biri.
Abasına bak, babasına bak.
Abasını babasından üstün tutuyor.
Abasını, babasını birbirine karıştırdı.
Abaya bakma, abanın içine bak.
Abaya yük deme, babaya lök¹ deme.
Abayı bırak odana, lafı bırak adama.
Abayı yakmış.
Abayı yaktı, mercimeği fırına verdi.
Abbas yolcu.
Abdal ata binmiş, kendini bey oldum sanmış.
Abdal dili dökmeye çalışınca aptallığı ortaya çıktı.
Abdal düğünden, çocuk oyundan usanmaz.
Abdal tekkede, hacı Mekke'de olur.
Abdala malûm olur.

¹ Lök: Erkek deve.

Abdala sormuşlar, “Atın ne yer?” demiş, “Kile.”² “Bulamazsa ne yer?” demişler. demiş “Sile.”³

Abdalın arkadaşlığı yol görünücüye kadardır.

Abdalın dostluğu köy görünücüye kadardır.

Abdalın eşeği zonguldemiş da inşallah koşacak demiş.

Abdalın karnı doyunca gözü pabucunda olur.

Abdalın karnı doyunca gözü yolda olur.

Abdalın yağı bol olursa başına kıcına çalarmış.

Abdalın yeri tekke, hacının yeri Mekke'dir.

Abdalın yolculuğu köy görünücüye kadardır.

Abdest almaya gönlü yok da çörtene tutuyor.

Abdest almayı bilmez; ama namaz kılmayı bilir.

Abdest camiden çıkınca değil, camiye girmeden alınır.

Abdesthane gibi kokuyorsun.

Abdesthane ibrıkları⁴ gibi dolup dolup boşalıyorsun.

Abdestsiz dayına namaz mı dayanır?

Abdestsiz namaz kılmayı babandan mı belledin?

Abdi!

Abes işlerle uğraşma.

Abık sabık.

Abidik dedik, gubidik dedik; sonunda paparayı yedik.

Abidik gubidik.

Abran kaç ki, daran kaç ola?

Abraş at yükçü olmaz.

Abrıl geldi yetiştii, dudak ota yapıştı.

Ağaca balta vurmuşlar “sapı bendendir” demiş.

Abuk sabuk konuşma.

Abuk sabuk konuşmayı her adam beceremez.

Abukatı⁵ kuvvetli olanın çenesi de kuvvetli olur.

Abur cubur adamlarla benim işim yok.

Abur cubur adamlarla senin işin ne?

Abur cubur ne bulursa midesine dolduruyor.

Abur cubur şeyler dinleyi dinleyi yüreğim şişti artık.

Aca açlık anlatılmaz.

Aca dokuz yorgan örtmüşler, yine uyuyamamış.

Aca tokun yorganını örtmüşler yine uyuyamamış.

Acele bir ağaçtır, meyvesi pişmanlıktır.

Acele eden fenadır, acele eden başarıdan yoksun kalır.

Acele etme, belaya gitme.

² Kile: 12 kilogram

³ Sile: Yarım ölçek.

⁴ Ibrık: Güğüm, ibrik.

⁵ Abukat: Avukat.

Acele giden ecele gider.
Acele ile menzil alınmaz.
Acele iş şeytan işidir.
Acele işe şeytan karıştır.
Aceleyle kalkan zararlar oturur.
Acele yürüyen yolda kalır.
Acem kaşığıyla Arap pilavı yenmez.
Acem'e acemiyle gitme.
Acem'e yakın olanın palavrası bol olur.
Acemi berber tıraşı köylüde öğrenirmiş.
Acemi çaylak, yanına gelene meslek öğretiyor.
Acemi çaylak!
Acemi katır yükünü kapı önüne indirir.
Acemi nalbant nalbantlığı Kürt eşeğinde öğrenir.
Acemiye bir şey öğretmek, deveye hendek atlatmaktan zordur.
Acı aca bırak, ucu uca bırak.
Acı acıyı, su sancıyı keser.
Acı bademi kıracağı çalmaz.
Acı bademin fişkını, şallağın şişkini.
Acı baldırcanı, kıracağı çalmaz.
Acı biber gibi burnundan kızarmaya başladı.
Acı biber gibi yakıyorsun.
Acı böcekler ısırmasın.⁶
Acı çalıştırma, toku incitme.
Acı çekmeyen başkasının acısını bilmez.
Acı çektiği besbelli.
Acı haberle yıkıldı, eli ayağı birden çözüldü.
Acı paylaştıkça azalır.
Acı sirkenin zararı küpünerdir.
Acı soğan yemedim ki ağzım koksun.
Acı soğanın da bir bedeli vardır.
Acı söğüdün dumanı göz doldurur.
Acı söyleme, kimseyi incitme.
Acı söyleyeni dost da dinlemez.
Acı söz insanı canından bezdirir.
Acı söz tatlıdır, tatlı söz acı.
Acı tatlı her şeyi unutursun; ama yediğin sopayı unutamazsın.
Acı yedim ağzım yandı.
Acı yedim dilim yandı, kestaneden elim yandı.
Acı yedim yaralarım azdı.

⁶ Ölen kimse için söylenir.

Acıdım, acınacak hale düştüm.
Acıdım, yüreğim dayanamadı hallerine.
Acıkan doymam, susayan kanmam sanmış.
Acıkan karnın kulağı yoktur.
Acıkan ne olsa yer, acıyan ne olsa söyler.
Acıkla cacık beraber yenmez.
Acıkla elmayı karıştıрма, atınan eşeği yarıştıрма.
Acıklı başta akıl olmaz.
Acıkmayınan insan hemen ölmez.
Acıkmaynan miden delinmez.
Acıktığını bilmiyor, doyduğunu bilmiyor.
Acılar, yokluklar, kahırlar çökertti beni.
Acılardan yasa gömüldü, artık ağzını bıçak açmıyor.
Acıları çeke çeke iyice bilendim.
Acılarımı çıkardım ondan.
Acılı türküler yüreğimi yakar.
Acımasızın eline düştüm.
Acın gözü ekmek teknesinde olur.
Acın gözü tandırdaki sacda olur.
Acın gözü yanan ocakta olur.
Acın halinden aç anlar.
Acın halini tok nerden bilsin?
Acın imanı olmaz.
Acın karnı doyar, gözü doymaz.
Acın karnı, tokun yüzüne bakmakla doymaz.
Acın koynunda çörek saklanmaz.
Acın mezarı yok.
Acından ateş öksürür, alev püskürür.
Acından gemini geiyor.
Acından ilk akşam yatıyor, kuyruğu dik tutuyor.
Acından kimse ölmemiş.
Acından ölen var mı hani?
Acından ölenin son sözleri duyulmaz.
Acındırırsan arsız, acıktırırsan hırsız olur.
Acısını çekmek.
Acısını çıkardım.⁷
Acıyan uyumuş, acıkan uyumamış.
Acıyı çeken bilir.
Acıyı görmeyenin, bilmeyenin bağı yanmaz.
Acıyı tatlı da kesmez.

⁷ Bana yapılanın öcünü aldım anlamında.

Acil şifa dilemenin derde faydası yoktur.
Acizlik başa beladır.
Aç aca derdini söylemez.
Aç acı doyuramaz; ama aç toku doyurur.
Aç adama soğuk ok gibi işler.
Aç adamın dini imanı olmaz.
Aç aman bilmez, çocuk (avrat) zaman bilmez.
Aç aslandan tok domuz yeğdir.
Aç ayı oynamaz.
Aç bıraktığın bir gün seni de yer.
Aç bulduğunu yer, umduğunu değil.
Aç domuz mısır tarlasından çıkmaz.
Aç doymam, tok acıkmam sanır.
Aç elini kora sokar.
Aç enik!
Aç esner, âşik gerinir.
Aç eşek gibi anıracağına zamanında arpanı, samanını düşünseydin.
Aç gezmektense tok ölmek iyidir (yeğdir).
Aç gözlü olma, önce ruhunu, beynini doyur.
Aç gözlünün, doymazın biri.
Aç gözlüyü doyurmak zordur.
Aç gözünü, açarlar gözünü; geçinmek için yaldızla sözünü.
Aç it bin (kırk) kapıda dolaşır, tok it bir kapıda.
Aç it fırın yıkar.
Aç itin davara hayrı olmaz.
Aç itin havsalası dar olur.
Aç kabadayının sesi gür çıkar.
Aç kaldığına ağlama, tok olduğuna sevinme.
Aç kalmaktansa tok ölmek iyidir.
Aç kapıyı bezirgân başı.
Aç karın guruldar.
Aç karın yüksek nalın, salın gönlüm salın.
Aç karına dişlerini gacırdatıp durma.
Aç karına soğuk su neylesin?
Aç karına uyku uyunmaz.
Aç karnın tok beyni olmaz.
Aç ki kapını, açayım kapımı.
Aç koyma hırsız edersin, çok söyleme arsız edersin.
Aç koyun kuzuya meme vermez.
Aç kömün kapısını hayvanlar seyip⁸ kalsın.

⁸ Seyip: Başiboş, özgür, serbest.

Aç köpeğin sürüye hayrı olmaz.
Aç köpek fırın yıkar.
Aç köpek kurttan korkmaz.
Aç kulağım, dinç kulağım.
Aç kurt aslana bile saldırır.
Aç kurt gibi saldırma.
Aç kurt yavrusunu yer.
Aç ne yemez, tok ne demez?
Aç ölmez, gözü kararır; susuz ölmez benzi sararır.
Aç tavuk düşünde kendini darı ambarında görürmüş.
Aç tavuk hırsından horoza bile saldırır.
Aç tavuk kendini ekin pazarında görür.
Aç tokun halinden bilmez.
Aç tokun yüzüne bakarak karın doyuramaz.
Aç uyuz, kan kuduz.
Aç yatan tok kalkar.
Aç yatar, kuyruğu dik tutar.
Aç yatarım kuyruğumu dik tutarım.
Açan kapar, yıkan yapar.
Açarsan kapını, el de açar sana kapısını.
Açgözlülüğün böylesini hiç görmedim, gözünü toprak doyura.
Açgözlülük bazen insanın gözünü kör eder.
Açığa vurmak.
Açığı kapatmak için yaraya yara eklenmez.
Açık ağız aç kalmaz, çok düşünme saç kalmaz.
Açık kapıdan at da girer, it de, eşek de.
Açık kapıyı kapama, kapalı kapıyı açmaya zorlama.
Açık saçık her söz, her yerde konuşulmaz.
Açık saçık.
Açık yaraya kurt düşmez.
Açık yaraya tuz ekilmez.
Açılan kapının eşiğinden içeriye edepli gir, edepli çık.
Açılan kapıyı yüzüne kapattırma.
Açılan solar, ağlayan güler.
Açıldık saçıldık, borç gırtlığımızı kadar geldi.
Açıldım derdimi, sırrımı söyledim. Varıp söylediler ellere.
Açıldım saçıldım, tırpanla biçildim.
Açılmadık çıkıda ne olduğu bilinmez.
Açılmadık çıkıdan kimbilir ne sırlar çıkar?
Açılmış saçılmış, bahar çiçekleri gibi olmuş.
Açlar bilir açlığın ne olduğunu.
Açlığa, yokluğa boyun eğeceğine, onları yenmeye çalış.

Açlığı çeken bilir.
Açlığı yaşa ki, acın halinden bilesin.
Açlığın ilacı ekmektir.
Açlığın yaratacağı felaket bütün felaketlerden beterdir.
Açlığın yarattığı yıkım, hiçbir silahın yaratamayacağı kadar felakettir.
Açlık her canlıyı çılgınlaştırır.
Açlık ile tokluğun arası bir dilim ekmek.
Açlık ile tokluğun arası yarım yufka.
Açlık insanın elini kora sokturur.
Açlık sofuluğu bozar.
Açlık, yokluk çökertti beni.
Açlık, yoksulluk kader değildir.
Açlık, yoksulluk ölümden de beterdir.
Açlıkla oyun olmaz.
Açlıkla tokluğun arası bir bazlamadır.
Açlıkta darı ekmeği helvadan tatlıdır.
Açlıktan avurtları birbirine girmiş.
Açlıktan bağırsağı kurumuş.
Açlıktan dişinin kirini kemiriyor.
Açlıktan gemini geiyor.
Açlıktan içi bayıldı.
Açlıktan içi geçti, olduğu yerde kalakaldı.
Açlıktan içim ezildi.
Açlıktan karnı gurulduyor, daha kuyruğunu dik tutuyor.
Açlıktan kemikleri sayılıyor.
Açlıktan midem kazanıyor; ama kimsenin umurunda değil.
Açlıktan nefesi kokuyor.
Açlıktan ölenin mezarı yoktur.
Açma kapını el ucuyla, açarlar kapını el gücüyle.
Açma sırrını dostuna, o da söyler dostuna.
Açmak istediğim bütün kapılar yüzüme kapandı.
Açtan iş bekleme.
Açtı ağzını, yumdu gözünü; söylemedik söz bırakmadı.
Açtırma ağzımı, yumdurma gözümü.
Açtırma kutuyu, söyletme kötüyü.
Adak adadım türbeye, eti gitti zorbaya.
Adaletin batsın senin.
Adaletin çarkı geç de olsa döne döne yerini bulur.
Adaletin tecellisi geç de olsa yerine gelir.
Adaletsiz devlet yıkılmaya mâhkumdur.
Adaletsizliğe son vermenin yolu adaleti bulabilmektir.

Adam adam kıymetini bilir.
Adam adama adamlığını söylemez.
Adam adama benzemez.
Adam adama gerek olur, iki serçeden börek olur.
Adam adama yük olmaz, can gövdeye mülk olmaz.
Adam adama yük olmaz, ceset cana mülk olmaz.
Adam adamdan çekinmez.
Adam adamdan korkar.
Adam adamdan korkmaz.
Adam adamdır, olmasa da pulu; eşek eşektir olmasa da çulu.
Adam adamı bir kere aldatır.
Adam adamı gözünden anlar.
Adam adamı yemez ya.
Adam adamın aynasıdır.
Adam adamın başına vurunca, dayak yiyen “vay arkam” diye bağırmış. “Ne oldu arkana, o senin başına vurdu.” dediklerinde “Arkamda adamım olsaydı o benim başıma vurabilir miydi ki.” demiş.
Adam ahbabından bellidir.
Adam ahmağın teki!
Adam akşam kumara başladı, sabah oldu kadını boşladı.
Adam amma da kuruluyor, gören padişah sanır.
Adam ateşi görmeden parlıyor.
Adam azmanı.⁹
Adam azmış bir kez, zapt olacağı yok.
Adam bana akınan kararı seçtirdi.
Adam bana öyle bir vurdu ki, hurdahaş oldum.
Adam beni hasta etti.
Adam beni karambole getirdi.
Adam bir akıl kutusu.
Adam bize öyle bir kazık attı ki, şaşakaldık.
Adam bizi bir cilaladı, varımızı yoğumuzu alıp götürdü.
Adam bizi ekti, kaybolup gitti.
Adam bizi hiç dikkate almıyor ki!
Adam bütün çevresine düşman kesildi.
Adam değil, cudam.¹⁰
Adam değil, kerestenin teki.
Adam değil, tam bir tomruk.
Adam devamlı evladının birini gayırıyo, birini horluyo.
Adam eşeğinden, kadın döşeğinden belli olur.
Adam evladı (Adam gerçekten adam evladı).

⁹ Çok iri yapılı kimse.

¹⁰ Cudam: Görgüsüz, beceriksiz.

Adam evladı her yerde tartısını gösterir.
Adam geldi, başımda ekşidi.
Adam gibi adam kendi dengini bulur.
Adam gibi adam, kadın gibi kadın sever.
Adam göze geldi.¹¹
Adam hacı mı olur varma ile Mekke'ye; eşek derviş mi olur su çekmekle tekkeye?
Adam hem ağzından burnundan üfürüyor, hem ardından.
Adam her akşam körkütük sarhoş.
Adam ikrarından, eşek yularından tutulur.
Adam ise arif olmayı bilir.
Adam iyi palazlandıydı; ama öyle bir çarptılar ki, onu sifıra indirdiler.
Adam kafadan kantağın teki.
Adam kafayı bozmuş.
Adam kafayı çektikçe havasını buluyor.
Adam kalkıp bir gezip dolaşmayı bilmiyor, sanırsın ki yere çivili.
Adam karpuz gibi kendi içini yemiş.
Adam karşısındakine duman attırdı.
Adam kendisini oraya adamış bir kez.
Adam kıtlığında adam yerine geçmişsin.
Adam korkusundan dilini yuttu.
Adam lafı kestirip attı; konuşacak bir şey kalmadı.
Adam olabilmek için kırk ambar buğday yemelisin.
Adam olan kendine laf söyletmez.
Adam olan laftan sözden anlar, adam olmayana davul çalsan ne fayda?
Adam olana bir söz yeter.
Adam olana sivrisinek saz, adam olmayana davul zurna az.
Adam olmak için daha kırk tekne ekmeğe ihtiyacın var.
Adam olur abayı beğenmez, adam olur babayı beğenmez.
Adam olur güvenir abasına, odam olur güvenir babasına.
Adam öyle bir adam ki, bildiğinden şaşmıyor.
Adam sağlam adam doğrusu, ona her zaman güvenebilirsiniz.
Adam sandık eşeği, altına açtık döşeği; baktık adam değilmiş, altından çektik döşeği.
Adam sandık eşşee, annimize değdi daşşaa.
Adam sarrafı.
Adam sende de geçsin.
Adam sende, tarla benim değil mi? Onun hasılâtı da benimdir.¹²

¹¹ Nazara geldi.

¹² Beş yıldır İstanbul'da yaşayan Parisli birisi karısının bir çocuk doğurduğunu duyunca İstanbullu birine anlatmış. O, hayretle, "Ama sen beş yıldır buradasın, bu nasıl olur?" diye sormuş.

Adam servetiyle yedi sülalesini ihya etti.
Adam tam bir fesat kutusu.
Adam tam bir zevki selim sahibi.
Adam vardır domdom kurşunuyla yıkılmaz, adam vardır üflesen yıkılır.
Adam vardır yağmurdur yaştır, adam vardır oturaklı taşır.
Adam yanında bulunanları düzleyip geçti (Argo).
Adam yaşlandıkça sapıklaşmaya başladı.
Adam yer üşür, hayvan yer ısınır.
Adama laf anlatmak deveye hendek atlatmaktan daha zor.
Adama öyle bir damga vuracaksın ki, ömrü boyunca silinmeyecek.
Adama öyle bir kumpas kurmuşlar ki, kurtulması mümkün değil.
Adama sormuşlar “karınla niye konuşmuyorsun” diye, “hiç söz sırası gelmiyo ki.” demiş.
Adamak kolay, ödemek güçtür.
Adamakla mal tükenmez, vermekten Hak saklaya.
Adamda amma da çene varmış ha!
Adamda bir burun var, Karacaköy hıyarı gibi.¹³
Adamda bir burun var, soba borusu gibi duman çıkarıyor.
Adamda deve boynu gibi bir boyun, domuz dişi gibi bir diş var.
Adamda it tüyü var, her yerde şansı yaver gidiyor.
Adamda öyle bir tip var ki, nere varsa göze batıyor.
Adamdan adam olur, adı bir uşak; deveden deve olur, adı bir köşek.¹⁴
Adamdan saydığın şuna bak hele!
Adamı ansızın görünce ödüm patladı.
Adamı aptal sanan aptal olandır.
Adamı arşa çıkaran arkasıdır.
Adamı bir kenara çektiler, yer misin yemez misin bir ton dayak attılar.
Adamı bunaltıp durma!
Adamı görünce eli ayağı dolaştı.
Adamı itin kışına soktular.
Adamı iyi cilaladın, artık senden kolay kolay kopmaz.
Adamı iyice şişirdiler, bakalım sonu nereye varacak?
Adamı kudurtun iyice, ceremesine katlanacaksın.
Adamı lafa tuttu, işinden gücünden etti.
Adamı paketleyip karakoldan mahkemeye, oradan da mapusa götürdüler.
Adamı pirelendirmeden işini çözmeye çalış.
Adamın adı olur, ağzının tadı olur.
Adamın ahı tuttu, sonra öyle bir derde yakalandı ki!
Adamın akıllısından korkma, delisinden kork.

“Adam sende, tarla benim değil mi, onun hasilâtı da benimdir.” demiş.

¹³ Karacaköy: Çorum’da Derinçay kıyısında, sebzesi bol bir köy.

¹⁴ Köşek: Deve yavrusu.

Adamın aklı çalık, ne konuştuğunu bilmiyor.
Adamın aklına bak; lafa bak, kılığa bak.
Adamın alacası içinde, hayvanın alacası dışında olur.
Adamın ardı var.
Adamın baltası kütükten çıktı, kimseye minneti yok.
Adamın boyu boy değil ki, tam bir minare kırması.
Adamın bu gelişi pek hayra alamet değil.
Adamın ciğerleri yanıyor, git ona biraz serinlik ver.
Adamın değerini adam bilir.
Adamın derisi meşin gibi olmuş.
Adamın dişleri sallanıyor, hâlâ aklı kızda, gelinde.
Adamın dosdoğru olduğunu gören yok ki; yarı eğri, yarı doğru.
Adamın huyu huy değil, boyu boy değil.
Adamın işi gücü başkalarıyla uğraşmak.
Adamın iyisi alıverişte, altının iyisi mehenk taşında belli olur.
Adamın iyisi iş başında belli olur.
Adamın kafası kontak yapmıyor ki.
Adamın kafasına vurmuşlar da vay arkam demiş.
Adamın kalıbına bakma, kalbine bak.
Adamın kötüsü akşamleyin ever.
Adamın kötüsü olmaz, adamı kötü yapan çevresidir.
Adamın marşına basma, çalışınca çenesini durduramazsın.
Adamın minder çürütmekten başka bir derdi yok.
Adamın ocağına incir ağacı diktiler.
Adamın orasını burasını cımbızlayıp durma.
Adamın öyle bir forsu var ki, vardığı kapılar kendiliğinden açılıyor.
Adamın peşinde gizli gizli, sinsin sinsin ne dolaşıyorsun?
Adamın saçı sakalı fırça gibi.
Adamın sesi hiç sıtma görmemiş ki.
Adamın sıvışıp gittiğini bir gören yok.
Adamın söylemezinden, suyun çağlamazından korkulur.
Adamın sözünü ağzında bıraktılar, susturup konuşturmadılar.
Adamın suratına öyle bir şaplak vurdu ki, beş parmağının yeri belli oldu.
Adamın suratında meymenet yok ki.
Adamın üstüne gün doğdu.
Adamın yakasını öyle bir desteledi ki...
Adamın yediğini içtiğini burnundan getirme.
Adamın yere bakanından, suyun sessiz akanından kork.
Adamın yüzü öyle soğuk ki, baktıkça üşüyorum.
Adamın yüzü yaldır yaldır yanıyor.
Adamın yüzü yok ki, astarı olsun.

Adamlar bizi inek sağar gibi sağdılar.
Âdemi âdem eder mektep; âdem âdem olmaz ise yine merkep, yine merkep.
Âdemoğlu hile yapar kimse bilmez fendini, her kime iyilik edersen sakın ondan kendini.
Âdet yerini bulsun.
Âdeti¹⁵ batsın.
Âdetimizi ederim, ağlaya ağlaya gelin giderim.
Âdetini, geleneğini, göreneğini unutma.
Adı ada benzemiyor, tadı tada benzemiyor.
Adı başka, tadı başka.
Adı çıkmış doksana, inmez seksene.
Adı batasınca!
Adı çıkacağına canı çıksın.
Adı çıkmış dokuza, inmez sekize.
Adı çıktı garibin, yüzü yılan yüzünden soğuk oldu.
Adı çıktı, arkasında kimsesi kalmadı.
Adı deliye çıktı, kendi dama.
Adı deliye çıktı, kendi kavağa.
Adı gara (kara) yere¹⁶ gelesice!
Adı sanı batasınca!
Adı sanı gara yere batasınca!
Adı sanı türemiyesice!
Adı var, kendi yok.
Adı var, sanı yok.
Adı verilmiş cendermeye, muhtar mecbur göndermeye.
Adı yere batasınca!
Adı yok, tadı yok.
Adım çıktı dokuza, asla inmez sekize.
Adımını tek at, uyanık ol.
Adımız ağızlarda çalkalanıyor.
Adın batsın!
Adın çıkacağına canın çıksın.
Adın karalansın!
Adın ne? Balkız. Sen baldan da tatlısın ya.
Adın sanın batsın!
Adın sanın kara yerlere gelsin!
Adın sanın, canın kara yere batsın!
Adın siyasiye çıktıysa seni gören yolunu değiştirir.
Adın yere batsın!

¹⁵ Âdet: Huy.

¹⁶ Gara yer: Mezar, gömüt.

Adına bak, tadına bak.
Adında meymanat yok ki, aklında meymanat olsun.
Adını koymak.
Adıyla eğleşme.
Adi!
Af zaferin zekâtıdır.
Afacan.
Aferin budalası.
Afet gibi.
Affeyleyelim, belki bilmez.
Afi tafi yemek.
Agop'un kazı gibi ağzına aldığı gibi hemen yutma.
Agop'un kazı gibi aptal aptal bakıp durma.
Agop'un kazı gibi corkudak yutuyor.
Ağ kaya, kara kaya; bağrımda yara kaya.
Ağ koyun, kara koyun; memleketin nere koyun?
Ağa azaba öyle bir kızmış ki, harmanda firdolayı döndüler.
Ağa azap alacağını yemek yedirerek sınar (değerlendirir).
Ağa bir avrat aldı, belayı satın aldı.
Ağa da benim, bey de benim; var mı diyeceğin?
Ağa girdikten sonra balığın akli başına gelirmiş.
Ağa terlemezsse azap yorulmaz.
Ağa tuttuğu kadar, çoban güttüğü kadar.
Ağaca çıkan keçinin dala bakan oğlağı olur.
Ağaca çıkan keçinin, dama çıkan oğlağı olur.
Ağaca çıksam pabucum yerde kalmaz.
Ağaca dayanma kurur, insana güvenme ölür.
Ağaca taş atmak en büyük günahlardan biridir.
Ağaca yaprak yakışır, insana giyim kuşam.
Ağacı kurt, insanı dert yer.
Ağacı öldüren kurttur, insanı öldüren derttir.
Ağacın çürüğü özünden olur, el için ağlayan gözünden olur; adamın kötüsü sözünden olur.
Ağacın fişkınlarını buda, insanın fişkınlarına acı.
Ağacın fidanı kurur da kanın fidanı kurumaz.
Ağacın kurdu içindedir.
Ağacın meyvesini ye, kabuğunu soyma.
Ağaç altına pisleyeni cinler çarparmış.
Ağaç budandıkça gençleşir.
Ağaç dalı ile gürler.
Ağaç ile kabuk arasına girilmez.
Ağaç kökünden yıkılır.

Ağaç ne kadar çok meyve verirse, dalı o kadar yere eğilir.
Ağaç ne kadar yüksek olsa da yaprakları yere düşer.
Ağaç ne kadar uzarsa uzasin göğe değmez.
Ağaç yaprağı ile güzeldir.
Ağaç yaprakları aşağı doğru sarkarsa yağmur yağar.
Ağaç yaşken eğilir.
Ağaçlara su yürüdü, Yörükler dağlara (yaylalara) yürüdü.
Ağaçların aşıları uç vermeye başladı.
Ağaçların yaprakları geç dökülürse kış geç gelir.
Ağaçların yaprakları kırağıdan kavruldu.
Ağaçlı köyü su basmaz.
Ağaçlık yere, su kenarına, suya pislenmez; günahtır.
Ağaçsız köy, evlatsız anaya benzer.
Ağaçtan kaynana yapmışlar da, düşüp gelinin başını yarmış.
Ağaçtan maşa, abdaldan paşa olmaz.
Ağalar dövüşürken olan ırgatlara olur.
Ağalık tahıl pazarında satılmaz.
Ağalık vermekle, yiğitlik vurmakla olur.
Ağam benden sefil, ben ağamdan sefilim.
Ağam, aızıma omaç dür ki, anayım seni.
Ağanın alnı terlemezse ırgadın burnu kanamaz.
Ağanın eli tutulmaz.
Ağanın eşeği olacağıma, azabın döşeği olurum.
Ağanın gözü atının tımarındadır.
Ağanın gözü, semiz eder öküzü.
Ağanın gözü, yiğidin sözü.
Ağanın malı çıkar, azabın canı çıkar.
Ağaran baş ile ağlayan göz gizlenemez.
Ağartısı bol olanın misafirden korkusu olmaz.
Ağartısız yaz geçmez.
Ağası güçlü olanın kulu asi olur.
Ağası güçlü olanın kulu suçlu olur.
Ağası kuvvetli olanın işi yaman ürer.
Ağılda oğlak doğsa ovada otu biter.
Ağır aksak da olsa işler yürüyor.
Ağır basan yeğni kalkar.
Ağır gamgayı¹⁷ yel kaldırmaz.
Ağır insan hafiften ders almalıdır, hafif insan da ağırdan.
Ağır kazan geç kaynar.
Ağır ol ki, batman gelesin.
Ağır ol, molla desinler.

¹⁷ Gamga: Yonga.

Ağır olmalı, batman dövme- .
Ağır otur ki bey (molla) desinler.
Ağır taş batman döver.
Ağır otur, batman gel.
Ağır otur, batman götür.
Ağır taş yerinden oynamaz.
Ağır taş yerli yerinde durmalıdır.
Ağır taşı herkes kolay kaldıramaz.
Ağır taşı köşeye koyarlar.
Ağır taşı ne yel alır ne sel alır.
Ağır yiğidi mecliste sayarlar.
Ağır yongayı yel kaldırmaz.
Ağır yük çevik ata engel olur.
Ağırbaşlılığı korumak da bir meziyettir.
Ağırbaşlılık toplumda insana yer açar.
Ağırına gitmek.
Ağırladığıma yanmam, enayi yerine konduğuma yanarım.
Ağırlık vermeye başlayan bir misafire uygun bir şekilde yarpuz denen yabani nane yedirilirse hemen kalkıp gider.
Ağıtları duydukça ciğerlerim ezildi.
Ağız açmak.
Ağız açmamak.
Ağız açtırmıyor ki konuşayım.
Ağız ağıza konuşuyorlar.
Ağız ağıza verdiler, laf bitmez daha.
Ağız aramak.
Ağız birliği yapmışlar.
Ağız bozukluğu arka bozukluğundan beterdir.
Ağız bozukluğu kimseye bir şey kazandırmaz.
Ağız burun birbirine karışmış.
Ağız dağişikliği, değerimen keşikliği.
Ağız dalaşı yapıp durma, yeter artık.
Ağız dalaşı, gelecek kötülüklerin başı.
Ağız dalaşı, it dalaşı.
Ağız değerişikliği yapıp daldan dala atlıyor.
Ağız değerıştirdi gene.
Ağız dil ver de söz dinle bir de.
Ağız dil veriyor, kendisi geride duruyor.
Ağız dil versin Allah sana.
Ağız dolusu hakaret ediyor.
Ağız dolusu küfrediyor.
Ağız kalabalığına getirdi.

Ağız kavgası yapıyorlar.
Ağız kokunu çekecek halde değilim.
Ağız kokusu çekmek istiyorsam gider meyhanede çekerim.
Ağız miski el elması.
Ağız şakası yapıyorlar.
Ağız tadı ile şu işi bir bitirseydik.
Ağız tadı verip durma.
Ağız tadıyla bir gün göremedik.
Ağız tanburası çalıp durma.
Ağız tüfeği gibi ağızdan doluyor.
Ağız yapıp durma.
Ağız yemese yüz kızarmaz.
Ağız yemeyince yüz utanmaz.
Ağız yer, yüz utanır.
Ağız yoklamayla bir yere varamazsın.
Ağız yoklamayla laf alamazsın.
Ağız yoklayıp duruyor.
Ağız yürekten taşanı söyler.
Ağızda diş kalmadı, aşığında iş kalmadı.
Ağızda pilav pişmez.
Ağızdan ağza dolaşiyor.
Ağızdan çıkan başa değer.
Ağızdan çıkan gönül dilidir.
Ağızdan dolma tüfek gibi tek atıyor.
Ağızdan dolma tüfek.
Ağızdan kapıyor, keyfine temel yapıyor.
Ağızdan laf kapmaya çalışıyor.
Ağızlıkla fors satma, duman aynı dumandır.
Ağızotu ağızda gerek.
Ağla hey gözlerim, ne gelen var ne giden.
Ağlama ölü için, ağla deli için.
Ağlamak çözüm olsaydı mezardakiler geri gelirdi.
Ağlamak sızlamak acizliktir.
Ağlamak ve ağlatmak günahdır.
Ağlamak, sızlamak çare değildir.
Ağlamakla yâr ele geçmez.
Ağlamasını bilmeyen gülmenin kadrini bilmez.
Ağlamayan çocuğa meme vermezler.
Ağlamayınan ağrı geçmez.
Ağlamayınan sızlamayınan bir yere varılmaz.
Ağlamayla sızlamayla ölen dirilmez.

Ağlarsa anam ağlar, gerisi yalan ağlar.
Ağlatan gülmez.
Ağlaya ağlaya gözlerimden, vura vura dizlerimden oldum.
Ağlayak da gözden mi olak?
Ağlayanın malı, glene hayretmez.
Ağlayı ağlayı gözleri kuru pınara döndü.
Ağlayıp sızlayıp durdu; ama elden gelecek bir Şey yok.
Ağnımdaki yükü taşıyamıyorum.¹⁸
Ağrı bğrme bıçak gibi saplandı.
Ağrıcığın yere gelsin.
Ağrılardan göz ağrısı, her kişinin öz ağrısı.
Ağrılarımın geceyi zar zor geçirdim.
Ağrımayan baş yastık istemez.
Ağrımayan başa yağlık bağlanmaz.
Ağrısız baş mezarda gerek.
Ağrısız baş olmaz.
Ağrıma başımı, ağrıtırım başını.
Ağrıyan azı dişim, ah belalı başım.
Ağrıyı çeken bilir, sen nereden bileceksin?
ÂđŐamın Şerri, zabahın hayrı.
Ağular içip kıvrım kıvrım kıvranasın.
Ağular kusasın.
Ağustos bereket ayıdır.
Ağustos böceği gibi öteceğine, karınca gibi çalış.
Ağustos sıcağı görmeden vücut kendini onarmaz.
Ağustos sıcağında bile yatağında buyan¹⁹ olur.
Ağustos'ta beyni kaynayanın zemheride kazanı kaynar.
Ağustos'ta gle girsem balta kesmez buz oluyor.
Ağustos'ta gölge kovan zemheride karnını ovar.
Ağustos'ta yatanı zemheride bnelek²⁰ tutar.
Ağustos'u bekleyen yaz hiç gelmesin.
Ağustos'un yarısı yaz, yarısı kıŐtır.
Ağza alanmayacak laflar söylüyor.
Ağza düşmek.
Ağza düştü artık, iflah olmaz.
Ağza tat, boğaza feryat.²¹
Ağza tat, dile feryat.
Ağzı açık ayran delisi, bir samanı eksik.

¹⁸ Ağın: Arka, sırt, eğin.

¹⁹ Buymak: Çok Őmek.

²⁰ Bünelek: Isırğan bir sinek; büvelek.

²¹ Miktarı az olan yenecek Şey.

Ağzı barut, dili ateş.
Ağzı bıçak gibi keskin.
Ağzı bir karış açık kaldı.
Ağzı bir yanda, elin gözü kulağı bir yanda.
Ağzı bir yerde, gözü bir yerde.
Ağzı bozuk, diline perhizi yok.
Ağzı burnu birbirine karışmış.
Ağzı burnu yerinde.
Ağzı büyüğün biri.
Ağzı büyük olana kepçe kaşık.
Ağzı çelikli, sıcak hayretmiyor.
Ağzı çiriş çanağına dönmüş.²²
Ağzı çok cafcıflı.
Ağzı çok havalı.
Ağzı çok kalabalık, yanına yaklaşılmıyor.²³
Ağzı çok sıkı, kerpetenle çeksen laf alamazsın.
Ağzı çörten ağzı gibi.
Ağzı da bozuk, kalbi de bozuk.
Ağzı dört dedi, arkası firt dedi.
Ağzı eğri, gözü şaşısı ensesinden bellidir.
Ağzı faraş ağzı gibi.
Ağzı gözü çalık çoynak olasıca.
Ağzı hamur, gözü çamur.
Ağzı havada.²⁴
Ağzı ile kuş tutsa da beş para etmez.
Ağzı kalabalık.
Ağzı kara.²⁵
Ağzı kara yere gelesice!
Ağzı keş gibi kokuyor.
Ağzı kılçıklı.
Ağzı kilitli sanki.
Ağzı kulaklarına vardı.²⁶
Ağzı kuru, dili kuru.
Ağzı kurusun.²⁷
Ağzı makineli tüfek gibi çalışıyor.
Ağzı o kadar bozuk ki, ne dediğini kulağı duymuyor.
Ağzı olan konuşuyor.

²² Ağzı kuruyup acılaşımiş.

²³ Gürültücü, palavracı, yersiz konuşan.

²⁴ Şaşkıın.

²⁵ Kara haber vermekten hoşlanan kimse.

²⁶ Çok sevindi.

²⁷ Beddua, ilenç.

Ağzı oldukça kalabalık, kendisi sudan çıkmış balık.
Ağzı yle bozuk ki...
Ağzı yle kalabalık ki, yanına yaklaşılmıyor.
Ağzı pek (sıkı).²⁸
Ağzı pis.
Ağzı sıkı.
Ağzı sulandı.
Ağzı süt kokan ocuk bana akıl vermeye kalkışıyor.
Ağzı süt kokuyor.²⁹
Ağzı teneke kaplı.³⁰
Ağzı tezvirin biri.
Ağzı torba değil ki büzesin.
Ağzı var dili yok zavallının.³¹
Ağzı var dili yok, bacağı var eli yok.
Ağzı yanan bir daha uslanır.
Ağzı yandı bir kez.
Ağzım var diye laf söylüyor.
Ağzım yandı.³²
Ağzıma bakakaldı.³³
Ağzıma kadar doldum artık yeter.
Ağzımdan bilgi kapmaya alışıyor.³⁴
Ağzımı açmam, her konuşmam suç oluyor.
Ağzımı bozdurma bana.
Ağzımın kâhyası mısın sen benim?
Ağzımın tadı bozuldu.
Ağzımın tadını kaçırdı.
Ağzımızdan ne çıksa, orda burda söz oluyor.
Ağzımızın tadı tuzu bozuldu.
Ağzın burkuldu, gzn burkuldu; en sonunda sözün burkuldu.
Ağzın burnun kapana!
Ağzın burnun kilitlensin!
Ağzın burnun tahtaya gelsin!
Ağzın soğuya da bir şey syleyemeyesin.
Ağzına (eline), yüreğine sağlık.
Ağzına aldığı avurduna sığmıyor.
Ağzına aldığı sözü sakız gibi çiğniyor.

²⁸ Sır vermeyen.

²⁹ çok geç, toy, tecrübesiz

³⁰ Soğuk sıcak her şeyi yiyip içebilen.

³¹ Sessiz, sakın, az konuşan.

³² Zarar, kötülük gördüm.

³³ Merakla beni dinledi

³⁴ Ağız arıyor

Ağzına aptesle al.
Ağzına bakakaldım³⁵.
Ağzına baktım.³⁶
Ağzına bir kemik at, geveleyip dursun.
Ağzına bir kemik attım.³⁷
Ağzına bir lokma verir, altına tulum tutar.
Ağzına bir lokma yiyecek girmedi.
Ağzına bir parmak bal çalacaksın.
Ağzına bir parmak bal çalıyor, neyi var neyi yok elinden alıyor.
Ağzına bir parmak bal çalıyor, sonra bir kovan bal alıyor.
Ağzına bir zeytin tanesi verir, altına tulum tutar.
Ağzına burnuna bulaştırdı.
Ağzına geldiği gibi konuşuyor.
Ağzına geleni arkana koyma.
Ağzına geleni söylüyor.
Ağzına geleni verdi veriştirdi; ama öteki hiç aldırış etmedi.
Ağzına geleni veryansın etti.
Ağzına kadar dolu.
Ağzına layık, onun dersini verdin.
Ağzına layık, söylenecekleri tam yerinde söyledin.
Ağzına taş almış, tek kelime konuşmuyor.
Ağzına tükürdüğümün adamı.
Ağzına verilmesini bekliyor.
Ağzına vur, lokmasını al.
Ağzına, diline, dişine bulaştırma.
Ağzında bakla ıslanmıyor.³⁸
Ağzında bal olan arının kuyruğunda iğnesi vardır.
Ağzında bulunsun.
Ağzında diş kalmamış, gözünde yaş kalmamış.
Ağzında geveleyip duruyor.³⁹
Ağzında inci gibi dişler; ama konuştuğu dili heşler.
Ağzında sağlam diş kalmamış, hepsi gağşamış.
Ağzında sakız gibi çiğniyor.
Ağzında sakız oldu, aynı şeyleri çiğneyip duruyor.
Ağzında sır saklamıyor ki.
Ağzında süt kokuyor, o daha bir toy!
Ağzındaki baklayı çıkarmıyor.
Ağzındakini çiğneyecek diş bulamayınca.

³⁵ Hayran kaldım.

³⁶ Merakla onu dinlemek istedim

³⁷ Onu susturmak için bir şey verdim.

³⁸ Boşboğazlık yapıyor.

³⁹ Bir türlü açık konuşmuyor.

Ağzından (onu, o konuyu) bir türlü düşürmüyor.
Ağzından ateş püskürüyor.
Ağzından ateş saçıyor.
Ağzından baklayı çıkar da görelim.
Ağzından baklayı çıkardı.⁴⁰
Ağzından bal akıyor.⁴¹
Ağzından bal akıyor, insan şaşır kalıyor.
Ağzından bal akıyor, kalbiyle ateş yakıyor.
Ağzından bal aksa da herkese inanma.
Ağzından bal damlıyor.
Ağzından bir hayır söz çıkmaz.
Ağzından burnundan gelinceye kadar yedi içti.
Ağzından burnundan şer akıyor.
Ağzından çıkan koynuna girsin.
Ağzından çıkanı kulağı duymuyor.
Ağzından çıkanı poyraz alsın.
Ağzından girdi, arkasından çıktı.
Ağzından giren arkandan çıkar.
Ağzından girip burnundan çıkıyor.⁴²
Ağzından hayır çıkmıyor, bari şer söylese.
Ağzından inciler saçıyor; ama başkaları konuşurken ortadan kaçıyor.
Ağzından kaçırıldı.⁴³
Ağzından kaptı.⁴⁴
Ağzından kaptığını kırk yere sattı.
Ağzından kızıl kanlar boşana.
Ağzından laf ancak cimbinin alınıyor.
Ağzından laf kapamadım.
Ağzından lafı kaçırıldı.
Ağzından lokmasını alsınlar sesi çıkmaz.
Ağzından söz dirhemle çıkıyor.
Ağzından yel alsın, o nasıl söz?
Ağzından, dilinden ballar dökülüyor.
Ağzını aç, gözünü yum.
Ağzını açacağına gözünü aç.
Ağzını açan kin kusuyor.
Ağzını açık tutma, ya sinek ya inek girer.
Ağzını açınca konuştuğunda konuşuyor.
Ağzını açınca susmak bilmiyor.

⁴⁰ Sakladığı sırları anlatmaya başladı.

⁴¹ Çok tatlı konuşuyor.

⁴² Aldatmaya çalışıyor.

⁴³ Boş bulunup söyledi.

⁴⁴ Bir başkasından hileyle sır öğrendi.

Ağzını açıp gözünü yumma.
Ağzını açıp gözünü yumuyor.
Ağzını açma sinek kaçır.
Ağzını açmış, armut ağzına düşmüş.
Ağzını açmış, armut düşsün diye bekliyor.
Ağzını açtı, gözünü yumdu.
Ağzını aradım, içinden neler buldum.
Ağzını bıçak açmıyor.⁴⁵
Ağzını bozanın ağzını bozarlar.
Ağzını bozma, bozarlar ağzını.
Ağzını bozma.
Ağzını burnunu dağıtmışlar.
Ağzını cart diye yırtarım ha!
Ağzını gözünü yayıp duruyor.
Ağzını havaya açıp durma; ya sinek girer ya inek.
Ağzını havaya açıyor ki, bir damla yağmur düşsün diye.
Ağzını havaya açmış.⁴⁶
Ağzını hayıra, arkanı bayıra aç.
Ağzını iyi mühürle, bir daha gevezelik yapmasın.
Ağzını kapamak bilmiyor.
Ağzını kiraya mı verdin?
Ağzını kullan, karşıdakini ikna et.
Ağzını öpeyim, ne güzel şeyler söyledin.
Ağzını pek tut, başını dik tut.
Ağzını pek tut, sırrını kendine yük tut.
Ağzını poyraza aç.
Ağzını seveyim, böyle güzel şeyler söyle hep.
Ağzını şöyle bir yokla bakalım, bu konuda ne düşünüyor?
Ağzını topla biraz.
Ağzını topla; yoksa haddini bildiririm.
Ağzının buğu kesilsin.
Ağzının fermuarı bozulmuş, ağzını bir türlü kapatamıyor.
Ağzının içine baktırıyor.
Ağzının keşini silemiyor, ona buna akıl veriyor.
Ağzının kokusunu çekmek zorunda değilim.
Ağzının ortasına s...
Ağzının ölçüsünü ver ki, bir daha gevezelik yapmasın.
Ağzının ölçüsünü veren bulunur.
Ağzının payını aldı.
Ağzının payını verdim.

⁴⁵ Hiç konuşmuyor.

⁴⁶ Boşa umut bağlamış.

Ağzının suyu aktı.
Ağzının tadı bozulasıca.
Ağzının tadı bozuldu, işleri bir türlü dırık tutmadı.
Ağzının tadı bozulsun da yiyip içtiğinden hiçbir tat alamayasın.
Ağzının tadını bil.
Ağzının tadını veremedim, ona yanıyorum.
Ağzının tadıyla evinde oturma.
Ağzınla kuş tutsan da kimseyi inandıramazsın.
Ağzınla kuş tutsan kimseye yaranamazsın.
Ağzıyla aklının arası bin karış.
Ah alan olmaz.
Ah aşım aşım, ağrımaz başım.
Ah bir deliksiz uyku uyuyabilsem, dünyalar benim olacak.
Ah çekmekten, of çekmekten kurtulamayasın.
Ah dedim, vah dedim, sonunda oh dedim.
Ah dedim, vah dedim, sonunda tüh dedim, ama iş işten geçti.
Ah diyerek, vah diyerek uyku uyunmaz.
Ah kara bahtım ah!
Ah sana ne oldu kemanı, yeni geldi muhabbetin zamanı.
Ah şu filizkırın fırtınası yok mu, Mayıs'ı burnumuzdan getiriyor.
Ah vah demeyesin, gününü gün edesin.
Ah vah demeyesin, her gün kafayı çekesin.
Ah vah demeyen bir yere varamazsın.
Ah yerde kalmaz.
Ah, nerede o eski âdetler?
Aha babanın sakalına tüküreyim.
Aha derin, aha kılın; haydi açık olsun yolun.
Aha geldim, aha gidiyorum; şen olasın Halep şehri.
Aha kalıbına tüküreyim.
Aha kuyu, aha suyu.
Aha şeytan, aha meydan.
Ahababın ahbaba verdiği zararı kimse kimseye veremez.
Ahabap ahbabın eşegidir, birbirine sırasıyla binerler.
Ahabap çavuşluk yol ağzına kadardır. Yol ağzında kimin nereye gideceği bilinmez.
Ahabap çavuşlukla ortak iş yapılmaz.
Ahabapça konuşmanın altında bir şeytanlık vardır.
Ahabaplık başladığı yerde bitti.
Ahabaplık eskidendi. Şimdi en iyi ahbap paradır.
Ahabaplık hep kuzu sarması değildir, bir gün bitebilir.
Ahabaplık ilerledi bakalım altından hangi Çapanoğlu çıkacak.

Ahbaplık paranın pulun, çıkarın bittiği yerde biter.
Aheste aheste yürümek.⁴⁷
Ahı gitmiş, vahı kalmış.
Ahım şahım bir şey değil.
Ahınan gittim, vahınan geldim.
Ahınan vahınan geçen günler yaşamaya (ömre) sayılmaz.
Ahınan vahınan geçti yıllarım; dermansız kaldı dizlerim, kollarım.
Ahınan vahınan ömür geçmez.
Ahır kapısının menteşesi gibi gıcırdayıp durma.
Ahır sekide oturuyo, İstanbul türküsü çağıruyo.⁴⁸
Ahır sekisinde yatar, Sultan Süleyman'ı rüyasında görür.
Ahıra girişin de bir kuralı vardır.
Ahıra uyum sağlayan insan biraz hayvanlaşır.
Ahırda atlar tepişir.
Ahırda eşek de barınır, insan da.
Ahırda kabadayılık (eşeklik) satmak başkadır, dışarda başka.
Ahırımnda danam yok, evde anam yok.
Ahırın kapısını hırsızdan, temeğini⁴⁹ kurttan koru.
Ahiretine imansız gidersin inşallah.
Ahirette sorgu melekleri yedi komşudan sorar.
Ahiri var, zahiri var; bir de bu işin mahiri var.
Ahiri viran olsun.
Ahiri yok, zahiri yok.
Ahkâm kesip durma, senin ne olduğunu herkes biliyor.
Ahla gelen vahla gider.
Ahladı, pufladı sonunda çekti gitti.
Ahlâk ailenin temel direğidir.
Ahlâkı bozulan toplum çökmüş demektir.
Ahlâksıza ahlâk dersi verilmez.
Ahlâksızlık, Avrupa'dan Anadolu'ya bulaşan bir uyuzluktur.
Ahlat ağacından armut alınır da, ayva alınmaz.
Ahlat ağacıyla armut ağacı birbirine dava açmışlar, davayı tanık olan ayı kazanmış.
Ahlatın altında ayı yatar.
Ahlatın gölgesi hep aynı yerde kalmaz.
Ahlatın iyisini dağda ayılar yer.
Ahlatınan armudu karıştırma.
Ahmağa yüz, aptala söz vermeye gelmez.
Ahmağı kılavuz etme, yolda kalırsın.
Ahmağın biri.

⁴⁷ Yavaş yavaş, ağır ağır.

⁴⁸ Gökçam'da radyo alan fakir fukara için söylenen bir söz.

⁴⁹ Temek: Ahırdaki hayvan pisliklerinin dışarıya atıldığı küçük pencere.

Ahmağınan gitme yola, dolama başına türlü bela.
Ahmak çabalar, iş olacağına varır.
Ahmak gaile çeker, iş olacağına varır.
Ahmak gelin, yengeyi halayığı (kuması) sanır.
Ahmakıslatan da sağanak yağmur da adamın canına okur.
Ahmakıslatan yağmur bir gün seni de ıslatır.
Ahmakıslatan yağmura yakalandıysan vay yandın.
Ahmak iti yol kocadır.
Ahmak misafir ev sahibini ağırlar.
Ahmak ördek gölde götün götün⁵⁰ yüzermiş.
Ahmak ve cahil kimseden uzak dur.
Ahmakla uğraşma, sen de ahmaklaşırsın.
Ahmet Kâa'nın iti gibi ürüyor.⁵¹
Ahmet'in öküzü gibi aval aval bakıp durma.
Ahmet'in öküzü, bakar iki gözü.
Ahrazın dilini sahibi anlar.
Ahrete gitti, selamı sabahı bitti.
Ahrete vardığın zaman benim sorduklarımı sormazlar sana, ahret sorusu sorarlar.
Ahrette eşeğim olsun.
Ahrette girtlağına sarılacağım senin.
Ahrette on parmağım yakanda olacak.
Ahrette peygambere komşu olasın.
Ahrette yakana yapışacağım.
Ahtapot gibi kısıkvrak sarıyor insanı.
Ahtapotun beynini dağıtmadıkça kollarından kurtulamazsın.
Ahu gözlüm benim.
Ahvalimi soranın ahvalini sorarım.
Aile fethedilmesi zor bir namus kalesidir.
Aile içinde hır gür çözümlenin, parçalanmanın işaretidir.
Aile idare edecek hatun, gösteriş düşkünü olmamalı, dili kısa olmalı.
Aile ne denli onurlu, şerefliyse, çalışkansa o denli başarılıdır.
Aile sırrını açıklamak düşmana silah vermek demektir.
Aile toplumun temel direğidir.
Ailece büyük sarsıntılar geçirdik.
Ailece güzel günler göreceğimiz içime doğdu.
Ailede ayrılık gayrılık huzursuzluk getirir.
Ailede dirlik düzenlik kalmadı.
Ailede dirlik düzenlik kavgası veriyoruz.

⁵⁰ Geri geri.

⁵¹ Ahmet Kâa: Çorum'un Tolamehmet köyünün zengini ve yörede hatırı sayılan biri; Ahmet Topaktaş.

Ailede herkes sorumluluğunu iyi bilmek zorundadır.
Ailede saygı sevgi kutsallığın kendisidir.
Ailede sen ben, ayrı hesap kitap varsa o aile bitmiş demektir.
Aileden kutsal olan daha ne vardır ki?
Ailenin sırrı ailede kalır.
Aileyi idare edecek kadın süse az düşkün, dili kısa olmalıdır.
Ak akçe kara gün içindir.
Ak at ile cahil ağaya kulluk zordur.
Ak bacak kara bacak geçitte belli olur.
Ak bacak kara bacak, hamamda belli olacak.
Ak dağda kara maden de bulunur.
Ak defterin dürülsün!
Ak don kara don geçitte belli olur.
Ak duvak Kaf dağlarındaki karın simgesidir.
Ak duvaklı gelin yüzü görme.
Ak giyemedim ki alınayım.
Ak gömleğin kara gömlekten alacağı vardır.
Ak gömlek kara gömlek, nerde kaldı bizim çömlek.
Ak göyneği giymek mesele değildir, onu kirli göstermemek meseledir.
Ak gözüm, kara gözüm; yok sana bir başka sözüm.
Ak gün ağarıp kalmaz, kara gün kararıp kalmaz.
Ak gün ağartır, kara gün karartır.
Ak iti ayran diye kovala.
Ak itin pamukçuya zararı vardır.
Ak keçiyi gören içi dolu yağ sanır.
Ak kefenlere sarsınlar seni!
Ak koyun kara koyun, bunun neresinde oyun?
Ak koyun kara koyun, nerde bitecek oyun?
Ak koyun kara koyun, sonunda bu muydu oyun?
Ak koyundan kara kuzu, kara koyundan ak kuzu da olur.
Ak köpeğin pamuk pazarına ziyarı olur.
Ak köpeğin pamukçuya ziyarı vardır.
Ak köpek kara köpek kurt peşinde belli olur.
Ak kuyu, kara kuyu; nerden gelip nereye gidiyor bunların suyu?
Ak kuzuyu kara kuzuyu birbirinden ayırma.
Ak pak ama, herkes birbirinden uzak.
Ak sakal kara sakal berberde belli olur.
Ak sakal, kara sakal sonunda belli olur.
Ak sakaldan yok sakala kaldık.
Ak sultan, kara sultan; hepsi para sultan.

Ak sütüm helal olmasın.⁵²
Ak üzüm kara üzüme baka baka kararır.
Ak üzüm, kara üzüm; dertlerim salkım salkım, dizim dizim.
Ak yünden kara ip de yapılır.
Aka karışmaz, karaya bulaşmaz.
Aka karışmaz, tavaya bulaşmaz.
Akacak kan damarda durmaz.
Akan su yatağını bulur.
Akan sudan besmelesiz atlamak günahtır.
Akan suyun arkası gelir.
Akar kokar pisin birisi.
Akara kokara bakma, çuvala girene bak.
Akarı yok, kokarı yok.
Akarsu çukurunu kendi kazar.
Akarsu pislik tutmaz.
Akarsu yosun tutmaz.
Akarsuya inanma, eloğluna (kızına) dayanma.
Akbaba başka, kartal (ak leylek) başkadır.
Akciğerin karaciğerin, var mı ki başka bir değerini?
Akça bulmuş da, bohça bulamamış.
Akçe bulsam, çıkı yok.
Akçesi ucuz (değersiz) olanın değeri daha çoktur.
Akdağ'ın ayısı, terbiye görmemiş ki hiç.
Akdağ'ın adamından uzak dur.⁵³
Akı karayı seçtim.
Akıbetinde olacağı buydu.
Akıl akıldan üstündür.
Akıl alayım dedim elden, el benden akıl aldı.
Akıl almak istiyorsan köydeki aksakala git.
Akıl bazen başın belasıdır.
Akıl bir gemi, fikir dümeni; kullandır kendini göreyim seni.
Akıl bunun neresinde?
Akıl danışmaya vardım, aklım karıştı.
Akıl ermez, güç yetmez ona.
Akıl için yol birdir.
Akıl için yol yordam birdir.
Akıl insana sermayedir.
Akıl kimde ise devlet ondadır.

⁵² Anadan beddua.

⁵³ Burada kastedilen Çorum-Mecitözü arasında bulunan ve en yüksek tepesi Kırklar olarak bilinen, Akdağlı köylülere uzak durulmasıdır. Bu köylüler Çorum yöresinde "kaba köylüler" olarak bilinir. Ayrıca burada Kırklar Tepesi'nin eteğinde Akdağ diye bilinen bir köy vardır. Suyu bol olan bu köye, suyun çıktığı bölgeye gidilerek kurbanlar kesilir. C.Y.

Akıl kutusuydu yavrum, aklının kurbanı olup gitti.
Akıl olmayınca başta, ne kuruda biter ne yaşta.
Akıl olmayınca ne yapsın sakal.
Akıl para ile satılmaz.
Akıl rahmanı var, akıl şeytanı var.
Akıl sır ermiyor.
Akıl teraziyle tartılmaz.
Akıl toprak değil ki, herkes başına savursun.
Akıl var, mantık var.
Akıl veren çok, para veren yok.
Akıl verme, para ver.
Akıl yaşta değil baştadır; para bu taşta değil, belki karşiki taştadır.
Akıl yaşta değil baştadır.
Akıllara durgunluk verdin.
Akılları pazara çıkarmışlar, herkes beğenip kendi aklını almış.
Akıllı adam eşeğinin torbasını unutmaz.
Akıllı adam tez kocar.
Akıllı ana babadan akılsız evlat da olur.
Akıllı dinler, akılsız güler.
Akıllı düşman akılsız dosttan iyidir.
Akıllı düşünene kadar deli oğlunu evermiş.
Akıllı düşününceye kadar deli ırmağı geçer.
Akıllı evlat neyler ata malını, akılsız evlat neyler ata malını?
Akıllı köprü buluncaya kadar deli suyu geçer.
Akıllı oğlum var malı neylesin, deli oğlum var malı neylesin?
Akıllı olsun da düşmanım olsun.
Akıllı sözünü deliye söyletirmiş.
Akıllıya bakıp akılsız da başını kaşırılmış.
Akıllıya bir gün bayram, deliye her gün bayram.
Akıllıya para ne gerek, akılsıza para ne gerek?
Akıllıya söylersen derdinin çaresini bulur, akılsıza söylersen kahkahayla güler.
Akıllıyı arkada tutma, akılsızı kılavuz etme.
Akıllıysan akılsızla konuşma, ondan alacağın bir şey yoktur.
Akılsız adamın vay başına gelene.
Akılsız ana babadan akıllı evlat da olur.
Akılsız başın cezasını ayaklar çeker.
Akılsız başın zahmetini ya el çeker ya ayak.
Akılsız baştan sefil taban ne çeker?
Akılsız dostun olacağına akıllı düşmanın olsun.
Akılsız evladın var malı neylersin, akıllı evladın var malı neylersin?
Akılsız iti yol kocadır, gevezeyi dil kocadır.

Akılsız!
Akılsızın şaşkıını, beyaz giyer kış günü.
Akın adı, karanın tadı var.
Akın olmadığı yerde karanın, karanın olmadığı yerde akın bir anlamı yoktur.
Akınan kara bir tutulur mu?
Akınan karanın kardeşliği insanlığın kardeşliğidir.
Akınan karayı karıştırma.
Akınan karayı seçtim.
Akıntıya kürek çekip durma.
Akıttığın kanla, aldığın canla kendini Yavuz belleme.
Akla gelmeyen başa gelir.
Akla karayı seçtirdiler bana.
Akla karayı, altınla parayı seçemedim.
Akli başına yeni geldi.
Akli başında ve bilgin dostu tercih et.
Akli başından bir karış havada.
Akli başından gitti.
Akli bir geliyor, bir gidiyor.
Akli bir karış havada; artık yoldan baştan çıkmış.
Akli bir karış yukarıda.
Akli ermez ama ağzı sakız çiğner.
Akli estikçe bildiğini yapıyor.
Akli evvelin biri.
Akli fikri başka yerde, kendisi bir başka yerde.
Akli fikri darmadağın oldu.
Akli kısıyla, boyu köseyle arkadaş olma.
Akli olan her işittiği söze inanmaz.
Akli olmayana neylesin sakal, kayışı tarladan götürür çakal.
Akli olsa başında bir evi, yanında bir eşi olurdu.
Akli pak.
Akli yokta akıl arama.
Aklim ermiyor, gözüm fehmetmiyor artık.
Aklim gitti geldi, gitti geldi; ama ayağım bir türlü gidip gelmedi.
Aklim varsa Arap olayım.
Aklıma gelen başıma geldi.
Aklıma yatmadı ki, ben ne deyim?
Aklımı başımdan alamazsın ya.
Aklımı başımdan aldın.
Aklımı başımdan çaldılar.
Aklımı çeldiler, cebimi deldiler.
Aklımı kullandım, adama parmak ısırttırdım.

Aklın başı sonu yoktur.
Aklın başında mı?
Aklın bittiği yerde anarşi başlar.
Aklın çözemediği sırrı hiçbir şey çözemez.
Aklın ermiyorsa danışmaya anana git.
Aklın gide de öyle kalasın.
Aklın olduğu yere akılsız gelince akıllı başını alıp gitmiş.
Aklın olsa akıllıyla arkadaş olurdu.
Aklın sınırı yoktur.
Aklın varsa akıllıya danış.
Aklın varsa aklınla çok yaşa.
Aklın varsa avuç açma.
Aklın varsa boy gösterme, akıl göster.
Aklın varsa dostuna aklın belletme.
Aklın varsa en son sen konuş.
Aklın varsa kendine sakla.
Aklın varsa paran vardır, paran varsa aklın vardır.
Aklın varsa uzun menzilli silahın vardır.
Aklın ve dilin ucu yoktur (C.Y.).
Aklına eseni yapıyor.
Aklına esti, dostlarına küstü.
Aklına geleni işleme, her ağacı taşlama.
Aklına geleni söylüyor.
Aklına koyduğunu geriye koymaz.
Aklına kurban olayım ben senin.
Aklına şaşayım senin.
Aklına şaşıyorum.
Aklına turp sıkayım.
Aklına yanayım senin.
Aklına yattı mı, yatmadı mı?
Aklında ne varsa, gerdan kırıp duruyor.
Aklından bir zorun mu var senin?
Aklından geçeni arkana koyma.
Aklından geçenleri biliyorum.
Aklını arpa ekmeğiyle yemiş.
Aklını başına çağır.
Aklını başına topla, şeytana uyup sakın kötü bir iş yapma.
Aklını çok harcama, birazı da sende kalsın.
Aklını çoktan tozuttu.
Aklını karga akıyla karıştırma.
Aklını peynir ekmekle yemiş.
Aklını peynir ekmekle mi yedin?

Aklını yitirsen akıl veren çok olur.
Aklının ermediği işe karışma.
Aklının ermediği işin peşine düşme.
Aklının kenarına çöğdüreyim senin.
Aklının terazisi bozulmuş.
Aklınız başka, fikriniz başka.
Aklınla bin yaşa.
Aklıselim biri.
Akmasa da damlar.
Akraba akrabanın ne öldüğünü ister, ne onduğunu.
Akraba akrabayı yitmiş de yar başında geri tutmuş.
Akraba ile ye iç alışveriş yapma.
Akraba yardan atar, yarda tutar.
Akrabadan kız alırsan akrabasız kalırsın.
Akrabalarınla, dostlarınla ilişkini koparmamaya çalış.
Akrabanın akrabaya yaptığını akrep yapmaz.
Akrabaya verdiği değer bir gün başına bela olur.
Akrabayla ye iç, yad ellerden konuş.
Akrabayla, hısımla ye iç de, sakın ha ortak iş yapma.
Akrana uyarsan akşamın olduğunun farkına varmazsın.
Akranından ders al, akranına ders ver.
Akranıyla konuşmayanın sesi, semadan gelir.
Akrep etmez akrabanın akrabaya ettiğini.
Aksak adım gidiyoruz işte.
Aksak eşekle yüksek dağa çıkılmaz.
Aksak karga hızlı uçar.
Aksak Timur!
Aksakal kara sakala dönmez.
Aksakalı incitme, kendin incinirsin.
Aksırsan da tıksırsan da bu yükü taşıyacaksın.
Aksi avradın eline düşenin vay haline!
Aksi bir adam.
Aksileştikçe aksileşiyor.
Aksini iddia etmekle eline bir şey geçmez.
Akşam ahıra, sabah çayıra.
Akşam erken yat, sabah erken kalk.
Akşam ezanı okunmadan bir evde ışık yakılırsa oraya kötü yaratıklar uğrarmış.
Akşam ezanından sonra komşuya ateş vermek evin bereketini kaçıır.
Akşam gelen misafirin, yiyeceği bulgur sıkısı, yatacağı ahır sekisi.
Akşam güneşi güzele, sabah güneşi sidikliye düşer.
Akşam işe yat, sabah işe git.

Akşam kavil, gündüz savil.
Akşam komşuların evde kızılca kıyamet koptu.
Akşam namazından sonra kimseye yağ ve süt verilmez.
Akşam oldu kon, sabah oldu göç.
Akşam oldu, yerler mühürlendi.
Akşam olduktan sonra tırnak kesilmez.
Akşam olunca kapını sürgülemeyi unutma.
Akşam olunca tüneyecek yer bulamıyor.
Akşam olur olmaz ayaza çekti.
Akşam sefası yapmak.
Akşam yalan söyleyenin sabah yüzü kara çıkar.
Akşam yatmayı bilmez, sabah kalkmayı bilmez; iş versen yapmayı bilmez.
Akşam yemeklerinde soğanlı sarımsaklı yemekler yenmez. Yenirse o gece eve melekler uğramaz.
Akşam yığıldın, sabah dirildin.
Akşam yok ye, sabah çok ye.
Akşama karşı gitme, sabaha karşı yatma.
Akşamcı.
Akşamdan beri küskütük yatıyor.
Akşamdan kalan aşınan, canını alır işinen.
Akşamdan kaldığını kimse bilmesin.
Akşamdan kalma.
Akşamdan kalmayla sabah anlaşılamazsın.
Akşamdan kalmış aş gibi ortaya düştü.
Akşamdan kavur, sabaha savur.
Akşamdan sabaha çıkmaya senedim yok.
Akşamdan sonra komşuya ağartı verilmez.
Akşamdan sonra komşuya ateş veren ahrette o ateşte yanar.
Akşamı yok, sabahı yok; yemeye içmeye tası tabağı yok.
Akşamın arsızından, sabahın hırsızından kork.
Akşamın aşını düşün, sabahın işini düşün.
Akşamın başına karalı gele.
Akşamın bir de sabahı vardır.
Akşamın gittiğine bakma, işinin bittiğine bak.
Akşamın hayrından sabahın şerri iyidir.
Akşamın işini sabaha bırakma. Sabah işini erken bitir akşama bırakma.
Akşamın tozu dumanı, sabahın imanı.
Akşamları aynaya bakan insanın talihi açılmaz.
Akşamları kara tencerenin evden çıkması, o evden kara haber çıkacağının delaletidir.
Akşamları komşudan bir kara gelmezse kara gün geçer.

Akşamları kül yığınınan geçilirken besmele çekilmezse o insan cin çarpmasına yakalanır.
Akşamları tırnak kesmek uğursuzluktur.
Akşamleyin komşuya tuz verilirse evin tadı kaçar.
Akşamleyin ve geceleyin tırnak kesilmez.
Akşamleyin yatarken çıkarılan elbise bir yere besmelesiz asılır ya da bırakılırsa, gece şeytanlar o elbiseleri giyer, eskitir ve geri getirip yerlerine bırakırlar.
Akşamlık sabahlık.⁵⁴
Akşamüstü dikiş dikenin ömrü kıt olur.
Akşamüzeri ya da gece yarısı yıldız hangi yöne akarsa o yandan birinin öleceğine inanılır.
Aktardım tarlayı bahar gelince, nefes aldım evlek evlek bölünce.
Al alan aldanmaz.
Al alığını, nere gidersen git.
Al alın yanına, mor morun yanına.
Al Allah kulunu, zapteyle delini, doğru göster yolunu.
Al aşığı, vur yukarı.
Al atını, göreyim tımarını.
Al atını, istemem tımarını.
Al başına çal.
Al benden de o kadar.
Al birini, vur ötekine.
Al bu mendili koynunda sakla, yadigârım olsun.
Al demeynen alım olmaz, çal demeynen çalım olmaz.
Al duvaklı gelin yüzü görme.
Al eline kalemi, yaz bakalım selamı.
Al elmaya taş atan çok olur.
Al gelinler ol.
Al giyen alınır.
Al giyer allanır, bal yer ballanır.
Al gömlek gizlenmez.
Al gömlek, giyenin ya yeninden ya yakasından görünür.
Al gülüm ver gülüm demekle her şey bitmiyor.
Al gülüm, ver gülüm.
Al kahpenin kızını, alma kahpenin kızının kızını.⁵⁵
Al kanlara belenesice.
Al karayı, bul parayı.
Al kaşığı gir ahıra, yarası olan gocunur.
Al kazanı, sat kazanı, kazan kazanı.

⁵⁴ Öldü ölecek.

⁵⁵ Aslan Kavlak'tan 14.03.2012

Al kuağına martini, ver dağlara sırtını.⁵⁶
Al külahı vur takkeye.
Al malın iyisini, çekme kaygısını.
Al Omar'a, yaz duvara.
Al on kuruştan, sat beş kuruştan; ben ne anladım bu işten?
Al sana bir kaya, nerene dayarsan daya.
Al sana bir tane daha.
Al takke ver külah.
Al yakışırken, el bakışırken.
Al yanaklım, kiraz dudaklım.
Ala garda boz dumanda.
Ala keçi her zaman püsküllü oğlak doğurmaz.
Ala veren aldanmaz.
Alaca bulaca lafları sevmem ben; söyleyeceğini açık söyle.
Alaca bulaca renkli.
Alaca görmüş keklik gibi birbirlerine karışıyorlar.
Alaca karanlıktta yolumu şaşırdım.
Alaca kuş olasıca.
Alaca'nın d zleri, güzel olur kızları.
Alaca'nın yolları tozludur. K re'nin kızları nazlıdır.
Alacağın atın da soyunu araştır, itin de.
Alacağın bir iğne, çeliğin okkasını orantıya vurursun.
Alacağın olsun, unutm!
Alacağına şahin, vereceğine karga; düşünmüyor ne zaman düşeceğini morga.
Alacak olan mala fiyat vermez.
Alacak verecek bitti mi, fit olduk mu şimdi?
Alacak verecekteki art niyet dostluğu bozar.
Alacakargada alacağın olsun.
Alacakla verecek ödenmez.
Alacaklıymış gibi peşimde dolanıp durma.
Alacaksan avradın, arabanın, silahın yenisini al.
Aladağ'ı Karadağ'a karıştırma.
Alafa yongaynan seğirtme.
Alageyiğin teki.
Alakargadan alacağım olsun, alamazsam gözümü oysun.
Al kayı kestim, artık konuşmuyorum.
Alamanı kırk yıl sırtında taşısan indirince kızar. Bir gün de ben taşıya-
yım demez.
Alamanın Allah'ı paradır.

⁵⁶ Martin: Uzun namlulu, tek kurşun atan bir silah.

Alan alana, kaçan kaçana.
Alan alır, satan satar; ele gevezelik düşer.
Alan ile satan, güzel ile yatan bilir.
Alan razı veren (satan) razı, arada gezen çullu tazı.
Alan satandan birşeyler umar.
Alanla satan birbiriyle uyuşurlar.
Alaşağı edip koltuğundan indirdiler.
Alavere dalavere Kürt Memet nöbete.
Alavere dalevere çeviriyorlar.
Alaya alayım derken alay konusu olursun.
Alaya alıyorlar.
Alaya alma, alaya alınırsın.
Alçacık eşşeğe binmesi golay olur.
Alçak adam her gün kırk kere rezil, kırk kere vezir olur.
Alçak eşşeğe herkes kolay biner.
Alçak eşek binmeye, öksüz çocuk dövmeye kolaydır.
Alçak gönüllülük insanı yüceltir.
Alçak herifin biri!
Alçak uçan yüce konar, yüce uçan alçak konar.
Alçak yer yiğidi hor gösterir.
Alçak yerde tepecik kendisini dağ sanır.
Alçak yerde yatma sel alır, yüksek yerde yatma yel alır.
Aldatma, bir gün aldanırsın.
Aldı Kerem, aldı Aslı.
Aldığı sattığı hayretmesin.
Aldığın abdest ürküttüğün kurbağaya değmeli.
Aldığın malın başı pazara bakmalı.
Aldığın malın değerini bilesin.
Aldığın paranın hayrını görme.
Aldığının karşılığını zamanında vermesini bil.
Aldığının sattığının, yediğinin içtiğinin hiçbir hayrını görmeyesin.
Aldım döşü, gördün işi, oldun kişi.
Âlem gider Mersin'e, sen gidersin tersine.
Âlem yapmak herkese yakışmaz.
Âleme dümme düdük oldu.
Âleme maskara olmaktansa meydanda süpürge olmak daha iyidir.
Âleme söylersen şaşar, komşuya söylersen koşar.
Âleme şapır şupur, bize yarabbi şükür.
Âleme uymazsan âlemden ayrı kalırsın.
Âlemi başına toplamanın anlamı ne?
Âlemin içinde rezil rüsvay olma.
Âlemin tellalı sen misin, herkese her şeyi anlatıyorsun?

Alet etme eli, başına yağar dolu.
Alet işler, el öğrenür.
Alet oldum ele, başıma geldi türlü bela.
Aleti edavatı bir daha elden geçireyim.
Aletsiz ev, ekmezsiz ev gibidir.
Aletten edavattan anlamıyorsan işten de anlamazsın.
Alev alev içten yanmak ancak bir aşkla olur.
Alevleniverme hemen birden.
Alı olan alınır.
Alıcı dizdim ipe, hepsini yemiş sıpa.
Alıcı gözünü iyi aç.
Alıcı gözüyle bak da değerini söyle.
Alıcı gözüyle baktım çok hoşuma gitti.
Alıcı kuş lokmasını serçe yutamaz.
Alıcı kuş musun, bağrımında taş mısın?
Alıcı kuşa akıl vermez.
Alıcı kuşun ömrü az olur.
Alıcı melek⁵⁷ bir gün gelir dayanır kapına.
Alıcı umucudur.
Alıcın alıcı, dağlarda kalıcı.
Alıç ağacında başka meyve bitirmek insan hüneridir.
Alık alık bakıp duruyor.
Alıklar da sana pek yakışmış.
Alıkoymakla kimseyi fikrinden caydıramazsınız.
Alıkoymaynan beni burada durduramazsınız.
Alım satım yaptım, paraları kaptım.
Alımı tez.⁵⁸
Alımlı çalımlı olanı kim sevmez?
Alın ak, gücü pak.
Alın damarı çatlamış, yüzü kızarmak bilmiyor.
Alın damarı çatlamış; utanma, arlanma bilmiyor.
Alın damarı çatlayandan avrat olmaz.
Alın derisi değil de davul derisi.
Alın karası silmekle, yıkamakla gitmez.
Alın kelini, cömert elini, cimri dilini sever.
Alın teri döktüm, bütün zorlukları söktüm.
Alın teri dökülüyor yıllardan beri.
Alın teriyle kazandığını huzur içinde yiyebilirsin.
Alın teriyle kazanılan servet kutsaldır.
Alın teriyle kazanmak kazançların en güzelidir.

⁵⁷ Azrail.

⁵⁸ Kolay öğrenilen.

Alın yazım buymuş, kime ne deyim?
Alın yazısı herkeste ayrı ayrıdır.
Alın yazısı, alna yazılmaz.
Alın yazısında üç cümle vardır: Ne idim? Ne oldum? Ne olacağım?
Alın yazısını kullar değiştiremez.
Alın yeşilin dürülü kalsın.
Alınamayacak kale olmaz.
Alınan beni tuzağa düşürdü.
Alıp satana her yer pazar yeri.
Alıp satmayı iyi bilir, anasının gözüdür o.
Alıp satmayla her zaman kâr olmaz,
Alıp vermek gidip gelmekle olur.
Alırken aç gözünü, yerken düşünme.
Alışan ayak eşiğe takılmaz.
Alışına verişim, tarhanana bulgur aşım.
Alışsın, alışsın, zamanla sen de alışsın.
Alışkanlık herkeste ayrı ayrıdır.
Alışkanlık öyle bir hastalıktır ki, ne tedavisi mümkündür ne de terk edilebilir.
Alışmadık gıç tumman tutmaz.
Alışmak huy olur, huy ikinci tabiattır.
Alışmış kudurmuştan beterdir.
Alışmış kursak bulamacını ister.
Alışmış, kudurmuşunan karışmış.
Alışveriş özellikle kadınlarda çağın önemli bir hastalığıdır.
Alışverişe giderken aklını başına topla, her zamankinden daha akıllı ol.
Alışverişin üstü para, altı karadır.
Alışverişte insan alırken kazanmalıdır.
Alışverişte iyi kazık yedik.
Ali benim, ben Ali'yim; Ali Hak Muhammet.
Ali evladına düşman olan kendisine düşmandır.
Ali evlendi, Güllü gelin oldu.
Ali Fakı'ya yazdırdık, daha beter azdırdık.
Ali kardeşin, Hızır yoldaşın ola.
Ali kılavuzun olsun.
Ali kıran, baş kesen mi kesildin?
Ali kıran, baş kesen misin sen?
Âli olmak herkese mahsus değildir. Âliye yakın olabilmek de bir onurdur.⁵⁹
Ali yardımcın olsun.

⁵⁹ Âli: Yüce, yüksek.

Ali yoldaşın, Hızır kardeşin olsun.
Ali'nin külahı Veli'ye, Veli'nin külahı Ali'ye.
Ali'nin külahını Veli'ye, Veli'nin külahını Ali'ye geçirmekle ne anlı-
yorsun?
Ali'nin külahını Veli'ye, Veli'nin külahını Ali'ye giydireyor.
Ali'nin⁶⁰ nerede, ne zaman sır olacağı bilinmez.
Ali'nin sırrına akıl ermez.
Âlicenaplık sende kalsın.
Aliki'nin bağıını gör, Eğerci'nin dağıını gör.
Âlim olmak istersen durma yaz, reçber olmak istersen durma kaz.
Âlim sözü sohbeti; edebi, adabı bilen kişidir.
Âlim unutmmuş, kalem unutmamış.
Âlim yaşadıkça koç olur, zalim yaşadıkça hiç olur.
Âlime talim gerekmez.
Âlimin dünyası ayrı bir dünyadır.
Âlimin her bir kelamı, lâli mercan incidir; cahilin her bir kelamı tende
canı incitir.
Âlimin oğlunun âlim olması yadırganmaz da, cahilin oğlunun âlim
olması yadırganır.
Âlimle konuşursan kâh gül olursun, kâh çiçek; cahille konuşursan kâh
katır olursun kâh eşek.
Âlimlik yalnız bilmekle olmaz. Ancak kişilik sahibi kişiler bilerek
âlim olurlar.
Alkanların altından aksın.
Alkış vurdum elim yandı, sıcak yedim dilim yandı.
Alladı pulladı, sonunda üstümüzü çulladı.
Allah acısını unutturmasın.
Allah acısını unuttursun.
Allah adamına göre işini, dağına göre kışını verirmiş.
Allah affedicidir.
Allah ağaç gibi kurutsun seni.
Allah ağız tadıyla yedirsin.
Allah ağzımızın tadını bozmasın.
Allah ahretin verir.
Allah ak yazı yazsın.
Allah akıl fikir dağıtırken sen neredeydin?
Allah akıl fikir versin.
Allah akıl versin.
Allah aklına durgunluk versin.
Allah Allah!

⁶⁰ Hz. Ali.

Allah analı babalı bağışlasın.
Allah analı babalı büyütsün, uzun ömür versin.
Allah aptala eşeğini kaybettirir, sonra buldurup sevindirir.
Allah aratmasın.
Allah artırsın, bereketi bol olsun.
Allah aşkına çekil karşımdan.
Allah aşkına hatır gönül yıkma.
Allah aşkına kimse duymasın.
Allah aşkına söyleme.
Allah aşkına yap.
Allah aşkına yapma.
Allah aşkına!
Allah ayağına taş dokundurmasın.
Allah ayak ver, demir dayak ver.
Allah azanın belasını verir.
Allah ne derse o olur.
Allah bacaklarımı felç etsin.
Allah bağışlasın.
Allah bahtını açık, tahtını daim etsin.
Allah balmumu yakana balmumu, yağ mumu yakana yağ mumu verir.
Allah bana versin, ben de sana vereyim.
Allah baş, diş ağrısı, evlat acısı vermesin.
Allah başa kadar erdirsin.
Allah başa kadar mesut etsin.
Allah başımızdan eksik etmesin!
Allah başına bin ton taş düşürsün.
Allah başına versin de hoşuna gitsin.
Allah başını pınar, ayağını göl etsin.
Allah bedeninin her bir yerinden çıbanlar çıkarsın.
Allah belanı vermesin.
Allah belanı versin, acılardan kıvrım kıvrım kıvrılasın.
Allah belanı, şeytan selâni versin.
Allah belasını versin.
Allah benden çok daha iyi sonun olsun.
Allah benim ömrümden alsın, senin ömrüne versin yavrum.
Allah bereket versin.
Allah beterin beterini vermesin.
Allah beterinden saklasın (esirgesin).
Allah bilinmedik dert versin.
Allah bilir; ama kul da sezer.
Allah bilir kulunu, mehel görür çulunu.
Allah bilir.

Allah bin bereket versin.
Allah bin bir türlü belanı versin.
Allah bir daha dert bela vermesin.
Allah bir daha yüzünü göstermesin.
Allah bir dediğinden gayrı sözüne inanılmaz.
Allah bir kapıyı kaparsa, para başka bir kapıyı açar.
Allah bir yastıkta kocatsın.
Allah bir.
Allah birini bin ede.
Allah bol mahsul verip hayırla yedirsin.
Allah bütün sabrı merkebe vermiş.
Allah büyüktür (yukarda) görür.
Allah büyüktür, günün birinde görürsün.
Allah cami gibi dert, minare gibi fitil versin.
Allah canını ala.
Allah canını alıp cehenneme yollasın.
Allah canını almasın.
Allah canını alsın da cebine koysun!
Allah canını alsın!
Allah cezayı vermesin.
Allah cezayı, belanı versin.
Allah cezasını öyle bir versin ki...
Allah cızırtını versin!
Allah ciğer acısı göstermesin.
Allah comarttır.
Allah çalışanı sever.
Allah çalışmayanı sevmez.
Allah çirkinlere baht versin.
Allah çocuklarımı, malımı kazadan esirgesin.
Allah çocuklarına bağışlasın!
Allah çocuklarını, sevdiklerini bağışlasın.
Allah çocuklarının gününü gösterebilirsin.
Allah çok beladan az esirgesin.
Allah çoluğuna çocuğuna bağışlasın.
Allah çoluğuna çocuğuna kavuştursun.
Allah da onu yaksın.
Allah dağına göre kış verir.
Allah daha çok versin.
Allah darda bunda koymasın.
Allah darlık yüzü göstermesin.
Allah defterini dürsün.
Allah deldiği boğazı aç koymaz.

Allah derim, Allah derim başka bir şey demem.
Allah derim, ona sığınırım.
Allah dert verip derman aratmasın.
Allah dert versin, derman vermesin.
Allah dertlere deva, hastalara şifa versin.
Allah devesi.⁶¹
Allah devlet kapısına düşürmesin.
Allah din iman yüzü göstertmesin.
Allah diyen aç kalmaz.
Allah diyen boş kalmaz.
Allah doğru yoldan ayırmasın.
Allah dokuzda verdiği ömrü sekizde almaz.
Allah dört duvarı sır yaratmış, içinde çeken bilir.
Allah dört gözden ayırmasın.⁶²
Allah dünya ahret muradını vere.
Allah dünya ahret ne muradın varsa onu versin.
Allah düşman şerrinden korusun.
Allah düşmana fırsat vermesin.
Allah düştüğün yerden kaldırmasın.
Allah düşürmesin, yokluğunu da göstermesin.⁶³
Allah ecir sabır versin, başka ne deyim?
Allah ecir sabır versin.
Allah eksik etmesin.
Allah eksikliğini göstermesin.
Allah elden ayaktan ayırmasın.
Allah ele birlik beraberlik vermiş, bize de ayrılık gayrılığı layık görmüş.
Allah ele güne muhtaç etmesin.
Allah elimi gözümü alsın.
Allah ellerin kuru iftiralardan korusun.
Allah emeklerini eline vermesin.
Allah emeklerini zayi etmesin.
Allah etmesin, o kötü günlere düşmeyesin.
Allah ettiğin iyiliğin karşılığını versin.
Allah evinize dirlik düzenlik versin.
Allah evlat acısı göstermesin.
Allah evlatlarına bağışlasın.
Allah evlatlarından güldürsün.
Allah Eyip Peygamber sabrı versin.
Allah eylesin.

⁶¹ Uzun boylu kimse.

⁶² Çocuğu öksüz bırakmasın.

⁶³ Hastane için söylenir.

Allah fakirleri sever.
Allah fukaraların babasıdır.
Allah gani gani rahmet eylesin!
Allah gara belanı versin.
Allah garibana yardım eder.
Allah gazadan beladan esirgesin.
Allah gecinden versin, kötü günler göstermesin.
Allah geçim sureti versin.
Allah gönlündeki muradı versin.
Allah gönlüne göre versin!
Allah gönlünün muradını versin.
Allah gördüğünden geri koymasın.
Allah göstermesin.
Allah gözüne göre isteğini verdi.
Allah gözünü çıkarsın.
Allah güldürmesin.
Allah gümüş kapıyı kaparsa altın kapıyı açar.
Allah gün göstermesin.
Allah gün ışığı göstermesin.
Allah günahlarını bağışlasın.
Allah hacı sofrası etsin.
Allah hacılık nasip etsin.
Allah hakkı için söyle; doğrusu, yanlışı nasıl?
Allah Halil İbrahim bereketi versin.
Allah hayırlı kademli⁶⁴ etsin.
Allah hayırlı kazançlar versin.
Allah hayırlı uğurlu etsin.
Allah hayırlısıyla gidip gelmeyi nasip etsin.
Allah helal süt emmiş birini nasip etsin.
Allah helalinden versin.
Allah her dağın gövdesine göre kış verir.
Allah her zaman sana rahatlık versin.
Allah herkese göz, kulak, beyin vermiş; görsün, duysun, düşünsün diye.
Allah herkese her şeyi razı görmez.
Allah herkesi iftiradan saklasın.

⁶⁴ Kademli uğurlu olsun. Çorum yöresindeki eski düğünlerde kadem götürmek diye bir gelenek vardı. Kız evinden damada hediye olarak birtakım giyecek gönderilir, bu hediye getirme işine karışan bayanların huzurunda erkeğe bu giysiler giydirilirdi. Bu nedenle, damat evinde köylü köyücek toplanarak bir eğlence yapılırdı. İlk gençlik yıllarımda bir bayan elbisesi giyerek böyle bir töreni kadınlar arasında izlemiştim.

Bu kadem getirme işi, Tolamehmet'teki emmioğlum Mehmet Koçak'ın, Karacaköy'deki nişanlısı Ferdane Singir ve ailesi tarafından gönderilmişti. Köyümüzdeki İraz Nene, tören sırasında devamlı beni süzmüş, "Komşular, şu genç kimin kızı, kimin gelini?" diye sorunca apar topar oradan kaçmışım.

Allah herkesi kardeş yaratmış, kesesini ayrı yaratmış.
Allah herkesi kuru iftiradan korusun.
Allah herkesi kuru iftiralardan esirgesin.
Allah herkesin dağına göre kar verir.
Allah herkesin gönlüne göre versin.
Allah herkesin nasibini verir.
Allah hiç kimsenin görmediğini görür, duymadığını duyar.
Allah hoşnut etsin.
Allah hoşnut olsun ki, seni de hoşnut etsin.
Allah için güzel söz söylüyor.
Allah için hak ver; ne güzel sözler söylüyor.
Allah içine versin, dışın görmesin.
Allah iki cihanda yüzünü güldürsün.
Allah iki gözünü, iki dizini ala.
Allah iki iyilikten birini versin.
Allah iki yakarı bir araya getirmesin.
Allah ikisini bir yastıkta kocatsın.
Allah ilacını çalsın.
Allah imanından ayırmasın.
Allah inandırсын.
Allah incitmesin.
Allah insanın malını almadan önce aklını alır.
Allah inşaallah süründürür seni, inşaallah döne döne ararsın beni.
Allah iri gömleğin yanına küçük gömlek taktırmasın.
Allah isterse bir kişinin işini, mermere geçirir dişini; istemezse bir kişinin işini, muhallebi yerken kırar dişini.
Allah işinde selametlik versin.
Allah işini rast getirsin, çok okunaklı (alımlı) kız.
Allah işini rast getirsin.
Allah iyi huyluyu huysuzun eline düşürmesin.
Allah iyiliğini versin!
Allah kabir azabını hafifletsin.
Allah kabir genişliği versin.
Allah kabrine yılanlar doldursun.
Allah kabul etsin, sofrana Hızır uğrasın.
Allah kadılar kapısında kışlatsın!
Allah kahretmesin.
Allah kahretsin seni.
Allah kahretsin hepinizi!
Allah kalbine göre versin.
Allah kan kustursun sana.
Allah kapısı, umut kapısı.

Allah kaptan kaba boşaltmasın.
Allah kara kaşlı, kara gözlü biri nasip etsin.
Allah karaltını kaybetsin.
Allah karanlıktan kurtarmasın.
Allah kardeşi yaratmış, kesesini ayrı yaratmış.
Allah karı kocalı birlikte yaşatsın.
Allah karnında göstere de kucağında göstermesin.
Allah kavuştursun.
Allah kaza bela vermesin.
Allah kazadan beladan saklasın.
Allah kazadan beladan, kıtlıktan kıyametten esirgesin.
Allah kazalardan, belalardan korusun.
Allah kefilim olsun.
Allah kelamı diline dolaşa.
Allah kem gözlerden korusun.
Allah kerimdir, bu derdin de elbet çaresini buluruz.
Allah kesene bereket versin.
Allah kesene bereket, sana muradını vere.
Allah kesene Hızır uğratsın.
Allah kismetini bol etsin.
Allah kimi yaratıklara tırnak vermiş, kaşınısın diye.
Allah kimine akıl vermiş, kimine para.
Allah kimsenin başına geçimsizi bela etmesin.
Allah kimsenin başına vermesin.
Allah kimsenin ocağını söndürmesin.
Allah kimsenin yolunu yolsuza, işini soysuza düşürmesin.
Allah kimseye dert verip derman aratmasın.
Allah kimseye evlat acısı vermesin (göstermesin).
Allah kimseye gönül kışı vermesin.
Allah kimseye muhtaç etmesin.
Allah kimseye zeval vermesin.
Allah kimseyi açlıkla terbiye etmesin.
Allah kimseyi analık eline düşürmesin.
Allah kimseyi bun günde komasın.
Allah kimseyi çaresizliğe düşürmesin.
Allah kimseyi el eline baktırmassın.
Allah kimseyi ele ayağa düşürmesin.
Allah kimseyi ele esir etmesin.
Allah kimseyi elin diline düşürmesin.
Allah kimseyi evladına muhtaç etmesin.
Allah kimseyi gördüğünden geri koymasın.
Allah kimseyi hükümet kapısına düşürmesin.

Allah kimseyi kimsesiz bırakmasın.
Allah kimseyi kimseye muhtaç etmesin.
Allah kimseyi kötü yollara düşürmesin.
Allah kimseyi mahrumiyet içerisinde yaşatmasın.
Allah kimseyi melunun eline düşürmesin.
Allah kimseyi merhametsizin eline düşürmesin.
Allah kimseyi muhanete muhtaç etmesin.
Allah kimseyi sıkıyönetimin eline düşürmesin.
Allah kimseyi töhmet altında bırakmasın.
Allah kimseyi yağlı ipe kurban etmesin.
Allah kimseyi yatalak etmesin.
Allah kimseyi yolsuzun yoluna düşürmesin.
Allah kimseyi yurdundan yuvasından etmesin.
Allah kolaylık versin.
Allah koltuğuna vursun.
Allah korktuğun yere uğratmasın.
Allah korkusu yok mu sende?
Allah korusun.
Allah koymuş taş gibi oturduğun yere bekindin.
Allah kötü gün göstermesin.
Allah kulu kula muhtaç yaratmış.
Allah kuluna taşıyabileceği kadar verir.
Allah kulunu görür.
Allah kulunu sevdalı karının şerrinden esirgesin.
Allah kulunun kalbine göre verir.
Allah kurbanını kabul etsin.
Allah kurtarsın.⁶⁵
Allah kuru iftiradan esirgesin.
Allah layığı versin.
Allah manda şifalığı versin.
Allah mesut etsin.
Allah milletimizi salgınlardan korusun.
Allah muhannete muhtaç etmesin.
Allah muhtaç etmesin.
Allah mürvetini görmeyi nasip etsin.
Allah müstahakını versin!
Allah nasibini bol etsin.
Allah nazardan saklasın (korusun).
Allah ne de yakıştırmış.
Allah ne muradın varsa versin.

⁶⁵ Hapse düşenler için söylenir.

Allah ne verdi de kulu istemedi.
Allah nice bayramlara erişmeyi nasip etsin.
Allah o acıyı düşmanıma bile vermesin.
Allah o günleri göstermesin.
Allah ocağını batırsın.
Allah ocağını söndürmesin.
Allah ocağını söndürsün, bacandan duman tütmesin.
Allah oğul ekmeği yedirmesin sana.
Allah oğul ekmeği yedirsın.
Allah ona bir kez yürü ya kulum demiş.
Allah ona da ciğer acısı versin, mer mer melesin.
Allah onun yolunu şaşırılmış bir kez.
Allah öldürmesin seni, sürüm sürüm süründürsün.
Allah öldürmesin, yitirmesin, süründürsün.
Allah ölene toprak, kalanlara sabır versin.
Allah ömrümden alsın, ömrüne versin!
Allah ömürlerini artır.
Allah önün yürüsün, ardın bürüsün.
Allah övmüş de yaratmış.
Allah öyle derdi belayı düşmanıma bile vermesin.
Allah özene bezene yaratmış.
Allah rahatlık versin.
Allah rahmet etsin.
Allah rahmet eylesin, toprağı bol olsun.
Allah razı olsun.
Allah rızası için şu dileğimi yerine getir.
Allah sabır versin.
Allah sabır versin top çeken beygirlere.
Allah sabırlı kulunu sever.
Allah sabırlıdır, ceza vereceğı zamanı bilir.
Allah sabilerin yüzüne baksın.
Allah sağ eli sol ele muhtaç etmesin.
Allah sağ gözü sol göze muhtaç etmesin.
Allah sağlık sıhhat versin.
Allah sahibine bağışlasın.
Allah sahiplerinin yüzüne baksın.
Allah sana Allah'tan korkan, kuldan utanan nasip etsin.⁶⁶
Allah sana beş bin yıldız ile bir güzel baldız versin.
Allah sana bir karış yer nasip etmesin.
Allah sana dermansız dertler versin.
Allah sana diş versin, tırnak vermesin.

⁶⁶ Bekârlara söylenir.

Allah sana gönlünün düştüğüne kavuşmayı nasip etsin.
Allah sana güç kuvvet versin.
Allah sana hayırlı evlatlar versin.
Allah sana helalinden bir nasip versin.
Allah sana katar katar düşman versin.
Allah sana uyuz versin de tırnak vermesin.
Allah sana yedi evlat versin; ekmek diye bacaklarına dolansınlar.
Allah sana zihin açıklığı versin, daha ne diyeyim?
Allah satı pazarı versin.
Allah selamet versin.
Allah senden bin kere razı olsun.
Allah senden razı olsun, bana yaptığın iyiliği unutamam.
Allah seni bildiği gibi yapsın.
Allah seni bir karış daha büyütmesin.
Allah seni bir karış toprağa muhtaç etsin.
Allah seni de benim gibi etsin.
Allah seni de, onu da taş etsin.
Allah seni döllu döşlü yaşatsın.
Allah seni elimden ala da iki gözümü baka koya.
Allah seni elin gazabından, belasından korusun.
Allah seni Fadime (Fatma) anamıza komşu etsin.
Allah seni ıslah etsin!
Allah seni iki cihanda aziz etsin.
Allah seni inandırсын, söylediğim her şey doğrudur.
Allah seni inandırсын, hiçbir yalanım dolanım yok.
Allah seni Kâbelere nasip etsin.
Allah seni kabir kabir hortlata.
Allah seni kağrı dayağı gibi süründürsün.
Allah seni kahretsin!
Allah seni kütük etsin!
Allah seni nur gölünde yatırsın.
Allah seni sevdiğine kavuştursun.
Allah seni susuz derelerde boşsun.
Allah seni taş etsin!
Allah seni tez günde, tez saatte devire.
Allah seni yerin dibine batırsın.
Allah senin bu dilini ensenden çekip alsın.
Allah senin iki yakarı bir araya getirmesin.
Allah sevdiğine kavuştursun.
Allah sırtına yorgan vermesin, boynuna urgan versin.
Allah sıvamış da yaratmış.

Allah soluğu doğru olmayan adama nasip vermez.
Allah son gününde verdi.
Allah sonunu hayır etsin.
Allah sürüm sürüm süründürsün.
Allah şahidimdir.
Allah şaşkırttı mı, dayıya hala dedirtirmiş.
Allah şımaranı, gururlananı sevmez.
Allah taksimi kimi kulu isyan ettirebilir.
Allah taksiratını⁶⁷ affetsin.
Allah tamamına erdirdin.
Allah taş gibi yatırsın, kuş gibi kaldırsın seni.
Allah tekerine taş dokundurmasın.
Allah tez günde, tez saatte kavuştursun.
Allah tuttuğunu altın etsin.
Allah tuttuğunu kolay getirsin.
Allah tuzunu kuru etsin.
Allah uçamayan kuşa alçacık dal verir.
Allah unutturmasın.
Allah utandırmasın.
Allah uyuz vere de tırnak vermeye.
Allah uzun ömür versin.
Allah uzun ömür, bol kısmet versin.
Allah var yukarda; o her şeyi görüyor, biliyor.
Allah verdiğinden esirgemesin.
Allah verdiğini geri alsın.
Allah vere de yağmur yağmasa.
Allah verir de, alır da.
Allah verirse el getirir, yel getirir, sel getirir.
Allah versin.⁶⁸
Allah yaktığı yeri tez yeşertir.
Allah yapar yapısını, kulu çatar çatısını.
Allah yapar, kulu bozar.
Allah yapısı.
Allah yara versin de tırnak vermesin.
Allah yarabbim sen hayırlısını ver.
Allah yarattı demeden cezasını çok kötü verdiler.
Allah yarattı demeyeceksin, temizleyeceksin.
Allah yardımcın olsun.
Allah yatakta çektirmesin.
Allah yazdıysa bozsun.

⁶⁷ Kusurlarını.

⁶⁸ Dilencilere söylenir.

Allah yazdıysa bozulmaz.
Allah yazın gündüzü uzun yaratmış ki, kullarımın işi bitsin diye; kışın
geceyi uzun yaratmış ki, hazınları⁶⁹ yetsin diye.
Allah yedi türlü belamı versin.
Allah yenisini göstersiz.
Allah yerden ağdırsın, gökten yağdırsın.
Allah yerden göğe kadar razı olsun.
Allah yılan gibi sürüm sürüm süründürsün.
Allah yokluğunu göstermesin.
Allah yolunu açık etsin.
Allah yolunuzu, izinizi açık etsin.
Allah yüce mertebelere eriştiresin.
Allah yürü ya kulum demiş bir kere.
Allah yüz yaşında etsin!
Allah yüzümüze baktı da işimiz yaver gitti.
Allah zalimin zulmünden, şeytanın şerrinden esirgesin.
Allah zihin açıklığı versin.
Allah'a bir can borcum var, ne zaman alırsa alsın.
Allah'a bir can borcum var, ondan başka neyim olacak?
Allah'a emanet olasin.
Allah'a emanet olun.
Allah'a ismarladık.
Allah'a inanıyorsan onun mukadderatına da inanacaksın.
Allah'a karşı gelip günaha girme.
Allah'a şükür, bu günü de, bu nimeti de gördük.
Allah'a varmanın tek yolu önce ona inanmaktır.
Allah'a yalvar ki huzur bulasın.
Allah'a yalvar ki, nasip versin.
Allah'ı anmadan işe başlama.
Allah'ı bu işe karıştırma.
Allah'ı seversen söze kulak ver.
Allah'ım akibetimizi hayırlı eyle.
Allah'ım bana cennetini ve cemalini nasip et.
Allah'ım beni bunaltma, sual yerinde yanılma.
Allah'ım beni doğru yoldan ayırıp da ele güne muhtaç etme.
Allah'ım bizi dünyada rezil olmaktan, ahirette azap çekmekten korusun.
Allah'ım bizi kapıdan eli boş, yüzü kara çevirme.
Allah'ım, boyun devrilsin emi!
Allah'ım has peygamberim yoldaş, bana dil uzatanların ağzı mühür,
dili taş olsun.

⁶⁹ Hazın: Kışlık yiyecek.

Allah'ım hoş, peygamberim yoldaş.
Allah'ım ölenlere rahmet, kalanlara afiyet, soframıza bereket ver.
Allah'ım seni şeytanın şerrinden korusun.
Allah'ım soframızdan bereketi eksik etmesin.
Allah'ım üzerlerden ırak.
Allah'ım, yarabbim ele avuca düşürme beni.
Allah'ın adını anarak başla.
Allah'ın adını her işe bulaştırma.
Allah'ın almadığı canı kulu mu alacak?
Allah'ın aptalı.
Allah'ın ateşine rastgelesin.
Allah'ın ayazında donmak üzeresin.
Allah'ın belası.
Allah'ın bildiğini kuldan niye saklayayım?
Allah'ın bilinmeyen gazabına uğra.
Allah'ın binası bozulmaz.
Allah'ın binası yıkılmaz.
Allah'ın binasını yıkan er geç cezasını bulur.
Allah'ın budalası.
Allah'ın dağında ne arıyorsun?
Allah'ın deli kula ihtiyacı mı var?
Allah'ın emriyle, peygamberin kavliyle kızınızı oğlumuzu uygun gördük.
Allah'ın evi sığınacağım en son yer.
Allah'ın gazabı tükenmez.
Allah'ın gazabı, geldi buldu bizim azabı.
Allah'ın gazabına uğrayasın.
Allah'ın gönlüne güç varmasın.
Allah'ın günü tükenmez ama senin günün tükenir.
Allah'ın hikmeti tükenmez.
Allah'ın hikmetine bak, şu ne şaşılacak şeydir?
Allah'ın hikmetinden sual sorulmaz.
Allah'ın istemediğini peygamber kapıdan kovarmış.
Allah'ın işi gücü yok, onunla mı uğraşacak.
Allah'ın işine bak.
Allah'ın işine karışılmaz.
Allah'ın izniyle bu beladan da sıyrıldık.
Allah'ın kırında işin ne senin?
Allah'ın kulu, ne kadar da zavallı.
Allah'ın lütfü tükenmez.
Allah'ın mankafası.
Allah'ın ondurmadığını kulu onduramaz.
Allah'ın ondurmadığını, peygamber sopayla kovar.

Allah'ın öküzü.
Allah'ın takdiridir, karışılmaz.
Allah'ın verdiği canı Allah alır.
Allah'ın verdiği taşar dökülür, kulun verdiği başa kakılır.
Allah'ından bul emi!
Allah'ından bulasıca.
Allah'ından bulsun belasını.
Allah'ından, şeytanından bulasın.
Allahlığın biri, elinden bir şey gelmiyor.
Allahlık adam.
Allahsız, yolunu yordamını şaşırılmış.
Allah'tan başka kimseye borcum yok benim.
Allah'tan bulasın da gene benden bilesin.
Allah'tan korkmayandan kork.
Allah'tan korkmaz, kuldan utanmaz.
Allah'tan made⁷⁰ bilen yoktur.
Allah'tan sağlık, devletten aylık.
Allah'tan umut kesilmez.
Allah'tan üç gün yatak, dördüncü gün toprak dilerim.
Allahü ekber, yat da geber.
Allahümme ferden, sakın keline körden; topal da geliyor hepsine merdan.
Allak bullak oldum.
Allan seni gülerken soldursun.
Allayıp pullayıp, tellediler; sonunda birine gagaladılar.
Allem etti, gallem etti, paraları cebe indirip gitti.
Allem etti kalem etti, kızı arakladı.
Allem etti kalem etti, sonunda çarpıp gitti.
Allem etti, kalem etti; gözümüzü boyayıp gitti.
Allem ettiler, kalem ettiler; adamlar bizi soyup soğana çevirdiler.
Allı alınan, morlu morunan.
Allı morlu oldu yüzü birdinbire.
Allı pullu gelinliklerle gelin ettiğim, vücudu allı morlu yaralarla geri döndü.
Allı pullu yazması başında.
Allı yelek, pullu yelek; canfes⁷¹ neye gerek?
Alma (elma) dibine düşer.
Alma alı, sat yağızı; besle kırı, bin doruya.
Alma alı, satma kırı; yağızın binde biri, ille doru ille doru.
Alma altında büyümüş, verme altında büyümemiş.

⁷⁰ Made: Başka.

⁷¹ Canfes: Üzerinde desen bulunmayan, ince dokunmuş bir çeşit ipekli kumaş.

Alma elkızının ahını, gökten indirir şahini.
Alma kabala, girme babala.⁷²
Alma mazlumun ahını, çekersin günahını.
Alma mazlumun ahını, çıkar aheste aheste.
Alma mazlumun ahını, gökten indirir şahini.
Alma oruspunun kızını, sürer anasının izini.
Alma sarı, satma sarı; sana gelirse ko dışarı.
Almadan veremem, görmedim bilemem.
Almadığın hayvanın kuyruğundan tutma.
Almak değil maksadı, oyalanmak.
Almak haksı vermek de haktır.
Almanın (elmanın) iyisini kurt yer.
Almanın kabuğu ocağa, soğanın kabuğu bucağa.
Almaya taş atan çok olur.
Almayı soy da ye, armıdı say da ye.
Almayınan satmayınan, mala mal katmayınan mutlu olamazsın.
Alna yazılan başa gelir.
Alnı açık, yüzü ak, özü pak.
Alnı ak, gönlü pak.
Alnı pak olanın gönlü de paktır.
Alnı yere gelmemiş ki hayatta hiç.
Alnım açık çok şükür, kimseye veremeyecek hesabım yok.
Alnım açık yüzüm ak (pak).
Alnıma yazılmış kara yazı, daha ne uzatayım ki sözü.
Alnımı duvara çarpıp yüzüme kan akınca aklım başıma geldi. Ama ne yazık ki her şeyi çok geç anladım.
Alnımın akıyla bu işten de kurtuldum.
Alnımın akıyla ortaya çıktım.
Alnımın çatına vurup beni öldürsen de, senden bu sözü duymasaydım.
Alnımın derisi çatladı laf anlatıncaya kadar.
Alnımın kara yazısı böyleymiş.
Alnımın kara yazısını değiştiremedim.
Alnımın teriyle kazandım.
Alnımın yazısı kara yazılmış bir kez.
Alnımızın yazısı, ciğerimin sızısı, anasının kuzusu, nenni yavrum nenni nenni.
Alnım terlemiyorsa elini o işten çek.
Alnında şeytan tüyü var.
Alnında şeytan tüyü var; herkesi büyüleyip kendine bağlıyor.
Alnından ter sökün eyledi, utancından ne yapacağını bilemedi.
Alnımı duvara çarpıp akan kana elini sürdüğünde hayatın ne olduğunu

⁷² Babal: Vebal.

daha iyi anlarsın.
Alnını karışlarım bana öyle diyenin.
Alnını karışlarım senin.
Alnının akıyla her işin üstesinden geliyor.
Alnının çatından vurulasıca.
Alnının çatından yedi kurşunu.
Alnının damarı çatlamış.
Alnının kara yazısı nerede olursan ol seni arar bulur.
Alnının kara yazısı, silsen de gitmez, yıkasan da.
Alnının teriyle kazandığını eşi çarçur ediyor.
Alt alta üst üste, doldurdum bir kafese.
Alt tarafı avrat değil mi?
Altı Çapanoğlu çıktı.
Altı halı, üstü zili; kesilir mi elin dili?
Altı kaval, üstü şişhane.⁷³
Altı kis çıktı.
Altı olur, yedi olur; hep Mevla'nın dediği olur.
Altı yok pabuç gibi.
Altın adını pul etmez.
Altın anahtar her kapıyı açar.
Altın eşik, ağaç eşiğe muhtaçtır.
Altın ateşte, insan mihnette belli olur.
Altın ateşte, insan muhabbette belli olur.
Altın bileziği koluna tak, sana çok kapılar açılır.
Altın değilse bile bakırın da vardır bir değeri.
Altın eli bıçak kesmez.
Altın eşik, gümüş eşiğe muhtaç olur.
Altın eşiklinin gümüş eşikliye işi düşürmüş.
Altın işi tuncunan olmaz.
Altın kapılı ağaç kapılıya muhtaçtır.
Altın kapının tahta kapıya işi düşürmüş.
Altın leğene kan kusmak acıların en acısıdır.
Altın leğenin kan kusana ne faydası olur.
Altın pas tutmaz, deli yas tutmaz.
Altın pas tutmaz.
Altın suyuna batırsan da bakır gene bakırdır.
Altıntopu gibi bir kızcağız.
Altın üstün altı okka eder.
Altın üstün kitlene.
Altın yerde paslanmaz, taş yağmurdan ıslanmaz.

⁷³ Bomboş konuşmalar için söylenir. Şeşhane sözcüğü şişhane olarak söylenir. Şeşhane, eski devirlerde kullanılan bir çeşit tüfektir.

Altın yere düşmekle paslanmaz.
Altın yere düşmekle pul olmaz.
Altın yere düşmeyle değer kaybetmez.
Altın yumurtlayan tavuk kesilmez.
Altına bak, üstüne bak; şu yanındaki dostuna bak.
Altına bir söyle, akçeye hiç söyleme.
Altına pas yakışmaz.
Altına yapışsa elinde bakır kesilir.
Altında deliği olanın dini imanı olur mu?
Altında kurtlar mı kuzuladı ulan!
Altında yatak, üstünde yorgan çürüye.
Altından Çapanoğlu çıktı.
Altından girip üstünden çıktı.
Altından ne çıkacak bilinmez.
Altından yel geçen maldan adama ne kadar hayır olur ki?
Altını deş, altını bul.
Altını oya oya bu hale getirdi.
Altını sarrafa sor, cevheri kuyumcuya.
Altını üstüne getirdiler, malı göturdüler.
Altının adını bakır etme.
Altının değerini sarraf bilir. Nalbanta altın verirken teneke diye hayvanın ayağına çakar.
Altınoluk giydim; ama altın takamadım⁷⁴
Altıpatlar zınc dedi, davul zurna denk dedi.⁷⁵
Altmış çuval, yüz harar; herkes işine geleni arar.⁷⁶
Altmışından sonra yaşasan ne olur, yaşamasan ne olur?
Altta kalanın canı çıksın.
Altta kalmak insanı incitir.
Alttan aldı üste çıktı.
Alttan almak üste varmaktır.
Alttan alta kuyumu kazıyorlar.
Aman Allah ne de yakışmış!
Aman Allah'ım ne günlere kaldık, bir gün başımıza taşlar yağacak.
Aman Allah'ım, ağzından yel alsın.
Aman dikkat et, bir tertibin içine düşme.
Aman diledim; ama fayda etmedi.
Aman diledim aman vermedi, zaman diledim zaman vermedi.
Aman dilemek de bir büyüklüktür.
Aman dilemek insanı küçültmez.
Aman dileyeceğine onurunla öl.

⁷⁴ Altınoluk: İşlemeli kadın şalvarı.

⁷⁵ Altıpatlar: Altı mermi alan toplu bir tabanca; Karadağ.

⁷⁶ Harar: Kıldan örülmüş büyük çuval.

Aman dileyene el kalkmaz.
Aman diyene kılıç kalkmaz.
Aman evladım el yanında bizim yüzümüzü kızartma.
Amasya'nın bardaa⁷⁷, biri olmazsa biri daa⁷⁸.
Amasya'nın misket alması gibi kokuyor.
Ambar altı suyumuş, bizim kader buyumuş.
Ambar vardır ki, avuç içini alır; ambar vardır ki, bir kervan göçünü alır.
Ambardelenin⁷⁹ kızını alacağız ona.
Ambarı dolu olan kışı düşünmez.
Ambarımı kül edecek, nasıl deflesek be?
Ambarın dibi takırdamadan öküzün gönü takırdasın.
Ambarına (fare) sıçan dadanasıca.
Ambarında sıçan oynamaz, kazanında bulgur kaynamaz.
Ambarlar dolusu altını var imiş.
Amcamla dayım, hepsinden aldım payım.
Amele çavuşu gibi emir verip durma, defol karşımdan.
Ameli bozuk olanın emeli de bozuk olur.
Amelsiz ilim, meyvesiz ağaçtır.
Amelsiz zalim, yağmursuz buluta benzer.
Amma abartıcısın.
Amma da cırlak sesi var.
Amma da güzel ha!
An beni bir kozla⁸⁰ o da çürük çıksın.
An da yanında bulunsun.
An gelir birden ölebilirim.
Ana baba ahı almak kadar beter bir şey yoktur.
Ana baba günü.
Ana baba koruk yemiş, evladının dişi kamaşmış.
Ana baba ölünce hazıra kondu.
Ana baba yavrusu.
Ana baba, çoluk çocuk günü görmeyesin.
Ana bahtı kızına miras.
Ana çocuğu, çoban gocuğu, yumurta sucuğu sever.
Ana evin orta direğidir.
Ana fırlıdak, baba fırlıdak; bir de şu evlada bak.
Ana gezer, kız gezer; bu çeyizi kim düzer.
Ana gibi yâr olmaz, Bağdat gibi diyar olmaz.
Ana gibi yar, vatan gibi diyar olmaz.
Ana ile kız, helva ile koz.

⁷⁷ Bardağı.

⁷⁸ Daha.

⁷⁹ Ambardelen: Fare, sıçan.

⁸⁰ Koz: Ceviz.

Ana kızına taht kurar, kız bahtı kocada arar.
Ana kızına taht kurmuş; ama baht kuramamış.
Ana koynunda bir yer ver bana.
Ana kucağı en huzurlu yerdir.
Ana kuzusu ananın en değerli varlığıdır.
Ana malı kara mala çevirme.
Ana olmadan dana olmaz.
Ana sütünü helal ettirmeye çalış.
Ana şefkati görmeyen hayatta hep mutluluk arar.
Ana var kat kat, ana var yalınkat.
Ana yurdundan başka huzurlu yurt bulamazsın.
Ana yüreği her acının, sevincin kaynağıdır.
Ana yüreği, çocuklarının üzerine tirtir titriyor.
Anadan aldı, babadan aldı; gerisini kendi çaldı.
Anadan atadan beddua almak insana iyilik getirmez.
Anadan deliye muska neylesin.
Anadan doğmak ölmek içindir.
Anadan doğmuş gibi ferahladım.
Anadan geçilir, yârden geçilmez.
Anadan olur daya,⁸¹ hamurdan olur maya.
Anadan olur uşak, deveden olur köşek.⁸²
Anadolu kadını beceriklidir, yoktan var edercesine yiyecekler yaratır.
Anadolu, kutsal anaların dolu olduğu topraklardır.
Anadolu'nun saz benizli delikanlıları cephelerden dönemediler.
Anadutu tuttum, ağzıma aldığımı yuttum.
Analar besler hurmayla, eller döver yarmayla.⁸³
Analar dert yesin, çocuklar dört yesin.
Analar dert yesin, yarımşardan dört yesin.
Analar sımsıkı sarılırlar yavrularına.
Analar taş yesin, yarımşardan beş yesin.
Analar taş yesin, yavrular aş yesin.
Analı kuzu, kınalı kuzu.
Analı oğlak yarda, anasız oğlak yerde oynar.
Analık, kara yamalık; çorba pişirir bozbulanık, ekmek verir ardı yanık,
kaşık verir yanı kırık.
Analıktan üvey evlada hayır olmaz.
Anam ağladı benim.
Anam avradım olsun ki...
Anam babam kesem, girsem çıksam yesem.
Anam babam ölsün ki, doğruyu söylüyorum.

⁸¹ Daya: Dadi.

⁸² Köşek: Deve yavrusu.

⁸³ Yarma: İri yarı ağaç parçası.

Anam beğendi, babam beğendi; ama ben beğenmedim.
Anam duydu el duydu.
Anam ölse ben bir gün ağlarım, ben ölsem anam ömür boyu ağlar.
Anam sen o atlıyla⁸⁴ başa çıkabilir misin?
Anam ufak ufak yapar köfteyi, çocuklar üçer beşer alır lokmayı.
Anamdan doğduğuma bin pişman ettiler beni.
Anamdan doğduğuma pişmanım.
Anamdan emdiğim süt burnumdan geldi.
Anamı ağlattılar benim.
Anamı bellediler.
Anamı ettiler benim.
Anamın adı, ağzımın tadı.
Anamın ekmeğine kuru, ayranına duru demem.
Anamın ölüsünü öpeyim ki, anlattıklarımın hepsi doğrudur.
Anamız kan ağladı bizim.
Anan at, baban tat; nene gerek rafan at.
Anan atan kim, yakın komşundur.
Anan baban nur gölünde yatsın.
Anan gibi saç uzatacağına, baban gibi bıyık uzat.
Anan güzel, sen çirkin; gubaramazsın Kel Fatma.⁸⁵
Anan okusaydı bu hallere düşmezdin.
Anan öle oğul.
Anan sarımsak, baban soğan; sen nereden oldun kel doğan?
Anan soğan, baban sarımsak; sen nereden oldun gelep şeker.
Anan turp, baban şalgam; sen içinde gülbeşeker.
Anan yahşi, baban yahşi.
Anana her yer tekne.
Anandan babandan olasin, ele naçar kalasin.
Anandan bebenden olasin.
Anandan doğduğuna pişman ederim seni.
Anandan emdiğin süt burnundan gele.
Anandan evvel sen ölesin.
Anandan önce ahıra girme.
Ananı öveni koy da kaç, el övdüğünü al da kaç.
Ananı ve babanı ganimet bil.
Ananı yapan kim? Kadı. Kime şikâyete gideceksin? Kadiya.
Ananın bahtı kızına mirastır.
Ananın bastığı cücük⁸⁶ ölmez.
Ananın bastığı cücük incinmez.

⁸⁴ Atlı: Erkek tavrılı kadın.

⁸⁵ Hindilere söylenir.

⁸⁶ Cücük: Civev.

Ananın bohçası, babanın akçası varsa her işe girersin.
Ananın duygusu, ananın sevgisi başkadır.
Ananın gözü kulağı hep yavrularının üstündedir.
Ananın körüklediği evlat babaya düşman olur.
Ananın yufka yüreği; yemez, oğluna yedirir çöreği (böreği).
Ananın yumruğu hamurdan, elin yumruğu demirdendir.
Anarşinin sonu hüsrandır.
Anası bal ile şeker ile yoğurmuş.
Anası belli, babası yüz elli.
Anası bütün evletlarına göğsünü siper etti.
Anası ekşi elma yer, oğlunun dişi kamaşır.
Anası gibi işi gücü fesatlık, fitnelik.
Anası kadir gecesi doğurmuş.
Anası turp, babası şalgam.
Anasına bak kızını al, kenarına bak bezini al.
Anasına bak, babasına bak.
Anasını ağlattım.
Anasını babasını dinlemeyen evlattan kimseye hayır olmaz.
Anasını bellediğim.
Anasını belledim.⁸⁷
Anasını da ben elden getirdim.
Anasını eşek kovalasın.
Anasını pazara çıkarmış.
Anasını sat.
Anasını satayım.
Anasının atasının tırnağına bile benzememiş.
Anasının çıktığı dala kızı salıncak kurar.
Anasının çıktığı yere oğlağı da çıkar.
Anasının evinde gözü olan kadının evi olmaz.
Anasının gözü, ekmediği yerden biçiyor.
Anasının gözü.
Anasının ipini (uçkurunu) satmış.
Anasının ipini pazara çıkarmış.
Anasının ipini satmış da dünyaya bir daha gelmiş.
Anasının kızı.
Anasının olmadığı yerde danasının işi ne?
Anasının önüne geçen sığa gibi.
Anasının sevgili bebeği.
Anasının yavru miniği.
Anasının ilki olmaktansa dağda tilki olmak yeğdir.
Anaya hayrı yok, babaya hayrı yok; konuşunca derdi senden, benden de çok.

⁸⁷ Hakkından geldim anlamında.

Anayı kızdan ayıran para.
Anayınan baba taht yaptırır; ama baht yaptıramaz.
Anayla hocanın vurduğu yerde gül biter.
Anayoldan çıkma, başına ne geleceğini bilemezsin.
Anca beraber, kanca beraber.
Angıda bak, kaza bak, şu giden kıza bak.
Anız bastı, kar bastı.
Anız çöpünden değnek olmaz.
Anıza bastın kara bastın.
Anızda yalınayak yürünmez.
Anızı çok olanın ambarı da çok dolu olur.
Anka kuşu gibi kendini dağ tepesinde sanma.
Anladım ki, beni avcunun içinde oynatmak istiyor.
Anlamayana laf anlatmak, deveye hendek atlatmaktan daha zordur.
Anlat hele, anlat bakalım.
Anlata anlata cilkını çıkardın.
Anlata anlata yüreğimi tükettim artık.
Anlatılanları duyunca zevkten dört köşe oldu.
Anlatmak istediklerimiz hara hura gitti.
Anlattıklarım kafasını kurcaladı.
Anlattıklarım öyle keyfine gitti ki, gülmekten kırıldı.
Anlattıkların hep hava cıva.
Anlattıklarının hepsi patakülle.⁸⁸
Anlattıklarının neresi doğru, neresi yanlış anlayamadım, şaşakaldım.
Anlattıklarınıza bir mim koyup, öteki konuya geçelim.
Anlayana sivrisinek saz, anlamayana davul zurna az.
Anlayanla taş taşınır da anlamayanla bal yenmez.
Anlayışlı insanın gözünü seveyim.
Anlı şanlı niceleri unutulup gitti.
Annacının anacı, bizim katır da kunnacı.⁸⁹
Ansızın canın çıksın.
Antika adamsın vesselam.
Antikacı anasının gözüdür.
Apar topar, yaka paça alıp götürdüler.
Apık sapık konuşup durma.
Apışın arası, yüzünün karası.
Aprılın⁹⁰ soğuğu danayı anasından ayırır.
Aptal!
Aptalınan arkadaş olursan, sen de aptallaşırsın.

⁸⁸ Patakülle: Yalan dolan, aslı olmayan, palavra.

⁸⁹ Annacı: Karşısı, karşıtı.

⁹⁰ April: Nisan.

Aptallar kendilerini çok akıllı, âlemi aptal sanırlar.
Aptallığına doymasın.
Aptallık (acemilik) başa bela.
Aptallık etme, bu fırsat bir daha ele geçmez.
Apteshane ibriği gibi gidip gelip durma.
Aptesin bozulsun, önemli değil. Yeter ki sen bozulma.
Aptesiz sofuya namaz mı dayanır?
Aptur şupur konuşup durma.
Ar damarı çatlamış, utanma arlanma bilmiyor.
Ar dünyası değil, kâr dünyası.
Ar eden kâr etmez.
Ar etti, derdini kimseye yanamadı.
Ar gitti Mısır'a, namus da ardı sıra.
Ar gözden, kar yüzden anlaşılır.
Ar namus tertemiz.
Ar namusu unutmuş, göbek atıyor.
Ar yılı değil, kâr yılı.
Ar yiğidi öldürür.
Ara bul yerini, haber vereyim ele âleme.
Ara buldum, bin pişman oldum.
Ara bulursun, dostluktan olursun.
Ara da koyduğun yerde bul bulabilirsen?
Ara sıra ardına dönüp bak. Nereden nereye geldiğini tart, düşün.
Araba devrilince yol gösteren çok olur.
Araba ile tavşan avlanmaz.
Araba tıngır tıngır giderken, atlar birden ürktü.
Arabadan soğan indirir gibi, ne yaptığının farkında değilsin.
Arabaların altında kalasın.
Arabamın tekeri, İstanbul'un şekeri.
Arabamın dört tekerliyse, üç tekerle gidemezsin.
Arabamın ön tekerlekleri nereye giderse, arka tekerleri de oraya gider.
Arabamın tekerine dolanasın.
Arabamın tekerine taş değmesin.
Arabamın tekerleği kırılınca arabacıya yol gösteren çok olur.
Arabasını az doldurandan kork.
Arabasını düze çıkardı, kimseye minneti yok.
Arabayı bir topukladı, gözden kaybolup gitti.
Arabayı çeken beygir arpayı hak eder.
Arabayı çekti gitti.
Arabım fellahî, severim billahî.
Arabın aşısı ne ki, başı ne olsun.
Arabın derdi kırmızı pabuç.

Arabın yalellisi gibi uzadıkça uzuyor.
Araboğlu'nun karısı, Çorum'un yarısı.
Arabozanlık, gammaz kişilerin işidir.
Aracılık ettim, kendim araya gittim.
Aracıya verdim malımı, neredeyse alacaktı canımı.
Arada bir söz söylüyor; ama taşı tam gediğine oturtuyor.
Arada delilenmek de gerekir.
Arada eridi gitti.
Arada kara kediler dolaşıyor.
Arada sırada bir baş gösterip kayboluyor.
Aradaki kırgınlıkları kaldırmak kolay değildir.
Aradığım bilgiyi o kişide bulamadım.
Aradığın aşkı ancak kendi içinde bulursun.
Aradığın zaman bulamazsın, aramadığın zaman karşına çıkar.
Aradıkça kendini bu kitapta bulursun sen.
Aradoş geldi yakın, elma çiçeğin sakın⁹¹
Aralarından su sızıyor.
Arama bulma dünyasıdır. Arayan Mevlasını da, belasını da bulur.
Aramadan maden yatağını buldu, artık oradan ayrılmaz.
Aramıza kara kedi girdi.
Aramıza nifak sokma, bizden irak dur.
Aramızda çok kırıcı tartışmalar oldu, bir daha birbirimizin yüzüne bakamaz olduk.
Aramızda işi pişirdik.
Aramızdaki bağı bağlantıyı kestim.
Aramızdan kara kedi geçti.
Aramızdan kara kedi mi geçti, niye niye böyle birbirimize soğuk duruyoruz.
Aramızdan kara kedi mi geçti, niye selam sabah yok.
Aranızdan çamırlı köpek geçmiyo.
Aranmak, sorulmak, beklenmek güzel şey.
Arap almadıysa çöldedir.
Arap atı çul içinde de belli olur.
Arap atın yanında duran ya huyundan ya suyundan.
Arap cücüğüne dönmüşsün gobel sen.
Arap elini öpmekle dudak kararmaz.
Arap gibi olmuşsun yana yana.
Arap gözünü açtı.
Arap olayım ki, anlattıklarım doğru.
Arap saçı (Arap çorbası) gibi karmakırışik.
Arap saçına döndü, hepsi birbirine karıştı.

⁹¹ Aradoş: Mayıs'ın ilk günlerinde çıkan fırtına.

Arap tekke beni taş etsin.
Arap uyandı.
Arap zamkı gibi yapıştığım yeri bırakmıyorsun.
Arapkir dilencisi gibi sırnaşıyor.
Ararken adamın bir kulpunu bulduk.
Arasat meydanında kalasica.
Arasat'ta hesaplaşırız.
Araştırdı, soruşturdu bir sonuç alamadı.
Araştırıcı bakışlarla baktı.
Araya girdim barıştırdım, sonra işi karıştırdım.
Araya girmek her zaman iyi değildir.
Araya kara kedi mi girdi?
Arayan Mevla'sını da bulur, belasını da.
Arayan Mevla'sını, azan belasını bulur.
Arayı bulmaya çalışacağına uzaktaki tepeyi, dereyi bulmaya çalışıyorsun.
Arayı gerdiğin yetmiyormuş gibi bir de kenarda seyre dalıyorsun.
Arayı soğutan buzlar eritilmeden ara düzelmez.
Arayı soğutan uzaklıktır.
Arayı soğutmadan herkes eteğindeki taşı dökmelidir.
Arayı soğutmak ayrılığın başlangıcıdır.
Ardak ağaçtan alet yapılmaz.
Ardıcın közü olmaz, yalancının sözü olmaz.
Ardıç çamın kardeşidir; ama ardıç ağacında kozalak olmaz.
Ardıç göğün yetmeye, karı işin bitmeye, katır kulun tutmaya.
Ardıç kadı, çam müftü.
Ardıç kadı, kavak müftü.
Ardıçkuşunun ardından çıkan da bir nimettir (servettir).
Ardıçtan yapılan kaşıkla yemek yemenin zevki bir başkadır.
Ardında arayıp soranın yoksa, öldüğünde ağlayıp sızlayanın da olmaz.
Ardında arayıp soranın yoksa, yiyip içip gününü gün etmeye bakacaksın.
Ardında bir kovalayan mı var, böyle yügürterek nereye gidiyorsun?
Ardında yüz köpek havlamayan kurt, kurt sayılmaz.
Ardından sapan taşı yetişmez.
Argın (arık) eşek yük taşımaz.
Argın atınan yola çıkılmaz.
Argın koyunun etinden yahni olmaz.
Argınlık başa bela, dizlerinde derman bulamıyorsun.
Argınlıktan ölüp gideceksin neredeyse, biraz kendine bak.
Arı arıya benzemez, karı kariya benzemez.
Arı arıya benzer, karı kariya benzer.
Arı bal alacağı çiçeği bilir.

Arı baldan mı kaçır, dumandan mı?
Arı balım var diye güvenir, deli yârim var diye güvenir.
Arı bey olan kovana seçer.
Arı gibi sokar, ona pek yaklaşma.
Arı gibi vızılıyıp durma.
Arı kadar eri olanın, dağlar kadar yeri olur.
Arı kızdığını sokar.
Arı kovana ne zaman döneceğini bilir.
Arı kovana gibi işliyor.
Arı kovanına binlerce arı sığar da bir eve birkaç kişi sığmaz.
Arı kovanına çomak sokma.
Arı satmış, namusu tellala vermiş.
Arı sokar, kendi ölür.
Arı söğüdü, akıllı öğüdü sever.
Arıdan bal almak herkesin kârı değildir.
Arıdan bal almak öyle kolay değildir.
Arıdan bal, karıdan mal isteme.
Arık arınır, ad arınmaz.
Arık at kamçı zoruyla yol almaz.
Arık at yedi günde, arık it yediği günde meydana gelir.
Arık ata kamçı ağır gelir.
Arık ata kuyruğu da yüküdür.
Arık etten yağlı (semiz) tirit olmaz.
Arık malın gönünden çarık olmaz.
Arık öküzü kağnıya koşma.
Arık soyka!
Arılar çok olursa kış olmaz, karılar çok olursa baş olmaz.
Arılığa ayı dadandırma.
Arılık duruluk, ağrın acın bu sularda gitsin; Allah tekrarına kısmet etsin.
Arının bal yapanı, karının döl yapanı makbuldur.
Arının dikenini gördüm, balından elimi çektim.
Arının emeğini yemeyi düşünme, kendi emeğini yemeyi düşün.
Arının gözkeresine çöp dürtme.
Arının kovanına çomak sokma.
Arının soktuğu yer şişer; ama karının soktuğu yer mikrop kapar.
Arının ve karının saldırısından kork.
Arısını söndüren balını yer.
Arıya kovan emanet olmaz.
Arıyla giden bala, sinekle giden pislige konar.
Arif abayı Arife'ye yaktı.
Arif adam sözünden sohbetinden belli olur.
Arif arifle gider, yolcu tarifile gider.

Arif isen bir gül yeter kokmaya, bir hoyrat yeter bir bahçeyi yıkmaya.
Arif isen bir gül yeter kokmaya, nadan isen gir bahçeyi yıkmaya.
Arif olan leb demeden leblebiyi anlar.
Arif olmak her insanın harcı değildir.
Arife günü dikiş dikme.
Arife günü iş yapmak günahdır.
Arife günü kurtlar kuşlar bile oruç tutarmış.
Arife günü oruç yiyenin bayram günü yüzü kara olur.
Arife günü öküz koşulmaz, yeşil koparılmaz.
Arife günü ölene sorgu sual yoktur.
Arife günü yalan söyleyenin bayramda yüzü kara çıkar.
Arife günü yıkan, temizlen; ata mezarlarını ziyaret et.
Arife günü yıkanan çamaşırların suyu ölümlerin ağzına gider.
Arife günü yıkanmak, temizlenmek iyidir; dikiş dikilmez.
Arife suyuyla yunmayan bayramda temiz olmaz.
Arife tarif gerekmez.
Arifin yanında sözünü sohbetini bil.
Ariften öğreneceğinin sonu yoktur.
Ark akarken bahçeni sulamaya bak.
Ark altından su bağışlıyor.
Ark paklanır, ad paklanmaz.
Arka arkaya hata yapıyorsun, kendini dürt düşün.
Arka arkaya verilirse güç kuvvet yetmez.
Arka arkaya verince dağlar dayanmaz.
Arka arkaya vermeyince başın da gider.
Arka çıktığın insan da sana dayanak oluyor mu?
Arka kapıdan çıkan ön kapıdan giremez.
Arka sokaklarda başına ne geleceği bilinmez.
Arka sokakların garibi çok olur.
Arka teker ön tekerin izinden gider.
Arka üstü düşme, düşman bağrına basar.
Arka üstü düşmek, yüz üstü düşmekten daha kötüdür.
Arka üstü düştü, ne olduğuna şaştı.
Arka verdim anlamadı, sözlerimi dinlemedi.
Arkada kalanlar, sizlere eyvallah.
Arkada kalanlara Allah sabır versin.
Arkadan atılan taş ya sırta ya topuğa değer.
Arkadan düşman, yüze dost.
Arkadan fazla kovalamak iyi değildir.
Arkadan önden çevirdiler.
Arkadan vuran çarşı köpeği.
Arkadan vuran en sinsisi, en hain düşmandır.

Arkadan vurdular, adamı perişan ettiler.
Arkadaş arkadaşın aynasıdır.
Arkadaş dediğinin gölgesinde suç islenir.
Arkadaş değil, arka taşı.
Arkadaş olma çaylağınan, masa kurma aylağınan.
Arkadaşına seyrek git, seni kapıda karşılasın.
Arkadaşını söyle ki, sana kim olduğunu söyleyim.
Arkadaşları adamı öyle bir batırdılar ki, bir daha belini doğrultamadı.
Arkadaşlık bir yolculukta belli olur, bir de alışverişte.
Arkadaşlık pazara kadar değil, mezara kadardır.
Arkadaşlıkta ihanet yoktur.
Arkalı it kurdu boğar.
Arkamda adamım olsaydı ben bu hallere düşer miydim?
Arkamda dağ var benim, uğraşma benimle.
Arkamdaki gömleğe inanim kalmadı.
Arkamdan düşman, yüzüme dost.
Arkamdan vurdular beni.
Arkan varsa sırtın yere gelmez.
Arkan yere geldi, artık yenildin.
Arkan yoksa hiçbir yere varamazsın.
Arkana kına yak da rahatla.
Arkana tatar mı düştü, ne kaçıp duruyorsun?
Arkanda ağan varsa konuşursun.
Arkanda ağan varsa, karakolla, mahkemeyeyle fazla işin olmaz.
Arkanda yumurta küfesi mi (hâ mi) var?
Arkandaki çakıldağını temizle, ondan sonra konuş.
Arkandakilere güvenmeden yola çıkma.
Arkandan atlı mı geliyor?
Arkandan atlı mı kovalıyor, ne kaçıp duruyorsun?
Arkandan el sallayanın yoksa, arkandan ağlayanın da olmaz.
Arkandan gözetleyen var, dikkat et hâ!
Arkandan söylenenleri de kulağın duysun bir kez.
Arkandan Tatar mı kovalıyor, böyle ne kaçyorsun?
Arkanı döner dönmez hemen geriye dön bak, düşmanını görürsün.
Arkanı sağlama almadan kavgaya girme.
Arkanı sıvazlayandan kork.
Arkanı ya bir ağaya ya bir dağa yaslayacaksın.
Arkası don (tumman) tutmuyor.
Arkası hayırdır inşallah.
Arkası kalesi olmayanın başına dünyayı yıkarlar.
Arkası kalın adamla uğraşmak zordur.

Arkası kalın olanın sırtı yere gelmez.
Arkası kalına sopa değmez.
Arkası kalındır, sopa korkusu yok.
Arkası kalındır, sopası zalımdır.
Arkası kalındır, yere gelmez.
Arkası kesildi, kesesi çözüldü.
Arkası olmayanı arkadan vururlar (avlarlar).
Arkası olmayanı arkasından kovalarlar.
Arkası pek.
Arkası var ama yarını yok.
Arkası yere gelmeyenin korkusu yoktur.
Arkası yere gelmez.
Arkası yufka, biraz idareli olun.
Arkası yufkadır fakirin.
Arkasına bakmadan çekip gitti.
Arkasına düştüm ama bir türlü bulamadım.
Arkasına düştüm, çok aradım; ama bulamadım.
Arkasında bizi görünce koçlanmaya başladı.
Arkasında dağ olanla uğraşılmaz.
Arkasında yumurta küfesi yok ya.
Arkasındaki çakıldağı temizlemeden temizlik dersi veriyor.
Arkasından bakakaldım.
Arkasından konuşma, yüzüne konuş!
Arkasından söyleyeceğini yüzüne söylesene.
Arkasını çevirdi, dolu testiyi devirdi.
Arkasını dağa vermiş, elini bağa vermiş.
Arkasını duvara dayadı, artık sırtı pek.
Arkasını sıvazlamayla herkese iş yaptıramazsın.
Arkasını sıvazlayıp durma, yeter artık.
Arkasız olanın ayağına vurmuşlar, “vay arkam” demiş. Karnına, koluna, bacağına, başına vurmuşlar, gene “vay arkam” demiş.
Arkasız olanın başına vurmuşlar, vay arkam demiş.
Arkasız olanın vay haline.
Arkaya baktığında ne geçen yılları görürsün ne de yürüdüğün yolları.
Arkaya kalan avucunu yalar.
Arkaya kalan donakalır.
Arkaya kalan kazadan beladan kurtulmaz.
Arkaya kalan koyunu kurt kapar.
Arkaya kalan kötekten kurtulamaz.
Arkaya kalana “korkma” demişler.
Arkayı arkaya verirsek yapamayacağımız iş olmaz.
Arkayı buldum, cesaretli oldum.

Arkayı çevirmek düşmanı öne devirmektir.
Arkın kıyığında giden arka düşebilir.
Arkında su olmayanın bahçesinde sebze meyvesi olmaz.
Arkların üzerinden atlayayım, sulara gark olayım ki, suçum yok.
Arktan atlamaz, hendekten geçmez; tırmık çekemez, tarlayı biçmez.
Arlanmayı, utanmayı bilmeyen, kimseyi dost görmeyendir.
Arlı arından korkar, arsız neyinden korkar?
Armağan ettim, ne de iyi ettim.
Armağan töre, kazanca göre.
Armudu pişirsem mi, çiğ mi yesem diye düşünüyorum.
Armudu sapıyla, üzümü çöpüyle, pekmezi küpüyle.
Armudu soyarak, ayvayı sayarak ye.
Armudun atası ahlattır, ahlattın atası topraktır.
Armudun çöpü başkadır, Turgut'un çöpü başka.
Armudun çöpü, kirazın sapı.
Armudun iyisini ayı yermiş.
Armudun sapı var, üzümün çöpü var dersen umduğunu bulamazsın.
Armudun sapı var, üzümün çöpü var dersen yemeye hiçbir şey bulamazsın.
Armudunan, almayınan ara bulunmaz.
Armut ağacından uzak düşmez.
Armut dibine düşer.
Armut dibine irak düşmez.
Armut gibi adam.
Armut kendi gölgesine düşer.
Armut kolay pişmez, ağza da kolay düşmez.
Armut piş ağzıma düş diyor.
Armut yemek istiyorsan önce ağacını düşün.
Armutla elmayı karıştırma.
Armutun bir adı vardır, bir de tadı vardır; aylar adını bilmez ama tadını bilir.
Arnavut biberini toplayan güzellere kurban olayım.
Arnavut ciğeri deyip ağzımı sulandırma.
Arnavut kaldırımını.
Arpa düveninden çıkan toz insanı yaman kaşındırır.
Arpa eken buğday biçmez.
Arpa ekmeği gibi özü yok, karın doyurmuyor ki...
Arpa ekmeği mi yedin, niye fersizsin?
Arpa ekmeğiyle karın doymaz.
Arpa ekti, buğday biçti.
Arpa ektim darı çıktı.
Arpa ister eşeği yok, çarık ister uşağı yok.

Arpa kırk günde biter de yeter de.
Arpa samanyla, kömür dumanıyla.
Arpa suyu içmeyinen kafayı bulamazsın. İçeceksen erkek içkisi iç.
Arpa unun yoksa, tatlı dilin de mi yok?
Arpa yemeyen at kamçı zoruyla yürümez.
Arpa yiyen at yol alır.
Arpacı kumrusu gibi derin derin düşünüyorsun.
Arpacı kumrusu gibi düşünme.
Arpacıktan ona nişan aldım. Aklıma yavrum geldi. Tetiği çekemedim,
donakaldım.
Arpacıya borç eden ahırını tez satar.
Arpadan şehriye olur; ama arpa şehriyeden arpa olmaz.
Arpalarım gödek gödek. Ben ödek, tırpan ödek.
Arpan unun yoksa tatlı dilin de mi yok.
Arpanın anası buğday, babası yulaftır.
Arpasız at ile arkasız alpın (yiğidin)sonunun ne olacağı bilinmez.
Arpaya katsan at yemez, kepeğe katsan it yemez.
Arpayı düvenle sürmek zor değildir, tozunun kaşıntısına katlanmak
zordur.
Arpayı kurut, buğdayı ferik biç.
Arpayı kurut, buğdayı firit.⁹²
Arpayı kütürdeterek en iyi eşekler yer.
Arpayı taşlı, kızı kardaşlı yerden al.
Arsana beygiri gibi döneceğine, biraz da düz yolda yürümeyi öğren.
Arsana beygiri gibi dönüp durma.
Arsız!
Arsız allanmaz, bozkır çillenmez.
Arsız erimez, altın çürümez.
Arsız güçlü olursa, haklıyı haksız çıkarır.
Arsız neden arlanır, çul da giyer sallanır.
Arsıza ardan namustan söz etme.
Arsıza laf kâr etmez.
Arsıza söz, kokmuş ete tuz kâr etmez.
Arsızdan avrat olmaz.
Arsızın adı çıkmaz, acının tadı çıkmaz.
Arsızın aklı anasını satma planıdır.
Arsızın arkasına kazık çakmışlar, bu takırtı nereden geliyor demiş.
Arsızın da daha arsızı vardır.
Arsızın yüzüne tükürmüşler, “yağmur yağıyor” demiş.
Arsızın, utanmasın, sıkılmazın teki.
Arsızınan aynı mekânda olma.

⁹² Firitmek: Yaş olan şeyleri birazcık kurutmak.

Arşa kadar el elden üstündür.
Arşı üstümüzde tutan bir koca direktir.
Arşın en üst katında Ülgen Han, yerin en alt katında Erlik Han vardır.
Arşın kapısının nerede olduğunu ancak Şaman bilir.
Arşın üst katlarına çıkmak her ruhun harcı değildir.
Arşla yeryüzünün birleştiği yer ufuktur.
Art dağın ardı var.
Art kapıdan çıkıp gitti.
Art niyet nerede, kimin içinde saklıdır bilemezsin.
Arta kalan bereketli olur.
Arta kalan nasibine (kaderine) razı olmak zorundadır.
Artık ayı günü geldi.
Artık benden hayır bekleme.
Artık beni çileden çıkardılar, her şeyi yapabilirim.
Artık bu işin cılkı çıktı.
Artık bu işlerden elimi ayağımı çekiyorum.
Artık bu konuyu ağzında sakız yaptın.
Artık bütün bu ağır sözleri hazmedemiyorum.
Artık çok oldun ha!
Artık çok uzak görüşüyoruz.
Artık her şey canıma tak etti.
Artık her şey su yüzüne çıktı, kimseden saklayacak bir şey kalmadı.
Artık işi bağa düştü, bağı olmayan yoğa düştü.
Artık mal göz çıkarmaz.
Artık maldan zarar gelmez.
Artık o sayfayı kapattık.
Artık onunla bütün işlere son verdik.
Artık yemek bırakılmaz. Bırakılırsa nasip başka yerlere dağılır.
Artıl, eksilme.
Artır da nasıl artırırın artır.
Artısın eksilmesin, taşsın dökülmesin; bu hanenin sahibi asla yokluk görmesin.
Arzu'yla Kamber gibi sıırıslıklam âşiksınız.
Arzuhal yazdım kaymakama, o da aldı beni soktu dama.⁹³
As⁹⁴ avladım hoşurunan,⁹⁵ aram yok öşürünen.
As başkan üst başkan; kana karışmış kan.
Asa büyüklüğün, kutsallığın sembolüdür.
Asa'nın kutsallığı binlerce yıldır birçok kültür ve coğrafyada sürüp gelmektedir.

⁹³ Dam: mapushane.

⁹⁴ As: Sansar cinsinden bir hayvan.

⁹⁵ Hoşur: Av tüfeği.

Asabımı bozma, defol git başımdan.
Asabiden kasabiden anlamam, ben hesabiden anlarım.
Asabilik her canlıda görülür.
Asabilik yapacağına astarına astar ekle.
Asabiyet şeytandadır.
Asacağım, keseceğim demek kendindeki korkunun ürünüdür.
Asalak yaşayacağıma açlıktan ölürüm ondan iyidir.
Asalaktan asalak türer.
Asaletini bir kişinin onaylaması değil, önemli olan halkın onaylamasıdır.
Asan da sensin, kesen de sensin. Bu devran tersine dönsün.
Asarkavak'tan⁹⁶ da adam çıkar; ama mutlaka eşkiyadır.
Asaya dayanmak yalnız Musa'ya dayanmak değil, on binlerce yıllık bir tarihe dayanmaktır.
Asayiş berkemal!
Asbapların kansız gitsin de kanlı gelsin.
Ases gobel⁹⁷ daha gelmedi.
Asfalt boyu, gün boyu.
Asfalt kültürü patika kültürünün son aşamasıdır.
Asfalt kültürünün ilk yaratıcıları keçilerdir. Çünkü dünyanın ilk patika yollarını yaratan onlardır.
Asfalt Rıza Çorum'dan geldi geçti; oyunlar sergiledi, rakılar içti.
Asfalta taş dizmeyinen gün geçmez. Yaptığım kimsenin gözünden kaçmaz.
Asfaltın altı yoka (yufka), başımı sokma boka.
Asfinikli⁹⁸ giyme yakınlarını ürkütürsün.
Asık suratınan çevreni ürkütürsün.
Asık suratlıyı güldürmek zordur.
Asık surattan ter değil, öfke dökülür.
Asıl acılar aşk bittiğinde başlar (C. Y.).
Asıl azmaz, bal kokmaz; kokarsa yağ kokar, onun da aslı ayrandır.
Asıl domuzun büyüğü geride.
Asıl işin tuhafı işte buradadır.
Asıl konuya girmeden önce onun zevkini okşayacaksın.
Asıl marifet acılara, kötülüklere katlanmaktır.
Asıl olan aslını, akıllı neslini bilir.
Asıl sorun düğüm noktasını çözebilmekte.
Asılacaksan da soylu yerin sicimiyle asıl.
Asılanın adı kalır, astrarın adı yok olur gider.
Asıldığını koparamayana hiç asılma.
Asıldım asıldım yüz bulamadım.

⁹⁶ Asarkavak Mecitözü'nün bir köyüdür.

⁹⁷ Filmdeki başrol oyuncusu.

⁹⁸ Naftalinli.

Asılınca kopan urgan, porsuğun hesabını görmeyen dirgen sana yâr olmaz.
Asılırsan kalın dala asıl.
Asılmakla insan ölmez. Asılanın geriye bıraktığı çok şeyler vardır.
Asılmaya giden adama pabuç ısmarlanmaz.
Asılmış adamın evinde ipten bahsedilmez.
Asılsızdan kerem gelmez.
Asılzadeliğini bozma, bağırıp çağırıp ona buna kızma.
Asılzadelik değer taşımıyor, değer insanlıktadır.
Asıntının sonunda bir beklenilen vardır.
Asıp kesmeynen bir yere varamazsın.
Asıp kesmeynen kimseyi korkutamazsın.
Asil ile taş taşı, soysuz ile yeme aşı.
Asil söz söyleyen dinletmesini bilir.
Asileşince insan daha çok çirkinleşiyor.
Asilik damarımızda, kanımızdadır bizim.
Asillik gösterebilmek her insanın harcı değildir.
Asker ocağı aile ocağı kadar kutsaldır.
Asker ocağı ana ocağıdır.
Askerden dönen oğluna keyifli keyifli sarıldı.
Askerden geldi de bi yakım kinasını mı gördük?
Askere gitmek herkesin harcı değildir. Askere ancak kınalı koçlar gider.
Askerlik bir vatan borcudur, namus borcudur.
Aslan ağzından av alınmaz.
Aslan aksırmış, kedi hâsıl olmuş.
Aslan aslanlığını bildirinceye kadar post elden gider.
Aslan aslanlığını zamanı gelince bildirir.
Aslan avlar avını, sırtlan alır payını.
Aslan eniği çakal olmaz.
Aslan gibi delikanlı.
Aslan kocayınca sıçan deliği gözetir.
Aslan kükrerse atın ayağı kösteklenir.
Aslan kükreyince atın ayağı tökezler.
Aslan mert olur, kaplan hilekâr.
Aslan payını aslana vereceksin.
Aslan pençesi gibi pençeleri var.
Aslan postu içinde tavşan yüreği çırpınmaz.
Aslan postunda yakışır.
Aslan postundadır, gönül dostundadır.
Aslan yalağından köpek su içmez.
Aslan yatağında, yiğit çağında.
Aslan yatağından belli olur.

Aslan yattığı yerden belli olur.
Aslan, yatağına yakışır.
Aslana ot, ata et yedirilmez.
Aslandan doğan aslan olur.
Aslanı çakala boğdurma.
Aslanım, haydi göster kendini.
Aslanın adı çıkmış, çakallar baş keser.
Aslanın ağzından lokmayı almak kolay değildir.
Aslanın kuyruğuyla oynamak kendi başına iş açmaya çabalamaktır.
Aslanın kükremesi atın kişnemesini bastırır.
Aslanın ölüsü bile tilkinin dirisini korkutur.
Aslanla gezen taş, kurtla gezen leşe konar.
Aslanlarımızın pençeleri düşman boyunduruğunu kıracak güçtedir.
Aslı astarı olmayan bir konu.
Aslı astarı yok (bu işin).
Aslı faslı yok, bu iş tamamen bir uydurma.
Aslı hu, nesli hu.
Aslı nesli belirsizin biri.
Aslı yok, astarı yok. Benim bu işlere karnım tok.
Aslı yok, faslı yok.
Aslı'nın peşindeki Kerem gibi sen de yollara revan oldun.
Aslım altın, köküm gümüş idi; ama şimdi bakıra döndüm.
Aslın nerede, neslin nerede?
Aslına bak, astarına bak.
Aslına gereken nesline haram.
Aslında olan tırnağında getirir.
Aslından giymeyen kürkü, meclise girince ürkütür halkı.
Aslını ara da zatınan konuş.
Aslını ararsan, aslı karanlık.
Aslını astarını araştırırsan altından Çapanoğlu çıkar.
Aslını inkâr eden haramzadedir.
Aslını inkâr edenden hayır gelmez.
Aslını inkâr edenin aslı haramdır.
Aslını neslini ararsan işin içinden çıkamazsın.
Aslını neslini bilmeyenden adam olmaz.
Aslını saklayan haramzadedir.
Aslını sorarsan astarı ortaya çıkar.
Aslını, atasını karıştırma.
Aslıyok Yaylası'nda beş yüz koyunum var.
Aslıyok Yaylası'nda bin beş yüz koyunum var benim. Şu on parmağında on bir türlü oyunum var benim.
Asma çardağı sardı, ben de asmanın yaprağını sardım.

Asma sakal, takma bıyık.
Asmakla, kesmekle insanoğlu tükenmiyor. Ama asan, kesen zalimler
bir bir tükeniyor.
Asmanın şarabı, ters giydirir ayakkabıyı, çorabı.
Asmanın üzümü, doyurdu gözümü.
Asmaya astılar beni, dallara kastılar beni.
Asmaya üzümü veren şarabı da verir.
Astarı kumaşından pahalı oldu.
Astarı yüzünden pahalı.
Aş aşıklıkta, keş keşlikte.
Aş bilen, eş bilen, iş bilen aç kalmaz.
Aş dostu değil, baş dostu olmalı.
Aş ekmek için hant hant⁹⁹ ötüyor.
Aş kaşık ile iş keşik ile.
Aş pişe pişe koyulaşır.
Aş pişsin, ağzıma düşsün istiyorsun.
Aş sabahın, iş sabahın.
Aş taşınca kepçeye paha biçilmez.
Aş taşı kepçeye baha yetmez.
Aş tuz ile, tuz oran ile.
Aş zamanı vardır, iş zamanı vardır.
Aşa tat veren yağ olur, gelinin yüzü ağ olur.
Aşa tat veren yağdır, gelinin yüzü ağdır (aktır).
Aşağı çarşıda dilenir, yukarı çarşıda sadaka verir.
Aşağı düştüğün zaman ayağından tutup sürükleyen çok olur.
Aşağı düştüm, herkes yukarıdan bakıp güldükçe güldü.
Aşağı görme kimseyi, bir gün sen de aşağı düşebilirsin.
Aşağı köyde köpek havlasa yukarı köyde duyulur.
Aşağı mahalle, yukarı mahalle ikisi de birbirinden beter, ikisinin de
anasını belle.
Aşağı Pınar'ın gölün altındaki Sülük Emmi'nin karakavağı sürünü
sürünü Necip Emmi'nin eşeği kuruttu.¹⁰⁰
Aşağı tükürsem sakal, yukarı tükürsem bıyık.
Aşağı yukarı beş metre boyunda var.
Aşağı yukarı gidip geliyor.

⁹⁹ Hant hant ötmek: Rahatsızlık verecek ölçüde aşırı istek duymak.

¹⁰⁰ Tolamehmet'te bir yukarı mahallede, bir de aşağı mahallede iki pınar ve bu pınarların ayaklarında birer göl vardı. Bu göllerde biriken sularla köyün içindeki bahçeler sulanırdı. Gölün alt yanında, arkın kenarında çok büyük bir karakavak vardı. Yazın köye gelen çerçiler, düven dişeyicileri, kalaycılar vb. her gelen bu karakavağın gölgesinden yararlanırdı. Köyden Çorum'a ilk göçen ailelerden biri Necip emmi'ydi. O, eşeklerin bir yanlış hareketine veya anırmasına sinirlenir, eşeği satar hemen yenisini alırdı. Bakarsın ki, bir iki hafta sonra onu da satmış, yeniden almış. Ben bu sözü, bir cenaze nedeniyle köye gittiğimde bizden önceki kuşağın kendi aralarındaki şakalaşmaları sırasında duymuştum. C. Y.

Aşığıda bebeler, yukarda develer vuruşuyor.
Aşığıda dizine, yukarıda gözüne dura.
Aşığıda Erlik Han, yukarıda Ülgen han şahidimdir.
Aşığıdakiler çul parçası, kâhyalar halı parçası.
Aşığıdakilerin uşağı, yukarıdakilerin eşeği kıymetli olurmuş.
Aşığıdan aldıkça gubardıkça gubarıyor.
Aşığıdan aldım her şeyi, aşığılanmaya başladım.
Aşığıladığın zaman aşığılanmış olursun.
Aşığılık duygusu başkalarını ezerek yükselme duygusudur.
Aşığılık duygusu insanı sürekli yükseklik duygusuna taşımak ister.
Aşığılık duygusunu bastırmak için başkalarına saldırma.
Aşan bilir karlı dağın ardını, çeken bilir ayrılığın derdini.
Aşarı, öşürü düşünme; açlıktan kıvranan beşiri düşün.
Aşçı yamağı gibi ortalıkta dolaşma.
Aşçı yaptığı aşla anılır.
Aşçı yemeğı yapar, müşteri yemeğe tapar.
Aşçıdan marangoz, marangozdan aşçı olmaz.
Aşevinde yedim aşı, karnım doydum; halayda çekerim başı.
Aşhanede ekmeğim aşım hazır, açlık çekiyorsan olmuyor huzur.
Aşı aç olana vereceksin ki değeri biline.
Aşı bilmeyen bağcı büyük küfeyi neylesin.
Aşı karıştır, küsü barıştır.
Aşı yemeyi değil, yapmayı da öğren.
Aşı zamanında pişir, bulaşığı hemen yıka.
Âşığa Bağdat ırak gelmez.
Âşığa Bağdat sorulmaz.
Âşığa niçin ağlıyorsun diye sormuşlar, “Gülmemek için” demiş.
Âşığı âşık yapan içindeki kara sevdadır.
Aşığı cuk diye oturdu.
Aşığın bini bir para; ama ütülmesi kötü.¹⁰¹
Âşığın gözü kördür.
Âşığın hali bellidir, aşığı hal sorulmaz.
Âşık âlemi kör, dört yanını duvar sanır.
Âşık âşığın üstüne sazıyla girmez.
Aşık daima bey oturmaz.
Âşık destanlar yaratır.
Âşık efsaneler yaratır.
Âşık Haydar Öztürk çok değerli bir insandı, herkes sussun da ben ko-
nuşayım demezdi.¹⁰²

¹⁰¹ Hayvanların aşık kemiğıyle oynanan kumardan dolayı söylenen bir söz.

¹⁰² Âşık Haydar Kılıç'tan, 14.12.2011

Âşık olmak adamı işte bu hale getirir.
Âşık Safiye'den vazgeçmiş de kafiyeden vazgeçmemiş.
Âşık sultan, gönül maydanoz tarlası.
Âşıklık müşkül iştir.
Aşıma, işime, eşime dil uzatma.
Aşın altına, işin üstüne gel.
Aşın da, aşının da, işin de bir zamanı vardır.
Aşın elden, suyun gölden; yaşa yaşayabildiğin kadar.
Aşında taş, başında baş olmasın.
Aşındırmakla yollar tükenmez.
Aşını ye, işine bak; elden sana fayda yok.
Aşını ye, işine bak; el senin neyine.
Aşını, ekmeğini, suyunu elinen paylaşmasını bil.
Aşını, eşini, işini bil.
Aşırı gideni bir gün alıp götürürler.
Aşırı gitme, bir gün başına bir iş gelir.
Aşırı yiyip içmenin bedelini ödersin.
Aşırırsın aşırırsın, bir gün de hapşırırsın.
Aşısız bağa, ağaçsız dağa güvenme.
Aşısız bağdan, otsuz dağdan ne beklenir.
Aşikâr düşman gizli dosttan iyidir.
Aşk ağlatır, dert söyletir.
Aşk ateşi sönünce yerini kin almaya başlar.
Aşk ateşli bir hastalık gibidir.
Aşk başkasında kendini sevmektir.
Aşk bir kez yaşanır. İlk sevginin adı aşktır, gerisi boştur.
Aşk ile pençeleşmeye demirden bazı¹⁰³ gerek.
Aşk inletir, dert söyletir.
Aşk olmayınca meşk olmaz.
Aşk olsun sana.
Aşk söyletir, dert ağlatır.
Aşka düşen kör olur.
Aşka gelen başına geleceği de düşünmelidir.
Aşka gelince hemen silaha sarılıyor.
Aşka gelmek başka, âşık olmak başka.
Aşka karar olmaz.
Aşkın bedeli acı çekmektir.
Aşkın olduğu yer, köşkün olduğu yerdir.
Aşta senin de tuzun bulunsun.
Aşure yemeye giden kaşığı taşıır.
Aşureden ben de payımı isterim. Üzümün suyundan suyumun isterim.

¹⁰³ Bazı: Kolun dirsek ile omuz arası, pazı.

Aşurelik buğdayı ayır bir yana. Kerbela acısını anlat sen bana.
Aşureyi pişir dağıt hep konu komşuya, unutma Kerbela'da hasretliği suya.
At adımına göre değil, adamına göre yürür.
At ağasına göre kişner.
At alan Üsküdar'ı geçti, at alamayan çukurunu eştii.
At alırsan kula, avrat alırsan deli al.
At alırsan taydan, kız alırsan soydan al.
At alırsan yazın, deve alırsan güzün, avrat alırsan gezin ha gezin.
At almadan ahırını hazırla.
At aralıkta, yiğit gariplikte kahrolur.
At arıklıkta, yiğit gariplikte belli olur.
At ata basar, yiğit yiğide basar.
At atabildiğün kadar at.
At atı kazıkta aşmalı.
At atlayacağı yeri bilir.
At avanağı bilir.
At, avrat, silah emanet verilmez.
At ayağıyla, yılan bağıyla, kuş kanadıyla gider.
At bacaklı kadın.
At başı beraber.
At başına, yiğit başına neler gelmez ki?
At başka; eşek, katır başka.
At benim, avrat benim, silah benim sana ne.
At beslenirken, kız istenirken diline sahip ol.
At beslenirken, kız istenirken verilir.
At binene, kürk giyene yakışır.
At binenin kılıç kuşananındır.
At binenin, ev oturanın.
At binenin, kılıç kuşananın, köprü geçenin, iş becerenin.
At binicisine göre eşinir.
At binicisini tanır.
At bokundan tütün olur da sakız olmaz.
At buldum meydan yok, meydan buldum at yok.
At buldun da nalını mihını mı arıyon?
At bulunur meydan bulunmaz, meydan bulunur at bulunmaz.
At burnundan solumaya, eşinmeye başladıysa tehlike vardır.
At cambazı, at üstünde bell' olur.
At çakılı, tüfek sıkılı gerek.
At çalındıktan sonra ahır kapısı kapanmaz.
At çalındıktan sonra ahırın kapısını istediğün kadar kilitle.
At çalışır eşek yer.

At ele düşer, meydan ele düşmez.
At elin, heybe emanet.
At elin, it elin, bize ne?
At elin, it elin; hemen yelin, hemen yelin.
At elin, torba emanet; kuskun başkasının, çul rehin.
At gelmeden yemlik yapılmaz.
At gemini takanı bilir.
At gibi (kısrak gibi) avrat.
At gibi ayakta uyuma.
At gibi ayakta uyuyor.
At gibi kişniyor.
At gibi tepiniyor.
At görse okşar, su görse susar.
At gösterip eşek alta çekilmez.
At gözünden, it izinden belli olur.
At hamaylı, deve nur; eşeği kaldır yere vur.
At hırsızı gibi bir tipi var. Bu adama güvenilmez.
At ısırrır, it kapar.
At ile avrada inan olmaz.
At ile avradın cinsini ara, cinsini bulamazsan harcama para.
At ile eşeği, yorgan ile döşeği, koç ile şişeği, tüfek ile fişeği bir tutamazsın.
At ile eşek ile uğraştığında karşılığını görürsün.
At ile torbayı çekiştirme.
At ile varılan yere eşek ile de varılır.
At ile yola giden eşeğin vay haline.
At it sahibi adam.
At izi it izine karıştı.
At karnından yiğit burnundan bellidir.
At kendisine gem vuranla sürücüsünü iyi tanımış.
At kişnemeyince tay gelmez.
At kişniyor, eşek anırıyor, âşık saz çalıyor.
At kocamakla tavla (ahır) başı olamaz.
At koşar yiğit övünür; kılıcı keser kol övünür.
At koşar, ikbal geçer.
At koşarsa it de seğirtir.
At koştukça köpek sevinir.
At koştukça menzil alır.
At köpeğin ağzına bir kemik, kemirip oyalanıp dursun.
At kunlamaz, baht kunlar.¹⁰⁴
At kuyruğu kurdun yularıdır.

¹⁰⁴ Kunlamak: Doğurmak.

At kültürü Türklerde ata yadigâridir.
At mahsulün mü kaldı?
At murat, katır devlet, eşek kısmet, deve gurbettir.
At murattır.
At nalı kadar bir değerimiz yok.
At okşandıkça seninle dost olur.
At olacak tay yürüyüşünden belli olur.
At olmuş da kuyruk sallıyor.
At olur meydan olmaz, meydan olur at olmaz.
At oynatmak her babayiğidin harcı değildir.
At ölür eyeri kalır, yiğit ölür eseri kalır.
At ölür gemi kalır, yiğit ölür demi kalır.
At ölür gönü kalır, yiğit ölür ünü kalır.
At ölür itlere bayram olur.
At ölür meydan kalır, yiğit ölür şan kalır.
At ölür nalı kalır, insan ölür malı kalır.
At ölür semeri kalır, yiğit ölür eseri kalır.
At ölür yem olur köpeklere; yiğit ölür yem olur kurtlara böceklere.
At pazarında eşek izi aranmaz.
At pazarında eşek oynamaz.
At sahibi olmak geçmişte Mercedes sahibi olmaktı.
At sahibinden eşek esirgenmez.
At sahibine göre eşinir.
At sahibine göre kişner.
At sahibini bulmayınca üstündekini çul sanır. Avrat erini bulmayınca kapısında kul sanır.
At sahibinin altında kişner.
At sattınız kusur mu kaldı?
At sırtından, kurtul şu yükten.
At sineği gibi kuyruk altından geçiniyor.
At sineği gibi saldırıp durma.
At sineği konacağı yeri bilir.
At süre süre, insan göre göre.
At tellalı görürse atın dişini, anlar yaşını.
At tepmesinden ölürsem yanmam da, eşek tepmesinden ölürsem yanarım.
At tepmez, it ısırılmaz sanma.
At tepmez, it kapmaz deme.
At tırnaktan, insan kulaktan kapar.
At torba ile bozuşmaz.
At torbasıyla yatar, meteliğe kurşun atar, kuyruğunu dik tutar.
At tökezleyince ayağı kesilmez.

At üstünde gezesice.
At üstünde kabadayılık kolaydır. Sıkışınca kaçmasını bilir.
At üzengi, tahta kılıç.
At ver hısım ol, kız ver hasım ol.
At yavrusunu attı, üzüntüsünden bir şey yiyip içmiyor.
At yedi günde, it yediği günde belli olur.
At yedi günde, it yediği günde sahibini unuttur.
At yedi günde, it yediği günde semirir.
At yerine eşek bağlanmaz.
At yıkılır, adam ölür.
At yıkılır, deve ölür.
At yiğidin altında aksamaz.
At yiğidin altında aksar.
At yiğidin altında alışır.
At yiğidin yoldaşdır.
At yürümekle yol alır, ağa vermekle ün alır.
At yürür, it seğirtir; ikisi de aynı zamanda aynı yere varır.
At zenginliğin simgesidir.
At, avrat, silah yiğidin bahtınadır.
Ata “yaşın kaç” demişler, “yediğim arpa bilir” demiş.
Ata arpa, yiğide çorba.
Ata arpa, yiğide pilav.
Ata baba ocağını bırakıp da nere gidebilirim ki?
Ata bakma, dona bak; içindeki cana bak.
Ata bindi, kamçıyı ele aldı.
Ata bindiğine yatak döşek, eşek bindiğine çapa kürek.
Ata binen gâvur Allah'ını unuttur.
Ata binen nalını mihini arar.
Ata binende asalet aranır.
Ata binenin kefeni yanında hazır olmalıdır.
Ata binip Allah'ı, attan inip atı unutma.
Ata binmeden önce ayaklarını sallama.
Ata binmek bir ayıp, inmek iki ayıp.
Ata binmek de, sürmek de bir sanattır (marifettir).
Ata binmek, sofru düzmek, suda yüzmek kolay değildir.
Ata binmesini bilen inmesini de bilir.
Ata binmiş, döne döne at arıyor.
Ata da soy gerek, ite de.
Ata dost gibi bakmalı, düşman gibi binmeli.
Ata dostu oğula mirastır.
Ata et, ite ot verilmez.
Ata eyer gerek, eyere er gerek.

Ata kamçı, eşeğe nodul gerekli.
Ata kuyruk, yiğide bıyık yakışır.
Ata malı mal olmaz, kendin kazanman gerek.
Ata malından mal bulamazsın, kendi kazandığından çul bulamazsın.
Ata nal çakıldığını kurbağa görmüş de ayağını uzatmış.
Ata olmayan ata kadri bilmez.
Ata olmayan evlat kadri bilmez.
Ata tımarıda, kıza pınarıda bak.
Ata verdiğin yem boşa gitmez.
Atadan ecdattan, soydan soptan mahrum kalasın.
Atalar çıkarayım der tahta, döner dolaşır gelir bahta.
Atalar sözünü tutmayanı yabana atarlar.
Atalara at kaldı, kullarına it kaldı.
Atalarımızın yüzü suyu hürmetine bu günlere kavuştuk.
Atalarına yaptıklarından dolayı bir gün acı ve pişmanlık çekeceksin.
Atalarını, atasözlerini çiğneyip geçme.
Atalarının yolundan sapmadan gidiyor şimdilik.
Atalık yap bir daha, bilirse bilsin bilmezse bilmesin.
Atam biliyor atanı, ben biliyorum öteni.
Atamdan aldığımı evladıma satarım.
Atandan kalan mirasla övünüp durma. Övüneceksen kendi kazandığınla övün.
Atanı incitme kendin incinirsin.
Atanı öldürene ananı ver, kin tutma.
Atanın sanatı oğula mirastır.
Atanın, ananın, babanın, sevdiğinin başı için...
Atardamarda kan bir başkadır, toplardamarda bir başka.
Atarsın yün olur, tepersin keçe olur, sivridirsin külah olur.
Atası başa, abası taşa.
Atasını tanımayan Allah'ını tanımaz.
Atasözü Kuran'a girmez; ama yanınca yelişir.
Atasözü; geleneğin, gerçeğin, göreneğin kısaca özü.
Atasözünü duymak değil, tutmak gerekir.
Atasözünü tutmayan çürük tahtaya basar.
Atatürk'e başöğretmenlik çok yakışıyor.
Atatürk'ün, Atam'ın yolunda hürüm.
Ataya el kaldıranın yarımı hüsrandır.
Atbaşı bitirdiler yarışı.
Ateş almaya mı geldin, acelen ne?
Ateş aşkın da özüdür.
Ateş ateşle söndürülmez.
Ateş bacayı sardı.

Ateş bacayı sardı, bu işten kurtulmak zor.
Ateş burnunun dibinde, kendinden haberi yok.
Ateş demekle ağız yanmaz.
Ateş dünyanın ve evrenin özüdür; nurdur.
Ateş düştüğü yeri yakar.
Ateş gibi sımsıcaksın.
Ateş gibi, eli ayağı çarçabuk.
Ateş gibi, vardığı yerden ses getiriyor.
Ateş kadar yer yakar.
Ateş kış gününün meyvesidir.
Ateş olmayan yerden duman çıkmaz.
Ateş olsa cirmi kadar yer yakar.
Ateş olsa oylumunca yer yakar.
Ateş olsan beni değil, kendini bile yakamazsın.
Ateş olsan cirmin kadar yer yakarsın.
Ateş olurda yakmaz mı, yılan olur da sokmaz mı?
Ateş pahasına her şey.
Ateş püskürmeyle kendini yanardağ sanma.
Ateş tutan, elinin yanmasına razı olur.
Ateş uygarlığın temel taşıdır.
Ateşe attım kendimi onun yüzünden.
Ateşe kendimi attım, özümü yıkayıp çıktım.
Ateşe körükle gitme.
Ateşe körükle, ata örükle gidilmez.
Ateşe sormuşlar: “Nerde âleşiyon?”, “Ambarın eşliğinde” demiş.
Ateşe versen duman vermez.
Ateşe yongayla gitme.
Ateşi başına vurdu.¹⁰⁵
Ateşi koynunda gezdiremezsin.
Ateşi kül bağlar, dumanı çeker dağlar.
Ateşimi deşti, dumanım çıkmaya başladı.
Ateşin dostluğu olmaz.
Ateşinden çingılar saçılıyor.
Ateşine yandım, kendimi kül ettim.
Ateşine yandım, tiridine bandım.
Ateşini deştikçe kıvılcım çıkıyor.
Ateşini yak, keyfine bak.
Ateşle barut bir arada olmaz.
Ateşle oynayan gözüne kül ve dumanın gitmesine razı olur.
Ateşle oyun olmaz.

¹⁰⁵ Öfkelendi, sinirlendi.

Ateşle pamuk bir arada bulunmaz.
Ateşten gömlek giyilmez.
Atı ahıra bağlamak yetmez. Önemli olan önüne yem verebilmektir.
Atı ahırdan çıkarmak Çerkez'in işidir.
Atı alan Üsküdar'ı çoktan geçti.
Atı ata, iti ite boğdurmak senin neyine?
Atı atasıyla, kadını anasıyla anarlar.
Atı bulan meydanı da bulur.
Atı buldun da nal mih ararsın.
Atı eşeğin yanına bağlarsan ya tüyünden kapar ya huyundan.
Atı eyerledim, terkiyi bağladım gidiyorum dostlar; Allah'a ismarladık.
Atı gezdir de yine kâhyanın (muhtarın) oğlu ol.
Atı görüp aksar, suyu görüp susar.
Atı her gün gebrele¹⁰⁶ oğul.
Atı kaçırın yaylayı geçti.
Atı kuyruklu olanın sözü buyruklu olur.
Atı mahmuzla; ama ona kamçı vurma.
Atı olan her yere sığar da iti olan her yere sığmaz.
Atı palan saklar, ülkeyi (yurdu) bilen saklar.
Atı süren osuruğuna katlanır.
Atı tırısı kalktı.
Atı verdim katır aldım, belayı satın aldım.
Atı zapt eden gemdir; gemi zapteden kimdir?
Atı zapteden gemidir, kullanabilirsen.
Atılan ok geri dönmez.
Atılğanlık bazen yarar, bazen zarar getirir.
Atım at oluncaya kadar, kendim mat olurum.
Atım tepmez, itim kapmaz deme.
Atımın alnı sakar, lakabını ele takar.
Atın ahmağı rahvan, insanın ahmağı pehlivan olur.
Atın ala olursa, yükün darı olursa, ev reisi karı olursa geçim olmaz.
Atın ata tepmesi zor gelmez.
Atın bahtsız arabaya düşer.
Atın cıdağına¹⁰⁷ binme.
Atın daşağına su serpmeyi unutma.
Atın dorusu, yiğidin delisi.
Atın dorusunu al, kızın delisini.
Atın gittiği yerden eşek de gider.
Atın güzelinde boz olur, kızın güzelinde naz olur.
Atın iyisi arkadan gelmez.

¹⁰⁶ Gebre: Atı tımar etmekte kullanılan kıldan kese.

¹⁰⁷ Cıdağı: Atın iki omuz arası.

Atın iyisi beyden beye, kızın iyisi köyden köye gider.
Atın iyisine doru, yiğidin iyisine deli derler.
Atın katır doğurması hayra alamet sayılmaz.
Atın kötüsü eşeğe ayak uydurur.
Atın kulağını kessen yine attır; domuzun kuyruğunu, kulağını kessen yine domuzdur.
Atın kuyruğuyla, itin kuyruğunu birbirine karıştırma.
Atın nasibi on birdir, onunu sahibi birini kendi yer.
Atın ne yer? Bulursa kile, bulmazsa sile.
Atın ölümü arpadan olsun.
Atın ölüsü itin bayramıdır.
Atın ölüsü, eşeğin dirisi.
Atın önüne et, itin önüne ot atılmaz.
Atın önüne it geçerse birşeyler değişir.
Atın önüne it geçiyor.
Atın tepmeyi, güzelin öpmeyeni olmaz.
Atın tepmezi, itin kapmazı olmaz.
Atın ürkeği, adamın korkağı.
Atın ürkeği, yiğidin korkağı iyi olur.
Atın ürkeği, yiğidin korkağı uzun ömürlü olur.
Atın varken yol tanı, ağın varken el tanı.
Atın varken yolu tanı, itin varken ili tanı,
Atın varsa yamçın, kamçın, başlığın da olmalıdır.
Atın yere yakını, karının ere yakını makbuldür.
Atın yerine eşek bağlanmaz.
Atın yerini tay tutar.
Atın yuvarlandığı yerde tüy kalır.
Atın yüğrünü kendi yemini artırır.
Atın yüğrük ise bin de kaç.
Atına bakan ardına bakmaz.
Atına güç yetiremeyen eyerini kamçılar.
Atınan arpayı bozuşturmak zordur.
Atınan eşek yarıştırılmaz.
Atınan it sahibini tanır.
Atınan, itinen uğraşma.
Atını boz at yanına bağlama, ya huyundan ya suyundan...
Atını buldun da nalını mihini arıyon.
Atını ele ver, kendin yaya yürü.
Atının alnındaki sakarın da bir anlamı var.
Atının ayağına taş değmesin.
Atınla toprağı çiğne; ama insanları çiğneme.
Atıp tutmayman peynir gemisi yürümez.

Atkımı sardım boynuma, yâri çekemedim koynuma.
Atla arpayı dövüştürme.¹⁰⁸
Atla avrat yiğidin bahtınadır.
Atla köpek sahibine bağlı en vefalı, en cefalı iki hayvandır.
Atladı gitti Genç Osman.
Atlama taşına bastım, suyu geçerken düştüm.
Atlama taşından kayıp düşme, doğru yoldan şaşma.
Atlar arpalamaya yakalandı. Babam hepsini ölecek sandı.
Atlar gibi ayakta uyuyor.
Atlar tepişir arada eşekler ezilir.
Atlar nallanırken tosbağa ayağını kaldırıp “beni de nallayın” dermiş.
Atlar önde gider, ardından kağnılar, arabalar, sürüler gelir.
Atlar tepişirken tavlaya¹⁰⁹ girilmez.
Atları mahmuzladık, dünyayı başlarına yıkıp döndük.
Atları saldım çayıra, sonunu Mevla kayıra.
Atların kuyruğunda parçalanasın.
Atların tozduğu kadar hiçbir hayvan yolları tozutmaz.
Atlarla katırlar tepişir, arada eşekler ezilir.
Atlas libas giyse de, giyen içindeki aynı kafa.
Atlasa yama olmaz, her avrada kuma olmaz.
Atlı atında, yaya yolunda.
Atlı atını bağlayınca yayalarda erişir.
Athı gidiyor, gidiyor ama yaya da gidiyor.
Atlı her haneye sığar da itli her haneye sığmaz.
Atlı her kapıya sığar da itli sığmaz.
Atlı hızlandıkça yaya peşinden koşar.
Atlı ile yaya birlikte yola gidemez.
Atlı kovalamak kolay değildir.
Atlı, itli sığmış; bir çocuk sığmamış.
Atlıya saat olmaz.
Atma be arkadaş, pireyi gözünden vuramazsın.
Atma Recep, din kardeşiyiz.
Atma yavrum din kardeşiyiz.
Atma yayanın heybesini, alma garibin öfkesini.
Atmacayı görüp de kaçmayan sıçan yoktur.
Atmak önemli değil, attığını vurmak önemlidir.
Atsan atılmıyor, satsan satılmıyor.
Atsın topunu, alsın bayramını.
Atta da suç var, hamutta da.
Atta durabilen var, duramayan var.

¹⁰⁸ Fesat karıştırma.

¹⁰⁹ Tavla: Ahr.

Atta karın, yiğitte burun.
Atta, avratta uğur vardır.
Atta, avratta, yurttta keramet vardır.
Attan arta kalan yemi öküzün önüne dökerler.
Attan düşen atlanır.
Attan düşen ölmez, eşekten düşen ölür.
Attan düşene tımar gerek, deveden düşene mezar gerek.
Attan düşene tımar, eşekten düşene mezar.
Attan düşene yorgan döşek, eşekten düşene kazma kürek.
Attan düşmekle insan addan düşmez.
Attan in dinlen, ata bin dinlen.
Attan indi, eşeğe bindi.
Attan inip eşeğe binmek insanın çok zoruna gider.
Attı aşığı, savdı keşiği.
Attı yün etti, tepti keçe etti.
Attılar içeri, çıkamıyor dışarı.
Av avlayanın değil, bulup alanındır.
Av avlayanın, kemer bağlayanın.
Av avlayanın, silah kuşananın.
Av köpeğine çingirak takılmaz.
Av mübah, o da kâh kâh.
Av yapmanın da, bırakmanın da bir zamanı, ölçüsü vardır.
Ava gelmez kuş olmaz, başa gelmez iş olmaz.
Ava giden bazen kendi avlanır.
Ava giderken avcının yolunu kadın keserse o avcının av vuramayacağına inanılır.
Ava gidip eli boş dönmek de vardır.
Aval aval bakıp durma yüzüme.
Avanağın eline vur, ekmeğini al.
Avanak!
Avanoğlu'nun sarı iti gibi sürtüyo.
Avantacının akli elin cebindedir.
Avantadan kazancın bereketi olmaz.
Avantayı almaynan iş bitmez.
Avara gasnak.
Avara gezmeden it üleşi sürümek yeğdir.
Avare insanla başım hoş değil, çok şükür elim boş değil.
Avareyi koyma yanına, ya soğuk suyunu içer ya yelden yanına pisler.
Avarız dediler aldılar, bir yılda kırk sefer kapımı çaldılar.
Avcı atını it yemez.
Avcı avında, yolcu yolunda gerek.
Avcı köpeği gibi yelip duruyor.

Avcı ne kadar al (hile) bilirse, ayı o kadar yol bilir.
Avcı nice hal bilse de, ayı da çok yol bilir.
Avcı tazısı gibi burnundan çok koku alıyor.
Avcı tazısı gibi sağa sola koşuşturup durma.
Avcılarla pehlivanların övünmeleri (palavraları) birbirine çok benzer.
Avcıyı da avlayan bulunur bazen.
Avcıyla, güreşçinin palavrası bol olur.
Avcıysan uçara da kaçara da atmasını bileceksin.
Avcuma bütün borcunu sayıp verdi.
Avcumda tutuyorum ki, kekkik kaçmasın diye.
Avcumun içi gibi biliyorum, her yanı pislik içinde.
Avcumun içi kaşınıyor, herhalde bir yerden para gelecek.
Avcumun içine aldım, artık kımıldayacağı kalmadı.
Avcunu yalarsın sonunda.
Avcunu yalarsın, eline bir şey geçmez.
Avdan gelmiş tazı gibi keyiflenip durma.
Avdan gelmiş tazı gibi soluğun soluğuna yetişmiyor.
Avgın,¹¹⁰ insanoğlunun yarattığı ilk su yoludur.
Avı yuvadan çıkararak alır.
Avın büyüğü kaçıp kurtulandır.
Avın kökünü kazırsan bir daha av bulamazsın.
Avın üstüne tangur tungur sesinen gidilmez.
Avını ölü değil, diri avlamaktır marifet.
Avladığınla övünme, bir de kaç cana nasıl kıydığını düşün.
Avludaki mayıs kokusuna sinekler hücum etti.
Avlunda davarın, malın görünsün.
Avlunu temiz tut, hayvanını semiz tut.
Avlunun çiti var, her kapının iti var.
Avluya serdim kilim, oldu dilim dilim.
Avrada bir kez yakarı kaptırırsan bir daha kurtulamazsın.
Avradı avrat gibi, kitabı Tevrat gibi.
Avradı er zapt etmez, ar zapt eder.
Avradı eri saklar, peyniri (çökeleği) deri.
Avradı översen kasılır, döversen küsülür.
Avradın ahmağı, eksik etmez tokmağı.
Avradın eridir, ne yapsa yeridir.
Avradın iyisi altı ay yaşarmış.
Avradın iyisi anasından belli olur.
Avradın uçkuruna sahip ol.
Avradın yenisini al, şarabın eskisini iç.
Avradın yükünü biraz yeğnilt.

¹¹⁰ Avgın: Üstü kapalı su yolu.

Avradına, adavatına¹¹¹ sahip çık.
Avradınan anamın dırdırı bitmez.
Avradınan anamın yarışı bitmez.
Avrat ağzılı!
Avrat dediğin ömür değil, ömür törpüsüdür.
Avrat malı kapı mandalıdır.
Avrat övdükçe kasılır.
Avrat pazarı, sebze meyve mezarı.
Avrat var ev yapar, avrat var ev yıkar.
Avrupa'da ipliği pazara çıkanlar Anadolu'ya koşuyor.
Avşar'ın derdini Avşar bilir.
Avucuna tüküreyim karabit, sermayeden de zarar et.
Avucundaki avı kaçırdın.
Avucunu yalarsın.
Avucunuzdaki kekliği kaçırdınız siz.
Avuç açmak kimseye yakışmaz.
Avuç dolusu paran olsa, içindeki yaraya çare değildir.
Avuç içi kadar arazim olsa razıyım. Hiç olmazsa iki soğan üretirim.
Avuçladığım pırasa, bari o da işime yarasa.
Avuçladığım sarı altın olsun.
Avukatlık mesleği iki ağzılı kılıç gibidir.
Avundurdu, sevindirdi sonunda dövündürdü.
Avur zuvur edip durma!
Avurdu avurduna geçmiş, gülüşü bile bir başka.
Avurdundakini yut da öyle konuş.
Avurt zavurt ederek hep yüksekten ediyor.
Avurtları çökmüş, ne yiyip içeceğini bilmiyor.
Avutulmayı sevmem, çocuk değilim ben.
Ay Akdağ'a¹¹² erken doğar.
Ay bu da geçen haftakine benzedi, yine bana sahip çıkan olmadı.¹¹³
Ay dedim, gün dedim, gel gitme dön dedim; ama dinletemedim.
Ay demir, gök bakır.
Ay doğar âlem görür.
Ay doğar gediğinden, insan utanır dediğinden.
Ay doğar, gün doğar; yine de başımıza bela yağar.
Ay doğmadan gör neler doğar?
Ay doğuşundan, insan yürüyüşünden bellidir.
Ay gördüm, gün gördüm; şeref, şan, ün gördüm. Sen kimsin necisin ki? Seni ben bir dün gördüm.

¹¹¹ Adavat: Araç gereç.

¹¹² Çorum ile Mecitözü arasında bir dağ.

¹¹³ Seyreyle Dünyayı s. 123

Ay görmüşün yıldızla minneti yoktur.
Ay ışığında ceviz silkiyor.
Ay ile yarışa çıkan yarı yolda kalır.
Ay otuz bir, maaş elde bir.
Ay Ramazan, gün Cuma; öğle oldu hâlâ caminin kapısı açılmadı.
Ay şavkında zerdali çırpır.
Ay şavkında zerdali toplanmaz.
Ay tutulması olunca herkes bir şey çalmalıdır (Çıkan gürültü ile ayın kurtulacağına inanılır).
Ay tutulunca teneke çalmak sevaptır.
Ay var yılı besler, yıl var ayı beslemez.
Ay yerinde gün yerinde; n'olacak halimiz ben yerimde sen yerinde.
Ay yirmi dokuz, para otuz.
Aya bak yıldızla bak, şu giden kıza bak.
Aya güneşe küfreden çarpılır. Ay ve güneş nurdur. Ay Ali'dir, gün Muhammed'dir.
Ayağa değmedik taş, başa gelmedik iş olmaz.
Ayağa fırlamak ucuz kabadayılıktır.
Ayağa kalktı, daha kolay düşmez.
Ayağı bir sürçmeyle atın başı kesilmez.
Ayağı büyük olan devletli, başı büyük olan mihnetlidir.
Ayağı çıplak, başıkabak kalasıca!
Ayağı çolak, başıkabak kalasıca!
Ayağı suya erdi, artık gerçeği anladı.
Ayağı uğurlu geldi adamın.
Ayağı üzengide, hemen yola çıkmak üzere.
Ayağı yerden kesildi.
Ayağı yürümese koluyla övünüyor.
Ayağı yürüten baştır.
Ayağım yerde, başım gökte; ama bütün keramet çükte.
Ayağıma baş olma, çekil git buradan.
Ayağıma dolanıp durma.
Ayağıma kaydıldılar.
Ayağımın altına alırsam çiğnerim seni.
Ayağımın altından ateş çıkıyor.
Ayağın sığmayacağı yere baş sokulmaz.
Ayağın yerden kesilir inşallah.
Ayağın yerden kesilsin.
Ayağın yere basmıyorsa altındaki attır, dişin dişine dokunmuyorsa ağzındaki ettir.
Ayağına bağ vurmakla beynini değiştiremezsin.
Ayağına çelme takmayla kimseyi yolundan engelleyemezsin.

Ayağına çok çabuk, işi başladığı gibi hemen bitiriyor.
Ayağına dolandık, işinden gücünden ettik.
Ayağına gelen kısmeti tepme.
Ayağına kadar gelmiş kısmeti geri tepiyor.
Ayağına pranga vurulduysa hapı yuttun demektir.
Ayağına sıcak su dökelim.
Ayağına sıcak su mu dökelim, soğuk su mu?
Ayağına taş bağla ki, denk gelsin.
Ayağına taş değmesin.
Ayağına taş düşürmeden buradan uzaklaş.
Ayağına turap olayım, kulun kölen olayım.
Ayağında donu yok, fesleğen ister başına.
Ayağında tummanını¹¹⁴ tutamıyor, başına fotör¹¹⁵ şapka istiyor.
Ayağındaki ayakkabıya sahip olamayan, başındakine de sahip olamaz.
Ayağındaki çarığa bakmıyo da Köseadağı'na¹¹⁶ oduna gidiyor.
Ayağındaki pabucu başına giydi.
Ayağını bassa, karıncayı bile ezmez.
Ayağını bu kapıdan kes.
Ayağını denk al, sonra başına geleceklere düşün.
Ayağını diredikçe diredi, dediğinden dönmüyor.
Ayağını kaydır gitsin.
Ayağını kaydırırlar, dikkat et.
Ayağını o kapıdan kes artık.
Ayağını sıcak tut, başını serin; gönlünü ferah tut, düşünme derin.
Ayağını sıcak tut, başını serin; kendine bir iş bul, düşünme derin.
Ayağını sürtüp duruyor, iş bir türlü sonuçlanmıyor.
Ayağını taştan esirgemiyor.
Ayağını yere sağlam bas, yoksa kayar düşersin.
Ayağını yorganına göre uzat.
Ayağının altına karpuz kabuğu konmadan çek git.
Ayağının altına karpuz kabuğu koydular.
Ayağının altına sabun koyup kaydırıldı.
Ayağının altına turap oluyum.¹¹⁷
Ayağının eğrisine bakma, bahtının doğrusuna bak.
Ayağının tozuyla burda bize ders veriyor.
Ayağının tozuyla gelir gelmez bizi haşladı.
Ayak alıştığı yere gider.
Ayak almadık taş olmaz, başa gelmedik iş olmaz.

¹¹⁴ Tumman: Tuman, don, şalvar.

¹¹⁵ Fotör: Fötr şapka.

¹¹⁶ Köseadağı: Çorum'un batısında bir dağ.

¹¹⁷ Oluyum: Olayım.

Ayak at ki, yolculuğun başlamış olsun.
Ayak bağı olma bana.
Ayak bağını çözmeden huzur bulamazsın.
Ayak kaşınırsa dayak yenir.
Ayak kirasını aldı benden, daha ne istiyor?
Ayak sürüyüp durma.
Ayak tabanının kaşınması yola gidilecek demektir.
Ayak takımına ayak uydurma.
Ayak takımıyla gezip dolaşma.
Ayak uydurmaya çalışacaksın hayata.
Ayakaltında bırakmak istemedim, kolundan tutup çektim.
Ayakaltında dolaşma; atların, katırların ayağında ezilirsin.
Ayakaltında kimseyi görmek istemiyorum.
Ayakbastı parasını gelinci gidenlerden aldılar.
Ayakkabı ayağa dar gelince, dünya başa dar gelir.
Ayakkabı dar gelirse atarım, bol gelirse giyerim.
Ayakkabı eskitmek istersen köye muhtar (bekçi) ol.
Ayakkabı ters dönerse, sahibinin öleceğine delalettir.
Ayakkabı, elbise yol; para, dil bellettir.
Ayakkabılık düştü köy odasında bana.
Ayakkabının vurduğu yerde nasır oluşur.
Ayakla giden gelir; ama başla giden gelmez.
Ayaklandırmak marifet değildir. Marifet ayaklananların haklarını alabilmehtir.
Ayaklar altında kaldım.
Ayaklar baş, başlar ayak oldu.
Ayaklar kibleye doğru yatılmaz.
Ayakları dolaşıyor, artık o bir yere varamaz.
Ayakları ileri değil, geri geri gidiyor.
Ayakları yerden kesildi, nere uçaacağı belli değil.
Ayakları yere değmiyor.
Ayaklarım cayır cayır yanıyor.
Ayaklarıma kara su indi.
Ayaklarımin altına alır, ezerim seni.
Ayaklarımin altından ateş çıktı.
Ayaklarımin ateşi çıktı.
Ayaklarımin çingisi çıktı.
Ayaklarımızda pranga, kaçsan nereye kaçabilirsin ki?
Ayakların Kâbe'ye gitsin.
Ayakların kötürüm olsun, adım atamayasın.
Ayakların taşlara rast gelmesin.
Ayakların yedi yerden kırılsın.

Ayaklarına iğde dikenleri batasınca.
Ayaklarını öpeyim, merhamet eyle.
Ayaklarının altına paspas olayım senin.
Ayaklarının bastığı yerde ot bitmez.
Ayaklarının üstünde durabiliyorsan senden akıllısı yok.
Ayaklı ansiklopedi.
Ayaklı kütüphane.
Ayakta duracak halim yoktu, çok şükür otobüste ber yer buldum.
Ayakta dururken sıyrılıp etlerin dökülsün.
Ayakta gezen cenaze gibi.
Ayakta işlemek günahtır.
Ayakta kalabilmek için can çırpışıyorlar.
Ayakta kalabilmek kolay değil.
Ayakta su içmek günahtır.
Ayakta tutmaya çalışıyorum kendimi.
Ayakta uyuma, kendine gel biraz.
Ayakta yemek yenmez; yemek midene değil, dizlerine gider.
Ayaktaki bit başa da çıkar.
Ayaktaki kokuşma bir gün beyne ulaşabilir.
Ayakucu, başucu, uyuyamama k ayrı acı.
Ayaküstü meseleyi hemen hallettik.
Ayakyoluna¹¹⁸ nalınsız gidilirse fakirlik başlar.
Ayakyolundan ayağını eksik etme.
Ayakyolunun yolunu şaşırın kendini foseptiğe düşürür.
Ayarı bozulmuş bir kez, daha dırık tutmaz.
Ayaz kestim dışarda, nerdeyse donacaktım.
Ayaz paşa dışarda kol geziyor.
Ayaz vurdu dışardaki sebze meyveyi.
Ayaza kaldık, bakalım sonumuz ne olacak.
Ayazda kalma ayağından olursun.
Ayçiçeği gibi yüzünü çeviriyor.
Ayda bir gelen hoş gelir, her gün gelen boş gelir.
Ayda gelen çörek yer, günde gelen kötek yer.
Ayda gelen halı üstüne, günde gelen kül üstüne.
Aydan aldım ilhamı, dolandım aşkıyla Halep'i, Şam'ı.
Aydınlık dünyanın karanlık olsun.
Aygır ahırından ses geliyor, bazı haberler pis geliyor.
Aygır gibi adam.
Aygır pisliği ahır ısıttıkça kendi soğur.
Aygırı kişneten taşığıdır.

¹¹⁸ Ayakyolu: Tuvalet, helâ, kenef.

Aygırı kişneten uşaktır.
Ayı ahlatı hatırlamayınca türkü söylemez.
Ayı ayı iken yenilmesini istemez.
Ayı damdan, günü bacadan görüyor.
Ayı deyip geçme, o da bir dağın şenliğidir.
Ayı gibi meydanda dönüp durma.
Ayı gördük, yıldıza eyvallahımız yok.
Ayı günü yaklaştı.¹¹⁹
Ayı ininde özgürdür.
Ayı ininde, insan dininde mutluluk bulur.
Ayı inine sığmamış, bir de kuyruğuna kalbur bağlamış.
Ayı kırıp kırıp yıldız yaparlar.
Ayı oğlu ayı.
Ayı oynatmıyoruz burda.
Ayı vurulmadan derisi paylaşılmaz.
Ayıbı olan gocunur.
Ayıbın özürü olmaz.
Ayıboğanın heybeti, titretir herkesi.
Ayığın aklındaki sarhoşun dilindedir.
Ayıkla pirincin taşını.
Ayıktım ama akşam olanları hatırlamıyorum.
Ayıldım bayıldım, ama gene suçlu sayıldım.
Ayılınca konuşalım, sarhoşken kapat çeneni.
Ayın berrak görüldüğü geceler ayaz olur.
Ayın etrafındaki hale yağmur veya kar yağacağına delalettir.
Ayın on beşi karanlık, on beşi aydınlıktır.
Ayın on dördü gibi güzelsin, sen milyarlarca yıllık ezelsin.
Ayın on dördü, bana ilham verdi.
Ayın oyun, kör oyun.
Ayın son çarşambası iki ayağımızı bir pabuca sokma.
Ayın son çarşambası kimine yarar, kimine yaramaz.
Ayının attığı tırnak, kedinin attığı tırnağa benzemez.
Ayının kaval çalmasına döndü.
Ayının kırk türküsü vardır, kırkı da armut üstüne.
Ayıp ettik, bir dostu daha kayıp ettik.
Ayıp günah denilen bir şey vardır.
Ayıpladığın gibi ayıplandığımı da bileceksin.
Ayıpsız dost isteyen dostsuz kalır.
Ayıpsız yâr isteyen yârsiz kalır.
Ayırmaya çalışma; ayrılık bir gün senin de başına gelebilir.

¹¹⁹ Doğuracak kadınlar için söylenir.

Ayısız, kurtsuz orman olmaz.
Ayışığı vurdu başıma, yârim yattı düşüme.
Ayışığı, oynaşların âşığı.
Ayışığında aşk başkadır.
Ayışığında ceviz silkilmez.
Ayıya bal yer misin diye sorulmaz?
Ayıya kaval çalmak gerekmez.
Ayıyı ininden çıkarmak kolay değildir.
Ayıyı kızdırma, bahtını kara yazdırma.
Ayıyı oynatan bir parça ettir.
Ayıyı vurmaktan postunu satmayı düşünme.
Ayıyla arkadaş olan pençesini yemesini de göze alır.
Ayinesi iştir kişinin lafa bakılmaz.
Ayin-i cemde buluşalım; kötülüklerden uzaklaşıp dostça yaşamaya alışalım.
Aykırı olmak her zaman haklı olmayı gerektirmez.
Aylak!
Aylak aylak dolaşanın ne kendisine ne de başkasına bir yararı olur.
Aylık alan ayın planını yapmak zorundadır.
Aymak vardır, çaymak yoktur.
Ayna kıran bekârlar yedi yıl evlenemez.
Aynanın karşına geç, kendini gör.
Aynanın karşısına geç de kendini bir gözden geçir.
Aynı çayırılıkta olsak da ayrı yiyip içelim.
Aynı konuyu temcit pilavı gibi ısıtıp ısıtıp önüme getiriyorsun.
Ayran bulamaz öğüne, atanan gider düğüne.
Ayran delisinin¹²⁰ birisi.
Ayran içtik ayrı düştük.
Ayran vakti Kürt'ten, harman vakti Türk'ten, kızan vakti kurttan sakınmalıdır.
Ayrandan aşı katık olmaz.
Ayranı ekşimişin biri, elinden bir şey içilmez.
Ayranı kabardı, artık zaptetmek zor.
Ayranı yok içmeye, gümüş köprü ister geçmeye.
Ayranım bu, yarısı su.
Ayranım ekşi diyen olmaz.
Ayrı baş çeken aykırı yola düşer.
Ayrı baş çekenin başına neler geleceği bilinmez.
Ayrığın sardığı tarladan hayır gelmez.
Ayrık Anşa yapıştığı toprağı bırakmaz.

¹²⁰ Ayran delisi: Saf, bön.

Ayrık otu gibi arsızın biri.
Ayrık otu gibi her yana kök salmış.
Ayrıksı adamın biri.
Ayrılık ölümden beterdir.
Ayrılıkla aradaki kalp bağı her zaman kopmaz.
Ayrılınca dedikodular ayyuka çıkar.
Ayrılma akla düştüyse daha birleşme olmaz.
Ayrılmayla dünyanın sonu gelmez.
Ayrım yapmak cehaletin ürünüdür.
Ayşe gıdık, Fakma gıdık; çocuğu uyutakoduk.
Ayşe kadın, Ayşe kadın, adın neydi unuttum adın?
Ayşe tüylü, bir de güzel huylu olursa gel keyfim gel.
Ayşe'nin kazandığı bezendiğine yetmiyor.
Ayşekadından yapılan yemek, yemeklerin kralı demek.
Ayva çürüğü gibi oyarım ben adamı.
Ayva göbeklinin tadı başkadır.
Ayvayı ayrı, armutu ayrı tuttum.
Ayvayı yedi.
Ayvaz kasap, hepsi bir hesap.
Ayyar¹²¹ tilki, art ayağından tutulur.
Ayyaş yambul yambul yürür; ama kendi pisliğini kendisi kürür.
Ayyaşa ayak uyduramazsın.
Ayyaşa ayyaş deme, onda verecek yanıt çoktur.
Ayyaşın akşamı sabahı belirsizdir.
Ayyaşın içine düşme, toplumun dışına düşme.
Az ada, tez ada.
Az aza katılarak çoğaltılır.
Az çoğun yanına gider.
Az çoğun yanına, küçük büyüğün yanına gider.
Az çok deme, bulduğunla yetin.
Az da olsa, bir çalgıyı tıngırdatmasını bileceksin.
Az eli aşta gör, çok eli işte gör.
Az gitti, uz gitti; dere tepe düz gitti.
Az gittim uz gittim, yıllarca dere tepe düz gittim; dönüp ardıma bir baktım ki, bir arpa boyu yol alamamışım.
Az günün adamı değil ha.
Az harcarsan olursun melek, çok harcarsan olursun helak.
Az kaldı küçük dilini yutacaktı.
Az kalsın çanağı çömleği kırıyorduk.
Az kaz, uz kaz; boyunca kaz.
Az konuş, çok dinle.

¹²¹ Ayyar: Kurnaz, hileci.

Az konuş, öz konuş; daha çok şey anlatmış olursun.
Az konuş, öz konuş; dinlenesin hoş hoş.
Az kullanılmış, müstamel.
Az laf, çok iş.
Az olsun, benim olsun.
Az olsun, temiz olsun.
Az olsun, bereketli olsun.
Az olsun, uz olsun, çok olup da tavuz¹²² olmasın.
Az otur, çok otur; kalk bu yükü sen götür.
Az öde, tez öde.
Az sabırda çok keramet vardır.
Az sadaka çok bela defeder.
Az söyle, öz söyle.
Az söyle, uz söyle; kendinden olmayana yüz söyle.
Az tamah çok zarar, çok tamah felaket getirir.
Az tamah çok ziyan getirir.
Az uyku, az yemek insanı eder melek; çok uyku, çok yemek insanı eder helak.
Az ver çok yalvar, çok ver hiç yalvarma.
Az veren candan, çok veren maldan.
Az verenden de çok verenden de Allah razı olsun.
Az yalvar, çok yalvar; rica et, gönlünü al.
Az yaşa çok yaşa, akıbet gelir başa.
Az ye de kendine bir hizmetçi tut.
Az ye, kısa giy; yanında bir köle tut.
Az yemeyi, az uykuyu, az konuşmayı âdet et.
Az yersen tadı damağında kalır, çok yersen miden çeten¹²³ olur.
Az yesen melek olursun, çok yersen helak olursun.
Az yiye az uyur, çok yiye zor uyur.
Aza “nereye gidiyorsun?” diye sormuşlar da “çoğu getirmeye” demiş.
Aza çoğa bakma, görünmeyen dağa bakma.
Aza kanaat etmeyen çoğu hiç bulamaz.
Aza koydum dolmadı, çoğa koydum almadı.
Aza razı olmayan çoğu bulamaz.
Aza sormuşlar nereye, çoğun yanına demiş.
Azamet satıp duruyor bizim komşu.
Azan adama kızan adam gerek.
Azan belasını, arayan Mevla’sını bulur.
Azan kulun belası yakındır.
Azan kurda kızan köpek gerek.

¹²² Tavuz (tavus) olmasın: Süslü püslü olmasın (Tavus, imrenilen renkli bir kuştur).

¹²³ Çeten: Kağrı ve arabaların üzerine konularak saman, gübre, üzüm vb. taşımaya yarayan dallardan örülerek yapılmış bir çiftçi edevati.

Azan yaraya merhem kâr etmez.
Azanla çok gezene laf söz yetmez.
Azap ağanın etrafında fır dönüyor.
Azap çeke çeke azelerime sızı girdi.
Azap durduğu kadar, çoban güttüğü kadar hak alır.
Azapsız ağa olur, ekmeksiz ağa olmaz.
Azarlanmayı kim ister ki?
Azat buzat, yarın ahrette beni gözet.
Azat eyle gel şu zavallıyı, kapında tutup durma.
Azdan az, çoktan çok gider.
Azelerin delik deşik ola.
Azelerin uyuz ola da tırnakların söküle.
Azelerini tırtıllar dalar inşallah.
Azgın!
Azgın akan sellere gidesin.
Azgın ata yol dayanmaz.
Azgın atı zaptedebilirsin de, azgın avradı zapt edemezsin.
Azgın atın binicisini nereye düşüreceği bilinmez.
Azgın atın azgın avradı zapt etmek kolay değildir.
Azgın boğa hırsını alacak birini bulur.
Azgın su bent tanımaz.
Azgın yarayı iyileştirmek kolay değildir.
Azı aşta, çoğu işte göreyim.
Azı bilmeyen çoğu hiç bilmez.
Azı bulamayan çoğu bulamaz.
Azı dişimi ağrıtacak kadar acı verdi bana.
Azıcık aşım, ağrısız başım.
Azıcık aşım, kavgasız başım.
Azıcık aşım, kaygısız başım.
Azığı paylaşalım da sonrasına Allah kerimdir.
Azığını, suyunu yanında bulundur da yemezsen gene yeme.
Azık bulunsun da isterse yavan olsun.
Azıksız yola çıkanın iki gözü el torbasında olur.
Azıksız yola çıkılmaz.
Azılı katilden uzak dur.
Azınan çoğu karıştırırsan eşitliği bulmuş olursun.
Azıtmaynan kediyi, köpeği evden atamazsın.
Azimli insan, tuttuğunu koparan insandır.
Azla yetinmeyi ve sabırlı olmayı öğren.
Azmam diyeni sis azdırır, konmam diyeni karanlık kondurur.
Azman olma, uzman ol.

Azmin elinden hiçbir şey kurtulamaz.
Azrail'in elinden kurtulmak kolay değildir.

B

Baba adam doğrusu.
Baba aile için kendini feda etti.
Baba bi hırsız duttum. Getir oğlum. Gelmiyo. Sen gel. Beni de göndermiyo.
Baba borç eder, oğul borç öder.
Baba çıkasınca!
Baba çıksın yüzünde, yüzü yüzüme rast gelmesin.
Baba çıksın yüzünde, yüzün göresim bile gelmiyor artık.
Baba çıksın yüzünü, toprak doyursun gözünü.
Baba devrilesice.
Baba ekmeği zından ekmeği, koca ekmeği meydan ekmeği.
Baba evini unutma, terk edip gitme.
Baba gözlerini bir belertti, çocuklar sıçan yavruları gibi girecek delik aradılar.
Baba himmet demiş, oğlum hizmet demiş.
Baba hindi, sonunda bıçağın altına indi.
Baba kavaktır, oğul eşektir; oğul babayı durmadan kemirmek ister.
Baba koruk yer, oğlunun dişi kamaşır.
Baba mirası yanan mum gibidir.
Baba malı tez tükenir, evlat gerek kazana.
Baba malına güvenme, bir gün biter; güzelliğine güvenme, bir sivilce yeter.
Baba malının da, baba balının da kıymeti olmaz.
Baba minderi ateştir, her oğul oturamaz.
Baba mirası yanan mum gibidir, bir anda eriyip gider.
Baba ocağı, baba bucağı binlerce yıldır kutsaldır.
Baba oğula bir bağ bağışlamış, oğul babaya bir cımbı üzüm vermemiş.
Baba okundan gidesice.
Baba sarığı kaba, ana derdine yana.
Baba tatlısı, sofranın atlısı.
Baba vergisi görümlük, koca vergisi doyumluk.
Baba yerini evlat (oğul) tutar.
Baba yiyesice.
Baba yurdunu unutma.
Baba yüzü görmeyesin.
Baba zoruna zorlayıp durma.
Baba zoruyla her iş yürümez.

Babalanma babam, babalanma.
Babaları tuttu gene.¹²⁴
Babalı¹²⁵ altında kalmak istemiyorum.
Babalım boynuna mı?
Babalın boynuma olsun.
Babalın boynuma.
Babalımı alayım.
Babalımı çekeyim.
Babam bana baktı, ben babama baktım.
Babam bana koltuk çıktı.
Babam başımın altın tacıymış, ben onu ayağımın altına hasır (turap) etmişim eyvah!
Babam Batılıydı, dedem Doğulu; ben bütün yönleri şaşırdım.
Babam beni hangi yalağa keserse kanım oraya akar.
Babam çalıştı, çabaladı battı; ben yattım, sonunda ben de battım.
Babam evi (yırak) irak olsa, öğünmesi kolay olsa.
Babam kendisiyle birlikte bizi de tepetaklak götürdü.
Babam sağ olsaydı, hiçbir zaman kendimi yalnız ve öksüz hissetmezdim.
Babamdan aldığım bergüzar insanlara iyilik yapmaktır.
Babamdan dinlediğimi oğluma anlatmak görevimdir.
Babamdan kalmadı ya; ben kazandım, ben kaybettim.
Babamın baklavasına göz diktim, kendim üretmedim; hazır çabuk bitti, ben de bittim.
Babamın başı değılsin ya.
Babamın cenazesine gitmedim ömür boyu acı çektim.
Babamın değerini o öldükten sonra anladım.
Baban bana öğüt verirken, ben inek gözünde kırk sinek saydım.
Baban da şaştı, ne yapacağını bilemiyor.
Babana rahmet.
Babana, atana, anana rahmet.
Babandan aldığın sanatı oğluna miras bırak.
Babanın başı için.
Babanın beki.
Babanın bekini ye, ölmüş eşeğin s... ye.
Babanın bekini ye, zıkkımın kökünü ye.
Babanın bekini, zıkkımın kökünü yiyesice!
Babanın çarkına tüküreyim.
Babanın çiftliği değil burası, istediğin gibi at oynatamazsın.
Babanın hayrına mı yapıyorsun bu işi?
Babanın kazancıyla övünme, kendi kazandığını göster.

¹²⁴ Babaları tutmak: Sinirlenmek.

¹²⁵ Babal: Çorum yöresinde vebal yerine babal derler.

Babanın kökü.
Babanın oğlu değil, herkes mazeret kabul etmez.
Babanın sal tahtasına bir osuruk borcu vardı, onu da verdi gitti.
Babası elma yese oğlunun dişi kamaşır.
Babası gibi işi gücü fitnelik fucurluk.
Babası lafçı, oğlu ondan da lafçı.
Babası ölen bey, anası ölen kadın olur.
Babasının erkek oğlu.
Babasının hayrına yapmıyor ya, yapınca karşılığını alacak.
Babasının kazancı üstünde fingirik atıyor.
Babayın malı mı?
Babayığidin hakkını yemeyeceksin.
Babayığit sözünün eridir.
Babayığitlik parayla ölçülmez.
Baca eğri de olsa duman doğru çıkar.
Baca tüten yerde bereket olur.
Bacağı donsuz (tummansız).
Bacak ıslanmayınca çeltik¹²⁶ alınmaz.
Bacak kadar boyu var, türlü türlü huyu var.
Bacak kadar boyuyla çok ekemiş ekemiş konuşuyor.
Bacakgeren'in¹²⁷ yokuşu çıkmak zordur; ama inişi kolaydır.
Bacakların tutmaya da yerinden kalkamayasın.
Bacaksız!
Bacaksız deyip geçme, onun boyu kadar da yeraltında boyu vardır.
Bacaksıza bacağını kaptırma, elin de elden gider.
Bacan tütsün de ne pişirdiğini kimse bilmezse bilmesin.
Bacanağına bel bağlama, belinden bağlayıp seni kuyuya atar.
Bacanda tütünün tütmesin.
Bacandaki kurumu temizlemezsen ateş bir gün bacayı sarabilir.
Bacandan hiçbir zaman duman tütme.
Bacanın eğriliğine bakma, dumanın doğru çıksın.
Bacanın kurumu isî, gönülün pası birbirine benzer.
Bacası tütmeyenin başında bir hal vardır.
Bacası tütmeyenin karnı aç olur.
Bacası tütmez oldu, horozları ötmez oldu.
Bacası tütsün yeter ki, ne pişirip yediğı önemli değil.
Bacasına baykuşlar tünedi.
Bacayı tütüren bir kavla iki çakmak taşdır.
Bacayla ocak, birbirine bacanak.
Bacı bacı diye bizi herkesle bacı ettiler, sonunda kocasız bıraktılar.

¹²⁶ Çeltik: Pirinç.

¹²⁷ Çorum-Ortaköy yolunda bir yokuş.

Badaldan aşığı düşeyazdım.¹²⁸
Badaldan badala atlayıp durma söyle söyleyeceğini.
Badalları atlayarak çıkamazsın. Tek tek çıkmayı öğren.
Badem gözlü güzelim benim.
Badem yağını derilere sürdüm, canlılığı yumuşaklığı gördüm.
Badenin değerini biliyorsan meclise otur.
Badeyi içmesini bilenle içeceksin.
Badeyi koydum masaya, parayı attım keseye.
Bağ ağlamalı ki, bağcı gülsün.
Bağ aldım üzümü yok, yâr sevdim bir çözümü yok.
Bağ babadan, ceviz dededen kalmalı.
Bağ bağa benzemez, dağ dağa benzemez.
Bağ bahçeye can veren sudur.
Bağ belisiz, yol çalisız.
Bağ benim, bahçe benim; alacağım ürün kime ne?
Bağ bozuldu, azap üzüldü.
Bağ çapa, tınaz yaba ister.
Bağ dua değil, kazma, kürek, bel, çapa ister.
Bağ ile bahçe kardeştir, bağcı bağcıya yoldaştir.
Bağ kesimine başlamadan şaraba başlama.
Bağ kütüğü gibi olduğun yerden kımıldamıyorsun.
Bağ toprağı kızıl olur, bağbozumu güzün olur.
Bağ yoksa bedeli var.
Bağa bahçeye sürekli göz atıyorum; ama gene de zarar ziyandan kurtaramıyorum.
Bağa bak şu bostana bak, güzeldeki fistana bak.
Bağa bak üzüm olsun, yemeye yüzün olsun.
Bağa baktım budanmış, bağa bülbül dadanmış.
Bağa diktiğın çubuk tevek olur, sonunda üzüm verir.
Bağa girdim üzüme, çubuk çarptı gözüme.
Bağa girmeye iz gerek, üzüm yemeye yüz gerek.
Bağa varmaya izin, üzüm yemeye yüzün olsun.
Bağarcaklı¹²⁹ koyun, bilmez ki art niyetli oyun.
Bağartlak kuşu kendisini tez ele verir.
Bağboğandan bağı, kardan kıştan dağı kurtaramadım.
Bağbozumuna gerek kalmadı, azığımda çörek kalmadı.
Bağcı dövmeyelim de üzüm yiyelim.
Bağcıdan bağın yüzünü aldım, üzümü küpe koydum özünü aldım.

¹²⁸ Düşeyazdm: Az kalsın düşecektim.

¹²⁹ Bağarcak (Bağırcak): Çobanların kırsal alanda gece yatarken herhangi bir davayı koluna ipe bağlayarak sürünün çobandan habersiz otlamaya çıkması veya sürüye kurt saldırması ihtimaline karşı aldığı bir tedbirdir. Kola bağırcakla bağlanan koyun tehlikenin haberini vererek çobanı uyandır.

Bağcıyı dövmek mi amacın, üzüm yemek mi?
Bağda devek¹³⁰ yenmez, evde hevek¹³¹ yenmez.
Bağda izin olsun, yemeye yüzün olsun.
Bağdan bağa üzüm gider, gözden göze gözüm gider.
Bağdaş kurdum oturdum, sofrada ne var ne yok bitirdim.
Bağdat yolları uzakmış, bana ne ben Bağdat yolcusu değilim.
Bağdat'a gitmek yetmiyor, Bağdat'ın ötesinde de şehirler var.
Bağdat'ın yolları baharda açılır.
Bağı bahçeyi talan edip gittiler.
Bağı bozmak kolaydır; ama bağ yapmak zordur.
Bağı dağ değil, dağı bağ yapmak gerek.
Bağı dik yamaca, yaklaşırsın amaca.
Bağı hayrat, işi hoyrat.
Bağım bahçem, çoktur akçem.
Bağıma bahçeme bayağı zarar verdiler.
Bağımdaki gümele, luzum görmez teme le.
Bağın bostanın senin olsun. Benden irak ol yeter.
Bağın da, dağın da bir dengi vardır.
Bağın dikileni, evin yapılanı makbuldür.
Bağın sat, bağlama al, bağlama çal; daha çok ürün alırsın.
Bağın ufak taşlısı, kızın çatık kaşlısı.
Bağın üzümü bağın üzümüne benzemez.
Bağın yola yakın, kara olur akın.
Bağına erik, evine Yörük dadandırma.
Bağır bağırabildiğin kadar, kime sesini duyurabilirsin?
Bağıra bağıra sesim soluğum kesildi.
Bağırdığın yerden sesine ses veren yoksa boşuna kendini yorma.
Bağırıp çağırıp gidenden korkma, kös kös gidenden kork.
Bağırarak, çağırarak, feryat etmek fayda vermez.
Bağırmanın, çağırmanın anlamı yok; otur her şeyi tatlı dille çöz.
Bağırmanın, böğürmeynen kimseyi korkutamazsın.
Bağırsağına bir göğ dolaşsın hele bakalım.
Bağırsağına pislik yürüdü. Artık ona söz hayır etmez.
Bağırsağında parazit var. Karnının ağrısı tükenmez onun.
Bağırsağını deşsen de bir şey bulamazsın.
Bağırsaklarım burum burum buruluyor.
Bağırsaklarım karnıma osuruyor.
Bağırsakların düğüm olsun birbirine dolansın.
Bağırsaklarına göğ dolanmak.
Bağırsaklarını deştirme bana.

¹³⁰ Üzüm asması; tevek.

¹³¹ İpe dizilmiş meyveler; hevenk.

Bağırıyla, çağırıyla işi halledeceğini sanıyorsun.
Bağırtlak kuşu gibi bağırtıp durma.
Bağış yapmak önemli değil, bağışın nere gittiğini bilmek önemlidir.
Bağışınan ev geçindirilmez.
Bağışınan her iş yürümez.
Bağışlayabilmek büyüklüktür.
Bağışlayıp affettiysen bunu başkasına anlatma.
Bağkeseni öldüreyim derken ilaçla meyveleri öldürdüm.
Bağladım başıma karayı, kapatamadım bağırdaki yarayı.
Bağlama çaldım diye elimi kolumu bağladılar, gene de aklım bağlamadaydı.
Bağlamacı çaldı ben ağladım, ben ağladım o çaldı.
Bağlamacı telleri bağladı. O çaldı bu garip can ağladı.
Bağlamadaki tadı balda bulamazsın.
Bağlamamın telleri, mest ediyor elleri.
Bağlantıyı dostum kurdu; ama yumruğu dostum vurdu.
Bağları çok dikte, pekmezleri ibrikte.
Bağları geçmek kolaydır da dağları geçmek zordur.
Bağlarken değil, uçkurunu çözerken düşün.
Bağlı aslana tavşan bile hücum eder.
Bağnazın bağı katrandan karadır.
Bağı karanın biriyim ben.
Bağı karanın sesi, deli eder herkesi.
Bağı yanan bağırabildiği kadar bağırtır.
Bağı yanıgın bağı her yerde karadır.
Bağrım alev alev yanıyor.
Bağrım yana yana çöle döndü.
Bağrım basıp barındırdığım bağırimi deldi geçti.
Bağrım basıp ezdiler beni.
Bağrım da ot bitti, dert bitti.
Bağrına taş bas da derdini kimselere deme.
Bağrına taş basıp bu acıya dayanacaksın.
Bağrından taş, gözünden yaş eksik olmasın.
Bağrışa bağrışa toplandılar cenazenin başına.
Bahanesiz ölüm de olmaz, düğün de.
Bahar çiçekleri gibi açıldı.
Bahar geldi, dallara su yürüdü.
Bahar gelince ölü toprak dirildi gene.
Bahara da, baharın yeşilliğine de hasret kaldık.
Baharat aşkın adıdır, yemeğin tadıdır.
Baharati bende, kokusu tende.
Baharda leylekler geldiği zaman, leyleği ilk defa gören kimse için yol-

culuk mukadderdir.

Bahardan beri zerre kadar yağmur yağmadı.

Baharı bekleme, eşeğini doyurup ölümden kurtarmaya bak.

Baharı beklemeden bizim eşek çoktan öldü.

Baharın kuzuları, meleşip inletir yazıları.

Baharın sabana, güzün tapana mukayyet ol.

Bahçe çapa ister, tarla saban; yürümeye dermanı yok ne yapsın kötürüm baban?

Bahçede yılan sökmez ot, çalı çırpı büyümüş.

Bahçelerde kabaktan, çıkamadım göbekten.¹³²

Bahçemden aldığım meyve sebze, beni ferahlatıyor bir nebze.

Bahçedeki çötüğün,¹³³ tandırdaki kütüğün iyiliğini unutma.

Bahçene erik koyma, kapına Yörük koyma.

Bahçeye düzen vermek için çok uğraştım.

Bahçeyi sıçanlar, tarlayı uçanlar istila etti.

Bahçeyi suluya, bağı kuruya.

Bahçivana bahçenin hesabı sorulmaz.

Bahse girince her zaman kazanacağını sanma.

Bahsi kazansan ne olur, kaybetesen ne olur; sen gene aynı sen değil misin?

Bahsinen, boksunan değil, bu iş akılla yürütülür.

Bahşiş atın bahası sorulmaz.

Bahşiş atın dişine bakılmaz.

Bahşiş bir sır olarak kalmalıdır.

Bahşiş veren da sağ olsun, vermeyen de.

Bahşişe bahane bulunmaz.

Bahşişin adı var, kendi yok.

Bahşişin azı çoğu olmaz.

Bahşişinen yapılan bina, hayır getirmez sana.

Baht olmayınca başta, ne kuruda biter ne yaşta.

Bahta bahs olmaz.

Bahtı açık nereye varsa işini yürütür.

Bahtı açık, gözü açık, gönlü açık.

Bahtı açıldı gayrı yüzü gülüyor.

Bahtı kara.

Bahtı karadan ne beklersin ki?

Bahtı karaya niçin yüzün gülmüyor diye sorulmaz.

Bahtı karayla senin de bahtın kararır.

Bahtın açık olsun.

Bahtın olsa anan seni kız doğururdu.

¹³² Tolamehmetli Bakır Mehmet'in türküsü.

¹³³ Çötük: Fasulye, domates gibi bitkilere dikilen sırık.

Bahtiyar dediğin Çorumlu bir şoför, bir hıyar.
Bahtiyarlık insanın başını döndürür bazen.
Bahtsız!
Bahtsızın bağına ya taş yağar ya dolu.
Bahtsızın yanında bahtın açılmaz.
Bak bak neler olmuş da haberimiz yok.
Bak geriden kılıç gibi kış geliyor.
Bak işte bu iş yakışık almadı.
Bak şu çeşmeye su içecek taşı yok: kırma insan kalbini yapacak ustası yok.
Bak şu feleğin işine, ağı kattı aşım.
Bak şu zamana zamana, kargalar vurdu şahana, eşekler arpadan bıktı, küheylan hasret samana.
Baka baka gözlerim kamaştı.
Bakakaldık hepimiz ağzının içine.
Bakalım kabak kimin başında patlayacak?
Bakalım Mevla'm neyler? Neylerse güzel eyler.
Bakan göze yasak olmaz.
Bakan yemez, kapan yer.
Bakar da kör olur bazen.
Bakar kör müsün, nesin sen?
Bakarsan bağ olur, bakmazsan dağ olur.
Bakıma hor olan herkesi hor görme.
Bakımdan bakıma fark vardır.
Bakımını iyi yap ki, bağım var diye övün.
Bakımlı bayana herkes göz diker.
Bakımsız bağa köpek bile yanaşmaz.
Bakımsız hayvandan et süt bekleme.
Bakımsız el alır, el almazsa yer alır.
Bakır çalığı yemek yenmez.
Bakır demiş ki, "Altında benim hiç mi payım yok?"
Bakır dövmeyle adam dövme birbirine benzemez.
Bakır olsa kulpu olurdu.
Bakır, zehire döndüğü zaman rengini belli eder.
Bakıra kalay yakışır, düğüne alay yakışır.
Bakırcılar çarşısı kalaycısız olamaz.
Bakırcılar çarşısı, genelevinin karşısı.¹³⁴
Bakırcılar çarşısında çekicimin sesi kaldı.
Bakırcılık zamanında altın bilezik zanaattı.
Bakırdan dert yananı görmedim.

¹³⁴ Çorum'un genelevi eskiden Tepecik Mahallesi'nin daracık sokakları arasındaydı. Buraya "Elekçi Mehlesi" denirdi. Bakırcılar Çarşısı da buraya yakındı, yolun karşısındaydı. C. Y.

Bakırı altın yapamazsın.
Bakırı gördükçe aklıma babam, dedem geliyor.
Bakırın değerini bakırcı, altının değerini sarraf bilir.
Bakırın koltuğuna emayeyle porselen oturdu.
Bakırın yenisi de para eskisi de.
Bakırköy'e¹³⁵ ne zaman gideceksin?
Bakırların başında paralansın.
Bakışa göre nakış olur.
Bakıyorum besinini iyi almışsın.
Bakir topraklara bakarsan en iyi ürünü alırsın.
Bakkal Ali utanma arlanma bilmez, gördüğünün yakasına sarılır.
Bakkal ölenin borcunu, diriye ödettirir.
Bakkala borcun varsa evinin yolunu değiştir.
Bakkala borcunu ödemezsen seni kırk yere satar.
Bakkalın batık defteri varsa, yoğurtçunun da katık defteri vardır.
Bakkalın manavın hesabı, unutturdu kasabı.
Bakla da kendini nimetten sayıyor derlerdi. Bakla şimdi beylerin paşaların yemeği oldu.
Bakla değil, zamansız baklava bile yenmez.
Baklava çeşit çeşit; ye tatlıyı, iç soğuk suyu mideni üşüt.
Baklava deme, bayılırım.
Baklava her yerde vardır; ama illa da Çorum baklavası.
Baklavaya tat veren, onu yapan, pişiren ellerin marifetidir.
Baklavaynan böreği karıştırma, yahniyenen pilavı yarıştırma.
Baklayı ağzından çıkar.
Baklayı ağzından çıkarmıyor bir türlü.
Baklayı ye de ağzından çıkarma.
Bakma kişinin kusuruna, bilse iyisini söyler.
Bakmadan alma, boş yere yanma.
Bakmadım ki göreyim.
Bakmakla göz göherini yitirmez.
Bakmaya doyumuyor.
Bakmayınan baldızının içini göremezsin.
Bakmayınan doyumuyor.
Bakmaynan usta olunsaydı, kediler kasap olurdu.
Bakmaz ayağının aksağına, gider yolun yükseğine.
Bakmaz kötü haline, kama takar beline.
Bakracım bakırdan, hoşlanıyorum gözü çakırdan.
Bakracınan taşınan suyla, testiyle taşınan suyun tadı farklıdır.
Baktı ki, başka çare yok; birden yumuşamaya başladı.

¹³⁵ Bakırköy, İstanbul'un bir semtidir. Burada halk arasındaki adı "Akıl Hastanesi" ya da "Deliler Hastanesi" olan bir ruh hastalıkları hastanesi bulunur. Bu hastane Türkiye'nin her yanında meşhurdur.

Baktı ki, ortam uygun değil, sözü hemen başka tarafa çevirdi.
Baktığın her yeri görme, gördüğün her şeyi ele söyleme.
Baktığın yer önemli değil, gördüğün şey önemli.
Baktığın yere göz batmaz.
Baktığın yere hangi niyetle bakıyorsan o gözle görürsün.
Baktığın yeri sağlam gözünle sen göremezsin; ama kör senin baktığın yerde ne olduğunu hisseder.
Baktığına, bakacağına pişman olmayasın.
Baktığını gör, gördüğünü tanı.
Baktığını görme, işittiğini duyma, bildiğini anlatma.
Baktığını görmek önemli değildir, önemli olan kalbindekini görmektir.
Baktık ki, başka çare yok; tabana kuvvet deyip düştük yola.
Baktıkça bakacağım geliyor.
Baktıkça bakasım geliyor; gözlerimi alamıyorum.
Baktım yârim yâr değil, terk etmesi zor değil.
Baktın iş var bir yana sıvış, baktın aş var başına üşüş.
Bal akan dudaklarından kan aksın, irin aksın.
Bal arısıyla eşek arısını birbirine karıştırma.
Bal bal demekle ağız tatlanmaz.
Bal bal demeyen bal olmaz.
Bal baldan üstündür, el elden üstündür.
Bal dök de yala.
Bal döksen yalanır.
Bal gelen yerden yağ esirgenmez.
Bal gibi yenildin hem de.
Bal her derde devadır.
Bal içerde, arı dışarda.
Bal ile kaymak yenir; ama her keseye göre değil.
Bal kabağı.¹³⁶
Bal olan yerde sinek de olur.
Bal satanın, peksimet alanın.
Bal tutan parmak yalar.
Bal tutmasın seni, yerken ölçünü bil.
Bal yapmaz arı gibi dıngırdayıp durma.
Bal yapmaz arı gibi vız vız edip durma.
Bal yemeyen bal sahibi olunmaz.
Bal yine eski petektedir.
Bala dilini bulaştırma, tadını unutamazsın.
Balayı demekle ağız tatlanmaz.
Balcı olan bal yemez mi?
Balcıda arı çok, oğluma karı çok.

¹³⁶ Aptal, enayi.

Balcının bal tası var, oduncunun baltası var.
Balcının kızı daha tatlı olur.
Balcıya pekmez satılmaz.
Baldır bacak hepsi bir kucak.
Baldıran baş yarmaz, gönül kırar.
Baldırı çıplağın teki.
Baldırı çıplaktan kime ne hayır gelmiş ki?
Baldızım baldan tatlı, bacısı ondan tatlı.
Baldızın var mı, balın da hazır olsun.
Balgamı söküp atabilseydi; belki kurtulur, daha yaşardı.
Balı aradığın her yerde bulursun; ama Eyerci Yaylası'nın balını bulamazsın.
Balı bal yapan arıdır, evi gül yapan karıdır.
Balı dibinden ye, yağı yüzünden.
Balı parmağı uzun olan değil, kısmeti olan yer.
Balığı yerken kılçığın hışımına katlanmak zorundasın.
Balığın akli gözündedir.
Balığını aldım göl benim neyime, kızını aldım el benim neyime.
Balık ağa düştükten sonra akli başına gelir.
Balık başından avlanır.
Balık baştan kokar, insan ayaktan.
Balık çok denince herkes kepeğe sarılıp koşmaz.
Balık demiş ki, "Etimi yiyen doymasın, avımı yapan onmasın."
Balık gölüne göre büyür.
Balık istifi gibi.
Balık kavağa çıktığı zaman akıllanır.
Balık kavağa çıktığı zaman kösenin de sakalı çıkar.
Balık kavağa tırmandığı zaman.
Balık kılçığı her boğazdan geçmez.
Balık ola deryada yüzesin.
Balık suda büyür, midede küçülür.
Balık sudan çıkınca ölür.
Balık suyun derin yerini arar.
Balık suyun içinde yaşadığının farkında değildir.
Balık tavada, tavşan ovada.
Balık tutan olmaz, yiyen doymaz, alıp satan ise kâr eder.
Balık tutmayı balaban kuşundan daha mı iyi biliyorsun?
Balıkçıya balık tutmayı öğretme.
Balıklar gibi birbirlerini yiyorlar.
Balın âlâsı, oğulun tazesinden.
Balın olsun da sineği Bağdat'tan bile gelir.

Balkabağı gibi sırtıp duruyor.
Balmumu deyip geçme, kirişi kiriş eden balmumudur.
Balmumu kirişin can damarıdır.
Balmumun her zaman hazır olsun, ne zaman ihtiyacın olacağı bilinmez.
Balsız kovanda arı, çulsuz evde karı durmaz.
Balta değmedik ağaç olmaz.
Balta girmemiş orman gibi keyfin yerinde.
Balta kaldırıldıkça odun rahat kırılır.
Baltada da suç var, sapta da.
Baltan kütükten çıktı.
Baltanı bilemeden ormana dalma.
Baltayı kütükten çıkarıncaya kadar eyvallah et.
Baltayı taşa vurdu.
Baltayı taşa vurduğunu anladı; ama iş işten geçti.
Baltayı taşa vurma.
Baltayı taşa vurmakla balta kırılmaz, gönül kırılır.
Bam telime basarsan, bağırmaya başlarım.
Bam telime basma, bam telini koparırım.
Bam telime basma.
Bam telin mi bozuldu?
Bana akıl vereceğine kalık kızına ver sen o akılı.
Bana azık ona yazık olsun.
Bana babamdan miras kalmadı, evladım da kazanıp yesin.
Bana bayramda ziyafet vereceğine, her gün bir iki lokma aş ekmek ver.
Bana benden olur, her ne olursa; başım rahat bulur, dilim durursa.
Bana bir goca lazım, o da bu gece lazım.
Bana bir şeyler oluyor.
Bana boşsun demekle çocuğunu inkâr edemezsin.
Bana değil, ağzını poyraza aç da biraz serinlesin.
Bana dil uzatanın ağzı mühür, dili taş olsun.
Bana dokunmayan yılan bin yaşasın deme.
Bana dokunmayan yılan bin yaşasın.
Bana göre bu iş olacak gibi değil.
Bana göre hava hoş, gün güzel.
Bana göre hava hoş, gün mülayim.
Bana gücendin mi yoksa?
Bana hiç yabancı gelmiyorsun; acaba sizi nereden tanıyorum?
Bana maval okuma.
Bana ne ondan bundan, ben dümenime bakarım.
Bana olan duygularını gözlerinden okuyorum.
Bana öyle bir çıkıştı ki, sonunda havasını alıp gitti.
Bana sanki dünyada çiftlikler, hanlar, hamamlar, fabrikalar bahşediyorsun.

Bana yaptıklarının cezasını ömrü billah çekeceksin.
Bar kadını!
Bardağı taşıran son damladır.
Barış ve sevgi gözlerde başlar, dudaklarda biter.
Barikatın ne işe yarayacağını, sonunu iyi düşüneceksin.
Barometren bozulmuş, ne kadar nemli olduğun belli değil.
Bartıl bacadan girince, hak kapıdan kaçarmış.¹³⁷
Barut bazen sahibini de öldürür.
Barut fıçısı gibisin gene.
Barut gibi ateş alma hemen.
Barut gibi, hemen patlamaya hazır.
Barut kokusu var havada.
Baruta bakma, barutun bıraktığı gözyaşlarına bak.
Barutla ateş yan yana durmaz.
Barutla oynamak ölümle dans etmektir.
Barutun isine, yemeğin sosuna bahane bulma.
Barutun yanında ateş bulundurulmaz.
Bas bas bağıryor.
Basiretim bağlandı, elim ayağım tutuldu.
Basiretim bağlandı, ne yapacağımı bilemez oldum.
Basiretli ol ki, ölçün belli olsun.
Basit sorunları çözmek için düşünür olmak gerekmez.
Basitleşmek kolaydır, arif olabilmek zordur.
Basitliği herkes yapar, önemli olan erdemliliği göstermektir.
Baskı yapa yapa adamı eğilttiler.
Baskı, zulüm demektir.
Baskıcı rejimlerin sonuna bak bir de?
Baskın basanıdır.
Baskına gitmek.
Baskına uğradık, elimiz kolumuz bağlı kaldı.
Baskısız gamgayı yel kaldırır.
Baskısız yongayı yel alır, yel almazsa sel alır.
Baskıyla hiç kimse bir yere varamamıştır. Önemli olan insanların gön-
lünü alabilmektir.
Basküle ayağını gizlice basarsan kilo değişir.
Basma kuyruğuma, basarım kuyruğuna.
Basmakalıp sözlerle benim kafamı yorma.
Basmakalıp sözlerle konuşma; söz (fikir) üretmesini bil.
Bastığı yeri bilmeyecek kadar aptal mısın?
Bastığın cüceyi öldürme, basmadığın cüceyi güldürme.

¹³⁷ Bartıl: Rüşvet.

Bastığın toprağın değerini bil.
Bastığın yer bayram olsun.
Bastığın yerden ses getiremiyorsan, bir şeyin üzerine yürümeyi bırak.
Bastığın yere bakma, basacağın yere bak.
Bastığın yeri bilmiyorsan, basacağın yeri de bilemezsin.
Bastığın yeri öyle bir kurutuyorsun ki, bir daha ot bile bitmiyor.
Bastım kalayı.
Bastır parayı, bul karayı.
Bastırdılar, astırdılar, kestirdiler; sonuç gene aynı.
Baston bastona, bostan bostana benzemez.
Baston taşıyıp baston taşımaya layık insan da var.
Baston ve değnek, kutsallığın ve asaletin simgesidir.
Baston yutmuş gibi dimdik duruyorsun, eğilmeyi bilmiyorsun.
Baston yutmuş gibi dimdik yürümeyi nerden öğrendin?
Bastona dayanarak yürüyenin işi bitmiş demektir.
Bastona dayanarak zor zoruna ayağa kalkabiliyor.
Bastona düştüysen bir ayağın çukura düştü demektir.
Bastondan medet bekleme, kendi varlığından medet bekle.
Bastonu zuvaldan, o ne anlar kavaldan?
Bastonun başı eğri, avradın kaşığı eğri.
Basurla Asur'u karıştırma.
Basurlu olan basurlunun halini bilir.
Basuru olan derdini kolay söyleyemez.
Baş ağır gerek, göz kör; kulak sağır gerek.
Baş ağrılarına tutulasın.
Baş ağrısından başım çatlayacak, çok yemekten midem patlayacak hale geldim.
Baş ağrıtıp durma, yeter artık.
Baş başa bağlı, baş hükümete bağlı.
Baş başa bakar, baş da başka başa.
Baş başa olmayınca anlatacaklarımı anlatamam.
Baş başa verelim, geleceği iyi görelim.
Baş başa verip her zorluğu yeneceğiz.
Baş başa vermeyince baş dirilmez.
Baş başa vermeyince iş bitmez.
Baş başa, baş da devlete bağlıdır.
Baş başa, baş da padişaha bağlıdır.
Baş bellisiz, meydan ıssız.
Baş dille tartılır.
Baş eğmek yok bizim kitabımızda.

Baş eğmekle, el öpmekle bir sonuca varamazsın.
Baş gidince ayak payidar olmaz.
Baş kaldırma, başını koparırlar.
Baş kaldırmak her babayiğidin harcı değildir.
Baş kaldırmanın da bir zamanı vardır.
Baş kaşmayla biti temizleyemezsin.
Baş konan yastık başın derdini bilmez.
Baş nerde, bacak nerde?
Baş nereye giderse, ayak da oradadır.
Baş ol da istersen başımı yar.
Baş ol da istersen eşek başı ol.
Baş ol da soğan başı ol.
Baş sağlığı vücudun da sağlığı.
Baş sağlığı, dünya varlığı.
Baş tacı yaptık; ama iyilikten anlamadı.
Baş ucun pınar, ayak ucun göl olsun.
Baş üstünde tuttum, başımın etini yedi.
Baş yarılır börk içinde kalır, kol kırılır kürk içinde kalır.
Baş yarılır fes içinde, kol kırılır yen içinde.
Baş yemeynen baş tükenmez.
Başa çıkamıyorsan eğer, başa çıkacak biri bulunur.
Başa çıkmak kolay değil onlarla.
Başa gelen çekilir.
Başa gelen çekilir, göz oldukça yaş dökülür.
Başa gelmedik iş olmaz, ayağa gelmedik taş olmaz.
Başa güreşirken kendimizi ele ayağa düşürdük.
Başa güreşmenin de şanı vardır, ayağa güreşmenin de.
Başağı topladım, yığından hopladım.
Başarı gösteremezsen, boyunu hiç gösterme.
Başarısızlık tembelliğin ürünüdür.
Başgedikliden yedim dayağı, uzatıp çekemiyorum ayağı.
Başgöz etmek.
Başı ağrısa, dişi ağrısa bana geliyor.
Başı bağlandı, gayrı yularını koparamaz.
Başı başa verince dağlar devrilirmiş.
Başı belalı.
Başı ben olsun da isterse yaşı yüz olsun.
Başı bozulan insana dert yanma.
Başı bozulasıca.
Başı bozuldu zavallının.
Başı büyük devletli, ayağı büyük mihnetli olur.
Başı büyük olan bey olur, ayağı büyük olan çoban.

Başı çileli, bir gün olur belalı.
Başı donu gara yele gelesice!
Başı dumanlı dağları severse bir kurtlar sever.
Başı gülmedi garibin bir türlü.
Başı kalabalık.
Başı kazan gibi kaynıyor.
Başı kazan gibi, her mevsimi hazan gibi.
Başı kazan, ayağı göl olsun.
Başı kendinde değil, akli da on karış havada.
Başı önünde, hiçbir zaman kimseyi görmüyor.
Başı öyle havalarda ki, aşağı bakıp kimseyi görmüyor.
Başı sağolsuna gittim; darısı kalanlara deyip hata ettim.
Başı sıkıldıkça sıkılıyor, kendini atacak bir yer arıyor.
Başı sıkıya gelirse beni arıyor.
Başı sonu yok bu işin.
Başı yumuşak zavallının; gelen vuruyor, giden vuruyor.
Başıboş dolaşıp duruyor, ondan ne devlete ne millete hayır olur.
Başıboş gezenin ne kendisine ne topluma yararı olur.
Başıboş kalınca bal alacak çiçek aramaya başladı.
Başıbozuk askerinen savaş kazanılmaz.
Başıbozuk askerle savaşa girilmez.
Başıbozuk erattan ordu olmaz.
Başıkabak, altı çıplak. Ondan kime hayır olur ki?
Başıkabak, ayağı çıplak.
Başım belaya girdi, ishal dedem helâya girdi.
Başım darda kaldı, gövdem nerde kaldı?
Başım derde girdi, Allah bana güç kuvvet verdi.
Başım dinç, gönlüm dinç, vücudum dinç. Çok şükürler olsun.
Başıma adam dikip beni kontrol altına almaya çalışıyorlar.
Başıma bin türlü bela geldi; ellerine kına yak da oyna.
Başıma bir hal gelse, anam babam yoksa kimin yüreği sızlar ki?
Başıma cinler üşüştü gene.
Başıma gelecekler içime doğdu.
Başıma iş çıkardılar, ağzımdan zorla diş çıkardılar.
Başıma karalar bağladım, yattım kalktım ağladım.
Başıma sardılar birini, yaradan sonra çıktı irini.
Başıma sardılar elin delisini, hayır sandı Acem halısını.
Başıma sardım sarığı, bulamadım manda derisi çarığı.
Başıma taç ettim; ama sonra gönülden vazgeçtim.
Başıma uymayan takke elin olsun.
Başımda baykuş gibi ötüp durma.

Başımda bir badire var; Gülay, Tülay, Nadire var.
Başımda bir kabak, uyandım baktım sabah.
Başımda değirmen taşı çeviriyorlar.
Başımda ekşiyip durma.¹³⁸
Başımda kabak pişirip durma.
Başımda kazan kaynıyor, ne yapıp ne edeceğimi bilemiyorum.
Başımda ot bitti, söyleye söyleye anlatamadım.
Başımdaki belayı kimse bilmiyor, ben biliyorum.
Başımdaki bu badireyi de atlatırsam, gerisi kolay.
Başımdan aşığı kaynar sular döküldü.
Başımdan attığım tosbağa, geldi gene girdi bağa.
Başımdan neler geçti, ah bir bilsen?
Başımdan savdım da kurtuldum çok şükür.
Başımı alıp gideceğim bu diyarlardan başka diyarlara.
Başımı alıp kendimi kurtaramıyorum bir türlü.
Başımı beladan kurtardım ya, gerisi önemli değil.
Başımı derde, belaya sokmadan ah şu işten bir kurtulabilsem.
Başımı gözümü yara yara yapacağını yaptı.
Başımı kaşıyacak vaktim olmadı ki.
Başımı kaşıyacak zamanım yok.
Başımı koltuğumun altına alıp o belaya girdim.
Başımı yaktılar benim.
Başımı yediler benim.
Başımın belasından kurtuldum çok şükür.
Başımın belasısın.
Başımın etini yedin.
Başımın tacı.
Başımın üstünde yerin var senin.
Başımız daraldığında hep babamızı arıyoruz.
Başımız değince taşa, aklımız gelir başa.
Başımız yok yerden belaya girdi.
Başımıza baykuş tünedi, var başımıza bir gelecek. Allah bizi kötülük-
lerden korusun.
Başımıza belayı satın aldık.
Başımıza bülbül kesildi.
Başımıza duman çöktü, nere gideceğimizi bilemiyoruz.
Başımıza iş açma sakın.
Başımıza işler geldi, yolumuzdan kaldık.
Başımıza yeni dertler icat etme.
Başımızı aldık gidiyoruz; ama bakalım yolumuz nerde bitecek?
Başın ağrıyor, dişin sızlamasın.

¹³⁸ Musallat olma anlamında.

Başın bacadan mı çıktı?
Başın bağırsın.
Başın belalardan eksik olmasın.
Başın bozulsun.
Başın büyüdükçe derdin artıyor.
Başın çıktığı yola hiçbir şey çıkmaz.
Başın dişin sağlığı dünyanın malıdır.
Başın dururken ayağına daş dokunmasın.
Başın gittiği yere ayak da gitmeye mecburdur.
Başın pınar, ayağın göl olsun.
Başın sağ olsun.
Başın sağlığı dilin varlığıdır.
Başın sağlığı, dünyanın varlığı.
Başın taş, canın ateşe gele.
Başına baykuş tüneyesice.
Başına bela olanı tırpan atıp kırıp geçireceksin.
Başına belayı sardılar ki, kurtulsun nasıl kurtulursa?
Başına belayı satın aldı.
Başına benim kadar taş düşsün. Ne uğraşıyorsun benimle?
Başına bir çorap ördürme sakın.
Başına birleşip adamın paçavrasını çıkardılar.
Başına bit düşsün.
Başına buyruk birisi, kimseyi işine karıştırmıyor.
Başına buyruk yaşıyor, kimseye aldıracağı yok.
Başına buyruk; nerde akşam orda sabah.
Başına çapıt bağlamak.
Başına devlet kuşu kondu.
Başına felaketler gele de can derdine düşesin.
Başına gelenler sana ders olsun.
Başına gelenlerden ders almasını öğren.
Başına gökten yıldırımlar, taşlar düşsün.
Başına gül takmayan gül kokulu olamazsın.
Başına karalar bağladı, zavallı ömür boyu ağladı.
Başına kaynar sular dökülsün.
Başına kestane düşeceğine kabak düşseydi.
Başına kimler çorap örmek istiyor, önce onları tanımalısın.
Başına sarık dolandı, akli fikri bulandı.
Başına talih kuşu konmuş.
Başına tapsan da ondan sana fayda yok.
Başına taptığının ayağına tapmayı da bilmelisin.
Başına taş dikilesice.

Başına taş düşse beni suçluyorsun.
Başına taş düşsün, dilsiz kalasın da bedil bedil¹³⁹ bakasın.
Başına taş yağsın!
Başına taş, yüreğine ateş düşsün.
Başına vur, ağzından lokmasını al.
Başına yıldırımlar düşesice.
Başına yıldırımlar düşsün de ciğerlerin ağzından gelsin.
Başında baş olmadan ayağındaki taşı ayıklayamazsın.
Başında bi çıkacak var.
Başında bir yuları, bir saman torbası eksik.
Başında cinler cirit oynuyor.
Başında çöpçatan, seni bir satan var satan.
Başında davul çalsam da gene uykudan uyanamıyor.
Başında dört döndüm; ama o onlara layık değilmiş.
Başında kara baykuşlar ötsün!
Başında kavak yelleri esiyor.
Başında olmadığın mal senin değildir.
Başında otlar bite.
Başında torbasıyla yuları eksik.
Başındaki fese bak, girdiği kümese bak.
Başından atıp kurtuldu.
Başından bedenine su dökündü.
Başından büyük işlere girişme, altından kalkamazsın.
Başından geçenler onu çok kötü sarstı.
Başından kürele gitsin.
Başından yağsın ayaklarında biriksin.
Başını acemi berbere teslim eden pamuğunu cebinde taşı.
Başını ağrıtmak istemiyorsan çalgıcıyla akraba olma.
Başını ağrıtmamanın zamanı değil.
Başını alıp gidecek; ama bir türlü kurtulamıyor.
Başını alıp gitti divane. Kim bilir başına neler geldi?
Başını alıp gitti, bir daha dönmedi.
Başını bağladık, artık bir yere kaçacağı kalmadı.
Başını bağırmı bitler yesin!
Başını bağırmı kediler, köpekler yesin.
Başını bağırmı yesin!
Başını bildiğin taşa vur.
Başını bilmeyen sonunu göremez.
Başını çok sallama torbanı düşürürsün.
Başını derde sokma, sonra işin içinden çıkamazsın.
Başını gözünü yar ki, bir daha semtine yaklaşmasın.

¹³⁹ Bedil bedil: Anlamsız anlamsız.

Başını hangi taşa vursan da sen bu derdine çare bulamazsın.
Başını hangi taşa vursan da sonuç değişmez.
Başını istersem kesip getirirler.
Başını kaşıyacak vakti yok.
Başını nara verdi, kulağını sağra (sağıra) verdi.
Başını öne eğme.
Başını sokacak bir evin var mı? Senden mutlusu yok.
Başını taşlara vurma, başından akan kanı görürsün; kahrolarak bir daha ölürsün.
Başını taşlara vuruyor ama ne fayda.
Başını yastığa koyduyuyla uyumaya başladı.
Başını yediler.
Başını yediler evladımın.
Başını yere koyar koymaz sızıp kaldı.
Başınız sağ olsun.
Başıyla işaret etti.
Başka bir işin yok mu da akşama kadar gevezelik yapıyorsun?
Başka yerde çukur gözüne batmaz, ama asfaltta batır.
Başkaları benim işime neden burunlarını sokuyorlar?
Başkaları bizi anlamıyorsa, biz birbirimizi anlamalıyız.
Başkalarına ağız eğmeyeyim.
Başkalarına iyi şeyler söyle ki, iyi sözler işit.
Başkalarına nasihat vermeden evvel, kendin o tavsiye edeceğin şeyle amel ol.
Başkalarına yaltaklanıp figüranlık yapma.
Başkalarından para sızdırmakla hayat sürmez.
Başkalarını aşağılama, günün birinde sen de aşağılanırsın.
Başkalarını bastırmakta, kurnazlıkta üzerine söz yoktur.
Başkalarını kesmeden önce kendi parmağını kes, acıyı duy (hisset).
Başkalarının çıkarlarına ortaklık düşünme.
Başkalarının fikirlerini al ki, fikir üretebilesin.
Başkalarının malına mülküne, refahına göz dikme.
Başkalarının sofrasından geçinen, ne bulursa onu yer.
Başkalarıyla iyi geçinmek bir sanattır.
Başkasına çamur sıçratma, sana da bulaşabilir.
Başkasına vurduğun kösteğin, bir gün kendine vurulacağını düşün.
Başkasını ağlatan kendi de gülmez.
Başkasını bağışlamak bir büyüklüktür.
Başkasını baştan çıkaran kendi sonunu düşünmeli.
Başkasını düşman görmek sana düşmanlık yaratır.
Başkasını mahveden bir gün kendisi de mahvolabilir.

Başkasını sırrına ortak etme, sırrını kendinde sakla.
Başkasının hakkında düşündüğün kötülük başına gele.
Başkasının ipiyle kuyuya inmeyi düşünme.
Başkasının kazandığını değil, kendi kazandığını ye de görelim.
Başkurtlar Altay'dan çıktı, geldi Doğu Avrupa'yı yıktı.
Başlamayın iş bitmez, işin sonunu getirmeye sabır gerekir.
Başlığın sıkı sar, başını üşütmesin kar.
Başlık parası, yürek yarası.
Başlık parası, yüz karası.
“Başörtüm başımda, yollar uzayıp gidiyor karşımda.
Başparmağın hüneri dört parmaktan üstündür.
Başpehlivandan da yiğidi vardır; ama çıkmaz meydana.
Başpehlivanlık için çok uğraştı; ama sonunda yenik düştü.
Başsız burunsuz kalacağına bir ayağın topal kalsın.
Başsız burunsuz kalma da nerde kalırsan kal.
Başsız evin köpeği çok havlar.
Başsız iş, kışsız ite benzer.
Başşehir bir baş bağ gibidir, aşılması zor bir dağ gibidir.
Başşehirde baş bulunur, göz üstünde kaş bulunur.
Başşehirin ışığı, çeker kendine âşığı.
Başta akıl yoksa neylesin sakal, tarladan saban kaşını götürmüş çakal.
Baştaki beyaz saçlar koparılmaz, devlet sikkesi sayılır.
Baştan ayağa sıırılsıklam oldu.
Baştan başa rezillik sürüp gidiyor.
Baştan çıkan başa, ayak hayır etmez.
Baştan çıkarma eli, seni de baştan çıkarır bir deli.
Baştan çıkarmanın bedelini herkes ödemeli.
Baştan çıktı artık, ondan hayır gelmez.
Baştan her şeyi açık konuşalım, sonra kötü olmayalım.
Baştan, yoldan çıktı.
Başucumda bacım yatar, yanında urgan sicim yatar.
Başucunda davul çalsan duymaz.
Başüstüne efendim, bütün istekleriniz yerine getirilecektir.
Başvurmadığım kapı kalmadı, hepsi yüzüme kapandı.
Bata çıka bataklıktan çıkmak herkesin harcı değildir.
Batakçıyla dost olma, sonun bataklığa düşmek olur.
Batakçulluğu gibi gördüğün yere burnunu sokuyorsun.
Batakçulluğu gibi karnını bataklıkta doyurma.
Bataklığa bir batan çırpındıkça batar.
Bataklığı kurutmazsan sivrisinekten kurtulamazsın.
Bataklığın sazından, adamın tıknazından kork.
Batan gemide yalnız kendini kurtarmayı düşünme.

Batan gemiden kimin kurtulacağı bilinmez.
Batan gemiyi kurtarmak zordur; ama peşinden söz etmek kolaydır.
Batanın eli tutulmaz, seni de çeker bataklığa.
Batı aşkıyla Doğulu kimliğini de kaybetme.
Batı cephesinde yeni bir şey yok.
Batı diye tutturduk, millete Arap'ın fistanını yutturduk.
Batı ile çalışmayı, Doğu'ya alışmayı öğren.
Batıdan ilim, Doğu'dan felsefe öğren.
Batık parayla borç ödenmez.
Batıl itikatla bir yere varamazsın.
Batılılaşmak aklın ve mantığın ürünüdür.
Batılılaşmak taklitçilik değildir, kendi benliğini kimse unutmaz.
Batın kılıcına uğrayasınca.
Batın okuna gidesice.
Batından geliyor ses batından, hem de göğün en üst katından.
Batıp da bataklıktan kurtulan çok azdır.
Batırdığın lokmayı başkasına verme, kendin ye.
Batıyla doğunun rüzgârı farklıdır.
Battal silahınan harbe girilmez.
Battı balık yan gider.
Bayağı tiksindim adamın davranışlarından.
Bayaktan¹⁴⁰ buradan geçip gitti.
Bayaktan kardeşim çekip gitti.
Bayat balığın kokusu çabuk çıkar.
Bayat ekmeğın de işe yaradığı bir yer vardır.
Baygın bakma, bayıltırsın.
Baygın baygın baktı, ciğerlerimi yaktı.
Baygın baygın göz süzüp durma güzelim.
Baygınlaştı, gözleri süzölmeye başladı.
Bayıldığım insan hiç de umduğum gibi çıkmadı.
Bayındır, âdemleri hayındır; dana pabuç yemez ama bu da bize bir oyundur.
Bayırdan indim düze, rastladım güzel kıza.
Bayırdan yuvalandım, düz yerde kovalandım.
Bayırın ayısı geldi de burada adam oldu.
Bayırın iti!
Bayırın kırosu!
Bayırın yamacı çiçek, seninle oturup içek.
Baykuş bacaya kondu, ev viraneye döndü.
Baykuş gibi örenleri kırk gün bekliyor.
Baykuşa sizin kiler nerde diye sormuşlar. Sıçan deliklerini göstermiş.

¹⁴⁰ Bayaktan: Biraz önce, demin.

Baykuşa sormuşlar, serçeyi seviyor musun? Kikir kikir gülmeye başlamış.
Baykuşun etrafına üç serçe konar cik cik ötermiş. O da yakalar birini
afiyetle yermiş.
Baykuşun evin çatısında ya da yakınında ötmesi uğursuzluk sayılır.
Baykuşun konuştuğu evde bir uğursuzluk olacak sayılır.
Baykuşun öttüğü evden ölü ya da hasta çıkar.
Bayrağı taşımak, bayraktarlık bir onurluluktur.
Bayrağın dikili, sevabın kesili kalsın.
Bayrağın dikilmesin.
Bayrağına saygısı olmayanın atasına, ulusuna, kendisine saygısı olmaz.
Bayrağına ve atasına sahip çıkmayanın içinde vicdan yoktur.
Bayrakları açtı, artık zaptetmek zor.
Bayraktar bayrağını ele kaptırırsa sonuç çok acı olur.
Bayraktar nerde düşüyorsa, arkadan gelenin ilk görevi bayrağı alıp
omuzlamaktır.
Bayraktarın görevi en önde yürümektir, öncülüktür.
Bayram çöreği ile it ağırlanır.
Bayram değil, seyran değil, eniştem beni niye öptü?
Bayram gelmiş benim neyime?
Bayram günü ölesin.
Bayram haftası, mangal tahtası; anlamak senin neyine?
Bayram koçu gibi süslenmişsin maşallah.
Bayrama erişmeden karaltın kalksın.
Bayramda borç ödeyene Ramazan kısa gelir.
Bayramda herhangi bir kimsenin çocuğu ölürse üç gün iğne ile iş gö-
rülmez; iğne gidip çocuğun gözüne batar.
Bayramda karalar giyesin.
Bayramda kız, baharda öküz alma.
Bayramda seyran da olsa ara sıra şöyle bir araya gelelim.
Bayramın gösterişi, gürültüsü çok olur; ama içindeki hüznü, acıyı bilen
pek olmaz.
Bayramlık elbise kimm, ben kiimm?
Baysungura kaptırdım bir kekligi, üzüntüden kaybettim erkekligi.
Baytar, insan dili bilmeyen yaratıkların dilinden en iyi anlayan insandır.
Baytarı basit adam sanma; o yalnız insanları değil, hayvanlarında anla-
yan bir adamdır.
Baz bazla, kaz kazla, kel tavuk topal horozla.
Bazen baktığın her şeyi göremiyorsun.
Bazen bedelin de bedeli vardır.
Bazen dingil döner, bazen teker.
Bazen erler karı, karılar er olurlar.

Bazen sen derdi yersin, bazen dert seni yer.
Bazen susmak da çok şey anlatmaktır.
Bazen zararı da sineye sarmalısın.
Bazı ayakkabı döner, bazı da adam dönüp giyer.
Bazı kadınlar hanelerinde (evlerinde) vahşi canavar, dışarıda kuzu gibidirler. Bazı kadınlar evlerinde kuzu, dışarda vahşi canavar gibidirler.
Bazı kadınlar o kadar fitnekârdır ki, kendisi şeytana ders verir.
Bazlama balçık da olsa yenilir.
Bazlama bazlama, midemi közleme.
Bazlamanın tadını, asıl verendir odunu.
Bazlamayı yapan değil, kapan yer.
Bazuka gibi gürlüyorsun, derdin ne senin?
Bebe benim, babasının kim olduğu kime ne?
Bebecik yine her zamanki gibi keyfin yerinde.¹⁴¹
Bebek akli deyip geçme.
Bebek doğar suçu yoktur, minaresi haçı yoktur.
Bebek gibi bir kadın.
Bebek kadar safsın.
Bebek ne gördüğünü ne duyduğunu unuttur.
Bebeklenip durma.
Becayışın de bir bedeli vardır.
Bedava eşek attan yüğrük olur.
Bedava sirke baldan tatlıdır.
Bedava yemeyi sıçan da sever.
Bedava iyiyi içmenin sonradan gelecek bedelini düşünmelisin.
Bedavacılar o şarapçıyı iflas ettirdi.
Bedbaht olsan da, aç açık kalsan da umudunu yitirme.
Bedbahta beddua etme.
Bedbahtken mutlu olmak güzeldir, mutluyken bedbaht olmak yürekler acısıdır.
Bedbahtlık insanın bahtınadır.
Bedbahtsan beni arama.
Bedbinlik beceriksizlikle kardeşter.
Bedbinlik bulutlarını üzerinden sıyırmaya çalış; yoksa güneş göremezsin.
Beddua alacağına bedava sirke al.
Beddua alasin, dermanın olmaya, dilin lal ola.
Beddua deyip geçme, bir gün başına ne geleceğini bilemezsin.
Bedduaların başına döne.
Bedel ödemek sandığın gibi öyle kolay değildir.
Bedeli olmayan hiçbir şey yoktur; ama az, ama çok.

¹⁴¹ Yaşlı hoppayla alaylı konuşma.

Bedelini verdim aldım, aldığımı taşlara çaldım.
Beden başa bağlıdır, baş da bedene.
Beden bedene benzemez, çeten çetene benzemez.
Beden yok olsa da toprakta bir can verir doğaya, ruhu uçup gider havaya.
Bedeni besle ki ayakta kalabilesin.
Bedeninde nere ağırırsa aklın oradadır.
Bedenine baktım öküz aldım, kağnyı çekemez oldu.
Bedestana vardım ki; görmediğim, bilmediğim neler var?
Bedevinin devesi, su içmektir hevesi.
Bedir ay düştü ovaya, bir güzellik geldi havaya.
Bedir, bedir; senin adın bedir midir?
Bedsiz!
Beğendiğim eşeğe binemedim, ona hayıflanırım.
Beğendiğime gönül veririm, beğenmediğimden yüz çeviririm.
Beğendiğimle evlenemedim, beğenmediğimden ayrı düştim.
Beğendiğin olur; ama talih yönünü çevirir beğenmediğinle evlenirsin.
Beğendiğini al, beğenmediğini bana ver.
Beğendim aldım, beğenmedim almadım; kime ne?
Beğeneceğini Çorum pazarında bulamazsın, git kendine başka pazar ara.
Beğenmediğin kuru fasulye beylerin paşaların yemeği oldu şimdi.
Beğenmek benim işim, beğendirmek senin işin.
Beğenmek haktır, beğenmemek de.
Beğenmeyen kızını vermesin.
Beğenmiyorsan koynuna girme.
Beğensen de beğenmesen de şansına bu düştü.
Beh parası namus borcudur.
Beh parasını veren de alan da sözünden caymaz.
Behemahal biri birini ezecek.
Bekâr adam yularsız eşeğe benzer.
Bekâr başsız burunsuz, zamansız, çulsuz demektir.
Bekâr gördüğü kadına kıza hevesle bakar.
Bekâr gözü ile kız alınmaz.
Bekâr hem yorganını hem kendini yakar.
Bekâr oğlan kız kız der, davar mal tuz tuz der.
Bekâra avrat boşamak kolaydır.
Bekâra dert yanılmaz.
Bekâretini kaptırdı, yolunu saptırdı.
Bekârı kınama, bir gün bekârlık başına gelebilir.
Bekârın azgını, gökten indirir kuzgunu.
Bekârın malını (parasını) it, yakasını bit yer.

Bekârın nefesi bile farklı kokar.
Bekârla arkadaş olursan evin yolunu şaşırırsın.
Bekârlık başına vurmuş.
Bekârlık maskaralıktır.
Bekârlık sultanlık demişler, halt etmişler.
Bekârlık sultanlıkmiş, hangi bekâr sultan olmuş ki?
Bekârlık sultanlıktır.
Beâarlık, şekerlik.
Bekârsan evli ailelerden uzak dur.
Bekçi baba, bekçi baba; nedir sendeki bu çaba?
Bekçi beklerken aklından kimbilir neler geçer?
Bekçi her gün bir yağlık üzüm yermiş.¹⁴²
Bekçi kim, sen kimsin? Demek ki bekçi dayağı yememişsin.
Bekçiye güvenin yoksa kendine de güvenin yoktur.
Bekçiyi de bir bekleyen bulunur.
Bekçiyi ne korkut ne de ondan kork.
Bekindi yerden kalkmıyor bir türlü.
Bekir Ağa Bölüğü'nde bekçi miydin sen?
Bekirağa Bölüğü'nde askerlik yapmış, burada bize kumandanlık satıyor.
Bekle eşiği, bulasın ışığı.
Bekle kargayı oysun gözünü.
Bekle kızım bekle, bahtın açılsın.
Bekle ki göresin.
Bekle ki yâr gelecek.
Bekle yârin köşesini.
Bekletme beni, bekletirim seni.
Beklemediğim sözleri neden dinliyorum?
Beklemenin de sabrın da bir sınırı vardır.
Beklemenin ne olduğunu gel de bana sor sen.
Beklemeyle iş bulunmaz, aramayla bulunur.
Beklemeyle kıyamet gelmez.
Bekleştik bekleştik, berkleşemez olduk; kendi derdimizi dertleşemez olduk.
Bekleyen derviş, muradına ermiş.
Bekleyi bekleyi erdim murada.
Bekri Mustafa'dır pirimiz bizim.
Bektaşî babası, babaların babasıdır.
Bektaşî demek akıl, mantık, ilim, bilim, hoşgörü demektir.
Bektaşî demek kültür, sanat, saz, söz, cem, semah demektir.
Bektaşî demek onur, ar, namus, sevgi, saygı demektir.
Bektaşî demek, açla aç olmak, tokla tok olmak demektir.

¹⁴² Yağlık: Büyükçe mendil.

Bektaşı demek, ağlayanı güldüren insan demektir.
Bektaşı demek, bir damla üzüm suyuyla kırk erenin birden coşması demektir.
Bektaşı demek, bir lokmayı başkalarıyla paylaşmak demektir.
Bektaşı demek, bütün insanlara sevgi saygı demektir.
Bektaşı demek, güleryüzlülük demektir.
Bektaşı demek, kalbi pak insan demektir.
Bektaşı demek, kartal değil, güvercin olmak demektir.
Bektaşı demek, sözün sohbetin güzelliği demektir.
Bektaşı demek, taşı gediğine koyan insan demektir.
Bektaşı sırrının kapısında kırk aslan bekler durur.
Bektaşı'ynen başa çıkamazsın, otur oturduğun yerde.
Bel bağladığım, belimi kırdı.
Bel bağlama her gördüğüne, kırarlar belini korlar önüne.
Bel bel bakıp durma.
Bel bel gözüme bakıp duruyor.
Bel kıra kıra kalça sallıyor.
Bel kıra kıra yürüyor.
Bel ölçüsü başkadır, akıl ölçüsü başka.
Bel soğukluğuna tutulasın.
Bel verme belini kırarlar.
Bela çıkarıp durma.
Bela dost başından irak olsun.
Bela hiç ummadığın zamanda gelir.
Belalı mı belalı adam.
Belanı mı arıyorsun?
Belanın da sevdanın da bir ücreti vardır.
Belanın önünü kesme, başın belaya girer.
Belasını buldu en sonunda.
Belaya çattık ki, başımızı kurtaramıyoruz.
Belayı hissettiğin an oradan savuşacaksın.
Belden aşağı vurup duruyorlar hep. Ayıp, ayıp!
Belden aşan kurdu görürsün de, dilden aşan kurdu göremezsın.
Belden öte aşip kaçıp kurtulamadı.
Beleş atın dişine bakılmaz.
Beleş peynir fare kapanında bulunur.
Beleşçi!
Beleşçiliğin sonu boş cüzdanla dolaşmaktır.
Beleşçilik ruhuna işlemiş.
Beleşe konu.
Beli bıkımı kırılmak.

Beli bükük zavallının biri.
Beli büküldü, dişleri döküldü.
Beli bükülenin gözyaşı eksik olmaz.
Beli bükülesice.
Beli çöktü.
Beli iki büküm olasıca.
Beli kırılasıca.
Belimi bükemedi, beynimi бүktü.
Belimi бүktüm, karşısında iki büküm oldum.
Belimi kırdılar, artık ayağa kalkacak halde değilim.
Belimi kırdılar, kalkacak halim kalmadı.
Belin çöktüyse yolun yokuşa sardı demektir.
Belinde Acem kuşağı, cebinde Tosya bıçağı, tespihi de Oltu'dan...
Belinden kırılan ne yılan, ne kurt bir daha iflah olmaz.
Belinen küreğinen işim yok benim.
Belini büküp dermansız hale getirdiler.
Belini çökerttiler.
Belini doğrultamadı bir türlü.
Bellemele toprak tükenmez.
Bellemesini vur şu hayvanın sırtına.
Belli düşman, gizli dosttan yeğdir.
Ben affetsem de Tanrı seni hiçbir zaman affetmeyecek.
Ben aklımı peynir ekmekle mi yedim?
Ben Allah'ın kuluyum, hanımın sağ koluyum (İtilli Oktay'dan).
Ben atamdan duyduğumu anlatıyorum, oğlum kızım da benden duyduklarını anlatsın.
Ben babamdan aldım dersimi, oğlum da benden alacak dersini.
Ben battım nasıl olsa, batacaksa dünya da batsın.
Ben beni beğenirim, sen seni; el de beğenir kendini.
Ben beni bildim bileli ben duygusu her zaman, her yerde en öndedir.
Ben bileteçiyim, yolcu değilim.
Ben bir adamın karnında kaç bağırsak olduğunu bilirim.
Ben bir gelin oldum, ister babası alsın ister oğlu.
Ben bir küçük tüccarım, renk renk kumaş satarım.
Ben bu adamların zımbırtısından bıkıp usandım artık.
Ben bu canı sokakta bulmadım.
Ben bu işin düğümünü çözdüm.
Ben bu sözleri kolay kolay yutmam öyle.
Ben bu yöreleri karış karış bilirim.
Ben burada dokuz doğuruyorum, sen orada keyif çatıyorsun.

Ben burada gırtaza mı kesiyom?¹⁴³
Ben çalarım zurnayı, âlem toplar parsayı.
Ben de elin yalancısıyım.
Ben de Piroğlu'na misafirim.
Ben de sandım ki yunmuş, yıkanmış, küpe konmuş.
Ben deme, benlik getirme.
Ben demek, şeytan demek.
Ben derim ilm-i hikmetten, sen dersin eşek kaçtı mektepten.
Ben derim kapı tahtası, o anlar mangal haftası.
Ben diyom bayram haftası, sen diyon ambar tahtası.
Ben diyom kapı tahtası, sen diyorsun bayram haftası.
Ben diyom Musa, sen diyorsun boyu kısa.
Ben duyduklarımı söylüyorum, günahı anlatanların boynuna.
Ben ele gülerken el de bana güldü.
Ben gidene kadar ayakta beklesin.
Ben gittim Taşhan'a,¹⁴⁴ sen gittin bitli hana.
Ben hadımım diyom, o oğlandan uşaktan haber soruyor.
Ben hancı, sen yolcu oldukça daha çok görüşürüz.
Ben Hanya diyorum, o Konya anlıyor.
Ben hapşırırsam sen de öksürürsün.
Ben hep onu bunu düşündüm; ama beni düşünen hiç olmadı.
Ben hırkımdan dokuz doğuruyorum, o sevincinden göbek atıyor.
Ben kaz diyorum, o koz anlıyor.
Ben kazan aramıyorum, komşu arıyorum.
Ben kendimi taşıyamıyorum ki, sırtımda seni nasıl taşıyayım?
Ben kimin gözünde çörek olduğunu bilirim.
Ben ne anlarım baştan taştan, sen haber ver savaştan.
Ben ne badirelerden geçtim ah bir bilsen sen.
Ben o adamın cemaziyelini¹⁴⁵ biliyorum.
Ben ona damgamı vurdum, bana boyun eğmeye mecbur.
Ben onun ağzı kokulu yareni miyim?
Ben onun azatlı kölesi miyim?
Ben onun yalancısıyım.
Ben öğrendim dedemden, o da öğrenmiş dedesinden.
Ben ölen anamı babamı arıyorum şimdi, bulamıyorum. Meğer onlar
ölen ana babalarını arıyorlarmış.
Ben ölürsem sana nem kalacak?
Ben ölürsem sana sarığımla sırığım kalır, sen ölürsen bana çakırınla
çukurun kalır.

¹⁴³ Bende para yok anlamında.

¹⁴⁴ Taşhan: Bir zamanlar mapushane olarak kullanılmış, ünlü yazar Kemal Tahir burada mapus yatmıştır. Halen Çorum'un Çöplük denilen çarşısındadır.

¹⁴⁵ Evvelini ve kötü yanlarını.

Ben öyle dalavere dattirik işleri sevmem.
Ben senden gün görmedim, Allah da sana göstermesin.
Ben senin hangi tüfeğin fişeği olduğunu biliyorum.
Ben senin için azar işitemem.
Ben senin karanlıkta göz kırptığını ne bileyim?
Ben senin keyfinin kâhyası değilim ki.
Ben seninle at oynatamam.
Ben seninle çıkışamam, peşinen pes diyorum.
Ben sığıra sürerim, o dana ile gelir.
Ben sormasam da Allah sorar.
Ben veririm onlar alır, onlar ölür ben kalırım.
Ben yalın ayağı bilirim, kösnü toprağından kösnü toprağına seker.¹⁴⁶
Ben yaptıklarımın ahını çekiyorum.
Ben yedim Allah artırsın, sofrayı kuran kaldırsın.
Ben yorgun, sen yorgun; alışveriş çok durgun.
Bencildir insanoğlu, fırsat bulunca kimseye acımaz.
Bencilin belası da başından eksik olmaz.
Bencilik sonunda felaket getirir.
Bende bu yara oldukça daha çok basarsın yarama.
Benden de al o kadar.
Benden günah gitti.
Benden irak olsun, cehenneme direk olsun.
Benden sana bir öğüt, ununu elinle öğüt.
Benden sonra gün görmeyesin.
Benden söylemesi.
Benden utanmıyor, korkmuyorsan Allah'tan kork utan.
Benden uzak dur.
Bendeniz cennet kuşu.
Benek benek olmuş aklı.
Beni âdem dedikleri benim işte.
Beni bedbaht eden bir zalımın pençesi.
Beni benden iyi mi biliyorsun?
Beni bırakıp başının derdine düşesin.
Beni bilenin bendesiyim, beni bilmeyenin ben nesiyim?
Beni bu hale getirdin, sürüm sürüm sürünesin.
Beni bu işe dâhil etmeyin.
Beni burda bağlayan kırmızı çubuklu bağlarım mı kaldı ki?
Beni cin atına bindirme, ne olmuşa döndürme.
Beni gördü bey oldu, arkası deliye hey oldu.
Beni görünce onda bet beniz kalmadı.

¹⁴⁶ Kösnü: Köstebek.

Beni günaha sokma
Beni hesaba katma.
Beni kendine sıçrama tahtası yapmaya çalışıyor.
Beni kurtaran Allah, sizi de kurtarır inşallah.
Beni ölecek diye başucumda çok bekleyenler oldu.
Beni öyle bir lakırdıya tuttu ki, elinden kurtulamadım.
Beni sevenin bendesiyim, beni sevmeyenin ben nesiyim?
Beni seviyorsan beni seveni de sev.
Beni size bağlayan tek şey, sizin insanlığınızdır.
Beni sokmayan (ısırmayan) yılan bin yaşasın.
Beni tilki yiyeceğine aslan yesin.
Beni yaktın, kavurdun, bitirdin.
Beni yıllarca tespih gibi parmağında oynatmış da ben farkına varamamışım.
Beni zora sokunca yüreğine kar mı yağdı?
Benim adım Hıdır, elimden gelen budur.
Benim ahım yerde kalmaz.
Benim anam ağlayacağına senin anan ağlasın.
Benim başım kel mi?
Benim başıma gelen pişmiş tavuğun başına gelmedi.
Benim bıçak suyu bile kesiyor.
Benim bildiğim, o çoban ağasından sözünü esirgemez.
Benim bildiğim, o insan şaşmadan yolundan yürür.
Benim bildiğim, o kimseye pabuç bırakmaz.
Benim çemberimden örtünsün.
Benim dalgınlığım bana yetiyor, bir de sen kafamı karıştırma.
Benim de elbet bir bildiğim var.
Benim de söyleyeceklerim vardı; ama ağzımı açtırmadılar ki.
Benim deme, zaman gelir tepeler küllük, küllükler tepe olur.
Benim denizimi dalgalandırmayın.
Benim derdim ikidir, biri eşeğin yüküdür.
Benim derdim senin neyine, senin derdin benim neyime, elin derdi bizim neyimize.
Benim ekmeğimde çiğim yok.
Benim elim değil, Fadime (Fatma) ananın eli olsun.
Benim elimdeki soğan; ister soyar yerim, ister soymadan.
Benim evim sanki yolgeçen hanı oldu.
Benim gönlüm ala dağda, ırakta; senin gönlün gözlemede, çörekte.
Benim gönlüm Döndü'yüen Döne'de; senin gönlün ineğinen danada.
Benim gönlüm öküz ile danada, senin gönlün rastık ile kınada.
Benim güruhunan, curuhunan işim yok.
Benim hakkımda ne düşünüyorsan Allah sana iki katını versin.

Benim hiç gelmeyeceğimi farz edin, ona göre başınızın çaresine bakın.
Benim işim Allah'a kaldı artık.
Benim kimim kimsem, arkam kalem yok.
Benim kimseye peşkeş çekecek halim yok.
Benim komşu devlet arazisine abayı serdi; ama sonunda gene çekip gitti.
Benim kurduğum sofrayla el âleme peşkeş çektiler.
Benim kusuruma bakmayın, her insanın hatası olur.
Benim ne bir bekleyenim oldu hiçbir zaman, ne bir uğurlayanım.
Benim o taraklarda bezim yok.
Benim oğlan komşu kızına abayı yaktı.
Benim oğlum bina¹⁴⁷ okur, döner döner gene okur.
Benim sakalım tutuştu, sen cigara yakmak istersin.
Benim seninle çıkışmam için kırk tekne ekmek yemem gerek.
Benim yazgım böyle imiş.
Benim yüzüme bakıp duracağına, Bakırköy'e tedaviye git.
Benimle cebelleşip duruyor.
Benli benli yüzleri.
Benliğini yitirme, benliğine leke kondurma.
Benlik taslamak iyi değildir.
Benzeye benzeye yaz olur, benzeye benzeye kış olur.
Benzi kâğıt gibi (apak).
Benzi kâğıt gibi oldu birdenbire.
Benzi kül gibi.
Benzi sapsarı.
Berbat ettin, herşeyi batırdın.
Berbat oldun, el âleme rezil oldun.
Berberin solumazını, tellağın terlemezin, kahvecinin söylemezini bul.
Berdelacuz,¹⁴⁸ yer gök taciz.
Berduşun biri, onunla niye muhatap oluyorsun ki?
Bereket göklerden gelir.
Bereket sapanın ucundadır.
Bereketini bulamazsın inşallah.
Bereketli ola.
Bergüzar alasin.¹⁴⁹
Berhudar ol!
Berhudar olasin evlat!
Beri benzer işe (insana) tenezzül etmez o.
Beri gelse bana zarar veriyor, öte gitse ele zarar veriyor.

¹⁴⁷ Bina: Arapça dilbilgisi kitabı.

¹⁴⁸ Berdelacuz: Şubat sonları ile Mart'ın ilk haftaları.

¹⁴⁹ Hep anılasın.

Beriki benim, öteki senin.
Berk tut işini, eşini.
Berkane bir evde oturuyor.
Berkidi oturduğu yere, daha kalkmaz.
Berrak bir kalbi var.
Berrak yapılan işi herkes sever.
Bertaraf ettiler onu.
Besbeter olursun inşallah.
Besicin iyi beslemiş seni, tam kasaplık olmuşsun.
Besili dananın son durağı kasaptır.
Besili domuz gibi olmuş.
Besinli gıdalar ye ki, yüzüne biraz kan gelsin.
Besinsiz kalmışsın, Karınsız Dede'ye dönmüşsün.
Besiyeye mi çektiler seni, ne şişmanlıyorsun böyle?
Besle doruyu, bin kıra.
Besle kargayı, oysun gözünü.
Beslediğin karkuş bir gün senin de gözünü oyabilir.
Besledik büyüttük danayı, şimdi tanımaz oldu anayı.
Besleme gibi, ne giyinse yakıştıramıyor.
Besleme kızıdan gelin olmaz.
Beslemeyi eslemeden¹⁵⁰ alma.
Beslenen it çokar,¹⁵¹ terslenen it kapar.
Besmelesiz başlanan işten hayır gelmez.
Besmelesiz işe şeytan karışır.
Besmelesiz kapı eşiğinden geçilmez.
Besmeleyle başlayıp küfürle bitirme.
Besmeleyle oturan bedduayla ayağa kalkar.
Bestili¹⁵² bol olan baharı kolay getirir.
Beş aşağı, beş yukarı bu iş bitirilmeli.
Beş aşağı, on yukarı.
Beş gelmiş, beş gitmiş; ne değişmiş?
Beş gün hark, bir gün su.
Beş kuruş için postunu deldirme.
Beş kuruşluk çıkarın için önüne geleni yağlayıp duruyorsun.
Beş kuruşluk fener, o kadar yanar.
Beş para etmez adamı yere göğe sığdıramıyorlar.
Beş para etmez birini.
Beş para ver söylet, on para ver sustur.

¹⁵⁰ Eslemek: Sorup öğrenmek.

¹⁵¹ Çokmak: Havlamak.

¹⁵² Bestil: Pekmez ile nişastadan yapılan bir çeşit tatlı yiyecek; pestil.

Beş paralık adam.
Beş parasız gezenden kime hayır olur ki?
Beş parmağın beşi bir değildir.
Beş parmağın hangisini kessen acır.
Beşer, daima şaşar.
Beşi bir yerde.¹⁵³
Beşi bir yerde.¹⁵⁴
Beşiği yapana bakma, içinde yatana bak.
Beşiğin tıngır mıngır, uyu yavrum ninni ninni.
Beşiğine az mı öllük (höllük) taşıdım?
Beşiğini salladığım şimdi bana büyüklük taşıyor.
Beşik kertme nişanlı.
Beşikten mezara kadar ağaca ihtiyaç vardır.
Beşin üstüne beş daha katamıyorsan, senden kendine bile hayır olmaz.
Beşini toplasan buçuk etmez.
Beşlik simit gibi beş dişimi birden kırmaya çalışıyorsun.
Beşlik simit gibi kuruluyorsun.
Bet adamdan ummadığın zamanda zarar gelir.
Bet adamınan bade tokuşturma.
Bet adamınan sofraya oturma.
Bet beniz¹⁵⁵ birden uçtu gitti.
Bet bereket kalmadı.
Bet bet bakıp durma gözüme.
Bet suratlı.
Beter ettin artık, çekemiyorum.
Beterin beteri var.
Beti benzi ağardı.
Beti benzi attı.
Beti benzi birden yoğurt gibi ağarıverdi.
Beti benzi birdenbire kireç kesildi.
Beti benzi kül gibi olmuş.
Beti benzi sarardı, soldu.
Beti benzi soldu, sonunda fukaralıktan öldü.
Beti benzi soluverdi birdenbire.
Beti benzi uçtu.
Betine gitti anlatıp söylediklerim.
Beton gibi çok sağlamsın.
Beton gibi donduracağım seni.
Beton kafalı seni!
Betoncu musun da burnunu betona sokuyorsun?

¹⁵³ 12 Eylül 1980 askeri darbesini yapan paşalar için söylenen bir deyim.

¹⁵⁴ Bir çeşit altın.

¹⁵⁵ Bet beniz: Yüz, çehre.

Bey ardından çomak çeken çok olur.
Bey beye güler, ırgatlar da beylere.
Bey beyin peşindedir.
Bey beyin yüzüne güler; ama bey beyden hoşlanmaz.
Bey de ölür, abdal da ölür; geride kalan, her birinin kadrini ayrı bilir.
Bey emreder, cellât başını vurur.
Bey gibi paşa gibi yaşamanın da bir sonu vardır.
Bey mi yaman, el mi yaman?
Bey olmadan beylik pınarından su içme.
Beyan eyle derdini, ben de beyan eyleyeyim derdimi.
Beyaz buluttan dolu, kara buluttan rahmet gelir.
Beyaz karayı, sinek yarayı, zengin parayı sever.
Beyaz olan yerinir, esmer olan sevinir.
Beyaz saç aklın değil, yaşın işaretidir.
Beyazın adı olur, esmerin tadı olur.
Beybaba, beybaba; bu yaşta nedir bu çaba?
Beygir beyini bilir.
Beygire bahane bulmak isteyen ya total der ya kör.
Beygiri kocatan sahibidir.
Beygirin iyisi yolu kısaltır.
Beygirin kuyruğunun düşüklüğüne bakma, kulağının dik duruşuna bak.
Beygirin yaşıyla dişine bakma, işine bak.
Beyhude dolaşma yorulursun.
Beyhude konuşmalar bir sonuç getirmez.
Beyhude yere ömrümü harcadım.
Beyin çalışmadan marifet olmaz.
Beyin patlattım, emeğim boşa gitti.
Beyinsiz kuzu başı.
Beyinsizin biri o.
Beyler buyruğu yoksula kan ağılatır.
Beylerin yasağı üç gündür.
Beyliğin bir günlüğü bile beyliktir.
Beylik fırın has çıkarır.
Beylik söz söyle ki, herkes inansın.
Beyni bulanmış.
Beyni dolu olan gevezelik yapmaz.
Beyni karıncalamış.
Beyni panglanmış.¹⁵⁶
Beyni paslanmış adamın.
Beyni sulandı, ne yaptığını bilmiyor.

¹⁵⁶ Panglanmış: Küflenmiş (Çorum yöresinde panlanmış ya da pananmış biçiminde de söylenir).

Beyni sulanmış.
Beyni var mı ki, düşünsün?
Beyni zonkladıkça saldıracak yer arıyor.
Beynim allak bullak oldu.
Beynim attı, sonra ne yaptığımı bilmiyorum.
Beynimde şimşekler çakıyor.
Beynimde şimşekler çakmaya başladı.
Beynimden vurulmuşa döndüm.
Beynime kan yürüdü.
Beynimi birileri, birşeyler kemiriyor.
Beynimi bulandırıyorlar.
Beynimi yıkamaya çalışıyorlar.
Beyninde kuruyor, olmuş gibi kendini inandırıyor.
Beyninden vurulmuş.
Beynine şeytan girmiş.
Beyninin içinde şeytanlar cirit oynuyor.
Beytullah'a yüzün süresin.
Bez alırsan Musul'dan al, kız alırsan asilden al.
Bezdi en sonunda, her şeyi bir yana bıraktı.
Bezdirip, bıktırıp usandırdı beni.
Bezdirme beni, bezdiririm seni.
Bezdirme karşındakini, o da bezdirir seni.
Bezi herkesin arkasına göre vermezler.
Bezirgân başı ile pazarlığa tutuşma.
Bezirgânın ustalığı pazarda belli olur.
Bezirgânla gitme yola, başına gelir türlü bela.
Bıçağı çekmek değil, düşmana vurabilmek yürek ister.
Bıçağı kestiren kendi suyu, insanı sevdiren kendi huyu.
Bıçağı öyle bir keskinleştirdi ki, sakalı bıyığı yülüsün.
Bıçağı öyle keskin ki, ciptirip atıyor.
Bıçağı sen bıçakçıdan daha mı iyi biliyorsun?
Bıçağı tutmasını bil, lokmayı yutmasını bil.
Bıçağım köreldi, artık kimseye efelik taslayamam.
Bıçağın sırtında can pazarlığı yapılmaz.
Bıçağın sırtındayız, hangi yana düşeceğimiz belli değil.
Bıçağımı bileme, bilgini bilendir.
Bıçağımı bilemekle yüreğini bilemek ayrı şeylerdir.
Bıçağımı iyice yülü ki, çaldığın yerden ses getirsin.
Bıçağımı sildi.¹⁵⁷
Bıçağının ağzı da kesiyor, sırtı da.

¹⁵⁷ Bir işi bitirdi anlamında.

Bıçağının önü de kesiyor, arkası da.
Bıçak altına yattı, kalkıp kalkmayacağı belli olmaz.
Bıçak bıçağa geldik.
Bıçak bıçağa geldiler, birbirlerini böldüler.
Bıçak bıçağa geldiler, neredeyse birbirlerini öldüreceklerdi.
Bıçak gibi kesiyor.
Bıçak kemiğe dayandı.
Bıçak sapını kesmez.
Bıçak sapını yontamaz.
Bıçak yarası geçer, dil yarası geçmez.
Bıçak sırtı gibi çok az farkla kazandı.
Bıçak ya erekte bulunur ya korkakta.
Bıçak yarası onulur, dil yarası onulmaz.
Bıçak yarası unutulur, dil yarası unutulmaz.
Bıçak yedi, kan kaybından gitti.
Bıçakçılık başka, bekçilik başka.
Bıçakla şaka yapılmaz.
Bıçaklarla deşilesin.
Bıçkınlaşırsan bir bıçkın daha çıkabilir karşıma.
Bıçkınlığın da bir yaşı başı vardır.
Bıçkınlık beladan başka bir şey getirmez.
Bıçkınlık bıçak gibidir, keserken kırılıverir.
Bıçkınsan bir gün biçilebilirsin.
Bıçkıyla kesmek de bir marifet ister.
Bıdık bıdık olduğundan beri bir işe yaradım.
Bıdılgayı¹⁵⁸ taktım boynuma, yâr gelip yatmıyor koynuma.
Bıkkınlığı yüzünden belli.
Bıkkınlık vereceğine insanlara biraz da umut ver, sevgi ver.
Bıktım usandım gayrı senin elinden.
Bıktırdın artık beni, herşey gırtlığıma geldi dayandı.
Bıktırıp usandırırsan bir daha yüz bulamazsın.
Bıldır¹⁵⁹ başkaydı herşey, bu yıl başka.
Bıldır cücük idi, bu yıl ferik oldu.
Bıldır doldurduğum testiden bu yıl su içmedim.
Bıldır ektin oldu anız, bu yıl niye ektin bitli domuz?
Bıldır ev yapmış, bu yıl kokusu çıkmış.
Bıldır hıyar idin, bu yıl turşu mu oldun?
Bıldır ölmüş bir eşek, gelin bugün ağlaşak.

¹⁵⁸ Bıdılga: İğde dallarından yapılan tespih biçiminde takı. Genellikle hayvanların boğazına takılır.

¹⁵⁹ Bıldır: Geçen yıl.

Bıldır pırasaydın, bu yıl kelem mi oldun? ¹⁶⁰
Bıldır yanan samanın kokusu bu yıl çıktı.
Bıldırcın gibi¹⁶¹ bir kadın.
Bıldırcın yemeyle bahara çıkacağını sanma.
Bıldırın bu yıla faydası yok.
Bıldırki bıldırcınlar çoktan uçup gittiler.
Bıldırki gölbez şimdi koskocaman oldu.
Bıldırki kuzular çoktan toklu oldu.
Bıldırki tokluya şişek, selam vermeyene eşek derler.
Bıllık bıllık.
Bıngıl bıngıl.
Bırak babalık, bu senin becereceğin iş değil.
Bırak danayı, bulur anayı.
Bırak düşecek olanı, düştüğü yerde kalsın.
Bırak garibanı, öleceği yerde ölsün.
Bırak gitsin, suyu akışına bırak.
Bırak inceldiği yerden kopsun.
Bırak kalsın devrildiği yerde.
Bırak kopacağı yerden kopsun.
Bırak onu kendi haline, ne yaparsa yapsın.
Bırak şu davulu zimbırdatıp kafamızı ağrıtmaya bari.
Bırakıldığı yerde kalasıca!
Bırakırsan ellerimi, bir daha ellerimiz göremez birbirini.
Bırakıver kuyruğunu, defolup nere giderse gitsin.
Bırakma gezmeyi haftaya, haftaya varmadan belki girersin tahtaya.
Bırakma işini ele, kendin düşersin dile.
Bırakma işini, sonra çok sıkarsın dişini.
Bıraktığın yerde herşeyi bulamazsın.
Bıraktığın zaman herşey yarıda kalıyor.
Bıraktığının peşinden koşup yakalamaya çalışma.
Bırçak yola yola biter, kömüş öle öle biter.
Bıttık'ın¹⁶² yaptığı bıdılgayı Canpolat¹⁶³ bile yapamaz.
Bıyığı burma delikanlı.
Bıyığı olsa buracak, ama yok ki.
Bıyığı terlemeye başladı.
Bıyığımı gazırım!
Bıyığın terlemesin.

¹⁶⁰ Kelem: Lahana.

¹⁶¹ Kısa boylu, dolgunca, alımlı.

¹⁶² Bıttık: Tolamehmet köyünden Lütfi Topal'ın lakabı.

¹⁶³ Canpolat, Çorum yöresinin en uzun insanıydı. Boyu tahminen 215-220 cm civarındaydı. Birçok yeteneği vardı.

Bıyığını yola yola bitiremediler.
Bıyığının altından gülme, güleceksen adam gibi gül.
Bıyık altından kis kis gülüyor.
Bıyık altından pis pis gülüyor.
Bıyık burmakla kadın tavlalmaz.
Bıyık sakal bıraktıysa da kimseye kendini anlatamadı.
Bıyıkları terliyor.
Bıyıklarımı süpürge yapar, süpürürüm seni.
Bıyıklarını balta kesmiyor.
Bıyıklarını ele aldı artık.
Bi abam var atarım, nerde olsa yatarım.
Biat edeceğine, düşünmeyi öğren.
Biat eden kulluğu kabul etmiş demektir.
Biat etmek köleliktir.
Biber gibi acı.
Biber gibi yakıyor.
Biber vardır senin biberinden daha acı.
Biberde öyle bir surat var ki, aynen kaynanamın suratı; dilini dişini yaklaştır nasıl yaklaştırabilirsen?
Biberin acısı tepemden çıktı.
Biblo gibi kız (kadın).
Biçarenin biri, onu rahat bırak.
Biçarenin biriyim, bir de sen basma üstüme.
Biçilmiş kaftan gibi.
Biçim alınca güzelleşti.
Biçime getiremezsin sen onu.
Biçimine bakma, içimine bak.
Biçimine getir, üstüne otur.
Biçimli güzeli kim sevmez ki?
Biçimsiz asmanın uğursuz koruğu olur.
Biçimsiz, gelişi güzel sözlerle kafamı şişirme.
Biçimsizleşme.
Biçmeynen otu tüketemezsin.
Biçtiğini dikmesini de bilmelisin.
Bidon gibi biri.
Bidon gibi içine her şeyi dolduruyor.
Bildiği halde bilmezlikten geliyor.
Bildiği halde meseleyi bilmemezlikten geliyor.
Bildiği ne varsa hepsini sayıp ortaya döktü.
Bildiğin varsa konuş, bilmediğin konularda bilgiçlik taslama.
Bildiğinden geri kalma.
Bildiğinden geri kalmıyor, senin bir şey söylemen fayda etmez.

Bildiğinden şaşma, herkesi dost bilip peşinden koşma.
Bildiğinden şaşmıyor, adam öylesine inatçı.
Bildiğini kendisinde saklıyor, kimseye satmıyor.
Bildiğini oku bakalım sonu nereye varacak?
Bildiğini okuyor.
Bildiğini okuyor, adamın gözü kimseyi görmüyor.
Bildiğini okuyor, söz hayır etmiyor.
Bildiğini yapıyor, kimseyi taktığı yok.
Bildiğini yapmadan geri kalmıyor.
Bildiğini yedi mahalle bilmez.
Bildiğinle bilek güreşine girişme.
Bildik çıktık.
Bildik gördük, hep bir araya geldik.
Bildiklerini bilmeyenlere anlat.
Bildiklerini geriye yazılı bırak.
Bile bile kendini tuzağa düşürüyor.
Bile bile lades.
Bile bile lades denmez ki.
Bile bile ölümüne göz yumdular.
Bile ki, tırpanın seni yormasın.
Bileğin hükmü de biter bir gün.
Bileğinde altın bileziği var.
Bileğine güveniyor; ama el elden üstündür.
Bileğine güvenme, aklına güven.
Bileğine güvenme, senden daha güçlü biri daha vardır.
Bileğini büken olmadı şimdiye kadar.
Bileğinin hakkı ile alacağını aldı.
Bilek bilekten üstündür.
Bilen bilir ama bilmeyen aslı var sanır.
Bilen bilir, bilmeyen bir dal (tutam) mercimek sanır.
Bilen bilmeyene öğretsin ki, dünya değişsin.
Bilen kazanır, bilmeyen kaybeder.
Bilen kendisini tanır, bilmeyen kendisini yitirir.
Bilen konuşur, bilmeyen susar.
Bilenden korkma, bilmeyenden kork.
Bilenen aşınır.
Bileni dinle ki, sen de birşeyler öğrenesin.
Bilenin (bilginin) önünde bin kez eğil.
Bilenin uykusu, bilmeyen cahilin duasından hayırlıdır.
Bilenle bilmeyen bir olmaz.
Bilenlerle bilmeyenler bir olur mu?
Bilensen de gene köreleceksin.

Bilerek bir yerde hile yaptıysan Allah bin türlü bela verir.
Bilerek yapan aldanmaz.
Bilet benim neyime; yol benim, yolculuk benim neyime.
Biletim kesildi artık, yolculuk başladı.
Biletimi aldım gidiyorum son yolculuğa.
Bileziğine güvenme aklına güven.
Bilezik insana akıl vermez, aklını başından alır.
Bilge insanla yaş odun ağır çeker.
Bilgenin aklına sır ermez.
Bilgenin önünde eğileceksin.
Bilgi birikimi bir derya gibi.
Bilgi neredeyse sen orada ol.
Bilgi parayla alınmaz.
Bilgi tezgâhından alacağını aldıysan satmaya başlayacaksın.
Bilgiç geçinme, bir bilene çatar mat olursun.
Bilgiçlik taslıyorsun, vardığın yere tosluyorsun.
Bilgilerin biriktiği yer beyinlerdir, beyinlerin biriktiği yer toprak.
Bilgili adamı dinlemesini bil.
Bilgin olabilirsin, ama satmasını bilmezsen neye yarar?
Bilginden düşmanın olsun.
Bilgini kendinle birlikte mezara götürme, geride bırak.
Bilgini paylaşmasını bil.
Bilginin sınırı yoktur.
Bilginin ve bilimin sonu yoktur.
Bilgisiz insan meyvesiz ağaca benzer.
Bilgisizin bilgiçlik taslaması, kafayı ütulemekten başka bir şey değildir.
Bilgisizin bilgiçlik taslamasından kork.
Bilgisizlik, görgüsüzlük her zaman başa beladır.
Bilgiyi ve bilimi bilginden öğrenmelisin.
Bili bili demeynen herkes peşine düşmez.
Bili bili tavukçuğum, yumurtası kovukçuğum (follukçuğum).
Bilimin verdiği cesareti sana kimse veremez.
Bilineni anlatma, bilinmeyeni anlat.
Bilir bilmez her konuda laf üretiyorsun.
Bilir bilmez konuşuyorsun.
Bilir bilmezinen tartışmaya girme.
Biliyon arkanın huyunu, niye içtin turşunun suyunu?
Billur gibi bir yüzü var.
Billur gibi, dupduru ve temiz.
Bilmece gibi konuşuyor, ne dediği anlaşılıyor ki!
Bilmeden bilgiçlik taslama.
Bilmediği beş vakit namaz, bilir de yanına varmaz.

Bilmediği beş vakit namaz, onu da tembelliğinden kılmaz.
Bilmediğim yere varsam da bildiğim kadar övünsem.
Bilmediğin aş, ya karın ağrıtır ya baş.
Bilmediğin bir dili karalama.
Bilmediğin işe burnunu sokma.
Bilmediğin kuyuya inme.
Bilmediğin şeyde ustalık taslama.
Bilmediğin, anlamadığın işe burnunu sokma.
Bilmediğine biliyorum, bildiğine bilmiyorum deme.
Bilmediğini git Palabıyıklı Dıvrak Sadık'a danış.
Bilmem hangi beyin neyin nesiymiş.
Bilmem kaç defa batmış da çıkmış.
Bilmem kaçın kurasıymış.
Bilmem kime nasıl alet olmuş.
Bilmem kimi kendine nasıl alet etmiş.
Bilmem kimi tanır, kiminle ne ilişkileri varmış.
Bilmem kimin dostuymuş.
Bilmem nasıl felaketler görmüş.
Bilmem ne badireler atlatmış.
Bilmem ne söylemiş, ne söylememiş.
Bilmemek ayıp değil, öğrenmemek ayıptır.
Bilmemek bir ayıptır, öğrenmemek iki ayıp.
Bilmemezlikten gelme.
Bilmeyenlere söyle.
Bilmeyerek derdine dokundum, çok özür diliyorum.
Bilmez değil, herşeyi biliyor; onun bilmediği beş vakit namaz, onu da tembelliğinden kılmıyor.
Bilmiş geçinirken herşeyi eline yüzüne bulaştırıyor.
Bilmiyomla görmedim çok gada savar.
Bilmiyorsan bir bilene danış.
Bin akılsız dostun olacağına, bir akıllı düşmanın olsun.
Bin atın varsa inişte in, bir atın varşa yokuşta bin.
Bin başa ne lazımsa bir başa da o lazımdır.
Bin bilsen de bir bilene danış.
Bin bir ayak bir ayak üstünde duruyor.
Bin bir ayak bir ayak üstüne.
Bin bir gece masalları gibisin bir türlü bitmiyorsun.
Bin derde devadır; ama kendi derdine ilaç bulamaz.
Bin dereden bin su getiriyor.
Bin dereden su getirip durma.
Bin dereden su getirir, bakarsın ortada bir damla bile su yoktur.

Bin dereden su ęetirme bana.
Bin dost az, bir dūřman çoktur.
Bin işçiye bir başçı gerek.
Bin işçiye bir başıl.
Bin kalıba giriyor.
Bin koyunlu babam ölsün de, bir lokmaya muhtaç anam lmesin.
Bin merak bir borç ödemez.
Bin nasihatten bir musibet (felaket) iyidir.
Bin ölçüp bir bimeli.
Bin pişman oldu; ama iş işten geçti.
Bin sefer helik olacağına, bir sefer köşe taşı ol.
Bin tarakta bezi var.
Bin tasa (üzüntü) bir borç ödemez.
Bin yaşa, varol.
Bin yılın bir başı evinize geldik, geldiğimize pişman ettiniz.
Binalara, araçlara nazar değmesin diye kaplumbağa kabuğu ya da tazi boncuğu takılır.
Bindalı giyer ama bin dilli konuşur.
Bindalı giymiş gibi salınıyorsun.
Binde bir gelinen yere gül dşerler, her gün gelinen yere kl dşerler.
Bindiği atın nalını skenden korkulur.
Bindiği dalı kesen başına ne geleceğini düşünmeli.
Bindiği dalı kesenin kendine hayrı olur mu?
Bindiğin dala acımazsan kendine acı.
Bindiğin dala baykuş bile tnemez.
Bindiğin dalı kesme.
Bindiğin dalın kıymetini bil.
Bindik bir alamete, gidiyoruz kıyamete.
Binek taşı gibi oldum. Gelen giden ayağını basıp geçiyor.
Binek taşına muhtasan ata binme.
Bini bir paraya,; ne alan var ne satan.
Binici bineceği atı bilir.
Binin yarısı beş yüz, bu kadar dşünmene gerek yok.
Binin yarısı beş yüz, maalesef o da bizde yok.
Binince cins ata bineceksin.
Binmeden attan düşüyor, binicilik taşıyor.
Binmek bir ayıp, inmek iki ayıp.
Bir aba bir kişiye korur, bir baba bir aileyi korur.
Bir abam var atarım, nerde olsa yatarım.
Bir abayı bir abdal giyer, bin aba bir abdala değmez.
Bir acı kahvenin kırk yıl hatırı vardır.
Bir açık szlyy severim bir de dürüst zlyy.

Bir adam sabahleyin kalkınca meşeyi görüyor mu? O adamdan mey-
manat (hayır) bekleme.
Bir adam var, bir de adam gibi adam var.
Bir adama kırk gün deli dersin deli olur.
Bir adama kırk gün ne dersin o olur.
Bir adamın adı çıkacağına, canı çıksın.
Bir adına baktım, bir de yaptığın yemeğin tadına baktım.
Bir ağacın gölgesinde bir sürü yatar.
Bir ağaçta gül de biter, diken de.
Bir ağızdan çıkan bin ağza yayılır.
Bir ağızdan çıkan bin dile yayılır.
Bir ağızdan çıkan bir memlekete yayılır.
Bir ağızdan ses çıkarmak kimin işine yarar.
Bir ahbap kırk yılda kazanılır.
Bir akıllı bin akılsız peşinden sürükler.
Bir Allah bilir, bir de ben.
Bir âlem ki, kendisinin kim olduğunu kendisi de bilmiyor.
Bir ambar buğdayın çeşnisi bir hapaştır.
Bir anda her şeyi oldubittiye getirdiler.
Bir anda kalbimi çalıp götürdü.
Bir anda onunla göğüs göğüse geldik.
Bir ara haberleşiriz.
Bir aralık derdimi anlatayım dedim, anlatamadım.
Bir aralık kaybolup gitti.
Bir Arap'a kızınca bir Arabistan yakılmaz.¹⁶⁴
Bir araya getiremedim dertlerimi.
Bir arpa boyu kadar yol aldım.
Bir asker arkasından ayna tutulursa, o asker sağ salim geri döner.
Bir aşağı bir yukarı dolaşıp duruyor.
Bir atımlık barutu kalmıştı, onu da atıp bitirdi.
Bir atlarsın çekirge, iki atlarsın çekirge, sonunda yakalanırsın çekirge.
Bir avuç altının olacağına bir avuç toprağın olsun.
Bir avuç arpayı tarlaya saçsan eline ne geçecek ki?
Bir avuç biberi var, her yerden haberi var.
Bir avuç malı vardı, onu da yedi bitirdi.
Bir avuç tohum, açlıkta (kıtlıkta) olur şahım.
Bir avuç tuz bin yemeğe tat verir.
Bir ayağı çukura sarktı.
Bir ayağı çukurda, ha bugün ha yarın.
Bir baba dokuz evladı besler de, dokuz evlat bir babayı besleyemez.

¹⁶⁴ Haydar Kılıç'tan, 24.10.2010

Bir bakıma siz de haklısınız.
Bir bakışta karşısındakini olduğu yere çiviledi.
Bir baktım, iki baktım, üçüncüye başım alıp çıktım.
Bir baltaya sap olamadan ömrünü bitirdi.
Bir baltaya sap olamadı ne yazık ki!
Bir bardak suda fırtınalar koparıp gemileri batırıyor.
Bir baş ol da istersen soğan başı ol.
Bir baş ol da, ne başı olursan ol.
Bir baş sarımsak bir evi kokutur.
Bir baş soğan bir kazanı kokutur.
Bir başım, bir peşim; kime ne benim işim?
Bir başıma kaldıysam zaman ve çevrem utansın.
Bir batında yediz doğurdu.
Bir bayıldı; ama tam bayıldı.
Bir bedeli olmayan adamın teki o.
Bir ben, bir de Allah bilir.
Bir beyim olsun da çamurdan olsun.
Bir bıçak attı, hasmını kanlar içine kattı.
Bir biçime girdi şimdi.
Bir binek bulamayınca tabanları yağladık.
Bir bozucu (bozguncu) bin haneyi bozar.
Bir bu bela eksikti sanki.
Bir buldun iki istiyon, akça buldun çıkı istiyon.
Bir bulutla kış gelmez.
Bir canın pazarlığı bin canın pazarlığıyla bir olmaz.
Bir coşar, bir taşar; güzelin aşısı tez pişer.
Bir çağına bak, bir de kendine bak.
Bir çala babasına benziyor.
Bir çala gözüme dokundu.
Bir çala sokakta görmüştüm.
Bir çelme taktığıyla adamı yere yuvarladı.
Bir çıbanbaşı olarak her yerde karşımıza çıkıyorsun.
Bir çingı bir ormanı yakmaya yeter.
Bir çıplağı bin zırhlı soyamaz.
Bir çırpıda işi bitireceksin.
Bir çırpıda söyleyeceğini söyleyip gitti.
Bir çiçekle bahar gelmez.
Bir çiçekle yaz gelmez.
Bir çift söz bazen bin batmandan¹⁶⁵ ağırdır.
Bir çiftliğin bir kâhyası olur.
Bir çocuk dünyaya geldiği zaman önce don giydirilir donmasın diye.

¹⁶⁵ Batman: Ağırlık ölçüsü.

Sonra sarı ipekle işlenmiş ipek giydirilir sarılık olmasın diye. Üstelik bu ipek evlenmemiş bir kıza diktirilir.
Bir çocuk eli kulağında doğarsa ya imam ya şarkıcı olur.
Bir çöplükte iki horoz ötmez.
Bir çuval inciri berbat etme.
Bir çuval inciri berbat ettin.
Bir çuval söz yerine bir olumlu söz.
Bir daha yüzüne bakamaz hale geldin.
Bir dala bastığında bin dal ırgalanır.
Bir dalda dokuz ceviz görmeden daş atmaz.
Bir dalda durmuyorsun, kuş gibi daldan dala geziyorsun.
Bir daldan iki gül koklanmaz.
Bir dalın gölgesinde bin koyun eğlenir.
Bir damla ağırlığındaki çocuğun yaptığı işlere bak.
Bir de madalyanın ters tarafına bak, bakalım orada ne göreceksin?
Bir dediği bir dediğini tutmuyor ki.
Bir dediğini iki etmedim ki.
Bir dediğini iki etmiyor.
Bir defa sürçen atın başı kesilmez.
Bir değersiz insanın ardı sıra koşarsan, o senden daha çok kaçır.
Bir deli bir kuyuya bir taş atar, kırk akıllı kırk yılda çıkaramaz.
Bir deli fırtına geldi, bütün çatılar fırlayıp uçtu.
Bir deli yel esti, bizi savurup gitti.
Bir dereceye kadar bu kahır çekilir; ama sonrası olmaz.
Bir deri bir kemik kalmış, bulacağını Allah'tan bulmuş.
Bir deri bir kemik kalmış, felek ondan alacağını almış.
Bir deri bir kemik kalmış, hâlâ yiğitlik taşıyor.
Bir deve de can çıkarır, göze görünmeyen bir mikrop da.
Bir dikili ağacı olmayan yavrum ah!
Bir dili var ki, ekmekçi küreği gibi.
Bir dilim ekmeğe, bir yudum suya muhtaç olasin.
Bir dirhem bile akıl yok.
Bir dirhem et bin ayıp örter.
Bir dirhem kalmış eriye eriye.
Bir dirhem tatlı için bir çuval keçiboynuzu çiğnenmez.
Bir diş sarımsak bir odayı kokutmaya yeter.
Bir diş sarımsak yiyen bir odanın huzurunu bozar.
Bir dokunsan bin ağlayacak.
Bir domuzu eksik, neyi yok ki?
Bir dostluk kaldı geride.
Bir dövüş, bir de barış; gör dostluk nasılmış.

Bir duysaydın, bana ne ağır sözler sarf etti.
Bir düğün için dört bir yana dökülüp saçıldık.
Bir el ateş etti, ömrü mapusta bitti.
Bir el eli yıkar, iki el yüzü yıkar.
Bir el ile eken, iki el ile toplar.
Bir eli görsün, öbür eli görmesin.
Bir eli yağda, bir eli bağda, ama akıllı havada.
Bir eli yağda, bir eli balda; gül gibi yaşayıp gidiyor.
Bir elin nesi çıkar, iki elin sesi çıkar.
Bir elin nesi var, iki elin sesi var.
Bir elin verdiği öteki el bilmemeli.
Bir elinden girsin bir elinden çıksın.
Bir elini bırakıp bir de ötekine sarılıp öpüyor.
Bir elinin verdiği öbür elin duymasın.
Bir elinle verdin, ötekiyle aldın.
Bir elle verdiği öbür elle alma.
Bir erkek huyuna uygun kadınla evlenirse dünyada cennetliktir, eğer huyuna ters birisiyle evlenirse o insan dünyada cehennemliktir.
Bir erkek işe giderken yolunu kadın keser veya karşıdan gelirse o işin olmayacağına inanılır.
Bir ev donanır, bir kız donanmaz.
Bir evcil hayvan kaybolduğu zaman, kurt yemesin diye okutturularak kurt ağzı bağlatılır.
Bir evde çok uykucu bulunursa o evin damına ölü toprağı atıldığına inanılır.
Bir evde iki horoz olunca sabah geç olur.
Bir evde iki horoz yaşayamaz.
Bir evde iki reis olmaz.
Bir evde köpek ürdüğü zaman, yakınlarda cenaze çıkar.
Bir evde yatıp iniltin yedi eve gitsin.
Bir evden cenaze çıkınca o evde kırk gün sabaha kadar çıra yakılır.
Bir evden ikiz kız almak uğursuzluk getirir.
Bir eve her şey lazım.
Bir eve ilk taşınıldığında helva ya da buna benzer bir tatlı yapılır. Bundan sonra o evde ağız tadıyla oturacağına inanılır.
Bir evin damında ya da bir mahallede baykuş öterse orada bir evin viran olacağına ya da cenaze çıkacağına inanılır.
Bir fasıl yap da dinleyelim hele.
Bir fertik¹⁶⁶ daha çek bakalım.
Bir fırtına geldi, ortalığı silip süpürüp götürdü.

¹⁶⁶ Fertik: Yudum.

Bir fincan acı kahvenin kırk yıl hatırı vardır.
Bir fiske vur da görelim, sonun ne olacak?
Bir fit bin büyü yerini tutar.
Bir fitnenin fiti, bin büyüden daha beterdir.
Bir garip başın var, Kibritçi camisinde ne işin var?
Bir gaygana yap da yiyeyim ana.
Bir gelin giydrilirken başına tacını koyan evli olmalıdır.
Bir gizli güç elimizi ayağımızı bağladı sanki.
Bir gödük¹⁶⁷ arpa, bir gödüğe¹⁶⁸ bir kış boyunca yeter.
Bir göz ağlarken öteki gülmez.
Bir göz aşinalığı var; ama ne zaman, nerede tanıştığımızı çıkaramıyorum.
Bir göz çalımında güzelliğine hayran oldum.
Bir göz evi olanın gönlü, bin apartmanı olanın gönlünden zengindir.
Bir göz gülüyor, bir göz ağlıyor.
Bir gözün gördüğünü öteki gözün görmesin.
Bir gözünen ağlanmaz.
Bir gül koklattım, onu kendime bağladım.
Bir gün belki bir ümit kapısı daha açılabilir.
Bir gün evvel kavuşmak hastaya can verir.
Bir gün güvendiğin dağlara kar yağabilir.
Bir gün olur akan sular durulur.
Bir gün olur belinden gelen evladından da hayır göremezsin.
Bir gün olur elbet senin eline de bir fırsat düşer.
Bir gün rahat edeyim dedim; onda da komşunun merkebi gözsüz kunnadı.
Bir gün sabır, iki gün sabır; ne zamana kadar sabır.
Bir gün ümit kapımız açılır mı, bilemem?
Bir günlük çobana kırk günlük terbiye gerek.
Bir günün beyligi beylik.
Bir hatır, iki hatır, üçüncüde vur yatır.
Bir güzel payladı ki adamı.
Bir hakla istemedim, bir şinik¹⁶⁹ istedim.
Bir hal oldu bize, evde huzur kalmadı.
Bir hayli yol aldık, dinlenmek hakkımız.
Bir hizmetkârı fazla tutma, ya enişten olur ya baban.
Bir hoş oldu herkes, kimseyi anlamak mümkün değil.
Bir içim su.¹⁷⁰
Bir içim su bu güzel bayan.
Bir iki bardak içkiden sonra ayakta dingildeyip duruyor.
Bir iki besmeleyle kaçacak şeytanlardan değil.

¹⁶⁷ Gödük: Ölçeğin dörtte biri.

¹⁶⁸ Gödük: Eşek yavrusu.

¹⁶⁹ Şinik: Tahıl ölçüsü haklanın dörtte biri.

¹⁷⁰ Erkeklerin güzel bayanlar için söylediği söz.

Bir iki çift laf ederek bazen kendini yok edebilirsin.
Bir iki derken çekmişiz kafayı epeyce.
Bir iki laf etmeyinen herkesin dostluğunu kazandığını sanma.
Bir iki laf ettik, bin pişman olduk.
Bir inat bazen bin murat getirir.
Bir insan aynı şeyi kırk kere söylerse ölür.
Bir insan dokuzunda ne ise, doksanında da odur.
Bir insan sabahtan akşama kadar cır cır ötüp durmaz ki!
Bir insan sekizinde ne ise, sekseninde de odur.
Bir insanın adı çıkacağına canı çıksın.
Bir ipliğini çeksen her şey üstünden dökülecek.
Bir ipliğini çeksen kırk yaması dökülür.
Bir ipte oynarken elbette biri düşecektir.
Bir istemeyin yüzünden bir köy batar.
Bir istikrarda durmuyor ki; her an, her gün akıl fikir değiştiriyor.
Bir iş almayı görsün, aldıktan sonra fayda yok.
Bir iş tuttuk; amma sonu hayrola.
Bir iş yapmak isteyen önüne dikilme.
Bir iş yaptığımız yok; amaç herkes alışverişte görsün.
Bir işe başlamak, bitirmenin yarısıdır.
Bir işe soyundum, başıma bin bir türlü iş çıktı.
Bir işliğine¹⁷¹ bak, bir de yakasına bak.
Bir it bir deriyi nasıl olsa sürükler.
Bir it bir deriyi nere olsa sürür.
Bir iyilik yap at denize, balık bilmezse halik bilir.
Bir kadın 25 yaşına basınca ev işlerinde onu ileri götürmenin zamanı yoktur.
Bir kadın süpürgeye oturursa, süpürge telinin sayısınca çocuğu olur.
Bir kadına iğne kitaptan daha çok yakışır.
Bir kadının baştan çıkmasına on beş dakika yeter.¹⁷²
Bir kafada insanlar gelmişler bir araya.
Bir kalemde bütün dostlar silinmez ki.
Bir kapıya çıkıyoruz, her birimiz ayrı şeyler anlatsak da.
Bir kar yağınca ya el üşür ya ayak.
Bir kararda bir Allah.
Bir kararda kal, aklını ırgalama.
Bir karış aklınla ona buna akıl verme.
Bir karış beberuhi.¹⁷³

¹⁷¹ İşlik: İş elbisesi anlamındadır. Çorum yöresinde göyneğe (gömleğe) işlik denir.

¹⁷² Seyreyle Dünyayı, s. 225

¹⁷³ Kısa boylular için alay sözü.

Bir karış bezi yok, kimseye varmaya yüzü yok.
Bir karış boyu var, çeşit çeşit huyu var.
Bir karış boyunla devlerle savaşıma.
Bir karış suda boğulacağına git okyanusta boğul.
Bir karış toprağı yok, elin çiftliklerini dile doluyor.
Bir kaşık (damla) suda boğulmaz.
Bir kaşık suda boğma zavallıyı.
Bir kaşık suda boğmak istiyor beni.
Bir kaşık suda boğulasın.
Bir kaşık suda yunasın.
Bir kaşık yemek aldım, içim dışıma çıktı.
Bir katar deveyi bir eşek güder.
Bir kazan suya yun.
Bir kazanda iki koç başı kaynamaz.
Bir kazanda kaynamışız, tadımız aynıdır.
Bir kedi öldüren bir cami yaptırsa da günahını ödeyemez.
Bir kere aldanışta kabahat aldatanın, iki kere aldanışta kabahat aldananın.
Bir kere bu işe evet de, sonunu düşünme.
Bir kere olmuş.
Bir kesme kondurdum, yere indirdim.
Bir kıyamet koptu, ortalık darmadağın oldu.
Bir kıyamettir sürüp gidiyor.
Bir kız aldım Bayat'tan, vurdu düşürdü beni hayattan.¹⁷⁴
Bir kimse çok esnerse o köşeye nazar degeceğine inanılır.
Bir kimse iyi iş başardığı zaman "maşallah" demeyenin çocuğu dilsiz olur.
Bir kimsenin karşısında ona doğru dönerek kuşak bağlanır ya da düğme iliklenirse o kimsenin kısmeti bağlanır. O nedenle bağlanan kuşağı ve iliklenen düğmeyi hemen çözmek gerekir.
Bir kimseye nazar değince eşikten yonga koparılır, o kimsenin saçından pir parça kesilir ve yakılır. Ayağının altından toz yalattılır.
Bir kimseye nazarının değmemesi için tükürüğü yalattılır.
Bir kişinin azığı iki kişiyi aç kor.
Bir kol çengi ki, etrafını güldürüp kırıp geçiriyor.
Bir kolayına bakarız elbet.
Bir koltuğa iki garpız sığmaz.
Bir konuda söz sahibi olmadan, o konuyu konuşma.
Bir konuş, beş dinle.
Bir konuştuğun ki, lafın başını gözünü yardım.
Bir korkak bir orduyu bozar.
Bir koyun başı pişinceye kadar, kırk kuzu başı pişer.

¹⁷⁴ Hayat: Evin önündeki seki.

Bir koyundan iki post çıkılmaz.
Bir koyundan iki yavru çıkar da iki post çıkılmaz.
Bir Köroğlu, bir Ayvaz.
Bir Köroğlu, bir Ayvaz kalmışlar.
Bir köşeye at beğenmediğini, gün gelir ilaç olur.
Bir köşeye çekildi, artık kimse ondan bir şey beklemiyor.
Bir kötü gidip de bir iyi gelmez.
Bir kötünün yedi mahalleye zararı vardır.
Bir kulağımızın arkası kaldı belenmedik.
Bir kulağından girip öbür kulağından çıkıyor.
Bir kurşun alımını mesafe kaldı şurada.
Bir kuş bir çalıya sinmiş.
Bir lađam¹⁷⁵ attık, bin dereden bin ses geldi.
Bir leğene bak, bir ibriğe, bir de kendine!
Bir lokma, bir hırka.
Bir lokma, bir hırka neyime yetmiyor benim.
Bir lüzumsuz söz etti; içerde hava buz gibi oldu.
Bir malın izine bakma, yüzüne bak.
Bir marta kulak ver, bir de derde kulak ver.
Bir mememden emdiğin kan, bir mememden emdiğin irin olsun.
Bir Mevlevi, bir Bektaşi dervişini hem ağlayıp hem şarap içerken görmüş ve dayanamayıp sormuş, “Hey g zyaşi sen nereden gelirsin?” G zyaşi yanıt vermiş, “Ben kendi gözümden gelirim.” Hey şarap sen nerden gelirsin?” “Ben cennet meyvesi üzümden gelirim.” “Hey Bektaşi ya sen nerden gelirsin?” “Ben kendi üzümden, kendi k z mden gelirim” demiş. Sonra g zyaşi, şarap ve Bektaşi dervişi Mevleviye sormuşlar, “Ey Mevlevi ya sen nerden gelirsin?” “Ben sizin peşinizden döne döne kendi izimden gelirim” demiş.
Bir mıh bir nal kurtarır, bir nal bir at kurtarır, bir at bir er kurtarır, bir er bir memleket kurtarır.
Bir mum ol  z n yansın; değerini bilen olsun, bilmeyen olmasın.
Bir musibet bin nasihatten iyidir.
Bir nahır (sürüyü) bir dana bozar.
Bir nalına vurur, bir mıhına.
Bir nefeste söyleyeceğini söyledi.
Bir nice yıllar böyle geçti.
Bir numaralı adamdı, şimdi yüznumara oldu.
Bir o kadar da al bizden.
Bir o kadar daha yeniden yedi içti.
Bir o yana bir bu yana, buna can nasıl dayana?
Bir o yana sallanıyor, bir bu yana.

¹⁷⁵ Lağam: Lağım.

Bir ocakta bir umut.¹⁷⁶
Bir oldular,pir oldular, iri oldular.
Bir paralık edip onun haddini bildirdi.
Bir paralık ettiler.
Bir parça bez, yarada olur söz.
Bir parmak bal oldu, ele âleme mal oldu.
Bir pire uğruna bir yorganı yakma.
Bir pişirdiğine bak, bir de yediğine bak.
Bir pişirimlik halin kalmış, sonra ne işe yararsın ki?
Bir postum var atarım, nerde olsa yatarım.
Bir saat çalıştım, bayıldım kaldım.
Bir sabana bak, bir de babana bak.
Bir seklem buğday, bir söbelem mantarınan değişilmez.
Bir seni avutana bak, bir de senin avuttuğuna.
Bir serseri insandan, bir de serseri kurşundan korkacaksın.
Bir sıcak çorba ye de mideni ısıt, gerisini sonra düşün.
Bir sıkım hamur da komşuna uzat hele.
Bir sıkımlık canı var; ama herkese meydan okuyor.
Bir sıkımlık canı vardı, onu da eller aldı.
Bir sıkıntısı olmasa gelip gidip sana yalvarır mı?
Bir sıraya dizdiler, çıkıp üstünde gezdiler.
Bir sigara içimine kadar gider gelirim.
Bir sizden, bir bir bizden; biz de olduk bir çuval tuzdan.
Bir solukta okudu.
Bir söyle iki dinle, işler yürümez kinle.
Bir söyle, bin dinle; arifliğini anla.
Bir söyledi, pir söyledi.
Bir söz bin yiğit incitir; ama bin yiğit bir sözü incitemez.
Bir söz söyledi, ortalığı allak bullak etti.
Bir söz söyledin; ortalığı ırgat pazarına döndürdün.
Bir sözle beni hapsetti.
Bir sözü iki etme.
Bir sumsuk¹⁷⁷ vurdu, adam bayıldı gitti.
Bir sumsada carkıdak uçtu.
Bir sürü şeytan var kafasının içinde.
Bir şaplakta canı çıktı adamın.
Bir şarkı tutturdu ki, salonu birdenbire coşturdu.
Bir şey biliyorsan söyle faydalansınlar; bilmiyorsan sus, adam sansınlar.
Bir şeye benzemedi.
Bir şeyin adı konulmadan kendi konuşulmaz.

¹⁷⁶ Bir evin bir oğlu.

¹⁷⁷ Sumsuk: Yumruk.

Bir şeyin ayarı bozulduğu zaman bir daha dırık tutmuyor.
Bir şeyin önüne bakma sonuna bak.
Bir şeyler söyleyip duruyor kendi kendine.
Bir şişe rakı kırk doktordan iyidir.
Bir şişkoya acırım hayatta, bir de çok zayıfa.
Bir şu kaynananın şirretliğine bak, bir de kaynatanın eşrefliğine.
Bir şuna bak Allah aşkına, bir de kırdığı yumurtaya.
Bir tahtası eksik.
Bir tarafa bırak, bir daha da yanına yaklaşma.
Bir tarla bostan, yat oğlum Osman.
Bir tarlaya, bağa, bahçeye nazar değmemesi için yüksekçe bir yere kafa kemiği dikilir.
Bir tas yiyecek götürüyor, bir tulum yiyecek getiriyor.
Bir taşınan duvar olmaz.
Bir taşla iki kuşu birden vurdu.
Bir tattım, bin dua ettim.
Bir tavuğu güdemezsin, bir de kadını.
Bir tedbir alacağın zaman, ahlâk ve bilgi sahibi kimseye akıl danış.
Bir tekini iki etme.
Bir tepe yıkılırsa bir dere dolar.
Bir tike bile ağzına yiyecek almadı.
Bir topal bit, bir gecede kırk yatak gezermiş.
Bir topluigne kaybetsen gözlerin yerde kalıyor.
Bir toyluk yapıp sakın başına iş çıkarma.
Bir tökezlemeyle atın başı kesilmez.
Bir tuhaf adam vesselam.
Bir türkü söyle de kulaklarımızın pası açılsın.
Bir türlü dikiş tutturamadı.
Bir türlü ezberini bozamıyor.
Bir üflersem mum gibi söndürürüm seni.
Bir ülkenin iki kralı olamaz.
Bir vakitler o da genç bir insandı.
Bir varmış, bir yokmuş.
Bir varmış bir yokmuş, kimin kimden derdi çokmuş?
Bir varmış bir yokmuş, sordum derdi benim derdimden çokmuş.
Bir verdiği karşı gelir inşallah.
Bir vurdum ki, beş parmağımın izi suratına çıktı.
Bir vurursam iki seksen uzanırsın.
Bir vuruşla her gövde devrilmez.
Bir vuruşta adamı yere serdi, bir de üzerinde tepiniyor.
Bir yana bir taş dik ki, hayrımı görelim.

Bir yanda demleniyor, bir yanda ibadet ediyor.
Bir yanın algın, bir yanın çalgın olsun.
Bir yanın üstünde yedi yıl yatasın.
Bir yanın yılan, bir yanın çıyan ola.
Bir yanını kessen kılını kıpırdatamazsın.
Bir yanını sürüyerek gezdır.
Bir yastıĝa baş koyanlar ölüme kadar birlikte olmalılar.
Bir yastıkta kocayasınız.
Bir ye, bin kez şükret.
Bir yerde bilen de bilmeyen de konuşuyorsa, orada bilenın susması gerekir.
Bir yerden tanıyorum; ama bir türlü çıkaramıyorum.
Bir yere getiremedim gamı, kasaveti.
Bir yere yatasın, bin yere sızın vura.
Bir yere yükseleceksen basamak basamak çıkacaksın.
Bir yerim diyenden kork, bir de yemem diyenden.
Bir yığın acı nasıl doyuracaksın?
Bir yiğide iki güzel çok mu?
Bir yiğit kırk yılda meydana gelir.
Bir yiyip bin şükür ediyorum.
Bir yoksula kol kanat olursan ne kaybedersin?
Bir yol tutturduk gidiyoruz bakalım.
Bir yol uğradı gitti.
Bir yolu yordamı bulunur elbet.
Bir yolunu bulup başından savsakladı beni.
Bir yolunu bulup beni başından savdı.
Bir yolunu bulup bu işi hallet (bitir).
Bir yudum suyla, yedi adım yolun hakkı var.
Bir yumrukta sersemledi, yere düştü.
Bir zalımın eline düştüm, artık kurtulmak çok zor.
Bir zalımın kurşunundan gidesin.
Bir zamanlar benim de kurulu sofram eksik olmazdı.
Bir zamanlar dedem de çocuktı.
Bir zamanlar deden de delikanlıydı.
Biraz da kafa dinlemek istiyorum.
Biraz daha küçül de altına öllük eleyelim.
Biraz daha takanağımız kaldı.
Biraz hızlı yürüsem yüreğim çarpmaya başlıyor hemen.
Biraz hızlı yürüyünce kesilip kaldı; olduğu yere yığılıverdi.
Biraz tatlı dil, biraz güler yüz; çözer her şeyi bir tatlı söz.
Birazcık takanağımız kaldı, inşallah yakında onu da çözeriz.

Birbirimizi didiklemele ikimizin de eline bir şey geçmez.
Birbirine düşenler gerçeği er geç anlarlar.
Birbirine düşürüp insanların kanına girme.
Birbirine iki düşman, birdenbire sarmaş dolaş oldular.
Birbirinizle didişip durmayın.
Birbirlerinden bulasicalar.
Birbirlerine çok denk geldiler.
Birbirlerine iyi yakıştılar.
Birbirlerine iyice kenetlendiler.
Birbirlerine sırlıklam âşıklar, bozmayın bu gençlerin aşklarını.
Birbirlerine sırt çevirdiler, artık onların birbirlerine hayrı yok.
Birbirlerinin gözünü çıkarmaya çalışıyorlar.
Birbirlerinin gözünü oymaya çalışıyorlar.
Birbirleriyle et tırnak gibi olmuşlar.
Birden ortalığı bir velvele aldı.
Birdenbire beni hararet bastı.
Birdenbire boza oldu.
Birdenbire cin kesildi.
Birdenbire eli yüzü kızarıverdi.
Birdenbire eli yüzü kireç gibi oldu.
Birdenbire fitil oldu.¹⁷⁸
Birdenbire kalbi donakaldı.
Birdenbire kıpkırmızı kesiliverdi.
Birdenbire kül kesildi, yüzünde (beti benzinde) kan kalmadı.
Birdenbire nasıl sivrildiğini kimse anlayamadı.
Birdenbire neşelendi, zilsiz oynamaya başladı.
Birdenbire sıvışıp kaybolup gitti.
Birdenbire tepemden kaynar sular döküldü.
Birdenbire üne kavuşanların sonları hüsrarla bitebilir.
Birdenbire yerinden fırlayıp, kaybolup gitti.
Birdenbire yüreğim ağzıma geliverdi.
Birdinbire tesettüre bürünüverdi.
Bire bin katarak yalanı dolana ulama.
Bire bin katıp ortalığı velveleye verme.
Bire bir konuşmakta yarar var.
Bire ondan fazla vermez bizim topraklar.
Birebir geldi.
Birer birer bin olur, damlaya damlaya göl olur.
Biri bilmeyen bini hiç bilmez.
Biri buruşmayınca biri kırışmaz.
Biri dangalaklık yaptıysa sen de dangalak olma.

¹⁷⁸ Sarhoş oldu.

Biri eker biri biçer, biri yapar biri bozar; bu dünya böyle gelmiş böyle gider.
Biri eşikte, biri beşikte büyüyor.
Biri eşikte, biri beşikte, biri de sırtta.
Biri içeri girince ayağa kalk, saygı göster ki, saygı göresin.
Biri tencere, öteki kapağı.
Biri tencere, öteki pencere.
Biri yer biri bakar, kıyamet ondan kopar.
Biri yıldırım biri budak, dövüşürler gıdak gıdak.
Birikic acı biberi sen misin dünyanın?
Birikim olmadan bilimsel konuşulmaz.
Birikinti suyla değirmen döndüremezsin.
Biriktir biriktir, götürüp ellere yedir.
Biriktirdiğin kadar süpürebilirsin.
Biriktiremediysen süpüremezsin.
Biriktirmeye çalışmıyor, elin biriktirdiğine göz dikiyor.
Birimiz ne isek hepimiz de oyuz.
Birin bin olsun, ambarların güzün dolsun.
Birin bin olur inşallah.
Birine bal vermek istiyorsan sakın doyacağı kadar verme, yalayacağı kadar ver ki, peşinde dolanıp dursun.
Birine bir şey almak kolaydır, ama beğendirmek zordur.
Birine sarıl, birini yanına al, birini de yedeğinde tut.
Birine yaslanma, kendine güven.
Birini buldun, binini isteme.
Birini tuzağa düşüreyim derken, kendini tuzağa düşürebilirsin.
Birin ekmeğine yağ sürüp birine yavan yedirme.
Birin emrine girmek, ömrünü ona vermektir.
Birin evine gittiğin zaman gözünü ve dilini sıkı tut.
Birin omzuna basmayla adam olamazsın, ancak birini omzunda taşımakla adam olabilirsin.
Birin sırtından geçinmek ar namus meselesidir.
Birin sırtından geçinmeyi düşünme.
Biris rüyasını anlatmaya başlarken ona “hayrola” denir. O da “hayrın karşı gele” diye yanıtlar.
Biriyle düşüp kalkmak birçoklarını kahredebilir.
Birkaç bardak içince serilip yatıverdi.
Birkaç parça yiyecek atıştırıp açlığını bastırdım.
Birkaç yudum içki aldım, başım dönmeye başladı.
Birlikte pişirir taşırırız, midemize aşırırız.
Birlikte yaşama cahal avratla, mecbursan git de bir kayadan atla.
Birlikte yıllarca baş koyduğumuz yastık avradın gözünde düşman

oldu.
Birlikten kuvvet doğar.
Birşeyi bilmiyorsan, susmasını, dinlemesini bil.
Birtakım entrikalar çevirmekle bir yere varılmaz.
Bitap düştü, kalkacak hali yok.
Biteviye sevmenin de bir sonu vardır.
Biti kanlandı artık, bundan sonra ne yapacağı belli olmaz.
Biti kanlandı, el âleme meydan okuyor.
Bitinen pire yan yana geçinemez.
Bitinen pireyi karıştırma.
Bitirim insansın vesselam.
Bitleri kanlanınca beni bir kenara attılar.
Bitli baklanın bir kör alıcısı olur.
Bitli domuz!
Bitli mercimeği körden başka kimse almaz.
Bitli piyade.
Bitmedi kavun, olmadı karpuz.
Bitmeyen işin anasını yatmak ağlatır.
Bitti ak gün, kara gün; son bir fırsat senin için haydi döneceksen dön.
Bitti cümlesi, tükendi sesi.
Bittim tükendim, daha ne bekliyorsun benden.
Biz bir yedik, Allah bin versin.
Biz bizyiz şimdi, birbirimizden saklayacak bir şeyimiz yok.
Biz bu dağlarda beraber çok tüfek çattık.
Biz bu işten daha çok zararlı çıktık.
Biz bu saçı değirmende ağartmadık.
Biz bu saçları bu yollarda ağarttık.
Biz bu uğurda (yolda) az dirsek çürütmedik.
Biz bu yollarda çok gömlek eskittik.
Biz burada eşek başı mıyız?
Biz burada eşek trampası yapmıyoruz, arazi pazarlığı yapıyoruz.
Biz burada Hacivat-Karagöz oynatmıyoruz; neye güldüğünüzü merak ediyorum.
Biz çektik kuşağımıza, onlar indi daşağımıza.
Biz çocukluğumuzda oyunlarımızı, oyuncaklarımızı kendimiz ürettik. Şimdi çocuklar üretmiyor, tüketiyorlar.
Biz çok şatafatlı düğünler gördük, sonu hüsrarla biten.
Biz ekmeği kulağımızın arkasına yemiyoruz.
Biz ekmeği kulağının arkasına yiyenlerden değiliz.
Biz hayatı tangur tungur yaşamadık; acıyla, öfkeyle yaşadık.
Biz insanı dağda yalnız, şehirde aç açık bırakmayız.

Biz kırk kişiyiz birbirimizi biliriz.
Biz kırk kişiyiz, kırkımız birbirine benzer.
Biz oradan tozumuzu alıp geri döndük.
Biz yedik Allah artırsın, sofrayı kuran kaldırsın!
Bize bir Konya külâhı giydirdi ki, kaşlarımıza kadar indi.
Bize de mi lo lo?
Bizi bizden iyi bilen olmaz.
Bizi görünce adam bir ciddilik takındı, hepimiz şaşakaldık.
Bizi öyle bir silkeledi ki, kolumuzda dalımızda ne var ne yok hepsi dökülüp gitti.
Bizim aile Haydar-ı Sultan ocağına bağlıdır.
Bizim askerler, sırtlarına ot sarıp düşman saflarına gizlice sızdılar.
Bizim bahçeye domuzlar tebelleş oldu.
Bizim başımıza üvey ana kesildi.
Bizim başımızdakiler kiiim? Biz kimiz?
Bizim buzağı eve gelir ya, mehlenin milcanları olmasa.
Bizim çoban insanı ayak izinden tanıyor.
Bizim dağlar da kelleşmeye başladı.
Bizim devrim anlayışımız önce yanaktan, sonra dudaktan, daha sonra da kucaktan başlar.
Bizim duvar yüksek, değme itler aşamaz.
Bizim ekmamız (ekmeğimiz) tuzlu mu?
Bizim elden bir yel esti, bizim yastılığı kesti.
Bizim elimiz it yalağında yunmuş.
Bizim en akıllımız Kel Aşır, o da değirmene yoğurt taşır.
Bizim ev ocak battal oldu gitti.
Bizim evde olup bitenleri ele dilli düdük etti.
Bizim evde tencere dert kaynar, sizin evde tencere dört kaynar.
Bizim evde yemek pişti, kokusu komşuya düştü.
Bizim Fadik, duydun mu sana ne dedik?
Bizim fakirhaneye de uğrayın bir gün.
Bizim gelin her söze hemen telleniveriyor.
Bizim kimsenin ağzına gem vuracak halimiz yok, herkes kendi ağzına gemini kendisi vurmaldır.
Bizim liderler şakşakçılığı çok seviyorlar nedense?
Bizim manda sizin mandayı galebe çaldı.
Bizim muhtar yerini iyice ısıttı.
Bizim oğlan parasız dellal.
Bizim olsun da kel, kör, topal olsun, önemli değil.
Bizim silsilenin başı yok, sonu yok.
Bizim yaşamızda teslimiyet yoktur.

Bizim yazar bozması iyice çoraklaştı.
Bizim yemlik beni görmeden duramıyor.
Bocalayıp durma, beceremeyorsan bu işi bırak.
Bodur ağaçtan korkma, bodur adamdan kork.
Bodur tavuk her gün piliç.
Boğa gibisin maşallah!
Boğaz dokuz boğumdur; ne zaman hangi sözün nereden çıkacağı bilinmez.
Boğaz düşkünü.
Boğaz kavgası her zaman her yerde vardır.
Boğaz kavgası hiç bitmez ki.
Boğaz kavgası ömür boyu bitmeyen kavgadır.
Boğaz kırk boğum, her boğumda kırk düğüm.
Boğaz tokluğuna çalışan karın gece yarısında gene acırır.
Boğaz tokluğuna çalışanda kişilik arama.
Boğaz tokluğuna da çalışılmaz ki!
Boğaz yemeyince durmaz.
Boğazdan düştü.
Boğazdan kesmekle para artmaz.
Boğazı horul horul horluyor.
Boğazı kesildi.
Boğazı kuruyasıca.
Boğazı sıkılınca adamın gözleri dışarı fırladı.
Boğazı sıkmaynan para artmaz.
Boğazım gıcıklanıyor durmadan.
Boğazın deline.
Boğazına bakmazsan taşlı köyü çabuk boylarsın.
Boğazına balık kılıcı mı durdu?
Boğazına kemik mi durdu, ne yutkunup duruyorsun?
Boğazına şiş kakılsın.
Boğazına yılan kaçasıca.
Boğazından eritilmiş kızgın kurşunlar aksın.
Boğazından girene de dikkat et, boğazından çıkana da.
Boğazından inen, burnundan fitil fitil gelsin.
Boğazından kesersen, gram gram sağlığını kesersin.
Boğazından kısmak.
Boğazını saban okuyla mı deldiler, ne bağıırıp duruyorsun?
Boğulursan büyük suda (denizde) boğul.
Bohçan oynamaya.
Bohçasını alıp kaçıp gitti.
BBol bol yiyen bel bel bakar.
Bol bulan bol, az bulan az yer.
Bol keseden atıyor.

Bol keseden atma Cafer!
Bol keseden atma; bir gün, biri gerçeği suratına çarpar.
Bolat'ın kuyu, zembemdir suyu.¹⁷⁹
Bolatı kalmamış.
Bolatlı pekmezi gibi ne şireleniyon?
Bollukta herşeyi yeme, kıtlıkta başına kakılır.
Bomboş yürekle dolaşmaktan daha kötü ne olabilir (C.Y.).
Boranda borunu öttüremezsin.
Borazan çalmak nefes ister.
Borca batıp gitti.
Borca battı, daha çıkamaz.
Borca gömülünce sonunda mezara gömüldü.
Borcu ben ödüyorum, senin çenen yoruluyor.
Borcumu ödeyemedim, beş paralık oldum.
Borcumuzu bir formüle bağladık.
Borcun iyisi vermek, derdin iyisi ölmek.
Borcun, harcın, derdin iki ucunu bir araya getiremedik.
Borcunan harcı birbirine karıştırma.¹⁸⁰
Borcunu hatırlatınca adam vurdumduymazlıktan geliyor.
Borcunu inkâr edebilirsin; ama vicdanındaki yarayı asla inkâr edemezsin.
Borcunu kapatmak, derdini kapatmaktır.
Borcunu ödemeyene bir gün bedelini ödettirirler.
Borç alarak borç ödenmez.
Borç batağından kurtulmanın yolu, bir an önce borcu ödemektir.
Borç benim, kasaveti senin.
Borç bini aştı, borçlu yolda şaştı.
Borç bir ar namus meselesidir.
Borç gırtlığına çıktı.
Borç gırtlığına dayanmayınca derde düşmüyorsun.
Borç harç yaptığımız evi de deprem yıkıp bitirdi.
Borç iyi güne kalmaz.
Borç ödemekle, yol yürümekle tükenir.
Borç ödemeyinen biter, dert çekmeyinen.
Borç ödenir, kira ödenmez.
Borç uzayınca kalır, dert uzayınca alır.
Borç verdim, borçlu çıktım.
Borç vermekle, düşman vurmakla tükenmez.
Borç vermekle, yol yürümekle tükenir.
Borç yemek kendi kesesinden yemektir.
Borç yiğidin kamçısıdır.

¹⁷⁹ Canbolat'ın bağı, Alikı Bağları'ndan birkaç yüz metre uzakta, Tolamehmet köyünün altındaydı. Canbolat'ın burada açtığı kuyunun suyu soğukluğuyla çevrede meşhurdu.

¹⁸⁰ Harç: Harcanan para.

Borç yiğidin kamçısıdır derler, hâlbuki yüz karasıdır.
Borç yiyen kendi kesesini daha çok kemirir.
Borç yiyen kesesinden yer.
Borçlarım azalınca biraz hafifledim.
Borçlu borcunan ölür, dertli derdinen ölür.
Borçlu borcundan kurtulursa özgürdür.
Borçlu düşünür, bitli kaşınır.
Borçlu olan felakete sürüklenir.
Borçlu ölmez benzi sararır, aç ölmez gözü kararır.
Borçlu ölmez benzi sararır, sonra kalbi kararır.
Borçlunun arsız güler, onurlusu ah çeker.
Borçlunun dili kısa olur.
Borçlunun duacısı alacaklısıdır.
Borçlunun ümüğünü yakalamış, sıktıkça sıkıyor.
Borçsuz çoban borçlu beyden daha mutludur.
Borçsuz harçsız bir günü yok ki.
Borçtan korkan kapısını büyük açmaz.
Borçtan korkan kapısını küçük açar.
Borçtan kurtulmanın en iyi yolu bir an önce ödemektir.
Borun öterse dostun çok olur.
Borun öttüğü zaman herkes senin peşindedir.
Borusunu öttürüyor.
Bostan (kavun-karpuz) kendi kökeninde büyür.
Bostan göğ iken pazarlık yapılmaz.
Bostan korkuluğu gibi duruyor.
Bostan korkuluğu gibi sırtıp duruyorsun.
Bostan korkuluğundan her kuş korkmaz.
Bostan şemeleği.
Bostan tarlasına hocayla manda girmiş de, sahibi önce hocayı çıkarın diye bağırır.
Bostan tarlasında izin yoksa yemeye yüzün olmaz.
Bostana dadanan eşeğin kuyruğu kulağı olmaz.
Bostancı yağmur ister, kiremitçi kuraklık.
Bostancıya kelek satılır mı?
Bostancıya tere satma.
Boş adam çevresine yük olmaktan başka bir işe yaramaz.
Boş atıp dolu tutma.
Boş beşiği sallayanın çocuğu ölür.
Boş böğür.
Boş bulunmanın cezasını çekersin.
Boş çukura kendini atma.
Boş çuval ayakta (dik) durmaz.

Boş çuval gibi olduğun yere yığılma.
Boş çuval yıkılır.
Boş çuvala sıçan bile gelmez.
Boş çuvalın sahibine hayrı yoktur.
Boş çuvala boş heybe birbirine masal anlatır.
Boş duracağına komşunun tavuğunu taşıla.
Boş duranı Allah da sevmez, kulu da.
Boş durmak kötülöklere sürüklenmenin başlangıcıdır.
Boş durmaktan boşa çalışmak iyidir.
Boş durmayan nasibini bulur.
Boş duvar mih tutmaz.
Boş düşen kadına yol görünür.
Boş eşek yorga¹⁸¹ gider.
Boş fıçı çok langırdar.
Boş gezeceğine git de bir boşboğazı dinle.
Boş gezenin boş kalfası.
Boş gezmektense boşa çalışmak iyidir.
Boş kafadan boş laf çıkar.
Boş kafalı adamın biri.
Boş kafalı, çevresine tafralı.¹⁸²
Boş kesede bereket olmaz.
Boş keseyle keyif çatılmaz.
Boş kile, dipsiz ambar.
Boş kutunun dibi çabuk çürür.
Boş kutuya kum doldurma paslandırırın.
Boş lakırtı teraziye basmaz.
Boş lakırtıya bizim karnımız tok.
Boş salıncağı sallarsan salıncakta yatan çocuk ölürmüş.
Boş söze verecek kulağımız yok.
Boş sözünen ambar dolmaz.
Boş teneke kutuyu sokağa fırlattığın zaman ancak tangur tungur ses çıkarır.
Boş teneke tangur tungur ses çıkarır.
Boş torbaya baş sallanmaz.
Boş torbaya kafanı sokma.
Boş torbayla at tutulmaz.
Boş tumanda şey aranmaz.
Boş tüp, dolu tüpe “Seni yakacaklar benim yerime” demiş.
Boş ver, herşey gelip geçer.
Boş ver, sonu nereye varırsa varsın.

¹⁸¹ Yorga: Rahat yürüyüş.

¹⁸² Tafralı: Atıp tutan, böbürlenlen.

Boş yere kendini yorma.
Boş yerine vurunca devrildi.
Boş zamanların keyfini çıkarmasını en iyi o biliyor.
Boşa aldı, işler başka bahara kaldı.
Boşa çalış; ama boş durma.
Boşa koydum dolmadı, doluya koydum almadı.
Boşa koysam dolmuyor, doluya koysam almıyor.
Boşa kürek çekip duruyor.
Boşa tepinip durma, kendi bacağına yormuş olursun.
Boşboğazdan uzak dur.
Boşboğazı ateşe atmışlar, odunlar yaş diye bağırmış.
Boşboğazın sigarası yanmaz.
Boşboğazın asıl söylemedikleri geridedir.
Boşboğazın gırtlığı kırk boğumdur.
Boşboğazlık yapma, çenenin sıkı tut.
Boşuna nefes tüketme, karşıdaki seni dinlemiyor bile.
Boy aynasına geç de kendini seyret.
Boy göstereceksen fende, ilimde göster.
Boy gösterme, aklını göster.
Boy göstermekten başka işe yaramıyor.
Boy ölçüşmeyle bir yere varamazsın.
Boy pos, göz; geri kalanı kuru söz.
Boy vererek suyun derinliğine güvenme.
Boy verme ki, kimse boyunun ölçüsünü bilmesin.
Boya bosa bakma, huya husa bak.
Boyacı boyunun ölçüsü kadar boyar.
Boyacı küpü değil ki, batırıp çıkarayım.
Boyacı küpü gibi.
Boyacı küpü müsün?
Boyacı küpüne batırıp çıkarsan da üstüne boya bulaşmaz.
Boyacı küpüne dalma sakın.
Boyalı suratlı, bir de gerçek suratınla ortaya çık.
Boycağızın tahtalara gelsin.
Boydan kesat, içi fesat, herkese tezat.
Boydan kesat, içi fesat olandan uzak dur.
Boykot et gitsin.
Boyları birbirine uygun, inşallah huyları da uygun olur.
Boyları boylarına, huyları huylarına uygun.
Boylu boyunca devrilesice.
Boylu boyunca uzanıverdi.
Boynu altında kalasıca!
Boynu altında kalsın.

Boynu armut sapı gibi incelmış.
Boynu buruldu, sesine ses yok oldu.
Boynu bükük, ne yapacağını bilemiyor.
Boynu bükük, süngüsü düşük.
Boynu çingiraklı tazıyla ava gidilmez.
Boynu eğri kaldı, bir daha ses çıkaramadı.
Boynu eğri, elin dediğine uymak zorunda kalıyor.
Boynu eğri, yapacağı bir şey yok.
Boynu kıldan ince, kimseye bir şey diyeceği yok.
Boynu kırılısıca.
Boynu kiraz sapı gibi ipincecik.
Boynumda bir yük var; taşısam taşıyamıyorum, bıraksam bırakamıyorum.
Boynumun borcu olsun.
Boynumuzu büke büke bu hallere düştük.
Boynun altında kalsın!
Boynun armut çatalına sıkışıp kalsın.
Boynun boğazın kırılısın.
Boynun bükük, öksüz kalasın.
Boynun kök altında kalsın.
Boynuna boz ipler takılır inşallah.
Boynuna tasmalar geçirsinler.
Boynunu boz ipler ölçsün.
Boynunu bükme, el sana acımaz.
Boynunu verdi ama sırrını vermedi.
Boynuz koça ağırlık vermez.
Boynuz sonradan çıkar amma kulağı geçer.
Boynuzlu deyyus.
Boynuzun oldukça bir yere dürtmeden duramazsın.
Boyu bacadan çıktı, evermenin zamanı geldi de geçiyor bile.
Boyu boyuna, huyu huyuna uygun.
Boyu devrilesice!
Boyu devrilsin de son durağı musalla taşı olsun.
Boyu endamı devrilesice.
Boyu kesat, kalbi fesat.
Boyu tıkı, tabancası kuru sıkı.
Boyu ufak tefek; ama yüreği mangal gibi.
Boyu uzun akli boş, tut kulağından çifte koş.
Boyu uzun olanın akli kısa olurmuş.
Boyu uzun tollik boş, tut kulağından çifte koş.
Boyum gibi boy buldum, huyum gibi huy bulamadım.
Boyumca boy buldum da huyumca huy bulamadım.
Boyun bacadan çıkmadı ya.

Boyun borcunu ödeyeceksin.
Boyun bostana höyük¹⁸³ olsun.
Boyun bosun devrilsin.
Boyun budansın da dalın kolun kalmasın.
Boyun bükmeye kimseye yaranamazsın.
Boyun devrilsin de toprağa girmek nasip olmasın, kurtlar kuşlar yesin seni.
Boyun devrilsin de yerden kalkmayasın.
Boyun egeceğine kafanı dik tutmasını öğren.
Boyun kırma.
Boyun olacağına aklın olsun.
Boyun verdi sır vermedi.
Boyun verdiği zaman derini de yüzerler.
Boyun yere devrilsin.
Boyuna lakırdı ediyor.
Boyunbağımı bağladım, yârden ayrıldım ağladım.
Boyunca tahtalara gelesin.
Boyundan büyük işlere girişme.
Boyundan büyük konuşma.
Boyundan çok dili uzuyor.
Boyundruğa kayış atıp durma, kendini yükten kurtarıp eli yorma.
Boyunduruğa vurdular, adamın kurtulacağı kalmadı.
Boyundurukta kayış atıyor.¹⁸⁴
Boyunu bosunu arşınla da görelim hele.
Boyunun ölçüsünü aldı.
Boyunun ölçüsünü alırlar bir gün.
Boyunun ölçüsünü bir gün alırsın.
Boyuyla posuyla herkesin gözüne çarpıyor.
Boz ata, avrada, oğula kulluk edenin yüzü ağarmaz.
Boza bostan ekilmez.
Boza saban dayanmaz, anana baban dayanmaz.
Bozan oldukça düzen olmaz.
Bozguna uğradı, daha toparlanamaz.
Bozkırı görmeden bozarmaya başladı.
Bozma elin keyfini, bozarlar bir gün senin keyfini.
Bozma kimsenin evini, bozarlar evini.
Bozmancalık yapan, ettiğini er geç bulur.
Bozuk para gibi harcama kendini.
Bozuk para gibi harcadık.
Bozuk plak gibi cızırdayıp durma.
Bozum havasına girdik, bu soğukluk sürüp gider.

¹⁸³ Höyük: Korkuluk.

¹⁸⁴ Boyunduruğu sabana bağlayan kayışın bir parçası ne tarafa kaydırılırsa o hayvan daha çok zorlanarak yük çekmek zorunda kalır.

Bozuntuya vermedi; ama aslında iyi bozuldu.
Böbreklerin taş dolsun da sürüm sürüm sürünesin.
Böbürülenmenin sonu hüsrandır.
Böcek kadar boyu var, türlü türlü huyu var.
Böcekli Çal'da¹⁸⁵ mercimekleri, burçakları yolarsan pıtrağın ne olduğunu öğrenirsin.
Böğrümde bir kara delik esiyor efil efil.
Böğrümde bir sancı var, ne yapsam da gitmiyor.
Böğründen kurşun yemiş gibi yerleri kemiriyor.
Böğüre böğüre ciğerlerim çıktı.
Böğürtlen dikenleri gibi takıldığını yırtmaya çalışıyorsun.
Bölük pörçük, darmadağın oldular.
Bölüp parçalamak marifet değildir.
Bölüştük bölüştük; ama bana hiçbir pay çıkmadı.
Bön bön bakıp durma öküz gibi.
Bön bön bakıp durmayınan kimseye yâr olamazsın.
Bön bön bakıyor suratıma.
Bönleşti iyice, ne yapacağımı bilemiyor.
Börek ekmeksiz yenir.
Börekçi küreği gibi dilin uzamasın.
Börtü böcek yuvalarına çekildi.
Böyle başa böyle tıraş.
Böyle başa, böyle tarak.
Böyle bir eş bulduğun için Tanrı'nın en şanslı insanısın.
Böyle cemaata böyle imam.
Böyle cilveli, fıkır fıkır bir kadını ilk defa görüyorum.
Böyle dost varken düşmana ne hacet!
Böyle gelmiş, böyle gider.
Böyle gelmiş, böyle gitmez.
Böyle iş imam kuyruğu gibi uzayıp gider.
Böyle kuşun böyle kuyruğu olur.
Böyle lakırdı olmaz.
Böyle paçadan böyle su çıkar.
Böyle saraya, böyle süpürge.
Böyle sıkıntılı havaları hiç sevmem nedense?
Böylelere eyvallah, ötekenden illallah.
Bu abdestle daha çok namaz kılınır.
Bu acıya yürek mi dayanır?
Bu açlığın bir de tokluğu olur elbet.
Bu adamın bir zoru var herhalde, kendi kendine konuşup duruyor.

¹⁸⁵ Böcekli Çal: Tolamehmet, Şekerbey, Yoğunpelit, Turgut köyleri arasında bulunan taşlık, kayalık bir bölge.

Bu ailenin her biri bir ayrı hesap kitap peşinde koşuyor.
Bu ayrıksı konuşmandan, ayrıksı davranışından herkes bıkip usandı.
Bu bayırn çıkmasına çıkarız da, sonra karşımıza ne gelir?
Bu bayırın bir de hayırn vardır. Sabreyle...
Bu bilgiyi kulak dolgunluğuyla kazandım.
Bu binada ecinniler (cinler) top oynuyor.
Bu bolluk içinde sıkıntı çekiyoruz.
Bu bunaltıcı, bayılıcı sıcaklardan nasıl kurtulacağız?
Bu cıvata iyice yalama olmuş.
Bu ehre, bu surat kime acaba?
Bu ekingenliğinen hayatta bir iş başaramaz.
Bu ocuk büyüdüe sakarlaşıyor.
Bu çok zort zort yürüyor, şunu bir yumuşatıverin hele.
Bu da bir iş mi sanki?
Bu davranışı biz kendimize uygun bulmadık.
Bu davranışın, bu yaptığın iş içime sindi.
Bu defter burada kapandı.
Bu değirmenin suyu nereden geliyor?
Bu devirde herkes adamdan sayılmıyor.
Bu devirde hiçbir şeyde bet bereket kalmadı.
Bu devirde kendi göbeğini kendin keseceksin.
Bu devirde oğlundan kızından hayır bekleme.
Bu devirde okuyup yazmayı adam saymıyorlar.
Bu dilinen, bu dişinen; yol alınmaz bu gidişinen.
Bu duman böyle sürüp gitmez, elbet bir gün dağılır.
Bu dünya etme bulma dünyasıdır.
Bu dünya indir çıkar, getir götür dünyası.
Bu dünya kırk kulplu kazan; bir ucundan tut, sen de kazan.
Bu dünyada evliyaların, ermişlerin yüzü gözü hürmetine yaşıyoruz.
Bu dünyada her şey boştur. Boş olmayan bir şey vardır, o da iyiliği esirgememektir.
Bu dünyada herkes bir han kapısından girer, öbür kapıdan çıkıp gider.
Bu dünyada şeytana külahı ters giydirenler de var.
Bu dünyada umutsuzluktan kötü şey olamaz.
Bu dünyanın bir de ahireti vardır elbet; orada hesaplaşırız.
Bu dünyanın ezelinesi bilen beri gelsin.
Bu dünyanın varlığına yok deyip de ağlama, gir kanaat evine nadana minnet eyleme.
Bu düşük enenle hiçbir yere sığmazsın sen.
Bu elmaların hepsi soğulmuş.¹⁸⁶

¹⁸⁶ Soğulmak: Suyu çekilmek.

Bu eza, bu ceza nedir bize?
Bu fani dünyadan kim gelip geçmemiştir ki?
Bu garson toy birisi; ne yaptığını, ne yapacağını bilmiyor.
Bu gece kuzun taşını güneye, güneyin taşını kuza aktardım.
Bu gidişle halimiz duman.
Bu güzel doğayı görünce içim açıldı.
Bu güzelliğe can mı dayanır.
Bu haber seni iyi ferahlattı.
Bu havaynan bu su insanı acıktırır.
Bu hengâme içinde seninle uğraşacak halim yok.
Bu iş artık zora bindi, başka çare yok.
Bu iş bana zor geliyor, kendimi geri çekmemden başka çare yok.
Bu iş bize çok pahalıya mal oldu.
Bu iş daha çok su götürür.
Bu iş iyice ekşidi, artık kaldırıp atmak gerekiyor.
Bu iş nasıl böyle olur, aklıma bir türlü sığdıramıyorum.
Bu iş pek hayra alamet değil.
Bu iş su götürmez, başının çaresine bakmak zorundasın.
Bu işe herkes vakıf oldu.
Bu işi artık sana sipariş ediyorum.
Bu işin altından Çapanoğlu çıktı.
Bu işin altından mutlaka bir Çapanoğlu çıkar.
Bu işin daniskasını biliyorum; ama dilim burnuma ulaşmıyor.
Bu işin hilesi hurdası yok.
Bu işin içyüzü bir başka.
Bu işin kokusu sonra ortaya çıkar.
Bu işin ötesi berisi yok; ne olacaksa her şey bir an önce olup bitsin.
Bu işin sonunun iyi olacağına ümitliyim.
Bu işin suyu mu çıktı; nerde, ne kusur gördün?
Bu işin şakası yok, iş oldukça ciddi.
Bu işin ucu ortası belli değil.
Bu işin ucu ortası yok.
Bu işlerin bir yolu var, erkânı var.
Bu işte bir bit yeniği var.
Bu işte bir tuhafılık var; ama nedenini bir türlü çözemedim.
Bu işte ölmek var, bu işten dönmek yok arkadaşlar.
Bu kadar asılma, istediğini yapmak için elimden bir şey gelmez.
Bu kadar bencil olma, bir başka bencil de seni çarpar.
Bu kadar cilve naz, kimseye yaramaz.
Bu kadar da alttan almanın bir anlamı yok.
Bu kadar da çok küçükleşme.

Bu kadar da ince eleyip sık dokuma.
Bu kadar derin düşünmekle kendini yıpratıyorsun.
Bu kadar feci durumlara düşecek miydin ben?
Bu kadar güncü, haset olma.
Bu kadar kusur kadı kızında da bulunur.
Bu kadar olup bitenler var, ortada tıs yok.
Bu kadar rezillik, bir de yorgunluk caba.
Bu kadar sitem etme, yeter artık.
Bu kadar sözün hepsini toplasan bir ceviz kabuğunu doldurmaz.
Bu kadar uçarı yaşamanın sonu hayır gelmez.
Bu kadın pek sağlam ayakkabıya benzemiyor.
Bu kafayla daha çok sürünürsün.
Bu kafayla hiçbir yere varamazsın.
Bu kardeşlerin her biri bir ayrı huyda.
Bu karık başa varmaz.
Bu kavunlar iyice tılkımış.
Bu konu (bu olay) beni gerçekten çok düşündürdü.
Bu köprüye bu kalas, eski hamama eski tas.
Bu köyün en gediklisi kim?
Bu köyün teneşiri¹⁸⁷ kurumaz inşallah.¹⁸⁸
Bu kulağım keçe, şundan gele geçe.
Bu lodosa kar mı dayanır?
Bu meyvelerin rengi çok çalılık.
Bu milletin ne arkasından gideceksin ne de önünden.
Bu nasıl hasta, çorba bırakmadı tasta.
Bu nasıl iştir; eve gelin geliyor, hem göbekli hem bebekli?
Bu nasıl komşuluk böyle, durmadan tepeme çıkmaya çalışıyor.
Bu ne perhiz, bu ne lahana turşusu.
Bu ne vurdumduymazlık böyle.
Bu ocakta çıkmaz ağa ile hatın, götürün bunları nahıra katın.
Bu oğlan bizim başımıza bir çorap örecektir.
Bu olay bana bir ibret olsun.
Bu olay bir yerden patlak verir; ama ne zaman, nereden bilmem?
Bu ötekinden bir gömlek fazla eskitmiş.
Bu öten kubbe midir, küp müdür?
Bu öyle biri ki, şeytanın yattığı yerleri biliyor.
Bu öyle yaramaz biri ki, şeytanın art ayağı.
Bu pahalılığın bir ucuzluğu olacağını sanmıyorum.
Bu pınarın suyu her gün her gün nerden geliyor?
Bu pis işler hep onun başının altından çıkıyor.

¹⁸⁷ Teneşir: Üstünde ölü yıkanan kerevet.

¹⁸⁸ Bir köye yapılan ağır bir bedduadır.

Bu sabah ters yanından mı kalktın be adam?
Bu sıcağa kar mı dayanır?
Bu sıcakta adama pösteği saydırıyorlar.
Bu sıırım şu yatan göndendir.
Bu silah bana dedemden yadigâr kaldı.
Bu sis elbet dağılır.
Bu soğukta çaydan geçilir mi?
Bu söylediklerim kulağına küpe olsun.
Bu su böyle akarsa bu karık başa varmaz.
Bu su yolu “battal olmuş gitmiş.”
Bu taş, bu duvarın köşesine çok uygun düştü.
Bu topluma varlığın daha çok zarar veriyor.
Bu tür acı sitemleri yüreğim götüremiyor artık.
Bu ülkeyi sahipsiz sanma.
Bu yağmurda Kepir’i aşarsan yolculuğun gerisi kolaydır.¹⁸⁹
Bu yalan dolanları kimseye yutturamazsın.
Bu yaptığımı yanına bırakmam senin.
Bu yaşa geldiler, hâlâ anayı babayı tırnaklıyorlar.
Bu yaşa geldin, yurt yuva tutamadın.
Bu yaştan sonra kimsenin kahrını çekemem.
Bu yaştan sonra niye yük altına gireyim ki?
Bu yel böyle eserse, bu makas böyle keserse; ne sakal kalır ne bıyık.
Bu yemeğin seli suyu kalmamış.
Bu yıl buğdaylar çalık oldu.
Bu yıl bütün meyveler çok yeğın.
Bu yıl da besinini alamadı sığırlar.
Bu yıl ilkbaharda her şey birdenbire fişkırdı.
Bu yıl tarla tapan, harman hep bereketli.
Bu yıl yağmurlar göz açtırmadı, ekinleri biçemedik.
Bu yıl yiyecek içecek herşey bereketlendi.
Bu yokluğun elbet bir varlığı da olur.
Bu yokuşun bir de inişi vardır elbet.
Bu yollarda daha çok pabuç eskitirsin.
Bu yörelerde bir insanın yaşamı sudan ucuz.
Bucak bucak aradıysa da bulamadı.
Budadılar dallarımı, kim ne bilir hallarımı?
Budala kızımı metheder, deli kendini.
Budala olan malın verir veresiye, elindeki kuşu salıverir gelesiye.

¹⁸⁹ Kepir: Alikı Bağları ile Eskiekin Çayı arasında killi toprağı ile meşhur bir yer. Eskiden birçok köyün Çorum’a giden yolu buradan geçerdı. Killi toprak çamura dönüşünce ayakkağıya sakız gibi yapışır, yürümek büyük bir sorun olurdu.

Budalalık etme, aklını başına topla.
Budamayla ağaç küçülmez.
Budanmış bağ gibi ağlıyor, ciğerimi dağlıyor.
Budayı budayı yolunmuş kuşa çevirdiler.
Bugün arife, yarın bayram.
Bugün bağışladığın gün gelir gırtlığına sarılır.
Bugün banaysa yarın sana.
Bugün benim başıma gelen yarın da senin başına gelir.
Bugün bulur bugün yerim, yarına Hak kerimdir derim.
Bugün buradadır, yarın başka derededir, ertesi gün kim bilir nerededir?
Bugün buradayım, yarın ordayım.
Bugün cami avlusuna pisleyen, yarın da gider kilise avlusuna pisler.
Bugün çok durgunsun, sende bir hal var.
Bugün doyduk çok şükür, yarına Allah kerimdir.
Bugün dünya, yarın ahret.
Bugün git, yarın gel.
Bugün gönlüm çok ferah.
Bugün keyfin yerinde yok gene.
Bugün kudret var iken eyle ihsan, ihsan eylersen olmazsın pişman.
Bugün nasibim bu kadarmış.
Bugün öleni bugün kaldırırlar.
Bugün sol tarafından kalkmış, bütün aksilikleri ondan.
Bugünden tezi yok.
Bugünden yarına yaşama garantimiz mi var?
Bugünkü işi yarına bırakma.
Bugünkü tavuk yarınki kazdan iyidir.
Bugünlerde çok düşünceli, ona sataşmak doğru değil.
Bugünlerde onunla aramız biraz mayhoş.
Bugünlerde yüzünü gören cennetlek.
Bugünü var, yarını yok.
Bugünüm var, yarınım yok.
Bugünüm yarınım belli değil.
Bugünün bir de yarını var, unutma.
Bugünün işini yarına bırakma.
Buğday başak verince orak (tırpan) pahaaya çıkar.
Buğday ekmeğin yoksa bari tatlı dilin olsun.
Buğday ekmeğin yoksa buğday dilin de mi yok?
Buğday öğütmek istiyorsan, Eskiekinli Veli'nin değirmenine git.¹⁹⁰

¹⁹⁰ Eskiekin'de birçok su değirmeni vardı. En alttaki değirmen, Veli Usta'nın değirmeniydi. Değirmenci Veli, herkesin gönlünü kazanmış, hilesiz hurdasız, yarı derviş biriydi. Gerek köyünde, gerekse çevre köylerde Değirmenci Veli'ye büyük saygı vardı. Değirmenin mülkiyeti, Çorum'un yerli ve köklü ailelerinden Çöplülere aitti. Eskiekin'deki en üstte bulunan değirmen de fırıncı Hasan Sinanoğlu'na aitti. Veli Efendi ölünce, oğulları Çorum'a göçtüler. Büyük oğlu, pala bırıklı

Buğday yaşına girmeli.
Buğdayı zamanında biçeceksin.
Buğdayın yanında acı ot da sulanır.
Buğdaylar çimlenmeye başladı.
Bukalemun gibi durmadan renk değiştiriyorsun.
Bul karayı, al parayı.
Bula bula bunu mu bulmuş?
Bulamaç, dolan gel karnım aç.
Bulamadığın bulduğundan daha değerlidir.
Bulanık azgın sulara boğulasın.
Bulanık suda balık avlama.
Bulanık suda balık avlıyorsun, geleni gideni tavlıyorsun.
Bulanmayınca su durulmaz.
Bulantı verip durma yeter artık!
Bulaşacak yer arıyor.
Bulaşığı yursan iş biter, yumazsan diş biter.
Bulaşık hastalık, bulaşık kap kullanmanın mirasıdır.
Bulaşık suyu gibi, ne tadı var ne de tuzu.
Bulduğunu sarıp sarmala, bir kenara bırak; bir kara günde lazım olur.
Buldukça bunama.
Buldukça bunuyor, ateş görmeden yanıyor.
Buldukça bunuyorsun, âlemi kendin gibi sanıyorsun.
Buldum bilemedim, bildim bulamadım.
Buldun bir koyun, ye de doyun, nene gerek oyun.
Buldun köpeksiz köyü, değneksiz dolanıyorsun.
Bulgur aşına öyle bir kaşık çaldı ki görmeliydin.
Bulgur gibi malın olsun, yazın da ye kışın da.
Bulgura bakma, bulduğuna bak.
Bulgurluk buğdayı tavuğa yem sayma.
Bulguru bulamıyor, börek sayıklıyor.
Bulguru bulamıyor, düşünde bal görüyor.
Bulsun otursun, yesin kudursun.
Bulunca bunadı.
Bulunca bunama.
Bulunca fosur fosur içiyor, bulamayınca hırıl hırıl geçiyor.
Bulunmayan kutnu kumaşı mısın sanki?
Bulunmaz Hint kumaşı mısın sanki?
Bulunmaz kutnu (Bursa) kumaşı değilsin ya.
Bulup buluşturup bir çaresine bakacağız.

Fevzi, uzun süre Çorum'un Milönü semtinde kahvecilik yaptı. CHP içerisinde görevlerde bulundu.

Bulut buluşturup derdine derman eyliyor.
Bulut altından çıkan güneş, yağmak altından çıkan söz insanı yakar.
Bulut başımızdan ağdı gitti.
Buluttan nem kapıyor.
Bunak, ne yaptığını bilmiyor.
Bunalanı Allah görür.
Bunca belanın içine dalmak insanda yürek ister.
Bunca kuşun bir danesi, bunca kurdun bir danası yok.
Bunca tamah, bunca açgözlülük ne için, kimin için?
Bunca varlığın varken sefalet içinde yüzmek senin neyine?
Bundan iyisi can sağlığı.
Bundan iyisi, Şam'da kayısı.
Bundan sonra bizim hükmümüz geçmez.
Bundan sonra kazancından inşallah sana hayır gelmez.
Bungul bungul kanayasıca.
Bunlar batan geminin malları, koşun siz de kapışın.
Bunlardan uzak dur, bunlar senin başına bir çorap örmeye çalışıyorlar.
Bunlu günümde benimle olmayan, günlük günümde yanımda hiç olmasın.
Bunu bergüzar verdi babam bana.
Burada başçavuşun beygiri osurmuyor; insanlar konuşuyor, hele bir dinle.
Burada fetvayı saksığan veriyor.
Burada yağma yok, pazarlık var.
Buradan göçüp gitmek başa düştü, başka çare yok.
Buradan paçayı kurtarırsak bir kurban adayalım.
Buraların yabancısıyım ben.
Boram boram çile kokuyor.
Boram boram duman çıkıyor.
Boram boram terliyor.
Boram boram tütüyor memleket burnumda.
Burası babanın çiftliği değil.
Burası Hatip'in Han¹⁹¹ mı, tepinip duruyorsunuz?
Burası Timbiriğin Han değil.
Burası Yağma Hasan'ın böreği değil.
Burcu burcu kokusu geliyor.
Burda vururum kılıcı, Bağdat'ta oynar ucu.
Burgulatıp durma kendini.
Burktuğun danalar hepsi öküz oldu.

¹⁹¹ Hatip'in Han: Bugünkü Bakırcılar Çarşısı yakınında bulunan Türk Telekom binası karşısındaki Telefoncular ve Seyyar Satıcılar Sitesi yerindeydi. Çorum'un güney ve güneydoğu yörelerinden olan bütün köylüler, kente geldiklerinde at, eşek, katır gibi hayvanlarını bir ücret karşılığında buraya bağlarlardı. Köyüne gidemeyenlerden burada yatanlar da olurdu.

Burnu başına bela.
Burnu bulutları çiziyor.
Burnu çok havalı, kimseyi gördüğü yok.
Burnu çok uzamış, kimseyi gözü görmüyor.
Burnu domuz burnundan daha büyük.
Burnu düştü, artık kimseye sataşmıyor.
Burnu havada bulutları çiziyor.
Burnu havada her kokuyu alıyor.
Burnu hokralının biri.
Burnu İstanbul kabağı gibi kabarmış.
Burnu it burnu gibi koku alıyor.
Burnu Kaf Dağı'nda bulutları çiziyor.
Burnu kanamadan işin üstesinden geldi.
Burnu kırılınca aklı başına geldi.
Burnu kırılın ki, başkalarına havalı bakmasın.
Burnu kokuyu almaz, hiç de iflah olmaz.
Burnu öyle büyümüş ki, yanına varılmıyor.
Burnu öyle koku alıyor ki, sanki avcı tazısı.
Burnu yere düşse eğilip almaz.
Burnu yerlere sürtülsün ki, Hanya'yı Konya'yı anlasın.
Burnuma kötü kokular geliyor benim.
Burnuma pis kokular gelmeye başladı.
Burnumda burcu burcu tütüyor.
Burnumdan getirdi.
Burnumun dibinde bana meydan okuyor.
Burnumun direği kırıldı o pis kokudan.
Burnumun direği yıkıldı.
Burnunda sümük, peşinde enik.
Burnundan akan sümüğünü silemiyor, ele akıl veriyor.
Burnundan akanı diliyle yalıyor.
Burnundan çengellere takılasın.
Burnundan düşen buzağı oluyor.
Burnundan fitil fitil gelsin!
Burnundan fitil fitil getireceğim.
Burnundan kıkırdıyor.
Burnundan kıl aldırıyor.
Burnundan oluk oluk kan gelesice.
Burnundan soluyup durma.
Burnundan soluyup duruyorsun; ama sonunu hiç iyi görmüyorum.
Burnundan sümüğü eksilmeyesice.
Burnundan yakalayıp çalacaksın dayağı.

Burnunla övünme, burçağınla¹⁹² övün.
Burnunu çekerek soğukta kalmış it gibi titriyor.
Burnunu karıştırdıkça pislik çıkıyor.
Burnunu sıksan canı çıkacak.
Burnunu sıksan canı çıkıyor.
Burnunun doğrusuna gidip durma, başına işler açarsın.
Burnunun dibindekinden haberi yok.
Burnunun doğrultusuna gidiyor, bakalım sonu ne olacak?
Burnunun sümüğünü çekmeyi beceremiyor; ama cepleri para dolu.
Burnunun ucundakini görmüyor.
Burnunun yeli harman savuruyor.
Buruk yaşayacağına boynun burulsun.
Borum burum burdular beni.
Burun buruna geldiler.
Burun buruna yarış ediyorlar.
Burun kırım edip durma.
Buruşturup atarım haa!
Buyruk altında yaşayacağına öl kurtul.
Buyur ettik hanemize ama gelmedi.
Buyur ettik soframıza, gelip huzurumuzu bozdu.
Buyur kürküm buyur.
Buyuran ağız yorulmaz.
Buyurun cenaze namazına.
Buz kesildim.
Buz üstüne yazı yazarsan, okumak için yazın arar durursun.
Buz üzerine yazı yazma, gün vurunca erir.
Buzalacı inekten yem esirgenmez.
Bücürün boyuna bak, huyuna bak.
Bügelek¹⁹³ tutmuş danalar gibi delilenme.
Bügelek tutmuş gibi ne koşup duruyorsun?
Bügelek tutmuş öküzü kırk çoban zaptedemez.
Bük dibinde tavşan olur, kaya dibinde yavşan¹⁹⁴ olur.
Bükemediğin bileği öp de başına koy.
Bülbül çanağından çorba tası olmaz.
Bülbül gibi konuşuyor.
Bülbül gibi okuyor.
Bülbül gibi ötüyor.
Bülbül gibi şakıyor.
Bülbül güle, eşek küle âşıktır.

¹⁹² Burçak: Taneleri hayvan yemi olarak kullanılan baklagillerden bir bitki.

¹⁹³ Bügelek: Hayvanları ısırtıp rahatsız eden bir sinek; bünelek.

¹⁹⁴ Yavşan: Eşeklerin severek yediği boz renkli bir bitki; Artemisia.

Bülbül şakıyan bağı yok, ağaç dolu dağı yok.
Bülbül yuvası gibi bir evimiz vardı; ama mutluyduk.
Bülbülü altın kafese koymuşlar “ille vatanım” demiş, vatani da bir
karaçalıymış.
Bülbülü ürkütürsen sesini duyamazsın.
Bülbülün başımız üstünde yeri vardır.
Bülbülün çektiği dilinin belasıdır.
Bünelek tutmuş gibi hopluyo.
Bünelek tutmuş sığır gibi kuyruğunu sallayı sallayı nere koşuyorsun?
Büngül büngül kan kusasin.
Bürüğünü başına al bacım; bu mevsimin yaşı var, yağmuru var.
Bürüm Bürüm bükülesice!
Bütçemizde çok büyük bir gedik açıldı.
Bütün acılara, zorluklara karşı göğsümü gerdim.
Bütün acıları, ayrılıkları göğüsledi; ama ölümü göğüsleyemedi.
Bütün acıları, olup bitenleri sineye çekmek zorunda kaldık.
Bütün alacaklarına bir çizgi çekti.
Bütün canlıların yavrularında ayrı bir sevimlilik var.
Bütün davarı malı ölü fiyatına verdik gitti.
Bütün davranışları çocuk gibi.
Bütün duyduklarını satırı satırına zihnine yerleştirmiş.
Bütün emekler boşa gitti.
Bütün emeklerim heba oldu.
Bütün fiyatlar birdenbire fırladı.
Bütün günlerim gece oldu.
Bütün gününü gezip tozmayla geçiren kadından eve hayır olmaz.
Bütün hayallerim alt üst oldu.
Bütün hesaplar alt üst oldu.
Bütün işi gücü tırı viri.
Bütün kadınlara, kızlara kardeş gözüyle baktım.
Bütün kötülüklerden Yunmuş arınmış artık.
Bütün kutsal kitaplar üzerine yemin ederim ki...
Bütün olup bitenler kitaba kaleme sığmayacak olaylardır.
Bütün olup bitenleri içime sindiremedim.
Bütün sorumluluğu üstüme almakla hata ettim.
Bütün tarihi olayları yutmuş sanki.
Bütün terslikler bir araya geldi.
Bütün varlığını yitirdi, sonunda ücra köşelerde canı çıktı.
Bütün vücudum yavaş yavaş karıncalanmaya başladı.
Bünelek tutmuş dana gibi tezikiyor.
Büyüdükçe bebekleşıyorsun.
Büyüdükçe küçülmesini öğren.

Büyüğü olmayan gelin yularsız hayvana benzer.
Büyüğünü bilmeyen küçüküğünü bilmez.
Büyük adamdan adama zarar gelmez.
Büyük balık küçük balığı yutar.
Büyük baş mihnettir, büyük ayak minnettir.
Büyük başın ağrısı da büyük olur.
Büyük başın büyük derdi olur.
Büyük büyüklüğünü bilmezse, küçük küçüküğünü hiç bilmez.
Büyük büyüklüğüyle, zengin zenginliğiyle, güzel güzelliğiyle kalmaz.
Büyük çalanın adı akıllıya, küçük çalanın adı hırsıza çıkar.
Büyük dağın büyük dumanı, küçük dağın küçük dumanı olur.
Büyük dağın büyük kışı olur.
Büyük dağlar büyük dağları görür.
Büyük delik yama tutmaz.
Büyük ekmek, büyük bezeden olur.
Büyük insanın emeklemesi, hasret çektiğine kavuşacağına işaretir.
Büyük işler ağır ağır konuşulur.
Büyük kapının düğdüsü büyük olur.
Büyük lokma büyüklerin hakkıdır.
Büyük lokma ile büyük söz boğazını tıkar.
Büyük lokma kolay yutulmaz.
Büyük lokma ye, büyük söz söyleme.
Büyük lokma yut ama küçük söz söyle.
Büyük lokma yut da büyük laf etme.
Büyük lokmayı yutmak zordur.
Büyük mal, büyük düşünen beyin ister.
Büyük oynama, kaybedince pişman olursun.
Büyük rakamlar küçük rakamlardan oluşur.
Büyük söz söyleme.
Büyük söz söyleme, büyük lokma yutma.
Büyük sözü dinlemeyen sonunda büzülüp kalır.
Büyük sözü dinlemeyenin hali budur.
Büyük taşın büyük gölgesi olur.
Büyük yama tutmaz.
Büyük yaşın sonu ölüm, büyük kızın sonu gelin.
Büyükle büyük, küçükle küçük olmasını bil.
Büyüklendiysem sözüme tövbe tövbe!
Büyüklenme, bir gün küçülürsün.
Büyüklenme, büyüdükçe küçül.
Büyükler konuşurken küçükler araya girmez.
Büyükler küçükleri örnek almalıdır.

Büyüklerin himmeti dağları devirir.
Büyüklerle konuşurken uzun laf etme.
Büyük küçüklü herkesi çağırıyorum.
Büyüklüğü karşındakine verdiğin değerle ölçülür.
Büyükliğini göster ki, biz de küçüklüğümüzü gösterelim.
Büyüklik taslama, bir gün sert bir yere toslarsın.
Büyüklik ulu Tanrı'ya yaraşır.
Büyümüş de küçülmüş, yıkılıp da örülmüş.
Büyümüş de sonradan küçülmüş, akli dört bir yana saçılmış.

C

Cabbarın dediği değil, çaparmın dediği oluyor.
Cacık gibi etrafına koku saçıp durma.
Cacıklama ha!
Cadaloz!
Cadaloz kadından korkacaksın.
Cadalozluk etme.
Cadı gibi, saçı başı darmadağın.
Cadı kazanı gibi kaynıyor.
Cadı kazanında aşure pişirilmez.
Cadı kazanında kaynayıp da canhıraş bağırırsıca.
Cadı kazanında kaz kaynamaz.
Cadılaşıp durma, şimdi ağzının payını alırsın.
Cafcafindan geçilmiyor.
Cahalı (cahili) ehil etmek zordur.
Cahdin elinden bir şey kurtulmaz.
Cahil!
Cahil akan suya benzer, kayar gider.
Cahil cumarayla uğraşacağına git kendi işinle uğraş.
Cahil ile gitme yola, başına gelir türlü bela.
Cahil ile sohbeta girme, ya elinden ya dilinden bir ziyan çıkar.
Cahil molla din bozar, hurda araba yol bozar.
Cahilden dostun olacağına, bilginden düşmanın olsun.
Cahile laf anlatmak, deveye hendek atlatmaktan zordur.
Cahilin dostluğundan âlimin düşmanlığı iyidir.
Cahilin kusuruna bakılmaz.
Cahilin sofusu şeytanın maskarasıdır.
Cahilinen gitme yola, başına gelir türlü bela.
Cahillik başa bela.
Cahillik etme.
Cahillik yapma, aklını başına topla.
Cak dedi, cuk dedi; sonunda canım çık dedi.
Caka satıp kendini elden ıratma.
Cakkudu cukkudu, vakkıdı vukkudu.
Cam cama değil, can cana.
Cambaz da oynar, ip de oynar; ama yere düşen olmaz.
Cambaz ipte, balık dipte gerek.

Cambazdan at alınmaz.
Cambazın da ipten düşeceği gün olur.
Cambazla ipe çıkma, düştüğünle düşlerin bozulur.
Cambazlık yapma.
Camiş camışın boynuzunda çamuru görmeyince hasmını tanımaz.
Camişi kışın burçakla, yazın çayırda besle.
Cami avlusunda kimin ne niyetle dilendiği bilinmez.
Cami kapısı nasip olmaya.
Cami ne kadar büyük olursa olsun imam bildiğini okur.
Cami önünde dilenir, arastada zekât verir.
Cami yıkılmış; ama mihrabı yerinde.¹⁹⁵
Cami yıkılsa da imam gene burada.
Caminin duvarına siyen köpek, imamdan yemese da sopayı comaattan yer.
Caminin içi dururken dışı haramdır.
Caminin kapısına var da girmezsen gene girme.
Caminin mumunu yiyen kedinin gözü kör olur.
Caminin penceresine ip bağlayanın günahları gider.
Camiyi bilmez, minareyi tanımaz; ama âleme ebcet okur.
Can acısıyla kim olsa haykırır.
Can alacak işe taş terazi gider.
Can alacak yeri kimse bilmez.
Can alıp can veriyor.
Can alıp can veriyorum, kan alıp kan veriyorum.
Can atıyorum canana kavuşmak için.
Can atıyoruz; ama bir türlü kavuşamıyoruz.
Can attım bir kez sarılmak için.
Can baş üstüne efendim.
Can başka, canan başka.
Can boğazdan gelir.
Can borcunu er geç herkes ödeyecektir.
Can bostanda bitmez.
Can canın yoldaşdır.
Can ciğer dolma sarması.
Can ciğer kuzu sarması.
Can cümleden azizdir.
Can çekişip duruyor.
Can çekişirken ağzına su veren olmasın.
Can çekmez, kan çekmez.
Can çıkar huy çıkmaz.
Can çıkmadan ümit kesilmez.

¹⁹⁵ Yaşlandığı halde güzelliğini, hanımlığını koruyan kadınlar için söylenir.

Can çıkmayınca huy çıkmaz.
Can çıktı yapalım hele bir.
Can çıktı yemeğini hangi ırgat sevmez ki?
Can da kalmamış, kan da kalmamış adamda.
Can damarıma basma, basarım damarına.
Can damarıma basma, sonrasını düşün.
Can dayanmıyor ki, çocukların ağıtlarına.
Can dediğin bir garip kuştur, bir gün uçar gider.
Can dediğin bir soluktur.
Can derdine düştük.
Can dostuyla can düşmanı bir tutulmaz.
Can evimden vurdular beni.
Can evinden yanasıca.
Can havliyle kendini dışarı atmak istedi.
Can havliyle nasıl kaçıp kurtulduğumu bilemiyorum.
Can hışmıyla üzerlerine saldırdı.
Can incitme, bir gün incitirler seni de.
Can kaygısıyla söylenenleri sineye çekti.
Can kaygusuyla gözlerime uyku bile girmiyor.
Can kulağı ile dinliyorum.
Can kulağıyla dinlediğimiz ozan birdenbire sustu.
Can mı önce, canan mı?
Can mı yakın, canan mı?
Can nerdeyse ten ordadır.
Can pahasına kendini alevlerin içine attı.
Can pazarı var ortada.
Can pazarında alışveriş.
Can pazarında hal hatır sorulmaz.
Can pazarlığı başladı.
Can sefadan kaçmaz.
Can sıkıcı yerlerden ve can sıkıcı şeylerden uzak dur.
Can sıkıntısından ne yapacağımı bilemiyorum.
Can sıkıp durma, kapat çeneni.
Can simidim oldun, kurtardın beni.
Can taşıyanın canına kıyılmaz.
Can var, gam var; cansız yerde nem var?
Can vermeyinen her şey düzelmiyor.
Can yakanın canını yakarlar.
Can yakma, yakarlar canını.
Can yakmayınan cana can katılmaz.
Can yoldaşı bulmak öyle kolay değildir.

Cana can kat ki, görelim büyüklüğünü.
Cana gelecek zarar mala gelsin.
Cana kastetmekle öç alınmaz.
Cana kıymak hangi kitapta yazıyor.
Cana kıymak ömür boyu vicdan azabı demektir.
Cana kıymak, insanı insanlığından çıkarır.
Cana yakın ol ki, el de sana yakın olsun.
Cana yakın, kana yakın, bana yakın.
Cananım gerek, yürekten yanarım gerek.
Canansın sen, başımın tacısın.
Canavar gibi üstümüze saldırdıkça saldırıyor.
Canavarlaşmış, kan bürümüş adamın gözünü.
Cancağız cancağızı isterse samanlık seyran olur.
Cancana.¹⁹⁶
Cancana hep beraberdik dün akşam.
Cancana, baş başa bir gün geçirdik.
Cancığer kuzu sarması oldular.
Cancığer oldular, aralarından su sızıyor.
Candan geçerim, yârden geçmem.
Candan ve duygulu insan.
Candan yanan kimse yok, yandan yanan gayet çok.
Caneriği cana can, kana kan katar.
Cangul cingul edip durma lan.¹⁹⁷
Cangul cingul geliyor.
Cangul cingul giden develerden sana hayır olmaz.
Canhıraş bağırdım, sesimi duyan olmadı.
Canhıraş sesi yüreğimi parçaladı.
Canı acıyan eşek atı geçer.
Canı acıyan eşek attan hızlı gider.
Canı balık isteyen gönlünü suya koyar.
Canı burnuna geldi.
Canı burnuna gelmiş, hırsından ne yapacağını bilmiyor.
Canı burnunda; sanki her şeyden bıkmış usanmış.
Canı burnundan çıkıyor, ne yapacağını bilemiyor.
Canı cehenneme!
Canı cehenneme gidesice.
Canı cehenneme gitsin.
Canı cehenneme, defolup gitsin.
Canı çekile çekile bir deri bir kemik kalmış.
Canı çekilip gitmiş, hâlâ kabadayılık taşıyor.

¹⁹⁶ İçerken, şerefe anlamında.

¹⁹⁷ Gürültü edip durma anlamında.

Canı çekiyor; ama bulamadıkça ah çekiyor.
Canı çıkıyor da gıkı çıkmıyor.
Canı çıksın, gebersin deyyus.
Canı çıktı zorlayı zorlayı zavallının.
Canı ekşili küşkülü istiyor; ama bulamıyor.
Canı gelip gelip gitti.
Canı isterse yapamayacağı iş yoktur.
Canı kaymak isteyen mandayı yanında taşır.
Canı pek, acılara dayana dayana ayağa kalkıyor.
Canı sağ olsun da sevmezse beni gene sevmesin.
Canı tez, istiyor ki her iş hemen olsun.
Canı yanan eşek attan daha hızlı gider.
Canı yanan köpek gibi çenileyip duruyorsun.
Canı yanınca Allah'ı anıyor.
Canı yanınca yükü Tanrı'ya yüklüyor.
Canı yerine geldi bir tas su içince.
Canım çekiyor; ama bütçem elvermiyor.
Canım çekiyor; ama elim elvermiyor.
Canım çekti, şu bağı bahçeyi bir gezeyim.
Canım çekti, şu gül yanaktan bir öpeyim.
Canım çekti, şuracıktan bir lokma alıvereyim.
Canım feda olsun sana.
Canım kaynayıverdi birden.
Canım kurban olsun sana.
Canım neler istemiyor ki!
Canım sıkıldıkça sıkılıyor, her gün kendimi daha çok kaybediyorum.
Canım yandı, artık dayanamıyorum.
Canıma tak dedi.
Canımdan bezdim artık dert çeke çeke.
Canımı çıkarmak için her gün üzerime daha çok yükleniyorlar.
Canımı dişime taktım, direndim.
Canımı elinden zor kurtardım.
Canımı sıkan bir değil ki, binlerce.
Canımı sokakta bulmadım ben.
Canımı vatanım için vermeye her zaman hazırım.
Canımı vermek istiyorum, daha neyim var ki?
Canımın bir parçası kopup gitti.
Canımın içine soksam da doyamam sana.
Canımın neşesi kaçtı birdenbire.
Canın cehenneme!
Canın çıksın!
Canın eşkili küşkülü istemesin.

Canın isteği bedene Şifadır.
Canın isterse.
Canına cak cak.
Canına can, kanına kan katarım.
Canına ciđerine ateŐ dűŐsűn.
Canından olup, ciğerlerinden meleyesin.
Canını dişine tak, kimseye eyvallah deme.
Canını dişine takıp kimsenin yapamayacağı işe soyundu.
Canını komşuya dar attı.
Canını yakma başkasının, yakarlar canını.
Canını yerim canını.
Canının derdine dűŐtű, felaketi gűrűnce.
Canının hayrını gűrmeyesin.
Canının istediğini değil, ancak dağarcığında olanı yersin.
Canıyla oynama adamın, canınla oynarlar sonra.
Canla başla her işi yapmaya hazırım.
Canlar bir olsun, iri olsun, diri olsun.
Canlı cenaze gibi dolaşıp duruyor.
Canlı cenaze gibi, benzi solmuş.
Cansız yere yığılıverdi.
Capcığınan capcıkısın, kapcığınan kapcıkısın.
Capcık avradınan ceme girilmez.
Capcık capcığınan capcıklaŐmaz.
Capcık!
Capcık Anşa!
Capcık Anşa'nın nerede ne yapacağı belli olmaz.
CapcıklaŐan sonunda ceremesini çeker.
Carcar ağızlının ağzını kapatamazsın ki!¹⁹⁸
Carcur edip durma.
Carhıdak dűŐtű.
Carhıdak uçtu gitti.
Cart curt edip duruyor kendi kendine.
Cart curt konuŐmayınan, har hurt yiyip yutmayınan hayatı ğrenemezsin.
Cart curtunan, zart zurtunan bu iŐ yűrűmez.
Cart dedi, curt dedi, en sonunda gene yurt dedi.
Cascavlak ettiler ortakları onu.
Cascavlak kaldı, burnunu silmeye mendili yok.
Cascavlak kaldı, karnını doyurmaya ekmeği yok.
Cav cav edip durma ulan!
Cavit oyun çıkarır, vahit oyuna gelir.

¹⁹⁸ Carcar: Geveze, yaygaracı.

Cavzıyıp gitti.
Cayır cayır yandı, kimse kurtaramadı.
Cayırtı verdiyse de bir sonuç alamadı.
Cayırtıyı bastı; ama kimseyi korkutamadı.
Cazgırın biri.
Cazgırın sesini ancak davul zurna bastırabilir.
Cazı, münafık cazı!
Ce demeden gidiyorsun.¹⁹⁹
Cebellezi etti.
Cebellezine.
Ceberrutun şerrinden kork.
Cebi deliğin akli da delik olur.
Cebi delik.
Cebi delik adamla arkadaşlık yapılmaz.
Cebi para gördü, kimseyi gözü görmüyor.
Cebinde yalbirdak bıçağınan dolaşiyor.
Cebinde yok beş kuruş, petrol şeyhleriyle ediyor yarış.
Cebindeki son parayı da hırsıza çaldırdı.
Cebindeki hepsini ele verme; gelecek için sana da bir şeyler kalsın.
Cebini doldurmaktan başka bir şey düşünmüyor.
Cebir kullandı, sonunda darağacında sallandı.
Cebren göçürdüler, dağdan dağa kaçırdılar.
Cebri yapılan her bir iş, sonunda olur çürük diş.
Cebri yaptığın iş, başına olur kış.
Ceddime söz söyletmem.
Ceddin deden, neslin baban.
Ceddinden sana hiç iyi huy, akıl fikir kalmadı mı?
Ceddine lanet olsun.
Ceddine rahmet.
Ceddine şükret ki, toplumda bir yerin var.
Ceddine, anana, atana lanet olsun.
Ceddine, atana, anana, babana rahmet olsun.
Ceddini bilmesem yüzüne tükürdüm.
Ceddini bilmeyen cehaletten kurtulamaz.
Ceddini malamat ettin.
Ceddinin cezasını sen çekiyorsun.
Ceddinle comaatı (kalabalığı) karıştırma.
Cefa çekmesini bilmezsen, sefa sürmesini de bilmezsin.
Cefa çekmeyen âşık, sefanın kadrini bilmez.
Cefa çekmeyen sefanın değerini bilmez.

¹⁹⁹ Çarçabuk gidiyorsun.

Cefa çekmeyle kolay kolay bitmez.
Cefa etme ele, cefa edersin kendine.
Cefa gördüğüne kafa yorma, cefa göreceğine kafa yor.
Cefai'nin²⁰⁰ gözleri fıldır fıldır dönüyor.
Cefayı çekmeyen sefanın kadrini bilmez.
Cehalet en tehlikeli silahtır.
Cehalet her insanı kendi alnından vurur.
Cehaleti yenmenin yolu; akli, ilimi, bilimi öne çıkarmaktır.
Cehaletten hem sefalet doğar hem de cinayet.
Cehdeden derviş muradına ermiş.
Cehdin elinden kurtulmuş olmaz.
Cehdin yoksa, bahtın yoksa, tahtın da olmaz.
Cehendem ateşinde yanasın.
Cehennem ateşinde yanacağına kendi ateşinde yan.
Cehennem azabından kurtulamayasın.
Cehennem gibi yanıyor burası.
Cehennem havası var dışarıda.
Cehennem havası var, herkes bunalıyor.
Cehennem kaçkını.
Cehennem kazanlarında kaynayasın.
Cehennem kütüğü.
Cehennem kütüğü gibi yanarsın inşallah.
Cehennem narında yanasın.
Cehennem zebanisi misin, nesin sen?
Cehennemden ateş alan nereyi yakacağını bilemez.
Cehenneme davul çalmaya gitti!
Cehenneme direk olmaya gitti!
Cehenneme kadar yolu var, defolup gitsin başımızdan.
Cehenneme kadar yolun var, haydi yürü.
Cehennemi boylamıştır herhalde.
Cehennemi boylamıştır inşallah.
Cehennemin dibii!
Cehennemin dibine batasica.
Cehennemin dibine gidesice!
Cehennemin dibine kadar yolun var!
Cehiz devesi gibi çöktü.
Cehizi serili kalasica!
Cehizin dürülü kalır inşallah.
Ceht edersen umduğuna ulaşırsın.
Ceketi sıyırıp daldı ortalığa.

²⁰⁰ Cefai: Çorumlu halk ozanı.

Celallenme celalini indirirler.
Celallenmek²⁰¹ kimseye yakışmaz.
Celbetti hepimizin gönlünü.
Celebin kârı senin zararındır.
Celebin yeri yurdu belirsizdir.
Cellâda kızma, onu başına musallat edenlere kız.
Cellâda tekmeletme altındaki sandalyeyi, kendin tekmele.
Cellâdı cellât yapan düzendir.
Cellâdın cebi deliktir, para biriktiremez.
Cellâdın elinde öleceğine kendi kendini öldür.
Cellâdın gözüne bakıp onu utandırma.
Cellâdın kalbi taştandır.
Cellâdın yüreği taştır, demirdir.
Cellâdınan pazarlığa girilmez.
Cellât gibi acımasız.
Cellât işini bilir.
Cellât mısın be zalım?
Cem bilmeyen dem bilmez.
Cem bitimsiz bir aşktır.
Cem bütün kötülüklerin kapılarının kapandığı yerdir.
Cem cemi izler.
Cem demokrasinin, özgürlüğün beşiğidir.
Cem ile dem ayrılığı değil, bütünleşmeyi sağlar.
Cem ile dem kardeşliğin, dostluğun buluşmasıdır.
Cem ile dem sözün sohbetin özgürlüğüdür.
Cem sana güç kuvvet, sevgi, saadet verir.
Cem sazsız sözsüz olmaz.
Cem senin kalbindeki dikenleri temizler.
Cem Türklüğün temel kültürüdür.
Cemaat az olursa cuma tez gelir.
Cemaat imamı tanır.
Cemaat ne kadar çok olsa imam yine bildiğini okur.
Cemaat olmadan gusl edenin hali beter olabilir.
Cemaata uyarsan sen de herkes gibi olursun.
Cemaatle yumruk, yağlı kuyruk.
Cemali aydan parlak.
Cemali ayın on dördünden de parlak.
Cemalin cümle âleme nur saçıyor.
Cemalinden nur akıyor.
Cemaline kurban olayım senin.

²⁰¹ Büyüklenmek, öfkelenmek.

Cemalini gören vurulur.
Cemalini görünce âşık oldum sana.
Cembiyeyi kınından sıyırdığı ile sapladığı bir oldu.²⁰²
Cemde cerememizi çekmeye hazırız.
Cemde verdiğin ikrarı unutma.
Cemden çıkınca kendini bir daha kaybetme.
Cemden ırarsan kendinden ırarsın.
Ceme gir ki, aşkı insanlığı öğrenesin.
Ceme gir, kendini tanı.
Cemeği²⁰³ yemeyen porsuk harmandan ıramaz.
Cemek yemeye hazır olmayan porsuğun harmanda işi ne?
Cemevine paslı imanla girilmez.
Cemevinin yolunu bilmeyen kendi yolunu şaşırır.
Cemin kurulduğu yerde pislik barınamaz.
Cemin olduğu yerde dem olur.
Cemlerde alnına nodul dayalasınca.
Cemlerde kızgın sac üstünde eriyesice.
Cenaze de, düğün de cemaatle olur.
Cenaze giderken alçak yerde duranlar büyümezmiş.
Cenaze giderken onu gören kimseler evlerindeki suları dökerler.
Cenaze hayırlı olursa hoca karşı çıkar.
Cenazene su bulunamasın.
Cendereye sokup durma beni.
Cendermeyi görünce olduğu yerde taş kesildi.
Ceng ceng edip durma zağar gibi.
Cenge girince mutlaka kazanacağını sanma.
Cenginen cöngü karıştırma.
Cengir cengir ettikçe kendisini haklı sanıyor.
Cengirdek.
Cennet gibi yer.
Cennet hatunu olasın.
Cennet mekânın olsun.
Cennet öküzü gibi bakıp duruyor.
Cennet yüzü görmeyesin!
Cennet; canıma minnet.
Cennete gidesice.
Cennetin kapısını sen aç, cümle günahlarımızdan sen geç.
Cennetliksin baba cennetlik.

²⁰² Cembiye: Bir çeşit eğri kama, hançer.

²⁰³ Cemek: Sopa ya da üvendirenin bir ucuna takılan yassı demir parçası. Saban ve bunun gibi kimi araçlarda çamur sıyırmaya yarar.

Cepheden hücumu geçtiler, dayanmak zor.
Ceplerinin birinde üzerlik tohumu taşıyan nazardan kurtulur.
Cepte paranın tıkırtısı, sofrada kaşığın şıkırtısı, evde güzelin kikirtisi
sevilir.
Cepteki parayı da evdeki çoluk çocuğu da tozuttu.
Cepten harcıyoruz, bu işin sonu n'olacak?
Cerahat temizlenmeden yara iyi olmaz.
Cereği vuracağıın zamanı, kıracağıın zamanı iyi düşün.
Cerek gibi boy var adamda.
Ceremesini ben çektim, sefasını o sürdürü.
Cerene kıyılmaz, kıyan belasını bulur.
Cerene kıymadan kendi yavrularına birinin kıydığını düşün.
Cergenin altında hangi ceylan gözlünün olduğu bilinmez.
Cerh etti, başına bela etti.²⁰⁴
Cerit Beli'ni aşamazsın, Dedesli'ye düşemezsin.²⁰⁵
Cerit'in iti gibi titreyip duruyor.
Cerraha kendini emanet et de öleceksen gene öl.
Cerrahın eli sihirli değnek değildir.
Cerrahın işi zor.
Cerrahlık sabır ve metanet ister.
Cesametli başın cesametli derdi vardır.²⁰⁶
Cesaret aldığıın yere bakma, cesaret verdiğiın yere bak.
Cesaret etmek her babayığidin harcı değildir.
Cesaret göstermenin yeri, yurdu, zamanı olur.
Cesaret insanı bazen ölüme götürür.
Cesaret verdiğiın insanın arkasında durmasını bil.
Cesarete gelmek kendine gelmek değil, kendinden uzaklaşmaktır.
Cesareti ve onuru bir silah gibi yanı başında taşı.
Cesaretini kırma kimsenin, bildiğinden şaşmasın.
Cesaretini ve onurunu kırma.
Cesaretlendirmek bir yetenek işidir.
Cesaretli geçinen er geç bir duvara toslar.

²⁰⁴ Cerh etmek: Yaralamak.

²⁰⁵ Cerit Beli, Çorum-İskilip yolunun 20. Kilometresinde bulunan karıyla, kışıyla, soğuğuyla meşhur bir beldir. Burada Yukarı Cerit (Akyazı) köyü bulunur. Cerit Beli'nin öte yüzünde, yani İskilip tarafında Aşağı Cerit köyü bulunur. Bu iki köy bir dere içindedir. Yukarı Cerit'e göre kış daha iyidir. Her iki köy de 24 Oğuz boyundan olan Cerit aşiretinden gelmektedir. Aşağı Cerit'ten sonra Dedesli Ovası başlar. Bu ovada tahminen 20 civarında Türkmen köyü bulunmaktadır. Yukarı Cerit (Akyazı) ve Aşağı Cerit, Sünni inançlı olmalarına karşın Dedesli Ovası'ndaki Türkmen köyleri Kızılbaş-Bektaşî gelenekleri ve inançlarını taşımaktadırlar. Dut köyü gibi karışık inançlı köyler de vardır. Gerek Öteyüz köylüleri (Kösedağ ve Kızılırmak havzasında bulunan köylüler), gerekse Dedesli Ovası Türkmen ve Sünni inançlı köylüleri, Cerit Beli'nin Çorum yöresinde yaşayan, Kösedağ'ının çeşitli yerlerine serpilmiş Türk, Kürt, Kızılbaş-Bektaşî, Sünni köyleri yüzyıllardır koyun koyuna, kardeş kardeş yaşamaktadırlar. C.Y.

²⁰⁶ Cesamet: Kocaman, iri.

Cesaretlilik korkaklığın öteki yüzüdür.
Cesaretsiz insan dertten beladan kaçan insandır.
Ceset konuşmaz; ama arkasından konuşTURUR.
Cesurluk korkaklığı yenmenin öteki yüzüdür.
Cevher her insanın kendi dilindedir.
Cevher her insanın yüreğindedir.
Ceviz gölgesinde uyuma.
Ceviz kabuğunu doldurmayacak konularla beni meşgul etme.
Ceviz kabuğuyla boyanmış gibisin.
Ceviz ye, “aşkım bu” de.
Cevize taş atma, kafana taş düşebilir.
Cevizi diken az olur ama yiyen çok olur.
Cevizi toplayan değil de kıran yer.
Cevizin en büyük hırsız sınıcıdır.
Cevizin tahtası torununa da tahtadır.
Cevizler içlenmeye başladı.
Ceylan bacaklım.
Ceylan bakışlım.
Ceylan bakışlının bakışına doyamadım.
Ceylan gibi incecik bir vücudu var.
Ceylan gibi süzülüyor.
Ceylan gözlüm.
Ceylanı ele kaptırma.
Ceylanın değerini bil.
Ceza çekmekle biter.
Cezanı çekmeye mecbursun.
Cezbeye gelip kendinden geçti.
Cezp etti o sanatçı hepimizi.
Cezve olmasa acı kahvenin kırk yıl hatırı olur muydu?
Cezvenden kahven eksik olmasın.
Cıvıdık illallah! Canım azat, kefenim helal.
Cıvıdak atınan düğüne gideceğine otur da evinde dürümünü ye.
Cıvır cıvıncıncı, kurnaz kolay aldanmaz.
Cıvır keçiden tiftik (filik) alınmaz.
Cıvır keçinin korkusu doluya tutulmaktadır.
Cıvırı döveceğine yırtık gömleğini biraz da sen yırt.
Cıvırın biri.
Cıvırın derisinden başka neyini alacaksın.
Cıvırın derisini yüzsen de yine cıvırdır.
Cıvırınan cıvır yatar.²⁰⁷

²⁰⁷ Cıvır: Çok yoksul, perişan.

Cığırdık etin yahnisi olmaz.
Cığırdık etten doğru dürüst yemek yapılmaz.
Cık cık demeyinen kış çıkmaz. Kış zahireyinen, zaharayınan çıkar.
Cılbağı soysan neyini bulabilirsin ki?
Cılbır²⁰⁸ cılbırın²⁰⁹ yemeğidir.
Cılgada yürümek için keçi olmak gerekmez.
Cılgada yürümesini beceremezsen; taşa, kayada, yamaçlarda hiç yürüyemezsin.
Cıllı çıkmış, daha bundan ne bekliyorsun?
Cılız çocuktan ne beklersin ki?
Cılızın halini cılız bilir.
Cılk çıktı.
Cılk yumurtadan civciv çıkmaz.
Cılk yumurtadan cücük çıkmaz.
Cılkavadan²¹⁰ yapılan kürk müsün sanki?
Cılkını çıkartıncaya kadar hırpaladılar.
Cılpıma.
Cılpıyıp durma.
Cıncığı boncuğu unut, çalışıp çabalamaya bak.
Cıncığınan, boncuğunun gönül eğleyip durma.
Cıncık gözlü.
Cıncık gözlü; ama bet sözlü.
Cıncık gözlüm benim.
Cıngar çıkarıp adını cıngarcıya çıkarma.
Cıngar çıkarma.
Cıngarcı.
Cıngıldak.
Cıngıllarına ay ışığı vurdukça parlıyorsun.
Cıngıllarına kurban olayım senin.
Cıngıllarını sevdiğim, nerelerde kaldın?
Cıngıllı mıngıllı devenin hışmına uğrayasica.
Cır cır edip durma, başımı ağrıttın artık.
Cır cır ötmekten başka bir şey bilmiyorsun.
Cırcır böceği gibi ötüp duranın kahrını çekilmez.
Cırcır böceği mi oldun be adam (be kadın), ne ötüp duruyorsun?
Cırcır böceğinin bizim bahçemizde (hanemizde) işi ne?
Cırfinlılıyla²¹¹ Çakallılıyla²¹² karıştırma.
Cırıldayıp durma, başımı ağrıttığın yeter.

²⁰⁸ Cılbır: Daha çok yeşil domatesle buna katılanlardan yapılan bir yemek.

²⁰⁹ Cılbır: Yoksul, perişan fakir fukara.

²¹⁰ Cılkava: Kurdun ense postu.

²¹¹ Cırfinli: Çorum'un Seydim bucağı yakınında bir köy.

²¹² Çakallı: Çorum'un Seydim bucağı yakınında bir köy.

Cırlıtyı duyuyorum; ama nereden geldiğini çıkaramıyorum.
Cırnağı gözüne batsın, tüyü gözünde bitsin.
Cırnağı olmasa hayatı bitecek.
Cırnağına taktığı elinden kurtulamıyor.
Cırnağının değdiği camı çıkıyor.
Cırnak tarihin en etkili ilk silahıdır.
Cırtlak sesli.
Cıva gibi delikanlı, yerinde duramıyor bir türlü.
Cıva gibi sağa sola akacağına evini beklemesini öğren.
Cıvataların iyice gevşemiş senin.
Cıvataların paslanmış, açılması zor.
Cıvatalarını yenilemek gerek senin.
Cıvıklaşıp duruyorsun toplum içinde.
Cıvıklaştıkça çirkinleşiyorsun.
Cıvıklaştıkça onu bunu kirletiyorsun.
Cıvıklaştıkça ötürük gibi etrafına sıçrayıp kirletiyorsun.
Cıvıklığın sonundan bir pislik çıkar.
Cıvıklığın da bir sonu olur elbet.
Cıvıklık yapıp durma, al başını git buradan.
Cıvıklık yapıp durma, seni bir katılaştırır bulunur.
Cıvıl cıvıl insanların arasında insanın ruhu cıvıldaşıyor.
Cıvıl cıvıl kuş sesleri doğaya bir güzellik katıyor.
Cıvıl cıvıl kuşlar gibi ses veriyorsun bana.
Cıvıl cıvıl olmak her insanın harcı değildir.
Cıvıl cıvıl ötüşünü eller duymasın, bir ben duyayım.
Cıvıldadıkça beni bir başka âleme sürüklüyorsun.
Cıvıldak sesli.
Cıvıldamak senin de hakkındır.
Cıvıladaşa cıvıladaşa ortalığı velveleye verdik.
Cıvıladaşmanın da, susmanın da bir zamanı vardır.
Cıvıldaşıp işi çığırından çıkarma.
Cıvımanın sonu çığırdan çıkmaktır.
Cıvıtıp işi yokuşa sürüyorsun.
Cıvıtma, sözünün eri ol.
Cıvıtmanın sonu bir pislikle biter.
Cıyak cıyak bağırdıysak da kimse sesimizi duymadı.
Cıyak cıyak ötüp durma.
Cıyındırık²¹³ etten yahni olmaz.
Cız diye yanıverdi.
Cızbız yapar yerim seni be!

²¹³ Cıyındırık: Kalitesiz.

Cızılama.
Cızır cızır cızırdayıp duruyorsun.
Cızır cızır kızarıyor.
Cızır cızır kızarıyor, midemizde bozarıyor.
Cızır cızır pişiyor.
Cızır cızır pişiyor, midemize düşüyor.
Cızırdama!
Cızlavutun²¹⁴ sıırımı yok ki, çekip de büzesin.
Cızlayan yerden ya ses ya koku çıkar.
Cızmadan borusunu çıkarırlar adamın öyle.
Cibicik çalmak.
Cibilliyetin²¹⁵ kurusun.
Cibilliyetinde bozukluk var senin.
Cibilliyetsizin tekisin sen.
Cibinliğini cebinde gezdiriyor.
Cibli cibilliyeti başka onun.
Cibre bile cefasına ürün verir.
Cici bici.
Cici bici oluverdi birdenbire.
Cicili bicili çıkıverdi karşımıza.
Cicili bicili giyinmişsin bugün.
Cicili bicili görünmekten zevk alan ruh hastası kadın.
Cicim ayı da gelir geçer, çecim ayı da.
Ciddi bir evlilik aşkla başlar, aşkla sürüp gider.
Ciddiye alınmadığın yerde konuşma da, oturma da.
Ciğer başa bela.
Ciğer dayanamadı, vardım sarıldım gene.
Ciğeri ağzına gelesice!
Ciğeri beş para bile etmeyecek bir adamsın sen.
Ciğeri beş para etmeze muhtaç oldum ona yanıyorum.
Ciğeri beş para etmeze selam vermeye değmez.
Ciğeri beş para etmezsin biri.
Ciğeri beş para etmezlerle niye oturup kalkıyorsun?
Ciğeri ciğerciden yiyeceksin.
Ciğeri parçalansın, kanları kurusun.
Ciğeri yapışasıca.
Ciğerim ciğerim dedik, ciğeri kediye yedirdik.
Ciğerim sızladıkça içim kan ağlıyor.
Ciğerim yanıyor.

²¹⁴ Cızlavut: 1950'li yıllardan sonra çarığa karşı geliştirilen bir çeşit lastik ayakkabı. O dönemde Çorum yöresinde bir lastik markasına da "gıslavet" denirdi.

²¹⁵ Cibilliyet: Huy, ahlak, maya, soy.

Ciğerimin köşesisin sen.
Ciğerimin nasıl yandığını kim, nerden bilebilir ki?
Ciğerimin yangınını soğuk sular da söndüremiyor.
Ciğerin ağzından parça parça gelsin.
Ciğerin kıymetini kedi bilir.
Ciğerin oyuldukça kan geliyor.
Ciğerin şişsin!
Ciğerinden tutulasıca.
Ciğerinden vurulasıca.
Ciğerine ateş düşsün.
Ciğerine bit düşsün.
Ciğerine Hz. Ali'nin kılıcı saplansın.
Ciğerine işledi o acı söz.
Ciğerine kurtlar düşesice.
Ciğerine kurtlar düşsün.
Ciğerini okuyorum ben onun.
Ciğerini oyarım senin.
Ciğerleri ağzına gelesi.
Ciğerleri yan gelesice.
Ciğerlerim yanıyor; ama kendimi kimseye anlatamıyorum.
Ciğerlerim yanıyor, buzlu su neylesin?
Ciğerlerin ağzına gele, parça parça kan kusasın.
Ciğerlerin ağzından gele!
Ciğerlerin delinsin.
Ciğerlerin dökülsün!
Ciğerlerin kökünden söküle.
Ciğerlerin köz gibi yansın.
Ciğerlerin köz olsun.
Ciğerlerin kurtlara kuşlara yem olsun!
Ciğerlerin oyulsun da içlerine kurtlar düşsün.
Ciğerlerin parça parça ağzından döküle.
Ciğerlerin parça parça olsun, acısı sende kalsın.
Ciğerlerin parça parça olsun.
Ciğerlerin sapır sapır döküle.
Ciğerlerin söküle de kanlar kusasın.
Ciğerlerin yerlerde sürünsün.
Ciğerlerinden tutulasıca.
Ciğerlerinden yanasıca.
Ciğerlerine ateş dökülsün.
Ciğerlerine karalar düşsün.
Ciğerlerine zehirli oklar saplanır inşallah.

Ciğerlerini kurtlar kemirsin.
Ciğerlerini sökerim senin.
Ciğerparem, bir tanem.
Ciğersizin biri.
Cik cik ötüp durma, cekceki kuşu gibi.
Cilasına bakma onun, özüne bak.
Cilasına bakma sen onun, cilasının altına bak.
Cilasını bozarsan o da seni bozmaya çalışır.
Cilasız ama özü sağlam.
Cilbeden²¹⁶ kesmek.
Ciltsiz kitap gibi her gün bir yaprağın kopuyor.
Cilve yapayım derken bazen baltayı taşa vuruyorsun.
Cilvelenmek sana mı kaldı?
Cilvelenmek senin neyine?
Cilvelenmeyle kimseye derdini anlatamazsın.
Cilvelimsin ama gene de benimsin.
Cilvenin çilesini de düşünmelisin.
Cilvenin sonunda yüzündeki cila dökülebilir.
Cilveyi bırak da işine bak.
Cim karnında bir nokta.
Cim karnında bir noktasın sen.
Cim yutmuşlardan korkulur.
Cimcime, dumduma.
Cimcime, kim kime?
Cimri cibinlikle dolaşır.
Cimriden para isteme, canın iste.
Cimrinin kaç cebi olduğunu kimse bilemez.
Cin arabası²¹⁷ bazen sana biner, bazen sen ona binersin.
Cin atına²¹⁸ binmeynen bir yere varamazsın.
Cin başka, şeytan başka.
Cin başkadır, şeytan başkadır, peri başkadır.
Cin çarpar gibi çarptı.
Cin çarpmış gibi çarptı adamı.
Cin çarpmışa döndü, neye uğradığını anyalamadı.
Cin çarpmışa dönersen hiç de şaşırma.
Cin Deresi'ne²¹⁹ düş de Tolamehmet'i nasıl bulacaksan bul.
Cin Deresinin çiçeği Korkut'la Kisibe'nin arılarına yetmez.²²⁰
Cin deyip geçme, gör başına neler gelir.

²¹⁶ Cilbe: Patika yol.

²¹⁷ Cin arabası: Bisiklet.

²¹⁸ Cin atı: Öfke.

²¹⁹ Cin Deresi: Çorum'un Kazıklıkaya ile Tolamehmet köyleri arasındaki combuldum dere.

²²⁰ Cin Deresi'ndeki bağ evinde oturan Korkut adında biri vardı. Soyadı Kazak olan Kisibe adlı Çorumlu kadının da Cin Deresi'ndeki bağında çok arı kovanı bulunurdu.

Cin fikirli olma, nice cin fikirliler çıkar karşına.
Cin fikirli, nerede ne yapacağı bilinmez.
Cin gibi akli var.
Cin gibi çocuk.
Cin gibi, her vardığı yeri çarpıp işini bitiriyor.
Cin gibi ol; ama cine çarpılacağını unutma.
Cin kesildin; ama kimseyi çarpamadın.
Cin olmadan adam çarpmaya kalkışıyor.
Cin peri işiyle uğraşanlar pek tekin değildir.
Cin tutmuş dana gibi oradan oraya seğirtip durma.
Cin tutmuş gibi ne yaptığını bilmiyor.
Cin tutmuş gibi.
Cin tuttu adamı.
Cin tuttu, zaptetmek zor.
Cine rastlandığı zaman sigara yakılır.
Cingan çalıyo Kürt oynuyo.
Cingan horozu gibi gurulma.
Cinganın falına inanırsan evdeki altınla kümesteki tavuktan olursun.
Cingözden korkmazsan korktuğun başına gelir.
Cingözlük yapma, gözünü çıkarırlar.
Cini tuttu, başa çıkamazsınız.
Cinler; at, eşek, katır, oğlak gibi hayvanların şekline girerler.
Cinler başında cirit oynuyor.
Cinler içinde top oynuyor.
Cinler top oynuyor, sen daha yerindesin.
Cinleri ayağa kalktı, gayrı onu zaptedemezsiniz.
Cinleri başına toplandı, gayrı onunla başa çıkılmaz.
Cinleri tuttu, artık ne olacağı bilinmez.
Cinlerim başıma toplandı gene.
Cinlerle devler Kaf Dağı'nın arkasındadır. Her gün çıkmak için uğraş-
ırlar. Tam çıkacakları sırada akşam olur yatarlar. Sabah olunca bakar-
lar ki, eştikleri yerler kapanmış.
Cinlik yapıp onu bunu aldatma.
Cinnet getirecek hale geldim artık.
Cins cinse çeker.
Cins horoz yumurtada ötmeye başlar.
Cins kedi ölüsünü göstermez.
Cins köpek sahibini ısırılmaz.
Cinsi bozuktan adama hayır gelir mi?
Cinsi cibilliyeti nedir, ne değildir, hele bir öğrenelim.
Cinsin cibilliyetin kurusun.
Cinsin cibilliyetin töremesin.

Cinsine benzemeyen haramzadedir.
Cirit bilmiyorsan atın sırtında işin ne?
Cismi cibilliyeti belli değil.
Cismin ne ki, ismin ne olacak.
Civan gibi delikanlı maşallah.
Civciv yumurtadan çıkmış kabuğunu beğenmemiş.
Civcivli zamanımda gelip beni meşgul etme.
Codduruk codduruk bir adam değil öyle, adam gibi adam.
Codur Üsüğün²²¹ Hasır Pavyon'da yalnayak Salim'e para kazandırdığı gibi.
Comardin²²² elini kesen namert misin?
Comba boynuzuna rast gelesin!
Comba görmüş inek gibi benden ne kaçırıyorsun?
Combam benim.
Combam demekle comba sahibi olamazsın.
Combanın dişisi bile öküzün erkeğinden yiğittir.
Combanın gözünü kızartan burçaktır.
Combayla cumbayı birbirine karıştırma.
Combur cemaat evcek gelirler.
Conson Kemal'in²²³ muradı, Amerika'ya yaradı.
Corhudak yuttu.
Cork cork yutma.
Coşa coşa akıp durma gönül.
Coştukça coştı ozan.
Cöheri koynunda geberesice.
Cömerdin elini namert keser.
Cömert derler maldan ederler, yiğit derler candan ederler.
Cömert topraklar ekilenin dikilenin karşılığını verir.
Cömerti kim sevmez ki?
Cömertle nekesin²²⁴ harcı birdir.
Cömertliği adet edin.
Cömertlik her zaman herkese yapılmaz.
Cukkudak oturdu.
Culfa dokuyan (bez dokuyan) gömlek bulamaz.
Culuğu nasıl da düşürüverdi.
Culuk cücüğü gibi ne düşünüp duruyorsun?

²²¹ Codur Üsük, Çorum'un yerli ailelerinden Kenecilerdendi. Çok arazısı vardı. Oldukça zengin-di. Kırmızı rengin hastasıydı. Yalnayak Salim ise, Çorum'a ilk pavyon açan kişiydi. Codur Üsük bu pavyonun önemli ve parayı bol harcayan müşterilerindendi.

²²² Comart: Cömert.

²²³ Çorum'un eski belediye başkanlarından rahmetli Kemal Demirer'e Conson Kemal derlerdi. ABD Başkanı Johnson'a mektup yazarak Belediye için dozer, greyder gibi araç gereç istemişti. Bu yüzden adı Conson Kemal olmuştu.

²²⁴ Nekes: Cimri, eli sıkı.

Culuk gibi gabarıp durma.
Culuk gibi gubarma.
Cuma akşamı dua edilerek (okuyarak) ateşe yağ atılır.
Cuma akşamları hayır dualar oku, ateşe yağ at.
Cuma gecesi soğan yenmez.
Cuma günü çamaşır yıkanmaz, günahdır.
Cuma günü dikiş dikmek uğursuzluk sayılır.
Cuma günü doğan çocuk nasipli olur.
Cuma günü ekmek (yufka) yapılması iyi değildir.
Cuma günü ev süpürülmez, dikiş dikilmez.
Cuma günü ezana kadar ev süpürenler fakirleşir.
Cuma günü işe başlamak iyidir, biçki dikiş günahdır.
Cuma günü müminlerin bayramı olduğu için yola çıkılmaz.
Cuma günü ölesice.
Cuma günü süpürülen evden biri delirir.
Cuma günü tırnak kesmek günahdır.
Cuma günü tırnak kesmek ömrü uzatırmış.
Cumartesi günü yıkanan çamaşır kederle kirletilir. Komşunun cumar-
tesi çamaşır yıkadığı görülürse ocağı hemen söndürülmelidir.
Cumartesi iş yapma, yola çıkma.
Cumartesi kibarı gibi süslenip durma.
Cumaya varamıyasıca.
Cumbada oturma, kendine söz getirme.
Cumbadak düştü, suya gömülüp gitti.
Cumbul cumbul bir yemek olmuş.
Cumbuldatıp durma.
Cumbur comaat hepsi bir arada gene.
Cumbur comaat içeri doluverdiler.
Cumburlop bir ses çıkardı suya düşünce.
Cumburlop.
Cumhura muhalefet kuvvei hatadandır.
Cumhurbaşkanı mı oldun sanki, ne kırışıp duruyorsun?
Cumhuriyetten huzuru bulan vardır, huzursuz olan vardır.
Cuntadan korkmuyorum senden korktuğum kadar.
Cup diye göle düşüverdi.
Cura saz mısın sanki, inceden inceden ötüyorsun?
Curcuna başladı.
Curcuna havasıdır bunun adı.
Curcunaya çevirdin ortalığı.
Curcunaya verip kendin kaybolup gittin.
Cücenin boyundan büyük yerin altında boyu vardır.

Cüheri²²⁵ yalamadan derman arama.
Cümbür cemaat ansızın geliverdiler.
Cümbür cemaat düğüne gittiler.
Cümbüş yapıp eğlenmeynen karın doymaz.
Cümle âlem biliyor ki, benim bu olayda suçum yok.
Cümle âlem yüzüne tüküre.
Cümle âleme oynaş olasin.
Cümle erenler sizi kazadan beladan, iftiradan, şeytanın şerrinden korusun.
Cümlemiz bir bütünüz biz.
Cümlesinin başımın üstünde yeri.
Cümleten hoşça kalın.
Cüretkârlığın da bir bedeli olur bir gün.
Cürufun çıkmış be.
Cürüm işlemeynen bir yere varamazsın.
Cürüme insandan iş beklenmez.
Cüssene güvenme, kafana güven.
Cüssenle kimi korkutabilirsin ki?
Cüzdanın dolu mu, boş mu sen ondan haber ver.

²²⁵ Cüher: Kutsal toprak.

Çaba göster de başaramazsan gene başarama.
Çabalayan gider çifte.
Çabalayan öküz çifte gider.
Çabalayınca çark bile kırılır.
Çabucacık gidip geldi.
Çabucak yendi bıraktı.
Çabuk kaynayan kazan tez soğur.
Çabuk parlayan çabuk söner.
Çadır değil ki, evi söküp başka yere taşısam.
Çadır kurmayı bilmezsen ıslanmayı bilirsin.
Çadırardıç, Yahya Pınarı'ndan hiç mi su içmedin?
Çağdıışı olan ortalıktan çekilip gitmek zorundadır.
Çağıl çağıl yükseklerden akan su gibi berraksın.
Çağıltın ta uzaklardan duyuluyor.
Çağının adamı ol, çakıl taşlarına çarpıp tökezleme.
Çağırdım yana yana, yâr uykudan uyana, bin öğüt beş paraya, kendinden olmayana (Sungurlu'dan).
Çağırısalar gitmezdim emme, çağırmadıklarına gücendim.
Çağla iken çatladi.
Çağla zamanı geldi, ağzım sulanmaya başladı.
Çağrılan yere ar eyleme, çağrılmayan yeri dar eyleme.
Çağrılan yere uçan kuş ol, çağrılmayan yere yerinden kalkmaz taş ol.
Çağrıldığın yere erinme, çağrılmadığın yerde görünme.
Çağrılmadığıma yanmam, çağrılmayıp değer verilmediğime yanarım.
Çağrılmadık düğünde işin ne senin?
Çağrılmadık yere, çörekçi ile börekçi gider.
Çağrılmayan yere kedi ile köpek gider.
Çağrılrsa gelmez, çağrılmasa küser.
Çağrışarak uçup gittiler.
Çakal eriği²²⁶ mi yedin, suratımı ekşitip duruyorsun.
Çakala çatıp başına bela alma.
Çakallara yem olma sakın.
Çakallık yapma, ağzının payını alırsın.
Çakaralmaz²²⁷ tüfek gibi canın isterse patlıyorsun.
Çakaralmazınan ava gidilmez.
Çakaralmazınan düşman avlanmaz.

²²⁶ Çakaleriği: Yonuz eriği, domuz eriği.

²²⁷ Çakaralmaz: Bazen patlar, bazen patlamaz silah.

Çakaralmazınan savaşa gidilmez.
Çakı gibi delikanlı.
Çakıldaklı!
Çakmak taşı gibisin, vurdukça kıvılcım saçyorsun.
Çakmak taşının büyüğünden de ateş çıkar, küçüğünden de.
Çakmaklının²²⁸ öyle bir sesi var ki, ramazan topu gibi patlıyor.
Çal çalabildiğin kadar, sonunda başına bir gelecek vardır.
Çal şöyle bir uzun hava da dinleyelim hele.
Çala çala elbet bir havaya benzer.
Çalakalem yazıp duruyor.
Çalakaşık öyle bir yedi ki, yemeğe başladığı ile bitirişi bir oldu.
Çalapaça²²⁹ alıp götürdü polisler.
Çalarsın kesmez, dürtersin geçmez.
Çalçenenin birisi, ne konuştuğunu kendisi de bilmiyor.
Çalçenenin birisi, gelmiyor lafın gerisi.
Çaldı çaldı kavalı, öldü gitti zavallı.
Çaldığın çalgıda değil suç, onu yapanda.
Çaldılar kılıçları, kelleleri uçurdular.
Çalgı çalana can kurban...
Çalgı çalarak düğün evine doğru gittiler.
Çalgı çalmadan oynama, sabırlı ol.
Çalgı çalmadan oynamaya başlıyor.
Çalgı çalmadan oynayanın aklı kaçıktır herhalde.
Çalgı düğün evine yakışır.
Çalgılı düğünde eğlenmeden durulur mu hiç?
Çalgın²³⁰ olasıca.
Çalgıyla²³¹ avluyu bir güzel süpürdü.
Çalı çırpınan kışın soğuğu atlatılmaz.
Çalı dibi de kurda kuşa vatandır.
Çalı gibi ayağıma dolaşıp durma.
Çalı bülbülü gibi öten dillerine kurban olayım.
Çalı fasulyesi gibi sen de kendini kıymete bindirdin.
Çalı horozu gibi zamansız ötme, tilkilere yem olursun.
Çalık!
Çalık bacağına bakmıyor bir de kabadayılığa soyunuyor.
Çalık it gibi yürümekten acizsin, aklın hâlâ orda burda.
Çalık yürüyeninen Çarşamba Pazarı'na gidilmez.
Çalı kuşu görünce kendini baykuş sanma.

²²⁸ Çakmaklı: İlkel bir tüfek.

²²⁹ Çalapaça: Zorla yürüterek, sürükleyerek.

²³⁰ Çalgın: Felçli.

²³¹ Çalgı: Çeşitli bitkilerden yapılan bir çeşit kaba süpürge.

Çalılıkta tavşan avlanmaz.
Çalım satayım derken dikenli çalıya takıldı.
Çalım satıp durma, burnunu yere sürterler.
Çalım satıp durma, ele güne rezil olma.
Çalım satmanın zamanı geçti.
Çalım tavşan avlamaz.
Çalım yaptı çarpıldı.
Çalımı iki satıyor.
Çalımına diyecek yok.
Çalımına getirip adama yapacağını yaptı.
Çalımına getirip yaptım yapacağımı.
Çalımından geçilmiyor; ama cebinde ekmek parası yok.
Çalımından geçilmiyor; ama içmeye cuvara bulamıyor.
Çalımından yanına yaklaşılmıyor.
Çalınasica!
Çalınasın da ellerin ayakların tutmasın.
Çalınıp çarpılasın.
Çalınıp çırpınıp durma.
Çalıntı maldan kimseye hayır gelmez.
Çalıntıyı satın alma, yarın zorda kalma.
Çalış babam çalış, iş bitmiyor ki.
Çalış çalış sonu boş.
Çalışan demir pas tutmaz.
Çalışan zengin olsaydı dedemle babam zengin olurdu.
Çalışana da aşk olsun, çalıştırana da.
Çalışanın aç, çalışmayanın tok kaldığını görmedim.
Çalışırken dört kollu, yiyip içerken tek kollu olacaksın.
Çalışıyorum çabalıyorum; ama işler bir türlü yürümüyor.
Çalışmak ibadetin yarısıdır.
Çalışmak ibadetten sayılır.
Çalışmakla zengin olunsaydı eşeğin semeri altın olurdu.
Çalışmayı kırbaçla, dipçikle çalıştıracaksın.
Çalışmayla değil, para aksatayla²³² kazanılır.
Çalıştık çabaladık ter içinde, yaşam geçti hep zor içinde.
Çalıştım ama başaramadım.
Çalıyı tepesinden sürüyor.
Çalkalay çalkalay yumurtayı cılık ettin.
Çalkana çalkana çalkama oldu.
Çalma elin kapısını, çalarlar kapını.
Çalma kapımı yüzük kaşıyla, çalarlar kapını hançer başıyla.

²³² Aksata: Alışveriş, ticaret.

Çalma kapımı, çalarlar kapını.
Çalmadan çırpmadan servet birikmez.
Çalmadan oynar.
Çalmadan oynuyor, ne zilli o.
Çalmayla çırpmayla bir yere varılmaz.
Çalyaka ettim, cendermeye teslim ettim.
Çam çaliksız olmaz.
Çam dalı ağıl olmaz, eloğlu oğul olmaz.
Çam devirme, yemeden içmeden geçirme.
Çam devirmeyinen çardak bile yapamazsın.
Çam sakızı çoban armağanı.
Çam yarması gibi bir adam.
Çam yarması gibi, boy pos yerinde.
Çam yeşilin batmasın, kız eksiğin bitmesin.
Çamaşır ipi üçgen şeklinde bağlanırsa nazar değer.
Çamaşır taşında tokaçla dövülecek birisi.
Çamaşır ters katlanırsa işin ters gider.
Çamaşırını ele gösteren kendi dünyasını gösterir.
Çamşık'tan ozan çıkar, Çorum'dan yazan çıkar.
Çamşık'tan ozan çıkar, Çukurova'dan yazan çıkar.
Çamur at ki, izi kalsın.
Çamur atma insana, atacaksan kalbini at.
Çamur atmayınan kimseyi kirletemezsin.
Çamur ayırıcıdır, demir ayırıcıdır, kömür ayırıcıdır.
Çamur sıçrattığın insanla yüz yüze gelersen yüzün kızarır.
Çamur yüzlü.
Çamura bastıkça ayağımın altı vıcık vıcık öttü.
Çamura bulaşırsan yıkanmakla kendini temizleyemezsin.
Çamura bulaşma.
Çamura düşürülmeyi sevmem.
Çamura saplanıp kaldık, bir türlü kurtulamıyoruz.
Çamura taş atma üstüne sıçrar.
Çamura yat da kalıbını gör.
Çamura yatıp durma, borcunu derhal (hemen) öde.
Çamura yatma, suya batma, kendini ucuza satma.
Çamurdan çekip çıkardıklarımız sonunda düşman oldular.
Çamurdan da olsa insan insandır.
Çamurlaşma haydi yoluna git.
Çamuru beğenmeyenin ambarı boştur.
Çamuru karnında, çiçeği burnunda; gününü gün ediyor.
Çamuru önce kendine sıva, sonra başkasına.
Çan çaldı, sırrımızı el âleme duyurdu.

Çan çalıp durma, gideceksen kilise daha orda.
Çan çalıp durma, kendin gibi herkesi sağır belleme.
Çan çan edip durma.
Çanağı çömleği kırmak değil, uzun zaman kullanmak marifettir.
Çanağına ne doğrarsan kaşığında o çıkar.
Çanak ağızlıının biri.
Çanak yalayıcılık yapma, onurlu ol.
Çanak yalayıp duruyor.
Çanakçı'nın²³³ culuğu gibi gubarırsın, zoru görünce tısdak sönuverirsin.
Çanakçılıının gücü, Çöplük'teki fakir fukaraya yeter.
Çanakçılıya sormuşlar, "Çorum'a gider misin?" diye. Kömür işi var mı demiş.
Çanakta balın olsun yeter ki, Yemen'den bile sinek gelir.
Çangallanmış dalları budamalı.
Çanına ot tıka bırak.
Çanına ot tıkadım.
Çanına ot tıkarlar, bir daha sesin hiç çıkmaz.
Çankırı'dan Çorum'a tuz gelir, ardından bir kız gelir.
Çantada keklik sanma her gördüğünü.
Çantada keklik, cepte yok metelik.
Çapa yapayım derken çapayı başına yeme.
Çapanoğlu'nun aptes suyundan da beter.
Çapara gün çarpmaz, sinek çarpar.
Çaplı birinin çapsız birisiyle yan yana yürümesi elbette mümkün değildir.
Çapraşık, dolaşık; her işi birbirinden bulaşık.
Çapraz ateşinen vurmuşlar adamı.
Çapsız insan her zaman, her yerde çapsızdır.
Çaptan düştü.
Çaptan düştük, ihtiyarladık gayrı.
Çapulcu!
Çapulculuğunun geçimini sağlıyor.
Çapulcunun aklına uyarsan sen de çapulcu olursun.
Çara pabuca binmek.
Çardakta çalım satma, yetiştir de malın sat.
Çaresine bak da şu işi bitirelim.
Çaresiz kalınca adam evini satmak zorunda kaldı.
Çaresizin silahı şikâyetdir.
Çaresizlikten bunaldı, kime dert yanacağımı bilemiyor.
Çareyi bazen kaçmakta bulacaksın.
Çarığı yedi doymadı şimdi çoraba hırlıyo.
Çarığının sıırımı, biliyor zorumu.

²³³ Çanakçı: Çorum'un merkez köylerinden biri. Çanakçılılar ünlü eşkiya ve kabadayı görünürler. Ama karşıdakini çetin görünce tısdak (yavaşça) susarlar.

Çarığın ayağında olsun içine taş toprak dolsun.
Çarık çarıkla, sarık sarıkla.
Çarık çürük sebzedden yemek olmaz.
Çarıklı erkânıharp.²³⁴
Çark etme, dönüp gitme.
Çarkçıya uğra da kendini bir çarka çektir.
Çarkı bozuk.²³⁵
Çarkı döndü artık, değirmenden un almaya başlar.
Çarkıfelek yüzümüzü güldürmedi ki.
Çarkın dönmüyorsa suçu kendinde ara.
Çarkın ters döneceğine sen ters dön.
Çarkına okurum senin.
Çarmıha germeynen insan tükenmez.
Çarnaçar dediklerine razı oldum.
Çarpık yazmış felek yazımızı.
Çarpınıp²³⁶ duruyor yatağında.
Çarpışan iki ordu gibi birbirlerine girdiler.
Çarpışmamız saatlerce sürdü.
Çarptığın pekmezin tadı damağımda kaldı.
Çarpuk çurpuk olmuş adamın her yanı.
Çarşaf değilim ki, her gelen misafirin altına yayılayım.
Çarşafllara dolanıp kefenlere sarılasıca.
Çarşamba günü doğan çocuğun gözü şaşlı olur.
Çarşamba günü yorgan kaplanmaz.
Çarşamba karı pazarı,²³⁷ erkek pazarı nerde?
Çarşamba pazarı gibi karmakarışık.
Çarşamba pazarı gibi saç baş darmadağın.
Çarşamba yapılan iş çullandır, Perşembe yapılan pullandır.
Çarşamba'yı sel aldıysa bana ne.
Çarşamba'yı sel almış benim neyime. Ben Çorum'a bakarım yel, sel var mı diye.
Çarşamba'yı sel almış, yâr sevmişim el almış, ben de bulurum yarın birini.
Çarşambadan sonra Perşembe, bildiğinden eksik kalma.
Çarşı ağası gibi herkese hükmediyorsun.
Çarşı da mutaf mı kaldı, hepsi kaybolup gitti.
Çarşı esnafı batak insanı sevmez.
Çarşı iti ev beklemez.

²³⁴ Kurnaz köylü.

²³⁵ Düzeni bozuk.

²³⁶ Çarpınıp: Çırpınıp.

²³⁷ Çorum'da eskiden haftada bir gün sebze pazarı kurulurdu. Bunun diğer bir adı da "Karılar Pazarı"ydı. Köylüler ürünlerini bu pazarda satarlardı.

Çarşı köpeği gibi peşimde dolanıp durma.
Çarşı pazar tıklım tıklım insan dolu.
Çarşıda batacağına çamura bat.
Çarşıdaki ete nohut ıslanmaz.
Çarşının ne alışverişi tükenir ne de dedikodusu.
Çat benim alnıma, çat senin alnına.
Çat çaan iken, çaan²³⁸ şehir iken, sarp tepede altın boyunduruk gümüş sapanım kaldı, sattım samanı yaptırdım bu hanı.²³⁹
Çat orada, çat burada.
Çat pat bir iki dil biliyor.
Çatal kazık yere batmaz.
Çatal matal görüyorum seni.
Çatı ağacına nazar değmediğine inanıldığı için reçberler övendirelerini, tırpanlarını ve daha nice aletlerini çatı ağacına asarlar.
Çatık çehrelinin biri o.
Çatında budunda kalsın!
Çatında kalasıca!
Çatır çatır alırım ben alacağımı.
Çatır çatır beş dil konuşuyor adam.
Çatır çatır çatladı toprak.
Çatır çatır jandarma suçluyu konuştu.
Çatır çatır sökerim kollarını bacaklarını.
Çatır çatır yandı bir mahalle.
Çatırdayan çatının altından kaçıp kurtulmaya bak.
Çatısına baykuş konan eve bir uğursuzluk gelir.
Çatışıp durmayın birbirinizle.
Çatıştırdın adamları kendin kaybolup gittin.
Çatkapı geliveriyor komşu.
Çatladın mı, sofraya kuruyor işte!
Çatlak sesinen türkü söylenmez.
Çatlak testi çınlamaz.
Çatlasan da patlasan da bu iş dediğin gibi olmaz.
Çatlasan da patlasan da öküzün yularını çekeceksin.
Çatlayıncaya, patlayıncaya kadar yiyorsun.
Çatma kaşını, çatarım kaşımı.
Çay bir, çeşme çok.
Çay çay değil, Çapanoğlu'nun aptes suyu.
Çay doldurulduğunda bardağın üzerine çöp çıkarsa misafir gelir.
Çay gider, kum kalır.
Çay kenarında kuyu kazıyor.

²³⁸ Çaan: Çağan.

²³⁹ Hüyük köyünde bir han harabesinde bulunan yazı.

Çay taşının yanında çay taşı, say taşının yanında say taşı.
Çaya varmadan çemrenme.²⁴⁰
Çayı görmeden paçaları çemreleme.
Çayı görmeden paçaları sıvama.
Çayı görmeden paçaları sıvama, dağdan gelip girme ovama.
Çayın bardağında çay çöpünün çıkması misafir geleceğinin işaretidir.
Çöp sertse erkek misafir, yumuşaksa kadın misafir gelecektir.
Çayır danası gibi maşallah.
Çayır güzeli atları binmeye alıştırmalı.
Çayırdan attan, zemheride kurttan, harman sonu Türk'ten sakın.
Çayırdan mı geliyorsun, ağzın burnun yeşermiş.
Çaylağın teki, nerede ne yapacağımı bilmiyor.
Çaysıra gittik, kumsıra geldik.
Çebiş²⁴¹ suratlı kadın.
Çebiş yüzlü.
Çebişleri gündönümünde doluya yakalatma.
Çek arabayı buradan defol git!
Çekebileceğin kadar yük yüklen.
Çekeceği varmış adamın, başına gelmedik kalmadı.
Çekenden dert eksik olmaz, sürenden zerk eksik olmaz.
Çeki taşı gibi oturduğu yerden kımıldamıyor.
Çekik gözlüm, dolunay yüzlüm benim.
Çekik gözlüyü kim sevmez ki?
Çekil aradan kafamı bir de sen ütüleme.
Çekilmedik yarması var.
Çekirdeksiz üzüm, odur benim gözüm.
Çekirdekten yetişmiş, işin inceliklerini biliyor.
Çekirdekten yetişti, anasının gözü.
Çekirge bi sıçrar, iki sıçrar...
Çekirge bir sıçrarsın, iki sıçrarsın, üçüncüde ele geçersin.
Çekirge furyasına yakalandık; elimizi, ayağımızı kuruttular.
Çekirge gibi cır cır öteceğine karınca gibi çalışmasını öğren.
Çekirge ne ki, budu ne olsun.
Çekirge salgınıyla, düşman salgınından bizi koru Yarabbim.
Çekişe çekişe pazarlık yapılmaz ki.
Çekişilmeyince pekişilmez.
Çekişmeyle kimin eline ne geçer ki?
Çekişsiz, dövüşsüz aile yoktur; önemli olan sorunları birlikte çözebilmektir.
Çekiver kuyruğunu, nere giderse gitsin.
Çekiye, kantara, kiloya gelmiyor.

²⁴⁰ Çemrenme: Paçayı sıvama.

²⁴¹ Çebiş: Bir yaşındaki keçi.

Çekmekle yılıanı deliğinden çıkaramazsın.
Çektiğim çile benim, keyif el âlemin.
Çektiğimiz ziyan, yaptığımız kârdan çok oldu.
Çektiğin virde bak, girdiğin yurda bak.
Çektim cerememi, verdim cürümümü.
Çektire çektire artık her şeyi gırtlığıma getirdin.
Çektire çektire bana kan kusturdu.
Çelebi insanların nesli tükenir oldu.
Çelebi konser dediğin bizde böyle olur.
Çeliğe su ver, yolcuya yol ver.
Çelik çomak oynamak da tarihe karıştı.
Çelik gibi bir vücudu var.
Çelimsizin kendisine faydası yok ki, ele faydası olsun.
Çelme atarsan, çelme atıp seni de yere düşüren olur.
Çelme takmaya çalışma, işi çözmeye çalış.
Çelpeşik adamdan uzak duracaksın.
Çelpeşik işlere burnumu sokmam ben.
Çemrek ol.²⁴²
Çene çalmak.
Çene çalmayla bir yere varılmaz.
Çene çalmayla kendini adam edemezsin.
Çene yarışında kimin kiminle çıkışacağı belil olmaz.
Çene yarışında kimsenin kazancı olmaz.
Çene yarıştırmada ben seninle çıkışamam.
Çene yarıştırmak gevezelerin işidir.
Çenebazınan çene çalınmaz.
Çenen çekile, kör olası, sürüm sürüm sürünesin.
Çenen çekilsin de dilin tutulsun.
Çenen kaşınıyor galiba gene.
Çenen tutulsun da, ağzına diline kilit vurulsun.
Çenen tutulsun, onun bunun başını ağrıtamayasın.
Çenende bir tutam kıl taşıyacağına, yüreğinde bir damla kan taşı.
Çenene elekçi değneği değsin.
Çenene hırsız taşı çarpsın.
Çenene hırsız taşı değsin de birazcık az konuş.
Çeneni bağlasınlar da bir daha hiç konuşama.
Çeneni tut, gevezelenip durma.
Çeneni yorma boşuna, herkes bildiğini okur.
Çenesi açıldı, artık onu susturmak zor.
Çenesi bağlanasica.
Çenesi çekilesice.

²⁴² Çabuk ol.

Çenesi çok kuvvetli; herkese, her şeye bir laf buluyor.
Çenesi düşük senden aldığını kırk yere satar.
Çenesi düşük.
Çenesi düşükten sır bekleme.
Çenesi gevşedi, gene başladı konuşmaya.
Çenesi kilitlendi, konuşacak bir şeyi kalmadı.
Çenesi makineli tüfek gibi çalışıyor.
Çenesi titreyip duruyor; ama hâlâ ölmedi.
Çenesini bağladılar, hâlâ dırđır etmeye çalışıyor.
Çenesini bağladılar, son yolculuğa hazır.
Çenesini bıçak açmıyor adamın.
Çenesini bıçak açmıyor, inadından vazgeçmiyor.
Çenesini dağıtmazsan daha çok konuşur o.
Çenesini tutmasını bilmiyor.
Çenesinin kuvvetiyle herkese meydan okuyor.
Çeneye tutulan boraya tutulur.
Çeneyi (köşeyi) dönünce duvarın dibinde kimin yattığını görürsün.
Çengel takmayınan benimle başa çıkamazsın.
Çengelde bekleyen et kokar.
Çengelde et varsa, elbet ona bir sinek gelir konar.
Çengele et takacağını, beni iki bacağımdan asacağını mı sanıyorsun?
Çengellerde asılı kalasın.
Çengelli iğne gibisin, yakaladığın elinden kurtulamıyor.
Çengi çalgıya uymayı bilir.
Çengi ölüsü çalgı ile kalkar.
Çengi takımı, çalgıcı takımını bilir.
Çengiye oyun öğretilmez.
Çengilik öğreneceğine kadınlık yapmayı öğren.
Çepeçevre kuşattılar orduyu.
Çepeçevre sarıverdiler etrafımı.
Çepel adamınan arkadaşlık kurma.
Çepelin biri.
Çepelin nerde ne yapacağı belli olmaz.
Çepelin nerde yattığı kalktığı belli olmaz.
Çepelli buğday pazarda para etmez.
Çer çöple kış geçirilmez.
Çerçi başındakini çığırır.
Çerçi kızı boncuğa âşıktır.
Çerçi yükündekini satar.
Çerçici eşeği gibi kokuyor.
Çerçinin çenesine takılırsan kurtulman biraz zor olur.

Çerçiyi çığırtmıyon, eşşeği anırtmıyon.
Çerçiyile evlenenin çerezi eksik olmaz.
Çerçiyen çene yarışına girilmez.
Çerden çöpten adamlarla oturup kalkma.
Çerezci çereziyle adam tavlamayı bilir.
Çergenin²⁴³ içinde yaz geçer; ama kış geçmez.
Çeteler esnafı vergiye bağladılar sanki, her ay gelip haraçlarını alıp gidiyorlar.
Çetrefillik yapmadan uzaklaş buradan.
Çevik adamı da severim, çevik atı da.
Çevir kaz yandı.
Çevir kazı yanmasın, komşuların uyanmasın.
Çeviriden çeviriye fark vardır.
Çevre adamı adam da yapar, adamlıktan da çıkarır.
Çevrende kimseye gölge düşürme.
Çevrene herkesi yaklaştırırsan zararını çekersin.
Çevresindekileri kırıp dağıtıyor, kendini yalnızlaştırıyor.
Çeyizin serili kalsın.
Çeyizli gelin gitti, üstünde eski bir elbiseyle geri döndü.
Çıbanbaşı.
Çıbanbaşını koparmayınca irin temizlenmez.
Çıbanın başı koparılmazsa irin deşilmez.
Çıbanın başı, kardaşa düşürür kardaşı.
Çıbık iken çıt, hezen iken küt.
Çıbık iken çitlemeyen, ağaç iken kütlemez.
Çıbıkken çıt demeyen odunken küt demez.
Çığır açılmayan yolda kolay yürünmez.
Çığırdan çıktı artık.
Çığırından çıkan işten hayır gelmez.
Çığırından çıkandan, etrafını dağıtıp yıkandan uzak dur.
Çığırından çıkarsan bir daha yolunu bulamazsın.
Çığırtkanlığın sonu hüsrarla biter.
Çığırtkanlık ticaret değildir.
Çığırtkanlık yapacağına çobanlık yap.
Çığlığı bastım birdenbire, ortalık allak bullak oldu.
Çığlıgımı duyup da gelmediysen tû yüzüne.
Çığlık atsan da, kendini yere atsan da elimden kurtulamazsın.
Çığlık koparıp etrafındakileri başına topladı.
Çık şöyle meydana bir baş göster.
Çıkacağı ağaca göre tırman.
Çıkar yolu bulmak için kimine emmi, kimine dayı diyeceksin.

²⁴³ Çerge: Derme çatma çadır.Çerge biçiminde de söylenir.

Çıkar yolun kapısını herkes açamaz.
Çıkardığın pislik vücuduna geri girmez, etrafa yayılıp zarar verir.
Çıkarı olmadan o adam bir adım atmaz.
Çıkınındakileri dök de göreyim.
Çıkınıni hazırlamış, bir gecede yok olup gitti.
Çıkıp bir gün geleceksin sanıyorum, yoluna bakıp duruyorum.
Çıkış deliği buluyorsan hemen oradan çıkıp kaç.
Çıkış yolu bulduğun zaman beladan kaç.
Çıkışı çıkış değil ki, sonu hayırlı olsun.
Çıkışıp da kalbini kırdığın şu zavallı insana bak.
Çıkmadık canda umut vardır.
Çıkmadık candan umut kesilmez.
Çıkmaz ayın son çarşambası.
Çıkmaz ayın son çarşambasında alırsın paranı.
Çıkmış doksana, inmez seksene.
Çıkrığı²⁴⁴ çeviren ip değil, koludur.
Çıkrığın dönsün de ipin nasıl olursa olsun.
Çıkrığın izine bakma, kendi özüne bak.
Çıkrığın marifeti kolunda değil, iğindedir.²⁴⁵
Çıktığın daldan inmesini de bileceksin.
Çılbıra yoğurt katıp da ye, ekmeği bana bana batıp da ye.
Çın çın inletiyor her yeri.
Çın çın ötüp duruyor.
Çıngar çıkarmanın ne gereği var şimdi.
Çıngının düştüğü yerde koca bir orman yanar.
Çıngıraklı deve kaybolmaz.
Çıngırdağa ot basıp çeneni tutsan da kurt sürünün nereye gittiğini bilir.
Çıplak (cılbak) ata binen tez düşer.
Çıplak ata binmek yiğit harcıdır, bu iş herkesin harcı değildir.
Çıra is vere vere, canlı ses vere vere yanar.
Çıracı olsam ay akşamdan doğar.
Çırağ yakmadan cem aydınlanmaz.
Çırpılmış ahlak gibi bir şey.
Çırpındıkça batıyor.
Çırpınışın boşuna.
Çıtı pıtı.
Çıtır pıtır.
Çıtkırıldım, çıtkırıldım, ben de bir çıtkırıldıma vuruldum.
Çıtkırıldımın biri.
Çıtlık sakızı.

²⁴⁴ Çıkrık: Yünü ip haline getirmek için yapılmış bir gereç.

²⁴⁵ İğ: Çıkrıkta ipin sarıldığı metal bir şiş.

Çıyan gibi bakıyorsun bakarken.
Çıyanlık etme burnunu yere sürterler.
Çiçeği burnunda bekliyorsun.
Çiçeği burnunda, çamuru karnında.
Çiçeği burnunda, bebeği karnında.
Çiçek gibi açılmışsın.
Çiçek gibi giyinip kuşanmış.
Çiçek gibi güzel kokuyor.
Çiçekçi sokağı dilberi.
Çiçekli dala el uzatılmaz.
Çift çubuk zamanı iş bırakılıp gezmeye gidilmez.
Çift kapıya bile sığmayan devenin biri.
Çiftçi gittiği kadar, çoban güttüğü kadar.
Çiftçi isen tarlayı herk et, herk etmezsen terk et.
Çiftçi yağmur ister yolcu kurak, cümlelerin muradını veren Hak.
Çiftçilik, eşeğin kuyruğuna benzer, ne uzar ne kısılır.
Çiftçinin ambarı sabanın ucundadır.
Çiftçinin karnını açmışlar, kırk bıyıcık çıkmış.
Çiftçinin karnını yarmışlar, kırk tane gelecek yıl çıkmış.
Çifte atıp durma, arka bacağını kırarsın.
Çifte kumrular gibi birbirlerinden ayrılmıyorlar.
Çiftini oh oh diye sürersen, ekini vah vah diye biçersin.
Çiftlik kâhyası gibi mayıs kokuyorsun.
Çiğ adamın biri.
Çiğ davranışlarının biri.
Çiğ sözlünün biri.
Çiğ yemedim ki karnım ağrısın.
Çiğ yiyenin karnı ağrır.
Çiğ yumurta soyulmaz.
Çiğdem aş, baharın başı.
Çiğdemler biter bitmez çiğdem aş yapacağız.
Çiğidi kırmayınca içini göremezsin.
Çiğlik yapma, çiçeğini dalından koparırlar.
Çiğnediğin lokmada kimlerin emeği olduğunu da düşün.
Çiğnediğin yerlerdeki çığlıkları da duy.
Çiğnek yerde dolaşma, kimseye de bulaşma.
Çiğnemenen lokma bile yutulmaz.
Çiğnemeyle sakız tükenmez ama çenen yorulur.
Çiğneyecek diş bulamayınca dert yanmaya başlıyorsun.
Çiğneyip geçtiğin yerlere dönüp bakmasını da bil.

Çikhasanlı mısın, Göpsenli mi?²⁴⁶
Çil çil altınlar saymakla bitmiyor.
Çil yavrusu gibi dağılıp gittiler.
Çil yavrusu gibi hepsi birdenbire dağılıverdi.
Çile çek, çile çek; kazancını ele çek.
Çile çekiyorsan ömrün tez biter.
Çile çekmek her adamın harcı değildir.
Çile çekmeyen çileyi bilmez.
Çile çilehanede çıkarılır.
Çile dolduruyorum, her gün kendimi daha çok öldürüyorum.
Çileden çıkardılar beni.
Çilekeşe “nasılsın?” diye sorma, elinin artığını götür.
Çileli ömrüm, belalı ömrüm.
Çileye girmek kolay; ama çıkmak zordur.
Çilin var mı, dilin de vardır.
Çilli horoz, çırpınıp duruyor.
Çillinin çilini silmekle, yıkamakla gideremezsin.
Çim ektiğin yere su vermeyi unutma.
Çimdik atmayınan et kopmaz.
Çimiltiyi çit, yavşağı bit etme.
Çimmeyinen, taranmayınan herkese hoş görünemezsin.
Çimmeyle kendini paklayamazsın.
Çin çin diyeceğine Çingene deyiversene.
Çingene ciğer pişirir, yemeden karnını şişirir.
Çingene çingeneye çatmayınca kasmağın kimin boğazına geçeceği belli olmaz.
Çingene davulu gibi tam tum edip durma.
Çingene döğüşü.
Çingenenin ipini, kendisine çektirirler.
Çingene düğünü, hoyrat derneği davulsuz olmaz.
Çingene evinde kaymak aranmaz.
Çingene gelini gibi kırıtp durma.
Çingene pazarlığı.
Çipildek.
Çirkef!
Çirkef çarşısından çarşaf bile alınmaz.
Çirkefe taş atma, üstüne pislik sıçrar.
Çirkin bürünür, güzel görünür.
Çiseleyen yağmur insanı daha çok ıslatır.
Çit ile koyun, kalanı oyun.

²⁴⁶ Çorum'un iki ayrı köyü.

Çivi çıkar; ama yerinde iz kalır.
Çivi çivi, su sancıyı söker.
Çivi gibi çakıldığı yerde kaldı.
Çivi kesti dişlerim ayazda.
Çivisiz tahtayı yel uçurur.
Çizmeden yukarı çıkma.
Çizmeden yukarı çıkmaya başladın sen.
Çoban çok olursa koyunlar mundar ölü.
Çoban demiş, “günüm bitti”, hiç dememiş “ömrüm bitti.”
Çoban gider koyuna, oğlan gider oyuna.
Çoban kulübesinde padişahlık rüyası görmüş.
Çoban sopasıyla gelir, kız kendi gönlüyle.
Çoban, “günüm bitti” demiş, “ömrüm geçti gitti” dememiş.
Çoban, yamağına öyle bir tokat vurdu ki, oğlan davarın sayısını bile unuttu.
Çobana güvenmezsen zararı kendin çekersin.
Çobana koyun, oğula baba huyun gütmek gerek.
Çobanaldatan gibisin, ele avuca yaklaşmıyorsun.
Çobandan rençber, rençberden çoban olmaz.
Çobanı da çekip çevirmeye bir çoban lazım.
Çobanı evlendirmişler, “akşam soyun, sabah giyin buna insan mı dayanır” demiş.
Çobanın azığı burçalıktır.²⁴⁷
Çobanın da tüneyecek bir yere ihtiyacı vardır.
Çobanın gönlü olursa tekeden kölemez sağı.
Çobanın gönlü olursa tekeden süt çıkarır.
Çobanları öyle bir ürküttük ki, bir daha buralara gelediler.
Çobansız (köpeksiz) koyunu kurt kapar.
Çocuğa buyur yumuş, ardı sıra kendin koş.
Çocuğa iş buyuran ardı sıra kendi gider.
Çocuğa iş, peşine düş.
Çocuğa terbiye çocukluğunda verilir.
Çocuğu ana babasına karşı yelleyip durma.
Çocuğu azarlayıp kendinden soğutma.
Çocuğu beşiğe belediler, altına öllük elediler.
Çocuğu beşiğinde iken sevmeye başla.
Çocuğu bir aldatırsan kendin bin aldanırsın.
Çocuğu cuma günü yıkarlarsa ömrü kısılarımış.
Çocuğu çocukken çocukluğa alıştıracaksın.
Çocuğu doğuran da, eğitecek olan da anasıdır.

²⁴⁷ Burçalık: Ilkbaharda yaprak açan, yumru kökleri yenen bir bitki.

Çocuğu fazla sıkma, kendinden uzaklaştırırsın.
Çocuğu işe sal, arkası ile bile var.
Çocuğu olmayan hanımlar lohusanın sonunu alarak hamamda üstüne otururlarsa çocukları olur.
Çocuğu yaşamayan kadınlar çocuklarına duyulmamış bir ad koyarlarsa çocuklarının yaşayacağına inanılır.
Çocuğu yaşamayanlar yedi evden bez toplayıp diktikleri elbiseyi çocuğa giydirirlerse, çocuğa ana veya babanın adını verirlerse o çocuğun yaşayacağına inanılır.
Çocuğum hastalanmasın da ben hastalanayım.
Çocuğumun boyu boyumu aştı.
Çocuğun hevesini iyice köreltti.
Çocuğun okula başlayınca sonuna kadar onun bir parçası sen ol.
Çocuğun perişanlığını görünce yüreğim sızladı.
Çocuğun üstünden atlanırsa o çocuk kısa kalırmış.
Çocuğun üstünden atlanırsa o çocuk ölmüş.
Çocuğun yediği helal, giydiği haramdır.
Çocuğuna bıraktığın ad babanı utandırmasın.
Çocuğuna, eşine şefkat göstermeyen ele gösterir mi?
Çocuğunu iyiye alıştıırırsan iyi, kötüye alıştıırırsan kötü olur.
Çocuk akrabalarına iyice yabanileşti.
Çocuk akşam eve dönmeyince köylü köylücek yollara döküldük.
Çocuk birdenbire boy atmaya başladı.
Çocuk büyüdükçe her geçen gün daha çok farklılaşıyor.
Çocuk büyötmek taş kemirmektir.
Çocuk cıyak cıyak bağırdıysa da sesine kulak veren olmadı.
Çocuk dediğin düşe kalka büyür.
Çocuk deyip de geçmeyin.
Çocuk emeklerken bacalarının arasından geriye bakarsa misafir gelir.
Çocuk emekleyince eve misafir gelir.
Çocuk gibi her şeye seviniyor.
Çocuk insanı düşmanın kapısına kul eder.
Çocuk işten iyice bıdı, kaçacak yer arıyor.
Çocuk mezeri gibi.
Çocuk palazlanıp koşmaya başladı.
Çocuk serpilip gelişti; ama benzinde kan yok.
Çocuk tıpatıp babasına benziyor.
Çocuk uyurken anası dışarı çıkarsa çocuğun uykusunu da alıp götürür.
Çocuk uyurken öpölmez.
Çocuklar bir çukurda biriken su gibidirler, ne tarafa yol açarsan o tarafa akıp giderler.
Çocuklar, kadınların kocalarına karşı kullandığı önemli bir silahtır .

Çocuklara nazar değmemesi için alınlarına ya da kulaklarının arkasına tencere dibinden alınan is sürülür.
Çocukları sevindir ki, yaşlandığında onlar da seni sevindirsinler.
Çocuklarıma kavuşunca dünyalar benim oldu.
Çocuklarımı benim aleyhimde hınca hınç doldurdu.
Çocuklarımın acıları içime dert oldu.
Çocuklarımın ölüsünü öpeyim.
Çocuklarının başı için bir ekmek parası.²⁴⁸
Çocuklarının dizginlerini çek biraz.
Çocuklarının talim ve terbiyesine dikkat et.
Çocukluğu aklına geldi gene.
Çocukluğu tuttu gene, bir oyuncağı eksik.
Çocukluğu tuttu, ne yapacağını bilemiyor.
Çocukluğu tuttu, ne yaptığının farkında değil.
Çocukluğumda elimden tutarak babamın bana verdiği cesareti şimdi daha çok arıyorum.
Çocukluk etme, yaşından başından utan.
Çocuksuz evlilik meyvesiz ağaca benzer.
Çocuktan al haberi.
Çoğa tamah eden azı da bulamaz.
Çoğu bulup savurmayı düşünme, biraz da azla yetinmeyi öğren.
Çoğu zarar, azı karar.
Çok ağız bir olsa, bir ağız yok olur.
Çok ağlayan çocukların ağızına çarşamba günü çarık çarpılır.
Çok ağrıma gidiyor bazı şeyler.
Çok aradım; ama avurduma göre kaşık bulamadım.
Çok arpa at çatlatır.
Çok ayrı tipte, kendini beğenmiş bir adam.
Çok başlı çoğan kaynatmış.
Çok beceriksiz biri, elini yüzünü yıkamayı bile beceremiyor.
Çok bereket çok harekettendir.
Çok bet konuşmaları var, bu yüzden ondan nefret ediyorum.
Çok bilen çok yanılır.
Çok biliyorum diyerek konuşanın dili başına bela olur.
Çok bilmiş görünüyor; ama konuştuğuça aklının dibi eşiniyor.
Çok bilmiş!
Çok bitik bir durumda, konuşacak hali yok.
Çok bulup çok yiyeenin boğazı başına bela olur.
Çok büyük tehlikeler atlattık; ama çok şükür bu günlere ulaştık.
Çok cefalar çektim; ama bu hepsinden acı oldu.

²⁴⁸ Dilenci sözü.

Çok cin fikirli, nerde kimi çarpacağı belli olmaz.
Çok civanmert bir insan.
Çok çakır pençeli biri, tuttuğunu koparıyor o.
Çok çalımlı bir bayan.
Çok çalışsın, az bulasın.
Çok çekici bir bayan o.
Çok çilekeş zavallının biri.
Çok dillendi düdüklendi.
Çok diş bile di; ama diş geçiremedi.
Çok diş gıcırdat di; ama bir şey yapamadı.
Çok dişi bir gülüşü var.
Çok dost bulmak pek kolaydır, lakin sadakatli dost bulmak pek zordur.
Çok düşündüm; ama olanaklarımla sonuca varamadım.
Çok eli işte gör, az eli aşta gör.
Çok ferasetçi²⁴⁹ bir adam, işine kimsenin akli ermiyor.
Çok fırtınalar gördük; ama hepsini atlatmasını başardık.
Çok formaliteci birisi, her şeyi ince eleyip sık dokuyor.
Çok gayret ettim; ama elime bir şey geçmedi.
Çok geveze birisi.
Çok gezen çoban çok dereyi tepeyi bilir.
Çok gezen çok şey bilir.
Çok gezen çok şey görür.
Çok gezen kadının evine hayrı olmaz.
Çok gezen mi bilir, çok yaşayan mı?
Çok gezen tavuk, ayağında pislik getirir.
Çok gülen çok ağlar.
Çok gülünürse, çok gülenin çok ağlayacağına inanılır.
Çok havlayan köpek ısırmaz.
Çok hesaplı kitaplı davranan bir adam.
Çok hisli birisi.
Çok ihtiraslı bir insan.
Çok ince düşünüp kaba dokuma (konuşma).
Çok iş bilir bir insan.
Çok izanlı bir insan.
Çok kadir bilir bir insan.
Çok konuşan çok yanılır.
Çok konuşanın aklının dibi çabuk görünür.
Çok konuşmayan çok şey anlatılamaz.
Çok konuşup bıktırma kimseyi.
Çok koşan tez yorulur.

²⁴⁹ Ferasetçi (firasetçi): Kurnaz, zeki, iş bilir.

Çok kurnaz.
Çok laf olan yerde yalan, çok para olan yerde talan vardır.
Çok mal çok düşünen kafa ister.
Çok mal haramsız, çok laf yalansız olmaz.
Çok medih²⁵⁰ten zem²⁵¹ çıkar.
Çok muzdarip durumda zavallı.
Çok naz âşık usandırır.
Çok nazdan gönül bıkar.
Çok sakaldan ak sakala, ak sakaldan yok sakala geldim.
Çok sendeledik; ama gene de düşmedik.
Çok sıkıntıya düştüm; ama atlattım çok şükür.
Çok sıkışan çok sızlanır.
Çok söyledik yalanı, yarına kalsın kalanı.
Çok söyleme arsız edersin, aç bırakma hırsız edersin.
Çok söyleme yüzüz olur, çok yüz verme arsız olur.
Çok söyleye söyleye arsız ettin.
Çok söz Kuran'a yakışır.
Çok söz yalansız, çok para haramsız olmaz.
Çok şaşaalı bir düğün yaptılar.
Çok şükür başım göğe erdi, gönlüm rahatladı.
Çok şükür bu işten yüzümüzün akıyla çıktık.
Çok şükür işyerinde karışanım görüşenim yok.
Çok şükür ömrümüzde bir rahat yüzü gördük.
Çok şükür seni bana kavuşturanlara.
Çok şükür varıp oraya ayak bastı.
Çok şükür yüreğime biraz su serpmiş oldun.
Çok şükür, sonunda selamete erdik.
Çok tabansızın biriymiş, ortalıktan yok olup gitti.
Çok taş yürekli biri, ondan merhamet beklemeyin.
Çok temiz adamdır, "Doğunca bir kere ebe yıkadı, ölünce bir kere de imam yıkasın yeter" diyor.
Çok tevekkel bir adam, hiçbir işin sonunu düşünmeden her işe burnunu sokuyor.
Çok tiredez bir gelinim var. Onu büyüten ana babaya Allah uzun ömür versin.
Çok tok sözlü biri, hatır gönül nedir bilmiyor.
Çok tonton, çok sevimli bir kadın.
Çok tuhaf şeyler anlattı, gülmekten hepimiz kırıldık.
Çok uğraştık; ama o işin sonunu getiremedik.
Çok uyanıksın bakıyorum da.

²⁵⁰ Medih: Methetmek, övmek.

²⁵¹ Zem: Kötüleme, yerme, yergi.

Çok ürüyen it, sürüye getirir kurt.
Çok vefasız biriymiş meğer.
Çok verimli bir avrat, kocasına her yıl bir evlat veriyor.
Çok yakınlık gösterdiler bize.
Çok yakınlık gösteriyor bana nedense?
Çok yaralar kapanır da yürek yarası kapanmaz.
Çok yaşayan bilmez, çok gezen bilir.
Çok yaşayandan sorma, çok gezenden sor.
Çok ye ol helak, az ye ol melek.
Çok yelli bir kız, onunla evlilik yapılmaz.
Çok yerden atıldım, bir baltaya sap olamadım.
Çok yol teptik; ama menzile varamadık.
Çok yumuşak başlı bir çocuk.
Çok zevk ehli bir adam.
Çok ziyankâr bir çoban, zarar vermediği kimse yok.
Çok zoruma gidiyor olup bitenler.
Çokça yedirdim kirazı, memnun etmedi marazı.
Çolpalığın²⁵² devam ediyor gene.
Çolpaynan çorba içmeye kalkışma.
Çoluğun çocuğun çökelsin.
Çoluğun çocuğun it yalağından kalanları toplasın.
Çoluğuna çocuğuna, çevrene örnek olmasını bil.
Çoluğunun çocuğunun hayrını görmeyesin.
Çoluk çocuğa karışasın.
Çoluk çocuğa karıştı, artık uslandı.
Çoluk çocuğumun hayrını görmeyeyim.
Çoluk çocuğunun hayrını görmeyesin.
Çoluk çocuk içinde kaldık.
Çomak burunlu.
Çongarın iti gibi başıma üşüştüler.
Çongarın iti gibi ne başımıza biriktiniz?
Çorabının altı yırtıksa bir daha yırtılmaz.
Çorak toprak ürün vermez; ama kerpici yağmura çok dayanır.
Çorap söküğü gibi çektikçe ipi geliyor.
Çorap söküğü gibi devam edip gidiyor.
Çoraplar o kadar çabuk eskiyor ki, çitimekle bitiremiyorum.
Çorba gibi karmakarış oldu.
Çorba yemekle kaşık kırılmaz.
Çorbada senin de tuzun bulunsun.
Çorbada senin de tuzun olsun istedim.
Çorbadan ağzı yanan yoğurdu üfleyerek yer.

²⁵² Çolpa: Beceriksiz, eli işe yakışmayan.

Çorbam yok taşacak, kocam yok boşayacak.
Çorbamı sıcak iç de miden ısınsın.
Çorum da çok tehcirler, çok sürgünler görüp yaşadı.
Çorum mapushanesinden Sinop'a sürdüler.
Çorum nere, Çankırı nere?
Çorum Ovası'nda tarlan olacağına Düvenci Dağı'nda (Eyerci Dağı'nda) yaylan olsun.
Çorum sürgünler şehridir.
Çorum yandı tutuştu, nice canlar telef olup gitti.²⁵³
Çorum'a Köseadağı'ndan kar gelir, Akdağ'dan yâr gelir.
Çorum'da bir Veli Paşaların konağı, bir de Nurdoğanların yunağı,²⁵⁴
var mı ötesi?
Çorum'da senenin yarısı yaz, yarısı kış.
Çorum'daki çizmeye ayağını uzatma.
Çorum'dan aldım bakır, kim sevmez gözleri çakır.
Çorum'dan göçmeyinen Çorum'u unutamazsın.
Çorum'u yutup götüren Ankara'dır.
Çorum'un elekçileri²⁵⁵ olmazsa hepimiz eleksiz, sepetsiz, kalbursuz,
gözersiz kalacağız.
Çorum'un özlü ununu hamur yoğuran her kadın bilir.
Çorum'un yağmuru Koparan'dan,²⁵⁶ poyrazı şimalden gelir.
Çorumun poyrazı her gün efil efil eser.
Çot çolak olasin!
Çöğdür gitsin .²⁵⁷
Çöğdürük.
Çöğdürüm çüş.
Çökeğe batmak kolaydır; ama çıkmak zordur.
Çökek gibi.
Çökeleği basa basa deriye (çömleğe) doldurmuşlar.
Çökeleği bastım deriye, bir avuç yağ kaldı geriye.
Çökelekle iddialaşma, boğazını tıkar öldürür seni.
Çöküp gitmiş zavallı; o eski dinçliği, güzelliği yok artık.
Çöküşün başladığı yerde ayağa kolay kalkılmaz.
Çölde karıncalar tosbağaları taşır.
Çölü görmeden çölleşmeye başladı.
Çömçü'nün enüğü gibi.

²⁵³ 1980 yazında Çorum'da büyük olaylar yaşandı.

²⁵⁴ Yunak: Hamam.

²⁵⁵ Elekçi denilen farklı bir grup vardır Çorum'da. Bunların kaldığı mahalleye de "Elekçi mehlesi" denir. Geçimlerini el işleriyle sağlarlar.

²⁵⁶ Koparan: Uğurludağ ile Dörttepe Dağı arasında bir boğaz. Çorum-Ankara karayolu buradan geçer.

²⁵⁷ Sidikle anlamında.

Çömleğe çökelek basmak ayrı şey, kumar makinelerine para basmak ayrı şeydir.
Çömlek demiş “dibim altın”, kaşık demiş “girdim çıktım.”
Çömlekçi suyu saksıdan içer.
Çöp başka, çöplük başka.
Çöp gibi incelmış iyice.
Çöp!²⁵⁸
Çöpçü çavuşu gibi elin arkanda dolanıp durma.
Çöpçü çavuşu gibi ötüp durma.
Çöplük gargası ötünce çevreden uğursuzluk çıkarmış.
Çöplük gargası ötüyo.
Çöplük horozu gibi gördüğüne sulanıyor.
Çöplük'te²⁵⁹ nallattım atı eşeği, Tüfekçi Haşim'den²⁶⁰ aldım fişeği.
Çöplükçü!
Çöplükte bulduğunu getirme bana, pazardan aldığını getir.
Çöpü çöplüğe atmamanın insanlığından şüphe edilir.
Çöpü çöpten ayırmak zordur.
Çöpün nereye döküleceğini çöp arabası bilmez, çöpçü bilir.
Çörden çöpten şeyler.
Çöreği hak ettiysen ye.
Çöreğin büyüğü unun çokluğundan olur.
Çörek her zaman yağlı gelmez sofraya.
Çöreklendi başköşeye, adam yerinden kalkmak bilmiyor.
Çörtten ağızlı.
Çörtenden yağmur suyu akar gibi bu nasıl işeme böyle?
Çötük Musa'nın²⁶¹ eşeğine bakacağına, altındaki döşeğe bak.
Çöven²⁶² ararsan Yaydığın kırına gideceksin.
Çöven ile geveni (keveni) birbirine karıştırma.
Çöven ile temizlenen, döven ile kirlenir.
Çöze çöze ben bu derdi bitiremedim.
Çubuğunu tütürüyor, keyfine diyecek yok.
Çubuk iken çıtlamayan, hezen²⁶³ iken kütlemez.
Çukurören'den²⁶⁴ kar gelir, Adana'dan nar gelir.
Çukurörenli Kara Veli'nin eşeği gibi kiridikçe kiriyor.

²⁵⁸ Hiçbir değeri olmayan.

²⁵⁹ Çöplük: Çorum çarşısının bir bölümü.

²⁶⁰ Tüfekçi Haşim: Çorum'un, uzun yıllar av malzemeleri satan eski esnaflarından biri. Tüfekçi Haşim'in soyadı Atar idi.

²⁶¹ Çötük Musa: Tolamehmet köyünden Musa Taşkiran.

²⁶² Çöven: Helvacıkökü de denilen bir bitki. Yamru yumru kökünden yıkanınca sabun köpükleri gibi köpükler çıkar. Çorum'un Yaydığın köyünün kırlarında bolca bulunur.

²⁶³ Hezen: Damların üstüne döşenen iri ağaç, kiriş.

²⁶⁴ Çukurören, Çorum merkeze bağlı, Köseadağı yamacında bir köydür. Geçmişte geçimlerini kar ve odun ticaretiyle sağlamışlardır.

Çukurumu kazma, kazarlar senin de çukurunu.
Çul içinde aslan yatar.
Çul içinde yatan aslan da vardır.
Çul tutmaz tazı.
Çula çaputa harcadı, elindeki parayı pulu.
Çula çaputa sarılasın.
Çulsuz tazının biri.
Çulsuzla evlenenin aklına yanarım.
Çulsuzun biri.
Çulsuzun neyini alacaksın ki?
Çulu yer tuttu, gayrı kimseye mudarası yok.
Çulunu düzmüş, nereden düzdüyse.
Çuvaldızı başkasına batırmadan önce iğneyi kendine batır.
Çuvalladı.
Çuvallama ulan!
Çürük almadan (elmadan) hayır bekleme.
Çürük çarık, hepsi soytarık.
Çürük dişin ağrısı da bitmez, kokusu da.
Çürük dişinen sağlam dişin gördüğü iş bir olur mu hiç?
Çürük domates gibi cılkımış.
Çürük iple kuyuya inilmez.
Çürük sebze meyve yeme, garazım kendime deme.
Çürük tahta çivi tutmaz.
Çürük tahta mih tutmaz.
Çürük tahtaya basarsan nere düşeceğin belli olmaz.
Çürük tahtaya basma sakın ha.
Çürük tahtaya basma, gümbüdek gidersin.
Çürük tahtaya basmaz, çok kurnazdır.
Çürük tahtaya çivi çakılmaz.
Çürük yumurtadan civciv bekleme.
Çürüksüz koz,²⁶⁵ kemiksiz et olmaz.
Çürüme bir günde olmaz.
Çürümenin sonu yıkımdır.
Çürüye çürüye gitti adam.
Çürüyen gövdeden sağlam dal bekleme.
Çürüyüp de burnun düşe.
Çüş demekten kurtulmak için eşeğini satan da var.
Çüş demeynen bir eşeği durduramazsın.
Çüş deseydin içindeki eşşeğe, tepetaklak düşmez idin aşşağa.²⁶⁶
Çüşüş ayı!

²⁶⁵ Koz: Ceviz.

²⁶⁶ İbrahim Gösterir'den.

D

Dabanı²⁶⁷ güneşletti, sakalı yıldıza dikti.
Dadandığın yere darı ekme.
Dadandırma kara gelin, dadanırsa gene gelir.
Dadanmış kudurmuştan beterdir.
Dadını yiyim.²⁶⁸
Dağ adamı, öldürür sağ adamı.
Dağ ardında olsun da yer altında olmasın.
Dağ ayısının biri o adam.
Dağ başı mı sandın burayı, her gelene saldırıyorsun?
Dağ başı tandır başı olur mu?
Dağ başına kar yağmış ovadakinin haberi yok.
Dağ başına kar yağmış ovadakinin umurunda mı?
Dağ başına kış gelir, kul başına iş gelir.
Dağ başında mı kaldın, bu telaşın ne böyle?
Dağ başında olsa bile adamın tekeri gene dönüyor.
Dağ başından duman eksik olmaz.
Dağ başlarında donup kalasın.
Dağ dağ diye danılama, dağın kulağı vardır.
Dağ dağ üstünde olur da ev ev üstünde olmaz.
Dağ dağa kavuşmaz; ama insan insana kavuşur.
Dağ dağa küsmüş, dağın haberi olmamış.
Dağ deyip dangırdama dağın da bir sahibi vardır.
Dağ diye dangırdama dağın kulağı vardır.
Dağ fare doğurdu.
Dağ karanlık, taş karanlık; karanlıkta olmaz yarenlik.
Dağ kuşu bağda, bağ kuşu dağda olmaz.
Dağ kuşu dağda uçar, bağ kuşu bağda uçar.
Dağ meyvesi acı da olsa derde devadır.
Dağ ne kadar yüce olsa yine yol üzerinden aşar.
Dağ yormaz aptal yorar.
Dağ yürü, dağ yürü; dağ yürümezse abdal sen yürü.
Dağ yürümezse abdal yürür.

²⁶⁷ Daban: Taban.

²⁶⁸ Yiyim: Yiyeyim.

Dağa bak bağ olsun, arıya bak bal olsun.
Dağa çık, bele çık; merhameti elden bırakma.
Dağa giden baltasını, suya giden helkesini unutmaz.
Dağa oturdu duman, ekinler çalındı bigüman.
Dağa taşa sığdıramaz olduk.
Dağarcığı boşalmış.
Dağarcığı boştan çoban olmaz.
Dağarcığı delinmiş.
Dağarcığı dolu olan kışın nasıl geçeceğini düşünmez.
Dağarcığın boş ise boşa yutkunup durma.
Dağarcığına güç yetmiyor.
Dağarcığında ne varsa dök ortaya görelim.
Dağarcığındaki son dürümü de bitirdi.
Dağarcığını iyi doldurmuş.
Dağda bağ alanın çakalla davası bitmez.
Dağda bağın var, yüreğinde yağın var.
Dağda bir hayvan kaldığı zaman bıçağın ağzı okutulursa hayvanı kurt yemez.
Dağda büyümüşün teki!
Dağda davarın kışlasın, ovada çiftin işlesin.
Dağda eşkiya olmak da kolaydır, derviş olmak da.
Dağda pelitin²⁶⁹ iyisini domuzlar yer.
Dağdaki gelir, bağdakini kovar.
Dağdaki hayvana pazarlık yapılmaz.
Dağdan gelen bağdakini kovar.
Dağdan gelenin çentesine bakarlar dağ eriği var mı diye.
Dağdan gelir, taştan gelir, eyerlenmiş aslan gelir.²⁷⁰
Dağı görüp tavşan, puru²⁷¹ görüp tilki olma.
Dağın ayısından adam olur mu?
Dağın çalısız, insanın delisizi olmaz.
Dağın kuşu bağa, bağın kuşu dağa yaramaz.
Dağına dayandın da dumanına mı dayanamadın?
Dağına göre odunu, sapına göre samanı.
Dağınan tavşan yarışamaz.
Dağınık ve pasaklı kadından uzak dur.
Dağlar birdenbire kütürdeyiverdi.
Dağlar kadar derdim var.
Dağlar karını Mart'ta alır.
Dağlar kışını, herkes bilir işini.

²⁶⁹ Pelit: Meşe palamutu.

²⁷⁰ Bilmece olarak söylenir (sel).

²⁷¹ Pur: Tilkilerin kolayca in yaptığı bir çeşit kireçli alçı toprağı.

Dağlar yol verir, iz verir; ama sır vermez.
Dağlara başını vurmakla dağlar başını dinlemez.
Dağlara düştü başım gene.
Dağlara iman deme, beylere aman deme.
Dağlara taşlara düşürmesin Allah kimseyi.
Dağların dili olsa da ah bir konuşsalar...
Daha cümlelerin sonu gelmeden cevabı öyle bir bastırdı ki, herkesi hayran etti.
Daha çok ekmek yemelisin.
Daha çok hayrete düşeceksin.
Daha çok sayıklarsın sen.
Daha fazla konuşma bağırsağını deşerim.
Daha işin başında kazık attılar bize.
Daha neler söylüyorsun, bu da mı gelecekti başımıza?
Daha neler var dağarcığımda?
Daha öküzümün (odunumun) parası diyo.²⁷²
Daha zıbarmadın mı?
Dahası var da söylemeye dilim varmıyor.
Dahası var, onu da anlatayım mı?
Dal budak salamayasın.
Dal budak salamazsın sen, çünkü köklerin kuru.
Dal kıran, baş kesen misin sen?
Dal kıran, baş kesen sonuca katlanır.
Dal kıranın, baş kesenin sonu yalnızlıkla biter.
Dalâlete düşersen başına gelecekleri de düşün.
Dalavere daddirik.
Dalavere döndürmeynen bir yere varamazsın.
Daldan dala konanla, gördüğüne dert yanandan uzak dur.
Daldan dala konarak başına ne iş açtı.
Daldan dala konmayan bir yere varılmaz.
Daldan dala konup durma, dalın biri kırılır düşersin.
Dalga geçme elinen, dalge geçerler seninle.
Dalga geçmenin de bir yeri zamanı vardır.
Dalgacı Mahmut.
Dalğanı geç geçebildiğin kadar.
Dalgınlığımdan yararlanıp avlamaya çalışma beni.
Dalı düştü gayrı, kendisine gelemez.
Dalım kolum kırıldı.
Dalıma çok biniyorlar, gayrı sabrım taşıtı.
Dalın kolun kırılınsın.
Dalına basıp durma, sonra ne olacağı belli olmaz.

272 Diyo: Diyor.

Dalina bastım başıma olmadık işler geldi.
Dalına bindiğin adamın ne yapacağını biliyor musun?
Dalına binme o adamın.
Dalına sakoyu²⁷³ atmış gidiyor; ama nere gittiğini kendisi de bilmiyor.
Dalında eğilmeyen dayağında eğilmez.
Dalında güzel bir meyveydi, sonunda hoşaf oldu.
Dalından düşen armut gibi pat diye düştü.
Dalkavuklaştıkça gülünç duruma düşüyorsun.
Dalkavukluk yaptığını mutlaka bir gören olur.
Dallandırıcı.
Dallarda yaprak bile kıvıldamıyor, sağır ayları²⁷⁴ geldi galiba.
Dallı budaklı bir konu bu.
Dallik donana kadar düğün savulur.
Daltabanın neyi var ki, neyini alacaksın?
Daluykudayken²⁷⁵ alıp götürdüler davarlarımı avludan.
Dalyan gibi boylu boslu maşallah.
Dam ağası gibi ne efelenip duruyorsun?
Dam direğin üstünde durur.
Dam üstünde saksığan, vur beline kazmayı.
Dam yanar sıçancıklara kadir olur.
Dam yanarsa can da bile yanar.
Dama düştü artık, beklesin ki gözleri ışık görecek.
Dama taşı gibi oradan oraya atlıyorsun.
Dama taşı gibi oynatıyorlar adamı.
Damadı harman yerinde, güreş alanında öyle bir donattılar ki, dillere destan oldu.²⁷⁶
Damadı köyün imamı donattı.
Damağına bir parça tat çalasın.
Damak tadı verip durma, çekil git yanımdan.
Damardan gir ki, zehirini tam alsın.
Damarı anasının damarına çekmiş.
Damarı bozuk, kanı bozuk.
Damarı gür olsun.²⁷⁷
Damarı kurusun, inşallah geberip gider.
Damarı tuttu gene, mutlaka herkese meydan okuyacak.
Damarı tuttu, “dediğim dedik” der, başka demez.
Damarı tuttu, damarının izinden gidiyor gene.
Damarıma basma, basarım damarına.
Damarın kurusun!

²⁷³ Sako: Ceket.

²⁷⁴ Sağır ayları: Güz ortalarında rüzgârsız geçen günler.

²⁷⁵ Daluyku: Derin uyku.

²⁷⁶ Çorum yöresi düğünlerinde bir gelenektir.

²⁷⁷ Ağartı yenip içildikten sonra söylenir.

Damarına girdi, yavaş yavaş zehirleyecek.
Damarına girip şu işi bir halledebilsem ne mutlu bana.
Damarına göre kan almayı bilir.
Damarını bulup gönlünü almayı başardım.
Damarları kabardı adamın, dediğim dedik diyor.
Damarları kuruyasınca.
Damarsız, çok iyi bir insan o.
Damat damdan düştü, kızım yoldan şaştı.
Damatlar gibi giyinip kuşanmışsın be.
Damda yetişen dananın kıymeti olmaz.
Damdan çardağa atlıyor, konuştuğundan haberi yok.
Damdan düşen damdan düşenin halini bilir.
Damdan düşer gibi nerden düştün başıma? Nerden çıktın karşıma?
Damdan düşer gibi pat diye düşme hemen.
Damdan düşer gibi, apansızın çok fena düştü.
Damdan düşmüş kiremit suratlı.
Damgalandıysan artık kurtuluşun yoktur.
Damgayı yedik, artık kurtuluşumuz yok.
Damına baykuş tüneyesice.
Damızlığın kesile de soyun sopun tükene.
Damızlık boğa mı sanıyorsun kendini sen?
Damızlık boğa mısın sen? Kime meydan okuyorsun ki?
Damla düdüğü ettiler.
Damla küçük de olsa, damlaya damlaya taşı deler.
Damlanın suyu çöle yetmez.
Damlarda leşin kala.
Damlaya damlaya göl olur, aka aka sel olur.
Dana anayı bulur.
Dana büyür ama çulu büyümez.
Dana kaçtı, örme yular da kaçtı.
Dana kazığı kopardı, nerede duracağı belli olmaz.
Dana kazığına boynuzunu vurdu.
Dana yediği dayağı, taşı bilir.
Danalar gibi böğüresin.
Dananın altında buzağı arıyor.
Dananın büyüğünü ahırda unuttuk.
Dananın kuyruğu biraz sonra kopacak.
Dananın kuyruğu er geç bir gün kopar.
Dananın kuyruğu koptu.
Dananın kuyruğu koptu kopacak.
Dananın kuyruğu öyle değil.

Dananın kuyruğu sonradan kopar.
Dananın kuyruğu şimdi kopacak.
Danası öküz olmayasica.
Danaya da ana diyecek değiliz herhalde.
Dandini dandini dastana, danalar girdi bostana.
Dangalağın teki.
Dangalağınan muhatap olma.
Dangalak!
Dangıl dungul, ne yaptığını bilmeyen biri.
Dangur dungur etme, önce borcunu öde.
Danın'ın²⁷⁸ danası gibi tosulayıp²⁷⁹ durma.
Danışa danışa danayı kurda yedireceğiz.
Danışan dağı aşmış, danışmayanın yolu şaşmış.
Danışan yol alır, danışmayan yolda kalır.
Danışıklı dövüş.
Danışıklı dövüşle seni oyuna getiriyorlar.
Danışmayan onur kırılmaz.
Dantel gibi ince ince ördüler beni.
Dapdaracak bir çevrede yaşıyorum.
Dapdaracak bir hücreye tıka basa doldurdular.
Dapdaracak bir yere girdim.
Dapdaracak kafalının biri.
Dar darına, zor zoruna geçiniyoruz.
Dar gelirliyiz, fazla harcamak bizim işimiz değil.
Dar güne düşüp geniş güne çıkmayasın.
Dar günler, zor günler de gelip geçer.
Dar günlerde zor günlerde kalasın.
Dar gününde Hızır yetişsin.
Dar kafalı olma, biraz da ileriye bak.
Dar kapıdan yüklü deve giremez.
Dar sokaklarda keskin, sivri bıçaklara rastlayasica.
Dar zar zor kaçıp kurtulabildim.
Dara düşmeyince darın halini bilmezsin.
Dara düştüğünde dervişe sarıl.
Dara düştüğüne darılma, kimse yüz vermiyorsa kırılma.
Dara getirip bu kadar da çok sıkıştırma adamı.
Darasını çıkardın, adamın değerini düşürdün.
Darazıdı.²⁸⁰
Darazıdım derman arıyorum.

²⁷⁸ Danın: Çorum-Mecitözü yoluna yakın bir köy.

²⁷⁹ Tosulamak: Burnundan solumak, hiddet duymak.

²⁸⁰ Darazımak: Sıkışmak, tuvalet ihtiyacı duymak.

Darazıdıysan çareyi tehada ara.
Darazıyınca insanın ne yapacağı bilinmez.
Darbimesellerimize²⁸¹ sahip çıkmalıyız.
Darda bunda kalasın.
Darda kalan kuş karaçalıya sinermiş.
Darda kalana Hızır yetişsin.
Dardan geçmediysen geniş yerin kadrini bilemezsin.
Dargınsın ama neden bir de kin güdüyorsun?
Darı eken buğday biçmez.
Darı unundan baklava, incir ağacından oklava olmaz.
Darılmaca yok, her şey senin istediğin gibi olmuyor.
Darısı başına olsun.
Darısı başına, inşallah sen de evlenirsin.
Darısı damatlığına olsun.
Darısı oğullarının, kızlarının başına.
Darlığı tatmayan bolluğu bilmez.
Darlıkta dirlik olmaz.
Daş gafa!²⁸²
Davacın kadı olursa yardımcın Allah olsun.
Davar argaçtan çoktan gitti, yetiş yetişebilirsen.
Davar mal birbirine girdi.
Davara gidecek enik gölbezlikten bell' olur.
Davara mala, eve ocağa kıran girdi.
Davarı güden kurdu görür.
Davet ettim ama gelmedi.
Davet hak, varmayan ahmak.
Davetsez giden mindersiz oturur.
Davetsiz gelen döşeksiz oturur.
Davranışları eskisi gibi değil, adam biraz yontulmuş.
Davranışları ve konuşması dakikası dakikasına uymuyor.
Davranışlarıyla, kılığıyla, kıyafetiyle tam bir maymuna dönmüş.
Davranma demekle buyurun demek her yiğidin harcı değildir.
Davşan²⁸³ dağa küsmüş, dağın habarı olmamış.
Davul benim sırtımda çomak başkasının elinde.
Davul bile dengi dengine çalarmış.
Davul çalınmadık ev olur; amma cenaze çıkmadık ev olmaz.
Davul dengi dengine, bak şu devran cengine.
Davul derisi değil ya, alın derisi.
Davul gibi gümbürdeyesin.
Davul gibi şişesice!

²⁸¹ Darbimesel: Atasözü.

²⁸² Gafa: Kafa.

²⁸³ Davşan: Tavşan.

Davul görür oynar, mihrap görür ağlar.
Davul önünde güle oynaya gidesice.
Davul sesi uzaktan koygun²⁸⁴ gelir.
Davul zurna ile adam aramaya gider.
Davul zurna ile hırsız aramaya gider.
Davul zurnanın sesini duyunca yüreği parladı.
Davul zurnanın yeri ayrı, sazın sözün yeri ayrı.
Davul zurnayı, avcı turnayı, deve hurmayı sever.
Davul, zurna mehterhane.
Davulcu osuruğu gibi arada kaynayıp gitti.
Davulculuğu bellersen sobadan, gelin vazgeçmez anadan babadan.²⁸⁵
Davulcunun çomağı gibi rastgele vuruyorsun, ne konuştuğunun farkında değilsin.
Davulcuyu görür davulcuya âşık olur, zurnacıyı görür zurnacıya.
Davulda toz eğlenir mi?
Davulda zurnaya, hamamda kurnaya bahane bulunmaz.
Davuldan gelen zurnaya gider.
Davulsuz zurnanın, zurnasız davulun tadı olmaz.
Davulsuz zurnasız Çingene düğünü olmaz.
Davulu görüp davula heves ediyorsun, zurnayı görüp zurnaya.
Davulun dambur dumbur ötmesine bakma, gelinin gönlüne bak.
Davulun sesi uzaktan hoş gelir.
Davulun sesi uzaktan kovuk gelir.
Davulun tokmağı başında paralansın emi!
Davulunan zurnaynan ava gidilmez.
Dayağa eşek bile dayanamaz.
Dayağı sen attın, ceremesini ben çektim.
Dayak cennetten çıkmadır.
Dayak çekmekle bir adamı korkutamazsın.
Dayak kaçkınının peşini bırakma.
Dayak var duvarda, üstüne yıkılmasın.
Dayak yiyeceğin kavgaya girme.
Dayalı döşeli bir ev sahibi oldu hiç yoktan.
Dayandığı ağaç yıkılasıca.
Dayı demeynen herkes dayı olmuyor.
Dayı yeğenseniz derdinizi içe dürünüz.
Dayılanıp durma.
Dayım eşek olduktan sonra ha şehirli olmuş, ha köylü.
Dayım geldiye iti bağlan.
Dayın varsa anana gelecek maldan hayır bekleme.
Dayın varsa işin yürür, dayın yoksa yürümez.

²⁸⁴ Koygun: Dokunaklı, etkili, içli, acıklı.

²⁸⁵ Göpsenliden.

Dayısı olmayanın yeğeni olmaz.
Dazlağınan dangalağa bulaşma.
Dazlıyan daza düşer, kel başlı kıza düşer.
Debdebeli yaşamın da bir sonu olur elbet.
Debelene debelene ölesin.
Debelenip durma.
Debelleşip durma.
Dede âşığı yedeğinde sürüklüyor.
Dede koruk yer, torunun dişi kamaşır.
Dedemden sonra yedi göbek ötesini biliyorum.
Dedemin askerlik öyküsünü dinleyince donakaldım.
Dedemin dedesinin dedesini ben nerden bileyim?
Dedemin fikirtisi arkasından çıkıyor.
Dedemin öğüt yollu sözlerini bir türlü unutamıyorum.
Dedemin vasiyeti vardı, ben de torunlarıma ceddimizi anlatacaktım.
Dedene layık torun, babana layık evlat ol.
Dediği dedik, çaldığı düdük.
Dediği dedik, öttürdüğü düdük.
Dediğim dedik, çaldığım düdük.
Dediğime geldin gene.
Dediğimi yap, gittiğim yola gitme.
Dediğinden dışarı çıkarsa kimbilir başına neler gelir?
Dedikodu yapmak iyilik getirmez.
Defol başımdan, bana dalaşıp durma.
Defol git de, yolun izin iki kat olsun.
Defter açıp kapamaynan hesap tükenmez.
Defterden sildi attı beni.
Defteri dürülesice!
Defteri dürülüp de yüzü toprağa sürülesice.
Defterimizi dürüp dış kapının dışına bıraktı.
Defterin dürüle, tabutun sürüne.
Defterini dür gitsin.
Defterini dürdüm, hesabını gördüm.
Defterlerin dürülsün.
Değer verdik kendisine ama anlamadı.
Değerbilir bir insan.
Değeri olmayana hak etmediği değeri verme, kendini küçültürsün.
Değersiz bir pul oldu, el dilinde dul oldu.
Değersize değer verme.
Değirmen damı zindandır, döndüğünden bilinmez; insanoğlu şeytandır
güldüğünden bilinmez.
Değirmen değirmen ya, suyun bolluğu nerede?

Değirmen iki taştan, muhabbet iki baştan oluşur.
Değirmen taşı döner döner dengini bulur.
Değirmen taşı gibi hep aynı yerde fir fir dönüyor.
Değirmenci un bulamaz yemeye.
Değirmenciligi Seydimli Kör Fazlı'dan mı öğrendin?²⁸⁶
Değirmencinin derdi su derdi, eşeğin derdi arpa derdi.
Değirmencinin unu tükenmez.
Değirmenden gelen nöbet beklemeyi öğrenir.
Değirmenden gelenden çörek umarlar.
Değirmene gelen keşik (sıra) bekler.
Değirmene gideceksen er git, rençber isen herk et.
Değirmene gitmeyi düşünme, onu alıp eve getirmeyi düşün.
Değirmene kıtlık gelmez.
Değirmene vardım derdim yanmaya, değirmen başladı fir fir dönmeye.
Değirmenin alt taşı eskimez.²⁸⁷
Değirmenin suyu nereden geliyor?
Değme keyfine, bırak istediği gibi evlensin.
Değme sarhoşa, yıkılana kadar gitsin.
Değneği kötekledim gitti.
Değneğin iki ucu vardır.
Deh (dah) dediysek de eşek kılımı kıpırdatmadı.
Deh de yürüt, çüş de durdur.
Deh dedim gitmedi, çüş dedim durmadı.
Deh dedim yürümedi, çüş dedim durmadı; vesselam benim eşeğim
gün görmedi.
Deh demezsen eşek yürümez.
Deh denmiş dünyayı çüş deyip sen mi durduracaksın?
Deh ettim gitti.²⁸⁸
Dehledim, kapıdan çekip gitti.
Dehlemeynen kötürüm eşeği koşturamazsın.
Dejenere etme, belaya çatma.
Dejenere olma, el akıyla dolma.
Dek dur depik yeme.
Dek duran tepik yemez.
Dek durana depik vurulmaz.
Del tak, delikten bak.

²⁸⁶ Kör Fazlı lakaplı kişi Seydim Kooperatifi başkanıydı. Kuluçka makinesinde civciv çıkarmak, Siirt kilimi üretmek ve değirmencilik gibi kimi işleri yaptı. Devletten kredi alacağı zamanlar için bir yolunu yordamını bulurdu. Köyden topladığı tavukları kooperatif binasına doldurur ya da değirmen için sağa sola birkaç çuval un serperек kredi işini onaylayacak kişiler geleceği zaman değirmeni çalıştırır, değirmen aylardır çalışıyor görünümü verirdi. Bu yöntemlerle Başbakan Demirel ve Ecevit dönemlerinde işlerini iyi yürüttü (C. Y.).

²⁸⁷ Kocasından çok yaşayan kadınlar için söylenir.

²⁸⁸ Kovdum gitti.

Delâlet et de aradığı yolu bulsun.
Deli!
Deli ağlamaz, akıllı gülmez.
Deli aklına geleni söyler.
Deli aklına geleni yapar.
Deli arlanmaz soyu arlanır.
Deli Boran,²⁸⁹ ünlü, şanlı, şöhretli bir ozandı.
Deli deli akamı bura bura tıklarlar.
Deli deliden çekinir, veli veliden çekinir.
Deli deliden, imam ölüden hoşlanır.
Deli deliyi görünce değneğini alır kaçarmış.
Deli deliyi görünce değneğini saklar.
Deli divane oldum aşkımdan.
Deli divane olup çöllere mi düşeyim?
Deli divaneye döndü zavallı.
Deli dolu.
Deli dostun olacağına akıllı düşmanın olsun.
Deli fişek gibi, ne zaman patlayacağı belli değil.
Deli ile devlet bildiğini yapar.
Deli ile devletli, ikisi de bildiğini yapar.
Deli ile gitme yola, başına gelir türlü bela.
Deli ile serkeş aklına geleni yapar.
Deli ineğin akıllı buzağısı olmaz.
Deli ineğin mazlum buzalaması olur.
Deli inekten akıllı buzağı doğmaz.
Deli insan cesur olur.
Deli kızın çeyizi gibi ortalığa saçılmış.
Deli kızın derdi var.
Deli kızın tumanı, yüce dağın dumanı.
Deli kızınan başa çıkamazsın.
Deli misin, yoksa Deliler köyünden misin?²⁹⁰
Deli misin, nesin sen?
Deli ocağında derviş türemez.
Deli pazarı, yokluk pazarı.
Deli saçması.
Deli Selahattin'in cinleri geldi gene.
Deli Selahattin'le başa çıkamazsın sen.
Deli sözünden, hasta gözünden belli olur.
Deli tatlı.²⁹¹

²⁸⁹ Deli Boran: Çorum'un Sarıncı köyünden bir ozandı. Kuyumcu aşiretindendi. Ölümü tahminen 1900 yılıdır. Deli Boran'dan başka bir de Boran Baba vardır. Tuna boylarındaki savaşlara katılmış biridir.

²⁹⁰ Saçma sapan konuşanlara söylenir.

²⁹¹ Turşuda değişim dönemi.

Deli tatlı olan turşumuzun tadına baktın mı?
Deli tavuk gibi debelenip duruyor.
Deli tavuk gibi dolaşiyor.
Deli türbesi gibi darmadağınık.
Deli utanmaz soyu utanır.
Deliden al uslu haberi.
Deliden doğru cevap bekleme.
Delidir, ne yapsa yeridir.
Delige giren yılan çıkacak diye beklenmez.
Delige tıklararsa görürsün gününü.
Delige tıktılar, gün göreceği kalmadı daha.
Deligine göre yama vurmali.
Delik büyük, yama küçük; ne yapacağımı bilemiyorum.
Delik cepte para durur mu?
Delik çarığınan çüte gidilmez.
Delik deşik ettiler; ama adam gene de ölmedi.
Delikli boncuk yerde kalmaz.
Delikli taş kutsal taştır.
Delikli taş yerde kalmaz, deli kız evde kalmaz.
Delikli taş yerde kalmaz, gelinlik kız evde kalmaz.
Deliksiz bir uyku çektim bu gece.
Delil ve isbatını hazırladıktan sonra söz söyle.
Delilik âlametleri başladı onda.
Delilsiz cennete bile girilmez.
Delinin alı yeşili olmaz.
Delinin birine çattım, başım belaya girdi.
Delinin boynuna çan takarlar, yaptıklarına bakarlar.
Delinin deliliği nerden belli olur?
Delinin eline değnek verilmez.
Delinin getirdiği odun üstünü kurutmaz.
Delinin malı akıllının kursağındadır.
Delinin tahtadan davulu olmaz.
Delisi dışında.
Deliye döndüm duyunca.
Deliye her gün bayram.
Deliye iş buyurursan sana akıl öğretir.
Deliye taş atma.
Deliye yel ver, eline bel ver.
Deliye yel verme eline bel verme.
Deliye yel vermekle, eline bel vermekle ne kazanırsın ki?
Deliyi düğüne çağırılmışlar, bura bizim evden ırahat demiş.
Deliyi düğüne davet etmişler de kırk gün uyumuş.

Deliyle fazla senli benli olma, sen de delirirsin.
Deliyle geçit yoklanmaz.
Deliyinen ancak derviş geçinir.
Deliyinen veliye söz yetiremezsin.
Delmesi yok giymeye takım urbadan bahsediyor.
Dem vurup durduğun şeye bak.
Deme dostuna, der dostuna; bir gün olur tuz basarlar postuna.
Deme kış yaz, oku yaz, dokunma asıla haberi olmaz.
Demem o değil benim.
Demir gibi sapasağlam; erimiyor, çürümüyor.
Demir gibi vücudu var.
Demir ıslanmaz, deli uslanmaz.
Demir nemden insan gamdan çürür.
Demir tavında dövülür.
Demir tavında dövülür, dilber çağında sevilir.
Demirci mengenesi gibi siktikça siktin beni.
Demirciden demir tortusu alınıp kaynamış suya atılır, onunla yıkanılırsa o kimseye büyü tesir etmez.
Demirciden kömür istenmez.
Demirciler çarşısına uğra, bu bele, kazmaya bir bolat yaptır.
Demirden korkan trene binmez.
Demirden leblebi gibi, çiğneyip yutmak kolay değil.
Demiri tavında döverler.
Demiri tavında dövmeli, dilberi çağında sevmeli.
Demirin çürüğü deminden olur, yiğidin çürüğü gamından olur.
Demiş ki tosbağa, bu bağ olmazsa başka bağ.
Demlik fıkırdamaya başladı.
Demlik fokurdamaya başladı, çayı hazırla.
Dene deneye eş olur, iki deneden aş olur.
Deneme tahtası mıyım ben?
Dengesiz yaşayan abasını babasından üstün tutar.
Dengi bulunmayan âşık mısın? Yoksa süttten çıkmış kaşık mısın?
Dengil dombalak aşmak.
Dengiyle karşı karşıya geldi.
Deniz çanağa sığmaz.
Deniz dalgasız, kapı halkasız olmaz.
Deniz fırtınadan sonra durulur (sakinleşir).
Deniz sevilir de, densiz sevilmez.
Deniz suyu gibi ne içiliyo ne geçiliyo.
Deniz yanar mı? İhtimal yanar demişler.
Deniz yoğurt olmuş da yemeye kaşık bulunmamış.

Denizde kum bende para, çıra yak metelik ara.
Denizde kum onda para, harca harca bitmiyor.
Denizdeki balığın pazarlığı olmaz.
Denizdeki balık, olmaz pazarlık.
Denize attığın taş önüne çıkar.
Denize düşen köpüğe sarılır.
Denize düşen usturaya sarılır.
Denize düşen yılanı sarılır.
Denize düşmüş, tutunacak dal arıyor.
Denize kapak, ölüme çare bulunmaz.
Denizi geçip de çayda boğulma.
Denizin de yandığı olur.
Denk etmeye çalıştım; ama dengi dengine gelmedi.
Deprem başlar başlamaz çılgık çılgığa koşuştuk.
Deptim keçe, sivrittim külah oldu.
Derdest ettiler, alıp götürdüler.
Derdi artasınca.
Derdi çekesin de derman bulamayasın.
Derdi hâsıl oldu, belasını buldu.
Derdi olan derman arar.
Derdi veren dermanını da verir.
Derdimiz şimdi boğaz derdi.
Derdin aslı bende, kopyası sende kaldı.
Derdin belirsiz olsun.
Derdin biri gitse bile yerine başkası gelir.
Derdin yoksa söylen, borcun yoksa evlen.
Derdine derman bulamayasınca.
Derdine derman bulunmasın!
Derdine dert eklenece.
Derdine ortak bulamayasın.
Derdine yanayım da gadalarını alayım.
Derdini anlatmazsan derman bulamazsın.
Derdini dökmezsen ferahlayamazsın.
Derdini içine atıp durma.
Derdini söyleme dostuna, o da söyler dostuna.
Derdini söylemeyen derman bulamaz.
Derdini veren Allah, dermanını da verir.
Derdini yanmakla herkese anlatamazsın.
Dere boyu saz olur, gönül bağı söz olur.
Dere içine ev yapma sel alır, tepeye konma yel alır.
Dere kenarından tarla, hocadan kız, Gürcü'den öküz alma.
Derede bağ, güneşte yağ bulundurma.
Derede tarla sel için, tepede harman yel için.

Dereden tepeden konuşma, işin aslına gel hele.
Dereler buz oldu, yollar iz oldu.
Dereye koyduğunu sel alsın, tepeye koyduğunu yel alsın.
Dereye su gelene kadar kurbağanın gözü patlar.
Dereyi görmeden paçayı sıvama.
Dereyi tepeyi aştı gitti.
Dergâha gir de dua etmezsen gene etme.
Derhal temasa geçip işleri oluruna çözün.
Deri geldi, her şeyin yeri geldi.
Deri yağı deriden çıkar.
Derin derin düşünüyor nedense?
Derin dürülsün, davullara gerilsin!
Derin eşti, kendi düştü.
Derin yumruklayarak soyulsun.²⁹²
Derinden derine işlerle uğraşiyor.
Derisi kemiklerine yapışmış açlıktan.
Derisi yüzülesice.
Derisine sığmıyor adam.
Derisini yüzsen de sırrını alamazsın.
Deriyi günletti.
Derken Ali Fakı, Ali Fakı; o da çıktı elma kaki.
Derleyip toparladı birçok bilgileri.
Derleyip toparladıklarımı bir fırtına darmadağın etti.
Derleyip toparlamak her insanın harcı değildir.
Derman hiç umulmayan yerdedir.
Dermansız dert olmaz.
Dermansız dertlere düşesin.
Dermansız dertlere tutulasıca.
Dermansız kalasın.
Derme çatma şeylerle uğraşma.
Dersem söz olur, demesem içimde köz olur.
Dert ağlatır, aşk söyletir.
Dert ah çekmeyle başlar; vahınan, tühünen biter.
Dert alasın, dermanın olmaya, dilin lal ola.
Dert bende kaldı, derman sende.
Dert benim de tasa senin mi?
Dert bir değil elvan elvan.
Dert burgu gibi delip geçiyor insanı.
Dert çekene göredir.
Dert çekmeyen derdi ne bilir?

²⁹² Bir canlının derisi çıkarılmak için hava verilip şişirilir ya da yumruklanıp deri etten ayrılarak çıkarılmaya çalışılır. Bu işleme derinin yumruklanarak bütüncü soyulması denir.

Dert gider yeri boş kalmaz.
Dert görmeyen baş yoktur.
Dert inletir, aşk söyletir.
Dert ortağı bul ki, derdini yanabilesin.
Dert saklayanda kalır.
Dert sendeyse derman eldedir.
Dert verip derman aratma Yarabbi.
Dert yüreğimin derinliklerine işledi.
Dertlere düşüp de derman bulamayasın.
Dertlerim depreşiyor gene.
Dertlerini dürüp dürüp içine atıyor.
Dertli başta akıl olmaz.
Dertli derman arar, denize düşen yılanı sarılır.
Dertli olsun, derman bulamasın.
Dertsiz baş (kul) olmaz.
Dertsiz baş sokuda taş.
Dertsiz baş terkide gerek.
Dertsiz baş var mı ki bu dünyada?
Dertsiz baş yerin altındadır.
Dertsiz baş, kanatsız kuş olmaz.
Dertsiz baş, yarasız ağaç olmaz.
Dertsiz insan olmaz.
Dertsiz kul olmaz.
Derviş dervişi dergâhta bulur.
Derviş dervişi tekkede, hacı hacıyı Mekke'de bulur.
Derviş nasibini yanında getirir.
Dervişe bir lokma bir hırka yeter.
Dervişin dengi gene derviş olur.
Dervişin fikri ne ise zikri de odur.
Dervişliği ele ayağa düşürme sakın.
Deryanın dibi insanın dibinden daha yakındır.
Destan gibi uzattıkça uzatıyorsun.
Desteksiz atma, palavran çabuk çıkar ortaya.
Destimenci danasına döndü.
Destiyi kıran da suyu getiren de bir.
Destur demeden eline sazını alma.
Destursuz başa gireni sopa ile kovarlar.
Destursuz başa girilmez.
Destursuz girmeye evin olsun, karnını doyurmaya yemeğin olsun.
Deşilmedik yarayı deşme.
Deve adını satar, eşek odunu.
Deve ağır ağır gider ama yol alır.

Deve ahmak olduğundan kılavuzu eşektir.
Deve bir akçeye, deve bin akçeye.
Deve bir pula yaramaz, deve bin pula; çek getir.
Deve boynu gibi eğrilmişsin iyice.
Deve boynuz ararken kulaktan olmuş.
Deve büyük, ot yer (devedikeni); şahin küçük, et yer.
Deve büyüktür ama beşini bir eşek yeder.
Deve devenin yerine çöker.
Deve düdük çalar mı?
Deve gibi ağzın köpük saçıyor.
Deve gibi arkaya sığme.
Deve gibi hantallaştı iyice.
Deve gibi kin güdüp durma.
Deve hamutunu yutar, insan lafını.
Deve ile bulgur yeme üstüne kusar.
Deve Kâbe'ye gitmekle hacı olmaz.
Deve kadar büyümüşsün, kulağı kadar haysiyetin yok.
Deve kervanını deve çeker.
Deve kini gibi kini var.
Deve kini güdüyor.
Deve kininden beter kini var.
Deve kinli.
Deve kuyruğundan zaptolmaz.
Deve mi erken ölür, deveci mi, kimin erken öleceği bilinmez.
Deve nalbanda bakar gibi bakıyor.
Deve ne halde, domuz ne hayalde?
Deve ne halde, deveci ne hayalde?
Deve ne kadar eğri gitse de katarını gözetir.
Deve ölürse derisi eşeğe yük olur.
Deve potuğun²⁹³ arkasından gider.
Deve tabanı, gezer yabanı.
Deve yatsa da hamudu yatmaz.
Deve, deve aldırılmaz.
Deve, deve kazandırır.
Deveci ölür devesi kalır, devesi ölür devesiz kalır.
Deveciye komşu olan kapısını geniş tutar.
Deveciyle dost olan kapısını yüksek yaptırır.
Deveciyle konuşan hanını büyük yaptırır.
Devede kulak bile değil.
Devede kulak, tavukta yelek.

²⁹³ Potuk: Deve yavrusu.

Deveden büyük fil var.
Deveden düşenin anası ağlamamış, eşekten düşenin ağlamış.
Devedikeni gibi durmadan uzuyor.
Devekuşu gibi topa gelince boynunu uzatıyor, yüke gelince kanadını açıyor.
Devekuşu gibi yüke gelince kanadını, uçmaya gelince ayağını gösterir.
Devekuşuna yük götür demişler “ben kuşum” demiş; uç demişler “deve uçar mı” demiş.
Develeri gaterden mi ayrıldı?
Deven cüsseli olsun da yük taşımazsa gene taşımamın.
Deveni sağlam kazığa bağla da Allah’a tevekkül ol.
Devenin ayağının altında karınca ezilmez.
Devenin derisi eşeğe yük olur.
Devenin haberini potuktan al, ağacın haberini çotuktan al.
Devenin hörgücü var, eşeğin semeri; damadın kuşağı var, gelinin kemeri.
Devenin korkusu uçurumdandır.
Devenin nalbanta baktığı gibi bakıyorsun.
Devenin önü Engürü’ye indi.
Deveye “inişi mi seversin, yokuşu mu” demişler, “düz yere kıran mı girdi?” demiş.
Deveye “inişi mi seversin, yokuşu mu” diye sormuşlar, “düz başınıza mı yıkıldı da hiç söylemediniz?” demiş.
Deveye “inişi mi seversin, yokuşu mu” diye sormuşlar, “sırtımda yük olduktan sonra ikisini de şeytan alsın” demiş.
Deveye “zanaatın nedir?” diye sormuşlar, “ipek satıcılığı” demiş.
Deveye bindikten sonra çalı ardına gizlenmek olmaz.
Deveye binip yar altına sinme.
Deveye binmiş, deve nerde diye soruyor.
Deveye binmiş, deve üstünde devesini arıyor.
Deveye boynun niye eğri demişler, nerem doğru ki demiş.
Deveye burç lazımsa boynunu meşeye uzatır.
Deveye hendek atlattı.
Deveye sormuşlar: “Hangisi daha zahmetlidir, iniş mi, yokuş mu? Benim sırtımda yük olduktan sonra düzü de şeytan alsın” demiş.
Deveyi dilinden, pıreyi gözünden vurur.
Deveyi dizinden, pıreyi gözünden avlıyor.
Deveyi düze çıkar da nasıl çıkarırsan çıkar.
Deveyi güden, ağuyu yutan bilir.
Deveyi güdene sor, zehiri yutana sor.
Deveyi hörgücüyle götüren de bir, devenin tüyünü götüren de.
Deveyi ihtirmek da bir marifettir.

Deveyi kulağından sallama.
Deveyi sağlam bağla, sonra Allah'a emanet et.
Deveyi versen hamutuyla yutar.
Deveyi yardım uçuran bir tutam ottur.
Deveyi yel aldıysa, koyunu keçiyi göklerde ara.
Devir değişti, devran değişti.
Devlet adama ayağıyla gelmez.
Devlet bana bir arpalık verdi, ben devlete bir arpa vermedim.
Devlet bildiğini yazıp duruyor, kimse gık diyemiyor.
Devlet düşkünü gibi düşünüp duruyor.
Devlet gemilerinde oğlum Hasan, ara da bul!
Devlet kuşu konmuş başına.
Devlet malı balık kılıcı gibidir, kolay yutamazsın.
Devlet milletsiz, millet devletsiz olmaz.
Devlet sıygaya²⁹⁴ çektiğini kolay bırakmaz.
Devlet var oldukça serkeşin hakkından gelir.
Devlet vatandaşa bindirdikçe bindiriyor.
Devletin malı deniz, yemeyen domuz.
Devletle kolay kolay başa çıkılmaz.
Devletli konuğu kulplu olur.
Devletlinin gözü perdeli olur.
Devran döner elbet, bir de sıra bize gelir.
Devrilen ağaca balta vuran çok olur.
Devrilen kağınyı kaldıran çok olur.
Devrim döşeğinde yatasıca!
Devürüsün²⁹⁵ gelip beni bulasın.
Deyneği argaçta²⁹⁶ kalasıca!
Deynekle bir toy vurmuşlar da, bu deynek toy vuruyor diye kırk yıl saklamışlar.
Dıbizidim çare nedir?
Dığdının dığdısı, dış kapının düğdüsü.
Dığdının dığdısını, baltanın düğdüsünü yeme de ne yersen ye.
Dıkızda ekersen tarla pıtırak getirir.
Dıkızıdı.²⁹⁷
Dıkızımayla darazımayı birbirine karıştırma.
Dıkızımaynan dıldıl çalınmaz.
Dıkızıyanın nerede ne yapacağı bilinmez.
Dıngıldatan gelin olsun, dana sahibi görüm olsun!
Dır dır dır kulağımı ağrıttın sabahtan akşama, akşamdan sabaha kadar.

²⁹⁴ Sıyga: Sorgu.

²⁹⁵ Devrisün: Ertesi gün.

²⁹⁶ Argaç : Koyun sürülerinin yazın kaldıkları yer.

²⁹⁷ Dıkızımak: Çok sıkışmak, tuvalet gereksinimini giderememek.

Dırdır dangalağa yakışır.
Dırdır edenin kahrı çekilmez.
Dırdır edip durma.
Dırdır etmeyen bir kaynana gösterebilir misin?
Dırdıra tahammül edenin alnını karışlarım.
Dırdırı çekilmez oldu.
Dırdırın ardından zır zır çıkar.
Dırdırın sonundan kavga gelir.
Dırdırına dayanamayıp ayrıldım.
Dırdırını yıllardır boşa dinlemişim.
Dırlanma²⁹⁸ lan!
Dışarı kar, içeri dar.
Dışarıda dürümün yavanını içine, yağlısını dışına bük ye.
Dışarıdaki fırtına gelir geçer, evde fırtına başlarsa hiç bitmez.
Dışarıdaki fırtınalar dindi ama içimdeki fırtınalar bir türlü dinmedi.
Dışı seni yakar, içi beni yakar.
Dışı süslü püslü, içi pislik.
Dışındaki uru söksen de içindeki uru sökemezsin.
Dışından baktım bir yeşil türbe, içine girdim tövbe Allah'ım tövbe.
Dibek gibi oturduğu yerden kalkmıyor.
Dibek kadar boyu var.
Dibekte dövseler de, sokuda dövseler de sen gene adam olamazsın.
Dibi delik.
Dibi derin suya dalma, herkesinen haşır neşir olma.
Dibi dingildek, üstü dırık tutmaz.
Dibi doruğu yok.
Dibi görülmedik kuyuya inilmez.
Dibi görünmeyen sudan geçme.
Dibi görünmeyen geçitten geçme.
Dibi görünmeyen suya girilmez.
Dibi görünmeyen tasta su içme.
Dibi kırmızı balmumuyla çağırmadım ya seni.
Dibi yok, doruğu yok.
Dibinde kurt mu var, ne gıyırdıyon?
Dibine darı ekip bırak.
Dibine darı mı ekeceksin?
Dibini görmediğin kuyuya inme.
Dibini görmediğin kuyuya taş atma.
Didik didik aradılar evimi.
Didik didik etseniz de bildiklerim, söyleyeceklerim bu kadar.
Didiklemeynen filikten²⁹⁹ kazak örülmez.

²⁹⁸ Çok konuşma.

²⁹⁹ Filik: Keçinin tiftiği.

Didiklemeynen yün ip olmaz.
Didiklenen üzüm misafirin önüne getirilmez.
Didikleyi didikleyi başımın etini yedi.
Didikliye didikliye başımda bit arıyor.
Dik durmasını bilen kolay ölmez.
Dik kuyruk.
Dikbaşlılık bazen başa bela oluyor.
Dikbaşlının biri, kimseye baş eğmiyor.
Diken battığı yerden çıkarılır.
Diken üstünde oturur gibi oturma.
Diken üstünde oturur gibi oturuyorsun sanki.
Diken üstünde oturursan bağında hangi dikenlerin biteceği belli olmaz.
Diken üstünde oturuyor sanki, her an gidebilir.
Dikenli bahçeye girmek biraz zordur.
Dikensiz gül olmaz.
Dikensiz gül olur mu gülüm?
Dikili ağacım olmasa da gönlüm çok zengin.
Dikilip kaldı olduğu yerde.
Dikine (zora) koşup durma.
Dikine dikine konuşma, biraz alçaktan almayı öğren.
Dikine gidip durma.
Dikine tıraş, nafile dolaş.
Dikiz etmeyle bir yere varamazsın, gözlerini yorarsın.
Dikkafalının biri, bildiğinden şaşmıyor.
Dikkat çekmek için her türlü oyuna başvuruyor.
Dikkat et, bir anlık dalgınlık yaşamına mal olabilir.
Dikme direk.
Dil batır, diş çıkaramaz.
Dil belası kara beladır.
Dil bir kulak iki, bir söyle iki dinle.
Dil bu kadar, boy bu kadar
Dil büyü el büyüden keskindir.
Dil çalmanın, dil çıkarmayın kendine düşman kazanırsın.
Dil çürük dişi bilir.
Dil damak derdine yan.
Dil dili açar.
Dil dili sevmez.
Dil direktir.
Dil disiplin ister.
Dil diş artığıyla saraylar kurulur.
Dil diş olmayınca nasıl konuşabilirsin ki?

Dil diş yok.
Dil dökmeyle herkesi kandıramazsın.
Dil ebeliğinden başka bir şey bilmiyor.
Dil emeği, diş emeği, bir de iş emeği.
Dil gönlün kepeçesidir.
Dil insanın aynasıdır.
Dil kavgasıyla hiçbir şeyi çözemezsin.
Dil kılıçtan keskindir.
Dil senin yüzünden nedir çektiğim?
Dil terbiyesizliğinden ölenlerin ve perişan olanların hesabı yoktur.
Dil vardır yılanı deliğinden çıkarır, dil vardır arada kavga çıkarır.
Dil yalancı değil, el yalancı.
Dil yarası bıçak yarasından ağırdır.
Dil yarası el yarasından bin bir kat daha beterdir.
Dil yarası el yarasından keskindir.
Dil yarası onulmaz.
Dil yarası unutulmaz.
Dilden dile verdiler beni.
Dilden gelen elden gelse dağı dağ üstüne korlardı.
Dilden gelen elden gelse gedalar hep zengin olur.
Dilden gelen elden gelse her fakara padişah olur.
Dile düşeceğine göle düş.
Dile geldi dağlar taşlar; börtü böcekler, kuşlar.
Dilenci!
Dilenci değneğine dönmüşsün, kuruyup eğri büğrü olmuşsun.
Dilencilik hordur ama altın oluktur.
Dilencinin diline düştüysen seni her köşe başında satar.
Dilencinin torbası dolmaz.
Dilenciye borçlu olma, ya düğünde ister ya bayramda.
Dilenciye hıyar vermişler de eğri diye beğenmemiş.
Dilenciye kıtlık olmaz.
Dilenciye sadaka mı veriyorsun sanki?
Dilenme, dik dur.
Dilerim Allah'tan derdine derman bulunmasın.
Dilerim kurda kuşa yem olsun.
Dili ateş saçıyor.
Dili burnuna ereşemeyesice.
Dili çekilesice!
Dili çok bozuk, anlatmak istideğene bir türlü anlatamıyor.
Dili çözüldü artık, ne zaman susacağı belli olmaz.
Dili damağı kurusun da sesi soluğu çıkmaz olsun.

Dili damağına erişmiyor.
Dili diken.
Dili dingildeyenin sırtı gmbrder,
Dili dingirdedi, sırtı gmbrdedi.
Dili dişi kurudu sanki.
Dili dişi tutulasıca.
Dili dolaştı, tkmğ dişine bulaştı.
Dili durmuyor ki bir türlü, makineli tüfek gibi alışıyor.
Dili ekmekçi kreğinden daha uzun.
Dili ensesinden ekilsin.
Dili fırıncı tahtası (küreği) gibi uzamış.
Dili kaşındı.
Dili kopasıca.
Dili küçüklükten kötü alıştırmaktan daha kötü bir Şey olamaz.
Dili olmasaydı ayaklarını köpekler yerdı.
Dili yle iğneli ki, battığı her yere rahmet okutuyor.
Dili rençber çarığı gibi.
Dili Őařalladı.
Dili uzadı.
Dili zifir mi zifir.
Dilim damağım kurudu.
Dilim dek dur, sana zeval yoktur.
Dilim dilim dildiler beni.
Dilim dilim dilinesice.
Dilim dilim dilinesin, her parçan bir yerde kalsın.
Dilim dolaştı birdenbire.
Dilim dönmüyor, arzuhalim anlatamıyorum efendim.
Dilim seni dileyim dilim dilim, senden çektiğim hep acı zulum.
Dilim seni dilim dilim dileyim, başıma geleni senden bileyim.
Dilim, nedir senden çektiğim zulum?
Dilimde tüy bitti söyleye söyleye.
Dilimde tüy bitti, anlata anlata.
Dilimin belasını çekiyorum.
Dilimin döndüğü kadar anlatmaya çalıştım.
Dilimin döndüğü kadar anlattım, anlattım ama sözüm bir kulağından
girip diğerinden ıktı.
Dilimin ucunda adı ama bir türlü anımsayamıyorum.
Dilin açtığı yara hançer yarasından daha beterdir.
Dilin cirmi küçük, cürmü büyüktür.
Dilin dikenı vardır, batar.
Dilin dingildemesin.

Dilin dişin birbirine karışsın.
Dilin dişin kilittensin.
Dilin dişin soğuya.
Dilin kemiği yok ama kemiği kırar.
Dilin kemiği yoktur, ne tarafa döneceğini bilemezsin.
Dilin kemiği yoktur, nereye çeksen oraya gider.
Dilin kopsun da dilsiz dişsiz kal.
Dilin tependen ekile.
Dilin torbası yok ki, ağzını büzesin.
Dilinde dolanıp durmasın arsana beygiri gibi.
Dilindeki makarayı çözüp seni dinleyeni usandırma.
Dilindeki tonu düşür biraz.
Dilinden bir türlü düşürmüyor onu.
Dilinden kurtulmak kolay mı sanıyorsun cadalozun?
Diline çok sağlamdır, ondan bir sır çıkmaz.
Diline dişine kan değdi, kurt gibi saldırıyor.
Diline dolayıp durma bozuk plak gibi.
Diline sağlık, taşı gediğine koydun.
Diline virt etti, bozuk plak gibi hep aynı Şeyleri söylüyor.
Dilini bağlamak zorunda kaldım.
Dilini eşek arısı sokasıca.
Dilini hiçbir zaman hiçbir yerde bir türlü tutamıyor ki.
Dilini itler, ciğerini bitler yesin.
Dilini tutmak insanı kurtarır.
Dilini yaban arısı soksun.
Dilini yılan sokasıca.
Dilinin altında bir cık cık var emme, bilmem Ovacık bilmem Kavacık.
Dilinin altında bir Şey var; ama bir türlü ıkaramıyor.
Dilinin altında söz tutamıyor.
Dilinin altındaki baklayı çıkar da görelim.
Dilinin belasını buldu en sonunda.
Dilinin belasını ekiyor.
Dilinin ceremesini ekiyo.
Diliyle insanı arı gibi sokuyor.
Diliyle ortalığın havasını bozdu.
Dille tabir olunacak gibi değil.
Dillerde dolaşıyor bütün marifetleri!
Dillere destan oldun, hey yavrum hey!
Dillere düşeceğine çöllere dş.
Dillerin dursun.
Dillerin lal ola da mell mell bakasın.
Dilli düdük!

Dilli düdük, yeri gg ınlatıyor.
Dilsiz de olsa kâmil belli olur.
Dilsiz kaval.
Dilsiz kavalı üfleyip dile getirmek her çobanın harcı değildir.
Dilsiz kızın dilinden anası anlar.
Dilsiz dilsiz kaval vermişler, ne çalacağını düşünmemişler.
Dimdik ayakta durmayı öğrenmelisin.
Dimyat'a pirince giderken evdeki bulgurdan olma.
Din iman, toz duman.
Din Muhammet dini, yol Klek Boğazı.
Din usul, iman usul; hem usul, hemen usul.
Dindaşız, dildaşız, ırktaşız, kardeşiz.
Dinden imandan çıkarma beni, defol başımdan.
Dingidek doğrulup ayağa kalktım.
Dingildek.
Dingonun ahırđ değil burası.
Dini bütün bir insan, ona saygđ duymak gerek.
Dini imanı para adamın.
Dini yok, imanı yok.
Dinim hakkđ için yalan söylemiyorum.
Dinim için değil, günüm için.
Dinime imanđma, Allah'đma kitabđma...
Dinime imanđma, cıbrı canđma...
Dininden imanđndan olasđn.
Dinine imanđna, cıbrı canđna...
Dinine yanayđm
Dinlediklerimi aęzđma sürmedim.
Dinlemek herkesin hakkđysa, sormak da herkesin hakkđdır.
Dinlemesini bil ki, arifliğini görsünler.
Dinlemesini bil ki, seni de dinleyen olsun.
Dinlemesini bilmeyen konuşmasını da bilmez.
Dinlemeyi bil ki ğren.
Dinlendiğin yerde yđęılıp kalma, kalkıp gitmesini de bil.
Dinlere saygđ duy, din ticareti yapanların yakasına yapış.
Dinleye dinleye içim daraldđ.
Dinleyen söyleyenden arif olmalı.
Dinleyince aęzđ açık kalakaldđ.
Dinsizin biri.
Dinsizin hakkđndan imansız gelir.
Dinsizin ipi ile kuyuya inilmez.
Dipli bucaklı.

Dipsiz bir kuyudayım, kim bulup çıkarabilir ki beni?
Dipsiz göllere düşesin.
Dipsiz kile, boş ambar.
Dipsiz kiler, boş ambar.
Dipsiz kuyu.
Dipsiz külek boş ambar, doldur boşalt.
Dirayetliysen³⁰⁰ dirayetini göster.
Dirayetsiz o adamdan ne bekliyorsun sen?
Diren ki kazanasın.
Direnişi kaybetse de kavganın bir tarafısın.
Direnmeyi öğrenirsen çok şeyler öğrenirsin.
Diretip durma, işin oluruna bakalım.
Dirgene dayanmayan porsuk harmana gelmez.
Dirhem dirhem burnumdan getiriyorsun.
Diri baş dirliğini bulur.
Diri baş dirliğini görür.
Diri diri gömülesin.
Diri diri toprağa gömmek istiyorsunuz beni.
Diriliş insanın gençliğinde, doğada baharda başlar.
Dirimden bininiz korkuyor, ölümden yüz bininiz korkacak.
Dirinin sahibi olmaz; ama ölünün sahibi çok olur.
Dirisi neydi ki, ölüsü ne olsun?
Dirisinden ne hayır gördüm ki, ölüsünden ne hayır göreyim.
Dirliğin düzenin bozula.
Dirlik olmayan yerde varlık olmaz.
Dirliksiz kadınla yaşayacağıma kendini dipsiz bir kuyuya at.
Dirsek çevirip gitti.
Dirsek temasıyla işleri yürütmeye çalışıyoruz.
Disiplini sevmeyen bir milletiz vesselam.
Diş bileyip kimseden oç almayı düşünme.
Diş buğdayını ne kadar süslesen de çocuğun ondan haberi olmaz.
Diş gıcırdatıp durma, belki de adamın hiç suçu yok.
Diş göstermekle herkesi korkutamazsın.
Diş göstermeyle herkesi ısıracağını sanma.
Diş insanın karakutusudur.
Diş kovuklarından bir ton pislik çıkıyor.
Diş tırnak tutmayasın.
Dişçiden ve işçiden az da olsa kork.
Dişçinin derdi başka, diş çektirenin başka, dişin derdi başkadır.
Dişe dokunur bir yanını göremedim.

³⁰⁰ Dirayet: Yetenek, beceri, sezgi.

Diş dokunuyor.
Dişehlinin (kadının) gözleri kör, erkeğin kulağı sağır olmalıdır.
Dişi düşük.
Dişi kırık.
Dişi kuş yapar yuvayı.
Dişiliği insanı büyülüyor.
Dişimi dırnağımı döktü, diş dırnağı dökülesice.
Dişin ağrıtırса çaresini buluyorsun, eşin ağrıtırса bulamıyorsun.
Dişin tırnağın sökülün.
Dişinden tırnağından artırdığı bir anda avucundan uçup gitti.
Dişinden tırnağından artırdığını ele kaptırdı.
Dişine bakmazsan eşine de bakmazsın.
Dişine dokundu.
Dişine göre birini yakaladı.
Dişini gösterip durma.
Dişini sık hele belki sonu hayırlı olur.
Dişinin kovuğundan bir ambar dolusu pislik çıkıyor.
Dişleri döküldü, kimseyi ısıracak hali kalmadı.
Dişleri seyrek olanların, gözleri gök olanların, vücudu büyük olanların nazarı değer.
Dişlerime tırnağımı taktım ama gene başa çıkamadım.
Dişlerimi sık sık dişlerimden oldum.
Dişlerimiz zangırdarak çivi kesti.
Dişlerin söküle de dilsiz dişsiz kalasın.
Dişlerini sıkmayla dertlerini çöremezsın.
Dişlerini sökerim senin.
Dişten artırdığını vücudunla ödersin.
Dişten artırmayınan ambarı dolduramazsın.
Dişten geçerim; ama eşten geçemem.
Divane olmuş garibim, düşmüş yollara.
Diyelim ki, soğan sevmiyorsun; cücüğünü de mi sevmiyorsun?
Diz çökmek zorunda kaldı korkuyu görünce.
Diz çöküp önünde eğildiysek de, kendimizi affettiremedik.
Dize geldi en sonunda, çok şükür.
Dizginini kısmazsan yarın o çocuk başına bela olur.
Dizginleri ele almazsan yarın evde kimseye güç yetiremezsin.
Dizginleri öylesine bir eline geçirmiş ki, dışarıya kuş bile uçurmuyor.
Dizginlerini sal, bırak gitsin.
Dizginsiz gidenin nerede ne yapacağı belli olmaz.
Dizin dizin sürünesice.
Dizin dizin yürüyesin, dize keçe sürüyesin; eller atlı sen yaya, kaç

kaça bulamayasın.
Dizine gözüne dursun.
Dizleri kesilip kaldı, yokuşu çıkamadı.
Dizlerimi döve döve dizlerimden, ağlaya ağlaya gözlerimden oldum.
Dizlerimin bağı çözüldü, alacaklıyı görünce.
Dizlerimin ferî kesildi.
Dizlerine kapanmak kâr etmiyor.
Dizlerini döve döve, bağı yanarak ağlıyor.
Dizlerinin üstünde yıllarca sürünüp bir gün doğrulamayasın.
Dobra dobra konuşuyor adam.
Doğa olaylarına karşı gelemezsin.
Doğan anası olma, duran anası ol.
Doğan boğulmaz, gelen kovulmaz.
Doğduğun günü bilemediğin gibi, öleceğin günü de bilemezsin.
Doğduğun yer önemli değil, doyduğun yer önemli.
Doğduğuna pişman ederim seni.
Doğma büyüme Anadoluluyum ben.
Doğma büyüme Çorumluyum.
Doğmadan öldürdüler.
Doğmadık çocuğa don biçilmez.
Doğmamış çocuğa kaftan biçilmez.
Doğrayan tat almaz, yiyen tat alır.
Doğru at gözüme vur.
Doğru dürüst bir adama rastladım çok şükür.
Doğru dürüst konuş ki, el anlattıklarını dinlesin.
Doğru dürüst ol ki, el arkandan kötü söz söylemesin.
Doğru dürüst olmak kadar zor şey yok bu devirde.
Doğru ol, doğru ol.
Doğru oturalım, doğru konuşalım.
Doğru sarsılır ama yıkılmaz.
Doğru söyleyeni dokuz köyden kovarlar.
Doğru söyleyenin bir ayağı üzengide gerek.
Doğru söyleyenin tepesi delik olur.
Doğru söz demiri deler.
Doğru söz yemin istemez.
Doğru yolda düşen çabuk kalkar.
Doğrucu Davut musun, her şeye el atıyorsun?
Doğruda aç, eğride tok görmedim.
Doğrudan aç, eğriden tok olmaz.
Doğruluk minarede kalmış, onun da içi eğri büğrü.
Doğruluk su kabağı gibidir, hiç batmaz.
Doğruluk yap da sen, kötülük görürsen gene gör.

Doğrulup kalkmaya mecal mi kaldı? (C.Y.)
Doğrum doğrum doğranasın.
Doğrunun yanlıştın bilincine vardı artık.
Doğrunun yardımcısı Allah'tır.
Doğrusu, ben bu işten pirenemeye başladım.
Doğrusunu söyle, canın doğru çıksın.
Doğruyan (doğuran) patlamış, yiyen doymamış.
Doğruyu eğriyi senden öğrenecek değilim.
Doğruyu söylemek acıdır.
Doğruyu söylersen dostun incinir.
Doğup büyüdüğü topraklar, yaşlanınca insanı daha çok çekiyor.
Doğuran avrat Azraili yenmiş.
Doğurduğun kız, avuçladığın tuz olsun, erkek evlat görmeyesin.
Doğurduğun kız, doğradığın bez ola!
Doksan dokuzu veren yüzü de verir.
Doksan dokuzu bilen yüzü de bilir.
Doktorlar elinde parçalanırsın inşallah.
Doku doku o bez; söyle söyle o söz.
Dokunaklı konuşma, gönlüme dinamitler doluyor.
Dokuz abdal bir kaşıkla doymuş.
Dokuz at bir kazığa bağlanmaz.
Dokuz ayın çarşambası bir araya geldi.
Dokuz canlıymış adam, ölümden gene kurtuldu.
Dokuz doğurdu.
Dokuz doğurdum iyi haberler gelinceye kadar.
Dokuz doğurturdun beni.
Dokuz döşek çürüt, ölme inşallah.
Dokuz gobelle mağarada mı kaldın?
Dokuz karının yediğini yer, bir karının çıkardığını çıkaramaz.
Dokuz kodak anası, gelin bunun neresi?
Dokuz koyunun doymadığı yerden dokuz kağı ot yoldurur.
Dokuz köpeğe bir yuka, öldüm tıka tıka.
Dokuz körün bir değneği gibi benim nenem (ninem).
Dokuz körün bir değneği, şaşkınlıktan ne yapacağını bilemiyor.
Dokuz köyün bir çobanı.
Dokuz ölç bir biç.
Dokuz söz bir büğlük yerine geçer.
Dokuz yorgan eskitti gene ölmedi.
Dokuzda çalar bir zurna.
Dokuztaş oynanırsa yağmur yağmaz.
Dokuzu don, biri insan.
Dolaba girdik, adam bizi çarpıp gitti.

Dolandırmak için adamlar şebeke gibi çalışıyorlar.
Dolap beygiri gibi dönüp durma.
Dolap beygirine çevirdiler, başımıza bu haller geldi.
Doldur babam doldur; etsiz kemik, yağsız pilav boldur.
Dolmaya da gelir, sarmaya da.
Dolu çanağını elin boş çanağına vurma.
Dolu ekini, bol ekini.
Dolu küpten ses çıkmaz.
Dolu sonu doyumluktur.
Dolu testi su almaz.
Dolu yağarken anasından ilk doğan çocuk koynuna birkaç tane dolu atarsa, dolu yağması diner.
Dolu yağarken baltanın ağzı yukarı gelecek şekilde yere bırakılırsa dolunun kesileceğine, zararsız hale geleceğine inanılır.
Dolu yağarken demirden yapılmış maşayı mangalın altına atarsan dolu diner.
Dolu yağarken dışarıya sacayağı atılır.
Dolu yağarken üç defa “Anamın ilgisin, dağların tilgisin” dersek ve doluyu elimize alıp üç defa bıçakla kesersek dolu durur.
Dombak kafaynan doluda gezilmez.
Domdom kurşunlarıyla geberesin.
Domdom kurşunundan ölesice.
Domuz ahır gibi kokuyor.
Domuz değneksiz gider.
Domuz derisi post olmaz, eski düşman dost olmaz.
Domuz domuzdan doğar.
Domuz domuzu çalmaz.
Domuz gibi birisi.
Domuz gibi burnunun doğrultusuna gitme.
Domuz gibi yağlı.
Domuz kurşunuyla gidesin.
Domuz paçirikli!
Domuz pislik yemeye tövbe etmez.
Domuz türkü söylemez.
Domuz tüyünü bırakır, huyunu bırakmaz.
Domuzdan başka neyi eksik adamın?
Domuzdan bir kıl da koparsa onu kâr sayıyor.
Domuzdan bir kıl koparsan ne fark eder?
Domuzdan bir kurşun esirgenmez.
Domuzdan kıl koparmak hünerdir.
Domuzdan toklu doğmaz.

Domuzluk etme, yaptığın işe hile katma.
Domuzu kaçabildiği yere kadar kovalayacaksın.
Domuzun asıl büyüğü geride.
Domuzun burnunu kulağını kesmişler domuz yine domuz.
Domuzun dölü!
Domuzun eniği.
Don giyeyim gıcıma değmesin diyo.
Don gömlek oturmak.
Donsuzun biri.
Donsuzun gönlünden dokuz top bez geçer.
Donsuzun, çulsuzun biri; ne alacaksın ondan?
Donu bozuk.
Donunu değiştirdi.
Donunun yırtığına bakmadan el âleme akıl veriyor.
Donyağı gibi, yüzü bir türlü gülmüyor ki.
Donyağının dolması, dağların gelin ablası.
Doruğu çalışmayanın altı da çalışmaz.
Doruğun çalışmaya başladı mı?
Doruk mezer seni bekliyo, varıver.
Dost acı söyler; ama doğruyu söyler.
Dost acı, ama düşman tatlı söyler.
Dost ağlatır, düşman güldürür.
Dost arı, düşman gayreti.
Dost başa düşman ayağa bakar.
Dost bilme iyi gününde dost olanı, dost bil gamlı vaktinde elinden tutanı.
Dost bin ise azdır, düşman bir ise çoktur.
Dost bir, aşına çok.
Dost dedik bağrımıza bastık, dost dediğimiz kara yılan çıktı.
Dost dostu bağ bağışlamaz, doğru yol gösterir.
Dost dostu bahane (mahana) bulup durmaz.
Dost dostu iyi yola öğütleyendir.
Dost dostu zor günlerde tanır.
Dost dostun ayıbını yüzüne söyler.
Dost dostun aynasıdır.
Dost dostun eyerlenmiş atıdır.
Dost dostun yüzüne söyler.
Dost edinmek içindeki sevgiye bağlıdır.
Dost edinmek kolay değildir.
Dost gibi kazanıp düşman gibi yeme.
Dost hatırı için kendini kuyuya atma.

Dost hatırı için zarardan kaç.
Dost ile ye iç, aynı köprüden geçme.
Dost istersen bir Allah yeter, düşman istersen kendi nefsin yeter.
Dost kapısını seyrek açmaya bak.
Dost kara günde belli olur.
Dost kazığı başkadır.
Dost lokması bahane ile yenir.
Dost sözü acıdır.
Dost uğruna canını kurban edersin, dost dediğin sana bir tavuk kurban edebilir mi acaba?
Dost vermesin, düşman gelmesin; böyle alışverişe can kurban.
Dost yiyip içmeyle belli olmaz.
Dost yüzünden, düşman gözünden belli olur.
Dosta düşmana karşı malınla övünme.
Dostla ye iç, eğlen; ama alışveriş yapma.
Dostlar alışverişte görsün.
Dostlar arasında kusur olmaz.
Dostlar hep bir araya gelince bayram ettik.
Dostlarımı omuzlarımda çok taşıdım; ama kimse zamanında bunları anlayamadı.
Dostlarımıza kavuşunca düğün bayram ettik.
Dostlarına da düşmanlarına da güler yüz göster.
Dostlarına, ahabplarına saygı ve ikram göster.
Dostluk başka, alışveriş başka.
Dostluk kantar ile, alışveriş miskal ile.
Dostluk okkayla, alışveriş dirhemle...
Dostluk, arkadaşlık yolculukta belli olur.
Dostsuz düşmansız bir Allah.
Dostun attığı taş baş yarmaz.
Dostun belası düşmandan beter olur.
Dostun bir alma vermiş, o da çürük çıkmış; âleme anlatmaya gerek yok.
Dostun hatırı var ama doğruluk daha makbuldür.
Dostun iyisi kara günde belli olur.
Dostun kahrı düşmandan çetin olur.
Dostun korkağından düşmanın yiğidi iyidir.
Dostun sofrasına elin varsın gelsin de gene yemezsen yeme.
Dostunu iyilik veya kötülük zamanında sına.
Dostunu methedersen daima yerecek yer ko.
Dostunu müşkül zamanda dene.
Dostunun hatırını zor günde sor ki, o da senin dost olduğunu bilsin.
Dovah vardır sabanı kırdırır, dovah vardır öküzü durdurur.

Doya doya uyudum.
Doyduk donanıncaya kadar düğün son bulur.
Doyumluk değil, kimi şeyler tadımlıktır.
Doyumluk değil, tadımlık.
Dozunu kaçırma şakanın.
Dök ortaya neyin varsa, ölç ölçebildiğin kadar.
Döke döke gitti, toplaya toplaya geldi.
Dökme kutuyu, söyletme kötüyü.
Dökme suyla değirmen dönmez.
Dökme suyla kuyu doldurulmaz.
Dökülüp kalasica.
Döküntülü insandan hiç hoşlanmam.
Döndük dolaştık, gene dedemin sözüne geldik.
Döne döne çöpsüz üzüm arıyor.
Dönen tekerdir, gıcılayan mazıdır; rençber de kendi kendine kabadayı-
lanıp durur.
Dönen tekerleğin altında kalasica.
Dönme dolap gibi.
Dönüp dolaşıp inşallah gene bana muhtaç olursun.
Dört atanın hakkı birdir.
Dört ayağı birden debeleniyor.
Dört başı mamur bir ev alamadım.
Dört başı mamur bir şey bul şöyle.
Dört bir yandan saldırıp düşürdüler beni.
Dört bir yanı çevrilmiş adamın, kurtulması mümkün mü?
Dört bucak gezdim; ama bir zevk alamadım.
Dört diyon dokuz diyon, topluyon otuz diyon.
Dört dönmeyle peşinden kavuşamazsın.
Dört dönsen de ardı sıra, alacağımı alamazsın.
Dört duvar arasında mapuslarda çürüyeceğine, kaç git de dağ başların-
da çürü.
Dört duvar arasında sıkışıp kaldım.
Dört elle sarıl ki, iş çabuk bitsin.
Dört elle sarıldım; ama işi gene yürütemedim.
Dört elle sarılmadığın işten hayır bekleme.
Dört göz bir evlat içindir.
Dört gözle bekledim; ama gene gelmedin.
Dört gözle beklesen de giden gelmez.
Dört gözle bekliyorum oğlumun askerden gelmesini.
Dört gözle seyrediyor bizi.
Dört gözü olsa da bazen kör oluyor insan.

Dört gözünü birden aç, kimseye bir şey kaptırma.
Dört kardeşi toplasan çeyrek adam etmezler.
Dört kardeşin ağırlığı bir dirhem.
Dört kulak kesil, fısıltıları bile duymaya çalış.
Dört tarafı birbirine benziyor.
Dört üstü, murat üstü.
Dört yanımız deniz oldu sanki çaresiz kaldık.
Dört yol ağzında gelen giden acıdı halimize.
Dört nala kaçanla, kanatlanıp uçana yetişemezsin.
Dört nala kalkınca at geride bir toz bulutu bıraktı.
Dörtten beş çıkmaz, Çorum'dan bir baş çıkmaz.
Dörttepe domuzu gibi dört tarafı dolaşma.
Dörttepe'den bakınca Eyerci yakın görünür. Hele bir yola düş de gör.
Döşeğe düştü adam, bundan sonra zor kalkar sanıyorum.
Döşek olmazsa hasır üstünde de yatarım.
Döşünden vurulasıca.
Döşünü yumruklamaynan acısını dindiremezsin.
Döşürücü gibi her gördüğünden dileniyorsun.
Dövdün, sövdün; azarlamam ne oluyor?
Dövme kapımı yüzük kaşıyla, döverler kapını hançer başıyla.
Dövmekle bakırdan oç alınmaz, çalık buğdaydan çeç alınmaz.
Dövmeynen, sövmeynen kimseyi adam edemezsin.
Dövüşerek pazarlık et, güle güle ayrıl.
Dövüşte yumruk aranmaz.
Dua ağızdan değil, kalpten gelir.
Dua ile yağmur yağdırılacağına inanılır. Yağmur yağmadığı zaman hacılarla hocalar duaya çıkarlar.
Duayı biz yapalım, yağmur Eyerci'ye yağsın.
Dudağın da ateşi söner bir gün.
Dudağını ısırda şaşkınlığından.
Dudak bükme, bir gün sana da dudak bükten olur.
Dudak bükmeyle elin değerini düşüremezsin.
Dudak büküp geçti kadın.
Dudak dudağa ne kadar ömür süreceksin ki?
Dudak dudağa vermek değil, önemli olan baş başa, kalp kalbe vermek.
Dudak payı bırakmasını öğrenemedin kahve fincanlarında.
Dudak sarkıtıp duruyor.
Dudakları birdenbire uçukladı.
Dudakları tavşan kulağı gibi.
Duduş'unan Keziban gibi gapı gapı geziyo.
Duduyu kafese koymuşlar, şeker ile beslemişler de yine vatanım demiş.

Dul alırsan tez ölürsün, kız alırsan genç kalırsın.
Dul avrat mı alacaksın, elin nasıl acıtıyor?
Dul avrat sıpası.
Dul evlerde duvaksız kalasın.
Dul evlere duvaksız gidesice, kınalı barmak sıkamıyasıca.
Dul kadın çocuğundan eş olmaz.
Dul kadının çemberinden çember örtün.
Dul kalasın da adın dillere destan ola.
Dul karı beslemek hayvan beslemekten daha zordur.
Dul karı çocuğu.
Dul karı veya dul karı kızı alırsan dumanın başından çıkar.
Dul karı yıkılacak yer arar.
Dul karının evi, mahalledeki komşuların evidir.
Dul karının kendi eteği kendine düşmandır.
Dulda bir yer bul ki, fırtınalardan korun.
Duldalarda kaval çalmak başka, yelde osurmak başka.
Duman olduk hepimiz de.
Duman ortalığı tuttu; ama ocakta ateş yok.
Dumanı başından çıkıyor, dokunma ona; hırsını senden alır.
Dumanı doğru çıksın da, usül (adet) yerini bulsun.
Dumanı üstünde bu ekmeklerin, simitlerin.
Dumanı üstünden çıkıyor, gel de yeme şu yemeği.
Dumanın başından çıka.
Dumanını attırmak.
Dumanlı dağlarda dolaşma, kurda kuşa yem olursun.
Dumanlı günde göz gözü görmez.
Dumanlı havada kimin pusu kurduğunu bilemezsin.
Dumanlı havada kurttan kuştan korkacaksın.
Dumanlı havada yolunu şaşırma.
Dumanlı havanın vurgunu yaman olur.
Dur durak bilmiyor, habire çalışıyor.
Durdu durdu, sonunda turnayı gözünden vurdu.
Durduğu yerde para kazanıyor adam.
Durgun akan sudan kork.
Durmadan fit verip duruyor, sonunda başına bir iş getirecek.
Durmadan yağ çekiyor, mutlaka benden bir beklediği var.
Durmanın zamanı değil, zaman çalışma zamanı.
Durulmuş suyu bulandırıp durma.
Durup durup duz gavurma.
Durup dururken başımızı derde saldı.
Durup dururken bu sözü ortaya atmanın ne anlamı vardı?

Durup dururken ummadığımız adamdan zılgıt yedik.
Durur durur durmuşa varır, askerden gelmişe varır, avradı ölmüşe varır.
Dururken elini birbirine bağlamak dünya ile alakasının kesileceğine
delalet eder.
Duşgaltığını deldirmek.
Dut gibi olmuş, görüyorsun ayakta duracak hali yok.
Dut kurusuyla yâr sevilmez.
Dut yemiş bülbüle döndü, sesi soluğu çıkmıyor.
Duvağın gözünde kala.
Duvağına doyamadan ölüp gitti zavallı gelin.
Duvar eğildiği yana yıkılır.
Duvar yıkılmayınca altta kimin kalacağı belli olmaz.
Duvardan aşağı düşmesine ramak kaldı.
Duvarı bekittik, yıkılması zor.
Duvarı nem, yağidi gam yıkar.
Duvarlara tutunarak gezesin.
Duyduğun, gördüğün her konuyu deşeleme.
Duyduğuna inanma, gördüğüne inan.
Duyduklarıma şaşakaldım, birden tüylerim ürperdi.
Duyduklarımdan çok duygulandım.
Duyduklarına kimbilir kimler ne yalanlar kattı?
Duygularım, düşüncelerim karmakarışık.
Duygusuzun biri.
Duymazlıktan geliyor anlattıklarımızı.
Duyunca gözleri belerdi.
Düdüğü çaldı.
Düdük elin yel Allah'ın, istediğin kadar öttür.
Düdük gibi boş kafalının birisin.
Düdük gibi yapayalnız kaldın sonunda.
Düğme bir şahsın üzerinde dikilirse o şahıs iftiraya uğrarmış.
Düğün aşu ile dost ağırılanmaz.
Düğün aşıyla köpek tavlınmaz.
Düğün bizim, oyna kızım.
Düğün dernek hep bir örnek.
Düğün el ile, harman yel ile olur.
Düğün evi gibi burada bu ne hal böyle?
Düğün gecesi bir kimse elinde bir makas açıp kaparsa zıfaf uğursuz
olur.
Düğün görmeyen ev olur, ölüm görmeyen ev olmaz.
Düğün için hasır gibi ellerin ellerine, ayaklarına serildi.
Düğün olur iki kişiye, kaygısı düşer deli komşuya.

Düğün olur iki kişiye, kaygısı düşer konu komşuya.
Düğün pilavıyla dost ağırlanmaz.
Düğün pilavıyla dost gönüllenmez.
Düğün yapıyorum diye her yere dökülüp saçılma.
Düğünde zurnaya, hamamda kurnaya insanın meyli düşer.
Düğündeki sumsuk, yumruktan sayılmaz.
Düğüne giden oynar, ölüye giden ağlar.
Düğüne gider zurna beğenmez, hamama gider kurna beğenmez.
Düğüne icabet etmek zorunda kaldık.
Düğünün tadı el ile, harmanın tadı yel ile olur.
Düğününde kalburla su taşıyacağım.
Dükkânın açılmış, önünü kapat.
Dükkânın kapısı Hak kapısı, Hakk'ına yalvar; çeşmeleri çeşmin gibidir akmasa da damlar.
Dükkânın olsun da gelen de sağolsun, gelmeyen de.
Dümbeleğin dümeni olmaz.
Dümbeleğin sesini duyunca, zilleri şıkırdatmaya başladı birden.
Dümbelek gibi dangır dungur ötüyor.
Dümdüz kalayladı gitti.
Dümen çevirmeye kalkışma, sonunda başına iş gelir.
Dümen kırmayınan kaçıp kurtulamazsın.
Dümen kullanmak (yönetmek) her adamın işi değildir.
Dümen yapma herkese, gidersin kodese.
Dümenciyle³⁰¹ dostluk sabahtan akşama kadardır.
Dümeni kırdı arkadaş, çekip gitti.
Dümeni şaşırdık vesselam.
Dün bir, bugün iki.
Dün bir, bugün iki; aradan ne geçti ki?
Dün buraya geldi, bugün burayı karıştırdı.
Dün gördü, gün gördü.
Dünden bugüne aradan ne zaman geçti ki?
Dünden bugüne çok şey değişti.
Dünden kalan yemeği beğenmezsen hayatta karnın doymaz.
Dünden ölmüş adam, içinde bir heves kalmamış ki.
Dünkü aklımı bugün beğenmiyorum.
Dünkü çocuk bize akıl öğretiyor.
Dünkü çocuk bize kafa tutuyor.
Dününü bilmeyen bugününü de bilmez.
Dünür gitmek.
Dünürlük işinde ter döktürdüler bize.

³⁰¹ Dümenci: Hileci, dalavereci, sahtekâr.

Dünürlükte hayır ana babadan çok; dayı, teyze, halada vardır.
Dünya ahret kardeşim olsun, iyi bir insan.
Dünya ahret o benim kardeşimdir.
Dünya âlem o olayda başımıza yıkıldı.
Dünya âlemi toplamış başına, benim orada işim ne?
Dünya başına yıkılsın.
Dünya bir araya gelir ama biz bir araya gelemeyiz.
Dünya bir araya gelse derdime çare bulamaz.
Dünya bir değirmendir döner; insanoğlu fenerdir, bir gün söner.
Dünya bir gemi, akıl yelkeni, fikir dümeni; kullan kendini göreyim seni.
Dünya bir Karadeniz'dir, ne içilir ne geçilir.
Dünya bir kervansaraydır; konan göçer, doğan göçer.
Dünya bir yağlı bögrektir,³⁰² yiyebilene aşk olsun.
Dünya bir, işi bin.
Dünya bir yana, sen bir yanasın.
Dünya dediğin bir sivri külah, biri bırakır biri giyer.
Dünya durdukça canlılar eksik olmayacaktır.
Dünya durdukça insanoğlu ne günler görecektir.
Dünya durdukça sen de durasın.
Dünya evine (evliliğe) girmek tatlı, çıkmak acıdır.
Dünya evine girmek kolay, evliliği sürdürmek zordur.
Dünya görüşüne göre insanlar düşman görülemez.
Dünya gözüyle doğup büyüdüğüm toprakları bir daha görmek istiyorum.
Dünya güzeli benim gönlümdeki güzeldir.
Dünya in bin dünyasıdır.
Dünya kadar malın olsa da seni ölümden kurtaramaz.
Dünya kadar malın olsa ne fayda.
Dünya kimseye baki değildir.
Dünya malı dünyada kalır.
Dünya malı elde iken hep düşmanlar dost olur, elde bir şey kalmayınca dost bile düşman olur.
Dünya malına bu kadar tamah etme.
Dünya nimetinden payını almaya çalışacaksın.
Dünya öyle bir yerdir ki, ne kanadı kulağı vardır ne de kuyruğu kulpu.³⁰³
Dünya sarı öküzün sırtında durur, sarı ökür kımıldarsa deprem olur.
Dünya senin olsa ne fayda.
Dünya tadı bal tadı, dünya beni aldadı, altına zehir koymuş üstüne bal tadı.
Dünya tükenir, yalan tükenmez.

³⁰² Böğrek: Böbrek.

³⁰³ Tolamehmetli Canpolat.

Dünya ümit dünyası.
Dünya yârinen dolu olsa bana biri düşmez.
Dünya yüzü göremeden ölüp gitti.
Dünyada adam adama lazım olur.
Dünyada Allah kullarını önce karı, sonra şeytan şerrinden esirgesin.
Dünyada bir soğuk savaş; işyerinde, evde bir soğuk savaş sürüp gidiyor; bakalım sonuç ne olacak?
Dünyada bu analar neler doğurur.
Dünyada dünya baylığı, ahirette iman selametiği ver Yarabbi.
Dünyada eken ahrette biçer.
Dünyada en büyük günah ümitsizliktir.
Dünyada en büyük kusur, vakti olup da bekâr kalmaktır.
Dünyada evlat, ahrette mezar yüzü görmeyesin.
Dünyada her iş biter; ama kösenin sakalı bitmez.
Dünyada her şey vahim değildir, güzel ve iyi olan şeyler de vardır.
Dünyada her taraf altın dolu olsa bana biri düşmez.
Dünyada kusursuz ne erkek ne de dişehli (kadın) bulunur.
Dünyada tasasız baş bostan korkuluğunda bulunur.
Dünyada yerin yurdun olmaya.
Dünyada zulüm da var, ölüm de var.
Dünyadan el etek çekti artık, kendini ibadete verdi.
Dünyadan elini eteğini çekti artık.
Dünyadan geldi geçti, Allah ahretini versin.
Dünyalık üç beş kuruşluk malımız var, hepsi o kadar.
Dünyamı başıma yıkıp gittiler.
Dünyanın da derdin de ucu uzundur.
Dünyanın derdi de telaşı da bitmez.
Dünyanın dışı başka, içi başka.
Dünyanın dört bucağını dolaştım, ille de ata yurdum dedim.
Dünyanın en önemli, en sağlam örgütü ailedir.
Dünyanın hali başkalaştı, güzelliğe itibar kalmadı.
Dünyanın kaç bucak olduğunu anladım; ama iş işten geçti.
Dünyanın kaç bucak olduğunu gösteririm sana.
Dünyanın öbür ucu, ben oraya nasıl gideyim?
Dünyanın ucu uzundur, yürümekle bulunmaz.
Dünyasından geçti artık, hiçbir şeyde gözü yok.
Dünyaya çıplak geldin, bir top bezle gideceksin.
Dünyaya geldiğime bin pişmanım.
Dünyaya gelen ağlar, ölenin sesi çıkmaz.
Dünyaya getirdiğin evlattan kötülük görmek kadar kötü bir şey yok.
Dünyaya gözlerini kapadı artık.

Dünyaya her gelenin bir de gidişi vardır.
Dünyaya kazık çakacak halimiz yok.
Dünyaya kazık kakacak halin yok.
Dünyaya kazık mı kalacaksın?
Dünyaya tozpembe bakma.
Dünyayı anladım; ama ömrüm geçti.
Dünyayı başıma dar ettiler.
Dünyayı başıma zindan ettiler.
Dünyayı başına dar ederim senin.
Dünyayı başına yıkarım senin.
Dünyayı gözü görmüyor, kudurmuş gibi herkese saldırıyor.
Dünyayı sel bassa ördeğe vız gelir.
Dünyayı söbeltip de karnına mı sokacak?
Dünyayı tozpembe görme.
Düpedüz sahtekârlık, dolandırıcılık onun yaptıkları.
Dürbünün tersiyle bakıyor o her şeye.
Dürtüklediğin herkesin başına bir felaket getiriyorsun.
Dürtüşleyip durma ulan, böğrümü acıttın.
Dürüleri yerli yerine yerleştirmek marifet ister.
Dürüm dürüm dürdüler, dilim dilim dildiler.
Dürüm dürüm dürdüm, sarım sarım sarıldım; değerim bilinmedi.
Dürüm dürüm dürünesice.
Dürümüme de derime de ot doldurdum.
Dürümün büyüğünü sana veriyorsa onunla arkadaş ol.
Dürüstlük en büyük sermayedir.
Düş ile hayal gerçekle karıştırılmaz.
Düş uykudan sonra başlar.
Düş uykudan sonra belli olur.
Düşe kalka hayatı öğrenmek zorundayız.
Düşe kalka yaşamımızı sürdürüyoruz.
Düşene bir tekme de sen vur.
Düşenin dostu olmaz.
Düşkün olup çevrenden dışlanacağına kara toprağa gir.
Düşkünler evinin kapısı da yüzüme kapandı.
Düşkünlere, yoksullara yardım etmek komşularına düşer.
Düşkünü ayağa kaldırmak bir büyüklüktür, meziyettir.
Düşman ağzıyla kavgaya girilmez.
Düşman çatlatacağım diye kendini çatlatma.
Düşman dilin altındadır.
Düşman düşmana gazel okumaz.
Düşman düşmana göz açtırmıyor.

Düşman düşmana küçük taş atmaz.
Düşman düşmana küçük taş vurmaz.
Düşman düşmanın halinden bilmez.
Düşman düşmanın halini bilmez.
Düşman gelmiş kapıya dayanmış, adamın kılı kıpırdamıyor.
Düşman kesildiler bana.
Düşman olmadığı, kin beslemediği kimse yok ki.
Düşman sipere öyle bir yerleşmiş ki, ancak süngü takıp sökebildik.
Düşman vurmakla tükenmez.
Düşman zincir gibi sıralanmış, art arda geliyor.
Düşmana gücünü gösterdinse, onu kudretinin şükürü hakkı için affeyle.
Düşmana kin tutacağına dost tutmayı belle.
Düşmana satılanlar bir daha yurtsever olamazlar.
Düşmanı olmayanın dostu olmaz.
Düşmanım bile olsa Allah kimseye aile huzursuzluğu vermesin.
Düşmanım da olsa, Allah kimseye ıstırap çektirmesin.
Düşmanın büyüğü en yakınındadır.
Düşmanın elimden aldığı Allah'ım bana gene verir.
Düşmanın evinde tırnağını kes, dostunun evinde saçını tara.
Düşmanın gözü kör olsun.
Düşmanın kapısına düş de dostun kapısına düşme.
Düşmanın karınca bile olsa onu küçümseme.
Düşmanın karınca ise de sen fil san.
Düşmanın karınca ise de sen hor bakma.
Düşmanın karınca olsa bile korkmayı elden bırakma.
Düşmanın karıncaysa da kork.
Düşmanın varsa, baltan koltuk altında hazır olsun.
Düşmanına hep beddua edeceğine, kimi zaman da iyiliği için dua et.
Düşmanını görünce ürpermeye başladı.
Düşmanlarını çatlatmak istiyorsan onların karşısında dimdik, kimseye muhtaç olmadan yaşa.
Düşme oğul eline, muhtaç olma geline.
Düşmesini bilmeyen kalkmasını da bilmez.
Düşmez kalkmaz bir Allah'tır.
Düşte görsen yorulmayacak iş olur.
Düştüğün yerde seni kaldıracak komşun yoksa orada durma.
Düştün oğlan eline, yalvar şimdi geline.
Düştünse toprağa sarıl.
Düşüncesiz eşin olacağına düşünceli düşmanın olsun.
Düşüncesiz yattığım yoktu, bu gece de enik kulaksız kunnadı.
Düşüncesizlik ettim, bir belaya yettim.

Düşünçeli insanın hali başkadır.
Düşünde mi gördün, nerden biliyorsun?
Düşündüğün şu şeye bak.
Düşündüğünle gördüğünü birbirine karıştırma.
Düşündükçe gözüme uyku girmiyor.
Düşündükçe kafayı oynatacağım herhalde.
Düşündükçe, okuyup yazdıkça daha derinleşiyor.
Düşündüm taşındım yeni baştan bir düzene karar verdim.
Düşüne düşününe aklımı yitireceğim.
Düşüne düşününe aklımı yitireceksin.
Düşüne düşününe en sonunda zihnini oynattı.
Düşünerek görmezse işi, sonra pişman olur kişi.
Düşünme, Allah kerimdir.
Düşünsem bir türlü, düşünmesem bir türlü.
Düşüp kaldığın zaman kimseden iyilik bekleme.
Düşüp kalma, herkes üstüne basıp geçer.
Düt demeye dudak ister.
Düttürü bir kıyafetle gelmiş düğüne.
Düttürü Leyla.
Düve boğasadı, varıp varıp tosunların yanına sokuluyor.
Düve olmadan tosuna göz diyor.
Düveler öğüre gelmeye başladı.
Düven dişeyen düven sürenin halinden ne anlar.
Düven öküzü gibi durmadan tersliyorsun.³⁰⁴
Düven öküzünün ağzı bağlanmaz.
Düven süren öküzün ağzı boş durmaz.
Düven sürerken pisleyen öküzün pisliği saman yerken önüne gelir.
Düven sürmek başka dert, öküzün pisliğine sağrı³⁰⁵ tutmak bir başka dert.
Düvenci Dağı'nda³⁰⁶ Yörük olacağına bakırcı dükkânında körük ol.
Düvende sağsın yoksa, hayvanın pisliğine razı olacaksın.
Düvene binmek değil, marifet düveni sürebilmektir.
Düvenle arpa sür de kaşınmayı gör.

³⁰⁴ Terslemek: Pislemek.

³⁰⁵ Sağrı, Saksı: Ağaç, teneke ya da plastik kap. Düven sürerken, düveni çeken hayvanın arkasına tutularak pisliğin arpa, buğday gibi tarım ürünlerinin içine karışmasını önlemeye yarayan bir kap.

³⁰⁶ Düvenci Dağı: Çorum'un kuzeyinde bulunan Eyerci Dağı'nın başka bir adıdır. Buranın ormanlarından kesilen ağaçlardan düven yapılarak çiftçilikle uğraşan ova köylülerine satılmış. Not: Alakaya denilen tepenin kuzeyinde Eyerci Tepesi'nin güneyinde derin bir vadi yamacında isirin ağaçlarından oluşan ormanlık vardır. Bu ormanlığın en üst yerlerindeki bir düzlükte sık sık çakmaktaşlarına rastlandığına çocukluğumda tanık oldum. Demek ki burada eski zamanlarda düven vb aletler, gereçler yapılmış. O düzlüğün aşağılarında İsirinli Eşme denilen, suyu çok soğuk olan bir de su kaynağı vardır. C.Y.

Düzelir bele gelmez, yıkılır güze kalmaz.
Düzgün kurulan tezgâh iyi bez dokur.

E

Ebcet okuma bana, gerçeği söyle.
Ebcet okuyup durma bana.
Ebe bebeği, kahve dibegi, çengi göbeği sever.
Ebedi Tanrı'nın desteği ve yardımıyla.
Ebem karı.
Ebem kuşağı (gökkuşağı) doğuda olursa çok yağmur yağar.
Ebemin³⁰⁷ ebesini biliyorum; ama ötesini bilemiyorum.
Ebenin tummanı başına geçsin.
Ecayış becayış etti, durumu düzeltip gitti.
Eccük susun loo!
Ecel beşiğine bindik bakalım, sonumuz n'olacak?
Ecel beşiğinin içine düştük sonumuz hayrola.
Ecel geldi cihana, baş ağrısı bahane.
Ecel geldiğinde göz kör olur.
Ecel gelmeyince can çıkmaz.
Ecel teri dili dışı durdurur.
Ecel teri dökerek yeraltında kazma salladık.
Ecel teri dökmeye başladı zoru görünce.
Ecel teri suçluyu ele verir.
Ecele çare bulunmaz.
Eceli gelen it, cami duvarına işer.
Eceli gelen ölür.
Eceli gelmesine geldi; ama bakalım ne zaman ölecek?
Eceli yeten keçi çobanın ekmeğini yer.
Eceline susadı.
Eceline susamış, durmadan sağa sola saldırıyor.
Eceline susamış, yapacak bir şey yok.
Eceliyle ölmek başka, kazaya kurban gitmek başka.
Edebi edepsizden öğren.
Edebimle oynatmam, edepsizliği satmam.
Eden bulur.
Eden bulur, inleyen ölür.
Edepli erbaplı olmasını da öğren.
Edepli ol biraz, yoksa ağzının payını alırsın.

³⁰⁷ Ebe: Çorum yöresinde anneanne, babaanne.

Edepli otur, edepli kalk.
Edepsiz insana edebi öğretir.
Edepsize edep öğretmek kolay değildir.
Edepsizle başa çıkılmaz.
Edepsizleşme, edibinle yerinde otur.
Edepsizlik yaparsan bir gün karşına senden edepsizi de çıkabilir.
Edersen bulursun, inlersen ölürsün.
Edi ile Bûdü, Şakire ile Dudu.
Ediğinen medik kaldık yapayalnız.
Edik ile Fadik, biz size ne dedik?
Efelenmek efeye yakışmaz.
Efelik her yerde sökmez.
Efelik satıp (yapıp) durma.
Efendi bir insan doğrusu.
Efendiağa efendiliğini bozma.
Efendiliği herkes sever.
Efendiliğin ilk koşulu ağırbaşlı, tatlı dilli olmaktır.
Efendim nerede, ben neredeyim?
Efendimci kılığında, kurnazlığını saklıyor.
Efendime söyleyeyim.
Efkârın başından dağılmasın.
Efradın ayağında değil giyecek, yiyecek çarık bile yoktu.
Efsanelerle uğraşmak neyine, gerçeğe dön biraz.
Eğdim dalını, aldım gülünü.
Eğer suçum varsa balon gibi patlayayım.
Eğer yalan söylüyorsam dilim gâvur dili olsun.
Eğersiz atı koşturan ata binmeyi öğrenmiştir.
Eğik duracağına dik durmasını öğren.
Eğik durmayı değil, dik durmayı öğret.
Eğile eğile uşaklaşmaya alıştın.
Eğilen baş kesilmez.
Eğilen baş okşanır.
Eğilen boynu kılıç kesmez.
Eğilen dal kırılmaz.
Eğilir dalın, alınır gülün.
Eğitimin, öğretimin, bilimin sonu yoktur.
Eğilme, bükülme ama kırıl.
Eğleşme benimle lan!
Eğreti ata binen tez iner.
Eğreti eğreti durma orada.
Eğreti kuyruk tez kopar.

Eğri adamlarla yola ıkma.
Eğri ağala doğru çatı atılmaz.
Eğri ağasız orman olmaz.
Eğri atadan doğru evlat da olur, doğru atadan eğri evlat da.
Eğri bğr olma; dimdik, dümdüz ol.
Eğri cetvelden doğru izgi ıkılmaz.
Eğri ehre birilerini incitir.
Eğri ehreyle dğne gidilmez.
Eğri mastardan doğru izgi ıkılmaz.
Eğri otur doğru konuŖ (söyle).
Eğri oturalım doğru konuŖalım.
Eğrinin yolu doğru yolda ŖaŖar, doğrunun yolu dağdan aŖar.
Eğri oturalım, doğru konuŖalım.
Eğri yolda düz yürünmez.³⁰⁸
Eğri yüzden doğru söz beklenmez.
Eğride tok, doğruda a görülmez.
Eğrilikten kim onmuŖ ki?
Eğrisi doğrusu bu iŖte.
Eğrisi doğrusu hepsi bu kadar.
Eğrisi doğrusuna geldi.
Eğriye eğri, doğruya doğru demesini bileceksin.
Eh artık bunca çene yeter.
Ehemmiyetli konuları yazmalısın.
Ehemmiyetsiz iŖlerle beni uđraŖtırma.
Ehil insandan insana zarar gelmez.
Ehilden cahil, cahilden ehil olmaz.
Ehli dillerde bu masal anılır, kim ki çok söylerse çok yanılır.
Ehli iman kapısında ne arıyor Ŗu hergele; a kapıyı at dıŖarı, rt kapıyı zerzele.³⁰⁹
Ehlikeyfe kahve verse tazeler, ehl-i keyfin keyfini yelpazeler.
Ehlikeyfe keyf verir kahvenin kaynaması, eŖeđi yoldan çıkarır sıpanın oynaması.
Ehlikeyfin keyfini kim yeniler, kim tazeler; taze elden taze piŖmiŖ taze kahve tazeler.
EhveniŖer komŖu.
Ejderha gibi bir adam.
Ek tohumun arısını bitmezse bitmesin, koŖ öküzün irisini çekmezse ekmesin.
Ek tohumun hasını, çekme yiyecek yasını.

³⁰⁸ ingene atasözü.

³⁰⁹ Zerze: Kapı mandalı, sürgüsü. Kilit takmak için özel yapılmıŖ demirden zincir.

Ekâbirlerin arasında senin işin ne?
Ekalliyette³¹⁰ kaldıysak insanlıktan mı çıktık?
Eken biçer, konan göçer.
Eken bilmez, biçen bilir.
Eken eker, biçen biçer; cennetin kapısını cömert açar.
Ekersen yersin, ekmezsen ah çekersin.
Ekici ol, bilici olma.
Ekim zamanı geldi. Ekip biçmezsen aç kalırsın.
Ekin³¹¹ biçmek, tırpan sallamak marifet ister.
Ekin biti gibi niye yüksekte bakıyorsun?
Ekin ekme eğlenirsin, bağ dikme bağlanırsın; çek deveyi güttü koyunu,
günden güne beylenirsin.
Ekin ekmem, göğşe bakmam.
Ekinci yağmur ister, yolcu kurak; her ikisinin muradını verir Hak.
Ekini ekme zamanını, biçme zamanını iyi ayarlayacaksın.
Ekini erken ektik kış yedi (bitirdi), geç ektik kuş yedi (bitirdi).
Ekini kaldır ki, ambarında ne olduğunu görelim.
Ekinin boyuna posuna güvenme, harmandaki çece güven.
Ekinin içine tavuk saklanırsa nazar değer. Nazarı önlemek için cılk
yumurta gömülür ya da iğde dalı dikilir.³¹²
Ekinin rüzgârdaki dalgalanışı sanki bir halay gibi.
Ekinlerin boyu bir karış, benim boyum dört karış.
Ekip de biçemeyesin.
Ekli püklü bir pantolon giyiyor hep.
Ekmeden biçilmez.
Ekmediğin yerden bitip karşına çıkıyor.
Ekmediğini biçiyor.
Ekmediysen biçemezsin.
Ekmeğe göz diken ite sürgeç³¹³ neylesin?
Ekmeği bıçakla kesmek günahdır.
Ekmeği ekmekçiye ver, bir ekmek de üste ver.
Ekmeği terine batır da ye.
Ekmeği yapmak ayrı marifet, yemek ayrı marifettir.
Ekmeği yapmasını bilene yaptır, üste bir de ekmek ver.
Ekmeğim olsun da canım nerede isterse orada yerim.
Ekmeğin büyüğü hamurun çoğundan olur.
Ekmeğin içini yemeye başladı.³¹⁴
Ekmeğin iyisi deneden, yiğidin iyisi anadan olur.

³¹⁰ Ekalliyet: Azınlık.

³¹¹ Ekin: Arpa, buğday, çavdar gibi bitkiler.

³¹² Alacahöyük'te halk inancı.

³¹³ Sürgeç: Ekmek yapımında kullanılan, sac üstündeki ekmeği çevirmeye yarayan yassı çubuk.

³¹⁴ Yaşlandı anlamında.

Ekmeğinden aşından olanın gör başına neler gelir.
Ekmeğinden ettiğin ekmeğini çalarsa şaşırma.
Ekmeğine yağ sürdüğün sana yavan yedirmeye çalışıyor.
Ekmeğini ayağı ile tepti.
Ekmeğini it, yakanı bit yesin.
Ekmeğini kana doğrayarak yiyor.
Ekmeğini kazanıp karnını doyurmaya çalışıyor.
Ekmeğini taştan çıkararak karnını doyuruyor.
Ekmeğini taştan çıkarıyor.
Ekmeğini tuza banarak yiyor.
Ekmeğini yedik, suyunu içtik; hakkında nasıl kötü düşünebilirim ki?
Ekmek aldık, peynir aldık; el yedi bakakaldık.
Ekmek aslanın ağzında al alabilirsen.
Ekmek aslanın ağzında, nasıl kaparsan kap.
Ekmek aş bulamayasın.
Ekmek at ola, sen de it olasın; kovalayıp durasın.
Ekmek atlı, sen yaya olasın!
Ekmek bile çiğnemeyince yutulmuyor.
Ekmek buldun giriş, sopa buldun sıvış.
Ekmek bulsun katığını bulamasın.
Ekmek düşmanın teki.
Ekmek elden su gölden bedavadan yaşıyor.
Ekmek elden, su gölden, ye babam ye...
Ekmek etmek.
Ekmek gözüme dursun.
Ekmek Hıdır'ın, yiğit kudurun.
Ekmek işini ekmekçiye yaptıracak, beş ekmek üste vereceksin.
Ekmek kapına girip çıkkanı unutma.
Ekmek kapını açıp kapatacağın zamana dikkat et.
Ekmek kapını temiz tut.
Ekmek kapısını bulduysan sakın kaçırma.
Ekmek kavgası tarih boyunca yaşanmıştır.
Ekmek kırıntısı bile olsa atmamalısın.
Ekmek Kuran bana hasım olsun.
Ekmek Kuran beni çarpsın ki, yalan söylemiyorum.
Ekmek Kuran çarpsın.
Ekmek olmayınca yemek olmaz.
Ekmek parası için çalışmak zorundasın.
Ekmek paşa, et vezir; geri kalanı vızır vızır.
Ekmek talatmak.
Ekmek tavşan olsun, sen tazı; seğirt seğirt tutama.
Ekmek tuz hakkı bilmeyen sonunda kör olur.

Ekmek verdiğin it, ekmek verdiğin adam kadar nankör olamaz.
Ekmek yaparken el ekmeği delerse, o ekmeği yiyecek misafir gelir.
Ekmek yapılırken herhangi bir kimse ilk ekmeği yerse karısı ölür.
Ekmek yemek istiyorsan saman yığınının üstüne yatma.
Ekmek yetti; ama yemek eksik geldi.
Ekmekçinin un derdi, değirmencinin su derdi bitmez.
Ekmekle oynayanın ekmeğiyle oynanır.
Ekmeklik unla çöreklik unu birbirine karıştırma.
Ekmekten undan olduk, imandan dinden olduk.
Ekmeyince biçilmez.
Ekonomi, evde üretimi tüketimi sağlama sanatıdır.
Eksik eteğin biri.³¹⁵
Eksik etek.
Eksik etek evin direğidir.
Eksik etek, şaşkın şaşkın dolaşüyor.
Eksik gedik hepsi tamamlandı.
Eksik olma!
Eksik olmayasın, her zaman iyiliğini gördüm senin.
Eksiklerini tedarik etmeye bak.
Ekşi de olsa, ükşü de olsa bizim bağın korusu.
Ekşi erik yemiş gibi durmadan yüzünü ekşitiyor.
Ekşi hamur ekmeği şarap eder, dul kadın evini harap eder.
Ekşi suratlının suratına düşen sinek bin parça oluyor.
Ekşiden ağız buruştu birden.
Ekşimikten³¹⁶ salata yaptım, derde devayı ondan kaptım.
Ekşimiş hamur gibi gubarıp durma.
Ekşiye ekşi deyip, tatlıya tatlı deyip bahane bulma.
Ekten saftan, deli kıza kaftan.
Ekti oğlak gibi ayak altında dolaşma.
Ektiğinin, biçtiğinin bereketini görmeyesin.
Ektin bir talla bostan, yan gel yat oğlum Osman.
El açma dostuna dile düşersin; el aç ele, yele düşersin.
El açma muhannete, muhannet söyler muhannete.
El adama (insana) ne der?
El adama zırnık koklatmaz.
El adamı çamura batırır da, çamurdan çıkarır da.
El adamı gibi geride durma öyle.
El ağız birliğiyle suçu benim üstüme yıktılar.
El ağlıyor, sen gülüyorsun.

³¹⁵ Zavallı kadının biri anlamında.

³¹⁶ Ekşimik: Limon gibi mayhoş, yeşil bir bitki. Yaprakları ısırğan ya da nane yaprağından biraz büyükçedir.

El ağzı çuval değil ki, büzesin.
El ağzı ile çorba içilmez.
El ağzı, çuval ağzı.
El ağzına bakan karısını tez boşar.
El ağzına elli kulaç bez yetişmez.
El ağzıyla çorba içilmez.
El ağzıyla kuş tutulmaz.
El akıl verir de ekmek vermez.
El akıl verir de hak vermez.
El aklıynan gerdeğe girilmez.
El âlem bu işe ne der, ne demez?
El âlem budalası mı oldun?
El âlem cümbüş içinde, sen burada düş içindesin.
El âlem dalkavuşu, kime yağ çekeceğini biliyor.
El âlem hırslayıp duruyor, senin olup bitenden haberin yok.
El âlem maskarası tükenmez ki.
El âlem zibidisi gibi ortalarda dolaşma.
El âleme karşı davul zurna çalmanın bir anlamı yok.
El âlemin ağzı torba değil ki büzesin.
El âlemin yanında fukara gözükerek servet biriktiriyor.
El alışkanlığı var, her yemeği kolayca yapıyor.
El alışkanlığı var; neye, nereye el atsa sorun kalmıyor.
El altında altın bulundur, altın kazanırsın.
El altında beslediğin yılan bir gün döner seni zehirler.
El altında çakmak, ateşini yakmayan ahmak.
El altında kiraz, yiyip durma öp biraz.
El altında paralar bekliyor.
El altında üç beş kuruş bulunduracaksın.
El altında, dil altında neyin var çıkar ortaya ser.
El altındaki bohçanı deş de görelim.
El altındaki el çocuğuna insan gibi davran.
El altındaki güzeller, yeni bir hayatı özlerler.
El altındaki malını kimseye bildirme.
El altından paraları sızdırıyor.
El arı düşman gayreti için çalışıp çabalıyoruz.
El ariftir yoklar senin fennini.
El atına binen köy ortasında iner.
El atına binen tez iner.
El atına binen ya düğün günü iner ya bayram günü.
El atmadığı yer kalmadı.
El avuç açmaktansa aç yatıp kuyruğu dik tutmak iyidir.

El ayak çekildi, yerler mühürlendi, haydi dön evine.
El ayak çekilince siz de ortalıktan kaybolun.
El ayak çekilince sokaklar ite köpeğe kalıyor.
El ayasının kaşınması paraya işarettir. (Sol el ayası kaşınırsa para gider, sağ el ayası kaşınırsa para gelir).
El bağlayıp kımıldamadan durdu karşısında.
El bakar, sen kokarsın.
El bastı kutsal kitaba, gene de kimseyi inandıramadı.
El bastırdı, sel bastırdı, yel bastırdı; neyim varsa alıp götürdü.
El baştan yücedir.
El bebek, gül bebek.
El beğenmezse yel beğensin.
El beğensin, beğenmesin önemli değil. Asıl benim beğenmem önemlidir.
El bir gövdene bakar, bir de aklına.
El birliği ile işi bitirdi.
El birliği ile işi hemen bitirdik.
El bize vurunca elimiz armut toplamaz herhalde.
El çekmek.
El çektim artık geçmişte olup bitenden.
El damdan düşerse sen de düşme.
El dediğin indi gitti, peynir ekmek yendi gitti.
El değirmeni gibi çenen öğüttükçe öğütüyor.
El değiştiren de, bel değiştiren de bu işten kurtuluş yok.
El delisiz, yol çalisız olmaz.
El deliye, ben de akıllıya muhtacım.
El el ile değirmen yel ile.
El el üstünde gümbür gümbür.
El elde kalmaz, dil dilde kalmaz.
El elde, baş baştayız; ne kârımız var, ne zararımız.
El elden üstündür.
El elden üstündür, arşa çıkana kadar.
El elden yaman, el beyden yaman olur.
El ele verince dağlar devrilir.
El ele verirse başaramayacağımız iş olmaz.
El eli bilir, eşek yolu bilir.
El eli geriden seyreder.
El eli görür, el de eli görür.
El eli yur, el de döner yüzü yur.³¹⁷
El eli yur, el de yüzü yur. Belki vakit gelir de o âdem de benim işimde bulunur.

³¹⁷ Yumak; Yıkamak.

El elin aynasıdır.
El elin derdinden ne anlar?
El elin derdini bilmez.
El elin eşeğini ıslık çalarak arar.
El elin eşeğini türkü çağırarak arar.
El elin halinden bilmez.
El elin nesine, gülerek gider yasına.
El elin ölüsüne dırro der ağlar.
El elin türküsünü dın dın ile dinler.
El eline Allah kimseyi muhtaç etmesin.
El eliyle yılan tut, yarısını yalan tut.
El eliyle yılan tutulur.
El eliyen kuş tutulmaz.
El ermiyor, güç yetmiyor; başa geleni çekiyoruz.
El esvabı³¹⁸ dikenlidir.
El etek öpmekle kimseye yaranamazsın.
El etek öpmekten aşağılık daha ne olabilir?
El etek öpmeyle, yer öpmeyle kimseye yaranamazsın.
El evinde et pişti, kemiği bize düştü.
El evinde uzun uzadıya oturmak ev huzurunu bozar.
El evine serilen post çabuk çürür.
El gidiyor kile, biz gidiyoruz bile.
El gözünün içine baka baka seni bayıltır, ekmeğini elinden alır.
El güherdir pislik tutmaz.
El güler, sen oynarsın!
El gülüyor, sen ağlıyorsun.
El için ağlayan gözden olur, yâr için ağlayan özden olur.
El için ağlayan gözünden olur.
El için kuyu kazan, o kuyuya kendisi düşer.
El için yanma nara, yak çubuğunu keyfini ara.
El içinde ata binmek bir ayıp, attan inmek iki ayıp.
El içinde eşek kuyruğu kesme; kimi uzun, kimi kısa der.
El içinde kızarıp bozarma.
El ile ellenmeyen elli yıl durur.
El ile gelen düğün bayram.
El ile oyun olmaz, kurt ile koyun olmaz.
El ileğeni burada, ibrik burada, peşkir nerde?
El insanın hem aynasıdır, hem göğsünün düğmesidir.
El iti ile hay avına gidilmez.
El kadar ekmeğin hatırı.
El kadar masumlar anasız babasız ortada kalakaldı.

³¹⁸ Esvap: Çamaşır.

El kapılarında bey olacağına, kendi kapında köle ol.
El kapılarında sürünesice.
El kapısı adamı ibriğin büyük ağzından koyar, küçük ağzından çıkarır.
El kapısı hekim kapısı.
El kapısı insanı ince elekten eler, kıl torbadan süzer.
El kapısına Allah kimseyi düşürmesin.
El kapısından hayır gelmez.
El kapısından medet umma.
El kapısını dövme parmakla, el seninkini döver tokmakla.
El kazana sen yiyessin.
El kazanı ile aş kaynamaz.
El kazanıyla aş kaynatılmaz.
El kesesinden cömertlik olmaz.
El kızı elde bulunur, ana baba nerde bulunur?
El kızı koynuna girince anayı babayı unutursun.
El kızıldır, acır mı?
El kızından, el oğlundan bir rahat yüzü göremedik ki.
El kurdunu döktükçe sen de heveslenme.
El kuzusuna acımazsan el de senin kuzuna acımaz.
El kuzusunu çalma, çalarlar kuzunu.
El malı daha tatlı gelir; ama bir de sonrası vardır.
El mi yaman bey mi yaman, görelim bakalım.
El miras yer, senin çenen yorulur.
El mizan, göz terazi.
El nökerse sen niye nöker oluyorsun?
El öpenlerin çok olsun!
El öpmekle dudak aşınmaz.
El öpmeyinen dudak pıslanmaz.
El pabucuyla halay çekilmez.
El papatya istiyor, sen pıtrak topluyorsun.
El pırtısı eğreti durur.
El sabır ister, bel sabır ister, dil sabır ister.
El sabreder sabreder, fırsatını bulunca yumruğu kafana indirir.
El sana taşınan gelirse sen ele aşınan git.
El sırtında gömleğin olsun.
El sızısı omzuna vurur.
El sofrasında gözü olan kendi sofrasını boş bulur.
El sopası yemediyse sopenin ne olduğunu bilmezsin.
El sözüne uyma.
El sözüne uyup damdan atlama.
El sürmüş viran etmiş, çözü de sana kalmış.
El sürüyor sefasını, ben çekiyorum cefasını.

El şaha kalktıkça sen ayak altında olursun.
El tamaşaya doymaz.
El terazi, göz mizan.
El tüfeğiyle (el okuyla) ava gidilmez.
El tükürüğü deniz olur.
El ucuyla yapılan iş, başa açar iş.
El uzattığını tutup bataklıktan çıkar.
El uzluğu hiçbir işi uzatmıyor.
El uzun elcek kısa.
El üstünde el olur, bel üstünde bel olur.
El üstünde gezdiriyorlar hep.
El üstünde gömlek eskimez.
El var, ar var.
El ve yüz eteğe silinirse evde yoksulluk başlar.
El vergisi, gönül vergisi; can vergisi, canın sevgisi.
El vücutta kaşınan yeri bilir.
El yanında kendini beş paralık etti.
El yarası geçer, dil yarası geçmez.
El yarası onulur, dil yarası onulmaz.
El yatkınlığı her işte belli oluyor.
El yazması kitaba değer biçmek zor.
El Yemenlerinde Veysel Karani misin sen?
El yetmiyor, göz görmüyor.
El yıkamayla temizlenmez, önce kendi kalbini temizle.
El yiyen börter, ev yiyen çöker.
El yumruğu yemeyen kendi yumruğunu balyoz sanır.
El yumruğu yemeyen kendi yumruğunu demir sanır.
El yumruğu yemeyen, kendi yumruğunu değirmen taşı sanır.
El yumruğunu yemeyen kendi yumruğunu bin batman sanır.
El yumruğunu yemeyen kendini kahraman sanır.
El, elele vermiş, sen dil dile veriyorsun.
Ela gözlü, dudu dilli dilberim; nere dersen seninle giderim.
Elaman artık senin elinden.
Elbet bir gün elime düşersin.
Elbise hokka gibi vücuduna oturdu.
Elbisenin yırtık yeri, insanın üzerinde dikilirse o kimsenin aklı da dikilir.
Elçiye zeval olmaz.
Elde avuçta bir şey kalmadı, hepsini satıp savurduk.
Elde bulunan beyde bulunmaz, çadırda bulunan köyde bulunmaz.
Elde kulak var, sende göz.
Elde kusur aramada ustasın, bir de kendinde kusur ara.

Elde ne görse gelberi etmeye çalışıyor.
Elde olan beyde olmaz.
Elde olan serçe, elde olmayan güvercinden daha iyidir.
Elde yok, avuçta yok.
Elde yok, avuçta yok; gözü kör olsun yokluğun.
Eldeki bir kuş korudaki iki kuştan iyidir.
Eldeki yara yarasıza duvar deliği gibidir.
Eldeki yara, duvardaki kovuk.
Elden acısını aldı, öfkesini benden çıkardı.
Elden aldığın akıl kırk adımda biter.
Elden ayaktan düştü iyice.
Elden düşme alacağına, iyisini al.
Elden düşme bir tüfek bulursam alırım.
Elden ele dolaşan pakette sigara kalmadı.
Elden ele geçtikçe değeri düşüyor.
Elden ele köpek ürmez.
Elden gelen öğün olmaz, o da vaktinde bulunmaz.
Elden gelen öğün olmaz. Olsa da karın doyurmaz, istediğini zaman da bulunmaz.
Elden gelenin eline bakılır.
Elden gelmiyor ki kağnıyı kurabilsem.
Elden giden koyunun kuyruğu büyük olur.
Elden kaçırdım, keklik uçtu gitti.
Elden laf işitmeye tahammülüm yok benim.
Elden oğul olmaz, külden duvar olmaz.
Elden oğul olmaz, külden tepecik.
Elden sana hayır gelmez, sen kendine bak.
Elden vefa, zehirden şifa bekleme.
Elden vefa, zehirden şifa umma.
Ele “geberdi” deme, gebereceğin günü de düşün.
Ele acıyıp da acınacak hale düşme.
Ele akıl dağıtılırken sen neredeydin?
Ele akıl vereceğine biraz da elden akıl almaya çalış.
Ele akıl vereceğine kendin akıl ara.
Ele aldığın elini yakmasın ha!
Ele aldığını elin kopsa bile bitireceksin.
Ele aldılar, suyumu çıkardılar benim.
Ele alır almaz işini bitirdim.
Ele avuca düşmek de zor, ele avuca düşene bakmak da zor.
Ele avuca düşünce ölüm kurtuluştur.
Ele avuca düşürmeden canımı al yarabbi!
Ele avuca sığmayana ana neylesin, baba neylesin?

Ele ayağa düşer de inşallah bana muhtaç olursun.
Ele ayağa düştük; ama onurumuzu yitirmedik.
Ele dil uzatıp durma, diline sahip ol.
Ele el avuç açmaynan karın doymaz.
Ele geçeni kaçırmayacaksın.
Ele geçirdiğine sahip olmasını bil.
Ele gelince şapur şupur, bize gelince yarabbi şükür.
Ele güne karşı irezil mi olalım? Ayıp!
Ele güne karşı rezil rüsvay etme beni.
Ele ısmarlanan malı ele şikâyet etme.
Ele kakınç, yüze kovunç olasın.
Ele kara çalan kendisine çalar.
Ele kefil olduk, yüzümüzü yere getirdiler bizim.
Ele kurt kuyusu kazma, bir gün o kuyuya kendin de düşersin.
Ele kuyu kazan, kazdığı kuyuya kendi düşer.
Ele küsme, görüşüp konuşacağın gene eldir.
Ele maşa olursan ateş önce seni yakar.
Ele mendil sallamayınan gözüne hoş görünemezsin.
Ele mudara³¹⁹ ederim de sana mudara etmem.
Ele niye kendimi aşağı göstereyim ki?
Ele sahip çıkmazsan el de sana sahip çıkmaz.
Ele söz anlatma, deliye söz anlatma.
Ele taviz vermekle kendini harcamış olursun.
Ele uşak olmayı bir türlü sindiremiyorum.
Ele uyduk, biz de düştük bir bataklığa.
Ele verdiğin (sattığın) malda gözün kalmasın.
Ele verdiğin (yakalattığın) adamın günahını sen çekersin.
Ele verir öğüdü, kendi keser söğüdü.
Ele verir öğüdü, kendi kırar söğüdü.
Ele verir talkını, kendi yutar salkımı.
Ele zarar vermekle eline bir şey geçmez.
Eleğini kapıya astı.
Elekçi Elekçiynen dövüşmeyince kasnağın kimin kafasına geçeceği belli olmazmış.
Elekçiye versen bir çiğneyim sakız olmaz.
Elekçiyi gelin etmişler de vatanım diye kalburu kasnağı dövmüş.
Elekçiyi hanım etmişler “eleğim, kasnağım nerde?” demiş.
Elekle su taşıyacağım senin düğününde.
Elemeden yoğuruyor, gebe olmadan doğuruyor.
Elenen elenmiş, o kalbur üstünde kalmış hep.
Elevayın elinden ekmek yenmez.

³¹⁹ Mudara: Minnet etmek, yalvarmak vb.

Elevayınan iş görme.
Elhamdülillah çok iyiyim.
Eli açık ama cebinde metelik yok.
Eli açık cebinde bir şey bırakmıyor.
Eli ağır, vurduğu yerden ses getiriyor.
Eli ağlatan kendi gülmez.
Eli alıştı artık iş üretebiliyor.
Eli armut devşirmiyor, o da vuruyor karşıdakine.
Eli ayağı bağlı, çaresiz zavallı.
Eli ayağı buz kesilmiş soğuktan.
Eli ayağı düzgün birini bul, evlen.
Eli ayağı kırılınca.
Eli ayağı küt olasıca.
Eli bayraklı.³²⁰
Eli bayraklı arsızın biri.
Eli bayraklı o şirretten uzak dur.
Eli bol kepçe, gördüğüne dağıtıyor.
Eli boş çıkmadı, az çok nasibini buldu.
Eli böğründe çaresiz kalakaldı.
Eli böğründe çaresiz kaldı.
Eli böğründe seyretmek.
Eli büyümeden dili büyüdü.
Eli çabuk olanın eline iş yakışır.
Eli çabuk, tuttuğu işi hemen bitiriyor.
Eli dar olanın, dili kısa olur.
Eli dar, bu sıra onun üstüne pek gitme.
Eli darda, başı belada.
Eli doluya, ağa buyur; eli boşa, ağa uyur.
Eli dikiz edip durma, seni de bir dikiz eden bulunur.
Eli dualı sanki, nere değse bereket fişkırıyor.
Eli dursa ayağı durmuyor adamın.
Eli düzgün, hilesi hurdası yok.
Eli ekmek kazanıyor adamın.
Eli ekmek tutuyor artık.
Eli ele çekiştirmekten bıkmadın mı?
Eli ele damgalama, bir de kendine bak.
Eli hafif, diş çekilirken duymuyorsun bile.
Eli hamur, kendi aç.
Eli her işe yatkın.
Eli ile cebinin arası bir senelik yol.
Eli ile köfte yuvarlıyor, gözü kırık kovalıyor.

³²⁰ ARSIZ, IRISSIZ.

Eli işe yatmaya başladı.
Eli işte, gözü oynaşta.
Eli kalem tutmaya başladı.
Eli karamakla kendini karamış olursun.
Eli kolu bağlı, şaşkınlık içinde.
Eli kolu kırılısıca.
Eli kolu tutmayasıca.
Eli koynunda çaresizin biri.
Eli koynunda, elden ekmek bekleyip duruyor.
Eli kötüleceğine önce kendini kötüle.
Eli kulağında.
Eli kulağında ha doğdu, ha doğacak.
Eli lekellersen, el de bir gün seni lekeler.
Eli maşalı kaynanaya düşesice.
Eli maşalının biri, ne zaman ne yapacağı bilinmez.
Eli öyle becerikli ki, elinden her iş geliyor.
Eli öyle sıkı ki, kimseye metelik yedirmiyor.
Eli öyle uğursuzdur ki, altın tutsa toprak olur.
Eli öyle uz ki, yaptığı işinin acısı duyulmuyor.
Eli öyle yatkın ki, her işi beceriyle bitiriyor.
Eli para görünce şırmarmaya başlıyor.
Eli silah tutan herkes askerlik yapmalıdır.
Eli şakağında durmadan düşünüp duruyor.
Eli uz olmak.
Eli uz, nereye el atsa o işi beceriyor.
Eli uzun, nerede ne bulsa aşırıyor.
Eli uzun, nereye varsa birinin bir şeylerini aşırıyor.
Eli yatkın, başladığı her işi başarıyor.
Eli yüzü ak pak, sevimli bir ihtiyar.
Eli yüzü berelenmişti.
Eli yüzü bumburuşuk.
Eli yüzü buz kesilmiş.
Eli yüzü düzgün.
Eli yüzü düzgün, yüzüne bakılır birini bulsana.
Eli yüzü kan, yara bere içinde.
Eli yüzü kırış kırış (buruş buruş) olmuş.
Eli yüzü nar gibi kızardı.
Eli(n) boş gitme kimsenin kapısına.
Elifi bulmadan be bulunmaz, kapı açılmadan içeri girilmez, lamba yanmadan gözler göremez, gerçeği bilmeden menzil alınmaz.
Elifi elifine geldi tam.
Elifi görse mertek sanıyor.

Elim ayağım çalınsln.
Elim ayağım hiçbir iŖe varmıyor.
Elim ayağım keçeleŖti birden, ne yapacağımı bilemedim.
Elim değmiyor bizimkine, varamıyom sizinkine imece.
Elim değmiyor, zaman bulamıyorum ki.
Elim ermez, gücüm yetmez.
Elim genişledi, biraz rahatladım.
Elim kolum bağlı sanki, canım bir iŖ yapmak istemiyor.
Elim kolum boşanıveriyor.
Elim kolum tutmaz oldu.
Elimdeki ekmeğe göz diktiysen evimde iŖin ne?
Elimdeki o güzel sürahi bir anda tuz buz oldu.
Elime aldığım iŖi zamanında bitirmek zorundayım.
Elime ayağıma can gelmeye başladı.
Elime ne verdin ki, yüzüne onu sürem.
Elimi avcumu ele yedirdim.
Elimi avcumu toplayıp ne varsa verdim.
Elimi eteğimi çektim artık o iŖlerden.
Elimi sallasam elli kız, kolumu sallasam telli kız.
Elimi sallasam ellisi, telimi sallasam tellisi gelir.
Elimin altında ellisi var.
Elimin altından kaydı gitti.
Elimin ayağımın canı kesildi.
Elimiz avucumuz boŖa çıktı.
Elimize para geçince geniş bir nefes aldık.
Elin adamını ne iğneleyip duruyorsun?
Elin ağası, evimin kölesiyim.
Elin ağzı ile çorba içilmez.
Elin ağzı torba değil ki büzesin.
Elin ağzına bakan aç kalır.
Elin ağzını tutamazsın ki.
Elin aklıyla göle girilmez.
Elin aklıyla un elenmez.
Elin aŖı ele tatlı gelir.
Elin ateŖine yandım, kendimi kül ettim.
Elin ateŖiyle kendimizi yaktık.
Elin atı küheylan doğurur hiç ses çıkmaz.
Elin attığı taŖ baŖ yarar.
Elin ayağın dert görmesin.
Elin ayağın kırıla, yaraların zehirle sarıla.
Elin ayağın kurusun emi!
Elin ayağın tutarken üç beŖ kuruŖ kazanmaya bak.

Elin ayısı.
Elin bağında gözün olmasın.
Elin başarısını gölgeleme.
Elin boş dönme gittiğin yerden.
Elin boş dönme haydi göreyim seni.
Elin delisi.
Elin duldasına sığınma, el gidince ortada sırtıp kalırsın.
Elin duvarına taş olma, kendi duvarına taş ol.
Elin dünürlük işine kılçık atma.³²¹
Elin eğrisine doğrusuna karışma.
Elin ekmeğine gözünü dikti.
Elin ekmekli, başın tokmaklı ola.
Elin ekşisi bizim tatlıdan iyidir.
Elin eli senin cebinde.
Elin elindeki kaşıktan medet umma.
Elin eline bakmayla karnını doyuramazsın.
Elin etlisine sütlüsüne karışma.
Elin evladı ele ucuzdur.
Elin evli barklı adamına niye sulanıyorsun?
Elin geçtiği kırıandan sen de geç.
Elin gönlü güç olur, benim halim nic'olur?
Elin gözü Döndü ile Döne'de, benim gözüm inek ile danada.
Elin gözüne gözünü dikme, gözünü kendi gözüne dik.
Elin günün içinde beni beş paralık ettin.
Elin günün içinde beni malamat kepaze ettin.
Elin günün içinde irezil ol.
Elin her işini beceriyor ama kendi işini beceremiyor.
Elin içi kaşırırsa para gelir.
Elin içinde adam beni irezil malamat etti.
Elin içinde ata binmek bir ayıp, inmek iki ayıp.
Elin iğnesi ele mızrak görünür.
Elin ile koymadığını kaldırma.
Elin iپیyle kuyuya inilmez.
Elin işine çomak sokma.
Elin işiyle ilgilenmek senin neyine?
Elin işte, gözün oynaşta olmasın.
Elin itini köpeğini benim başıma musallat etme.
Elin itiyle cebelleşip durma, başına bela gelir.
Elin iyisi olmaz, itin dayısı olmaz.
Elin iyisi, domuzun dayısı olmaz.

³²¹ Kılçık atmak: Bozmak.

Elin iyisinden kendi kötün iyidir.
Elin kaburgasını yemeyi düşünme, kendi kaburgandan haberin var mı?
Elin kapısına varıp dert yanmaya çekiniyorum.
Elin kaşığıyla yemek yenmez.
Elin kaynayan kazanına çomça sokma.³²²
Elin kolun dert görmesin.³²³
Elin lakırtısı, paranın (altının) şıkırtısı tükenmez.
Elin malını aşırmaq ele değil, kendine zarardır.
Elin malını çalmayı düşüneneğine, aklına akıl katmayı düşün.
Elin mendiline burnunu silme.
Elin ocağını söndürme, senin de ocağını söndüren bulunur.
Elin oğlu malı götürdü gene.
Elin sırtından geçinme, kendi emeğinle geçin.
Elin sırtından geçinmek edepsizliktir.
Elin sözü, damın tozu.
Elin tasası sana mı düştü?
Elin taşı, yarar başı.
Elin tavuğuna kişe deyip başına belayı satın alma.
Elin tavukları bizim çöplükte fink atıyor.
Elin tüfeğiyle ava gidilmez.
Elin uğruna kendimiz ziyan olduk.
Elin üç beş kuruşuna tenezzül etme.
Elin üstüne çamur yağdırıyor, kendi üstüne toz kondurmuyor.
Elin verdiği kemiği kemireceğine kendin kemik üretmesini bil.
Elin vergisi, canın sevgisi.
Elin vergisi, dilin sevgisi.
Elin yanında her şeyi söz konusu etme.
Elin yanında rezil olmayalım.
Elin, yüzün, gözün dert görmeye.
Elinde altın bileziği (mesleği) var.
Elinde avucunda nesi varsa tüketti.
Elinde çomağı vuracak davul arıyor.
Elinde çomçası (çömçesi) olan keşkeğin sahibidir.
Elinde kaldı, adam malını satamadı.
Elinde ne var ne yok hepsini havaya savurdu.
Elinde ne varsa alıp tamtakır etmişler.
Elinde neyi var neyi yok, hepsini bir anda saçıp savurdu.
Elinde üç beş lirası vardı, onu da çarçur etti.
Elinde var bir abası; gündüz oğlu giyer, gece babası.
Elinde var ise pulun, her âdem kulun; elinde yok ise pulun, cehennem-

³²² Çomça: Tahtadan yapılmış kepeç; çömçe.

³²³ İş yapanlar için söylenir.

den geçer yolun.
Elinde var ki harcıyor.
Elinde var mı pulun, cümle âlem senin kulun; elinde yok mu pulun,
tımarhane senin yolun.
Elinde varsa, yedirip içirirsen, herkes senin dostun.
Elinden bir kaza çıkmasın sakın.
Elinden bir sakatlık çıkmasın, sakın ha!
Elinden geleni ardına koyma.
Elinden geleni ardına koymasın.
Elinden geleni geri koma!
Elinden geleni yaptı ama kimseye yaranamadı.
Elinden geliyor, türlü çeşitli yemekler yapabiliyor.
Elinden iş çıkmıyor bir türlü.
Elinden iş geliyor, para kazanmasını biliyor.
Elinden iş gelmez, gözünden yaş gelmez.
Elinden kurtulamıyorum bir türlü.
Elinden kurtulmak kolay değil.
Elinden ne çektim bir bilsen, bana hep ot yoldurdu.
Elinden tutanın çok olsun.
Elinden uçan kuş bile kurtulamıyor.
Elinden, dilinden ne çaktığımı bir ben bilirim.
Eline (çok) ağır, bir türlü iş çıkaramıyor.
Eline aldı beni; vurdukça vurdu, vurdukça vurdu.
Eline aldığı altın bakıra dönüşüyor.
Eline ayağına düştüm, himmet eyle.
Eline ayağına kapandım, ne kadar yalvardıysam da fayda etmedi.
Eline ayağına kapandıysam da söz anlatamadım.
Eline ayağına üşenmiyor, her yere koşturuyor.
Eline bir ekmek verir, başına bir tokmak vurur.
Eline çok çabuk, başladığıyla işi hemen bitiriyor.
Eline eteğine sarıldım ama ne fayda.
Eline fırsat düşünce, yapacağını yap.
Eline geçen yiyip içeceği midesine depoluyor.
Eline geçene razı olmayı öğren.
Eline geçeni cebine indiriyor.
Eline geçeni lop lop yutuyor.
Eline geçeni okuyor.
Eline koluna, yüreğine, beynine sağlık.
Eline ne geçerse dağarcığına atıyor.
Eline vur, ağzından lokmasını al.
Eline yüzüne bulaştırma.

Eline, diline, beline sahip ol.
Elinen bilek greşine girme.
Elinen boy ölçüşmek senin ne haddine.
Elinen gelen düğün bayram.
Elinen kıldığın namaza bakma, sen kendi niyazına³²⁴ bak.
Elinen paylaştığın ekmek, aş, su sana manevi huzur getirir.
Elinen yarış yapılmaz.
Elinen yarışa girme, ele erişemezsin.
Elini ayağını çekti, hiçbir işe karışmıyor.
Elini ayağını kesti, çok şükür buraya gelmiyor.
Elini ayağını öpeyim.
Elini ayağını öpeyim, ne olur kurtar beni bu beladan.
Elini bağdan çekmez, yer küp dolusu pekmez.
Elini çabuk tutmazsan işinden olursun.
Elini eteğini çekti her şeyden, şimdi sofuluk taşıyor.
Elini hiçbir işe sürmüyor.
Elini kana bulama evlat.
Elini kana bulama sakın.
Elini kana bulama sakın, ömrün boyunca acı çekersin.
Elini kolunu bağladım, bana hizmet etmeye mecburdur.
Elini kolunu bağlama kimsenin.
Elini kolunu sallayarak pervasızca geziyor.
Elini korkak alıştıрма.
Elini kulağına atıp öyle güzel bir türkü söyledi ki.
Elini oynatıp parayı gösterince her işini halletti.
Elini sallasa ellisini, başını sallasa tellisini buluyor.
Elini sallaya sallaya bomboş gelme.
Elini sıcak sudan soğuk suya sokmuyor.
Elini tutar tutmaz, pehlivan pehlivanı bilir.
Elini veren kolunu alamaz ondan.
Elini vicdanın koy düşün, ondan sonra konuş.
Elini yıkayıp, elini ayağını şer işlerden çekti.
Elini yüzünü badanalamış.
Elini yüzünü yıkamıyorsun; ama işin rast gidiyor.
Elinin altında bir şeyler bulundur.
Elinin hamuruyla erkeğin işine karışma.
Elinin körü!
Elinin uzluğuna hayranım onun.
Elinizden geleni ardınıza koymayın.
Elinize sağlık, kesenize bereket!

³²⁴ Niyaz: Yalvarma, yakarma anlamında Farsça zözcük.

Elinizi vicdanınıza koyun düşünün,
Elinizin artığı hazırda üç beş kuruşumuz var.
Elinle ver, ayağınla ara.
Elinle verdiği ayağınla ararsın.
Eliyle cebinin arası birbirine çok uzak.
Eliyle cebinin arasında yılan var.
Eliyle koymuş, gözleriyle görmüş sanki.
Elle tutulacak bir tarafı kalmadı.
Elleham sen de bizim komşu gibi hüdüklünün birisin.
Elleme elini, koparırım dilini.
Ellendi dillendi başımıza bela kesildi.
Eller yahşi biz yaman, eller buğday biz saman.
Eller yukarı, cepler dışarı!
Ellere akıl dağıtılırken senin üstünden kapı mı kitlediler?
Ellere çayır çimen yaz olur, bizlere kar ile ayaz olur.
Ellere ettiğini bulasın (çekesin).
Ellere ürüsvey, irezil olasın.
Elleri ayakları kırılsın.
Elleri ayakları kurusun.
Elleri böğründe kalakaldı.
Elleri koynuna sokmak öksüz kalınacağına alamettir.
Elleri koynunda kaldı.
Elleri tencerede, gözleri pencerede.
Elleri tutmayasica.
Ellerim armut toplamıyor.
Ellerim ayaklarım uyuşmuş; ama farkında değilim.
Ellerim yanıma gelsin, Allah canımı alsın.
Ellerin ayakların dert görmesin.
Ellerin ayakların kırılsın (kopsun).
Ellerin ayakların kopa.
Ellerin ayakların küt olsun.
Ellerin ayakların nuzul olsun.
Ellerin böğründe kalsın!
Ellerin dert görmesin!
Ellerin kazana, sen yiyesin.
Ellerin kırılıp yana düşe.
Ellerin kolların dert görmesin.
Ellerin parmaklarını birbirine geçirip kenetlersen kismetin kapanır.
Ellerin teneşire dөşene.
Ellerin teneşire gele.
Ellerin yanına dөşene.

Ellerin yükü altın gümüş, benim yüküm gam keder.
Ellerinde mum yansın!
Ellerine kına yakın bir zulümden kurtuldun.
Ellerine sağlık çok güzel (tatlı) bir yemekti.
Ellerine sağlık, her şey birbirinden tatlı (güzel).
Ellerini (kollarını) bağlama, kısmetin kesilir.
Ellerini ayaklarını öptüğüm, yoluna yordamına kurban olduğum.
Ellerinki şondan şundan, benim yavrum altın şamdan.
Ellerinki tarla tezeği, benim yavrum ponpon tozağı.
Elleşmeyince her çuval yerden kalkmaz.
Elliğini giy eline, sarıl küreğine beline.
Elma gibi kıpkırmızı yanakları var.
Elmanın dibi göl, armudun dibi yol olmalı.
Elmanın yarısı o, yarısı benim.
Elmayı çayıra, armudu bayıra dik.
Elmayı soyarak, armudu sayarak ye.
Eloğlu yel verir de yem vermez.
Eloğlunun azıp kudurduğunu atası bilmez, el bilir.
Eloğlunun ne yapacağı bilinmez.
Elsiz ayaksız kalasın.
Elti eltiye eş olmaz, arpa unundan helle aş olmaz.
Emanet ata binen tez iner.
Emanet atın kuskunu³²⁵ yokuşta kopar.
Emanet eşeğin yuları gevşek olur.
Emanete hıyanetlik olmaz.
Emanetin bağı yoka (yufka) olur.
Emanetin paldımı baş yukarı giderken kırılır.
Emdiğin süt burnundan gele.
Emdiklerin, yiyip içtiklerin burnundan gele.
Eme seme yaramadı.
Emek verdin, karşılığını alacaksın elbette.
Emeksiz evlat bir gün bırakıp gider.
Emeli yok, temeli yok.
Emeksiz yemek olmaz.
Emen çocuk anasının göğsünden düşmez.
Emerd'inen Gemerd'in arası yürümeyle bitmeyecek yüz karası.
Emeynen³²⁶ diyeze³²⁷ ana yarısıdır.
Emin ellerdesin gayrı korkma.
Emir ağzına kor gözüne.
Emir büyük yerden, nasıl uymazsan uyma.

³²⁵ Kuskun: Hayvanın kuyruğu altından geçirilerek eyere bağlanan kayış.

³²⁶ Eme: Hala.

³²⁷ Diyeze: Teyze.

Emir demiri keser.
Emir kulu emir bekler, özgür olan çeker gider.
Emmiden ata, torundan evlat olmaz.
Emmim dayım, hepsinden aldım payım.
Emmim dayım kesem, girsem çıksam yesem.
Emret efendim, başüstüne.
Emretti patrik efendi, nasıl yapmazsan yapma.
Emrihak vaki oldu.
Emsali, eşi, menendi bulunmaz.
Emsalini bulamazsın aramakla.
Emsalleri hep yürüdü, konuştu; bu çocuktan daha bir haber yok.
Emsallerinden, eşinden dostundan geri kalasın.
Emzikli zavallının suçu ne ki, ezip duruyorsun.
Emzirdiğim süt ağzından burnundan gelsin.
En akıllınız değirmene yôort üğütmeye gidiyo.
En akıllısı Deli Bekir, o da değirmene yoort üğütmeye gidiyo.
En güzeli işi tatlıya bağlamak.
En iyi kadın en tez ölen kadındır.
En iyi kervancıbaşı bilir bediri, kervansarayda bırakıp gider sediri.
En kahraman (çile çekici) hayvan eşektir.
En kıymetlime kavuşmayayım.
En müflis günlerimi yaşıyorum.
En son sözü söyleyemeyesin.
En sonunda adamı mapushaneye yollandırdılar.
En sonunda elime avucuma düşersin inşallah.
En sonunda kuyruğunu titretti.
En tehlikeli insan korkan insandır.
En ufacık bir olaydan dirsek çevirmeye çalışıyorsun.
En uzak tarlam komşu ambarından yakındır.
En yakınlarım bile yadırgadı beni.
En zor işin dokuz kolayı vardır.³²⁸
Enâmenek getirmek.
Enayi bal kabağı.
Enayinin teki, kim evlenir ki onunla?
Endam aynasına bakarsan boy pos yerinde.
Endişe etmekte haksız mıyım?
Enekten³²⁹ tuttuğumda daha çocuktum.
Enginlik nere, biz nere...
Eni eninden değil, sıırımı gönünden değil.
Eniğin dölü!

³²⁸ Ali Karakaya'dan.

³²⁹ Enek: Karasabanın arka kısmı. Birkaç parçadan oluşur.

Eniğin gunnadığı!
Enik büyür it olur, sirke büyür bit olur.
Enik oldum ürüdüm, sözüm gene hayretmedi.
Enikonu iyice konuşun o konuyu.
Eninde sonunda olan oldu.
Enine boyuna eksiksiz bir güzel.
Eniştem eşşek, kulakları gevşek; inişte inerim, yokuşta binerim.
Enkazımı kaldırmaya kimse cesaret edemiyor.
Ense yapmaktan başka bir iş düşünmüyor ki.
Ensesi çukur olan insan yalancı olur.
Ensesi kalınlaştı iyice.
Ensesi kalınlaştı, enseyi çevirip kimseyi göremiyor.
Ensesinde boza pişirmişler adamın.
Ensesine bindikçe bindiler, bakalım sonuç ne olacak?
Ensesine yapıştılar, bütün alacaklarını aldılar.
Enteresan bir adam.
Enterne edip boyunu ölçmeye başladılar.
Entrika çevirirsen, bir gün de seni ters çevirirler.
Entrikacıyla arkadaş olursan sonun bu olur.
Epeyce arpa eşek sohbeti yaptık; bir de burçakla mandaya geçelim.
Epeyce inatlaştı; ama sonunda yola yattı.
Er bula da yer bulamayasın.
Er eri yadırgamaz.
Er evlenen döl alır, erken kalkan yol alır.
Er geç bu iş bitecek.
Er geç hak yerini bulur.
Er gözünden, yiğit sözünden belli olur.
Er kocar gönül kocamaz.
Er lokması er kursağında kalmaz.
Er lokması helaldir.
Er lokması kursakta kalmaz.
Er olan atı bulur atlanır.
Er olan ekmeğini taştan çıkarır.
Er oyunu üçe kadar.
Erce sözün mertçe cevabı olur.
Erdemli evlat yetiştir de yararı olmazsa olmasın.
Erdiğine erer, ermediğine taş atar.
Ere varmayınan karnım doyacak sanma.
Erenler ellerinden tutsun.
Erenlere her soru sorulmaz.
Erenlerin duası üstümüzden eksik olmasın.

Erenlerin hayır duasını alırsan o sana yeter.
Erenlerin sağı solu olmaz.
Ergen delikanlı aşka doymaz.
Ergen gözüyle kız alma, gece gözüyle bez alma.
Ergen oğlana karı boşamak kolaydır.
Ergene var ergene, tasasız gir yorgana.
Ergenlik çağına geldi, bıyıkları terlemeye başladı.
Eri yitesice.
Erikleri gakladım, ortalığı pakladım.
Erim er olsun da evim dar olsun.
Erim er olsun da yerim çalı dibi olsun.
Erim erim eridi, bir deri bir kemik kaldı.
Erime değil, ama serime.
Erimiş dirseği, kurumuş kursağı.
Erin er, yerin yer, sırrın sır olsun.
Erinden gülen kadının yüzü tambura çalar.
Erine göre bağla başını, tencerene göre kaynat aşını.
Erinenin oğlu gızı olmamış.
Erini işe, komşunu görüşe alıştırma.
Erinin, pirinin şefaatinde mahrum kalmayasın.³³⁰
Erişir menzili maksuda aheste giden.
Eriştim eriştim, sonunda erişmeye giriştim.
Erkeği evinden uzaklaştıran kadının çenesidir.
Erkeği kadın ile, kadını altın ile, altını ateş ile sınamak gerek.
Erkeğin ağlattığı kişiyi kimse güldüremez.
Erkeğin tadı göğsünde değil, yüreğindedir.
Erkek adam dert dökmez.³³¹
Erkek aslan aslandır da dişi aslan aslan değil midir?
Erkek dananın başı büyük olur.
Erkek dediğin yaban kuşudur.
Erkek erkekliğini bilmeli, kadın kadınlığını.
Erkek eşeğin sıpası olmaz.
Erkek Fatma!
Erkek insan da kadın (dişehli) insan değil mi?
Erkek istediği yerde serbest mahalle danası gibi gezsin, kadın evde kümes kazı gibi kilitli mi kalsın?
Erkek koyun kasap dükkânına yakışır.
Erkek kuşun yuvası olmaz, yuvayı dişi kuş yapar.
Erkek öleceğine avradı ölsün.

³³⁰ Kadınlara söylenir.

³³¹ Çorumlu Tıkı.

Erkek Satı!
Erkek seldir, kadın göldür.
Erkek sözünden caymaz.
Erkek ve kadın (ikisi de) kıskanç olursa o ailede huzur olmaz.
Erkekliğin gide de öyle kalasın.
Erkeklik sende kalsın, haydi çek git yoluna.
Erkeksiz evin eksik eteği.
Erken bunamış.
Erken kalk ki, kısmetin açılsın.
Erken kalkan tazıya çul dayanmaz.
Erken kalkan yol alır, erken evlenen döl alır.
Erken kalkmayan avrat, söz dinlemeyen evlat, mahmuzla giden at,
kapında varsa kaldır at.
Erken kalktım işime, şeker kattım aşıma.
Erken öten horozun başını keserler.
Erken yola çıkan yol alır, erken evlenen döl alır.
Ermişlerden dua alasın.
Ermişlerin sofralarında bulunasın.
Es geçti, konuşmaya tenezzül bile etmedi.
Esamesi okunmuyor.
Esas gobel³³² daha sonra ortaya çıkacak.
Esas gobel geriden gelecek.
Ese dostum, Musa dostum, dolaştım Şam'ı, Halebi; koynumdaki kese
dostum, onunla içtim salebi.
Esefle anlatıyorum bunları sana.
Eseledi beseledi, kandırıp birini keseledi.
Esen esmeyince çöp çıldırmaz.
Esen yel koku getirir.
Eser eser yağmazsa sat öküzü buğday al, eser eser yağarsa sat buğdayı
öküz al.
Eser kalır, yolcu gider.
Esin kaynağım yaşlı insanlar oldu.
Esintiye göre yön değiştiriyor.
Esip güremeynen kimseyi korkutamazsın.
Esir gibi kullanıyor eşini.
Esirgenen göze çöp batar.
Eski ağza yeni taam.³³³
Eski başa yeni tarak.
Eski bir davayı bir türlü beyninden silip atamıyor.
Eski çamlar bardak oldu.

³³² Esas gobel: Filmde başrol oyuncusu erkek.

³³³ Taam: Yemek.

Eski çamlar şimdi senek oldu.
Eski defterleri karıştırma.
Eski dost düşman olmaz, kart gâvur Müslüman olmaz.
Eski dost düşman olmaz, yenisinden hayır (vefa) gelmez.
Eski düşman dost olmaz, it derisi post olmaz.
Eski düşman dost olmaz, olsa da dürüst olmaz.
Eski eleğim nereye asayım, yeni eleğim nereye asayım?
Eski göz ağrısını dün yine gördüm.
Eski günleri bir bir göz önüne getirdim, kendimi tutamayıp ağladım.
Eski hamam, eski tas, eski tarak.
Eski insanlar, “Gün gelince mağripten³³⁴ bağırılınca maşırıkta³³⁵ duyulacak”
derlermiş. Duyanlar, “Allah’ım bize o günleri gösterme” diye yalvarırlarmış.
Eski kafalının biri o.
Eski köye yeni âdet getirme.
Eski köye yeni icat çıkarma.
Eski kulağı kesiklerden biri o.
Eski kulağı kesiklerden kim kaldı, bir Yanığın Hanım, bir sen?
Eski kurtlardan, ne yapacağını iyi bilir o.
Eski püskü bir elbise vardı sırtında.
Eski tas, eski tarak.
Eski toprak o, versen dünyayı sırtında taşır.
Eski tüfek o, dostu düşmanı çok iyi bilir.
Eskiden evin gelinleri pervane gibi ortada dönerlerdi.
Eskiden fare yokmuş. Nuh Peygamberin gemiye aldığı domuz aksır-
mış fare olmuş.
Eskiden şakiye haraç vermeyen Ceritin Bel’i³³⁶ öte geçemezdi.
Eskiden yaşanmış tatsızlıkları dile getirme, anma.
Eskiekinli Veli’nin su değirmeni misin de durmadan öğütüyorsun?³³⁷
Eskilerden kim kaldı Yanığın Hanım’dan gayrı.
Eskilerin yerinde şimdi yeller esiyor.
Eskimiş püskümüş, kullanılacak hali kalmamış.
Eskinin kıymeti olsa bitpazarına nur yağardı.
Eskisi gibi o mutluluğu bulamayız artık.
Eskisi kadar muhabbetimiz yok.
Eskisi olmayanın yenisi olmaz.

³³⁴ Mağrip: Batı.

³³⁵ Maşırık: Doğu.

³³⁶ Cerit’in Bel: Çorum-İskilip yolunda, 20. kilometrede bulunan, Cerit köyü yakınındaki bel

³³⁷ Bu deyim çok yiyenler ve çok konuşanlar için söylenir. Eskiekinli Veli’nin değirmeni, Eski-ekin’deki su değirmenlerinin en alt kısmındaydı. En üstte ise Hasan Sinanoğlu’nun değirmeni vardı. Çorum’dan, çevre köylerden pek çok çiftçi bu değirmenlere o öğütmeye giderdi. Değirmenci Veli çok saygın bir kişiydi. Çöplüoğullarına ait bu değirmeni yıllarca işletmiş, çevresindeki arazinin işletmesini yapmıştı. Yıllarca Milönü’nde kahvecilik yapan Bıyıklı Fevzi, Veli’nin oğluydu.

Eskiye raġbet olsaydı bitpazarına nur yaġardı.
Eskiye arama, yeniye kaçıрма.
Esmayı üstüne sıçratma.
Esmeye gürlene, yağma ki sonunda sel olmasın.
Esmeye al bağla, karşısına geç ağla.
Esmeyinen, yağmayınan, gürleneyinen bir yere varılmaz.
Esnaf tabakası köylüyü, köylü tabakası esnafı sevmez; ama gene de alışverişlerini sürdürürler.
Esne ki kırılmayasın.
Esnemeyinen sabahı getiremezsin, yat da uyu.
Esneyen can yitirir, aksıran can getirir.
Espri yapmanın da, şaka yapmanın da yeri zamanı vardır.
Esrarengiz insanların ölümleri de esrarengizdir.
Esrarkeş, olmaz sana eş.
Essah mı söylüyorsun, şaka mı yapıyorsun?
Estek etti, köstek etti; işi bitirmeden çekip gitti.
Eş bahtıma, iş bahtıma.
Eş dost, tanıdıklar hepsi düğüne geldiler.
Eşe eşe eşesin, eştığın yere düşesin.
Eşeğe (katıra) cilve yap demişler çifte atmış.
Eşeğe “kaç gün yol yürürsün?” demişler, “yediğim yem bilir” demiş.
Eşeğe “sıpan oldu” demişler, “semer sırtımdan inmedikten sonra sıpan olsa ne olmasa ne?” demiş.
Eşeğe “sıpan oldu” demişler, “sırtımdan yükümü alacak değil ya, önümden yemimi alacak” demiş.
Eşeğe altın semer vursalar da yine eşektir.
Eşeğe bakıp durma hep, bir de sırtındaki yüke bak.
Eşeğe eyer vurmuşlar at gibi kişnemeye başlamış.
Eşeğe eyer vursan at oldum sanır, kelem aşa girse yağ oldum sanır.
Eşeğe kutnu libas giydirmekle eşeklikten çıkmaz.
Eşeğe marifetini göster demişler, yıkılıp ağnanmış.
Eşeğe rakı içirmişler, çulunu bahşış vermiş.
Eşeğe semeri yük olmaz.
Eşeği bağla, işini sağla.
Eşeği dama çıkaran yine kendi indirir.
Eşeği düğüne okumuşlar, “ya odun eksik ya su” demiş.
Eşeği kiritme, bir daha adım attıramazsın.
Eşeği sahibinin dediği yere bağla da ot yemezse yemesin.
Eşeği sattık, çüş demeden kurtulduk.
Eşeği sattım ki çüş demeden kurtulayım.
Eşeği tarlaya ekmişler at oldum sanmış, şalgamı yemeğe koymuşlar et

oldum sanmış.
Eşeği yoldan çıkararak sıpanın oynamasıdır.
Eşeğin alığı, kızın kalığı ne kadar süslense de fayda etmez.
Eşeğin anırsa da arpa ister, anırmasa da.
Eşeğin başına köpeğin dişi layık.
Eşeğin bile eşeğe diyeceği vardır, insanın insana diyeceği neden olmasın?
Eşeğin boynuzu olsa atın gözünü çıkarır.
Eşeğin canı acıyınca atı geçer.
Eşeğin çulunu değiştiren de gene eşektir.
Eşeğin götüreceği bir seklemken sen ona on seklem, kırk seklem atıp taşıtmayı hayal ediyorsan eşek sensindir.
Eşeğin iyisi en az arpa yiyenidir.
Eşeğin kabak yediği gibi hart hurt ses çıkarma.
Eşeğin kazancı at içindir.
Eşeğin kulağını kesmekle küheylan yapamazsın.
Eşeğin kuyruğu ne uzar ne kısalır.
Eşeğin kuyruğuna diken kısıtırsan, üstünden çabuk düşersin.
Eşeğin kuyruğunu kalabalıkta kesme; kimi uzun der, kimi kısa.
Eşeğin kürüğü.
Eşeğin nallansa da arpa ister, nallanmasa da.
Eşeğin ölümü arpayla sudandır.
Eşeğin ölümü köpeğin düğünüdür.
Eşeğin palanını sırtına hemen vur.
Eşeğin sevmediği (yemediği) ot başını ağrıtır.
Eşeğin sevmediği ot burnunun dibinde bitermiş.
Eşeğin sıpası gibi peşinden ayrılmıyor.
Eşeğin yaşılan kadının işi görünmez.
Eşeğini Allah'a ısmarla, komşunu hırsız tutma.
Eşeğini bulmuş Darendeliye döndüler.
Eşeğini dövemeyen paldumunu dövermiş.
Eşeğini kavi bağla da öyle Allah'a ısmarlı.
Eşeğini sağlam kazığa bağla, kurt yerse yesin.
Eşeğini sağlam kazığa bağla, sonra Allah'a emanet et.
Eşek ağdırmayınca taş gurbete düşmez.
Eşek ağnanmayı sever, at diğnenmeyi.
Eşek Amerika'ya bile gitse yine eşektir.
Eşek anırmıyor, çerçi çağırıyor.
Eşek arısı gibi vardığın yeri vız vıza, dın dına çeviriyorsun.
Eşek at olmaz, ciğer et olmaz.
Eşek atın ne yoldaşı, yoksul beyin ne kardeşi?
Eşek beyni yemiş adama laf anlatmak zordur.
Eşek bile belli bir makamla anırır.

Eşek bile bir düştüğü yere bir daha düşmez.
Eşek büyüdü semer küçüldü.
Eşek çamura bir defa çöker.
Eşek çamura çökerse sahibinden gayretlisi olmaz.
Eşek çamura çökünce yol gösteren çok olur.
Eşek çöplükte ağnanmayı sever.
Eşek de şaştı, Bektaş da şaştı.
Eşek derisi gibi adamın derisi.
Eşek derisinden çarık olmaz, her kumaştan sarık olmaz.
Eşek donduran güneş.³³⁸
Eşek elin zerdali emanet, ben başında delalet.
Eşek elin, zerdali emanet.
Eşek eşeği öndüç kaşır.
Eşek eşekliğinden geri kalmaz.
Eşek eşekliğini bilse...
Eşek eşekliğini nerden bilsin?
Eşek eşekliğini yapar.
Eşek eşektir, döşeğim de döşektir.
Eşek gibi anırıp durma.
Eşek gibi çalış, at gibi ye.
Eşek gibi çalışıp kazanıyor, manda gibi yiyor.
Eşek gibi inadı var.
Eşek gibi kiriyip³³⁹ durma.
Eşek gibi tepişip durmayın.
Eşek hoşafın tadını ne bilir?
Eşek hoşaftan ne anlar, suyunu içer denesini seçer.
Eşek inadı var.
Eşek inadını bırak artık.
Eşek kadar oldu, akli fikri hâlâ oyunda.
Eşek kafalıya laf anlat anlatabilirsen.
Eşek kocamakla tavla başı olmaz.
Eşek kuyruğu gibi ne uzadığı belli ne de kısaldığı.
Eşek kuyruğu gibi ne uzar ne kısılır.
Eşek küçüktür; ama otuz deveyi yeder.
Eşek küle, bülbül güle âşıktır.
Eşek küllükte belenip duruyor.
Eşek olalı bir ot yesin de görsün.
Eşek öldü, ortaklık bitti.
Eşek sıpası gibi anasının peşinden ayrılmıyor.

³³⁸ Etkisiz güneş için.

³³⁹ Kirimek: İnat etmek.

Eşek sıpası seni!
Eşek sudan gelinceye kadar döverim seni.
Eşek suyu içer; ama ıslık gönlünün yaylasıdır.
Eşek sütü emmiş, inatlıştıkta inatlaşıyor.
Eşek şakasını eşek yapar.
Eşek şakasının sonu hırgürdür.
Eşek şakasının sonu kavgadır.
Eşek tehlikeyi hissedince kulaklarını dikmeye başladı.
Eşek üstünde tüfek atılmaz.
Eşek üstünden tabanca attı.
Eşek yaşımdan yaş aldın daha bu işlerle uğraşıyorsun.
Eşek yine eşek; ama çulu değişmiş.
Eşek yolda ata ayak uyduramaz.
Eşek yüklü olunca anırmaz.
Eşekbaşı mısın burada, görevini neden yapmıyorsun?
Eşeklerin, katırların cilvesine gelesin.
Eşekleştin artık, ona laf söz yetmez.
Eşeklik yapma, biraz da uyaroğlu ol.
Eşekte paldım, ben seni aldım.
Eşekten doğma katır, ne hal bilir ne hatır.
Eşekten düşenin anası ağlar.
Eşekten düşmek, attan düşmekten daha beterdir.
Eşekten düşmüş karpuzda döndüm.
Eşekten düşmüş karpuzda dönmüşsün.
Eşeleği eşek de yer, önemli olan meyveyi bulup yemek.
Eşençay sivrisineği gibi vızılıyıp durma.
Eşençay'ın gelini, kirazda süsler elini.
Eşençay'ın son masası tükenmez.³⁴⁰
Eşençaylı düğün eder, Yalaklı herkten kalır.
Eşi dostu, konu komşuyu birbirine düşüreni iyi tanı.
Eşi eşinden, dişi dişinden; anayı kuzusundan ayırmak kadar kötü bir şey yoktur.
Eşiğe oturulmaz.
Eşiğin ardı gurbet.
Eşik aşındırıp durma boşuna.
Eşik kutsal, ocak kutsal, tüten baca kutsaldır.
Eşik kutsaldır, eşiğe niyaz edilmeden içeri girilmez.
Eşik üstüne, taş üstüne, tezgâha, kapı arkasına oturmak iyi sayılmaz.
Eşim bana hep kabir azabı çektiriyor.
Eşimin üzerine titreyip durdum; ama o verdiğim değeri anlayamadı.

³⁴⁰ Cemal Özgeday'dan.

Eşin olduysam esirin olmadım ya!
Eşine bağlı birini yoldan çıkarma.
Eşine bayrak açan avrattan o eve hayır gelmez.
Eşine yalan söyleyen ana, çocuklarına da yalan öğretir.
Eşini aldatan gülmemiş.
Eşini arkanda değil, yanında yürüt.
Eşinin dümen suyundan git, evin ocağın dağılmasın.
Eşinmeyen tavuk olmaz.
Eşkiya bozuntusu.
Eşkiya gibi bir görünümü var.
Eşkiya ininde basılır.
Eşkiya köyü bastıysa suç devletindir.
Eşkiya uyurken bile sak yatmak zorundadır.
Eşkiya yasasında teslimiyet yoktur.
Eşkiyalar bütün yolları bağlamışlar, gidecek nere kaldı?
Eşkiyalar hep tavşan uykusuyla uyurlar.
Eşkiyalar yolları tuttu, git nere gidebilirsen?
Eşkiyalığın nerede, ne zaman, nasıl biteceği belli olmaz.
Eşkiyalığın töresidir, sığınaktan çıkan avlarlar.
Eşkiyalık günlerinde çok hüküm sürdü.
Eşkiyalık kolaysa dağda değil, gel bir de ovada yap.
Eşkiyanın da bir yüreği vardır.
Eşkiyanın düşkünü, beyaz giyer kış günü.
Eşkin gidişiyle eşeğin gidişi bir olur mu hiç?
Eşref kaç yıllık, şarap kaç yıllık.
Eşref mi, eşek mi?
Eşref saati geldi gene.
Eşşeğe semeri yük olmaz.
Eşşeğe Türkmen eşşeği olacaksın demişler de üç gün saman yememiş.
Eşşek laftan anlamaz, arpadan anlar.
Eşşek sudan gelene kadar döverim.
Eşşekoğlu eşek!
Eştiğin kuyulara düşesin.
Et ile tırnak arasına girilmez.
Et iyiliği at denize, balık bilmezse Halik bilir.
Et iyilik, bul kötülük.
Et kafalı!
Et kafalının biri, anlat anlatabildiğin kadar, gene de anlamıyor.
Et kanlı, yiğit canlı olmalı.
Et kokarsa tuzlanır, ya tuz kokarsa ne yapılır?
Et tırnakla beraberdir.
Et tırnaktan ayrılmaz.

Et tırnaktan ayrılmıyor.
Et ye su iç, ağzın dönsün bala; bal ye su iç, ağzın dönsün yala.
Et yedim, ot yedim, çöp yedim; ama her şeyi helalinden yedim.
Et yesen de, ot yesen de sen gene sensin.
Et yiyenlerle ot yiyenleri birbirine karıştırma.
Etçiden al ekmekçiye, ekmekçiden al etçiye.
Eteği belinde, eli çabuk bir kadın.
Eteği düşük pasaklının biri.
Eteğinde ne varsa dök ortaya görelim.
Eteğine yapıştı, yalvarıp yakarıp duruyor.
Eteğini kirletmiş, gayrı ondan hayır gelmez (avrat olmaz).
Etek dolusu para ödedik.
Etekleri tutuştu zaptiyeyi görünce.
Etekleri yerleri süpürüyor.
Etekleri zil çalıyor.
Etekleri zil çalıyor sevincinden.
Eti arık.
Eti at yemez, otu it yemez.
Eti budu yerinde maşallah.
Eti budu yerinde, kafası yedi kat yer altında derinde.
Eti ite kaptırdık.
Eti ne ki, budu ne olsun?
Eti senin kemiği benim.
Etin doğram doğram ola.
Etin kanlısı, yiğidin canlısı.
Etin nedir ki, budun ne olacak?
Etine buduna dolgun.
Etinen kemik gibi birbirimizle kaynaştık.
Etkili baba, çocuğunda görür çaba.
Etkili ol da nerede olursan ol.
Etkili olmak daha çok ayakta kalmaktır.
Etkini yitirir etkisiz olursun, bir gün geride kalırsın.
Etle tırnak arasına girilmez.
Etle tırnak iç içedir.
Etlerin cımbızla çekile.
Etlerin çürüsün!
Etlerine kurtlar düşesice.
Etli butlu.
Etli canlı.
Etliye sütlüye karışma.
Etliye sütlüye karışma, el âleminen yarışma.
Etme bulma dünyası.

Etme bulma dünyasıdır, edenin bir gün başına gelir.
Etme bulursun, inleme ölürsün.
Etme eyleme, bu tür davranışları yapma.
Etme kulum bulursun, inleme kulum ölürsün.
Etme kulum bulursun, inleyerek ölürsün.
Etme kulum bulursun, itler gibi ulursun.
Etme yahu!
Etmediğini bırakmadın bana, daha ne yapacaksın?
Etrafın ateşlerle çevrilsin de ortada yanasın.
Etrafına, malına mülküne göz kulak ol evladım.
Etrafında dört dönüyor; ama umduğunu bulamıyor.
Etrafında fır fır dönüyor.
Etrafını duvar gibi sardılar.
Etrafını sarıp ortaya aldılar.
Ettiği hayır ürküttüğü kurbağaya değmiyor ki.
Ettiği ile kaldı, ötesini getiremedi.
Ettiğim iyilikler gözüne dizine dursun.
Ettiğin banaysa bellediğin kendine.
Ettiğini bulasica.
Ettiğini çek!
Ettiklerin fitil fitil burnundan gelsin.
Ettiklerini çekesin.
Ettim de buldum diyessin.
Ettin bir hayır, çek çenedini³⁴¹ ayır.
Ev adamı akşamın olduğunu bilir.
Ev alma komşu al, komşunu da kırk yerden sor soruştür.
Ev bark sahibi olmayasica.
Ev bark, çoluk çocuk derdi öldürdü adamı.
Ev danası öküz olmaz.
Ev dolusu üzüm var, kim der onda hüzün var.
Ev erkeği önce evindekileri düşünür.
Ev gailisiyle hasta oldu babam.
Ev kendine dar geliyor nedense.
Ev sahibinin akıllısı başkøşeye geçermiş.
Ev sahibinin bir evi, kiracının bin evi vardır.
Ev sahibinin çayı, misafirin sigarası.
Ev sahibinin işine karışılmaz.
Ev yapan balta dışarda kalır.
Ev yapanla oğlan everene Allah yardım eder.
Ev yeni, duvar yeni; eleğim seni nere asayım?

³⁴¹ Çenet: Bacak.

Ev yıkanın evi olmaz.
Evceğizim, sen bilirsin halceğizim.
Evcek gitmek.
Evcilik oyunu oynamıyoruz burada, iş yapıyoruz.
Evde darı yok, tarlada karı yok.
Evde domuz, tavşan beslemek uğur sayılmaz.
Evde düzen kurmak, işte düzen kurmak bir yetenek işidir.
Evde eksik gedik ne varsa pazardan alalım.
Evde ıslık çalınmaz.
Evde iki kişiyiz; bir Köroğlu, bir Ayvaz.
Evde kaldık, dışarıya çıkacak hali kalmadı.
Evde kalırsın da dünürün olmaz inşallah.
Evde kalmış kalık.
Evde kalmışın biri.
Evde tavşan beslenirse aile arasında geçimsizlik çıkar.
Evde yetiştirilen buzağıdan öküz olmaz.
Evdeki hesap çarşıya uymaz.
Evdeki pazarlık çarşıya uymaz.
Evden çıktığın zaman arkayı unutma.
Evden yolcu çıkınca ardından su dökülür, su kurumadan gelsin diye.
Üstelik ev temizlenmez başından kaza geçmesin diye.
Eve barka sığdırmadı, yiyip içtiğimizi burnumuzdan getirdi.
Eve dolu gelip boş gitmek fakirliğe delalettir.
Eve lazım olan camiye haramdır.
Eve varmadan çatlayayım, patlayayım.
Evelden gerekti tımar, öldü eşşek galdı semer.
Eveleme geveleme, kedi kuşu kovalama.
Eveleme geveleme, söyleyeceğin sözü çabuk söyle.
Evelemeyle gevelemeyle laf anlatılmaz.
Eveliyor geveliyor, en sonunda sen haklısın diyor.
Eveliyor geveliyor, sözü bir türlü bağlayamıyor.
Even enik gözsüz gunnar.
Even it gözsüz enik doğurur.
Evenin oğlu uşağı olmaz.
Evermeynen evladının derdi bitmiyor ki.
Evet efendim yeri.
Evhamını ele bildirme.
Evhamlının biri, ondan kimseye hayır gelmez.
Evi ayrı, yolu sapa; gitsin gidebildiği yere kadar.
Evi barkı darmadağın olasıca!
Evi barkı yıkılasıca.
Evi başına çökesice.

Evi başına yıkılasıca.
Evi camekândan olan başkasının evine taş atmaz.
Evi ev eden avrat, yurdu yurt eden devlettir.
Evi sırtında adamın; nerede akşam, orada sabah.
Evi veran (viran) olasıca.
Evi yıkılıp harap (virane) olasıca, evine baykuş tüneyesice.
Evim yandıysa, sıçanlara da iyi oyun oldu ya.
Evime gel emme seni gören sevine, seni görüp sevinmeyenin niye geldin evine?
Evime varmaya ermeyeyim.
Evimin beti bereketi kaçtı.
Evimin direği Allah seni başımızdan eksik etmesin.
Evimiz barkımız başımıza yıkıldı.
Evimiz barkımız viran oldu hep.
Evimiz barkımız yerle bir oldu.
Evin barkın varsa, başını sokacağın bir yerin vardır. O zaman senden mutlusu yok.
Evin barkın yıkıla.
Evin dışı erkeğin, içi kadındır.
Evin düzeni darmadağın oldu.
Evin harap olsun, yeter ki gönlün ve ülken harap olmasın.
Evin içinde ıslık çalınırsa şeytan gelir.
Evin küçüğü olacağına avlunun köpeği ol.
Evin ocağın başına yıkılsın.
Evin ocağın batsın senin.
Evin ocağın ören yeri olsun.
Evin ocağın viran olsun.
Evin orta direği çökerse çatı da çöker.
Evin sorumlusu izin vermeden destur olmaz.
Evin süs bitkisi.³⁴²
Evin süslü kedisi.
Evin yakınında sasak³⁴³ öterse, eve misafir gelir.
Evin yıkılsa da yüzünü ağartmaya bak.
Evinde ekmeğini, ateşini eksik etme.
Evinde huzur yoksa başka yerde huzur arama.
Evinde ocağında huzur bulamayasın.
Evinde sofran hep açık kalsın.
Evinde ununu, odununu, kilini ve külünü bulundurmaya ihmal etme.³⁴⁴

³⁴² İş görmeyi sevmeyip, süslenip püslenip başkalarına hava atmaya çalışan genç kızlara ya da bayanlara denir.

³⁴³ Saksağan.

³⁴⁴ Un, her türlü yiyecek yapmaya; odun, ısınmaya, pişirmeye; kil ile kül, temizlik maddesi olarak kullanılmaya yarar.

Evinde var bir abası; gündüz oğlu giyer, gece babası.
Evinde yok bulgur aşı, kendi olmuş ağa başı.
Evinde yok bulgur aşı, kendi olmuş bölükbaşı.
Evindekilere sözün geçmiyorsa kimselere dert yanma.
Evine baykuş konsun.
Evine baykuş tüneyesice.
Evine bucağına nur yağsın.
Evine çul dokumaz ele halı dokur.
Evine Hızır uğrasın.
Evine kıran gire.
Evine köpek gunnasın.
Evine ocağına baykuş tünesin.
Evine ocağına düşkün baba her zaman baş tacıdır.
Evine ocağına kıran girsin.
Evine yılanlar çıyanlar dola.
Evinin ocağını yerle bir ettiler.
Evinin ışığı sönesice.
Evinin kadını olacaksın önce çeneni tutmalısın.
Eviniz ocağınız başınıza yıkılsın.
Evinizin önündeki tarla evlek evlek, gülersin gevrek gevrek.
Evir çevir, gene aynı devir.
Evire çevire herkesin gözü önünde dövdüler adamı.
Evlada en büyük miras, atalarının dostlarıdır.
Evladı ben doğurdum; ama gönlümü doğurmadım.
Evladı ben doğurdum; ama gönlü benim değil ki.
Evladı da ona yapsın.
Evladı doyursan da gönlünü doyuramazsın.
Evladı olmayanın devleti olmaz.
Evladım benimse gönlü de benim değil ya.
Evladın mı var, derdin vardır.
Evladın varsa neylersin malı, evladın yoksa gene neylersin malı?
Evladına annesi babası su verirse büyüdüğünde elleri titrer.
Evladından bulasın inşallah.
Evladından çekesice.
Evladından güler yüz görmeyesin.
Evladını birbirinden ayırma, acısını sen çekersin.
Evladın acısı çekesin.
Evladın acısı çektirmesin Allah.
Evladın acısı görmeyesin.
Evladın acısı kadar başka bir acı yoktur.
Evlad değil mi, sırtının semeri.
Evlad ekmeğini yiyessin.

Evlat yetir, aklını yitir.
Evlat yüzü görmesin.
Evlatlar arasında taraf tutulmaz.
Evlatlar elimizi kolumuzu kuruttular.
Evlatlara farklı gözle bakılmaz.
Evlatları babaya düşman eden de, dost eden de anadır.
Evlatlarımı gözüm gibi sakınıyorum.
Evlatlarımız yüzümüzü ağarttı çok şükür.
Evlatlarından bulasın.
Evlendirme zamanı geldi de geçiyor bile.
Evlenecek insan bazen sağır, bazen kör olmalıdır.
Evlenecek yiğit yürüyüşünden bell'olur.
Evlenenle ev alana Allah yardım eder.
Evlenmedi evlenmedi sonunda bir moruğa eyvallah dedi.
Evlenmek bir borçtur, insanın özrü olmadıkça bu borcu ödemeye mâhkumdur.
Evlenmek de haktır, ayrılmak da.
Evlerden irak olsun, kapıya ölüm zulüm gelmesin.
Evlere şenlik, herkes çalıp oynuyor.
Evlere önünde bağırdım, bir ses seda çıkmadı.
Evlilik evinde, köylü köyünde gerek.
Evlilik evine, evsiz duvar dibine.
Evliliğin kılavuzu akıl değil, aşktır.
Evlilik çatırdamaya başladı.
Evlilik işi sürüncemeye bırakılmaz.
Evlilik karı kocanın her ikisini de iyi örseledi.
Evlilikte alınan cehizin dırdırı ölüme kadar sürer.
Evlinin bir evi vardır, evsizin bin evi vardır.
Evliliği gibi adam.
Evlilerin, ermişlerin mezarına sırt dönülerek abdest alınmaz, öyle yapan çarpılır (felç olur).
Evme ki bey olasın.
Evmeyinen işi erken bitiremezsin.
Evsiz ev vereceğine dilsiz dil ver.
Evel Allah yapamayacağı iş yoktur.
Evel başka, ezel başka.
Evel görüş, sonra danış.
Evel hatır hürmet vardı, şimdi o da yok oldu.
Evel ve ahir hepimiz suya muhtacız.
Evela can, sonra canan.

Evvelden gerekti tımar, öldü eşek kaldı semer.
Evveli Elif.
Evveli olmayanın ahiri olmaz.
Ey babasının canı, Haktaâla Hazretlerini tanı.
Ey bağlama bağlama, benim ile ağlama.
Ey dediğin dillerin yok ola.
Ey fırtına fırtına, bin babanın sırtına; baba sana ne dedi, yarı yolda kal dedi.
Ey gönül bir can için her cana minnet eyleme, ziyet-i dünya için sultana minnet eyleme.
Ey yarabbi, bedenime güç kuvvet ver.
Eyer ata yük olmaz.
Eyer boşalt ki, at rahatlasın.
Eyer vurmakla eşeği at edemezsin.
Eyerçi Dağı'nın³⁴⁵ bir bu yüzü var, bir de öteki yüzü.
Eyerçi'ye, Kırklar'a,³⁴⁶ Kandilin Çal'ın³⁴⁷ tepesine çadır kurmuşlar.
"Karadeniz poyrazı benim neyime ki" demiş.
Eyere de gelir semere de.
Eyeri düşünme hep, biraz da Eyerçi Dağı'nı düşün.
Eyerin boş kalmaz inşallah.
Eyerledik beyerledik, daha ne yapalım ki?
Eyerli atı değil, marifet eyersiz atı koşturmaktır.
Eymir nohudu gibi her aşın içinden çıkma.
Eynul³⁴⁸ gelince Çorum'un kışı başlar.
Eyüp peygamber sabrı var sende.
Eyvah ayvayı yedik.
Eyvahnın ömrü olmaz.
Eyvallaha eyvallah, külaha külah.
Eyvaz³⁴⁹ mı yedin de tuvalette sıkınıp duruyorsun?
Eyyam efendisi, gene yalakalığa devam ediyor.
Eyyam görmüş, gençliğini yaşamış adam.
Ezberden gazel okuma, biraz da gerçeğe dön.
Ezberle iş görme, işin aslını astarını öğren.
Ezberle konuşma, burada herkes aptal değil.

³⁴⁵ Eyerçi Dağı: Çorum'un kuzeyinde, üzerinde geniş yaylaları olan bir dağ. En yüksek yeri Eyerçi Tepesi'dir. Yüksekliği 1765 metredir. Bu tepenin en üst noktasında bir türbe bulunur. Ziyarete gelenler burada mum yakar ya da bozuk para bırakırlar. Eyerçi Baba ermiş biri olarak bilinir. Büvet köyünün altında bir pınar başında mezarları bulunan Yedi Abdallarla ilgili bir öyküsü de vardır.

³⁴⁶ Kırklar: 1791 m yüksekliği ile Akdağ'ın en yüksek tepesidir.

³⁴⁷ Kandilin Çal: Çorum'un güneydoğusunda yüksek bir tepe.

³⁴⁸ Eynul: Eylül.

³⁴⁹ Çorum yöresinde üveze eyvaz denir. Gülgillerden bir meyvedir. Eyvazın yapraklarından çay yapılır. Meyvesi ishali keser ve peklik yapar.

Ezberle konuşuyor, ne koştüğünü kendi de bilmiyor.
Ezberini bozmuyor adam, bildiğinden şaşmıyor.
Ezdiğinle yetinmiyorsun, bir de tepine tepine mezarımı çiğniyorsun.
Ezdirme kendini kimseye, kimseyi de ezme.
Eze eze işçilerin posasını çıkardılar.
Eze eze suyumuzu çıkardılar.
Ezelerine gurtlar düşesice!
Ezeline doğru uzan, atalarını tanı.
Ezginim, üzgünüm, bezginim.
Ezik büzük bir haldeyim, kimseye bir diyeceğim yok.
Ezile ezile böyle sonumuz nereye?
Ezile ezile bugünlere geldik.
Ezilip büzülerek özür dilemeye gittim.
Ezim ezim ezdiler; ama gene de suyum çıkaramadılar.
Ezim ezim ezdiler, sonunda dilimi çözdüler.
Eziyet çekmek de ne demek, hepimiz mahvolduk.
Eziyet çekmeye her adam dayanamaz.
Eziyet etme, bir gün sen de eziyet görebilirsin.
Eziyetli iş ile eziyetli eşe dayanılmaz.
Eziyetsiz bir iş, neden çalışmayım ki?
Ezmeden çizmeden borumu çıkardılar.

F

Fadik dedik, hedik dedik; sonunda sopayı gene biz yedik.
Faka bastı.
Faka bastık bu konuda.
Fakir hırsızlığa çıkmış ay ilk akşamdan doğmuş.
Fakir yolunu düz yolda şaşırır, zengin arabasını dağdan aşırır.
Fakire malın mülkün ne kadar diye sormuşlar, ayağındaki eski çarıkları göstermiş.
Fakire omuz verirsen omuzunu da alır götürür.
Fakire öğüt veren çok, ekmek veren az olur.
Fakire sormuşlar: “Kaç çuval arpan, buğdayın var?” diye. “Hepsini bir tasta karıştırıp bir öğünde yedim” demiş.
Fakirin arkası yufkadır.
Fakirin aşısıyla ekmeğiyle uğraşma.
Fakirin çocuğu aş diye, zenginin çocuğu iş diye ağlar.
Fakirin halinden fakir anlar.
Fakirin halinden zengin ne anlar?
Fakirin karısı kırık severse tefe konup çalınır.
Fakirin kaybedecek bir şeyi yoktur, bu yüzden cesurdur.
Fakirin mezarı çabuk kaybolur.
Fakirin tavuğu tek tek yumurtlar.
Fakirin tavuğu yumurtlayıncaya kadar zenginin tavuğu civciv çıkarır.
Fakirin yüzü soğuk olur.
Fakirlik ateşten gömlektir.
Fakirlik ayıp değil, tembellik ayıptır.
Fakirlik ayıp değildir, yeter ki onurunu yitirme.
Fakirsen zenginle ye iç de, kız alıp verme.
Falakaya yatırılarsa görürsün dünyanın kaç bucak olduğunu.
Falan feşmekân.
Falan filandan söz etme, önce kendinden söz et.
Falan filan, şuymuş buşmuş sana ne?
Falan öldü, filan öldü; bir gün derler Kenan³⁵⁰ öldü.
Falancanın derdi, filancanın alıp vereceği seni ne ilgilendiriyor?
Falanın filanın malından bana ne?
Faltaş gibi açmış gözlerini.

³⁵⁰ Kenan: Sungurlu'nun Gökçam köyünden.

Fan fin edip durma.
Fani dünya.
Fantazi fakiri öldürür, zengini güldürür.
Faraş ağızlı.
Fare deliğe sığmamış, bir de kuyruğuna kabak bağlamış.
Fare deliği bin altın.
Fare demiş ki, “Nefsim için demiyorum; ama çuval evin yakışığı.”
Fare düşse başı yarılır, garibin evi öyle yoksul ki.
Fare gibi delikten deliğe kaçıyor.
Fare gibi kaçacak delik arıyor.
Fareler ortalıkta cirit atıyor.
Fareotu yiyesice hay!
Farfaranın teki, ne konuştuğunu kendisi de bilmiyor.
Farıdı deli gönül, çoktan farıdı.
Farkına varmadan yüreğimi dost değil düşmana dökmüşüm.
Farkında olmadan bir gün ansızın harcanıverirsin.
Farkında olmadan sizi incitmiş olabilirim.
Fartası³⁵¹ furtası yok adamın.
Fasıl heyetine aday oldum; ama beni almadılar.
Fasılasız at koşturarak kervansaraya ulaştı.
Fasla fasla³⁵² kabarmış her yanı.
Faslağan kabağı gibi açılmış.
Faslı bittiyse aslı da bitmiştir.
Faso fiso.
Faso fiso konuştukları hep.
Fasulye gibi sen de mi kendini nimetten sayıyorsun?
Fasulye kabak, biraz da başka söze bak.
Fasulye sırtığı.
Fasulye sırtığı gibi olmuşsun bu ne hal böyle?
Fatma anamız başında Hızır’ın ola.
Fatma anamıza komşu olasın.
Fatma anamızın duasın alasın.
Fatma, kapıyı tıkırdatma.
Fatmacığin bal yerken parmağı çıkmış.
Fayda vermiyorsan bize akıl da verme.
Faydan olmuyorsa irak dur da zararın bari olmasın.
Faydan yok ki zararın olsun.
Faydan yoksa zararın da olmasın.
Faydası kadar da zararı oldu.

³⁵¹ Farta: Abartılmış yalan.

³⁵² Fasla fasla: İri iri.

Faydası olmayan ilacı içmek senin neyine?
Faydasız baş mezara yaraşır.
Faydasız tavuk, başında kavuk.
Faydasız tavuk, karga da tavuk.
Faydasızdan fayda bekleme.
Fayton atı gibi gözünün doğrusuna bakma, biraz da sağını solunu gör.
Fazıllığını göster de görelim hele.
Fazilet kim, faziletli kim, sen kimsin?
Fazla dil uzatma herkese.
Fazla düşünceye dalma, kendini harap edersin.
Fazla gelme üstüme, alırsın dersini sonra.
Fazla gittin üzerine, toplum içinde böyle ezmemeliydin onu.
Fazla horozlanma kanatlarını yoluverirler.
Fazla horozluk yapma, bir tavuk gözlerini oyuverir.
Fazla kaçırdı, şimdi buranın tadını bozacak.
Fazla laf insanın uykusunu getirir.
Fazla mal başa beladır.
Fazla mal göz çıkarmaz.
Fazla mal göz çıkarmaz; ama mide patlatır.
Fazla merak insana bela getirebilir.
Fazla olma artık yeter.
Fazla sertelme çabuk yumuşarsın.
Fazla söz âşık usandırır.
Fazla yağmur buğdayları çalık etti hep.
Fazla yediğin içtiğin her şey zehirdir.
Fazla yumuşaklık her zaman iyi değildir.
Fazlalık etme, ya çeneni kapat ya da çekil git.
Fecirde³⁵³ kalk, nasibini ara.
Feda olsun harcadıklarım senin uğruna.
Fedainin ne zaman, nerede, nasıl öleceği bilinmez.
Fedakârlığa katlanacaksın, iş başa düştü.
Fedakârlığın da bir yeri, bir sınırı vardır.
Felaket belimizi kırdı, doğrulup ayağa kalkacak halimiz kalmadı.
Felaket felaket üstüne geliyor.
Felaket geldi tepemize çöktü.
Felakete uğrarsan sana bir de felek vurur.
Felç olup ele ayağa düşeceğine ölüm daha iyidir.
Feleğin çarkından geçmediysen Hanya'yı Konya'yı bilemezsin.
Feleğin çemberinden geçersen sen de anlarsın dünyayı.
Feleğin çemberinden geçtiysen kimi şeyleri daha iyi anlarsın.

³⁵³ Fecir: Tan vakti, şafak vakti.

Feleğin çemberinden kaç kez geçti biliyor musun?
Feleğin sillesini yedik, ensemizde kazan kaynıyor.
Felek beni kızgın demir ile dağladı.
Felek elimi kolumu bağladı.
Felek kimine kavun yedirir, kimine kelek; kimine mintan giydirir, kimine yelek.
Felek kimine kürk giydirir, kimine yelek; kimine kavun yedirir, kimine kelek.
Felek Mustafa'ya yâr olmadı.
Felek öyle bir vurdu ki, bir daha belimi doğrultamadım.
Felek sırtıma yükü bindirdikçe bindiriyor.
Felek sillesini yemeyen baş, elini demir sanır, yumruğunu taş.
Felek vurdu da geçti; koştum ama ardından yetişemedim.
Felekten bir gün çalalım dedik, başımıza olmadık işler geldi.
Fellik fellik aradım.
Fena arkadaştan uzak dur ki, fenalık gelmesin.
Fena buldum onu, hastalıktan çökmüş iyice.
Fena çarpıldım o güzele.
Fena çarptı adam beni.
Fena değil, idare eder.
Fena eşe sarılacağına git de bir ağaca taşa sarıl.
Fena haberi Allah kimseye duyurmasın.
Fena halde çarpıldık ha!
Fena hallinin birisi.
Fena harcama yapıyor, sonunu iyi görmüyorum.
Fena sayılmaz, idare eder.
Fena yerine vurdun adamın.
Fenalaştı, durumu hiç iyi değil.
Fenalaştırdın adamı.
Fenalık etme, komşuna acı biraz.
Fenalık yapma, karşılığını bulursun.
Fenaya çekme her şeyi.
Feneri nerde söndürdün?
Fer kalmamış dizlerinde ayağa kalkamıyor.
Feragat ettim, bütün araziyi onlara bıraktım.
Feragat gösterdim; ama feragatın değerini bilen kim?
Feragat sahibi adammış doğrusu.
Ferah ol ki, için dışın ferahlasın.
Ferah ol ki, sağlığın yerine gelsin.
Ferah ol, bugünler de gelir geçer.
Ferahlanınca gözlerin gülmeye başladı.

Ferasetli³⁵⁴ olan her yerde başını kurtarır.
Feri fesi yerinde.
Feri fesi yok.
Ferim kuvvetim kalmadı.
Ferman çıkmış ama dinleyen kim?
Ferman sizin efendim, nasıl isterseniz öyle olsun.
Fersah³⁵⁵ fersah gittim; ama yolları gene de bitiremedim.
Feryadı basınca dağlar yankılandı.
Feryat ederek uzaklaşıp gitti.
Fesadın yanına varma, sen de fesatlaşırısın.
Fesat adam, ne utanmayı bilir ne arlanmayı.
Fesat kutusundan Ferhat çıkmaz.
Fesat; nereye varsa orada bir olay çıkar.
Fesatın kafasında kırk tilki dolaşır, kırkının da kuyruğu birbirine değmez.
Fesatlık çıkarmakla eline ne geçecek ki?
Fesine³⁵⁶ de, mesine³⁵⁷ de sahip çık.
Fesini önüne eğ, bir daha düşün.
Fesuphanallah!
Fethedilen yerleri kim cebine doldurmuş ki?
Fetvayı anlatışa göre verirler.
Fevkalâde bir durumla karşı karşıyayız.
Fıkara binek ararken, sırtına binecek çıkar.
Fıkaranın düşkünü, beyaz giyer kış günü.
Fıkaranın kestanesi paluttan.
Fıkaranın naftalini çıradan.
Fıkır fıkır...
Fıkırdak; ne çenesini tutabiliyor ne de yerinde oturabiliyor.
Fıkırdayıp durma, herkes pür dikkat sana bakıyor.
Fıldır fıldır (göz için).
Fıldır fıldır dönerken öldü bildir.
Fındık burunlu.
Fındık kabuğunu doldurmeyen bir konu.
Fındık sıçanı gibi, girip çıkmadığı delik yok.
Fırça çekip durma, karşılığını alırsın.
Fırçayı yiyince uzaklaşıp gitti.
Fırıl fırıl boşa dönmeye kime yarandığını sanıyorsun?
Fırıldak Ali!³⁵⁸

³⁵⁴ Ferasetli: Anlayışlı.

³⁵⁵ Fersah: 5 km civarında bir uzunluk ölçüsü.

³⁵⁶ Fes: Eskiden başa giyilen bir giyecek.

³⁵⁷ Mes: Ayağa giyilen, ince deriden yapılmış, üstüne genellikle lastik ayakkabı giyilen giyecek.

³⁵⁸ Fırıldak Ali: Çorum'da bilinen bir kişi.

Fırıldak Ali'den mi öğrendin sen bunları?
Fırıldak bayramda satılır.
Fırıldak gibisin, rüzgârın esişine göre dönüyorsun.
Fırıldakçılık yapma, otur oturduğun yerde.
Fırıldakla arkadaşlık yapma, fırtınaya yakalanırsın.
Fırın gibi yanacağına dağ başlarında kar buz olaydın.
Fırın yak ama can yakma.
Fırına giren pişer de çıkar.
Fırınca bir avuç hamurdan beş ekmek çıkarır.
Fırınım yok ki, ekmek pişirip de versem (yedirsem).
Fırınlarda cayır cayır yanasın!
Fırınlaya fırınlaya adamı iyice zayıflattılar.
Fırsat bu fırsat!
Fırsat bu fırsattır, aman bu fırsatı kaçıрма.
Fırsat bulunca adamı bir kaşık suda boğuyorlar.
Fırsat bulup gene görüşelim.
Fırsat dediğin bir attır, binmesini bilene.
Fırsat düşkün olma sakın.
Fırsat düşkününden uzak dur.
Fırsat elime düşse de ben kimseyi incitemem.
Fırsat ganimettir.
Fırsat her zaman ele geçmez.
Fırsat kırk yılda bir ayağına gelir.
Fırsat kollayıp duruyor.
Fırsat kollayıp eli tuzağa düşürme.
Fırsat ne zaman gelir bilinmez.
Fırsat verdik; ama değerlendiremedi.
Fırsatı ganimet bilme sakın.
Fırsatı kaçırmamak, her şeyi zamanında yapmak gerekli.
Fırsatını bekle, yapacağını ondan sonra yap.
Fırsatını bil, testini doldurmaya bak.
Fırsatını bulunca kolunu, bacağına koparıver.
Fırt firt ne girip çıkıyorsun?
Fırtına başlayınca göz gözü görmedi.
Fırtına çıkmadan önce havayı iyi koklamalısın.
Fırtına dinmeden deniz durulmaz.
Fırtına gibi adam her işe çok hızlı dalıyor.
Fırtına gibi geldi, fırtına gibi gitti.
Fırtına koparmanın kimseye bir yararı yok.
Fırtına koştun, ağaçlar yatıp yatıp doğruluyor.
Fırtınada kimin başına ne geleceği belli olmaz.
Fırtınadan korunmak için bir siper gerekli.
Fırtınalarda kalasın; kurda kuşa yem olasın.

Fırtınalı bir yaşamı vardı rahmetlinin.
Fırtınanın şiddeti herkesi evine kapattı.
Fırtınanın şiddetini kavaklara bak da anla.
Fırtınayı düşünme, fırtına sonrasını düşün.
Fısıltı ev yıkar.
Fısıltı gazetesinin duymadığı, bilmediği yok.
Fışgıdan³⁵⁹ olacak yakacak olmaz olsun.
Fışır fışır burnundan soluyor adam.
Fışkının içinden arpa arayan tavuk musun sen?
Fışkınları bol ağaçtan bol ürün alamazsın.
Fıttırık!
Fideler birdenbire boy atmaya başladı.
Figan etmeyle kimseye sesini duyuramazsın.
Fikir adamı olabilmek her adamın işi değildir.
Fikir babası ol, fakir babası ol.
Fikir edinmekten korkma, kapalı kutu olmaktan kork.
Fikir yürüt ki, başkaları da senden yararlansın.
Fikirsiz çene yorulmaz.
Fikirsiz, ömrümü yedin.
Fikri başka, zikri başka.
Fikrini yor ki, sona daha yaklaşasın.
Fil gibi iri kıyım biriydi.
Fil gibi yiyor adam, bir türlü doymak bilmiyor.
Fili karıncaya bindirme.
Filik keçinin³⁶⁰ filiğine³⁶¹ kurban olayım.
Filiklerinden kıl keçileri karıştırma.
Filikten örülen kazağın üzerine kazak yoktur.
Filinta gibi delikanlı.
Filiz gibi ince, upuzun, narin ve güzel.
Film gibi bir hayatı vardı adamın.
Filozof bozuntusu.
Fincancı katırlarını ürkütürsen ceremesini çekersin.
Fingirdek.
Fingirdekle fingirdeşme, başka yaraları deşme.
Fingirfiş.
Finike portakalı gibi sallanıp durma.
Fino gibi ürüp durma.
Firavunlaşmadan otur oturduğun yerde.
Firik³⁶² ye de gör tadını.

³⁵⁹ Fışgı (fışkı): 1. Hayvan pisliği. 2. Arsız, ahlaksız kadın.

³⁶⁰ Filik keçi: Tiftik keçi.

³⁶¹ Filik: Çorum yöresinde keçilerden elde edilen tiftik.

³⁶² Firik: Çorum yöresinde firik yapmaya ütme yapma da denir. Bu iş en iyi şekilde kurumuş

Fiskos edilen yerde herkes huylanır.
Fistana bakma hep, bir de fistanın içindekine bak.
Fistanın güzelliğine bakma sen, içindekinin huy güzelliğine bak.
Fistanın yeniymiş bana ne?
Fişek sokma ortalığa, ağzındaki baklayı çıkar.
Fişini tutmaya başladılar o adamın.
Fişlendiysen fişini bir daha bir yerde bulamazsın.
Fit olduk, her şey oldu bitti.
Fit vere vere fitne yaratırsın.
Fitil aldı, kara kara düşünmeye başladı.
Fitil fitil burnumuzdan geldi hepimizin.
Fitil fitil burnundan gelir inşallah.
Fitil fitil burnundan gelsin.
Fitil gibi oldu, yerinden kalkacak hali yok.
Fitil oldum o adamın o akşamki davranışlarına.
Fitil saldılar yarama.
Fitil verip durma adama, başı bir belaya girer.
Fitilini al ki, ışığı sönsün.
Fitilini ateşleme, bir daha zaptedemezsin.
Fitillerini aldılar,³⁶³ artık onlarda telaş başladı.
Fitilleyip (fişekleyip) durma.
Fitne fesat ocaklarından uzak dur.
Fitne ficirle aranı ırak tut.
Fitne ficirle aşık atılmaz.
Fitne it davara gitmiş, kurt kuzuyu kolayca alıp gitmiş.
Fitne uyuyan yılana benzer.
Fitneliği fesatlığı bastırmak kolay değildir.
Fitneliği fesatlığı onun ruhundan kolay silemezsin.
Fitnelik fesatlık adamın kanına işlemiş.
Fitnenin fesadın biri.
Fitnenin fesadın yanında işin ne senin?
Fitneyle pazarlığa girme.
Fittirik fittirik, işin gücün dalavere dattirik.
Fiyaka satıp durma.
Fiyakalık satıp durma burada.
Fiyakan batsın vay senin.
Fiyakasından yanına yaklaşılıyor.
Fiyakasından yanından geçilmiyor.

ayrık otlarının ateşlenerek üstünde buğday başaklarının ütülmesiyle, sonra onların avuç içinde ovulup çıkan yarı kuru tanelerin yenmesiyle olur. Ütme (firik) işi Çorum yöresinde daha çok çobanlarca yapılırdı. Nohuttan yapılan ütme işine çotul denir.

³⁶³ Fitillerini almak: Telaşlanmak, kaygılanmak.

Fiyasko verdik, işi beceremedik.
Fiyat biçtiler, değerinin ne olduğu ortaya çıktı.
Fiyat verdik ama adam dönüp bakmadı bile.
Fiyatları dondurduk, nere gitsen aynı paraya alırsın.
Fizan'a gitsen bile elimden kurtulamazsın.
Fiziksel güzellik aramıyorum, ruhsal güzellik arıyorum.
Fizyolojisi bozulmuş, daha düzeleceği yok.
Fizyonomisinden ne düşündüğü belli oluyor.
Fodulluk³⁶⁴ taslayıp durma, göster ne marifetin varsa.
Fokurdayan kazana parmak sokulmaz.
Fokurduma varmak.
Fol yok yumurta yok.³⁶⁵
Folluğa gözünü dikme, önce tavuğun yemini düşün.
Folluk demek, bolluk demektir.
Formaliteyi yerine getirmek için kendisine başarılar diledik.
Fors bin beş yüz adamda.
Fors yapayım derken ele gülünç duruma düşme.
Forslu kadın, herkese havasını atıyor.
Forsluya akıl vermek zordur.
Forsu bin beş yüz.
Forsu bitti, adam da bitti.
Forsunan her iş yürümüyor.
Forsundan şapkası alnından bir karış yukarıya kalkıyor.
Forsundan yanından geçilmiyor.
Forsunu alırlar ha!
Foyan ortada, kendini kasmaya gerek yok.
Foyası mayasını gösteriyor.
Foyası meydana çıktı, daha da yüzü kızarmıyor.
Foyası ortaya çıktı sonunda.
Foyası ortaya çıktı, tutunacak dalı kalmadı.
Freni patlamış kamyon gibi, duracağı yok.
Fukara açtır açıktır; ama cömerttir.
Fukara babası o; elini, evini, gözünü, gönlünü hep açık tutuyor.
Fukara bir tek olsa da badem içiyle beslesem.
Fukara bulduğu bir dilim ekmeği herkesle paylaşır, ama varsıl (zen-
gin) varlığını kimseyle paylaşmaz.
Fukara dilenmez, onurunu korur.
Fukaralık ayıp değildir.
Fukaralık her yerde göze batar.

³⁶⁴ Fodul: Başaramayacağı işlere heveslenen, üstünlük taslayan kişi.

³⁶⁵ Ortada belli bir neden yok.

Fukaranın cebi boş, karnı aç olur.
Fukaranın dostu, fukaradır.
Fukaranın düşkünü, zorluk çeker kış günü.
Fukaranın kanı akıcı olur.
Fukaranın kestanesi palıttır.³⁶⁶
Fukaranın kuzusundan koç olmaz.
Fukaranın malı mülkü yoktur; ama onuru vardır.
Fukaranın şaşkını, beyaz giyer kış günü.
Fukaranın tekkeden başka gideceği yer var mı ki?
Fukaranın yüzü yılandan soğuktur.
Fukarayla kurduğun dostluktan zarar gelmez.
Fundalık gibi malın olsun.
Fundalık senin barınmanı sağlamaz; ama nice canlı barındırır.
Fuzuli yere bekleyip durduk.
Fütür etmiyor, kimseyi dinlemiyor, duymuyor, görmüyor.
Fütursuz bir adam, kimseyi umursamıyor.

³⁶⁶ Palıt: Palamut.

G

Gaba poyraya dakmak.
Gabız mı oldun ne ıhılayıp, kütüleyip (sıkınıp) duruyorsun?
Gadalarını alayım senin.
Gadan belan bana gelsin.
Gadanı alayım, uğruna öleyim.
Gadanı belanı alayım.
Gadasına, belasına gurban olduğum.
Gadasını aldığım.
Gaddar olursan herkesi kendine düşman edersin.
Gaddarlık etme, sonunda belaya yetme.
Gader yaşından galkmadan evlenme.
Gadrolduk, böyle olduk.
Gaf yaptığımı anladım; ama iş işten geçti.
Gafasından yakaladım onu, artık elimden kurtulacağı yok.
Gafil avladılar, adamın gireceği delik kalmadı.
Gafil avlandım.
Gafil avlandım, yapacağım bir şey kalmadı.
Gafil kuşun avcısı çok olur.
Gafile kelam, nafile kelam.
Gafillik ettim, çevremdeki hiçbir şeyi göremedim.
Gafiye verir gavırır, tütüne verir savırır.
Gaflet bastı birdenbire, ne yaptığımı ben de bilemedim.
Gaflet uykusuna hep beraber daldık.
Gaflete dalanları düşünme, gaflete dalacağımı düşün.
Gagalayaagalaya beynimi bitirdiler.
Gaganı kapa, lüzumsuz ötüp durma.
Gağşamış (dişleri, duvarı, çatısı vb.).
Gağşamış duvarın dibinde türkü söylenmez.
Gaile başından aşmış senin.
Gaillesiz baş, korkusuz düş olmaz.
Gaipten haber veren aksakal bir gün ansızın sır olup gitti.
Gakgubak, gakgubak; bir yumurta da bize bırak.
Gakgubak gakgubak, ötme keklüğim gel, gel de halime bak.
Galaktan bir kalbur tezek daha getir haydi.
Galeyana gelince ne yaptığımı bilemiyorum.
Galeyana getirip toplumu sokağa dökme.

Galibiyeti de mağlubiyeti de kabul etmek zorundasın.
Galip geldi, hoş geldi safa geldi.
Galmış gağnıyı goca öküz çeker.
Gam çeke çeke geçti ömrüm.
Gam çekmeyle hayat biter mi?
Gam gasavet çökertti beni.
Gamaşığına bakmamak.
Gambersiz düğün olmaz.
Gamlanma, ne edersen kendine edersin.
Gammaz olmasa tilki pazarda gezer.
Gammazcı!
Gammazı huyundan vazgeçiremezsin.
Gammazın gazı bir gün tükenir.
Gammazın kaması dilidir.
Gammazlayıp durma.
Gamsız insan olmaz.
Gamsız kasavetsizin birisi.
Gamsızın biri.
Ganı ganla yumazlar.
Ganırtı ganırtı söktü goca mıhı.
Gara baba ye.
Gara babanın bekini yiyesice.
Gara gara yanasıca!
Gara garga!
Gara isem garayım, altın gümüş parayım.
Gara sıracalı.
Gara soyhasından gelip mezetine çıkasıca.
Gara yazılı.
Gara yere gel!
Gara yerlere giresice!
Garaltısı gaybolasıca!
Garazı olan, kini olan bizden değildir.
Garazı, kini bir yana atmadan insan olamazsın.
Garazın senin olsun, dostlarımın dostluğu bana yeter.
Gardaşın olacağına düşmanın olsun.
Garezi olmak.
Garı bazarını yese gannı³⁶⁷ doymuyo.
Garı şapka değil ki, galdırıp atasın.
Garın gardaştan daha yakındır.
Gariban başa çıkamadı, baş eğdi.

³⁶⁷ Gannı: Karnı.

Gariban değİrrmene gitmiş, savağa toşbağa tıkanmış.
Gariban hırsızlığa çıkmış, ay akşamdan doğmuş.
Garibe bir selam, bin altından daha değerlidir.
Garibe hal hatır sorarsan ona küfür gibi gelir.
Garibin başı gülmedi bir türlü.
Garibin dilinden garip anlar.
Garibin düşü güzel kıyafetle dolaşmaktır.
Garibin halinden gene garip anlar.
Garibin nesi olur, derdinden başka?
Garip Çingene'nin nesine gerek gümüşlü zurna.
Garip itin kuyruğu bacağı arasında olur.
Garip itin kuyruğu döşünde.
Garip itin kuyruğu yerinde gerek.
Garip kurdun adı çıkmış, tilki var ki baş keser.
Garip kuşu sormuşlar: "Yuvanı nere?" "Karaçalı"³⁶⁸ demiş.
Garip kuşun yuvasını Allah yapar.
Garip sılayı, yiğit halayı, tencere kalayı sever.
Garipler mezarlığında yatasın.
Gark olup gitti selin içinde.
Garura bastı.³⁶⁹
Gavak³⁷⁰ hep uzayıp gider mi? Elbet bi gün budandır.
Gavgada yumruk sayılmaz.
Gavun garpız yata yata böyür.
Gâvur ergeni kaldın, daha evlenemezsin.
Gâvur ilacından Müslüman'a fayda olur mu?
Gâvur illetli.
Gâvur inadın tutmasın gene.
Gâvur kurşunundan gidesice.
Gâvur musibet.
Gâvur oğlu gâvur.
Gâvur ölümüyle ölesice.
Gâvur ölüsü gibi, kolay kalkmıyor.
Gâvur parasıyla beş kuruş etmez.
Gâvur sıracalı!
Gâvur tohumu!
Gâvura kızıp da oruç bozulmaz.
Gâvurluğun tutmasın gene.
Gâvurun ekmeğini yiyen kılıcını sallar.
Gâvurun eniği!

³⁶⁸ Karaçalı: Kurak yerlerde yetişen dikenli bir bitki.

³⁶⁹ Cinler, ecinniler bastı anlamında.

³⁷⁰ Kavak.

Gâvurun gunnadığı!
Gâvurun tembeli keşiş, Müslüman'ın tembeli derviş olur.
Gaybete yumurta pazarlığı olmaz.
Gaybı Allah'tan başka kimse bilmez.
Gaydelenip durma.³⁷¹
Gaynar gazanlara düşesice!
Gayret dayıya, iş halaya düştü.
Gayrete gelsen da artık bir iş yapamazsın, ömrün geldi geçti.
Gayrı meşru işlere bulaşanların benim yanımda yeri yok.
Gayri ihtiyari laf ağzımdan çıkıverdi.
Gayri layık görmüyorum ben bu kızı o adama.
Gayri mümkün bir iş için yanıma gelme.
Gaytan bıyıklı yavruyu yatırıverdiler teneşire.
Gayya kuyusu³⁷² gibi beyni var adamın.
Gaz gafalı!
Gaz lambası ışığında sinsin³⁷³ oynanmaz.
Gaz ocağı yeşil yanarsa misafir gelir.
Gaza bas, gözüme gözükme.
Gaza geldi, olmadık işlere bulaştı.
Gazaba geldi yâr, kükredi birden.
Gazaba geldi, etrafını darmadağın etti.
Gazaba uğradım bu kötü durumlara düştüm.
Gazabına uğrayasica!
Gazan gafalı!
Gazaplanma gülüm, sen de solarsın.
Gazel okuyup duracağına, ağzındaki baklayı çıkar da görelim.
Gazeli savurdu yel aldı gitti.
Gazguçları³⁷⁴ aldık, çiğdem sökmeye gittik.
Gazık gadar adamsın, boyundan utan!
Gazın cücüğünü güzün sayarlar.
Gazına gazına gonaşmak.
Gazını almış artık nerede duracağı belli olmaz.
Gazi Mustafa Kemal Atatürk emperyalizme karşı dünyada büyük bir
çığır açtı.
Gazi Mustafa Kemal'in açtığı çığır en büyük, en onurlu çığırdır.
Gazoz ağacından gazoz topluyor.
Gebe kadının elinden su içmek günahdır.
Gebe misin, ebe misin, sen kimsin (nesin)?

³⁷¹ Çalım satıp, gösteriş yapıp durma anlamında.

³⁷² Gayya kuyusu: Cehennemde olduğuna inanılan, karmaşık işlerin döndüğü kuyu.

³⁷³ Sinsin: Hunlar döneminden bu yana ateş yakılarak, ateş çevresinde dönülerek, çeşitli rakslar yapılarak, davul zurna eşliğinde oynanan bir oyun.

³⁷⁴ Gazguç: Ucu sivriltilmiş değnek. Çorum'dagazgıç biçiminde de söylenir.

Geber emi!
Geberesice!
Geberince kefen bulamayasın.
Gebermeyesice.
Gebermeyip sürünürsün inşallah.
Gebermiş sığır sütlü olurmuş.
Gece ateş, tuz, biber verilmez.
Gece aynaya bakan gurbete gider.
Gece aynaya bakan kadının çocuğu olmaz.
Gece aynaya bakanın aklı kıt olur.
Gece aynaya bakanın bahtı geç açılır.
Gece aynaya bakılırsa insan hasretine kavuşmaz, ömrü kısa olurmuş.
Gece aynaya bakılmaz, dikişle ilgili bir iş yapılmaz.
Gece bir kıza rastlanırsa başa felaket gelir.
Gece caminin önünde davul çalınırsa çeşmeden kan gelir.
Gece çakal yedi defa ulursa, orada bir insan ölür.
Gece dışarı çıkarken besmele çekmezsen cinlere rast gelirsin.
Gece diken çıkarılırsa gelin ölür.
Gece el ayak tırnağı kesilmez.
Gece gebedir, yarın ne olacağı belli olmaz.
Gece geldi ortaya, iyisi kaldı erteye.
Gece gözü kör gözüdür, yaptığın işten hayır gelmez.
Gece gündüz demeden çalışıyor adam, elbette Allah çalışana verir.
Gece gündüz demedim, bütün yolları arşınladım.
Gece ıslık çalınmaz.
Gece kuşu gibi adam, ne zaman, nerede olacağını bilemezsin.
Gece makas açılan yerden ölü çıkar.
Gece pis yerden atlanırsa insanı cin çarpar.
Gece sakız çiğneyen ölü eti çiğnemiş olur.
Gece silahlı, gündüz külahlı; kimin ne olduğunu bilemiyorsun.
Gece süprüntü atılmaz.
Gece tırnak kesenin ömrü kısa olur.
Gece tırnak kesilirse eve hırsız girer.
Gece tırnak kesilmez, uğursuzluk getirir, kesilen tırnaklar toprağa gömülür.
Gece vücuda batan diken çıkarılmaz, diken gelin olur.
Gece yarılarına kadar orda burda sürtüp duruyor.
Gece yarısı öten baykuşun da bir bildiği vardır.
Gece yolda ıslık çalan korkusundan çalar.
Geceler bulutlu, gündüzler dumanlı.
Geceleri değirmen, fırın, ahır, kiler olan odalar tekin değıldir. Hamam da dâhil olmak üzere buralarda cin tayfası mekân tutar.

Geceleri küllük üstüne varmak veya dolaşmak iyi değildir, cin ve periler çarpar.

Geceleri laf ederken yavaş konuş, gündüz konuşurken etrafa göz gezdir.

Geceleri mezarlıktan, mezarlık yakınlarından geçme; ölüler, ecinniler yol keser.

Geceleri sakız çiğnenmez.

Geceleri tırnak kesmek iyi değildir.

Geceleyin gökteki kızılık havanın güzel, sabahleyinki kızılık ise havanın kötü olacağına delalettir.

Geceleyin kimseye ateş verilmez.

Geceleyin küle basıldığında cinler çarparmış.

Geceleyin tırnak kesme uğursuzluktur.

Geceli gündüzlü çalışıp, çabalayıp durdu.

Gecenin başladığı yer, günün batımıdır.

Gecenin hışmına uğrama, yolunu şaşırırsın.

Geceniz iyi olsun, uykunuz koyu olsun, taş gibi yatasınız, kuş gibi kalkasınız.

Geceyi gündüze kattı, çalıştı çabaladı eline bir şey geçmedi.

Geç başa otur şöyle, sakal yerini bulsun.

Geç efendim, öyle şeyleri duyma, dinleme.

Geç olsun da güç olmasın.

Geç sen onları geç, bana maval okuma.

Geçen günler çabuk unutulur.

Geçen günlerin harmanını savurma.

Geçen günün hesabıyla gelecek günün hesabını karıştırma.

Geçen kağının gölgesi olmaz.

Geçen olaylara mazi deyip defteri kapatacaksın.

Geçen yaza bakma sen, gelecek kışa bak.

Geçen yılın kuzusu şişektir, selamsız geçen eşektir.

Geçen zaman geri gelmez.

Geçerliliğin de biter bir gün, altın iken bakıra dönüşürsün.

Geçgerenin iki yanında da sapı ikidir, asıl ağırlık üstündeki yüküdür.

Geçim derdi benim başımın derdi.

Geçim dünyasında aradığımızı bulamadık.

Geçim iki başlı olur.

Geçim kapısı yüzümüze kapandı artık.

Geçim sıkıntısından her gün başım ağrıyor.

Geçim yolunu bulmak zorundayız.

Geçimsizlikten evimiz ocağımız sarsılmaya başladı.

Geçinmeye gönlü olmayanın yaratamayacağı bahane yoktur.

Geçirdiğim kazadan sonra vücudum enkaza döndü.

Geçme namert kapısından...
Geçme namert köprüsünden ko aparsın su seni.
Geçme namert köprüsünden, alıp götürsün su seni.
Geçmiş nerde, gelecek nerde; bambaşka bir dünyada yaşıyoruz.
Geçmiş olsun.
Geçmişe mazi, yenmişe kuzu derler.
Geçmiş i kandilli.
Geçmiş i kanlı.
Geçmiş i kara.
Geçmiş i karıştırma, geleceğe bak.
Geçmiş i kınalı onun.
Geçmiş lerinin canına değsin.
Geçmiş te çektiğim acılar bir bir uyanmaya başladı.
Geçmiş te olup bitenlere hiçbir merakım kalmadı artık.
Geçti Bor'un pazarı, sür eşeğini Niğde'ye.
Geçti bülbül, geçti gül; ister ağla ister gül.
Geçtiğin köprüleri yakma.
Geçtiğin yerleri yakıp yıkıp geçme; açları doyurarak, fakir fukarayı kayırarak geç.
Gedik Ali³⁷⁵ filintasını terkisinde gezdirirdi.
Gel biraz da dünya kelamı edelim.
Gel birbirimizi incitmeyelim!
Gel bu kadar helak etme kendini.
Gel demesi kolay; ama git demesi zordur.
Gel denilen yere gitmeye ar eyleme, gelme denilen yere gidip dar eyleme.
Gel el için kendini ateşlere atma.
Gel gelelim bir de bunun bundan sonrası var.
Gel hele seninle şu kozlarımızı paylaşalım.
Gel keyfim gel.
Gel seninle biraz yarenlik edelim hele.
Gel zaman, git zaman derken ömrü bitirdik.
Geldi çattı güz, sabanları düz.
Geldi gitti, başımın etini yedi.
Geldiğin yere bak, gideceğin yere bak.
Gele gide beni bıktırdı ki, artık iliklerimi kuruttu.
Gele gide eşini aşındırdık; ama bir hayrını göremedik.
Gelebin³⁷⁶ dolansın.
Gelecek her türlü zorluğu gözüne aldı.
Gelecekleri varsa göreceklere de vardır.

³⁷⁵ Gedik Ali: Büvet köyünden ünlü bir kabadayıdır. Yaşamıyla ilgili anıları dillerde dolaşmaktadır. Yakın tarihlerde ölmüştür.

³⁷⁶ Gelep: İp yumağı, ip çilesi.

Gelen ağam, giden paşam.
Gelen dilencileri kapıdan kovmak o eve uğursuzluk getirir.
Gelen geçer (gider), konan göçer.
Gelen gelir, giden gider; kimi deve, kimi koyun güder.
Gelen giden eksik olmuyor, dostlar sağolsun.
Gelen gidene rahmet okutur.
Gelen gideni aratır.
Gelen mala gelme denilir mi?
Gelen misafirin ayakkabısına tuz konulursa tez gider.
Gelene gidene sataşma (diklenme).
Gelene git demek yürek ister.
Geleneği göreneği çiğneyip geçme.
Geleni getirdik, kaçan kurtuldu.
Gelenler gidenleri mumla arattırdılar.
Gelgit akıllı.
Gelin aksak, kız kötürüm; gelin gidin bizde oturun.
Gelin altın kürsü getirmiş, çıkmış üstüne oturmuş.
Gelin ata biner; ama gör ki, kimin kapısında iner.
Gelin ata binmiş, ya nasip demiş.
Gelin ata bir sefer biner.
Gelin atta, kısmet (nasip) Hak'ta.
Gelin atta, oyun halkta, gör kimin kapısında.
Gelin binmiş deveye, gör kısmeti nereye?
Gelin çiçek, her dediği gerçek; kaynana yılan, her dediği yalan.
Gelin el ele, baş başa verip bu işin bir ortasını bulalım.
Gelin eşikte, oğlan beşikte.
Gelin eve yeni geldiği zaman çanak çömlek, tabak kırılır.
Gelin eve yeni geldiği zaman kapıya yağ sürülür.³⁷⁷
Gelin eve yeni geldiği zaman koyun postuna bastırılır.³⁷⁸
Gelin eve yeni geldiği zaman üzerine buğday serpilir.
Gelin evin yakışığı, kaynana yur bulaşığı.
Gelin gebe kız nişanlı, tut karı bu iş bize kaldı.
Gelin gelin getirin, gelin geçin oturun; buna imam evi derler, ne yiyin ne götürün.
Gelin gelin olmaz, gittiği yer gelin olmazsa.
Gelin gibi süzülüp durma.
Gelin girmedik ev olur da ölüm girmedik ev olmaz.
Gelin, haline göre salın.
Gelin indiğinde pişirilen yumurtanın içine kaynanaya tükürtülüp bu yumurta geline yedirilirse o gelin kaynanası ile iyi geçinir.

³⁷⁷ Bereket için.

³⁷⁸ Koyun gibi uslu olsun diye.

Gelin kayınpederinin karşısında el pençe divan duruyor.
Gelin kaynana birlikte barınamadılar.
Gelin mutfağa geçti, bucaklık³⁷⁹ yere göçtü.
Gelin odasına girdiğinde kucağına bir erkek çocuk verilip alınır.³⁸⁰
Gelin olasıca.
Gelin postu getirdi, aldı kendi oturdu.
Gelinboğan³⁸¹ ye de aklın başına gelsin.
Gelinciler gelirken atlar bir yarışa kalktılar, ortalık toz duman oldu.
Gelinciler sökün edip yola koyuldular.
Geline “Gocan çirkin” demişler, “Babamın evinde o da yoğudu ya”
demiş.
Geline “Görümcen geliyor” demişler, “Görünmez köye gitsin” demiş.
Gelini eve getirinceye kadar dünür bize ot yoldurdu.
Gelini evine gelince görürler.
Gelinim sana diyorum, kızım sen anla.
Gelinin ayağı, çobanın dayağı uğurludur.
Gelinin geldiği gün çömlek kırılırsa, gelinin kötü huyları da kırılmış
olur.
Gelinin geldiği gün evin kapısına yağ sürülürse o eve bereket gelir,
gelin ev halkıyla yağ gibi geçinir.
Gelinin güzelliği saç ile boyadan, güveyinin güzelliği yağ ile baldan.
Gelinlik kız milleti karşıdakilere dediğini yaptırır.
Gelip gitmek sırayla mı?
Gelip her gün başıma musallat oluyor, artık sabrım doluyor.
Gelirin ne ki, giderin ne olsun?
Gelirsem yanına çenedini ayırırım!
Gelirsem yanına hakını eteğine gorum!
Gelişine varışım, tarhanana bulgur aşım.
Geliyik gidiyik.³⁸²
Gelme kapıma, gelmem kapına.
Gelmeyi gitmeyi dost dostu unuttur.
Gelmeyinen gitmeyinen ayak aşınmaz.
Gelmiş gelmiştir, geçmiş de geçmiş; geleceği düşünmeli.
Gelmişten geçmişten dem vurup durma.
Gelsin de ne zaman gelirse gelsin.
Gem almayan atın ölümü yakındır.
Gem tutmasını bilmiyorsan ata binme.
Gemet'ten³⁸³ odun gelecek de Çorum'da ekmek pişecek!
Gemi aزیya aldı, artık onu zapt etmek zor.

³⁷⁹ Bucaklık: Kap kaçak konulan raflar.

³⁸⁰ İlk çocuğu erkek olsun diye.

³⁸¹ Gelinboğan: Bir ahlal çeşidi

³⁸² Kuşsaraylıların konuşma biçimi (Geliyoruz, gidiyoruz).

³⁸³ Gemet: Çorum'a uzak bir orman köyü.

Gemi azıya aldı, daha söz söylenmez.
Gemi karaya oturdu, yapacak bir şey yok.
Gemicinin parası boldur, karısı duldur.
Gemini kısmazsan yarın o kız toz olur.
Geminin yenisi, kaptanın eskisi makbuldür.
Gemisini kurtaran kaptandır.
Gemiye en son kaptanla fareler terk eder.
Genç yaşına doyamayasın.
Gençken arkası yere gelesice.
Gençler kültürümüze; gelenek görenek, törelerimize iyice yabancılaştı.
Gençlerin dağılıp gideceklerini adım gibi biliyordum.
Gençliğim geçti kuş gibi, ihtiyarlık geldi kış gibi, dünyayı geçirdim
düş gibi.
Gençliğin değeri ihtiyarlıkta bilinir.
Gençliğine doymadan gebersin.
Gençliğine doymayasıca.
Gençliğinin hayrını görmeyesin.
Gençlik zamanında iki cihana (dünya ve ahrete) ait işlerin dürtüst ol-
sun.
Gençlik zamanını ganimet bil.
Gençlikte para kazan, kazandıkça kur kazan.
Gençlikte para kazan, kocalıkta dara kazan.
Gençlikte taş taşı, kocalıkta ye aş.
Gençlikten kocalığa can sakla, varlıktan yokluğa mal sakla.
Gendi güççük emme cilve gutusu.
Gene bir çam daha devirdin.
Gene depremi içindeki yaralarım.
Gene hulyalara daldın, aklın nerelerde kimbilir?
Gene palavra atmaya başladı.
Gene şairlik damarı tuttu.
Geniş yürekli bir insan, telaş nedir bilmiyor.
Gerçeği herkese anlatmak zordur.
Gerçeği öğrenince gözleri yerinden fırladı.
Gerçek dost kötü günde belli olur.
Gerçekten ortada tam bir bayram havası var.
Gerçekleşmesi zor olan boş bir ümide kapıldık.
Gereksiz bir şeyi saklarsan belki bir gün bir işe yarar.
Gereksizi sorma.
Gergin ip çabuk kopar.
Gerginleşti.
Geri bakıp durma, dön bir de ileriye bak.

Geride basmakla onur kırılmaz.
Geride çekilenin dönüp ne zaman saldıracağı bilinmez.
Geride dön bir de geçmişine, günahına sevabına bak.
Geride kalan işe kar yağar.
Geride sorumluluğu olmadığı için bekârın horozlanması gubarıktır.
Geriden bakınca kaburgaları sayılıyor.
Geriden gelen nesli unutmamın.
Geride gerile öyle bir konuşuyor ki, üstüne toz kondurmuyor.
Gerine gerine korkusuzca darağacına gitti.
Geride³⁸⁴ taş atma, üstüne pislik sıçrar.
Gerideğin teki, onunla arkadaşlık yapılmaz.
Getir bir tas çalkama,³⁸⁵ içip serinleyelim.
Getir kızım, götür kızım; kır testiye işi bitir kızım.
Geven (keven) gibi kök salacağına kavak gibi boy verseydin.
Gevezeliğini çekmek istemiyorsan yanına gitme.
Gevezelik yapa yapa kafamızı şişirdin.
Gevezelikten ağzı çiriş çanağına dönmüş.
Gevezeyi ateşe atmışlar “Odunlar yaş” diye bağırmış.
Geviş getirme gemin kırılır.
Gevrek gevrek gülüp duruyor.
Gevrettiğin ekmekleri konuklara ikram et.
Gevşek ağızlılığın teki, ona sır söylenmez.
Gevşek uçkur dırık tutmaz.
Gevşemeye başladı, biraz sonra konuşacak.
Geyik etine girince kız daha bir güzelleşti.
Geyikler kırkımında sana ne güzel hediyeler alacağım.
Gez dünyayı, gör Konya’yı.
Gezen ayağa taş değer.
Gezen ayak nasırlaşır.
Gezen kurt aç kalmaz.
Gezen pabuç pislik getirir.
Gezen sığır kabuk bulur.
Gezen tilki, yatan aslandan iyidir.
Gezip bitmez sandığın çarşı dört dükkân, bir fırın.
Gezip tozmak neyine senin?
Gezip tozmayan adam olunsaydı tilkiler, kurtlar adam olurdu.
Gezip tozmayan karın doymaz.
Gezsen, dünyayı dolaşsan adam olamazsın.
Gıcığına giden herkesin gırtlığını sıkamazsın.
Gıcık etme beni, defol karşımdan.

³⁸⁴ Geriz (Keriz): 1. Lağım. 2. Edepsiz kimse.

³⁸⁵ Çalkama: Ayran

Gıcık oluyorum o insanı karşımda görünce.
Gıcılamaz kağıdı.
Gıcır gıcır gıcılar, bir gün başlar acılar.
Gıcır gıcır gıcırıyor kapı.
Gıcır gıcır paralar, kalbimi yaralar.
Gıcırta gıcırta uydur diyelim; ama kokusu ortada duruyor.
Gıdım gıdım kullanmak.
Gık dedirtmeden horozu oracıkta kesiverdi.
Gık demeden canı çıktı.
Gık demeden gırkı çıktı.
Gık demeden gırkını çıkarırlar.
Gık demeden işi bitti.
Gık demeyen kırk diyemezsin.
Gık diyemedi adam; çünkü karşısındakine boynu eğiydi.
Gık diyenin gırtlığına sarılıyorlar.
Gıkı çıkmadan canı çıktı.
Gıllayıp durma!
Gıllı dana!
Gına davarı gibi süzünüp duruyo.
Gına getirdin beni ha!
Gına getirmek.
Gıpgırmızı turp gibi.
Gıpta ediyorum o adamın az parayla geçinmesine.
Gırgıra alıp durma herkesi, bir gün birileri ağzının payını verir.
Gırığına güvenen ersiz galır.
Gırım gırım gırışıyo.
Gırla gitti eğlenceler, kahaahalar.
Gırtlığı sıkılınca gözleri belermeye başladı.
Gırtlığına basıp durma, basarım gırtlığına.
Gırtlığına niye yapışıyorsun, alacağın mı var bende?
Gırtlığına sarılmakla neyimi alacaksın?
Gırtlığımızı kadar borç içindeyiz.
Gırtlığımızdan kesip borcumuzu ödeyeceğiz.
Gırtlığın üst yanı ağız, alt yanı mide; konuş konuşabildiğin kadar, ye yiyebildiğin kadar.
Gırtlığına basıp alacağımı alacaksın.
Gırtlığına çok düşkün.
Gırtlığına delikler delinsin de, yediğin içtiğin midene gitmesin.
Gırtlığına kadar borçta.
Gırtlığına yılan giresice.
Gırtlak gırtlığa geldik sonunda.
Gırlık ambardan yeygilik mi veriyon sanki?
Gıvır zıvır sözünen beni işletemezsin.

Gıyabında kimseyi suçlayamazsınız.
Gıygıdı çalanla saz çalan aynı dili konuşamaz.
Gızarçılık yapma.
Gızın akli anasının cebindeymiş.
Gızını gızandan koru.
Gide gele yolları aşındırdı.
Gide gide gurbeti yol etti.
Gideceğim diye aklına koyup tutturdu, engelleyemedik.
Gidemediğin yer senin değildir.
Gidemediğin yeri hayal etme.
Giden ağam, gelen paşam.
Giden gelmez, gelse de yüzü gülmez.
Giden gelmez, herkes herkesin değerini bilmez.
Giden gelse ebeminden dedem gelirdi.
Giden kağının gölgesi olmaz.
Giden mekkâreler³⁸⁶ savaşıardan dönmedi.
Gidenin yaptığını gelen bozar.
Gidenlerin hepsini yoldan çevirdiler.
Giderayak sizi bir kez daha görmek istedim.
Gidiklere³⁸⁷ kömde ayrı bir yer ayırın.
Gidip de dönmemek, dönüp de görmemek var.
Gidip de gelemeyesice, varıp da göremeyesice.
Gidip de gelmemek var, gelip de görmemek var.
Gidip de geri gelenden hayır olmaz.
Gidip görüşmeyle, konuşmayla adam adamı yemez ya.
Gidip تنها bir yerde başımı dinleyeceğim.
Gidiş o gidiş.
Gidişata bakılırsa bu adam beni yaşatmayacak.
Gidişatı hiç de iyi görmüyorum.
Gidişi olup da dönüşü olmayasica.
Gidişin olsun da dönüşün olmasın.
Girdiği hiçbir işte dikiş tutturamadı.
Girdiği yarışlarda rekor kırdı hep.
Girdiğin yerlerden eli boş dönesin.
Girdisi çıktısı belli değil bu evin.
Girecek delik aradı; ama bulamadı, sonunda yakayı kaptırdı.
Gişi sel, garı (karı) göl.
Git Allah'ından bul!
Git babam git, yol bitmiyor ki.

³⁸⁶ Mekkâre: Yük hayvanı.

³⁸⁷ Gidik: Oğlak.

Git de gönlünü al, incitme onu.
Git de Nesimi Keşliği'nde³⁸⁸ sırtını bir sıvazlat.
Git de Şekerbeyli Tarık'tan³⁸⁹ al dersini.
Git de şu itin kulağını bir büküver.
Git gel değişen bir şey yok.
Git gel Konya altı saat.
Git oğlum, sakatçıya var; "Sakat emmim sakatat istiyor" de.
Gitti ağalar paşalar, kellere kaldı köşeler.
Gitti giden, avucumu yaladım.
Gittiği Antep, yediği pekmez.
Gittiği yerden dönmeyesice.
Gittiği yerden ters yüzü dönüp geldi.
Gittiği yerlerden ölüsü gelsin.
Gittiği yoldan gelmeyesice.
Gittiğin yerden geri gelmeyesin.
Gittiğin yere heybenle dolu var.
Gittiğin yerlerden gelemesin inşallah.
Gittiğin yollar kapansın.
Gittikçe daha çok cılklaşıyorsun.
Giydiği elbisenin içinde göz dolduruyor doğrusu.
Giydiği yakışırken, eller bakışırken onun kimsede gözü yoktu.
Giydiğim gömleğe bile inanım kalmadı.
Giydiğin eskimeden canın çıkar inşallah.
Giydiğin son giydiğin olsun.
Giyilmiş durumdaki giysiye düğme dikilirse ya da giysinin söküğü dikilirse, giyenin aklının dikileceğine inanılır. Aklının dikilmemesi için de o kişinin ağzına bir çöp alması sağlanır.
Giyilmiş elbisenin üzerinde dikiş dikilirse, o kişi iftiraya uğrayabilir.
Giyim kuşamı yerinde, keyfine diyecek yok.
Giyimi kuşamı yerinde.
Giyimli kuşamlı, sözü sohbeti belli birisi.
Gizbe yerlere gizlenenlerin gizli amaçları vardır.
Gizli boğaya gelen aşikâr buzağılar.
Gizlice gebe kalan aşikâre³⁹⁰ doğurur.
Gizli kalan birçok sır yüze çıkmaya başladı.
Gizli kapaklı işlerden hoşlanmam ben.
Gizliden gebe kalan, aşikâre doğurur.
Gobel dana!

³⁸⁸ Nesimi Keşlik: Çorum-Ortaköy yolu ile Alaca arasında kalan bölgede bir köydür. Burada bulunan Dede soylulara sık sık ziyarete gidilir.

³⁸⁹ Şekerbeyli Tarık: Salim Kalender.

³⁹⁰ Aşikâre: Herkesin gözü önünde.

Gobel yapacağını yaptı.
Gobelin goğnü hep başkalarında.
Golanını gevşet.
Gomşu gomşunun külüne muhtaç.
Gomşu huyundan, bostan suyundan belli olur.
Gomşuda bişen gomşuya düşer.
Gomşunun gomşuya işi düşer.
Gomşunun tavuğuna kiş denilmez.
Gonca gül iken budanasın.
Gonşu hakkı Tanrı hakkıdır.
Gonu gomşuyunan cebelleşip durma.
Gorhulu düş görmeden uyanık yatması iyidir.
Goşu öküzünün ağızı bağlanmaz.
Goyun köpeği!
Göbeği burnundan on karış önde.
Göbeği çok yağ bağlamış.
Göbeği de var, bebeği de var.
Göbeği düşmüş.
Göbeği eriyip gitmiş.
Göbeği haram ile dolu.
Göbeği pörsümüş.
Göbeği sarkmış aşağı doğru.
Göbeği sokakta kesilmiş, sürtüp duruyor.
Göbeğimi bağlayan kim bilemiyorum.
Göbeğinden atan gelsin beri.
Göbeğinden bit bir yılda aşabiliyor.
Göbeğinden vurulasıca.
Göbeğine çok düşkün.
Göbeğine kadar batağa battı.
Göbeğini eritmeye çalışıyor; ama boşa uğraşiyor.
Göbeğini kaşımaktan usanmıyor.
Göbeğini salıvermiş.
Göbek adını bilmeyen zavallı.
Göbek atıyor sevincinden.
Göbek atmayanın karın doymaz.
Göbek bağı ile birbirimize bağlıyız.
Göbek çalkalıyor durmadan.
Göbek çatlatmaktan başka bir işe yaramıyor.
Göbek dolmayınca kafası çalışmıyor.
Göbek faslı çalıp durma.
Göbek taşının üstüne yayılmış hamamda.
Göbeklenmenin acısını çekersin bir gün.
Göbekleri birbirine bağlı.

Göbekleri birlikte kesilmiş.
Göbekli bebekli her deliğe girilmez ki.
Göbekli lahana (kelem) aldım pazardan.
Göbekten atıyor.
Göbel öyle bir fiyaka sattı ki bize.
Göbelek mantarı yoğurtlayıp getirsene.
Göbelin nerede, ne yapacağı bilinmez.
Göç borusu çalındı.
Göç borusu çalındı, yeni yurt neresi bilinmez.
Göç borusu çalındı, yolcu yolunda gerek.
Göç geri dönünce arkadaki kötürüm eşek kervanbaşı olur.
Göçerimi yel bilir, konarımı el bilir.
Göçmüş duvar üstüne yıkılsın.
Göçü toparladık, yola revan oluyoruz.
Göçün geri dönüşü topal ite yaradı.
Göçün önü nereye giderse sonu da oraya gider.
Gödek adamdan korkacaksın; çünkü onun boyundan daha uzun yeral-
tında boyu vardır.
Gödüklere sığa oluncaya kadar göz kulak olun.
Göğe direk, denize kapak olmaz.
Göğe merdiven dayamış sanki, şundaki boya bak!
Göğeri bağım göğeri, gelen giden seni öğeri.
Göğeri de yeşermeyesin.
Göğüsü gürlledi, ok gibi ileriye fırladı.
Göğüsü kalaycı körüğü gibi inip kalkıyor.
Göğüsü tahtaya gelesice.
Göğüşüm daraldıkça daraldı, nefes alamaz oldum.
Göğüşüm kabardı çocuklarımın başarılarını gördükçe.
Göğüşünde ak tüyler bitesice.³⁹¹
Göğüşünü bağrını açmış, tam bir berduş.
Göğüşün de bir direği vardır.³⁹²
Göğüşün gözü yaşlıdır, ne zaman ağlayacağı belli olmaz.
Göğüşün sırrını yer bilmez.
Göğüşü geçirerek derdini içine döktü.
Göğüşü geçirmeye kendini rahatlatamazsın.
Gök ağlamayınca yer gülmez.
Gök delindi sanki, bardaktan boşanırcasına bir yağmur başladı.
Gök görmediğin biri.
Gök gözün kara yerlere gelsin.
Gök gürllediği zaman devlerin kazanı yuvarlanır.

³⁹¹ Kocayasıca anlamında.

³⁹² Şamanist inanç.

Gök gürlenmeden yağmur yağmaz.
Gök gürlenmeyince şimşek çakmaz.
Gök gürelemiş, yıldırım düşmüş kimin neyine.
Gök gürlerken kapı pencere önlerinde ve ağaç altında durulmaz, yıldırım çarpar.
Gök gürlüyince tavuk kuluçka olur.
Gök yarıldı sanki, bütün bulutlar yere boşaldı.
Gök yarılrsa bile Eşençaylı Aşır'ın karnı yarılmaz.
Gökkuşağı gibi irenk irenk.
Gökkuşağının altından bir tas yoğurtla geçip o yoğurdu bir fakire veren insanın dileği yerine gelir.
Gökkuşağının altından geçen erkekse kız, kızsaa erkek olur.
Gökmen (Lokman) Gazi beni çarpsın.
Gökte ararken yerde buldum seni.
Gökte hareket olmazsa yerde bereket olmaz.
Gökte ne kadar yıldız varsa yerde o kadar insan vardır.
Gökte yıldızı yok, yerde temeli.
Gökten altın yağsa biri yanımıza yöremize düşmez.
Gökten başına kızıl yağmurlar yağsın.
Gökten ne yağdı da yer kabul etmedi.
Gökten taş yağsa hepsi kafamızı bulur.
Gökten yağsın, sen yerden topla.
Gökten zembille mi indin, burayı nasıl arayıp buldun?
Gökten zembille mi indin, nerden çıkıp geldin?
Gökyüzü güler, yağmur yağarsa ekin de güler.
Gökyüzünde ay bedir bedir, söyle senin bu halin nedir?
Gökyüzünde bir ışık çavdı gitti.
Gökyüzünde düğün var demişler, kadınlar "Merdiven nerde?" demiş.
Göl yerinde su eksik olmaz.
Gölbez büyür it olur, yavşak büyür bit olur.
Gölbeziken kulağını mı kestim, ne bileyim kim olduğunu?
Göle su gelene kadar kurbağanın gözü patlar.
Gölge etme, başka ihsan istemem.³⁹³
Gölge gibi sessizce gelip sessizce kaybolup gitti.
Gölgeyi hoş gören, tekneyi boş görür.
Gömlek değiştirir gibi sevgili değiştiriyor.
Gön yufka yerinden delinir.
Gönenmeyesice.
Gönle birlikte gönül de ölüyor.
Gönlü bol, gözü bol, dürüst bir insan.
Gönlü çekti gördüğü yiyecekleri; ama parası olmadığı için alamadı.

³⁹³ Sinoplu filozof Diyojen'in Büyük İskender'e söylediği söz.

Gönlü de gözü de kaydı gitti birdenbire.
Gönlü kalmış, kalırsa kalsın umurumda mı?
Gönlü olursa çoban tekededen kölemez sağar.
Gönlü oynaşta olan pınara oynayarak gider.
Gönlü tok.
Gönlü yükseklerde dolaştı; ama umduğunu bulamadı.
Gönlüm bağlamayla, ömrüm ağlamayla geldi geçti.
Gönlüm bağlık bahçelik, yüküm bir bohçalık, aldım başımı giderim.
Gönlüm bir su gibi aktı gitti onu görünce.
Gönlüm çöktü artık, direncim kalmadı.
Gönlüm çöktü, artık hiçbir şeyde hevesim kalmadı.
Gönlüm her geçen gün daraldıkça daralıyor.
Gönlüm kırıldı sana, dönüp bakmadın bana.
Gönlümü bulandırma, kuşkudan uyuyamam.
Gönlümüze serpilen su bağrımızı soğutmadı.
Gönlün çekmediği ısrar etmeyle yiyip içilmez.
Gönlün eşkili küşkülü istemesin.
Gönlün gitmediği yere ayak gitmez.
Gönlün istediği bedene şifadır.
Gönlün istemediği aş, ya karın ağrıtır ya baş.
Gönlün yazı da vardır, kışı da.
Gönlüne güç varmasın ama...
Gönlünü al da nasıl alırsan al.
Gönlünü engin tut, bir gün her şey düzelir.
Gönlünü okşayınca karşındakinin değiştiğini göreceksin.
Gönlü acıptır, ot yemez de kök yer.
Gönlü avcılara gönlünü kaptırma sakın.
Gönlü bağıyla birbirimize bağlandık biz.
Gönlü başka, hayal başka.
Gönlü belasından kurtulamıyorum bir türlü.
Gönlü bir sırça saraydır, kırılırsa yapılmaz.
Gönlü birliği yaptık, hepimiz aynı yerde yaşayacağız.
Gönlü borcum var ona, ödemesem gözlerim açık giderim.
Gönlü coşmayınca gönlüden nağme gelmez.
Gönlü çok şey arz ediyor; ama elde imkan yok.
Gönlü dilencisi, yalaklandıkça yalaklanıyor.
Gönlü dostuna küser.
Gönlü eğlendirmek için sevmedim ben seni.
Gönlü ferahlığı ile artık çekip gidebilirim.
Gönlü ferman dinlemez.
Gönlü gezdiriyorum şöyle, bir türlü aradığımı bulamıyorum.
Gönlü her zaman neşeli olmayı ister.

Gönül hoşluğuyla, gönül rızasıyla gel de bu işe razı ol.
Gönül kapım kapandı, gönülden çıkardım artık onu.
Gönül kârda gezer.
Gönül kimi severse güzel odur.
Gönül koydum ona; artık görüşmek, konuşmak istemiyorum.
Gönül ne çay ister ne çayhane, gönül sohbet ister çay bahane.
Gönül ne kahve ister ne kahvehane, gönül ahbap (sohbet) ister kahve bahane.
Gönül rahatlığı ile artık her gece rahat uyuyabilirim.
Gönül rahatlığı ile zaman geçirmek istersen, ince eleyip sık dokuma.
Gönül seyran istiyor; fakat fer mi kaldı dizlerde?
Gönül umduğunu arar.
Gönül verme evliye, eve varır unuttur.
Gönül vermeyinen, gönül bağlamayınan her şeyi bitti sanma.
Gönül yıkma, bir gün sen de yıkılırsın.
Gönül yufka yerinden delinir.
Gönül zaptedilemez.
Gönülden gönüle yol gider.
Gönüle bir yumruk vurdum.³⁹⁴
Gönülsüz it davara gitmez.
Gönülsüz iti davara salsan, uluya uluya kurt getirir.
Gönülsüz namaz göğe ağmaz.
Gönülsüz yenen aş, ya karın ağrıtır ya baş.
Göpsenli misin, Çikhasanlı mı?
Gör ki analar neler doğurur?
Gör ki zaman ne getirir.
Gördüğü güzele ağzı sulanıyor.
Gördüğü iyi günü bu olsun.
Gördüğüme pişman oldum.
Gördüğün banaysa öğrendiğin kendine.
Gördüğün deliğe çomak sokma.
Gördüğün gün benden olsun, başka gün görmeyesin.
Gördüğün gün, aldığın murat benim günümde olsun.
Gördüğün her güzele eğri gözle bakma.
Gördüğün her zarar sana ayrı bir öğüttür.
Gördüğün son gördüğün olsun.
Gördüğünde gözü kalıyor.
Gördüğüne göz atma, önüne kemik atarlar.
Gördüğüne hiç de iyi gözle bakmıyor.
Gördüğüne kabadayılık taslamanın anlamı ne?

³⁹⁴ Kahreyledim anlamında.

Gördüğüne köpeklenip duruyor.
Gördüğüne kuyruk sallıyor.
Gördüğünü anlatma, duyduğunu söyleme.
Gördüm diyenin gözünü oyarlar.
Gördün deli, çekil geri.
Gördün deli, savul geri.
Gördün mü üzümü, doyurdu gözümü.
Gören benim; ama haber ulaştıran sensin.
Gören de ağlar, görmeyen de ağlar.
Gören göz kılavuz istemez.
Gören gözün hakkı vardır.
Görene dir görene, kör nedir köre ne?
Göresim geldi; ama torunlarımı bir türlü göremiyorum.
Görgü başka, yergi başka.
Görgüde, görünüşte kusur etmeyesin.
Görmediğime üzülmedim.
Görmemezlikten geldi, beni görünce yönünü öte döndü.
Görmemiş görmüş, gülmeden ölmüş.
Görmemiş gün görse, gündüzleri çıra yakar.
Görmemişin yüzüne lanet.
Görmeyene küpe, boz eşeğe sapa.
Görmeyince yüzünü, sarfedemem sözümü.
Görmez olaydım.
Görmüş geçirmiş bir adam.
Görmüş geçirmiş birisi, gayet tecrübeli.
Görmüş geçirmiş insanın hali başka oluyor.
Görmüş geçirmişin biri o, ne kadar söylese de dili batmaz.
Görücü geldi; hoş geldi, sefa geldi.
Görücüye geldiler, görmeden gittiler.
Görüm görüm gör taşı, göründükçe vur taşı.
Görüm görüm görmeyesice.
Görümce görümce, öldüm seni görünce.
Görünce göğnüm kaynakdı.
Görünce göz dolduruyor; ama gönül doyurmuyor.
Görünce gözleri belerdi.
Görünen dağın dibi yakındır.
Görünen dağın ırağı olmaz.
Görünen köy kılavuz istemez.
Görünmeyen görünenden çoktur.
Görünüş düşkün, başkalarına çalım satıyor.
Görünüş düşkününün birisi o.

Görünüşe aldanmamalı.
Görünüşün başka ama için cılkımış.
Görüp göreceğin acıların hepsi bu olsun.
Görüp göreceğin bu olsun.
Görüp göreceğin gün bu kadar olsun.
Görüp gözettiğin adam senin kuyunu kazıyor.
Görür görmez adamın notunu verdim hemen.
Görür görmez kanım ısındı birden.
Göster bakalım hünerini görelim.
Göster markanı, söyleyeyim arkanı.
Götür hani akçe, getir hani deve?
Gövden kanlarına bulansın.
Gövden ulu kuşlara yem olsun.
Gövdene güvenme, aklına güven.
Gövdeni çibanlar, yaralar bürüsün.
Gövdesine bakınca adam sanırsın.
Göyneğime ter sindi, yakama kir sindi.
Göyneğimiz yuka, kime ne diyebiliriz ki?
Göynümüş muşmula suratlı!
Göz açamadım ki, gönlüm ferah olsun.
Göz açıklığı yapıp malı götürdü.
Göz açıklığı yapma.
Göz açıp kapayıncaya kadar bir zamanda fırtına bastırdı.
Göz açtırmadan işini bitirdim.
Göz açtırmadı felek bir türlü.
Göz açtırmadılar ki bize, derdimizi yanalım.
Göz açtırmamakla düşmanın gözünü kör edemezsin.
Göz ağlamaz, öz ağlar.
Göz alabildiğince bak, her taraf yemyeşil ot.
Göz alabildiğine bak, her taraf yemyeşil bağ bahçe.
Göz ardı etme, gözünden uçar gider.
Göz aşısı yaptım; ama tutturamadım (iki anlamlı).
Göz aşinalığı var; ama bir türlü çıkaramıyorum.
Göz bakar can çeker.
Göz bayıcı bizi çarptı gitti.
Göz bir penceredir, gönüle bakar.
Göz boncuğu taksan da koruyamazsın artık.
Göz boyama bir gün olur, beş gün olur; sonunda foya ortaya çıkar.
Göz boyamakla kaş yapamazsın.
Göz boyamayla gününü gün edemezsin.
Göz boyayıcı olma.

Göz değdi yavruma, bu hallere düştü.
Göz değdi yavruma, yatalara düştü.
Göz dikmek.
Göz dikmeyinen her şeyi kendine mal etme.
Göz dikmeyle gönöl ferahlamıyor.
Göz diktiğime eller de göz dikmiş meğer.
Göz diktim; ama aklını bir türlü çelemedim.
Göz ediyor, kaş ediyor; arada bilinmez iş ediyor.
Göz eğlendirmeyle karın doymaz.
Göz eğlendirsen de gönlünü eğlendiremezsin.
Göz emeği, göz nuru; sevilmez kuru kuru.
Göz emeğinin, göz nurunun hakkı ödenemez.
Göz etti gittim, yârinen hasbihal ettim.
Göz gezdirdim; ama birini beğenemedim.
Göz gezdirdim etrafta çok şey görmedim.
Göz gezdirdim, etrafı kolaçan ettim; ama aradığımı bulamadım.
Göz gezdirmeynen gönöl eğlenmiyor.
Göz gezdирsem de söz gezdирsem de bir sonuç alamıyorum.
Göz gördüğünden korkar.
Göz göre göre bildiğinden şaşmıyor.
Göz göre göre her şeye gönöl tahammöl edemiyor.
Göz göre göre her şeye göz yumulmaz ki.
Göz göre göre ölüme gönderdiler.
Göz görmeyince gönöl katlanır.
Göz görmez gönöl görür.
Göz görmezse gönöl çekmez.
Göz görmezse yüz utanmaz.
Göz görünce gönöl çeker.
Göz görür, gönöl ister.
Göz görür, gönöl katlanır.
Göz göze geldik onunla; ama dilim tutuldu, tek bir şey söyleyemedim ki.
Göz göze geldik, birbirimizi gözlerimizden vurduk.
Göz göze gelince aklım uçtu gitti.
Göz göze gelince gönüller de birbirine yaklaşıyor.
Göz göze gelince gözler ayrılmak istemiyor nedense.
Göz göze gelince gözler her şeyi birbirine anlatır.
Göz göze gelince gözler konuşuyor.
Göz göze gelince gözlerimden oldum.
Göz göze gelince kimin yüzü kızaracak bakalım.
Göz göze gelmenin ardından bir aşk çıkabilir.
Göz gözü görmeyen bir fırtınada yola çıkılmaz.
Göz gözü sevmezse göz göze gelmez.

Göz hakkımı ben istemeden verdi.
Göz hapsindeyim, bir yere kımıldayamıyorum.
Göz hapsine aldığın adamın seni gözetleyeceğini unutma.
Göz hapsine aldım, artık kurtuluşu yok.
Göz hasmını tanır.
Göz kamaştırıyor; ama bahtı açılmıyor.
Göz kararı ile vereceğimi verdim.
Göz kararıyla her şeyi ölçtü biçti.
Göz kaş oynatmakla kimseye yaranamazsın.
Göz kesildim, bütün konuşmalarını dinledim.
Göz kırpmadan bu gece sabahı bekledim.
Göz kırpmadan hepsini öldürdü.
Göz kırpmadan, hiç durmadan baktı; ama bir sonuç alamadı.
Göz kırpmayınan her işin yolunda yürümez.
Göz kırpmayla derdimi anlatamadım.
Göz kırpmayınan kimseye yaranamazsın.
Göz koyduğuma mutlaka sahip olmak istiyorum.
Göz kulak ol etrafına.
Göz kulak ol, çoluk çocuğun başına bir iş gelmesin.
Göz kulak olmayınan herkesle başa çıkamazsın.
Göz kuyruğun çapaklanmış.
Göz kuyruğuyla bakma, bakacaksan iyi bak.
Göz nereye bakarsa gönül oraya akar.
Göz nuru döktüm; ama emeklerimin karşılığını alamadım.
Göz nuru döktüm yıllarca, emeklerim boşa gitti.
Göz nuru, el emeği.
Göz nurum ağlata ağlata beni gözlerimden etti.
Göz nuruna göz dikme.
Göz önünde bulundur, ırağa gitmesin.
Göz önünde ne çirkeflıklar oluyor görmüyorsun.
Göz önünde tut hep, aman bir halt etmesin.
Göz önünde tut onu, sakın bir hata yapmasın.
Göz önündeki sopa, uzaktaki kılıçtan daha çok korkutur.
Göz önüne getiriyorum eski günlerimi birer birer.
Göz patlatma, gözünü patlatırlar.
Göz patlatmakla adam olamazsın.
Göz pınarının suyunun durduğunu görmedim ki.
Göz pınarlarım bir türlü kurumadı.
Göz seğrimeynen düşünüyü kötüye yoyma.
Göz sevdası bana göre değil, ben sevince tüm kalbimle severim.
Göz sevdası başkadır, yürek sevdası başka.
Göz suyu, öz suyu.
Göz terazi, akıl mizan.

Göz ucuyla bakıp geçtim, bütün gördüğüm o oldu.
Göz var ızan var, terazi var mizan var.
Göz var, ızan var; bu işi bir bozan var.
Göz yummadan sabahı getirdi.
Göz yummak bir yere kadar olur.
Göz yummamakla kendine iyilik etmiş olursun.
Göz yumunca kıymeti bilinir.
Gözaydına gittim komşulara, sevinçlerine diyecek yoktu.
Gözbebeğim gibi seviyorum, koruyorum onu.
Gözdağı verdi; ama sonu fos çıktı.
Gözdağı verdi; ama öteki hiç takmadı bile.
Gözdağı vermek istediğin adam seni tınmadı bile.
Gözdağı vermek sana zarar getirebilir.
Gözdağı vermekle herkesi korkutamazsın.
Gözdağıyla dağları aşamazsın.
Gözde hor olsa da batmanda ağır.
Gözde hor, batmanda zor.
Gözde oldu; ama gönülde olamadı.
Gözde olmak güzel de, bir de gözden düşmek var sonunda.
Gözden çıkardığın gönülden de çıkar.
Gözden çıkardılar artık beni.
Gözden çıkmışın var mı bir değeri?
Gözden de gönülden de ıradık.
Gözden düşen, gönülden de düşer.
Gözden düşenin gönülde işi ne?
Gözden düştü artık.
Gözden geçirmeyle her şeyi anlayamazsın.
Gözden gönülden irak olasin.
Gözden irak olan gönülden de irak olur.
Gözden kaçmış nasıl olduysa?
Gözden kaybolup yok oldu birdenbire.
Gözden sürmeyi çekecek kadar becerikli birisi.
Gözden uzaklaştıysan gönülden de uzaklaşırsın.
Göze aldırıldığın şu zavallı adama bak.
Göze batıyor nere varsa.
Göze çarpıyorsun ama kendi gövdeni küçültüyorsun.
Göze çöp batar, Abbas bildiğini yapar.
Göze diken oldu sanki, nereye varsa herkes onu kıskanıyor.
Göze geldi güzelim, bu hallara düştü.
Göze geldi yavrum, bu hallere düştü.
Göze geldi yavrum, halsiz mecalsiz düştü yatağa.
Göze geldi, birden eriyip, sararıp soldu.

Göze girdi; ama ne yalakalıklar yaptığını herkes biliyor.
Göze girebilmek için onurunu ayaklar altına veriyor.
Göze girebilmek için yapmadığı yalakalık kalmıyor.
Göze girmeye çalışma gözünü oyarlar.
Göze görünmeden yıllarca yaşadığına herkes şaşırır.
Göze görünmek için her türlü numarayı yapıyor.
Göze göz, diş diş; işte meydan.
Göze kestirdim; ama içime de bir korku düştü.
Göze yasak olmaz.
Gözel gönlün sevdiğidir.
Gözele köken (geven) bile yakıştır.
Gözeri kalburu olmayanın rençberlikle işi ne.
Gözle kaş arasında bizi çarpıp gitti.
Gözle kaş arasında işini bitirdi.
Gözleri açık gitti zavallı.
Gözleri açıldı artık, iyiyi kötüyü görüyor.
Gözleri açıldı artık, kimseye kolay çarpılmaz.
Gözleri bayıldı, neredeyse uyuyacak.
Gözleri belerdi, daha uyuyamaz.
Gözleri bir noktaya dikmek iyi sayılmaz.
Gözleri çakmak çakmak oldu.
Gözleri çakmak çakmaktı.
Gözleri çapaklanmış pislikten.
Gözleri çıkıp da yollarını şaşırırsa.
Gözleri çukurunda kaybolup gitmiş.
Gözleri dalıp gidiyor, söyleneni bile duymuyor.
Gözleri dolu dolu oldu, ağlayamadı da.
Gözleri döndü artık, ne yapacağı bilinmez.
Gözleri dumanlandı, kimseyi gördüğü yok.
Gözleri dünyayı görmüyor, söz anlatmak çok zor.
Gözleri fal taşı gibi açıldı.
Gözleri fellik fellik ediyor.
Gözleri fıldır fıldır dönüyor.
Gözleri irin olup akasınca.
Gözleri kamaştı, bir yere bakamaz oldu.
Gözleri kan çanağına dönmüş ağlayı ağlayı.
Gözleri kararmış, kimseyi gördüğü yok.
Gözleri kararmış, kimseyi görmüyor.
Gözleri kartal gözleri gibi, karanlıkta bile avını görüyor.
Gözleri kör olasıca!
Gözleri mayıl mayıl bakasınca.

Gözleri öyle keskin ki, bir anda yüreğimi parçaladı.
Gözleri parladı, gayrı aldatamazsın.
Gözleri pörtlüyesice!
Gözleri sanki baykuş gözleri.
Gözleri sulusepken.
Gözleri süzölmeye başladı, neredeyse uyuyacak.
Gözleri velfecri okuyor.
Gözleri velfecri okuyor, kurnazlık suratından akıyor.
Gözleri yuvalarından fırlamış.
Gözlerim gözlerine takıldı kaldı.
Gözlerim kapalı yaparım ben o işi.
Gözlerim önüme aksın.
Gözlerimde tütüyor hep.
Gözlerimden kanlı yaşlar döktüm; ama gören olmadı.
Gözlerime inanamıyorum, sahiden sen misin?
Gözlerime uyku girmeden sabahı getirdim.
Gözlerimi açarım, vazifeden kaçırım.
Gözlerimi gözlerine diktim; ama gözlerimi okuyamadı.
Gözlerimi kaparım, vazifemi yaparım.
Gözlerimi oya oya ömrümü yediler benim.
Gözlerimi yiyecek gibi bakıyor.
Gözlerimin önünde yığılıp kalasın.
Gözlerin avuçlarına aka!
Gözlerin belerekalsın.
Gözlerin kör olsun da elinden tutan bulamayasın.
Gözlerin kör olsun da yolunu bulamayasın.
Gözlerin oyula.
Gözlerin sel olsun aksın.
Gözlerin yana döne.
Gözlerinde kan gibi kırmızı ben olanın nazarı çok değer.
Gözlerinde şimşekler çakıyor; ha vurdu, ha vuracak.
Gözlerinden hiçbir zaman yaş eksik olmasın.
Gözlerine baktıkça içim gıcıklanıyor.
Gözlerine çöp battı sanki, doğrulup bir yere bakmıyor.
Gözlerine mil çekilir inşallah.
Gözlerini aç da olup bitenleri gör.
Gözlerini devirdi, öyle öfkeli bakıyor ki.
Gözlerini dört aç ki, iyi göresin.
Gözlerini görünce kendimi alamıyorum.
Gözlerini kaçırıyor ama karşıdakinden kurtulamıyor.
Gözlerini kan bürümüş.

Gözlerini kan bürümüş, ne yapacağı bilinmez.
Gözlerini kan bürümüş, yapamayacağı bir şey yok.
Gözlerini karşıdakinin gözlerine diyor.
Gözlerinin ışığı sönesice.
Gözlerinin içi gülmeye başladı sevdiklerine kavuşunca.
Gözlerinin içi gülmeye başladı sevincinden.
Gözlerinin içine kadar kızardı birdenbire.
Gözlerinin ölü gözünden bir farkı yok.
Gözlerinin yaşı hiçbir zaman kurumasın.
Gözlerinle gövdedeki dertlere ağlayasın.
Gözleriyle yedi bitirdi beni.
Gözleriyle yiyecek sanki elin kadını.
Gözleriyle yiyip bitirdiler onu.
Gözleyi gözleyi gözlerim yollarda kaldı.
Gözlüye gizli yoktur.
Gözücüyla bakma, bakacaksan alıcı gözle bak.
Gözü aç, doymak bilmiyor.
Gözü açık, kimseye kendisini kemirtmiyor.
Gözü açılmadık gölbez!
Gözü alamıyor, o bu işi beceremez.
Gözü bağlı her işe koşuyor.
Gözü çıkasınca (kör olasıca)!
Gözü çıkmayasınca!
Gözü çok keskin, her şeyi çok iyi görüyor.
Gözü dışarıda hep, evine ocağına hayrı yok.
Gözü doydular artık, ufak tefeği görmüyor.
Gözü döner dönmez adam hemen silaha sarılıyor.
Gözü dönmüş gibi.
Gözü dönmüş, yüzünden şirret akıyor.
Gözü dönüp de kımıldamıyasınca.
Gözü farede olan kuşun ayağı tuzaktan kurtulmaz.
Gözü gidiverdi bidenbire.
Gözü göğ, benzi sarı insan el azgını; gündüz karışık, gece açık hava yıl azgını.
Gözü gök, benzi kara olan insanların fesatçı olduklarına inanılır.
Gözü gönlü tok adamdan kötülük gelmez.
Gözü görmeyenin gönlü de görmez.
Gözü görsün, eli ermesin.
Gözü görsün, kulağı duysun.
Gözü götürmüyor.
Gözü göz değil.
Gözü hep büyük yerlerde.

Gözü kapalı her işe dalıyorsun hemen.
Gözü kara, bahtı da kara.
Gözü kara bir delikanlı o.
Gözü karardı, kimseyi gözü görmüyor.
Gözü kararmış onun; nasihattan, iyilikten anlamaz.
Gözü kartal gözü gibi, karanlıkta bile görüyor.
Gözü kızmış çatacak yer arıyor.
Gözü kızmış, hırsından ne yaptığını bilmiyor.
Gözü kimseyi görmüyor artık.
Gözü kör olan kimse sağ kolunun dirseğini koluna değdirirse o kişinin gözü iyi olur.
Gözü kör olası.
Gözü pek, sözü tok.
Gözü tanede olan kuşun ayağı tuzaktan kurtulmaz.
Gözü tok, gönlü tok, ambarı tok.
Gözü tuttu; ama ele geçiremedi.
Gözü zengin, herkese yardım etmekten zevk alıyor.
Gözüm arkada kalarak gidiyorum.
Gözüm birden ilişiverdi ona.
Gözüm çıksın.
Gözüm gibi seviyorum seni.
Gözüm gönlüm açılıyor seni görünce.
Gözüm gördü, gönlüm sevdi, kime ne?
Gözüm hep arkamda kaldı.
Gözüm kaldı; ama bir türlü sahip olamadım.
Gözüm kapalı bile bulurum orayı.
Gözüm karardı, birden olduğum yere yığılıverdim.
Gözüm kesti, ben bu işi başarabilirim.
Gözüm o tarafa kayıverdi birden.
Gözüm pek tutmadı o adamı.
Gözüm seğridikçe aklıma kötü şeyler geliyor.
Gözüm seğriyor, hayırdır inşallah.
Gözüm seni bir yerden ısıyor; ama bir türlü çıkaramıyorum.
Gözüm takıldı bir kez, aklım hep onda kaldı.
Gözüm tok, gönlüm zengin.
Gözüm tuttu sevdim; ama dilim varmıyor söylemeye.
Gözüm tuttu, beğendim.
Gözümde tütüyor buram buram.
Gözümden koptu, sana bunu hediye ediyorum.
Gözümüne saman çöpü kadar görünmüyorsun.
Gözümü açtım seni gördüm.

Gözümü doyurdu; ama midemi doyurmadı.
Gözümü yıldırđı, artık onunla başa çakacak halim kalmadı.
Gözümü, gönlümü kaptırdım ona.
Gözümün bebeği benim.
Gözümün içine baka baka yalan söyleme.
Gözümün içine baka baka yalan söylüyor.
Gözün arkada kalmasın.
Gözün arkada kalmasın, burada ben varım.
Gözün çıkar, göremezsin inşallah.
Gözün de bir çingırağı vardır.
Gözün de bir terazisi vardır.
Gözün dolması eve misafir geleceğine işarettir.
Gözün görmediğine gönül katlanır.
Gözün göze faydası yoksa, bu dünyada kimin kime faydası olabilir ki?
Gözün ile görmediğini söyleme.
Gözün karnı olmaz.
Gözün karnı yok ki doysun.
Gözün kör mü?
Gözün kör müydü bu avradı alırken, hiç mi bakmadın boyuna posuna?
Gözün kör olmasın, kör olma da gör beni.
Gözün kör olsun da bir değneğe muhtaç olasın.
Gözün kör olsun kör kösnü.
Gözün kör olsun Köroğlu.
Gözün kurbağa gözü gibi açılmış.
Gözün patlayıp avcuna gele.
Gözün yabanda, gönlün çobanda.
Gözün yaşını silmeye Çukurova'nın pamuğu yetmez.
Gözünden itdirseği çıkmış.
Gözünden sakındığını göz önünde bulundur.
Gözüne aldı.
Gözüne çöp dürtmedim ya.
Gözüne dizine dura.
Gözüne dizine dursun yediklerin içtiklerin.
Gözüne kestirdi.
Gözüne kestirdiğinin göbeğine oturamazsın.
Gözünle görmediğini suçlama.
Gözünü aç da etrafında ne olup bittiğini gör.
Gözünü aç oğlum, armut olma.
Gözünü Allah doyura, sonunu Mevla kayıra.
Gözünü Allah doyursun.
Gözünü budaktan sakınmıyor bunlar.

Gözünü çukura dikti, bekleyip duruyor.
Gözünü değil, özünü göster.
Gözünü dört aç, dostunu düşmanını bil.
Gözünü dört aç, kimsenin oyununa gelme.
Gözünü gönlünü, düşünüy hayra yor.
Gözünü hoş et onun.
Gözünü kara toprak doyursun.
Gözünü kazanç bürümüş, insanlıktan haberi yok.
Gözünü kim oydu, gardaşım oydu, aylak derin oymuş.
Gözünü korkuttum, artık buralara ayak basamaz.
Gözünü toprak doyursun.
Gözünü yıldırılmış, adam korkusundan sesini çıkaramıyor.
Gözünün ağrı karasına karışsın.
Gözünün deliği çıksın.
Gözünün gördüğü her yere burnunu sokuyor.
Gözünün gördüğüne bulaşıp durma.
Gözünün gördüğünü pire gibi avlıyor.
Gözünün ışığı sönesice.
Gözünün yağına eklemek bandırayım.
Gözününü yağını yiyeyim, yapma şu işi.
Gözyaşları dinse de yürek acısı dinmez.
Gözyaşları sel oldu.
Gözyaşlarım sel oldu, hıçkırıklarım boğazıma düğümlendi.
Gramofon Kör Hasan'ındı, zembereği Mal Mıstık çevirirdi.
Granit gibi dayanıklı biri.
Gubarmayınan gartal olamazsın.
Gubaşmayınca döle, davara, mala çoban bulamazsın.
Guguk gibi tek başına kaldı.
Gul bunalmayınca Hızır yetişmez.
Gumpir³⁹⁵ çuvalı gibi şiştikçe şişiyorsun.
Gumpirine kösnü dadanasıca.
Gurbağa vırrık desen de, mırrık desen de seni yiyeceğim.³⁹⁶
Gurban olduğum Allah'ım ele ayağa düşürme beni.
Gurbet baş belası.
Gurbete giden herkesin yolu beklenmez.
Gurbete gidenin arkasından ev süpürülmez.
Gurbete gidenin arkasından su dökülür.
Gurbetin ayrısı gayrısı olmaz.
Gurbetin uzağı, yakını olmaz.
Gurbette içime bir gariplik bastı.

³⁹⁵ Gumpir: Patates.

³⁹⁶ Kuşsaraylılar için söylenir.

Gurbette öğünmek, hamamda türkü söylemek kolaydır.
Gurbette taşa yaslanmayan evdeki hasırın değerini bilmez.
Gurda acıyan guzuya zulüm yapmış olur.
Gurdun nasibi gökten düşermiş.
Gurka mı yattın? Evden dışarı çıkmıyorsun.
Gurkun cücüğü güzün sayılır.
Gurkun ölsün, cücüğün döküle kalsın.
Gursak kavurgasını ister.
Gurt yıkar, guş doyar.
Guru guruya gabir ziyareti olmaz.
Gururunu okşa ki, karşılık göresin.
Guşu guşunan avlarlar.
Guyruğu tava sapına döndü.
Guytuk yerde gün görmeyesice.
Gübürden çıkarıp gene gübüre atıyorsun.
Gübürden mi çıktın, bu halin ne böyle?
Gücü gücü yetene bir ortamdayız.
Gücü yeten gücünün yettiğine biniyor.
Gücüğün (Şubat'ın) arpası, Mart'ın sıpası.
Gücük az, Mart yaz.
Gücük karı, “ya eşeğin kuyruğunu çıkartırım ya da ya da iti soluturum”
 demiş.
Gücüm takatım kesildi artık.
Gücüme gitti olup bitenler.
Güç bela sıyrıldık o dertten.
Güçlük çekmeyen iyi günlerin değerini bilemez.
Güçlüklerin üstesinden gelmek beyin ve yürek işter.
Güdemeyeceğin avradı eş olarak alma.
Güdemeyeceğin sürüye çoban olma.
Gödük kalmış, boyu gödük³⁹⁷ kadar olmuş.
Gül çengelsiz, yâr engelsiz olmaz.
Gül dalında güzeldir.
Gül dikensiz olmaz.
Gül gibi bakıyorum anama babama.
Gül gibi geçinip gidiyoruz.
Gül gonca iken açılır, şakirt acemi iken ilme açılır.
Gül tanesi serptim de orada güller bitti.
Gül üstüne gül koklanmaz.
Gülde diken, dikende gül bittiği gibi, helal süt emmişten soysuz evlat,
soysuz atadan da soylu evlat olabilir.

³⁹⁷ Gödük: Çorum yöresinde arpa buğday gibi taneli ürünleri ölçmeye yarayan bir ölçüye “hakla” denir. Bunun dörtte bir ölçüsüne ise “gödük” denir. “Bir gödük arpa.”

Güldükçe gözlerinin içi gülüyordu.
Güldükçe yüzünde güller açıyor.
Güle güle gidin, güle güle gelin.
Güle güle git, gözün arkada kalmasın.
Güle güle gittiğin yerden ağlayarak gelesin.
Güle güle kırıldım vallahi.
Güle güle yemeyesin.
Güle güle, bizi düşürmeyin dile.
Güle güle, oynaya oynaya çekip gittiler.
Güle oynaya gittiler.
Gülen yüz, gülen göz karşısındakini etkiler.
Güler misin, ağlar mısın?
Güler yüzlü; ama acı (bet) sözlü.
Gülerim ağlanacak haline.
Gülerken de ağlanır.
Gülerken ısırtıyor karşısındakini.
Gülle gibi laf söyledin adama.
Güllük gülistanlık.
Gülme keşe, gelir başa.
Gülme komşuna gelir başına.
Gülmeyi bilen eğlenmeyi de bilir.
Gülü seven dikenine katlanır.
Gülü tarife ne gerek var, kokusundan biliriz.
Gülünç duruma düşürme kendini.
Gülüp geçiver gitsin.
Gümbedek tepe takla gitti.
Gümbüdek düşüverdi zenginlikten yoksulluğa.
Gümbür gümbür etmeyinen kendinden başka yeri gümbürdetemezsin.
Gümbür gümbür geliyorlar.
Gümbür gümbür ötüp durma Menç Ali'nin³⁹⁸ davulu gibi.
Güme gitti bütün mal varlığı.
Gümeçinen³⁹⁹ kömec⁴⁰⁰ birbirine karıştırma.
Gümrükten mal kaçırır gibi acelen ne böyle?
Gümrükten mal kaçırır gibi eline geçeni yok ediyor.
Gümüş sağ olsun, altın gidedursun.
Gümüştünün borcu gümüştüyedir.
Gün aşarken (batarken) yemek yemek günahtır, nasip kesilir.

³⁹⁸ Davul zurna çalan iki kardeşten Menç Ali, davulcu idi. Çorum'un en ünlü davulcularındandı. Menç Ali öldü. Mezarı Kuşsaray köyündedir. Zurnacı kardeşi Hüseyin halen yaşamaktadır.

³⁹⁹ Gümeç: Bal peteğini oluşturan altı köşeli gözenek.

⁴⁰⁰ Kömeç: Birçok ülkede yetişen, dalları ve yaprakları yenebilen yeşil bir yabancı bitki.

Gün aştıktan sonra canlı kesilmez, gūnahtır.⁴⁰¹
Gün başa düşer, kuzgun leşe düşer.
Gün batarken ateş ve kül atılmaz.
Gün batarken pis yerde gezilmez.
Gün batarken yola çıkmak gūnahtır, uğur getirmez.
Gün batıdan doğduğu zaman kıyamet kopacaktır.
Gün battı, gâvur yattı.
Gün beynini helleye çevirdi.
Gün boyu.
Gün bugündür, bitir işini.
Gün bugündür, ye iç keyfine bak.
Gün bugündür.
Gün de ay da bir nurdur.
Gün doğmadan kemliği söylenmez.
Gün doğmadan neler doğar?
Gün doğmadan yola koyul ki, yol alasın.
Gün geçer kin geçmez.
Gün geçmez ahınan vahınan, dost olma paşaynan şahınan.
Gün geçtikçe çiğleşiyorsun.
Gün geçtikçe daha çok laşkalaşiyor.
Gün geçtikçe daha çok sölpükleşiyor.
Gün geçtikçe terbiyesini bozuyor, ona terbiyesini vermek gerekli.
Gün gelecek, mağripten⁴⁰² bakınca maşırık⁴⁰³ görünecek derlerdi.
Gün gelir ki, anana babana bile dert anlatamazsın.
Gün gelir, zaman zuhur eder.
Gün geliyor, bir bakıyorsun tundan⁴⁰⁴ tuna savruluyorsun.
Gün girmeyen eve doktor girer.
Gün gördü, adam ömrünün sonunda bir güldü.
Gün gördüysem helal süt emmişlerden gördüm.
Gün görmedim ki, günün ne olduğunu söyleyeyim.
Gün görmek haram oldu bana.
Gün görmek herkese nasip değildir.
Gün görmeyenin nasihata ihtiyacı yoktur.
Gün güne benzemez.
Gün güne uymaz, ne kadar bağırsan da sağır duymaz.
Gün güne uymuyor, ay aya uymuyor, yıl yıla uymuyor.
Gün güneş görmeyesin.
Gün günü aratıyor.
Gün güzele düşer.

⁴⁰¹ Müzeyyen Karacaköylü.

⁴⁰² Mağrip: Mısır ülkesinin batısı.

⁴⁰³ Maşırık: Doğu. televizyon sayesinde bu deyim gerçek oldu.

⁴⁰⁴ Tun: Gizli yer, köşe bucak.

Gün ışılıyor, manda muşuluyor.
Gün insin de akşam olmazsa olmasın.
Gün kız, ay erkektir, yıldızlar da çocuklarıdır.
Gün mü gördüm ki, neyi anlatayım?
Gün ola harman ola.
Gün ola harman ola, sabah ola hayrola.
Gün olur ki, şan şöhret de kurtarmaz adamı.
Gün olur sıçan deliğine de paha biçilmez.⁴⁰⁵
Gün olur şişlersin, gün olur dişlersin.
Gün olur yılı besler; yıl olur günü beslemez.
Gün sayıp duruyor.
Gün verdi, saat vermedi.
Gün vura vura eli yüzü bakırlaştı.
Gün vurdu, öldü.
Gün vurdu, tam vurdu.
Günah benden gitti.
Günah benden gitti; ne yaparsan yap.
Günah çıkarmayınan kendini aklayamazsın.
Günah keçisi oldu.
Günaha girdim; ne yapacağımı bilemiyorum.
Günaha girme bu mübarek günde.
Günaha girme, ahını alma.
Günaha girme, elini belada koyma.
Günaha sokma beni.
Günahı kendi boynuna.
Günahım kadar sevmiyorum onu.
Günahımı vermem.
Günahını bile vermez kimseye.
Günahını çekiyor; çünkü adamın ahını aldı.
Günde iş, günde aş.
Günde kalmış deri gibi kuruyasın.
Gündelik insan bugün vardır, yarın yoktur.
Gündelik insan, yarını düşünmüyor ki.
Günden kopmuş ışık mısın, süttten çıkmış ak kaşık mısın?
Gündönümü yıldırımları başına düşsün.
Gündüz akşamı, gece sabahı gözetir.
Gündüz feneri gibi gözünü ısıtıp durma.
Gündüz feneri gibisin kendinden başka yeri aydınlatmıyorsun.
Gündüz işinde, gece onun bunun peşinde.
Gündüz kandilini hazırlamayan gece karanlıkta kalır.

⁴⁰⁵ Herkes girecek, saklanacak bir yer arar anlamında.

Gündüz külahlı, gece silahlı.
Gündüz masal anlatmak uğursuzluk getirir.
Gündüz uykunu aldın, gece nerene uyuyacaksın?
Gündüz yoğum, gece ben senden çoğum.
Gündüzleme.
Gündüzümü gece ettin benim.
Gündüzümü gece, cahili başıma hoca ediyorsun.
Gündüzün ağırlığı başkadır; ama gecenin ağırlığı daha bir başkadır.
Gündüzün işini geceye bırakma.
Gündüzün mum yakan gece karanlıkta kalır.
Güneş balçıkla sıvanmaz.
Güneş çarığı, çarık ayağı sıkır.
Güneş dağın tepesinden sökün eyledi.
Güneş giren eve hekim girmez.
Güneş ışıdı, kömüş muşudu.
Güneş veya ay tutulunca gürültü yapmak gerekir.⁴⁰⁶
Güneşlemeyle iş bitmez.
Güneşli havada yağın yağmurdan, sürekli gülen insandan kork.
Güneyin kuzeye faydası yoktur.
Güngörmüşleri dinlemesini bil!
Güngörmüşünen başa çıkamazsın.
Güngörmüşünen boy ölçme.
Günler geçer ömür tükenir, aptal da bayram geldiğine sevinir.
Günlerce başını beklediğime değmedi.
Günlerce sorguya çektiler de, ağzından bir çıt çıkmadı.
Günlerden bir gün aklım başımdan gidiverdi.
Günlerden bir gün aldı başını gitti.
Günleri sayılı; ne kaldı şurada ömrünün bitmesine?
Günlerim sayılı, şurda kaç gün ömrüm kaldı ki?
Günü geçti artık, evlenmesi kolay değil.
Günü geçti, havası geçti.
Günü gelmiş, ayı gelmiş, yılı gelmiş.
Günü gün eden günde çalışandır.
Günü gün eden günün kendisidir.
Günü gününden beter olasıca!
Günü gününe içiyor.
Günü gününe yap bitir işini.
Günü gününe, saati saatine, dakikası dakikasına uyan biri.
Günü yetti, ömrü bitti.
Günübirliğine gidip geliyor.

⁴⁰⁶ Böylece güneş ve ayı çeviren haramilerin korkacağına inanılır.

Günöbirlik bizim eve damlıyor.
Günöbirlik yaşıyor.
Günücü kel tavuk.
Günün birinde bir ummadık misafir çıkıp gelebilir.
Günün birinde elbet biz de öleceğiz.
Günün doğuşunu ve batışını seyretmek ayrı zevktir.
Günün kara oldukça, güneş ışığından ne fayda?
Gününü cav cav etmeyle geçiriyor.
Gününü göremedim ki bir türlü evladımın.
Gününü görmeyince oğlumun kızımın ne düşündüklerini bilemem ki.
Gününü gün ediyor.
Gününü gün etmesini bil.
Gününü gün etmeyi değil, biraz da başka şeyler düşün.
Günüyle gurke yatmak.
Güreş güreş, gene Kamber altta.
Güreş kim, ben kimim?
Güreş tutan yenmeyi de, yenilmeyi de kabul etmeli.
Güreşçiyi de bir yenen bulunur.
Güreşeceksen denginle güreş.
Güreşirken kaypak güreşme.
Gürlemeynen, hırlamaynan kimseyi korkutamazsın.
Güröl güröl bir ömür sürdü.
Gürültü çıkaran korkaklığından çıkarır.
Gürültü istemeyen bakırcılar çarşısına gitmez.
Gürültü, boşboğazlık (övünme), geçimsizlik, tatlıyı sever, hırsızlık.
Gürültüye geldin, ne yapacağını şaşırdın.
Gürültüye getirip adamın imiğine basma.
Gürültüye herkes pabuç bırakmaz.
Gürültüyle kalkan fosudak oturur.
Güttüğün ite bak, başındaki (azendeki) bite bak.
Güttüğü bir koyun, ıslığı dağı taşı tutuyor.
Güttüğü üç davar, ıslığı dağları tutar.
Güttüğüm domuzu bilmem mi ben?
Güttüğün ite bak, bir de kendine bak.
Güve⁴⁰⁷ gelini güveyi tanımaz.
Güven beslemeden kimseye anahtar verme.
Güven kazanamazsan bir şey kazanamazsın.
Güven kazanmadan kendini kaynayan kazana atma.
Güvendiğin dağlara kar mı yağdı?
Güvendiğin dal elinde kaldı.

⁴⁰⁷ Güve: Yün kumaşları yiyen pulkanatlı bir böcek.

Güveni sarsılanın her yanı sarsılır.
Güvenin gecesi gündüzü olmaz.
Güvenip de sakın senetsiz sepetsiz bir şey verme.
Güvenme dostuna, fırsat bulunca saman doldurur postuna.
Güvenme varlığa, bir gün düşersin darlığa.
Güvercin barışın, dostluğun, kardeşliğin simgesidir.
Güvercin baykuşa adres sormuş. “Hele gel şu gül yanaklarından bir öpeyim de ben sana anlatırım” demiş.
Güvercin eve uğursuzluk getirir.
Güvercini elinden uçurdun.
Güvey olmadık; ama kapı dışında bekledik.
Güvey tıraşı gibi tıraş olmuşsun.
Güveyi olasıca.
Güz çiğdemi gibi zamansız açıyorsun.
Güz güzünen, yaz yazınan; kış kışınan, iş başınan.
Güz yiğidi harmanını erken bitirir (harmandan erken kalkar).
Güzel alsan âlem harcı, çirkin alsan baş belası olur.
Güzel anlattı; ama sonunu kötü bağladı.
Güzel görünür, çirkin bürünür.
Güzel gözünden, yiğit sözünden belli olur.
Güzel söyleyenin ağzına, kötü söyleyenin gözüne bakarlar.
Güzel söz de bir cevherdir.
Güzel söz demir kapıyı açar.
Güzele bakmak sevaptır.
Güzele kırk günde doyulur, iyi huyluya kırk yılda doyulmaz.
Güzele kürtün (semer) yakışır, çirkine bal neylesin?
Güzele ne giyse yakışır.
Güzele ne yakışmaz ki, çirkin libası neylesin?
Güzeli çirkinden fark eden çok azdır.
Güzelin talihi çirkin olur.
Güzelliğe çirkinliğe bakma, huya bak.
Güzelliğiyle herkesin gözünü kamaştırıyor.
Güzellik katık olmaz.
Güzellik ondur, dokuzu dondur.
Güzellik, yiğitlik, zenginlik hep gelip geçicidir.
Güzlüğe uyar olmaz.
Güzün açan çiçekler baharı görmezler.
Güzün ekilen darıdan, ilkbahardan sonra oğul veren arıdan, kocasından sonra kalkan karıdan hayır gelmez.
Güzün gelişi yazdan bellidir.
Güzün hazırlığını yazın yap, kışın hazırlığını güzün.

Güzün tapana, yazın sapana dikkat et.
Güzün yapılan pekmezin zerresi kalmadı.

H

Ha Ali Hoca, ha Hoca Ali.
Ha babam atıştırıyor, gene de karnı doymak bilmiyor.
Ha babam göreyim marifetini.
Ha bağ, ha bahçe, ha tarla; çalış çalışabildiğin kadar.
Ha ben geldim, ha sen geldin, ne fark eder?
Ha bugün, ha yarın.
Ha bugün, ha yarın borcunu ödeyecek.
Ha bugün, ha yarın gelmesini bekliyoruz.
Ha çalmışsın, ha çalana göz yummuşsun, ne fark eder?
Ha deyinca istediğini bulamıyorsun ki!
Ha gayret, işin sonuna yaklaştık.
Ha göreyim seni, bu işin üstesinden gel.
Ha göreyim seni, ha gayret.
Ha Hasan kel, ha Kel Hasan.
Ha koptu, ha kopacak.
Ha langur lungur etmişsin, ha tangur tungur etmişsin, ne fark eder?
Ha o, ha ben fark etmez.
Ha öldü, ha ölecek.
Ha sen konuşmuşsun ha kapıdaki köpek!
Ha şöyle, gözüm gönlüm açıldı birazcık.
Ha şunu bileydin!
Ha, benden duymamış ol.
Habbeden⁴⁰⁸ kubbe yapılmaz.
Habbeyi kubbe yapma.
Habeci⁴⁰⁹ kebeci⁴¹⁰ arada ben neci?
Haber uçurduğun yerden haber bekle.
Haberi siftah ondan aldım.
Habibim evini ocağını yerle bir ede.
Habire çene çalıp duruyor.
Habire çene çalmaktan yorulmuyor.
Hac'ağa mı sandın bizi, yolup duruyorsun?
Hacca giden geldi, saca giden gelmedi.

⁴⁰⁸ Habbe: Tahıl tanesi, su kabarcığı.

⁴⁰⁹ Habe : Heybe.

⁴¹⁰ Kebe: Kaba kumaştan yapılan palto, aba.

Hacetine hacet ekliyor.
Hacı bekler gibi bu sabırsızlık ne böyle?
Hacı hacıyı Arafat'ta görür.
Hacı hacıyı Kâbe'de görürmüş.
Hacı olmayacak adamı deve üstünde yılan sokar.
Hacı sofrası olsun!
Hacıköy kendiri gibi ne kıvranıyon?
Hacıyı bacıyı birbirine karıştırma.
Hacıyatmaz gibi hep ayağının üstünde duruyor.
Haddi hesabı yok.
Haddime mi düşmüş senin işine karışmak?
Haddini aşma, ölçünü bil.
Haddini bil!
Haddini bildirmek borcum olsun.
Haddini bilmeyene haddini bildirmek sevaptır.
Haddini bilmeyenin hakkı kötüektir.
Haddini hududunu bilmeyen, nere gittiğinin farkında değildir.
Haddini hududunu bilmeyene, haddini hududunu bildirirler.
Hâ'den⁴¹¹ boşalan sepete sığmaz.
Hadi oradan, itin eniği!
Hadsiz hesapsız bir kalabalık vardı.
Hafif yongayı yel götürür, ağır odunu el götürür.
Hafife alma karşıdakini.
Hafiflik etme, toplum içinde kendini ayarla.
Hafiften al biraz, bakalım sonu n'olacak?
Hafta sekiz, gün dokuz, bizdedir.
Hah şöyle, biraz kendini gösterdin.
Hain olan korkak olur.
Hain onsa şeytan onardı.
Haini canlandıran rüşvettir.
Hainliğin, ihanetin de bir bedeli vardır.
Hak arıyorum derken haksızlık yapma.
Hak bende, ben Hak'tayım.
Hak bildiğinden şaşma.
Hak dedi, hık dedi; gel bu işin içinden çık dedi.
Hak değirmende olur, git hakkını değirmenciye sor.
Hak deyince akan sular durur.
Hak divanında, pir cidarında mahrum olmayasın.
Hak doğrunun yardımcısıdır.

⁴¹¹ Çorum yöresinde küfeye hâ denir. Genellikle fındık vb. dallarından örülür. Sepetten çok büyüktür. Saman, meyve vb. pek çok maddeyi taşımaya yarar.

Hak doğruya yol gösterir.
Hak doğruya, bak doğruya.
Hak erenlerin desti kerametleri üzerinizde hazır ve nazır olsun.
Hak etmediğin bir şeyde gözün olmasın.
Hak etmediğin değer verildikçe sen burnunu bir karış daha havaya kaldırıyorsun.
Hak etmediğine göz dikme, hakkını almasını bil.
Hak galibindir. Galip, eziyet edendir. Mağlup, eziyet çekendir.
Hak günü, hık günü; işin içinden çık günü.
Hak hiçbir zaman yardımcı olmasın.
Hak ne veriyse onu alırız.
Hak ne verirse ona eyvallah.
Hak yerde kalmaz.
Hak yerini bulur.
Hak yiyenin hakkını yerler.
Hak, sevenindir.
Hakını eteğine gomat.
Hakikatin içindeki hayal.
Hakiki arkadaşlık sıhhatten farksızdır.
Hakiki dost zor günde belli olur.
Hakir gördüğün bir gün aç kaldığında karnını doyurabilir.
Hakka emanet olun.
Hakkı geçene hak sorulmaz.
Hakkın huzuruna çıkacağın günü düşün.
Hakkın huzuruna kul düşmek de vardır.
Hakkın rahmetine kavuştu.
Hakkın yüzü suyu hürmetine.
Hakkın varsa birden bine kadar hepsi helal olsun.
Hakkından geldim; ama hakkımı da kaptırdım.
Hakkını alamayan ahmaktır.
Hakkını git değirmende ara.
Hakkımı git haktan iste.
Hakkımı Hakkı'dan sor.
Hakkının hakkını vereceksin.
Haklamayla düşman bitmez.
Haklı görünüp haksızın yanında yer alma.
Haklı söz haksızı Bağdat'tan çevirir.
Haklı söze hacı emmin ne desin?
Haklı söze ne denir?
Haklının hakkını vereceksin.
Haksızın hasmı Allah'tır.

Haksızın hırsızın yanına oturma, sen de onlar gibi görülürsün.
Haksızlığa göz yuman haksızlığa ortaktır.
Haksızlığa, hırsızlığa sahip çıkılmaz.
Haktan anlamayanın hakkı kötüdür.
Hal halin yoldaşdır.
Hal hatır sormayınan dil dudak eskimez.
Hala, ben geldim sala sala.
Hâlâ o masalı anlatıp duruyor.
Halay başlayınca ben de bir yer aldım.
Halayda yüreklerimiz hep beraber hopur hopur hopladı.
Haldan anlayana kurban olayım.
Haldan bilmeze hal anlatmak zordur.
Haldan bilmeze laf anlatılmaz.
Haldır haldır çalışıp duruyor.
Halef selef oldular.
Halep ordaysa arşın burda.
Halep'i köy mü zannettin?
Halın dirliğin nasıl?
Halına göre Hasan Ağa değil.
Halının dört ucunu suya verdi.
Hali duman oldu adamın.
Hali harap oldu köylülerin.
Hali vakti yerinde değil ki.
Halim selim, kendi halinde bir insan.
Halince hallan ayda bi sallan.
Haline bakmadan harmana düven oluyor.
Haline bakmaz, Köseadağı'ndan odun getirmeyi düşünür.
Haline bakmazsın, Köseadağı'na oduna gidersin.
Haline kediler köpekler gülüyor.
Halini anlat ki, halimi anlatayım.
Halit olsun, malit olsun; etraflarım demir kilit olsun.
Halka verir talkını, kendi yutar salkımını.
Halkın dostluğu da düşmanlığı da tükenmez.
Halkın yetiştirdiği nice arifler vardır.
Hallaç pamuğu gibi atarım seni.
Hallenip küllendi, yavaş yavaş dillendi.
Halt etme, alırsın yanıtını.
Halt etme, otur oturduğun yerde!
Halt etme, otur yerine.
Halvet gibi sımsıcak.

Halvete⁴¹² çekildi, yapayalnız yaşıyor.
Halvete girdi, kimseyle görüşmüyor.
Ham adamınan dostluk kurulmaz.
Ham adamınan ince kumaş dokunmaz.
Ham ayva boğazdan kolay geçmez.
Ham demir dövülmez.
Ham hum edip durdu; kimse ne dediğini anlayamadı.
Hamala semeri yük olmaz.
Hamalın sırtındaki yük seyredene hafif gelir.
Hamam oğlanı gibi.
Hamama giren terlemeden çıkamaz.
Hamama giren terler.
Hamamda kurnaya, davulda zurnaya âşık oluyor.
Hamamda sıcaktan öleyazdım.
Hamamda türkü söylemek, gurbette övünmek kolaydır.
Hamaratlığı⁴¹³ tuttu adamın.
Hamaratlık gelip geçer; ama hasletlik⁴¹⁴ gelip geçmez.
Hamd olsun, bugün de karnımız doydu.
Hamile kadınlar çirkin kimselere ve yabani yaratıklara bakmamalı.
Hamsi kurban olur mu? Kanı da var canı da.
Hamsin, vur kütüğü yansın.
Hamur ile demiri birbirine karıştırma.
Hamur insan sağlığının temelidir.
Hamur yoğurur gibi yoğururum seni.
Hamur yoğururken hamur dışarıya taşarsa eve misafir geleceğine inanılır.
Hamura vurdum ersini, tandır yaktı çöreğin tersini.
Han hamam sahibi adamla çoban bir olur mu?
Han kapısı gibi açık (gelen geçiyor).
Han mı yaman, hancı mı görürsün.
Hana geldik yağmur durdu.
Hana koyan yok, saman çalan çok.
Hana koyan yok, saman otu çalıyor.
Hancı Hatib'in hanı gibi gelen giriyor, giden giriyor.
Hancı sarhoş, yolcu sarhoş; hesap kitap belirsiz.
Hançer bıçak aşılı olsun.
Hanemizde baykuş ötmesin de hangi kuş öterse ötsün.
Hanen ekmecli aşlı olsun, eşin döllü döşlü olsun.
Haneniz şen, sofranız bol olsun.

⁴¹² Halvet: Issız ve kapalı yer.

⁴¹³ Hamarat: Çok çalışan.

⁴¹⁴ Hasletlik: Huy.

Hangirdak.
Hangi akla hizmet ediyor?
Hangi akla hizmet ediyorsun da bilmediğin işlerle uğraşıyorsun?
Hangi akla kulluk ediyorsun?
Hangi bakkala tıraş oldun?
Hangi birini doyurayım, aç bir değil ki?
Hangi birini giydireyim, cıbrır bir tek değil ki?
Hangi birini sayayım, dert bir değil ki?
Hangi dağda kurt öldü de beni arayıp buldun?
Hangi dağda kurt öldü de beni arıyorsun?
Hangi dağda kurt öldü de buralarda kuzu dolaşılıyor?
Hangi gün vardır ki akşam olmadık?
Hangi hayvanın ve insanın alınında karışık renkli saç olursa o uğursuz sayılır, hiçbir işe götürülmez.
Hangi ineğin altına atsan emiyo.
Hangi ipliğini çeksen kırk yaması birden eline geliyor.
Hangi işe girse işin içinden sıyrılıp çıkıyor.
Hangi kumaştan olduğu belirsiz.
Hangi peygambere kulluk edeceğini bilemiyorsun.
Hangi rüzgâr attı da buralara geldin?
Hangi taş sertse git başını ona vur.
Hangi taşı kaldırsalar altından sen çıkıyorsun.
Hangi tavuğun bacağına bassan kanadı çırpınır.
Hangi yere varırsa varsın, sözü geçiyor.
Hangi yüzle kapıma geliyorsun ki?
Hangimiz birbirimizden daha farklıyız?
Hanım evladı, her yerde özel ilgi bekliyor.
Hanım evladıdır o, kulağından tutup her yere koşamazsın.
Hanım kırarsa kaza, halayık kırarsa ceza.
Hanımefendinin süksesinden geçilmiyor; ama ne yazık ki, yemeye ekmek bulamıyor.
Hanımlıktan haberi olmayanın evine ne hayrı olur ki?
Hanlarda bit pire içinde kalasın.
Hanya'yı Konya'yı anladın mı?
Hanya'yı Konya'yı öğrendik; ama iş işten geçti.
Hanya'yı konya'yı tanıyamamışız meğer.
Hanya'yı, Konya'yı daha sonra göreceğiz.
Hanya'yı, konya'yı göstereceğim sana.
Hap dedi, hüp dedi, sonunda çöp dedi.
Hapa hap karşı karşıya geliverdik.
Hapı yuttu.

Hapı yuttu artık, iflah olacağı yok.
Hapı yuttu artık; kendine kolay kolay gelemes.
Hapı yutunca öleceğini bekleme.
Hapını, sapını birbirine karıştırırandan uzak dur.
Hapır hupur, yarabbi şükür.
Hapırsa da köpürse de bu iş burada biter.
Hapishane kaçkını, ne zaman nerede olacağı belil olmaz.
Har vurup harman savurma, aklını başına topla.
Har vurup harman savurma, verepte⁴¹⁵ kağını devirme.
Har vurup harman savurmanın da bir sonu gelir.
Har vurup harman savurursan sonun çabuk gelir.
Har vurup harman savuruyorsun, sonunda kendini kavuruyorsun.
Harabe deyip geçme, otur geçmişini düşün.
Harabenin de bir tüneği vardır.
Haraç vermeyinen haraç ödenmez.
Haram bir şeyi ağzına sürmüyor.
Haram katmadan mal çoğalmaz.
Haram olsun, hart olsun; karaciğerine dert olsun.
Haram yemedim ki, karnım ağrısın.
Haram yiyen onmaz.
Harama el sürme.
Harama göz dikme.
Harama uçkur çözme.
Haramın temeli olmaz.
Haramzade pazar bozar, helalzade pazar kurar.
Hararetin başına vurmuş senin.
Harbi konuşmak dürüstlüğün harcıdır.
Harcadığına değil, harcandığına bak.
Harcamak kolay; ama kazanmak zordur.
Harçsız duvar gibi hemen yıkılıverme.
Hareket olmayan yerde bereket olmaz.
Hareket olmayınca bereket olmaz.
Harekette bereket vardır.
Harı başına vurmuş, gördüğüne saldırıyor.
Harı geçmiş adamdan korkulmaz.
Hariçten gazel okuma, el âleme bildiğini söyle.
Hariçten gazel okuma, şöyle yakına gel yakına.
Hariçten gazel okumak kolaydır.
Harman demek devran demektir.
Harman ortası, döven tahtası.
Harman sonu, ambarın yanı.

⁴¹⁵ Verep: Dik bayır, yamaç.

Harman sonu dervişlerindir.
Harman süren öküzün ağızı bağlanmaz.
Harman sürmek (dövmek) keçinin işi değil.
Harman yelinen, düğün bayram elinen olur.
Harman, ben oraya varmam, varsam da durmam.
Harmana gelen porsuk dirgenin ceremesini çeker.
Harmana gidip açlıktan kuru nohutları kemiresin.
Harmanda dirgen yiyen sıpa, yılına kadar acısını unutmaz.
Harmanı öyle bir günde savurdum ki, çeç bende kaldı, saman uçup gitti.
Harmanı yakarım diyen orağa yetişmemiş.
Harmanımı sel aldığına yanmıyorum, aklımı yel aldığına yanyorum.
Hart hart kaşınıyor; kaşındıkça düşünüyor.
Hartası⁴¹⁶ hurtası olmadan konuşuyor.
Hasbekli'nin bağı var, yaprağının zağı var.
Hasbihal etmenin de yeri, zamanı vardır.
Hasetinden çatlayıp ölesin.
Hasıdayı⁴¹⁷ yapmak ustalık ister.
Hasılatı görmeyince tarlana iyi deme.
Hasım hasmını tanır.
Hasımın hasıma, hısımin hısıma ne zaman ne yapacağı belli olmaz.
Hasır kamışından şeker çıkmaz.
Hasıraltı ederek işi kapalı tuttu.
Hasırlı oda bazen halılı odaya meydan okur.
Hasisliğine kimsenin diyeceği yok.
Hasmın karınca olsa bile merdane davran.
Hasmını küçük görme.
Hasret çekesin inşallah!
Hasret kavuşturan hasretine kavuşsun.
Hasretin gözünde kala.
Hasretliğini çektiklerine kavuştu artık, yüzü gülüyor.
Hasta ol benim için, öleyim senin için.
Hasta olmayan sağlığın kadrini bilemez.
Hasta yatan değil, eceli gelen ölür.
Hasta, çorba koymaz tasta.
Hastalandığından beri ağzına bir şey koymadı.
Hastalığı savuşturduk da borcu derdi savuşturamadık.
Hastalığın, dertlerin çere çöpe; seni bir güzel öpe.
Hastalık da bizim için, ölüm de bizim için.
Hastalıktan sonra onun kafasında epeyce eser kaldı.

⁴¹⁶ Harta: Sırasız, saygısız davranışlarda bulunma.

⁴¹⁷ Hasıda: Çorum yöresinde yapılan özel bir tatlıdır.

Hastaya bakmaktansa hasta ol daha iyi.
Hastaya hal sorulmaz.
Hastaya yatak sorulmaz.
Hastayı bilirim ben, bir dilim elma başında bir hafta bekler.
Hastayken insanın zihni açık olmuyor.
Haşat olmak.
Hata etme, bataklığa gitme.
Hata ettiğine yanma, dönmediğine yan.
Hatamı anladım; ama iş işten geçti.
Hatamızı onarmaya çalıştık; ama bir türlü beceremedik.
Hatap Boğazı, Koparan, Hacılar Hanı geçitleri eşkıya Katil İlyas'tan;
Cerit'in Bel de K r Dede'den⁴¹⁸ sorulur.
Hatap Boğazı'nı, K re Beli'ni geçmeden Alaca'ya az kaldık deme.
Hatasını hemen yüzüne  arttım, gene de yüzü kızarmadı.
Hatasız kul olmaz.
Hatasız kul olmaz, önemli olan yapılan hatayı anlayabilmektir.
Hatasız kul olmaz; önemli olan hatadan d neabilmektir.
Hataya düşmek bir ayıp, dönmemek iki ayıptır.
Hataya düşmeyen kul olmaz.
Hataya düşmeyen kul olmaz; her kul hatadan kurtulamaz.
Hatır g n l bilmeyenden, doğru yola gelmeyenden uzak dur.
Hatır g n l bilmez.
Hatır g n l bilmiyorsan sana ne diyeyim?
Hatır g n l saymadın, ortalıkta kırılmadık bir Şey koymadın.
Hatır g n l saymıyor; bildiğinden caymıyor.
Hatır g n l tanımıyor; kendisini kınamıyor.
Hatır için çiğ tavuk da yenir.
Hatırı kırılmasın diye yüzüne duramadım.
Hatırımı kırmadın yalnız; her Şeyi bitirdin.
Hatırına katlandım, üzerime düşeni yaptım.
Hatırınan satırı birbirine karıştırma.
Hatırla domuzu, hazırla topuzu.
Hatırla gönülle yapılan işin sonunda bir pislik çıkar.
Hatib'in handan yukarı gidiver, aradığını bulursun.
Hatip mehleli (mahalleli)  aputbaşlar, önüne gelene kulp takar.
Hattatın kaleminden çıkarıp yazmış seni.
Hattımı hududunu bil.
Hatun, hatunluğunu bilir.
Hava aldı artık, avucunu yalar.
Hava atıp durması, babasının parasıyla.
Hava basmayınan hedefe varamazsın.

⁴¹⁸ Katil İlyas, K r Dede, Musa  avuş, Kurtuluş Savaşı yıllarında  orum yöresinin ünlü eşkıya-larıdır.

Hava çok basık, nefes almakta zorlanıyorum.
Hava kaçırmaynan kendini temize çıkaramazsın.
Hava tipiye çevirmeden Küre⁴¹⁹ Beli'ni geçelim.
Havada akreni ile uçmayan kuşun sesi havadan değil, tavadan gelir.
Havada bulut yok deyip yağmur yağmayacağını sanma.
Havada kanadı var, denizde kuyruğu, karada ayağı kolu.
Havadaki buluttan nem kapan birisin sen.
Havadaki buluttan nem kapıyor.
Havadan civadan söz etme, gerçeklerden söz et.
Havadan para kazanmak öyle kolay ve herkesin harcı değil.
Havadan sudan söz etme, dilinin altındaki baklayı çıkar.
Havagazı vermekle havamızı alırız.
Havalar soğuyunca yatakta bile buydum.
Havaleli yüküen viraja dörtlü girilmez.
Havan dövücünün hink deycisi.
Havanda su dövüp durma, yağ çıkartamazsın.
Havanda su dövüyor?
Havayı alırsın, gene olduğun yerde kalırsın.
Havanın gözü yaşlı, ha yağdı ha yağacak.
Havanın güneşine aldanma.
Havari misin de hava atıp duruyorsun?
Havasına bak, suyuna bak; bir de şu huyuna bak.
Havasından yanına yaklaşılmıyor.
Havaya kılıç sallayıp durma, kendine gel.
Havayı yel azdırır, cahili el azdırır.
Havaynan cıva.
Havaynan cıva, daha söylemeye gerek yok.
Havınan⁴²⁰ kavı⁴²¹ birbirine karıştırma.
Havlamasını bilmeyen köpek sürüye kurt saldırır.
Hay Allah kahretsin!
Hay Allah müstahakını versin.
Hay babanın çarkına tüküreyim
Hay hayı gitmiş, vay vayı kalmış.
Hay huyunan ömrün geçe.
Hay huyunan ömür geçmez.
Hay soykana kalmaya.
Hayale dalarsan gerçeği göremezsin.
Hayale kapılma, aklını başına topla.
Hayali ile avunsun, gerçeği görmesin.

⁴¹⁹ Küre: Çorum-Alaca arasında bir köy.

⁴²⁰ Hav: Kimi kumaşların yüzündeki ince tüy.

⁴²¹ Kav: Çakmaktaşlarının birbirine vurulmasıyla çıkan kıvılcımdan tutuşan kupkuru bir madde. Çoğunlukla mantardan oluşur.

Hayalin kucağına hakikat oturmuş.
Hayasız!
Hayat beni hallaç pamuğu gibi durmadan attı.
Hayat çarkı döne döne insanı un ufak eder.
Hayat hep inişli çıkışlıdır; ne zaman nerede, başına ne geleceği bilinmez.
Hayat hep inişli yokuşludur.
Hayat hep öyle toz pembe değildir.
Hayat her zaman hep yemyeşil değil.
Hayat memat (ölüm kalım) meselesinde sen de yerini alacaksın.
Hayat öykümü hep bir sır gibi sakladım.
Hayat tatsız tuzsuzlaştı.
Hayata tutunmaya çalışıyor.
Hayatı gitmiş, bayatı kalmış.
Hayatın baharı çoktan geldi de geçti.
Hayatın tadı meyve tadına benzemez.
Hayatta har zaman kendini koruyacağın bir siperin olsun.
Hayatta hep tedbirli ol.
Hayatta övünecek, sahip çıkacak bir kıymığı bile yok.
Haydan gelen huya gider.
Haydan gelen huya gider, selden gelen suya gider.
Haydar Pehlivan⁴²² güreşleriyle memlekete şan şeref verdi.
Haydarbağlıye gidip de karlı pınardan su içmemek olur mu?
Haydi anlat, bizi merakta bırakma.
Haydi çek arabanı şuradan!
Haydi dalgalan sende ay yıldızlı kırmızı bayraklar gibi.
Haydi defol!
Haydi gene keyfin yerinde.
Haydi göreyim seni, toplumda kendine bir yer edin.
Haydi hayırlısı olsun.
Haydi nasıl çıkarsan çık bu işin içinden.
Haydi oradan defol git!
Haydi yaylan da git.
Hayınlık yapanla hak yiyen hotum hotum hortlasın.
Hayır beklediğin yerden şer de gelebilir.
Hayır beklersin şer çıkar.
Hayır dile komşuna, hayır gelsin başına.
Hayır dualarını esirgeme benden.
Hayır gördüğün yere nankörlük etme.
Hayır hasenat⁴²³ sahibi olmak.
Hayır işe fesat karıştırma.
Hayır işe nifak sokan çok olur.

⁴²² Haydar Pehlivan, Palabıyık köyündendi. Genç yaşta öldü.

⁴²³ Hasenat: İyi, yararlı, güzel işler.

Hayır işin sürüncemede galması eyi olmaz.
Hayır meymanat yok.
Hayır sahibiyen bir gün bir karşılığını görürsün.
Hayır yanların kuruya.
Hayır yapmanın sonu yoktur.
Hayırda da bir hayır vardır.
Hayırla hasetliği karıştırma.
Hayırlı evladın var malı neylersin, hayırsız evladın var malı neylersin?
Hayırlı işler uğruna gayret sarfetmekten geri durma.
Hayırlı olsun, uğurlu olsun, her şey gönlünüzce olsun.
Hayırlı yerden kapılar açılsın.
Hayırlısı ile eve bir kavuşabilseydik.
Hayırlısı neyse o olsun.
Hayırsız evlat, “Babamın öleceğini bilseydim, onu bir dilim ekmeğe satardım” demiş.
Hayırsızdan hayır bekleme.
Haylaz döveni, dalkavuk öveni, hergele söveni sever.
Haylazlığı huy edinen, cezayı çul edindir.
Haylazlık etme, senden daha haylazına çatarsın.
Hayli bir zaman kaçtı; ama sonunda yakalandı.
Hayret edecek ne var bunda?
Hayrete düştü, şaşırıp kaldı.
Hayrın kabul ola.
Hayrın sonu alamettir.
Hayrını bulmayasın.
Hayrını gör, inşallah işine yarar.
Haysiyetli, onurlu insan her yerde asilliğini gösterir.
Haysiyetsize haysiyet öğretemezsin.
Haytadan⁴²⁴ yiğitlik, kahramanlık bekleme.
Haytalık onurlu insanın harcı değildir.
Hayvan bile hayvanlığını bilir; ama insan hayvanlığını bilmez.
Hayvan gibi bir adam.
Hayvan yularından, insan ikrarından tutulur.
Hayvanda arıklık (zayıflık), insanda züğürtlük ayıptır.
Hayvanda kırattan, insanda görenden sakın.
Hayvandan tulum çıkarmak her kasabın işi değildir.
Hayvanı yular, bağı tımar zapteder.
Hayvanın alacası dışında, insanın alacası içinde.
Hayvanlara nazar değerse, nazarı değen insan o hayvanın ağzına tükürmelidir.

⁴²⁴ Hayta: Osmanlı döneminde paralı asker.

Hayvanları erkenden yemle, tımar etmeye başla.
Hayvanlaşıp durma.
Hayvanlık aldatanda değil, aldanandır.
Hazır cevaphıynan herkes başa çıkamaz.
Hazır mezar bulsa hemen içine girecek.
Hazır mezarın ölüsü gibi her işi elden bekliyor.
Hazır ocak, kurulmuş tezgâh.
Hazır yemeye mal mı dayanır?
Hazır yiyeviden insana hayır gelmez.
Hazıra dağ dayanmaz.
Hazıra hanak, pişmiş konak.
Hazıra hanık, sofraya konuk.
Hazıra konmuş, hazırdan yiyor.
Hazırlığını yapmadan yola çıkma.
Hazin hazin söyleme, beni ağlatacaksın.
Hazinen olsa da, hazır yemeye dayanmaz.
Hazreti Ali'nin kılıcı ona hasım olsun.
Hazreti Ali'nin kılıcına uğrayasın.
Heba etme kazandıklarını, emeğinin değerini bil.
Hecin devesi⁴²⁵ gibi hörgücünü gösterip durma.
Heder etmek.
Hedik kaynatınca bol bol yağmur yağarmış.
Hekim kim? Başına gelen.
Hekim seyahate çıkmış, yerine limonu bırakmış. Eczacı ben de gi-
diyorum demiş, elmayı vekil etmiş. Haberi duyan soğanla sarımsak
küplere binmişler.
Hekimden sorma, çekenden sor.
Hekimsiz, hâkimsiz yerde durma.
Helal olsun adama, ekmeğini taştan çıkarıyor.
Helal süt emmiş birine düşersin inşallah.
Helal süt emmiş biriyle evlenirsin inşallah.
Helal ye, hakkını ye, kazancını ye, az ye.
Helalzadeler yoldaşın olsun.
Hele bir "can çıktı" yemeği yiyelim. Gerisini sonra düşünürüz.
Hele bir ayağı yer ede, gör ki sana ne ede?
Hele bir düşmeye gör, gör başına neler gelir?
Hele bir sabaha erişelim, bakalım neler olacak?
Hele bir sır duysun, götürüp yedi mahalleye satar.
Hele bir tadına varabilsen, bir daha doyamazsın.
Hele bir tat baklavanın tadını, bir daha unutamazsın adımı.
Hele biraz para şıkırdat, aç it gibi peşinde dolaşır.

⁴²⁵ Hecin devesi: İki hörgüçlü deve.

Hele bunu bir tuzlayalım da kokmasın.
Hele önce bir daranı alalım bakalım.
Hele önce bir kozumuzu paylaşalım.
Hele sen bir kapıyı aç da sözün gerisi gelir.
Hele şu kavga bitsin, ortalık düzelsin ki, ne yapacağımıza ondan sonra karar verelim.
Hele şuna bak şuna!
Hele şunun yediği naneye bak.
Hele şükür, çok şükür; bu günleri de gördük.
Hele yürü bakalım devran sizindir.
Helkeyle pınara git, doldurmadan geri gel; ben de şaştım bu işe.
Helva dövenin hık deyicisi.
Helva ol demekle un, şeker helva olur mu?
Helvacı kabağı gibi ne sırtıp duruyorsun öyle?
Hem atı dövüyor hem eşeği; hem yorganı dövüyor hem döşeği.
Hem İsa'yı hem Musa'yı memnun etmeye çalışıyorsun; ama bir türlü beceremiyorsun.
Hem kel hem fodul.⁴²⁶
Hem kız hem baldırı düz hem de ucuz olur mu.
Hem nalına vuruyor hem mihına.
Hem nalına hem mihına vur bakalım vurabildiğin kadar.
Hem sağır hem sığır.
Hem suçlu hem güçlü.
Hem şamdan temizlenir, hem pilav yağlanır (iki başlı iyilik).
Hem temiz hem semiz.
Hem ziyaret hem ticaret.
Hem zurna hem peşrev.
Hemen hemen gelmek üzere.
Hemen yola çıkacağım diye böbürlenme, ufacık bir çakıl taşı seni engeller.
Hep bana, hüp bana diyor.
Hep bir ağızdan konuşmayın ki, kimin ne dediğini anlayabileyim.
Hep birden cıvıldaşırsak kimse kimsenin sesini duymaz.
Hep biz konuşuyoruz, âşık susuyor; hele bir de âşığı dinleyelim.
Hep deli hüp deli beşikteki de başını sallıyor.
Hep deli, hüp deli; içi şaraplı küp deli.
Hep deli, hüp deli, ne yapsın sana veli?
Hep eller seni gütmesin; biraz da sen elleri güt.
Hep kendi havasına gidiyor, bırak nereye giderse gitsin.
Hep kendin düşünme, başkalarını da düşünceye sevk.
Hep kendin yeme, ele de pay bırak biraz.

⁴²⁶ Fodul: Başaramayacağı işleri yapmaya heveslenen kimse.

Hep onun bunun hakkında konuşma. Biraz da kendine gel.
Hep üst başa değil, biraz da alt başa oturmayı öğren.
Hepimiz birden hayret edip kaldık.
Hepimizin birbirimizden farkı yok.
Hepsi sapısilik insanlar.
Her acı geçer de ciğer acısı⁴²⁷ geçmez.
Her acıya, her zorluğa hazırlıklı olacaksın.
Her adam aynı boyayla boyanmaz.
Her adam bir olmaz, her çiçek gül olmaz.
Her adam kaşığı yapar ama sapını ortasına getiremez.
Her adama selam vermek caiz değildir.
Her adamın karnında ne olduğunu bilemezsin.
Her ağacın bir gölgesi vardır.
Her ağacın dalından düşen ölmez de buğday dalından düşen ölür.
Her ağacın meyvesi olmaz.
Her ağaçtan ağıl olmaz, el evladından oğul olmaz.
Her ağaçtan kaşık, her saz çalandan âşık olmaz.
Her ağlayanınan ağlanmaz.
Her ağrıyan yere neşter vurulmaz.
Her ağsayanı topal belleme.
Her ağzın ölçüsü bir değildir.
Her ailede bir koç kükrer.
Her ailenin bir kınalı koçu vardır.
Her akıl bir olsa, bağ kıyını neylesin?
Her akla geleni işleme, her ağacı taşlama.
Her aklına geleni, her düşündüğünü ele söyleme, biraz da kendine sakla.
Her akşamın bir sabahı vardır.
Her ana yavrularına kanat açar.
Her anahtar her kapıyı açmaz.
Her anlattığınla şok ediyorsun beni.
Her arkadaşın ardından gitme. Götürür seni bir yardan atar.
Her aşın kaşığı gibi her yere burnunu sokuyor.
Her at bir kamçıyla kovulmaz.
Her ateşin kahrını çekmek neyse ama, tezek dumanının kahrını çekmek zor.
Her avucun ölçüsü bir değildir.
Her ayları unutsan da üç ayları unutma.
Her babayığidin harcı değil.
Her bacanın dumanı birbirine benzemez.

⁴²⁷ Ciğer acısı: Evlat acısı.

Her balın ayrı sineği vardır.
Her başarının ardında bir kadın vardır.
Her bayan Mart ayına benzer. Bir bakarsın erkeğin yüzünü ısıtır, bir bakarsın sırtını üşütür.
Her bekâr bir değildir; bekâr vardır ehildir, bekar vardır cahildir.
Her bildircinin eti yumuşak değildir ha!
Her bildiğini söyleme, her söylediğini bil.
Her bildiğini, duyduğunu dallandırıp budaklandırma.
Her bir tarladan ayrı taş, ayıklamak için uğraş.⁴²⁸
Her biri bir başka oyun yaptı, adamı şaşkına çevirdiler.
Her boyaya girip çıkmakla boyacı olamazsın.
Her boyunduruk her öküze göre değildir.
Her cambaz ayrı bir ipte oynar.
Her çibanın ucunda bir patlama noktası olur.
Her çiçek koklanmaz.
Her çok azdan oluşur.
Her çöplükte bir pislik bulunur.
Her çöpü atacak bir çöplük bulunur.
Her çürüyen kokmaz.
Her dağın kendine göre dumanı, her işin bir zamanı olur.
Her damardan kan alınmaz.
Her deliğe elini sokma; ya yılan çıkar, ya çıyan.
Her derde deva ilaç gibisin.
Her derdi içine atıyor, derdini kimseyle paylaşmıyor.
Her derdi, her sorunu büyük bir iş yapmayalım.
Her derdin dermanı bulunur, her iş biter; fakat kösenin sakalına çare bulunmaz.
Her derdin ilacı ben değilim ki.
Her dereye bir değirmenim olsun istiyor.
Her derenin başını bir belen keser.
Her dert beni buldu ağladım, sonunda başıma karaları bağladım.
Her duvarda yüzlerce tezek, kimin ağzını büzek.
Her duyduğuma inanırsam dünyayı yıkasım geliyor.
Her duyduğunu anlamak için bu kadar meraklı olma.
Her duyduğunu ele söyleme, laf kulaktan kulağa gider.
Her duyulan laf meydana konmaz.
Her dünür gelene dudak bükme kızım, evde kalırsın.
Her düşüş bir öğreñiştir.
Her evin gözle görünmeyen bir bekçisi vardır.
Her evin önünde halay çekilmez.
Her evliya, her ermiş, çevresine hayır ve bereket dağıtır.
Her firavunun bir Musa'sı vardır.

⁴²⁸ Mirasçılar için söylenen söz.

Her gecenin bir sabahı vardır.
Her geçen gün derdi içine damla damla dolduruyor.
Her gelen günü geçmişinden beter olasıca.
Her gıdaklayışında tavuğa yem verilmez.
Her girişime engel olup dinamitleyip durma.
Her gittiğin yere bir ev yap.
Her gönül bir aslan yatağıdır.
Her gönülde bir aslan yatar, benim gönlümde bin aslan yatar.
Her gönülde bir aslan yatar, sonunda her ikisi de batar.
Her gördüğün bayana sulanıp durma.
Her gördüğün cübbeliyi âlim belleme.
Her gördüğün kazana kaşığına daldırma.
Her gördüğün sakallıyı deden sanma.
Her gördüğüne dikleşip durma, bir gün ağzının payını alırsın.
Her gördüğüne dil uzatma.
Her gördüğüne uçkur çözmeye çalışıyor.
Her gördüğüne matrak geçme, ağzının payını verirler.
Her gördüğünü görme, ele bir şey söyleme.
Her gurka yatan civciv çıkarmaz.
Her gurka yatan istediği cücüğü çıkartamaz.
Her güleninen gülünmez.
Her gün aş istiyorsan her gün iş gör.
Her gün bal, baklava, börek yesen ondan da bıkarsın.
Her gün başka hüsrana uğrayasın.
Her gün cızbızınan karın doyurulmaz.
Her gün durmadan car car ötüp duruyor.
Her gün eğlenme, bir gün de ağlarsın.
Her gün gelip elin iş yerinde yemleniyor.
Her gün her gün papaz pılav yemez.
Her gün konu komşuya avuç açıp dilenesin.
Her gün omaç⁴²⁹ yiyen, omaçtan da usanır.
Her günah papaza söylenmez.
Her günün bayram olsun, seyran olsun.
Her güzel herkese güzel değildir, asıl güzel gönlün sevdiği güzeldir.
Her güzeli avlanacak keklük sanma.
Her güzelin bir kusuru vardır, her ormanın bin kuru su.
Her güzelin gönlünde bir aslan yatar.
Her güzelin hastasıyım, her gönülün ustasıyım.

⁴²⁹ Omaç: Yörelere göre çeşitli yapılış şekilleri olan bir yemek türü. Doğanmış yufka ekmekler yağda kızartılır. Bazen buna yumurta da eklenir. Kimi yerlerde yoğurt, pekmez, kızartılmış ekmek katılır. Çorum yöresinde genellikle çobanlar için yapılır. Yufkaya sarılarak dürüm haline getirilir.

Her hata herkesin yüzüne vurulmaz.
Her hayvan biniye gelmez.
Her hayvanı üzerine basmayla öldüremezsin.
Her hesabın bir zamanı vardır.
Her horoz her çöplükte ötmez.
Her horoz kendi çöplüğünde kubarır.
Her horoz kendi çöplüğünde öter.
Her iki dünyada Allah size murat versin.
Her ikisine de maşallah, Rabbim dirlik verir inşallah.
Her inişin bir yokuşu, her yokuşun bir inişi vardır.
Her insan bir sır sandığıdır.
Her insana bel bağlama.
Her insanı koruyup kollayan bir bekçi vardır.
Her insanın bir bahtı vardır. Bu baht değişir mi bilinmez. Değişim olsa bile zamana, koşullara bağlıdır.
Her insanın yalan ve hile yollarını öğrenmesi gereklidir ki, insan yalan ve hileden korunmasını öğrenebilsin.
Her istediğini elde etmek öyle çok kolay değil.
Her iş bitti de iş leğen örtüsüne mi kaldı?
Her iş itikada bağlıdır.
Her iş olacağına varır.
Her iş yağlı yemek değildir.
Her iş yapanın bir eksiği, yanlışı olur.
Her iş, her zaman tıklarında yürümez.
Her işe burnunu sokma, ya işten olursun ya da burnundan.
Her işe eli yeldirme, biraz da kendin yel.
Her işe girmeden önce her işi hesap kitap edeceksin.
Her işe, her yere burnunu sokma.
Her işi zora koşuyor, her işi yokuşa sürüyor.
Her işin başı sağlıktır.
Her işin bir bedeli vardır.
Her işin bir erbabı⁴³⁰ vardır.
Her işin bir hamallığı vardır.
Her işin bir sorumlusu vardır. Gerçeği oradan öğrenebilirsiniz.
Her işin gönlünce, hayırlı olsun.
Her işin hakkından gelmeyi biliyor.
Her işin hayırlısı barıştır.
Her işinde sürekli fire veriyorsun.
Her işte bir hayır vardır.
Her işte rizikoyu göze alacaksan.

⁴³⁰ Erbab: Usta, işini iyi yapan.

Her işten boşa çıktık, yaptığımız tandırları yıktık.
Her ite kemik atılmaz.
Her iyiliğin, her kötülüğün bir bedeli vardır.
Her kabağın her dalı ayrı uzunluktadır.
Her kadın evi ocağı için saçını süpürge etmez.
Her kadın gerçek yüzünü göstermez.
Her kadın sakız çiğner; ama çatlatamaz.
Her kadın sakız çiğner; ama Elekçi kızını tadını çıkarır.
Her kafadan bir ses çıkmasın.
Her kafadan bir ses geliyor.
Her kale her top ile yıkılmaz.
Her kanatlıdan⁴³¹ her kağrı, her araba geçemez.
Her kanatlımın gelip geçenle ilgili nice öyküsü vardır.
Her kapının anahtarı ben olamam ki.
Her kapının anahtarı, kilidi başkadır.
Her kapıyı her gün çalma, ayağını kes biraz.
Her karanlığın bir aydınlığı vardır.
Her kaşığın kısmeti bir olmaz.
Her kazılan yerden su çıkmaz.
Her kimin bağı var, yüreğinde dağı var.
Her kişinin, her ailenin, her toplumun bir sırrı vardır.
Her konuda herkesi ayıplamak seni küçültür.
Her konuda, her olayda zeytinyağı gibi üste çıkıyor.
Her konuk kısmetiyle gelir.
Her konuşanın, her akarsuyun önünü kesmeye çalışma.
Her konuyu laf etme, lafla peynir gemisi yürümüyor.
Her koyun kendi bacağından asılır ise de, korkusu âleme sirayet eder.
Her koyundan umduğun yapağıyı bulamazsın.
Her koyunun kuyruğundan yağ çıkmaz.
Her kördüğümü çözmek her adamın harcı değildir.
Her kötülüğün sebebi cehalettir.
Her kötünün yedi komşuya zararı olur.
Her kötünün zulmü kendinedir.
Her kurdun düşünde gördüğü kuzu başkadır.
Her kurtlu mercimeğin bir kör alıcısı vardır.
Her kuş her ağaç dalına konmaz.
Her kuş sürüsü cıvıl cıvıl ötemez ki!
Her kuşun eti yenmez.
Her kuyuya taş atılmaz.
Her kükreyen aslan değildir, kimileri korkaklığından kükrer.

⁴³¹ Kanatlı: İki kanadı olan büyükçe avlu kapısı.

Her külfet bir nimet içindir.
Her leke kolay çıkar da alın lekese kolay çıkmaz.
Her memeden süt sağılmaz.
Her milletin iyisi iyidir.
Her misafiri gör evliya, aç kapını al avluya.
Her molla kendi bildiğini okur.
Her muhabbetin sonu hayırlı bitmez.
Her ne tuttuysan niyetin kabul ola.
Her ne yumurtası olursa olsun, güneşe tutulursa dolu yağar.
Her nebattan yağ çıkmaz.
Her nimet bir hizmetin karşılığıdır.
Her nimetin bir külfeti vardır.
Her odun (yanınca) herkesi ısıtmaz.
Her okuduğunu su gibi ezberliyor.
Her olayı, her sözü teraziye vurdum; şaşırıp kaldım.
Her olayın bir görünen dış yüzü, bir de görünmeyen iç yüzü vardır.
Her olura olmaza kulak asma.
Her ödünç verdiğini geriye dönecek sanma.
Her öleninen ölünmez.
Her önemli işin ardında bir yığın para dönüyor.
Her önüne gelene saldırma, sana da bir saldıran bulunur.
Her ötene (ağlayana) ödün verilmez.
Her sabah besmeleyle açılır dükkânımız, Hak'ka iman ederiz fütüv-
vettir şanımlarımız, Eğrisi varsa bizden, doğrusu elbet sizin, Hilesi hurdası
yok, helalinden malımız.
Her sabah besmeleyle açılır dükkânımız, Hazreti Sultan-ı Pak'tır piri-
miz, üstadımız.
Her sabahın bir akşamı, her akşamın bir sabahı vardır.
Her sakaldan bir tel çekseler, köseye bir yığın sakal olur.
Her saltanatın bir sonu vardır.
Her sarıldığın sana yâr olmaz
Her sızı diner de evlat acısının verdiği sızı dinmez.
Her sorunun çözülmesinin bir yolu yordamı vardır elbette.
Her söz, her yerde uluorta söylenmez.
Her sözden, her olaydan ibret almasını bileceksin.
Her sözü aşağıdan al, aşağıdan.
Her sözü bin batman gibi ağırdır, insanı ezer geçer.
Her sözün dibi doruğu yoktur.
Her suyun dibi görülmez.
Her sürüye bir kösemen⁴³² gerekli.
Her şakanın altında bir ciddiyet yatar.
Her şakanın altında bir gerçek yatar.

⁴³² Kösemen: Öncülük eden.

Her şapkalıyı erkek sanma, her yazmalıyı kadın sanma.
Her şehirden bir deli getirin, Çorum'dan tuttuğunuzu getirin.
Her şey artık canıma tak etti.
Her şey ateş pahası.
Her şey dışardan görüldüğü gibi değildir.
Her şey dünden hazır.
Her şey eskisinden daha beter oldu.
Her şey gelir geçer, zamanını hoş geçirmeye bak.
Her şey göz önünde, kimsenin kimseye diyeceği yok.
Her şey her yerde, herkesle ulu orta konuşulmaz.
Her şey hesabınan, dut avuç avuç yenir.
Her şey incelikten, insan kabalıktan kırılır.
Her şey karman çorman oldu.
Her şey olur biter, yalnız kösenin sakalı bitmez.
Her şey onun başının altından çıkıyor.
Her şey pazardan alınmaz. Her insanın elden alacağı, öğreneceği bir şey vardır.
Her şey rüya gibi geldi geçti.
Her şey suyunu çekti, elimizde avucumuzda bir şey kalmadı.
Her şey unutulur da, iyilikle kötülük unutulmaz.
Her şeyden el çektim; ama elim kolum kurtulmuş değil.
Her şeyden kısılır da boğazdan kısılmaz.
Her şeye omuz silkip aldırılmamakla hayatta hiçbir yere varamazsın.
Her şeye paha biçebilirsin; ama her insana paha biçemezsin.
Her şeyi aynı çengele asma.
Her şeyi başına dert etme, her derdin bir çaresi bulunur.
Her şeyi başına kakınc etme.
Her şeyi baştan açık konuşmazsan, sonunda hırgür çıkar.
Her şeyi bir yana süpürüp yeni baştan başlayalım.
Her şeyi demlenmeye, dinlenmeye bırakmalısın.
Her şeyi dipli bucaklı.
Her şeyi duymayacaksın, görmeyeceksin, söylemeyeceksin.
Her şeyi fısıltıyla anlatıyor; ama ben hiçşir şey anlamıyorum ki.
Her şeyi gırtlığımızıza getirdin artık.
Her şeyi hafiften alma; ağırlığını biraz ortaya koy.
Her şeyi kendine dert etme.
Her şeyi kendine kuruntu etme.
Her şeyi kendisine kapris yapıyor.
Her şeyi kılıfına uydurmak öyle kolay değildir.
Her şeyi tamir edebilirsin; ama kırılan kalbi tamir edemezsin.
Her şeyi unutsan da çiğdem aşını unutma. Çünkü o, bir yaşamın baş-

langıdır.
Her şeyi vücudunda taşıyabilirsin de, rakıyı taşımak zordur.
Her şeyi yüz üstü bırakıp gittiler.
Her şeyimi kaybedebilirim; ama kişiliğimi, kimliğimi kaybedemem.
Her şeyin astarı, kumaşı sorulmaz.
Her şeyin başı sağlıktır.
Her şeyin bir harmanı vardır.
Her şeyin bir kararı vardır.
Her şeyin bir vakti vardır, her şey takdir olunan kadar olur.
Her şeyin bir vakti vardır, horoz bile vaktinde öter.
Her şeyin bir yolu yordamı vardır.
Her şeyin değerini düşürebilirsin; ama sakın insanların değerini düşür-
meye kalkışma.
Her şeyin dibini, köşesini fazla karıştırma.
Her şeyin ölçüsü herkese göre değişiktir.
Her şeyin yenisi, dostun eskisi iyidir.
Her şeyin yokluğu yokluktur, dostun yokluğu ayrı boşluktur.
Her tanıdığına metelik verme, kendi başına iş açarsın.
Her tarladan ayrı taş, haydi nasıl uğraşırsan uğraş.
Her taş baş yarmaz, baş yaracak taş her elde bulunmaz.
Her taş yerinde ağırdır.
Her telden çalıyor.
Her telden çalmayınan herkesi hoşnut edeceğini sanma.
Her terazi doğru tartmaz.
Her tilkiye her tavuk nasip olmaz.
Her tökezleyen düşmez.
Her ufacık olayda çığlık koparmanın ne anlamı var?
Her ürün, her bitki bir derde şifadır.
Her üşüyen donup ölmez.
Her vardığın yerde bir ağırlık bırak.
Her vardığın yerde kulak kabartma, kulağına ya yılan girer ya çıyan.
Her vardığın yeri mekânın belleme.
Her yana kök saldığı gibi, iyice dallanıp budaklandı.
Her yangıyı söndürebilirsin de yürek yangısını söndüremezsin.
Her yanı küflenmiş, artık eli kolu tutmuyor.
Her yanı sapasağlamdı, birden çürümeye başladı.
Her yanımız sularla çevrili, ne yapacağımızı biz de bilemiyoruz.
Her yazıyı herkesin sökmesi mümkün değildir.
Her yer bağlık bahçelik, her yer altın gümüş akçelik.
Her yerde bir koşu var, herkesin bir haber kuşu var.
Her yerde densizlik yapma.

Her yerde her şey ateş pahasına.
Her yerde her zaman dikbaşlılık edersen, bir gün de başının yarıldığını görürsün.
Her yerde, her işte güçlük çıkarmak sana ne kazandırıyor ki?
Her yerde, her zaman konuşmak gerekmez, sükût kalmasını da bilmelisin.
Her yerde, her zamanda, her işi çekip çevirmek kolay değil öyle.
Her yere burnunu sokma, bir gün biri kırar.
Her yeri, herkesi güllük gülüstanlık içinde sanma.
Her yıl eline yüzüne beş ton sıva sürüyor.
Her yıl masraflar daha çok kabarıyor.
Her yiğidin bir yoğurt yiyişi vardır.
Her yiğidin gönlünde bir güzel yatar.
Her yolun başında seni görüyorum.
Her yolun uşağı olursan, elinen geçinmek kolaydır.
Her yorulana bir han yapılmaz.
Her yorulduğumuz yere han yapılmaz.
Her yörenin âdeti yasa sayılır.
Her yükü her eşek taşıyamaz.
Her yüze güleni dost sanma.
Her zalımın bir zulmü vardır.
Her zaman balla börekle beslenmek olmaz. Kendini acı soğana, acı bibere de alıştırmış.
Her zaman bu keyfi bulamazsın.
Her zaman da keyif çatılmaz ki!
Her zaman ele alınmayan silah sahibine ihanet edermiş.
Her zaman kedi keşkek yemez.
Her zaman sakın ol, heyecana kapılma.
Her zaman sefa sürülmez, bazen de cefa çekilir.
Her zaman, her konuda devamlı hükmetmek istiyor.
Her zamanı bir bilme.
Her zarar bir kâr getirir.
Her zarardan, kötülükten bir ders çıkaracaksın.
Her zenginlik bir altınlık hazinesi, her fakirlik ise bir merhamet hazinesidir.
Her zevalin bir kemali, ker kemalin bir zevali vardır.
Her zorun kolayı, her kolayın bir de zoru vardır.
Heredotos tarihin babasıdır.
Herg et, terk et (tarlanı).
Hergele arıyorsan “Hergele Meydanı’na git.
Herifçioğlu bastı kalayı.
Heriften yumurta alsan sarısı çıkmaz.
Herkes aklını pazara çıkarmış, yine kendi aklını beğenmiş.
Herkes atasına bakıp ilgilenmekle sorumludur.

Herkes bekçiyi bilir; ama bekçi herkesi bilmez.
Herkes beni tasdik ediyor; ama o hâlâ inat ediyor.
Herkes bir şey düşünüyor; ama kimse benim düşündüklerimi düşünmüyor.
Herkes bir yol tutturmuş gidiyor.
Herkes bir yol tutturmuş, öylece gidiyor.
Herkes boyunun ölçüsünü, toplumda verdiği sınavlarda alır.
Herkes cefakeş olabilir; ama ananın cefakeşliği başkadır.
Herkes cennete gidecek olsa cehennem boş kalır.
Herkes cihanın, evrenin küçük bir parçası, zerresidir.
Herkes cuvara içiyor da kimse böyle fosurdatarak⁴³³ içemiyor.
Herkes çevresinden etkileniyor.
Herkes dağarcığında olanı yer.
Herkes davul çalar; ama çomağı makama uyduramaz.
Herkes ektiğini biçer.
Herkes eşi ile, yalnızım ben yine.
Herkes ettiğini bulsun.
Herkes evinde ağadır.
Herkes evladına ağlar; ama kimse ana kadar bağı yanık ağlamaz.
Herkes gelip anamı soruyor, babamı soran hiç yok.
Herkes gözü göre göre kendini ateşe atar mı?
Herkes her ırmağı geçemez.
Herkes her sözü hazmedemez.
Herkes kaşık yapar; ama sapını ortasına getiremez.
Herkes kendi ayıbını bilmez.
Herkes kendi başına buyruk.
Herkes kendi bedelini kendisi bilmelidir.
Herkes kendi cerahatinden kendisi sorumludur.
Herkes kendi derdini en iyi kendisi bilir.
Herkes kendi göbeğini kendisi kessin.
Herkes kendi günahına göre yanar.
Herkes kendi hastalığını saklamada ustadır.
Herkes kendi hayatını yaşar.
Herkes kendi haysiyetini kendisi belirler.
Herkes kendi ölüsü için ağlar.
Herkes kendi yaptığını kendi çeker.
Herkes kendi yoluna, uğurlar ola.
Herkes özünü yetiştigi topraktan, içtiği sudan alır.
Herkes sakız çiğner; ama Türk kızı kadar ballandıramaz.
Herkes sakız çiğner; fakat tadını Kürt kızı çıkarır.
Herkes seneği de bilir, ineği de.

⁴³³ Fosurdattmak: Bol duman çıkararak içmek.

Herkes sevdiğini gözlerinden esirger.
Herkes tarlasında tapanında, sofrasında aşında; kimisi de davarınan malın peşinde.
Herkes tutmaç aş yapıyor; ama anamın yaptığı aş herkesin yaptığından daha lezzetli.
Herkes yuvasında ısınır.
Herkes anlat; ama Keloğlan'a masal anlatma.
Herkes ayak uydurmak zorunda mıyım?
Herkes başkaldırıp durma, bir gün başını koparırlar.
Herkes bayrak açma, bir gün defterini durerler.
Herkes bel bağlama.
Herkes ders vermeye kalkışma.
Herkes emin olmayacaksın.
Herkes göz kırpan kızıdan gelin olmaz.
Herkes güvenme, kendinden de şüphe et, kendini bin kez yokla.
Herkes, her acıya boyun eğme; yüreğini pek tut.
Herkes hikmet sorulmaz.
Herkes kâhyalık yapıp durma; ağzının payını verirler.
Herkes merhaba de; ama senli benli olma.
Herkes söz hayır etmez.
Herkes surat asmayınan bir yere varamazsın.
Herkes şapur şupur, bize gelince yarabbi şükür.
Herkes şirin görünmek zorunda değilsin.
Herkes ümit bağlama.
Herkes yukardan (tepeden) bakmakla bir şey kazanamazsın.
Herkes zeytin dalı uzatılmaz.
Herkes, her şeye bir kulüp takıp durma.
Herkes, her şeye göz yumma.
Herkes, her şeye hilekâr gözle bakıyor.
Herkesi alaya almakla kendini küçültürsün.
Herkesi aynı terazide tartma.
Herkesi bir görme.
Herkesi kendine acındırarak soyuyor.
Herkesi maşa gibi kullanamazsın öyle.
Herkesi, her sözü, her olayı ciddiye almayacaksın.
Herkesin ağzının kokusunu çekemem.
Herkesin ardında gezmeyle ekmek bulamazsın.
Herkesin arkasında bir tokaç vardır.
Herkesin arşınına göre bez var.
Herkesin arşınına göre bez vermezler.
Herkesin bir derdi var, değirmencinin de su derdi var.

Herkesin çaldığı tefin önünde oynanmaz.
Herkesin derdi marsımâna ile mânada; senin derdin inek ile danada.
Herkesin derdi, değirmencinin su bendi.
Herkesin derdine derman olacak halim yok benim.
Herkesin durumu birbirine benziyor.
Herkesin ekmeği hamuruna göredir.
Herkesin ekmek kapısı ayrı ayrıdır.
Herkesin fikrini al da söyleyeceğini gene söyle.
Herkesin geçtiği köprüden sen de geçeceksin.
Herkesin gözü benim üzerimdeydi; ne yapacağımı bilemedim bindenbire.
Herkesin güldüğüne sen gülme; bir gün gülünecek duruma düşeceğini düşün.
Herkesin gülü kendine kokar.
Herkesin hakkına riayet et.
Herkesin herkese ayak uydurması kolay değildir.
Herkesin hıyarı kendi elinde, ister soyar yer, ister kabuklu yer.
Herkesin kazanı kapalı kaynar.
Herkesin kendine göre bir yolu vardır.
Herkesin kendine göre olan kadrini bil.
Herkesin kendisine göre bir yaşam felsefesi vardır.
Herkesin lafıyla oturup kalkılmaz.
Herkesin nabzına göre şerbet vermek zorunda değilim.
Herkesin tenceresi kapalı kaynar.
Herkesin yorulduğu yere han yapılmaz.
Herkesin yüzünde bir şingirdak, giderken arkasında bir tıngirdak.
Herkesin, her inancın kendisine göre bir ibadet biçimi vardır.
Herkesinen haşır neşir (laubali) olma.
Herkesinen rekabet etmek kolay değildir öyle.
Herkesinen sarmaş dolaş olma.
Herkesle baş edebilmek kolay değildir.
Herkesle boy ölçüşmeye kalkma.
Herkesle düşüp kalkılmaz.
Herkesle haşır neşir olmak doğru değildir.
Herkesle her içki masasına oturma.
Herkesle hoş geçin.
Herkesle içli dışlı olma, araya bir mesafe koy.
Herkesle ilişkide arada bir mesafe bırak.
Herkesle kendi ölçüsüne göre muamelede bulun.
Herkesle yüz göz olup hemen laubaliliğe başlıyor.
Herkesten beş beter.
Herkesten işkillenip durma.

Herkesten, her şeyden şüphe etme, başını alıp karanlığa gitme.
Herzeynen her topluma girme.
Hesabı kitabı bilmezsen, yolu yordamı da bilmezsin.
Hesabı ödeyince içim cız etti.
Hesabını bilmeyen kasabın masadı elinde kalır.
Hesabını bilmez, kitabını bilmez; gittiği yerden zamanında gelmez.
Hesap işini bakkala bırakma, kendi kendini ateşlerde yakma.
Hesaplaşacağımız günler uzak değil.
Hesapsız kasap, belinde kalır masat.
Hesapsız kasap, ya bıçak kırar ya masat.
Hevesi kursağında kaldı ne yazık ki!
Hevesinen kalktı, zararınan oturdu.
Hevesli Kürt çobanı keyfinden ıslık çalarmış.
Hey bağlama bağlama, sen de benim gibi ağlama.
Hey gidi deli gönül hey.
Hey gidi eski günler hey!
Hey gidi gönül, nereden nereye geldin?
Hey gidi o günler hey!
Hey Hak, hey Hak, bir çuval altın bırak, yarısı iri yarısı ufak, hamal parasını da yanına bırak yarabbi.
Hey hırbo nerden çıktın ortaya?
Hey kokana kokana, ne zaman olacaksın ana?
Hey Yarab, bize bir çuval altın bırak.
Heybe demek, küçük ambar demektir.
Heybeni boş taşıma.
Heybenin bir gözüne çocuğu koy, tergisine de taş koy.
Heybenin boş olduğunu kimseye bildirme.
Heybesi dolu olanın konuşması rahattır.
Heybetinden korkmayan yok.
Heyheyleri geldi.
Heyheyleri üstüne geldi gene.
Heyikledi, geçip gitti.
Heykel gibi olduğu yerde dondu kaldı.
Hezimete uğradık; ama onurumuzu yitirmedik.
Hıçkırık hıçkırık ağladı; ama sonuç değişmedi.
Hıçkırık tuttu, beni biri andı.
Hıçkırık tutunca ve kulak çınlayınca birinin andığı sanılır.
Hıçkırıklar tutasıca.
Hıdırellez gecesi sabahı kalkıp çayır üzerinde yuvarlanılırsa, vücutta olan bütün ağrılar, sızılar, hastalıklar geçer.
Hıdırlık altındaki tarlaları mı bölüşemiyon?

Hık dedi, mık dedi, sonunda gık dedi.
Hık deme, gık deme, gel boynumu sık deme.
Hık demeden burnundan düştü.
Hık demiş burnundan düşmüş.
Hık mık edip durma.
Hık mık etme, bahanelerle ileri gitme.
Hık mık etmenin bir anlamı var mı burada?
Hım hım konuşuyor; ama gene de güzel şeyler konuşuyor.
Hınç gütmeyinen hınç alamazsın.
Hıngırdadı.⁴³⁴
Hınzırlık etme, alıp başını karanlığa gitme.
Hınzırlık yapma.
Hır çıkaran sonucuna katlanır.
Hır çıkaranınan hırlaşamazsın.
Hır çıkarırsan kimin hırıldı çıkaracağı belli olmaz.
Hır çıkarmak.
Hır çıkarmakla, zor çıkarmakla bir yere varılmaz.
Hır çıkarmakla, zor çıkarmakla kendini ortaya çıkarırsın.
Hır görsem bile hırıldı istemem.
Hırbo sen kimin nesisin?
Hırçımlığını ele belli etme.
Hırgür geçinip gidiyoruz işte.
Hırgürünen gün geçmez.
Hırlaşmayın, kabınızdan taşmayın.
Hırlı mıdır, hırsız mıdır; kim bilir kimin nesidir?
Hırlı yerde ölmezsin sen.
Hırpalana hırpalana cıçığı çıktı.
Hırs gelir göz kararır, hırs gider yüz kararır.
Hırsınan kalkan zararlar oturur.
Hırsından kendi kendini yiyor.
Hırsını garibandan alma, kendine güveniyorsan zengine çat.
Hırsız ara sokaklara sapıp koyboldu.
Hırsız dokuz, biz sekiz.
Hırsız evin içindeyse kilidin suçu ne ki?
Hırsız gibi kimseye görünmeden kaybolup gitti.
Hırsız güçlü olunca haklı suçlu olur.
Hırsız hırlı yerde ölmez.
Hırsız sekiz, biz dokuz.
Hırsız yatağında yastık aranmaz.
Hırsız, ağaların beylerin bile korkulu düşüdür.
Hırsıza beyler de borçludur.

⁴³⁴ Rahatsızlığımı, memnuniyetsizliğini dile getiren tavırlar sergiledi.

Hırsıza kapı, baca, kilit olmaz.
Hırsıza kilit dayanmaz.
Hırsıza yol gösteriliyor.
Hırsıza yol gösterirsen kendi yolunu şaşırırsın.
Hırsızdan artanı falcı yer.
Hırsızın açamayacağı kapı yoktur.
Hırsızın eli de tutulmaz, dili de.
Hırsızın sahibi öküzün sahibini astırır.
Hırsızlığı öğren de yapma.
Hırsızlığın sonu sofuluktur.
Hırsızlık bir yumurtadan, bir şekerden başlar.
Hırsızlıkla fare bile onmamış.
Hırsla kalkan zararlar oturur.
Hısım akraba aynı düğünde buluştular.
Hısım akraban ne kadar azsa derdin de o kadar azdır.
Hısım ile ye iç, alışveriş yapma.
Hışımla geldi, hışımla gitti.
Hışımlara uğrarsın inşallah.
Hışımlara uğrayasın.
Hıyar akçesi ile alınan eşeğin ölümü sudan olur.
Hıyar gibi, kaba saba adam.
Hıyar sahipleri kendi hıyarlıklarını gizlemeye çalışırlar.
Hızır elinden tutsun.
Hızır yoldaşın olsun.
Hızır yoldaşın, Kamber kılavuzun olsun.⁴³⁵
Hızırlar elini alsın.
Hızlı giden yolda kalır, ağır giden menzil alır.
Hızlı sağanak tez geçer.
Hızlı yaşamanın da bir sonu vardır.
Hızlı yürüsen deli, usul yürüsen ölü derler.
Hibe ettim, belaya yettim (çattım).
Hicaz'dan gelmedik, biz de buralıyız.
Hiç açılmamış bir şey salı günü açılmaz.
Hiç bilmediğim birileri beynimi gagalayıp duruyor.
Hiç boş vakti olmuyor ki ustanın.
Hiç duymadığımız bir kandilli küfür yaptı karısına.
Hiç kimse ana kadar cefakâr olamaz.
Hiç kimse ayranım turşudur demez.
Hiç kimse durup dururken asi eşkiya olmamıştır.
Hiç kimsenin hiç kimseye faydası yoktur.
Hiç olmaktansa geç olması daha iyidir.

⁴³⁵ Yolculuğa çıkana söylenir.

Hiç renk vermeden yalanları gerçek gibi anlatıyor.
Hiçbir derdi yokken başına iş çıkardı.
Hiçbir işe güce karşı bir merak yok ki adamda.
Hiçbir şey önce cılk değildir, zaman geçtikçe cılklaşır.
Hiçbir şeye karşı kayıtsız davranma.
Hiçbir varlık insana babası kadar cesaret veremiyor.
Hiçbir zaman, hiçbir olayda soğukkanlılığını yitirme.
Hiç saymadığın insan bir gün karşına farklı çıkabilir.
Hiddetinden kimse yanına yaklaşmıyor.
Hikmetinden sual olunmaz.
Hile ile iş gören mihnet ile can verir.
Hile yapmakla kendini aldatırsın.
Hileden hurdadan anlamam ben.
Hilekâr!
Hileli bir yola saptı, sonra başına bin bir bela geldi.
Himaye etmekle kimseyi kurtaramazsın.
Himmat ettim, belaya yettim.
Himmat senden ya pirim!
Himmatin var olsun dedem.
Hindi gibi culu culu edip durma.
Hindi gibi gubarıp durma.
Hindi gubarır, horoz gabarır.
Hislerine kapılıp gönlünü birine verdi.
Hizmet haktır.
Hizmetkârdan ağa olsa ahırı yıkar sesiyle, beslemeden hanım olsa hamamı yıkar tasiyla.
Hoca'ya karısının adını sormuşlar, "Vallahi geçinmeye gönlüm yok ki adını öğreneyim" demiş.
Hocanın dediğini yap, gittiği yola gitme.
Hocanın söylediğini dinle, yaptığını yapma.
Hocanın vurduğu yerde gül biter.
Hodürü hoş habesi⁴³⁶ boş.
Hokkabaz!
Hokkabazın başa çıkmak kolay değildir.
Hokkabazlığın lüzumu yok.
Hokurdaklı.
Homini gırtlak.
Homurdanmayla kimseye akıl veremezsin.
Hop oturup hop kalkma; biraz ağırbaşlı ol.
Hoparlör çıktı, tellalların pabucu dama atıldı.
Hor gördüğün insanın kalbini bilemezsin.

⁴³⁶ Habe: Heybe.

Hor kullandığın alet ömrünü çabuk tüketir.
Horantanın hepsini birden doyuramıyorum ki.
Horantanın nasibini bul getir.
Horasan harcıyla yapılmış gibi muhkem (sağlam).
Horasan'da halı dokunur; enine mi, boyuna mı?
Horasan'dan güvercin donunda gelen Hünkâr Hacı Bektaş Veli.
Horoz akıllı adam, ele akıl vereceğine git de ellerden akıl dilen.
Horoz beyni kadar beyninle bana akıl vermeye çalışıyorsun.
Horoz bile dişisini kıskanır.
Horoz çok olan yerde sabah geç olur.
Horoz evlendi, komşu tellendi.
Horoz evlenir, tavuk tellenir.
Horoz kafalı adam, bu kafanla çok yaşayasın!
Horoz ölür; ama gözü çöplükte kalır.
Horoz sesi işitmedik altın var.
Horoz tavukların bekçisidir.
Horozdan kaçan çöplüğe düşer.
Horozlanıp durma, sesini çabuk keserler.
Horozlar ötmeye başladı, artık ortalık ağarmak üzere.
Horozsuz köyde sabah olmaz.
Horozu çok olan yerin sabahı erken olur.
Horozu çok olan yerin sahağı geç olur.
Horozu kessen de sesini kesemezsin.
Horozun kabadayılığı tavuklaradır.
Horozun kursağından alınan taş ağızda tutulursa susuzluğu giderir. Bu taş yanında bulunduran kadın güzel görünür, aynı taş yanında taşıyan erkeğin kuvveti artar.
Horozun olmasa tavukların neye yarar?
Horozun ötüşünü tavuktan başka kimse anlamaz.
Horozun vakitsiz ötmesi uğursuzluk, vakitli ötmesi uğur sayılır.
Horozun yumurtladığı görülmüş mü hiç?
Horozunu kesen, tavuğunun yumurtlamasını beklemesin.
Hoş da hoştur, mayhoş da hoştur.
Hoş geldin horkudan, bizim iti korkutan.
Hoşaf oldum kımıldayacak halim yok.
Hoşaf suyunu çekti.
Hoşafın yağı kesildi, pirincin taşı ayıklandı.
Hoşafın yağı kesildi; artık söyleyecek söz yok.
Hoşafın yağı tükendi.
Hoşça kal haydi, belki bir daha hiç görüşemeyeceğiz.
Hoşlanılmayan bir misafirin pabucuna kükürt tozu dökülürse hemen kalkıp gider.
Hoşnut olsan da olmasan da söyleyeceğimi söyledim.

Hoşsohbetin sohbetine doyulmaz.
Hoşuru⁴³⁷ çeviriverdim yüzüne doğru; tabanları yağladı, öyle bir gidiyor ki...
Hovardalık etmekten çalışmaya zaman bulamıyor ki.
Hömelip durma.
Höngürtüyen (ağlamaynan) yürek yumuşatılmaz.
Höpürdekli.
Husumet beslemek iyi insana yakışmaz.
Huşu içinde ömrümün sonuna doğru yürüyorum.
Huy canın altındadır. Can çıkmadan huy çıkmaz.
Huylu domuz.
Huylu eşek.
Huylu huyundan, soylu soyundan vazgeçmez.
Huylu huyundan vazgeçer mi hiç?
Huylu huyundan vazgeçmez.
Huylu huyundan, bostan suyundan vazgeçmez.
Huysuz!
Huysuzun biri.
Huysuzun huyu bir gün olur anlaşılır.
Huyu güzele kırk yılda doyulmaz, kendi güzele kırk günde doyulur.
Huyum kurusun, huyumdan vazgeçemiyorum.
Huyun husun kurusun.
Huyu huyuna, boyu boyuna benzemeyenin yanında işi ne?
Huyunu teneşir paklasın.
Huzur ararsan bu dünyada boşuna arama, öteki dünyada zaten yok.
Huzura varınca dillerin tutula.
Huzuru mahşerde yüzün gülmeye.
Huzurunda iki kat oldum; ama derdimi anlatamadım.
Hücrem gün görmüyor ki, ben nerden gün göreyim?
Hücum borusu çaldı; fakat kimse hücumla kalkmadı.
Hücumla kalktık; fakat bozguna uğradık.
Hüdüklü.⁴³⁸
Hükmekeyi çok seviyor.
Hükümü kadını verir, cezayı zavallılar çeker.
Hükümetin eli kolu uzundur; her zaman her yere erişir.
Hükümetin elinden kurtuluş olmaz.
Hüner ehlini takdir etmek hünerdir.
Hünersiz adam, meyvesiz ağaca benzer.
Hünkâr'dan bir dolu geldi, içelim hep beraber.
Hürmet et ki, hürmet göresin.

⁴³⁷ Hoşur: Çorum yöresinde tek atan av tüfeğine denir.

⁴³⁸ Tedirgin.

Hürmet etmeyinen insan küçülmez.
Hürmet kürküme mi, bana mı bilemiyorum?
Hüsniyet sahibi insandan kötülük gelmez.
Hüşümlenip durma, uykunu rahat uyu.
Hüzün bende kalsın, gülmek senin olsun.

I

Ibih'in⁴³⁹ akli olsaydı yurdundan göçmezdi.
İdiktir, bıdıktır; ama devlere meydan okuyor.
İğdının ığdısı, taa dış kapının düğdüsü.
İğil ığıl bir şeyler aktı kalbime.
İğıldık gığıldık, yere yığıldık.
İh deme, oh de.
İh demeden canı çıktı.
İhit deveyi, çal mıkını.⁴⁴⁰
İhitmayınca kokutma olmaz.
İhlamurdan odun olmaz, hizmetçiden kadın olmaz.
İıhh dedi, bir kere daha demez.
İkınarak sıkınarak hayat geçmez.
İkındı, sıkındı; bize cevap vermeden ayrılıp gitti.
İklaya sıklaya o yükü taşımak zorunda kaldı.
İklım tıklım bütün alanı doldurmuşlardı.
İkrar verdiysen bir daha dönme.
İlıca Bağları'nda⁴⁴¹ sefa sürdüğün günleri unuttun mu?
İliya ılıya yaz, soğuya soğuya kış gelir.
İncik kapı, cıncık kapı, elimdedir altın sapı.
İpıssız bir bozkır, taşı var kuşu yok.
İrahmetli iyi insandı, Allah ırahmet eylesin.
İrak yerlerin haberini kervanlar getirir.
İrak yol yakın olmaz.
İraklara dalma yakından olursun.
İrbığın kalayı var, her işin kolayı var.
İrgalayıp bitirdiler beni, dallarımda meyve kalmadı.
İrgat başı ırgatın halini bilmez.
İrgat gibi çalış, bey gibi yaşa.
İrgatın kötüsü akşama doğru çabaya düşer.
İrgatın kötüsü akşamleyin evermiş.
İrgatlık yapacağına kendi işini kurmayı öğren.
İrıssızın teki.

⁴³⁹ İbih: Dili ve kökeni yakınlarda yok olan bir Kafkas kavmi. Elliden fazla sessiz harften oluşan bir alfabeleri vardı. Çorum-Cemilbey Çerkezleri bu soydan gelmektedir. Bu konu için bak: Musa Uysal (Emmi)'in "Kalemim Kaydı" adlı gezi notlarını içeren kitabı.

⁴⁴⁰ Mık: Çivi.

⁴⁴¹ İlıca Bağları: Çorum'un kuzeyinde, Büvet köyü yolu üzerindedir.

Irmağa bir tumdu bir daha görünmedi, kaybolup gitti.
Irmağı atladım geçtim, diyardan diyara uçtum.
Irmağın kıyığında tekin yürünmez.
Irmak ıgıl ıgıl akıp gidiyor.
Irmak kenarına çeşme yapılmaz.
Irmak sıra gitti, çay sıra geldi.
Irmaktan geçerken at değiştirilmez.
Irmaktan geçip çayda boğulmayasın.
Irmaktan geçti, derede boğuldu.
Irmaktan, çaydan geçiyor da derede boğuluyor.
Irz insanın kanı pahasıdır.
Irzı kırık!
Isıracak it dişini göstermez.
Isıracak köpek havlamaz.
Isıramadığın eli öp de başına koy.
Isıramadığın taşı öp.
Isırgan daladı, ebemgümece yaladı.
Isırgan gibi daladın adamı.
Isırgan ile taharet olmaz.
Isırgan mısın nesin, değdiğin yeri dalıyorsun.
Islak baykuş gibi ne düşünüp duruyorsun?
Islanan tırnak yumuşar.
Islanan yağmura meydan okumayı bilir.
Islanan yağmurdan korkmaz.
Islanmışın yağmurdan haberi olmaz.
Islanmışın yağmurdan korkusu olmaz.
Islık çalarak korku yenilmez.
Islık çalmanın korkuya faydası yoktur.
Islık da gönlün yaylasıdır.
Ismarlama hac, hac olmaz.
Ispanak gibi sığağı görür görmez pörsüyorsun.
Issız derelerden çırpındı çıktı / Susuz derelerde çok adam yıktı / Öküz
çobanı kalmadı seyrimde çıktı / Antep pekmezi mi oldun kurtlu çökelek.
Issız evin sahibi belli olmaz.
Issız evin sahibi ittir.
Issızda işlenen kabahati dağlar taşlar, kuşlar bilir.
Istar⁴⁴² dokurken ilmiğin başı kesildikçe bir gâvurun başı kesilir.
Istarın altından geçirilen çocuğun boyu kısa olur.
İstirabı çeken bilir.
Işığa kör bakasın.

⁴⁴² Istar: Halı, kilim dokunan tezgâh.

İvır zıvır konularla benim zamanımı alma.
İzbandut gibi bir adam.

j

İbadet de gizlidir, hayır da gizlidir.
İbadet de gizlidir, kabahat da.
İbadet gönül şenliğiyle olur.
İbadetimden, ziyaretimden, ziyafetimden sana ne!
İbadetin vaktinde yapılanı makbuldür.
İbibik gügügük, kızını bana verin mi? Vermem kötülük.
İbibik kuşu baharda çıkar ortaya.
İbibik kuşu gibi “ibibik, guguguk” diye ötüp duruyorsun.
İbikle İbrahim’i karıştırma.⁴⁴³
İblisin (şeytanın) atı varsa, meleğin de kanadı vardır.
İblisin atına değil, kendi atına bin.
İbrâm Çayırı’nda mı, yoksa Gürcü’de mi otlayıp geldin?
İbre hep satıcıdan yana dönüyor nedense?
İbret almak insan beynini zenginleştirir.
İbriğinin altı delinesice.
İcabına bakarız, acele etme hele.
İcara vermek.
İciğini ciciğini, cücüğünü çıkardı.
İciğini, ciciğini, cücüğünü toplasan bir ceviz kabuğu doldurmaz.
İç bade, güzel sev, tınma ne derlerse desinler; meyhanede yat, çekme tasa, evde ne yerlerse yesinler.
İç çektikçe içimden kan geliyor.
İç edip aşırıdıklarının haddi hesabı yok.
İç güveyinin sonu belli olmaz.
İç güveyinin vardığı evde “itim” demeye bile hakkı yoktur.
İç güveyisi değilim ki, her sözünüze boyun bükeyim.
İç hesap başka, dış hesap başka.
İç içebildiğin kadar; içki benden, mide senden.
İç savaşın acısını herkes çeker.
İç ve dış pantolon ayakta giyilirse fakirliğe sebep olur.
İçecek bulamadın da bunu mu içiyorsun?
İçerde atmosfer iyice bozuldu, kimin ne yapacağı belli değil.
İçerde bir alaf (alev) dönsün, içerinin ayazını kırsın.
İçerden aldığın sözü dışarıya, dışardan aldığın sözü içeriye verme.

⁴⁴³ İbik: Horoz, hindi gibi kimi hayvanların tepesinde bulunan deri uzantısı. Çorum yöresinde İbrahim’e de İbik derler.

İçeri giren adamın heybesi alınmaz.
İçeri tıklınca elin ayağın bağlıdır.
İçeriden el olmazsa kale zapt olmaz.
İçerinin ışığı dışarıyı aydınlatmaz.
İçeriz tütünün en âlâsını, tütünü zemmedenin öldürürüm halasını.
İçi açıldı, gözleri gülmeye başladı.
İçi almıyor, yediği içtiği burnundan geliyor.
İçi başka, dışı başka.
İçi beni yakar, dışı eli yakar.
İçi beni yakar, dışı seni yakar.
İçi boş, dışı boş, tut kulağından çifte koş.
İçi boş, dışı hoş.
İçi çift çarşısı gibi kaynıyor.
İçi dar, her şey hemen olsun bitsin istiyor.
İçi gidiyor; ama elinden bir şey gelmiyor.
İçi içine sığmıyor, gene coştı bu akşam.
İçi içini yiyor; ama elinden gelen bir şey yok.
İçi kan ağlıyor; ama kimseye bir şey anlatmıyor.
İçi kazınıyor, kıvranıp duruyor.
İçim bulandı, bağırsaklarım birbirine dolandı.
İçim cayır cayır yanyor.
İçim çekti; ama yapacağım bir şey yoktu.
İçim daraldı, dışım karardı.
İçim eziliyor, nedenini bir türlü bilemiyorum.
İçim ısındı da yanına vardım.
İçim içim deme, bir de elin içini düşün.
İçim içime sığmıyor.
İçim kan ağlıyor; ama kimsenin haberi yok.
İçim parçalandı ona; ama elimden gelebilecek bir şey yoktu.
İçim sıkılıyor, galiba başıma gelecek bir kötü olay var.
İçim sızladı çektiği acıları duydukça.
İçim, ciğerlerim yanıyor, ben bu acıya dayanmam.
İçimde bir şüphe kurdu var, beni kemirdikçe kemiriyor.
İçimde öyle bir eziklik var ki, nedenini anlayamıyorum.
İçimdeki burukluğu kimse çözemez.
İçimdeki kurdu dökebilsem rahatlayacağım; ama bir türlü dökemiyorum.
İçimdeki yaralar hep dışa vurdu.
İçimden geldiği gibi davrandım herkese.
İçimden kan geliyor; ama yapabileceğim bir şey yok.
İçime ata ata acı yüreğime çöktü.
İçime kurt düştü, şüphelenip onu takip etmeye başladım.

İçime öyle bir doğdu ki, iyi bir haber alacağız.
İçimi bir döksem, dağlar yerinden oynar.
İçimi kurt kemiriyor; ama yapabileceğim bir şey yok.
İçimi kurt yiyor; ama o kurtları temizleyemiyorum.
İçimizden biri bütün sırrımızı faş etti.
İçimizden biri vurdu bizi.
İçimizden o da Hakka yürüyüp gitti.
İçin dışın kurusun.
İçin dışına çıksın.
İçin için ağlıyor, gözyaşlarını belli etmemeye çalışıyor.
İçin için ağlıyorum; ama elimden bir şey gelmiyor.
İçin için yanıp tutuşasın.
İçin için yanıyor.
İçindeki kurdunu dök de gel hele.
İçindeki dökme insanı rahatlatır.
İçinden geçenin hepsini açığa vurdu.
İçinden irinler gelsin.
İçine fare düşse başı yarılır.
İçine kapandı, ağzından söz almak mümkün değil.
İçine kapandı, kimseyle dertlerini paylaşmıyor.
İçine kapandı, kimseyle konuşmak istemiyor.
İçine öyle bir kapandı ki, kimseye tek söz söylemiyor.
İçine sıçan düşmüş kara pekmez gibi...
İçini çektikçe içinden kan geldi.
İçini dışını bilmeden konuşuyor.
İçinin yağı eridi, artık dermanı kalmadı.
İçiniz başka, dışınız başka.
İçki içen sırrın açar.
İçki içilince şişede durduğu gibi durmaz.
İçki insanın mayasını ortaya çıkarır.
İçki öldürür, kumar söndürür, spor güldürür.
İçkiden sigaradan el çektim.
İçkinin tesiri sonradan belli olur.
İçkiyi masa bitirir, yiğidi tasa bitirir.
İçler acısı bir durum, elden gelen bir şey yok.
İçlerinde biri mutlaka suçlu.
İçmeden sarhoş oluyorsun.
İçmeyince pısrık kedi, içince cesaretli aslan kaplan oluyor.
İçten içe düşmanlığını sürdürüyor.
İçten pazarlıklıyla pazarlık yapılmaz.
İçti içti, sonunda iyice azıttı.

İçtiği içki dışının kovuğuna bile yetmedi.
İçtikçe daha çok çirkinleşiyorsun.
İçtikleri su ayrı gitmiyordu, sonunda birbirlerine hırlamaya başladılar.
İçyağı gibi sırtıp durma.
İdare et usta. İdare yok, fener var.
İdareyi idareli kullan ahır (damı) karanlıkta koyma.
İffetli olmak, izzetli olmak, irfanlı olmak insanı yüceltir.
İftiraya uğrayınca adamda hal mecal kalmadı.
İğ gibi dümdüz.
İğde çiçeği kokulum benim.
İğde de var, çarkta da var, ipi eğiren forkta da var.
İğdiş etmeden o adamın hovardalığını önleyemezsin.
İğne ile kuyu kazmak gibi bir şey.
İğne yutmuş it gibi kıvranıp duruyorsun.
İğneden ipliğe kadar her şeyi bize aldıldılar.
İğnelere sancımak.
İğnelersen beni, çuvaldızlarım seni.
İğneli fiçı gibi adam ne yapacağını bilemiyor.
İğneli söz söylemeden önce karşılığının ne geleceğini de düşün.
İğnenin gözüne urgan sokmaya çalışma.
İğneye, ipliğe dönmüş aklıktan.
İğneyi kendine, çuvaldızı ele batır.
İğneyle kuyu kazılmaz.
İğneyle kuyu kazmak gibi.
İğrendiğin ne varsa ondan uzak dur.
İğreti ata binen tez iner.
İhanet edeni kimse affetmez.
İhanetin bedeli ağır olur.
İhbar edip komşuyu ele verdi.
İhmal etmekle sorunları çözeceğini sanma.
İhmalin eşeğini kurt kapar.
İhtimal verip, bir açık kapı bırakmakta yarar vardır.
İhtiyacın olmayamı ihtiyacın olmadan sakla.
İhtiyacını ihtiyacın olmadan al.
İhtiyar deme, genç deme evde karın bulunsun; arpa deme, darı deme evde unun bulunsun; çalı deme, çırpı deme evde odunun bulunsun.⁴⁴⁴
İhtiyar kadınlar hamamda kurnaya, düğünde zurnaya meylederler.
İhtiyarlayınca seni de görürüz hele.
İhtiyarlık kapıya konacak bir şey değil.

⁴⁴⁴ Bu sözün aslı bozulmuştur. Doğrusu şöyle olabilir: Çirkin güzel deme evde karın bulunsun; arpa buğday çavdar deme darın bulunsun, zemheride ne yakarım diye düşünme? Odun saman tezek evde kurun bulunsun.

İhtiyarlık kapıya konacak şey değilmiş; ama bunu geç anladım.
İhtiyatlı davranın, başınıza her şey gelebilir.
İki âmedin birinde.
İki arabacı bir arabayı devirir.
İki arada bir dereye kaldım.
İki aslan bir posta sığmaz.
İki at bir kazığa bağlanmaz.
İki at bir yemliğe bağlanmaz.
İki ayağımı bir pabuca sokmaya çalışma.
İki ayağımızı bir pabuca sokturdun.
İki ayağını bir pabuca sığdıramazsın.
İki ayağını bir pabuca soksan da bu işin yapılması zamana bağlı.
İki ayağının üzerinde durmasını öğren.
İki bardak içince aslan kesiliyor.
İki bardak içince kafayı iyice dağıttı.
İki baş bir kazanda kaynamaz.
İki başlı Samsun kirası.
İki bitin bir okka gelsin!
İki büklüm olup iki elimin, iki dizimin üzerinde yürüdüm.
İki cambaz bir iptey oynamaz.
İki cihanda yüzün ak olsun.
İki cimcik attım, derisi mosmor olmuş.
İki çıplak birbirine ancak hamamda yakışır.
İki çift laf edelim dedik, lafı burnumuzdan getirdin.
İki darbede yere düştü adam.
İki daşın arasında bu kadar yemek yapmış.
İki de bir başıma dikilip durma.
İki deliye bir uslu ne yapsın?
İki dinle bir söyle (konuş).
İki dirhem bir çekirdek olmuş.
İki dönder, bir gönder.
İki düğünden kalmış mehtere döndü.
İki el bir baş için, bir baş iki el için.
İki el bir baş içindir.
İki eli şakağında habire düşünüyor.
İki elim ateşte olsa da koşar gelirim yardıma.
İki elim böğrümde kalakaldım.
İki elim bu dünyada da öteki dünyada da yakandadır.
İki elim iki cihanda yakandadır.
İki elim iki yanıma gelsin ki, söylediklerimin hepsi doğru.
İki elim taş altında; ben kendimi kurtaramıyorum ki, eli nasıl kurtarayım?

İki elim yakanda olsun.
İki elin kanda kalsın!
İki elin yana gele.
İki elin yanlarına gelsin!
İki emini bir yemin aralar.
İki geçeli tüm araziye bağ, bahçeye çevirmiş.
İki gönül bir olunca samanlık saray olurmuş.
İki gönül bir olunca samanlık seyran olur.
İki gözü iki çeşme, ağlayıp duruyor.
İki gözü kör olasıca.
İki gözü önde, iki gözü de ensesinde var. İleriye de görüyor, geriyi de.
İki gözümün de elifi söndü gitti.
İki gözün birden kör olsun.
İki gözün elime gele.
İki gözün kör olmasın!
İki gözün kör olsun da görme beni.
İki gözün önüne aksın!
İki gözünü kara toprak doyursun.
İki ikiye konuşalım, kimse duymasın.
İki inat, bir murat.
İki it bir yalaktan yal yemez.
İki kamçı bir kuyruk, herkes kendi başına buyruk.
İki kaptan bir gemiyi batırır.
İki kardeş birbirine benzemiyor.
İki kardeş birbirini çekemiyor.
İki kardeş birbirini tutmuyor.⁴⁴⁵
İki kardeş dalaşır, şerleri çevreye bulaşır.
İki kardeş savaşmış, aptallar buna inanmış.
İki kardeşin iki ayrık huyu var.
İki karpuz bir koltuğa sığmaz.
İki kaynanalı eve gelin düşesin.
İki kaynar bir çoşar, güzelin aşısı tez pişer.
İki kere ölç, bir kere kes.
İki kılavuz yolu şaşırır.
İki kişi arasındaki işe başkaları karıştırılmaz.
İki kişi arasındaki sırrı üçüncüye verenden her zaman korkulur.
İki kişi dinden olursa, bir kişi de candan olur.
İki kişinin aynı havlu ile aynı zamanda yüzlerini silmeleri iyi değildir.
İki kişinin her konuda anlaşır bir kişi gibi olması zordur.
İki kişiye bir börek, senin nene gerek?

⁴⁴⁵ Dayanışmıyor anlamında.

İki köy bir eşeğe binmiş.
İki kulak bir dil içindir.
İki laf bir büyü sayılır.
İki lohusa birbiri ile karşılırsa iğne değiştirir.⁴⁴⁶
İki paralık ettiğin adamın bunu unutacağını sanma.
İki rahmetten biri olacak er geç.
İki söz bir pazardır.
İki sözü (lafı) bir araya getirmeyi beceremiyor.
İki şahit insanı ipe de götürür, ipten de indirir.
İki şişe kocaman rakıyı birden yuvarladı.
İki tapan bir sapan yerine geçer.
İki taraf arasında mekik dokusan da sen bu işi çözemezsin.
İki taraf birdenbire birbirine girdi.
İki tavşan kovalayan hiçbirini avlayamaz.
İki testi tokuşunca biri kırılır.
İki tezek bir taşa bedeldir.
İki tımar bir yem yerine geçer.
İki ucu boklu değnek; neresinden tutarsan tut eline pislik bulaşır.
İki üfledi, iki hofladı, povladı; bizim kızı kandırıp aldı götürdü. Tû yüzüne kavalcı (zurnacı) senin.
İki yakan bir araya gelmesin.
İki yakan bir araya gelmez inşallah.
İki yakası bir araya gelmeyesice.
İki yakası hiçbir zaman bir araya gelmedi.
İki yüzüne iki şaplak yiyince, adam sersemleyip yere düştü.
İkide bir ne ayağa kalkıyorsun, oturduğun oturak arkana mı batıyor?
İkili oynayanın adı oynaştır.
İkili oynayanın oyunu bir gün mutlaka ortaya çıkar.
İkilikten birlik olmaz.
İkinci ile sabah arasında dışarıya bir şey verilirse evden bir malın kaybolacağına inanılır.
İkinci zamanı komşuyla ateş alışverişi olmaz.
İkinci zamanı uyuyanın kısmeti kesik olur.
İkindiden sonra ev süpürülmez; süpürülürse evdekilerin kısmeti kaçar.
İkindiden sonra evden ekşi, acı ve siyah şeyler alınıp verilmez.
İkinizi bir kazanda yusunlar.
İkisi birbirenden külüstür; kendisini kral, avradımı kraliçe sanıyor.
İkisi de birbirinden buz gibi soğudu.
İkisi de birbirinden güzel.
İkisinin arasında dağlar kadar fark var.
İkiyüzlü insanın yüzü kızarmaz.

⁴⁴⁶ Alacahöyük'te halk inancı.

İkiz çocuklar doğunca bunlardan biri ölmezse ya ana ya baba ölür.
İklim değişince sen de kendini ona uydurmaya çalış.
İkna etmek için boşuna nefes tüketmeyin.
İkram ettiğin bir şeyi elin burnundan getirme.
İkrar verdiysen ikrarından cayma.
İksirini ver sen, yerini bulmazsa gene bulmasın.
İlaç verme, yaramı sarma, bırak tabip öleyim.
İlahi Fatma, daha fazla atma; taş gibi otur oturduğun yerde.
İlanı aşkın sonu hüsrarla da bitebilir.
İleri geri konuşma, haddini hududunu bil.
İlerisini düşünmeden karar verme.
İlerisini gerisini hesaplayamadığın işe girme.
İleriye ilk fırlayan o oldu; ama ne yazık ki vurulup düştü.
İlgi kazanmayla bilgi kazanmayı karıştırma.
İlim irfan insandadır.
İlim zenginlere süs, züğürtlere sığıncamadır.
İlk gördüğün insana hemen sokulma, biraz irak dur.
İlk horoz öttüğünde uyku tedirginleşir.
İlk vuran kazanır.
İlk vuran okçudur.
İlk vuran tam vurur.
İlle de ilk yârim.
İlle de veren, ille de veren.
İlmek boğazıma geçti.
İlmi yaratanlar bilge insanlardır.
İlmin sonu yoktur.
İltimaslı yeli baltayla keser.
İmam dualarda unuttuğu yerleri fısıltıyla okur.
İmam evinden aş, ölü gözünden yaş gelmez.
İmam Hüseyin şefaathçin olsun.
İmam Hüseyin'in şefaatinde mahrum kalsın.
İmam minarede, Halime seccadede.
İmam nikâhına karı koca giderken başka bir adam onlara ait bıçağı ce-
bine korsa güveyi bağlanır, gerdek gecesinde başarı sağlayamaz (mış).
İmam ölüyü, deli deliyi sever.
İmama kızıp oruç bozulmaz.
İmamın kayığına binisin.
İmana gel be hey kılıç artığı.
İmanım gevredim.
İmdadına yetişen bulunmasın.
İmece günü bulutlu, görmeyene ne mutlu.

İmirin iti gibi ne soruduyon?
İmirin iti gibi titiyor.
İmirin itine dönmek.
İmkân bulursan ata binmeyi, ok atmayı öğren.
İmtihana çekilene kusur bulunur.
İnadı tuttu, artık söz geçiremezsin.
İnanma Mart'ın yazına, dokunma damın sazına.
İnat etmeyinen bir yere varılmaz.
İnatçı ya eşek ya katır soyludur.
İnce ağırlara, ince dertlere tutulasın.
İnce eğirip sık dokuma.
İnce eleklerden geçirdiler beni.
İnce eleyip sık dokuma.
İnce eleyip sık dokumanın bir faydası yok.
İnce iğneyle girer, kalın iğneyle çıkmaz.
İncik boncuğunan el kızını kandıramazsın.
İncil İsa'ya, Zebur Musa'ya, Kuran Hz. Muhammed'e gönderildi.⁴⁴⁷
İncir ağacının dibinde abdest bozan hastalanır.
İncitme, gün gelir incinirsin.
İncitme, incin.
İncittiği, kırdığı insanın yanına varmaya yüzü tutmuyor.
İndim çıktım, kendimle birlikte çoklarımı yıktım.
İneği almadan yayığı almak.
İneği, koyunu, keçiyi sağamayan köyde gelin olamaz.
İneğin sütü çekildi; artık yoğurtsuz, yağsız kaldın.
İnek ayağı buzağısını öldürmez.
İnek başlı.
İnek bazen erkek, bazen de dişi doğurur.
İnek buzalayınca evden kırk güne kadar acı şeyler çıkarılmaz, biber ve tuz verilmez.
İnek oğlu inek!
İnek gibi çalışıyorsun, gene de başarılı olamıyorsun.
İnek gibi süt vermeyen öküz gibi çift sürer.
İnek tepeye çıkınca eşeği titreme alır.
İneklerin yattığı yere insan dişi atılırsa inek dişi buzalar.
İnemeyeceğin yere çıkma!
İnersin gönül inersin, attan iner eşeğe binersin; onu da bulamaz yaya gidersin.
İnersin gönül inersin, bir gün gelir attan eşeğe binersin.

⁴⁴⁷ Kimi kaynaklar Zebur'un Davut peygambere gönderildiğini yazar. Batı dillerinde Zebur'un adı Talmud'dur. Talmud, değişik peygamberlere çok uzun bir zaman diliminde gelmiştir. C. Y.

İngiliz ferasetçi,⁴⁴⁸ Alman fırsatçıdır.⁴⁴⁹
İnim inim inledim; ama ağzıma bir yudum su veren olmadı.
İnim inim inleyesin!
İnine çekilmiş kurt gibi düşünüyor.
İnkâr etmekle belki kendini kurtarabilirsin; ama vicdanını asla.
İnkâra her zaman erişebilirsin, Hünkâr'a her zaman erişemezsin.
İnkârın yasası yoktur.
İnle cinle yaşarsan başına her şey gelebilir.
İnleme, vücudunu dinleme; derdinin çaresine bak.
İnlemeyle derdine çare bulamazsın.
İnlemeyle yol alınsa kağrı yol alırdı.
İnlettiğin insanların ahı tutar bir gün.
İnleye inleye geberesin.
İnleyen ölmez, ölmem diyen ölür.
İnleyerek bağırmanın gözünden yaş çıkmaz.
İnme indi, nüzul oldu.
İnneci⁴⁵⁰ Şakire⁴⁵¹ çocuklarını tiril tiril giydiriyor.
İnsaf dinin yarısıdır.
İnsafa gel be canavar adam, insafa.
İnsafın kurusun senin.
İnsan attan düşmekle addan düşmez.
İnsan az konuşmalı, öz konuşmalı, düz konuşmalı.
İnsan az ve öz konuştuğu değerini korur.
İnsan bazen kendi kendine yabancılaşıyor.
İnsan beşer, (kuldur) bazen şaşar.
İnsan bilerek aldanmaz.
İnsan dilden kurtulabilir mi hiç? Kasaba gidip kelle alsan gene içinden dil çıkıyor.
İnsan doğduğu yerde değil, doyduğu yerdedir.
İnsan erken evlense de geç evlense de mutlaka bir bahane bulunur.
İnsan eti ağırdır.
İnsan evinin kölesi, çevresinin beyidir.
İnsan evladını herkes sayar, sever.
İnsan geniş yerde dar oturmalı ki, dar yerde geniş oturabile.
İnsan gönlünün artığını söyler.

⁴⁴⁸ Feraset: Zekâlı, kurnaz, siyasetçi.

⁴⁴⁹ Fırsatçı: Yaratıcı.

⁴⁵⁰ İnneci: İğneci.

⁴⁵¹ İnneci Şakire: Verem Dispanserinde çalışan bir hemşireydi. Kocası Arif Demirel siyasi tutuklu olarak çok uzun zaman mapusta yattı. Genç yaşta iki çocuğuyla baş başa kalan Şakire abla gerçekten Çorum'da örnek bir insandı. Kızı Müberra ile oğlu Ahmet, Cumhuriyet İlkokulu'nun en temiz giyinen öğrencilerindendi.

İnsan göre göre, hayvan süre süre alışır.
İnsan göre göre, hayvan süre süre öğrenir.
İnsan görüşe görüşe, hayvan koklaşa koklaşa anlaşır.
İnsan her ne kadar sıçrasa da kendi başından yukarı sıçrayamaz.
İnsan ikrarından, hayvan yularından tutulur.
İnsan ile sohbet etmek dürri gevher, incidir.
İnsan insana yük olmaz, can gövdeye mülk olmaz.
İnsan insandır, olmasa da parası pulu; eşek eşektir, altından olsa da çulu.
İnsan insandır olmasa da pulu, eşek eşektir olmasa da çulu.
İnsan insanın aynasıdır.
İnsan insanın kıymetini bilir.
İnsan insanın şeytanıdır.
İnsan iş başında belli olur.
İnsan kendi kaderinden kaçamaz.
İnsan kendi tavuğunun bekçisi olamaz. Ama horoz tavuklarının bekçisidir.
İnsan kendini beğenmezse çatlar ölür.
İnsan kocar, gönlü kocamaz.
İnsan konuşa konuşa, hayvan koklaşa koklaşa anlaşır.
İnsan mutlu olmak isterse işini, eşini, aşını tanımalıdır.
İnsan müsveddesinin teki!
İnsan ne yaparsa kendine yapar.
İnsan odur ki, kaştan kirpikten anlaya.
İnsan olana laf bir kez söylenir.
İnsan ölür eseri kalır, hayvan ölür semeri kalır.
İnsan sekizinde ne ise sekseninde de odur.
İnsan sık gittiği bir evde yatarsa ilk lokmasını saklayıp yastığının altına koymalıdır. Bu takdirde gördüğü rüya muhakkak gerçekleşir.
İnsan sırasına geçtik nasıl olduysa?
İnsan sorarak bilgin olur.
İnsan sorarak öğrenir.
İnsan söyleşe söyleşe, hayvan koklaşa koklaşa anlaşır.
İnsan sözünden, hayvan yularından tutulur.
İnsan yaşlandıkça korkuya kapılır (düşer).
İnsan vardır sabır küpüdür, insan vardır kibrit çöpüdür.
İnsan yedisinde neyse yetmişinde de odur.
İnsan yele, bülbül güle, eşek göle âşıktır.
İnsan yenilmekle marifetli olur, yanılmakla âlim.
İnsan yurdu için, yakınları için canını esirgemez.
İnsan yükü ağırdır, herkes çekemez.
İnsan yüzüne bakmaya kıyamıyor.
İnsana güvenme ölür, ağaca güvenme kurur.

İnsanı asarlarken bile son arzusunu sorarlar.
İnsanı ayakta tutan sevgidir.
İnsanı azdıran arkadaşıdır.
İnsanı çığırından çıkarıyorsun.
İnsanı gam, demiri nem yıkar.
İnsanı sevdiren soyu değil, huyudur.
İnsanı suya götürüp susuz getiriyor.
İnsanın alacası içinde, hayvanın alacası dışındadır.
İnsanın alası içinde hayvanın alası dışında.
İnsanın başında ottan gayrısı biter.
İnsanın canı ağrıyan yerindedir.
İnsanın eşref olduğu zaman da vardır, eşek olduğu zaman da.
İnsanın eti yenmez, gönü giyilmez; tatlı dilinden başka neyi var ki?
İnsanın gölgesi hep aynı yerde kalmaz.
İnsanın gölgesi yanı başına düşer.
İnsanın her zaman insana ihtiyacı vardır.
İnsanın içi başka, dışı başka.
İnsanın imiğine⁴⁵² yapışıp durma.
İnsanın insana her zaman işi düşer.
İnsanın iradesi kendi elindedir.
İnsanın kendi kaderini değiştirmek kendi elindedir.
İnsanın kendi yuvası en sıcak yerdir.
İnsanın kıymetini insan, altının kıymetini sarraf bilir.
İnsanın kötüsü yoktur; fakat fakir fukara kötü görülür.
İnsanın mayası önemlidir, mayası bozuk her yerde kendini gösterir.
İnsanın ömrü de tükenir; parası pulu, malı mülkü de.
İnsanın söylemezinden, suyun çağlamazından kork.
İnsanın söz almazından, atın gem almazından uzak dur.
İnsanın şaşkıını, beyaz giyer kış günü.
İnsanın yükü ağırdır, herkes kolay çekemez.
İnsanlara gösterdiğin insafı hayvanlara da gösteremiyorsan daha insan olamamışsın.
İnsanlardan ve diğer canlılardan hayvanlara nazar değmesin diye göğ boncuk, tavşan veya it kemiği, iğde dalı, nazar boncuğu ve muska takılır.
İnsanları düşündür; ama onları felakete sürükleme.
İnsanları düşündür ki, bir şeyleri arayıp sorsunlar, sonunda bir yerlere varsınlar.
İnsanları ırklarından, renklerinden, dillerinden, inançlarından, düşüncelerinden dolayı ayıplamak kadar kötü ve tehlikeli bir şey yoktur.

⁴⁵² İmik: Gırtlak, boğaz.

İnsanların arasına fit sokma, aklını başına toplu.
İnsanların bağlanıp köpeklerin salındığı yerde işim ne benim?
İnsanlıktan çıkan bir daha insan olamaz.
İnsanoğlu çiğ süt emmiş, her kötülük beklenir.
İnsanoğlu çiğ süt emmiş, nerede ne yapacağı bilinmez.
İnsanoğlu çiğ süt emmiştir, dostluğuna güven olmaz.
İnsanoğlu gülden naziktir, taştan daha pektir.
İnsanoğlu hilebazdır, kimse bilemez fendini; her kime iyilik edersen
ondan sakın kendini.
İnsanoğlu kuş gibidir, yarın nerede olacağı bilinmez.
İnsanoğlu mezarına sığar da dünyaya sığmaz.
İnsanoğludur beşer, şaşar.
İnsanoğluna iyilik olsa, kara öküze bıçak olmazdı.
İnşallah burdan evine varamazsın.
İnşallah iki yakan bir araya gelmez.
İnşallahınan, maşallahınan bu iş yürümez.
İp inceldiği yerden kopar.
İp inceldiği yerden kopsun.
İp kopmaynan adam idamdan kurtulmaz.
İp koptuğu yerden bağlanır.
İp üzengi, tahta kılıç.
İpe sapa gelmeyen biriyle uğraşma.
İpe sicime gelesin!
İpe un serenden uzak dur.
İpe un seriyor.
İpeğinen kılı karıştırma, atınan eşeği yarıştıma.
İpi kopuk yıkılacak yer arar.
İpin ucunu kaçırılmış.
İpin ucunu suya koyver gtsin.
İpini koparmış sahipsiz dana gibi gezip duruyor.
İpini örüğünü koparmış aygırın biri.
İpini sürüyüp geziyor.
İpliği pazara çıkınca ne olduğu anlaşıldı.
İpliği pazara çıktı.
İpsiz sapsiz serserinin yanında işin ne senin?
İpsize ip verirsen önce seni boğar.
İpsizin ipiyle kuyuya inilmez.
İpsizin sapsizin biri.
İpsizin sapsizin ne dostluğu, ne yeri yurdu olur.
İpsizinen, sapsizinan uğraşma.
İpten kazıktan kurtuldu.
İradesiz insanın hayvandan farkı yoktur.

İradım var bağ gibi, güvencim var dağ gibi.
İrakibin sözüyle saldırıya geçilmez.
İrakibini küçümseyen, kendi küçüklüğünün farkında değildir.
İratın bol olunca yüzün gülüyor.
İreçbellik beylik!
İrençber, her harman zamanı, yutarmış bir çeten samanı.
İrezille cebelleşip irezil olma.
İrezillik paçadan akıyor.
İri laf etme, iri lokma yutma.
İrili ufaklı bütün taşları eteğine doldurdu.
İrşat ettim, belaya yettim (çattım).
İsağın iti gibi ürüme!
İshak kuşu gibi geceleyin öteceğine bir de aydınlıkta öt.
İsilik olmuş gibi kaşınıyor.
İsin yanına varan is, misin yanına varan mis kokar.
İskambil kâğıdı gibi birer birer devrildiler.
İskembede⁴⁵³ oturup kalma, kalkacağımı düşün.
İskilip eşeği gibi kiriyip durma.
İskilip eşeği gibi kulaklarını dikip durma.
İskilip katırı gibi çifte atıp durma.
İskilip sirkesi gibi sert.
İskilip'in ekmek ayvası mısın, nesin sen?
İskilip'in körü, Osmancık'ın keli.
İskilip'ten, Bayat'tan senek bardak gelir; Gölün Yazı'dan ördek gelir.
İslam'ın şartı beş, altıncısı insaf demişler.
İslam'ın şartı beş, altıncısı kendini bilmek.
İslenmeyinen ıslanmayı birbirine karıştıрма.
İsli paslı.
İsmet İnönü gibi firasetçi (siyasetçi).
İsmi var; ama cismi yok.
İspatlı şahitli olayı nasıl inkâr edebilirsin?
İspenç horozu⁴⁵⁴ gibi kabadayılık yapmaya kalkma.
İspitin mi kırıldı, ne yalpalayıp duruyorsun?
İspiyoncunun önce ipini bulmak gerek.
İsraf etme, biraz da tutumlu olmayı öğren.
İstanbul, insanı adam etmez, bazen de eşek eder.
İstanbul kazan ben kepçe, daldır babam daldır.
İstanbul'dan gelmiş gibi gubarıyorsun.
İsteddiği gibi at koşturuyor.
İstedliğini söyleyen istemediğini işitir.

⁴⁵³ İskembe: Sandalye.

⁴⁵⁴ İspenç horozu: Ufak tefek bir horoz cinsi.

İstemek bir ayıp, vermemek iki ayıp.
İstenilen yere ar eyleme, istenilmeyen yeri dar eyleme.
İstenilen yere erinme, istenilmeyen yerde görünme.
İstenmeyen aş, ya karın ağrıtır ya baş.
İstenmeyen bir şeyi başkasına verme, kalkacağına yere oturma, üzerine düşmedik sözü söyleme.
İster darıl, ister kırıl.
İster istemez boyun eğmek zorunda kaldı.
İster Rizeli ol ister Hopa'lı, arkan bozulursa bul Çorumlu Topal'ı.
İsterim diyenden değil, istemem diyenden korkmalısın.
İsterimiz var şurda, istemezimiz var.
İsteyen gülü sever, isteyen diken.
İsteyenin bir yüzü kara, vermeyenin iki yüzü kara.
İsteyenin istediğini esirgeme.
İstida yazdırmayınan dava bitmiyor ki.
İstif ettiğim odunlar hep devrilmiş.
İstifçilik fırsatçılıktan, halk düşmanlığından başka bir şey değildir.
İstihbaratı çok iyi.
İstirahat etmeyinen, hayale dalıp gitmeyinen bu hastalık gitmez.
İstirham ediyorum, artık yakamı bırak.
İstiyor ki yatıp uzanayım, yok yerden kazanayım.
İş amana binince kavga uzamaz.
İş ayağa düştü, gayrı baş bulmak zor.
İş başa düştü gayrı, başka çare yok.
İş başa düştü, mecburen bu işi görüp bitireceğiz.
İş başa düştü, yapmaya mecburum.
İş başa düşünce dağlar aşılır.
İş becerenin, aş kotaranındır.
İş bildiğin gibi değil.
İş bilenin, kılıç kuşananın.
İş bilmeyenin işini de aşını da bitirirler.
İş bitiren unutulur, fitne fesatlık unutulmaz.
İş bitirenin, kılıç kuşananın.
İş bitirmeyle iş bitmez, yeni bir iş daha başlar.
İş bulayım da yorulayım, zararı yok.
İş çaprazlaştı, içinden çıkmak zor.
İş çatallanıp ortada kaldı.
İş çığırından çıktı artık.
İş dayıya, dünürlük halaya düştü.
İş gediğe gelince su koyverdi.
İş görene iş mi eksik, yâr sevene yâr mi eksik?
İş görmeynen bitmez, gönül sevmeynen.

İş inada bindi, bakalım sonuç ne olacak?
İş inada bindi, aş deliye kaldı.
İş insanın aynasıdır.
İş işi, kapı kapıyı açar.
İş işten geçti artık.
İş işten geçtikten sonra arkana yak kınayı.
İş kaldı harmana, borç kaldı başka zamana.
İş kaldı yarına, çalışmak gitmesin zoruna.
İş karıştırıp fırsat kolluyorlar.
İş mi evvel, ibadet mi?
İş olacağına varır.
İş üreten akça bulur, söz üreten sopa.
İş yapalım derken çiş yaptık.
İş yapan herkes bir yanlışa düşebilir.
İş yapayım derken çiş yapma.
İş yapması için zaman ver, iş yapmasını bilmiyorsa önüne saman ver.
İş zamanı başka, aş zamanı başka, aşk zamanı başka.
İşaretimi alır almaz işine başla.
İşaretleştik, görülünce dile düştük.
İşçi çalıştırmak da başımıza iş oldu.
İşçi iş başında belli olur.
İşçi terlemezsene, köpek hırlamazsa ekmek bulamaz.
İşçiliğini görelim ki, borcumuzu bilelim.
İşe alışık olmayan hamlayıp kalır.
İşe gelince sıvışıyor, sofraya herkesten önce kuruluyor.
İşe koşma koşusunun sonu yok.
İşe öyle bir sarıldı ki, açlığı susuzluğu unuttu.
İşe yaramıyorsan iş yerinde işin ne?
İşe zorlayı zorlayı çocuğu bıcitti.
İşgüzarlık yapma.
İşi ağzına burnuna bulaştırdı.
İşi azıttı, sonu hayrola.
İşi bahtına bırakıp gittim.
İşi başından aşkın, hangi işe koşacağını o da bilemiyor.
İşi başından attı kurtuldu.
İşi başka bir işe döktük, daha da çöktük.
İşi ben gördüm, parsayı başkası topladı.
İşi bitinceye kadar ne diller döktü.
İşi bitirinceye kadar adam bana ikiz doğurttu.
İşi bitirinceye kadar göbeğim çatladı.
İşi bitirmek için ilk adım işe başlamaktır.
İşi bitmiş artık, kabir onu bekliyor.

İşi bozulanın dişi de bozuluyor.
İşi bozuldu adamcağızın.
İşi dillendirmeden bitir.
İşi el ucuyla yapıyor.
İşi eline yüzüne bulaştırdı.
İşi göstermeyinen iş yapılmış olmuyor.
İşi gücü ona buna garaz (garez) bağlamak.
İşi gücü yalan dolan.
İşi işe çevirdik, kendimizi daha çok devirdik.
İşi iyice cıvıttı artık.
İşi kurcalama, altından Çapanoğlu çıkar.
İşi Mart'tan Mart'a havale ediyor.
İşi olmayanın aşu olmaz.
İşi olmayanın benim yanımda işi ne?
İşi olurunda bırak, bakalım sonuç nereye varacak?
İşi pişirdiler, tandıra düşürdüler.
İşi sevmiyorsan işlikte işin ne?
İşi sulandırıp eline yüzüne bulaştırma.
İşi tatlıya bağlayalım, buradan gönül rahatlığıyla ayrılalım.
İşi tıklarında, keyfi yerinde.
İşi tıklarında, yan gelip yatıyor.
İşi üç nalla bir ata kaldı.
İşi yapacağım diye başına geçtin; ama piç ettin.
İşi yok, iş arıyor!
İşi yokuşa sürme, sonra sen de pişman olursun.
İşi yokuşa sürüp durma.
İşi zahmetli, oldu rahmetli.
İşi zora koşmaynan düğüm çözülmez.
İşim sarpa sarmayınca kendimi tanıyamadım.
İşimiz Allah'a kaldı, sonumuz hayrola.
İşimiz gücümüz ele ayağa düştü.
İşimiz rast gitmedi bir türlü.
İşin aksak yanı işte burası.
İşin alayında.
İşin başı can sağlığı.
İşin de dışın de senin için en önemli varlıktır.
İşin eğrisi doğrusu işte böyle.
İşin görülmesi için epey bir masraftan çıktık.
İşin gücün dalavere daddirik.
İşin gücün yalan dolan, dalavere daddirik.
İşin içinde iş var.
İşin içinden bir türlü çıkamıyoruz.

İşin içinden çıkıp sıyrıldık.
İşin içyüzü başkadır.
İşin ilmını almış, ne yapacağını kendisi çok iyi biliyor.
İşin lamı cimi kalmadı.
İşin mi yok da gidip ele kul köle oldun?
İşin ucu birine dokundu.
İşin üfürükçüye kaldıysa, yolculuğun mezarlığıdır.
İşin yapılması için kendisine sıkıca tembih ettim.
İşin yok ise şahit, paran çok ise kefil ol.
İşinde daim ol.
İşine bağlı adamın işini bozma.
İşine böyle şevkle sarılan bir başkasını görmedim.
İşine dört elle sarılıyor.
İşine geliyor ki, meydan okuyor.
İşine gelmeyiense arkasına atıyor.
İşine gelmeyiense geçiyor.
İşine gelmeyince suratı bir karış oluyor.
İşine hor bakan boynuna torba takar.
İşine itina et, onun bunun havlamasına bakma.
İşine sıkı sarıl, ötesine karışma.
İşine sığınan sarıl ama işliğini (gömleğini) terletme.
İşini bilen adam kolay kolay tökezlemez.
İşini bilmeyen kasap, elinde kalır masat.
İşini bitirmişler adamın.
İşini kış tut da yaz çıkarsa bahtına.
İşini sağlama bağla.
İşini tıklarına koydu artık.
İşini yoluna koyan yolunu şaşırılmaz.
İşini yoluna koyanın arabası devrilmez.
İşini, aşını, eşini iyi seçmelisin.
İşini, eşini, aşını bil.
İşitmezlikten geliyor.
İşittiğim o sözleri, yapılan o davranışları kendime yediremedim.
İşkembe suratlı seni!
İşkembe suratlının biri.
İşkembeden atma be!
İşkembesinden başka bir şey düşünmüyor.
İşkembesini şişirmek için abur cubur dolduruyor.
İşkembeyi tıka basa doldurmuş.
İşkencecide din iman yoktur.
İşkenceden beter bir şey olabilir mi?
İşkencelerle geberesin.

İşkenceyi tadan bilir.
İşkillenip duruyor durmadan.
İşkilli⁴⁵⁵ adam vesselam.
İşkilli büzük dingilder.
İşkilli yaşayasın.
İşkilsiz adamın alnı her zaman açık olur.
İşle ki, dişleyesin.
İşledi suçu, çekti ceremesini.
İşleğin işine karışma.
İşlemeyen demir pas tutar.
İşler hep ters gitmeye başladı.
İşler her zaman tıklarında gitmez.
İşler karıştı.
İşler rayına girdi artık.
İşler tam yoluna konulmuştu ki, zıp diye ortaya bir fesat çıkıverdi.
İşleri düzene koydum; ama çok yoruldum.
İşlerin yoğunluğundan göz açamadık ki, çevremizi görelim.
İşleteni işleteceksin.
İşleyen demir ışıldar.
İşleyen demir pas tutmaz.
İşliğinin yakasını yağda bürümüş.
İşmar ettin çözemedim, el ele tutup gezemedim.
İşmen adamın hali başkadır.
İşsiz gelir, işçiyi işinden eder.
İştah dişin dibindedir.
İştahı açıldı gene.
İştahı kabardı hemen.
İştahı kapandı, ağzına bir şey almıyor.
İştahı uyanmaya başladı.
İşte kabak, işte tabak.
İşte kapı, işte sapı.
İşte kasap, işte hesap.
İşte meydan, işte şeytan.
İşten artmaz, dişten artar.
İşveli Naciye, cilveli Naciye!
İşveren başımızda, bize bir soluk aldırmadı ki.
İşyeri açtık işimiz bitti, ağzımızda dişimiz bitti.
İt ağzını kemik tutar.
İt aklına gelince eline taş ya da sopa al.
İt ayağı yemiş gibi geziyo.

⁴⁵⁵ Sıkıntılı, alıngan, kuşkucu.

İt başa düşünce yan peşe düşer.
İt baytarı mıyım ben senin peşinde gezecek?
İt burunlu, almadığı koku yok.
İt cinsi var onda, yalayarak kendi yarasını kendi iyileştiriyor.
İt dalaşınan bir yere varılmaz.
İt derisinden post, akrabadan dost olmaz.
İt dişi, domuz derisi.
İt donmuş, Kürt donmamış.
İt niği gibi arkasında dolaşıp duruyor.
İt gibi arkası cazır cazır ediyor.
İt gibi çalışıyor, yorulmak bilmiyor.
İt gibi kuyruğu dikti.
İt gibi uluyasın, kedi gibi miyavlayasın.
İt girmeynen deniz pis olmaz.
İt göle düşmekle yüzme öğrenmez.
İt ile harara⁴⁵⁶ girilmez.
İt ite buyurur, it de kuyruğuna.
İt ite it de kuyruğuna ısmarlıyor.
İt ite kuyruk sallar.
İt iti suvatta⁴⁵⁷ bulur.
İt iti tanımaz.
İt iti tanır.
İt itin ayağına basmaz.
İt itin kuyruğuna basmaz.
İt itin postunu yırtmaz.
İt kağını gölgesinde yürür de kendi gölgesi sanırmış.
İt kağınının gölgesinde yatarmış, “vay benim saltanatım” dermiş.
İt kağınının gölgesine yatmış da, “ne koyu gölgem var” demiş.
İt kalmadı samur oldu.
İt kemikten kaçmaz.
İt korktuğu yere ürer.
İt kudurunca cami duvarına siyer.
İt kursağı her yağı kaldırmaz.
İt kursağı yağ götürmez.
İt kuyruğunu her zaman dik tutmak ister.
İt oğlu it!
İt osurdukça bir yalanı var.
İt oynamış yonca tarlasına benziyor.
İt öldüğü yerden sürünür.

⁴⁵⁶ Harar: Kıldan dokunmuş büyük çuval.

⁴⁵⁷ Suvat: Su içme yeri.

İt ölümüne gidesin!
İt sahibini tanır.
İt sevdiği deriyi yerden yere çarpar.
İt sıırımı yer gene aç kalır.
İt sürü, para kazan.
İt sürüsü gibi her yere saldırıyorlar.
İt sürüsü gibiler.
İt tuttuğu deriyi sürükler.
İt uluması ile adam ölmez.
İt utansa don giyer.
İt uykusuna yattı, bir kulağı deliktir hep.
İt uyuz, biz müflüz.
İt uyuz, maymun culuz.⁴⁵⁸
İt üleşi gibi sürüyüp durma.
İt ürür kervan geçer, yel kayadan ne koparır?
İt ürür kervan yürür, herkes yaptığının karşılığını görür.
İt yal yediği yeri unutmaz.
İt yatacak yeri bulur.
İt yavrusunu arasa bulamaz.⁴⁵⁹
İt yediği kadar ürer.
İt yediği yeri kırk gün dolaşır.
İt yer, şeytan güler.
İt yiğitte, bit itte olur.
İtaat ettiğinin sözünü dinlemesini bil.
İtâyi⁴⁶⁰ sofranın altına sermeyi unutma.
İte bak, yattığı yere bak.
İte çul, eşeğe palan mı olduk?
İte dalanmadan çalıyı dolanmak yeğdir.
İte dalaşacağına çalıyı dolaş.
İte kemik atmak başka, ite kemik uzatmak başka.
İte köpeğe yem olasin.
İte versen yemez.
İtfaiyeci misin, her gördüğün yangına koşuyorsun?
İthal damatlarla ithal gelinler, Avrupa'da birbirini gönüller.
İti ağzına kemik vermeye aldatamazsın.
İti an çomağı hazırla.
İti an, taşını eline al.
İti ite boğdurmak istiyorlar.

⁴⁵⁸ Culuz: Parasız pulsuz.

⁴⁵⁹ Öyle karışık, kalabalık ki anlamında.

⁴⁶⁰ İtâ: Tabla ya da sofraya altına serilen bez veya örtü.

İti ite salarlar.
İti köşeye kısıtırıp bir güzel ıslattık.
İti öldürene sürütürler.
İti öldürene sürütürler, ele âleme güldürürler.
İti ürdürmektense çalıyı dolanmak iyidir.
İtidalini kaybetme, işi zamana bırak.
İtikadını kaybetme, Allah kerimdir.
İtilmeynen, kakılmaynan böyle ömür geçmez.
İtimadı lütf bilip borca sarılma, bir gün istenirse sakın darılma.
İtimat etsen de şüpheyi elden bırakma.
İtin acından, insanın aylağından hayır gelmez.
İtin ahmağı baklavadan pay umar.
İtin ağzı tutulmaz.
İtin ahmağı kayganadan pay umar.
İtin akli olsa kayganadan pay ummaz.
İtin alçağı kayganadan pay umar.
İtin ayağını taştan mı esirgiyorsun?
İtin ayağını taştan mı sanıyorsun?
İtin de bir kişiliği olur.
İtin derisinden post olmaz, kaşarlanmıştan dost olmaz.
İtin dişi, domuzun derisi, sizi mi kayıracağım!
İtin doğurduğu ya anasına ya babasına benzer.
İtin dostluğuna güven olmaz.
İtin dölü itin peşinden yürür.
İtin duası kabul olsa gökten kemik yağar.
İtin eniği (dölü).
İtin hatırı değil, sahibinin hatırı.
İtin ısırmazı, atın osurmazı olmaz.
İtin kötüsü kurtçu, adamın kötüsü topçu olurmuş.
İtin kudursun!
İtin kursağında yal durmaz.
İtin osuruğuyla yalanın hesabı olmaz.
İtin ölümü gelince çobanın değneğine sürtünür.
İtin suçu var da, atın suçu yok mu?
İtin taştan yıldığı gibi.
İtin topallığı avını görünceye kadardır.
İtin ünü göğe ağmaz.
İtin yattığı yere bak.
İtinen alamete, kurdunan kıyamete kalasın.
İtini yalla da ürmesin.
İtle çuvala girilmez.
İtle dalaşmaktansa çalıyı dolaşmak yeğdir.

İtle yatan bitle kalkar.
İtler leşini parçalaya.
İtte vefa olur, avratta olmaz.
İtten bahsederken değneği yanından ayırma.
İtten kuzu doğar mı?
İtten kuzu doğmaz.
İvecelenme, biraz sabırlı ol.
İven kız ere varmaz, varsa da baht bulmaz.
İvmeynen, sövmeynen her şeyi çözemezsin.
İyasi⁴⁶¹ bi gariş.
İyi arkadaş iyi yolu gösterir.
İyi at kaşağıdan huzursuzluk duymaz.
İyi at yemini kendi artırır.
İyi avrat kendisine ikinci kez aynı sözü söyletmez.
İyi bak suçluyu gözlerinden tanırsın.
İyi bir üstadı baban yerinde tut.
İyi dil yılanı deliğinden, kötü dil insanı dinden imandan çıkarır.
İyi dost kara günde belli olur.
İyi evlat anayı babayı vezir eder, kötü evlat rezil eder.
İyi gün dostunu kötü günde yanında bulamazsın.
İyi günün olmaya.
İyi haberler alınca yüreğim biraz ferahladı.
İyi insan lafının üzerine gelir.
İyi kadın kocasından erken kalkandır.
İyi kalp altından kıymetlidir.
İyi kötü her şey ailede kazanılır.
İyi kötü işleri yoluna koyduk, gayrı kimseye minnetimiz yok.
İyi kötü, ne varsa hepsi bizimdir.
İyi misin? İyiyim. Âdet yerini bulsun.
İyi nasihat verilir, iyi ad verilmez.
İyi oğul babasını vezir eder, kötü oğul babasını rezil eder.
İyi okutmuşlar; adama tekke, türbe, muska hayretmiyor.
İyi olacak hastanın doktor (hekim) ayağına gelir.
İyi sandığımız insanların altlarından birer batman çakıldak çıktı.
İyi söz yılanı deliğinden çıkarır.
İyi ürünlü bağa, bahçeye, tarlaya nazar değmesin diye bir hayvan kafası sırtığın ucuna geçirilerek dikilir.
İyice azdırdı o, hâli hâl değil.
İyice göresittin bizi.
İyice içine kapandı, kimseye derdini anlatmıyor.

⁴⁶¹ İya: Kaburga.

İyice zom olmuş, yerinden kalkamıyor.
İyide kötülük durmaz.
İyiler kardeşin, hıızrlar yoldaşın olsun.
İyiliğe “nereye gidiyon?” demişler, “kötülüğe gidiyom” demiş.
İyiliğe iyilik her kişinin kârı, kötülüğe iyilik er kişinin kârı.
İyiliğe iyilik olsaydı koca öküze bıçak olmazdı.
İyiliğe karşı kötülük yapılmaz.
İyiliğe kemlik.
İyiliğe uyar olmaz.
İyiliği eden unutmalı, iyilik edilen asla unutmamalı.
İyiliğimi isteyen iyiliğini göreyim, kötülüğümü isteyen helvasını yiyeyim.
İyiliğin tadına doyum olmaz.
İyilik eden iyilik bulur, kötülük edenin ne bulacağı bilinmez.
İyilik edene kurban olayım!
İyilik et de bilen bilsin, bilmeyen bilmesin.
İyilik et denize at, balık bilmezse Halik bilir.
İyilik et kele, övünsün ele.
İyilik et, belaya yet.
İyilik et, kötülüğe yet.
İyilik iki baştan olur.
İyilik iki baştan, değirmen iki taştan olur.
İyilik iyilik, kötülük kötülük getirir.
İyilik unutulur; ama kötülük unutulmaz.
İyilik yap taş altına koy.
İyilik yap, kemlik bul.
İyilik yaparsan kemlik bulursun.
İyilik yaptığınan iyilik bekleme.
İyilikle uslanmayanın sonu kötektir (dayaktır).
İyilikle, tatlı dille yılanı deliğinden çıkarırsın.
İyiye iyi, kötüye kötü demek suç mu?
İyiye kötülük olmaz.
İyiyle kötüyü karıştırma.
İz ize, göz göze benzemez.
İzine basarak takip et, sakın elinden kaçırma.
İzini iyi sür ki, elinden kaçmasın.
İzini kaybettirip gitti.

J

Jandarma gibi başımda dikilip duruyorsun. Hele şöyle bir uzaklaş da özgür olalım.

K

Kaale almamak.
Kaba kuşluğa⁴⁶² ırgatın yemeği tarlaya yetişmeli.
Kabadayılığın sonu yoktur, önemli olan kâmil insan olabilmektir.
Kabadayılık her yerde sökmez.
Kabağı çok övüp durma, kabaklığın ortaya çıkar.
Kabağı yemeden tadını bilemezsin.
Kabahat (suç) öldüründe değil, ölümdedir.
Kabahat altın olsa da kimse üzerine almaz.
Kabahat arıyorsan önce kendinde ara.
Kabahat darılanındır.
Kabahat karı koca arasına girenindir.
Kabahat samur kürk olmuş da kimse üstüne giyinmemiş.
Kabahat samur kürk olsa kimse üstüne almaz.
Kabahati önce kendinde bul.
Kabak başına patlar.
Kabak çiçeği gibi açılmış.
Kabak çiçeği gibi birden açıldı, sonu hayrola.
Kabak gene benim başımda patladı.
Kabak gibi bir adam.
Kabak gibi çıkıverdi ortaya.
Kabak kafası ayna gibi parlıyor.
Kabak senin başında patlamasın sakın.
Kabak tadı verip durma, çekil git başımdan.
Kabaktan bostan olmaz, astandan fistan olmaz.
Kabalaşma, arkından dışarı taşma.
Kabi olmayanın kazancı olmaz.
Kabına sığmıyor, her gün bir taşkınlık yapıyor.
Kabına sığmıyor, ne yaptığını bilmiyor.
Kabınan kacağınan, bu yanan ocağınan buraları bırakıp nere gidebilirsin ki?
Kabir azabın çoğalsın.
Kabir suali sorup durma, yeter artık!
Kabrimi bol eyle, cennetine yol eyle, etrafını gül eyle
Kabrimi dar eyleme, işimi zor eyleme, kabirde beni şaşırma, zebanileri başıma düşürme Yarabbi.

⁴⁶² Kaba kuşluk: Öğleden bir iki saat evvel.

Kabrin karanlığından, cehennem azabından sen kuru Yarabbi.
Kabrini kazan bulunmasın da ortalarda kal.
Kabuğuma çekildim, kimseyle fazla ilişkim yok.
Kabuğuma girdim.
Kabuğun altına hangi kurtlar dolmuş bilemezsin.
Kabuğun altındaki yarayı göremezsin.
Kabuk bağlamış yarayı kaşıyıp durma.
Kabuk dökülmeyince yaralar görülmez.
Kabuk kabuğa, yara yaraya benzemez.
Kabul olmayacak duaya âmin denmez.
Kaburgası kemiği olmayan biriyle yola çıkılmaz.
Kaburgayı kırk sefer kemirsen de bir dirhem et bulamazsın.
Kaç gramlık beynin var ki, neyi düşüneceksin?
Kaç kez ölümle burun buruna geldim, ah bir bilebilseydin.
Kaç paralı adam ki, onunla muhabbet ediyorsun?
Kaç parça olayım ki, hangi işe yetişeyim?
Kaçacak kızın bohçayı hazırlaması başka, alıp gitmesi başkadır.
Kaçak gezdiğim dağların sayısını unuttum.
Kaçakçı Büvetli Ali Gedik'ti,⁴⁶³ o da geldi geçti.
Kaçaksan koçak olacaksın.
Kaçaksan uçkuruna sahip olacaksın.
Kaçamak yapmak kimseye bir onur getirmez.
Kaçan balık büyük olur.
Kaçan da Allah der, kovalayan da.
Kaçan kaçanla, uçan uçanla avlanır.
Kaçan kandan kurtulur.
Kaçan kovalanmaz, yıkılan vurulmaz.
Kaçan kurtulur.
Kaçanı kovmazlar, yıkılanı vurmazlar.
Kaçanın anası ağlamazmış.
Kaçayım derken kedi kuyruğunu kapıya sıkıştırdı.
Kaçıp gitme, döküp saçıp gitme.
Kaçırmayalım etten serveti, varsa peşin ödeyelim diyeti.
Kaçmak kurtuluş değildir.
Kaçmakla hiçbir şeyden kurtulamazsın.
Kaçtı, göçtü; sonunda uçtu.
Kaçtım kurtulamadım, kovaladım tutamadım.
Kader işler, kul övünür.
Kader olmayınca kadir bilinmez.
Kaderin kel imiş meğerim.

⁴⁶³ Büvetli Ali Gedik ünlü kaçakçı ve eşkiya olarak bilinir. Başından geçenler, yaşadığı öyküler Çorum'da dilden dile dolaşır. Onunla bir söyleşi yapmayı çok istedim. Son gördüğümde yaşlı ve bitkin durumdaydı. Sonra öldüğünü öğrendim. Söyleşi yapamadığım için üzüldüm. Allah rahmet eylesin. C.Y.

Kaderin yaptığını kimse yapamaz.
Kaderinde ne varsa kaşığında o çıkar.
Kadı anlatışa göre fetva verir.
Kadı eşek değil, fetvadan anlar.
Kadı karısının da bir kusuru vardır.
Kadı kendine kem yazmaz.
Kadılar kapısında kışla!
Kadın aşerme döneminde kime bakarsa, doğacak çocuğunun ona benzeyeceğine inanılır.
Kadın babasının evine küs giderse iyi olmaz.
Kadın babasının evine küs giderse tavuğu yumurtlar.
Kadın değil mi?
Kadın demek, ömür törpüsü demek.
Kadın eli kaşık sapından kabarır (kararır).
Kadın erkeğin eşi, evinin güneşidir.
Kadın isterse kendisini vezir de eder, rezil de eder.
Kadın iyi bir avcıdır, hiç ummadığın zamanda vurur seni.
Kadın kadına dertleşelim şöyle biraz.
Kadın kadınlığını bilmeli, erkek erkekliğini.
Kadın kocasına isyan bayrağını astı, bu savaş durulmaz.
Kadın malı hamam tokmağıdır.
Kadın malı, kapı mandalıdır.
Kadın menopoz döneminde ömrünün en canavar olduğu bir dönemi yaşar.
Kadın mı o, süprütünün teki.
Kadın olup da dırdır etmeyen olur mu?
Kadın timsah gibidir, bir kez dişlerini geçirdiği zaman bir daha bırakmaz.
Kadına kapıyı aralayarak aç.
Kadına ve çocuğa sır söyleme.
Kadına yaşı, erkeğe maaşı sorulmaz.
Kadında bir saç var, sanki merinos yünü.
Kadında öyle bir ihtişam var ki, kimseyi gözü görmüyor.
Kadından kâhya (muhtar) olursa, zemheride oğlak kırktırır.
Kadından korkmayan taş kesilir.
Kadını akılsız görmek, en büyük akılsızlıktır.
Kadını ana kabul edersen saygısız olmazsın.
Kadını görünce vidaları gevşeyiverdi hemen.
Kadını hor görme ki, yuvan neşe dolsun.
Kadını koy çuvala, salla salla vur duvara.
Kadının bildiğini piri bilmez.
Kadının çocuğu olunca kırk gün içinde kapıya çıkarılırsa çocuk ölür.
Kadının elinden kurtulamazsın, kadının elinden seni ancak bir kadın

kurtarabilir (C. Y.).

Kadının en büyük düşmanı gene kadındır.

Kadının fendi, erkeği yendi.

Kadının gezdiği yerde izi bilinmez.

Kadının yıkmadığı yuva bin yıl yıkılmaz.

Kadının yüzünün karası, erkeğin elinin kınası.

Kadınla gitme yola, başına gelir türlü bela.

Kadınlar çok tuhaf yaratıklar.

Kadınlar hamamına çevirdiniz burayı.

Kadınlar kurnaz oldu, bazlamayı küçük tutar; çocuklar da hokkabaz oldu bazlamayı çift çift yutar.

Kadınlar tarayınca dökülen saçları ya yakarlar ya toprağa gömerler yahut da duvar deliğine sokarlar. Böylece büyüden kurtulacaklarına ve evlerine (eşlerine) karşı soğukluk gelmeyeceğine inanırlar.

Kadınların kele bacım demesi bi vakit sürer.

Kadınların kele bacım demesi bir saat sürer.

Kadınların kocalarına karşı en büyük silahı çocuklardır.

Kadınların yaptığı haddinden fazla iltifat, yalnız bunamış ihtiyarlara ve korkusuz delikanlılara tesir edebilir.

Kadınlık başka, ev kadınlığı başka.

Kadınlık yapmak her kadının harcı değildir.

Kadıya şikâyete giden anasından olur.

Kadıyı görmeden korkudan öldü adam.

Kadife gibi bir sesi var.

Kaf Dağı'nın buzları gibisin, hiç eriyip aktığın yok.

Kafa büyük içi boş, tut kulağından çifte koş.

Kafa cilalıyor.

Kafa çekiyor.

Kafa delik beyin boş, tut kulağından boyunduruğa koş.

Kafa demliydi, yalpa vurarak yürüyordu.

Kafa kafa değil ki, bulgur sokuşu; tokmak vur vurabildiğin kadar.

Kafa kafaya vermişler.

Kafa karıştı birdenbire.

Kafa kıyaklaştı.

Kafa şişirip durma.

Kafa ütöleyip durma.

Kafa ütöleyip durma, kapat çeneni.

Kafadan çatlak.

Kafadan kontağın teki.

Kafaları tütsüleyince borçları alacak gördü.

Kafam kanlara belendi.

Kafamın tasını attırma, taşaklarını burdururum.
Kafamızı epeyce ütüledin.
Kafan kalbin yazılı kâğıt değil ki, açıp okusam.
Kafandaki husumeti at bir tarafa.
Kafandaki örümceğe bak, bir de şu manzarana bak.
Kafandan sil at olup bitenleri.
Kafanın içi böceklenmiş senin.
Kafası bozuldu, ne yapacağı belli olmaz.
Kafası dank etti; ama iş işten geçti.
Kafası dumanlı, sakın takılma adama.
Kafası durdu, ne yapacağını şaşırıldı.
Kafası hayra değil, şerre çalışıyor.
Kafası hep hileye (şerre) çalışıyor.
Kafası işlemeye başladı.
Kafası iyice bulandı.
Kafası kazan oldu.
Kafası makine gibi çalışıyor.
Kafası saman dolu.
Kafası şartlanmış bir kez, bildiğinden şaşmıyor.
Kafası şişti, söylenenleri anlamıyor.
Kafası yerinde değil, ne yapacağını bilemiyor.
Kafasına koyduğunu yapmayınca rahat edemiyor.
Kafasına kurşun sıkma, kalbine sevgi aşıla.
Kafasına sığmıyor ki anlattıklarım.
Kafasına vur, ekmeğini elinden al.
Kafasına vura vura derdimi anlatacağım.
Kafasında kırk tilki dolaşüyor, kırkının da kuyruğu birbirine değmiyor.
Kafasından şeytanlığı hiçbir zaman bırakmıyor.
Kafasını ez ki, kuyruğu kımıldamasın.
Kafasını kaşıyacak vakti yok.
Kafasını kızdırma, sonra zaptedemezsin.
Kafasını kitaptan kaldırmıyor ki.
Kafasını kullansın, işini yoluna koysun.
Kafasını sokacak bir ev buldu nihayet.
Kafasını taştan taşa çarptı.
Kafasını toplayıp biraz kendine geldi.
Kafasının bir tahtası noksan adamın.
Kafasının dikine gidiyor, bakalım sonu ne olacak?
Kafasının içi eşek alıp beygir satıyor.
Kafayı bulunca borçlarını alacak görüyor.
Kafayı bulunca sakinliği geçti, sonra birden saldırıya geçti.

Kafayı çalıştır beş numara kep giy.
Kafese düştüğün zaman anlarsın Hanya'yı Konya'yı.
Kafese girmek kolay, ama çıkmak zor.
Kafesten saldıgın kuşu bir daha tutamazsın.
Kâğıda ne yazılmışsa onu okursun.
Kâğıt gibi buruşturup çöpe atarım seni.
Kağrı dayağı gibi sürünürsün inşallah.
Kağrı dayağı gibi sürünüyoruz.
Kağrı devrildikten sonra akıl veren çok olur.
Kağrı gibi ağır ağır nere gidiyorsun böyle?
Kağrı gibi gıcılayıp durma.
Kağrıdan gacır gucur ses çıkıyor.
Kağrının ağdıran yanına binme, altta kalırsın.
Kağrısı gıcılamayana kız verilmez.
Kağrısı gıcılamanın kağrısına herkes binmek ister.
Kağrıya zorunan giden öküz ya zelveyi⁴⁶⁴ kırar ya da zelve bağını⁴⁶⁵ koparır.
Kahrır kasnağı boğazına geçti.
Kahrır kasnağı boğazından eksilmesin.
Kahkaha atarak düşmanı çatlattım.
Kahkahadan kırıldı herkes.
Kahkahayı salıverdi birden.
Kahrı çekilir gibi değil ki.
Kahrından ölüp gitti zavallı.
Kahrolasıcı.
Kahrolasın!
Kahve dövücünün hınk deycisi.
Kahve ile tütün, keyifler büsbütün.
Kahve siyahtır nefi vardır bedene, lanet olsun tütünü icat edene.
Kahveciye keyif verir kahvenin kaynaması, eşeği yoldan çıkarır sıpanın oynaması.
Kâhyan karı, yükün darı olursa kırat bu yoldan çok gelir geçer.
Kâhyası çok olan köyde geçim olmaz.
Kakırdak⁴⁶⁶ gibi kurumuş iyice.
Kakırdak yemeynen karın doymaz.
Kakma el kapısını el ucuyla, yiterler kapını var (olanca) gücüyle.
Kalabalık ağızlıının biri.

⁴⁶⁴ Zelve: Boyunduruğa koşulan öküzlerin boynunun iki yanında bulunan, alt uç kısımları hafif eğik, parmak kalınlığında bir çubuk.

⁴⁶⁵ Zelve bağı: Bu iki çubuğu bağlayan ip.

⁴⁶⁶ Kakırdak: Kuyruk yağı ocakta sızdırıldıktan sonra arta kalan parçalar.

Kalabalık birden seyrekleşiverdi.
Kalan işe kar yağar.
Kalem kılıçtan üstündür.
Karga bülbülü taklit edeyim derken, ötmeyi unutmuş.
Kalas gibi bir adam.
Kalayı basmak.
Kalaylı bakır küflenmez.
Kalaysız bakırda aş pişmez.
Kalbe giden yol mideden geçer.
Kalbi kara, düşmandır bütün insanlara.
Kalbi olmayanın merhameti olur mu hiç?
Kalbi pırupak.
Kalbi yıkmak kolay, yapmak zordur.
Kalbim ağzıma geldi bir anda.
Kalbim alarm veriyor.
Kalbim karardı, doğrulup yüzüne bakasım gelmiyor.
Kalbim kavruldu; ama acılarımı kimseye diyemiyorum.
Kalbim sızladı; ama yapabileceğim bir şey yoktu.
Kalbime doğdu senin geleceğin.
Kalbime işledi verdiğin acı.
Kalbimi kazan ki, dile benden ne diler sen.
Kalbimi yerinden oynattın bir anda.
Kalbin ezik, boynun bükük kala.
Kalbine girmek istiyorsan hep güler yüzlü ol.
Kalbini okudum; ama dilim varıp bir şey söyleyemedim.
Kalbini pak tut da gönlün ferah gez.
Kalbini temiz tut da istersen kırk yıl kirli gez.
Kalbinin fesadına uğrayasın.
Kalbiyle konuştuğu için kimseye bir şey anlatamıyor.
Kalbur⁴⁶⁷ gibi delik deşik etmişler.
Kalburdan (gözerden) çıkan çalkantı bir yana, çeç bir yana gitti.
Kalburla su taşıdığını sanıyorsun.
Kalburun altındakilerle üstündekiler bir değildir.
Kalburunan un eliyor, eleğinen⁴⁶⁸ ceviz eliyor.⁴⁶⁹
Kalçalı avrat olsun ki, pençeli oğlan doğura.
Kalçası düven tahtası gibi gepgeniş.
Kaldık oğul eline, minnet eyle geline.
Kaldık oğul eline, yalvar artık geline.

⁴⁶⁷ Kalbur: Yuvarlak bir kasnağa kirşler geçirilerek arpa, buğday gibi taneli ürünleri eleyeye yarayan bir gereçtir.

⁴⁶⁸ Elek: Genellikle ince tel örgülerden yapılan, kalbur büyüklüğünde olan, un vb. maddeleri elemeye yarayan bir gereçtir.

⁴⁶⁹ Birisinin yaptığı aykırılıklar, olumsuzluklar üstüne söylenen sözdür.

Kaldırım çiğnemekle şehirli olunmaz.
Kaldırım mühendisliği yapıyor şimdi.
Kaldırım yosması.
Kaldırım yosması, akli havada dolanıp duruyor.
Kaldırıma düştük, yüzümüze bakan yok.
Kaldırımlar arşınlamakla bitmiyor.
Kale gibi sapasağlam.
Kalem yazısı silinir de alın yazısı silinmez.
Kale kapısı gibi.
Kaleminden kan damlıyor.
Kalemiyle geçiniyor, başka yapacağı bir iş yok.
Kaleyi içinden fethetmeyi bileceksin.
Kalfa iyice ustalaştı artık.
Kalıbı düşük nere varsa kendini gösterir.
Kalıbına bakıp adam sanma. Suaygırının da kalıbı vardır.
Kalıbının adamı değilmiş meğer.
Kalın incelene kadar ince üzülür.
Kalın kafalının biri, laftan sözden anlamıyor ki.
Kalını inceltme, inceyi kalınlaştırma.
Kalıpla, kıyafetle adam adam olmaz.
Kalk da içindeki kurtları dök ortaya.
Kalk gidelim deme, nereye konacağını düşün.
Kalkacağın yere oturma, istenmeyeni verme, üzerine düşmeyen sözü konuşma.
Kalkıp kalkıp oturuyor yerinde duramıyor.
Kallankop edip alıp getirin.
Kallankop edip alıp götürdüler.
Kalleşlik yapan kalleşlik görür.
Kalma cahilin sözüne, bilse iyisini söyler.
Kalmış kağınyı kart öküz çeker.
Kalmış kızın gayreti emmisi oğlunadır.
Kalp ağrısını çekmek kolay değildir.
Kalp akça ile kem söz sahibinindir.
Kalp kalbe karşıdır.
Kalp kalbin aynasıdır.
Kalpak al demekle baş alınmaz.
Kalpten kalbe yol gider.
Kalubeladan beri böyle gelmiş, böyle gider.
Kamayı sapladığıyla çıkardığı bir oldu.
Kambersiz düşün olmaz.
Kambur kambur üstüne.

Kambur üstüne kambur.
Kamburu çıkmış iyice.
Kamburu mezar doğrultur.
Kamçısıyla koca bir köyü titretiyor.
Kamçıyı yemezsen ata torba takmazsın.
Kâmil adam olmak herkesin harcı değildir.
Kamyonların altında parça parça olasın!
Kan ağlayasan!
Kan alacak damarı bileceksin.
Kan başına sıçramış.
Kan beynine sıçramış.
Kan görünce düşüp bayılıyor.
Kan gövdeyi götürüyor.
Kan gütmekle düşman tüketemezsin.
Kan içmeyinen kan tükenmez.
Kan işesin.
Kan kanınan yunulmaz.
Kan kusa kusa geberesice.
Kan kusturdu adam bana.
Kan kusuyor; ama kızılılık şerbeti içtim diyor.
Kan revan içinde geldi yanımıza.
Kan ter içinde kaldım çalışırken.
Kan toprağa düşer.
Kan uyumaz.
Kana kan istenmez.
Kana susayan ölümüne susamıştır.
Kanaat etmeyi bilmezsen karnın doymaz.
Kanaat gibi devlet olmaz.
Kanaat tükenmez hazinedir.
Kanadı olan kuş gibi, tayyare gibi uçar; kanadı olmayan düşmana bağrını açar.
Kanara.
Kanat altına aldığı aç susuz bırakmayacaksın.
Kanatların kolların kırılın.
Kanatsız kuş uçmaz.
Kancayı takmış bir kez, ötekinin kurtulması zor.
Kancayı taktı, adam yakamızı bırakmıyor.
Kandırıkçı!
Kandilin yağı tükendi ne yazık ki.
Kandilin yağı tükendi, adam çekip gitti.
Kandilini gündüz hazırlamayan, gece karanlığına razıdır.

Kangren olan yarayı kimse iyi edemez.
Kanı bitlenince herkese tepeden bakmaya başladı.
Kanı bozuğun birisi.
Kanı kanla yumazlar, kanı suyla yurlar.
Kanı sıcak birisi, hemen kendini sevdireyor.
Kanım da feda olsun, canım da feda olsun.
Kanım donakaldı, ne yapacağımı bilemedim.
Kanım içime aktı, derdimi kinseye diyemedim.
Kanım kaynadı sana, bir kan bağımız mı var yoksa?
Kanım kaynayıverdi onu görür görmez.
Kanımızı emdiler yıllarca.
Kanın içine aksın!
Kanına dokundu söylediklerim, hemen birdenbire sinirlendi.
Kanına susamış adam, belasını arıyor.
Kanlar kusarak geberesin.
Kanlı bıçaklara kurban olasın.
Kanlı gömleğini görürüm inşallah.
Kanma kötünün sözüne, bilse iyisini konuşur.
Kantara, tartıya, çekiye gelmiyor.
Kantarı belinde bir adam, onunla başa çıkamazsın.
Kantarın topunu kaçırdı gene.
Kantarın topunu kaçırdık vesselam.
Kantarını doğru oturt ki, kazanasın.
Kap kaba değmeyince tın demez.
Kap kaçak kayıp, kim arar kim sorar.
Kap kaçak ortaya yığıldı kaldı.
Kapağı en sonunda umulmadık bir yere attı.
Kapaksız kaynamış, tuzsuz pişmiş.⁴⁷⁰
Kapaksız kaynamışız, kazansız pişmişiz.
Kapalı ağıza sinek girmez.
Kapalı kapıyı açmaya çalışma.
Kapalı kutu biri, içinde ne olduğunu kimse bilmiyor.
Kapalı kutu, ağzını bıçak açmıyor.
Kapalı ve yağmurlu bir günde güneş batarken etrafındaki bulutlar dağılır, aydınlık ve kızılılık olursa, ertesi gün havanın güzel olacağına hükmedilir.
Kapalı yerde şapka çıkarmak bir naziklikdir.
Kapalı yetmişmiş; çevresinden, dünyadan haberi yok.
Kapan kapana, her şey kapış kapış gitti.
Kapana düştüm, ne yapacağımı bilemiyorum.

⁴⁷⁰ Terbiyesiz kimseler için söylenir.

Kapana düşürdük, artık kurtulacağı kalmadı.
Kapana sıkıştırdık, ne istesek onu yapmaya mecbur.
Kapanın elinde kaldı, ortalıkta hiçbir şey kalmadı.
Kapı açılmayan eve pencereden, bacadan girmeye çalışma.
Kapı altına düş de gör dünya kaç bucakmış.
Kapı altında bir gün kalacağına, mapushanede yüz gün kal.⁴⁷¹
Kapı altında dayak yiyeceğine git de kendi köylünden ye.
Kapı arkasında kalasın.
Kapı baca kilitli.
Kapı bir komşuyuz, ne alıp veremeyeceğimiz var ki?
Kapı dışarı etmek kolaydır da, sonunu düşünmek zordur.
Kapı eşiğine oturulmaz. Oturulursa felç geçirileceğine (çarpılacağına)
inanılır.
Kapı gacırdayınca anladım ki ahıra bir giren var.
Kapı gibi birisi.
Kapı güllebi gibi bir o yana bir bu yana dönüp durma.
Kapı kapı dilenesin.
Kapı kapı dolaştık; ama aradığımızı bulamadık.
Kapı kapı, sürüm sürüm sürünesice.
Kapıdan alıp pencereden atma.
Kapıdan çıkış sol ayakla, giriş sağ ayakla yapılır; sol ayakta cinler
periler, sağ ayakta melâikeler olduğuna inanılır.
Kapıdan çıkmaya ermeyeyim.
Kapıdan kovsan bacadan giriyor.
Kapılar yüzümüze kapandı nere varsak.
Kapılara nal, delikli taş, kaplumbağa kabuğu takılması uğur sayılır.
Kapıları açık tut ki, belki bir çözüm bulunur.
Kapıları kapa ki, bir daha rahatsız eden olmasın.
Kapıların kilitli kala!
Kapıldık gidiyoruz bir sele, bakalım sonumuz nereye?
Kapımı aşındırdı gelip gidenler.
Kapın kililensin de bir daha açılmasın.
Kapına alacaklılar biriksın.
Kapına her geleni dost sanma.
Kapına kara çalı atılsın.
Kapına kara kilit vurulsun.
Kapına kara kilitler takılsın.

⁴⁷¹ Kapıaltı, jandarmanın genel merkezine denirdi. Eskiden burası Hükümet Konağı'nın bitişiğindedi. Sonra Hükümet Konağı, 1955 yılından önce ya da sonra yakıldı. Böylelikle birçok resmi evrak yok oldu. Sonra Kapıaltı denilen jandarma merkezi Ulukavak Mahallesi'nde bulunan mapushane yakınına taşınmış oldu. Yakılan Hükümet Konağı, bugünkü Ziraat Bankası karşısında Çorum Gaz'ın ve bir banka şubesinin yakınındaydı. Çorum'da Kapıaltı denilen yerin işkenceleri o dönemde meşhurdur. Hükümet Konağı bitişiği de Çorum Adliyesi'ydi. C.Y.

Kapına kıran gele.
Kapına yalak alıştırma.
Kapında izi olanın eşinde gözü olur.
Kapından it, saçından bit eksik olmasın.
Kapını açanın, çağırının olmaya.
Kapını kilitli tut, komşunu hırsız tutma.
Kapının ağzında oturan kadına iyi gözle bakılmaz.
Kapının tokmağı, korkutur ahmağı.
Kapının tokmak sesini her ev sahibi sevmez.
Kapının zili, eşinin dili.
Kapısı kilitlenesice.
Kapısına kilit vur ki, her şey bitsin.
Kapısında baykuşlar ötsün.
Kapısız yerden mi çıktın? Niye kapıyı örtmüyorsun?
Kapıya sığmıyor ki, deve gibi biri.
Kapıyı büyük açtık, işin içinden çıkamadık.
Kapıyı göstermek zorunda kaldık sonunda.
Kapıyı kapattığında el sözü dışarda kalır.
Kaplumbağa gibi yürüyor, ona ayak uydurmak çok zor.
Kaplumbağa insanmış, fırıncılık eder, ekmeek çıkarır satarmış. İşinde hile yapmış, hamur teknesi sırtına, fırın küreği altına geçmiş, kaplum-bağaya dönüşmüş.
Kaplumbağa kabuğundan çıkmış da kabuğunu beğenmemiş.
Kar ağalara dert günü, çobanlara yat günüdür.
Kâr bahanesiyle alınan eşek yağmurda sele gider.
Kar dağlardan söküldü, ovayı çayır çimen бүрүdü.
Kâr eden ar etmez.
Kar ekinin yorganıdır.
Kâr eşekte, laf uşakta.
Kar gibi bembeyaz.
Kar kuytuda, para pintide bulunur.
Kar ne kadar çok yağarsa yaza kalmaz.
Kar serpiyor, yaralarım derbiyor.
Kar toprağın bereketidir.
Kar yerin gübresidir.
Kâr zararın kardeşidir.
Kâr zararın öte yanındadır.
Kara ağızlının birisi.
Kara babaa!
Kara bağırma taş basıp da öleyim.
Kara cehenneme gitsin.

Kara çalma, ettiğini bulursun.
Kara çul altında koç yiğit yatar.
Kara direk beni çarpsın.
Kara duvaklara bürünesin!
Kara eşek kavağa çıktığı zaman.
Kara gözde kara kaş bulunur.
Kara gün kararıp kalmaz.
Kara günde kargalara yem olasın.
Kara günde kuyunu kazandan dost olmaz.
Kara haber bir anda karlı dağları aşar.
Kara haber tez ulaşır.
Kara haberin gelsin.
Kara haberinle kanlı gömleğin gelsin.
Kara haberlerin tez gele.
Kara haberlerini kuşlar getirsin.
Kara ile sarıdan hörü⁴⁷², sarı ile akçadan peri; iki karadan elinin körü doğar.
Kara kara düşüne düşüne içim dışım karardı.
Kara kara düşünmeyinen bir yere varılmaz.
Kara kara düşünüp durma böyle.
Kara kazan, kara dibini öte tut.
Kara kazanın yanına varma, karası sana da bulaşır.
Kara kazanlarda fokur fokur kaynayasın.
Kara keçiyi gören içi dolu yağ sanar.
Kara kedi uğursuz sayılır.
Kara köpek ak olur mu?
Kara kurbağalarına dokunanların elinde siğil çıkar.
Kara maşa gibi bir kadın.
Kara olmasına gözü kara; ama bir gün toslayacak duvara.
Kara sakız gibi yapışma adama.
Kara sinek vızlayı vızlayı ölür.
Kara soyha!
Kara sürme kimseye, sürünürsün.
Kara tahtaya çakılısıca.
Kara taşın altında kalasın.
Kara toprağa gelesin.
Kara toprağa gelin gidersin inşallah.
Kara toprak iyiyi de kabul eder, kötüyü de.
Kara toprak yutar seni inşallah.
Kara yazılımın biri, başına gelmedik kalmadı.
Kara yer yerin olsun, mezarın derin olsun.

⁴⁷² Hörü: Huri.

Kara yer yesin seni.
Kara yere giresin.
Kara yerler alır seni inşallah.
Kara yerlere giresin.
Kara yola gidesice!
Kara yüzü yere gelesice.
Karaağacın karasına bakma, kalbinin yarasına bak.
Karabakal⁴⁷³ gibi ötüp durma.
Karabiber gibi elin kızı, maşallahı var.
Karaburun⁴⁷⁴ patlıcanı gibi burnunu ne büyütüp duruyorsun?
Karacaköy⁴⁷⁵ tavuğu gibi ilk akşamdan uyuyorsun.
Karacaköy tavuğu gibi ne düşünüp duruyorsun?
Karaciğerin ağzına gelsin!
Karaciğerinden tutulasıca.
Karaciğerine kanlar dolsun.
Karaçalı dikeninden kurtuldum, iğde dikenine rastladım.
Karaçalı gibi yol kesme, üstüne bir ateş atan olur.
Karada ölüm yok artık.
Karadağlıy⁴⁷⁶ kınından bir sıyırdım, adamın gidişi o gidiş.
Karadeniz'de gemilerin mi battı, ne düşünüp duruyorsun?
Karadeniz'den gelen poyrazı ilkin selvi kavakların yaprakları titreyerek
haber veriyor.
Karağün dostundan kötülük gelmez.
Karahan, Erlik ve Ülgen gibi tanrıların da tanrısıdır.
Karakış kara gider, zemheri ara gider.
Karakış karada, zemheri arada; Şubat azdır, Mart yazdır.
Karakışı kıştan sayarlar, ev süpürmeyi iştten sayarlar.
Karakışta karakarga baharı bulamaz.
Karakola düşersen anlarsın dünyanın kaç bucak olduğunu.
Karakolda bizi iyi bir ıslattılar.
Karakolda bulunan yemin ile değnektir.
Karakollar, mahkemeler arasında bize talim ettirdiler.
Karakoyun sallabaş⁴⁷⁷ olmuş, hiç haberimiz yok.
Karaktersiz bir serseriydi o.
Karakura odası.
Karakuru bir kadındı o.
Karalar kart olur, öpmesi sert olur; bir gün öpene bin yıl dert olur.
Karaları giyindi, gözlerinin yaşı durmuyor.

⁴⁷³ Karabakal: Karatavukgillerder kara renkli bir ardıc kuşu.

⁴⁷⁴ Karaburun: Kızılırmak kenarında sebzeleriyle ünlü bir köy.

⁴⁷⁵ Karacaköy: Çorum'un çok yakınında bir köy.

⁴⁷⁶ Karadağlı: Çok iri mermisi olan toplu bir tabanca. Topuna genellikle beş ya da altı mermi yerleştirilir.

⁴⁷⁷ Sallabaş: Halk deyimiyile bir hastalık.

Karalı haberin dört bir yandan gele.
Karalı haberin gele.
Karaltın ortadan kalkar inşallah.
Karaltısı kaybolasıca.
Karaman'ın koyunu, sonra çıkar oyunu.
Karanlığın gözü yok, kulağı vardır.
Karanlık basınca beni de bir korku bastı.
Karanlık basınca yolu şaşırıdım.
Karanlık gün görmeyesice.
Karanlık köşeler meskenin olsun.
Karanlıkta bez, bayramda kız beğenilmez.
Karanlıkta cimcort.
Karanlıkta göz kıpma.
Karanlıkta korkan, yolda ıslık çalarak gider.
Karapınar⁴⁷⁸ muhaciri gibi ayak direyip durma.
Karapürçek'in⁴⁷⁹ camisi gibi öyle irak durma.
Kararsız Kasım.
Karartın ortadan kalksın.
Karartısı kaybolasıca!
Karartısı kaybolsun.
Karasakız ilaçtır; kimine yarar, kimine yaramaz.
Karasevdayı atamadık başımızdan; yâr çıkmıyor hayalimizden, düşü-
müzden. (C.Y.)
Karatavuk atası, görünüyor ötesi.
Karavana borusu çalındı.
Karaya boyanıp her yanını karartsan da gözlerinden tanınırsın.
Karaya sabun, deliye öğüt neylesin?
Karda gez, izini belli etme.
Karda gezse de izini belli etmiyor.
Karda kışta dağlar misafir almaz.
Kardaş değil, kara taş.
Kardaş kardaş ile kavga etmiş, ahmaklar sahi sanmış.
Kardaştan karın yakın, ağızdan burun yakın.
Kardelen olsan bile, karı delip başını çıkarınca başını koparırlar.
Kardelenler kar içinden çıkıp baş gösterdi.
Kardeş gözüyle baktığımdan kalleşlik gördüm.
Kardeş kardeşi atar, yar başında tutar.
Kardeş kardeşi bıçaklamış, dönmüş yine kucaklamış.
Kardeş kardeşi günülemez.
Kardeş kardeşin ne onduğunu ister ne de doyduğunu.

⁴⁷⁸ Karapınar: Çorum'un merkez köyü; Ovakarapınar.

⁴⁷⁹ Karapürçek: Çorum'a yakın bir köy. Bu deyim uzun bir öyküsü vardır.

Kardeş kardeşin ne öldüğünü ister, ne onduğunu.
Kardeş kardeşle kanlı bıçaklı oldular.
Kardeş, karın ağrısı.
Kardeşim olsun da kanlım olsun.
Kardeşin duymaz, sen duymazsın, el oğlu duyar.
Kardeşin kalleşliği, düşmanlığı başkalarından daha beterdir.
Kardeşine kuyu kazan kuyuya kendisi düşer.
Kardeşten karın yakındır.
Karga beyni⁴⁸⁰ yemesem ağzımın tadını bulamıyorum.
Karga evin damında öterse uğur getirir.
Karga hayırısın dur, şer isen git.
Karga ile konuş pislik, şahinle konuş et ye.
Karga karganın gözünü oymaz.
Karga kekligi taklit ederken yürüyüşünü şaşırmış.
Karga keklik gibi yürümek istemiş, eski yürüyüşünden de olmuş.
Karga mandayı babasının hayrına bitlemez.
Karga sesi bile bu adamın sesi kadar cırlak değil.
Karga tulumba edip alıp götürdüler.
Karga yavrusuna bakmış, “vay benim ak pak evladım” demiş.
Kargalar gözlerini oysun!
Kargalar yesin seni!
Kargaların uçarken bir araya gelerek ötmeleri kara habere delalettir.
Kargasekmez bir diyarda yaşıyoruz.
Kargaşa çıkarma, sonra da ona buna yakarma.
Kargaya yavrusu şahin görünür.
Kargayı besle de gözünü oysun.
Kargı’da⁴⁸¹ tellal çağrılmış, herkes yapacağı işin başına.
Karı ağızlı, nere varsa hep aynı şeyleri anlatıyor.
Karı dediğin asıl ihtiyarlıkta lazımdır.
Karı gibi bir adam; nerede, ne zaman korkaklık, döneklek yapacağı belli değil.
Karı kışı görmeden burnunu çekmeye başladı.
Karı koca arasında yorgan kavgası bir türlü bitmiyor.
Karı koca bir türlü birbirleriyle uyuşamıyorlar.
Karı koca en sonunda baş başa kaldılar.
Karı koca ipektir, araya giren köpektir.
Karı milletin yuları, ipi; altın dizisi.
Karı şerrinden korkmayan Allah’tan korkmaz.
Karıdan gammaz oldum, yerimden kalkamaz oldum.
Karım ölünce küçük kıyamet, ben ölünce büyük kıyamet kopacak.

⁴⁸⁰ Karga beyni: Yoğurt üstüne pekmez dökerek yapılan bir yiyecek.

⁴⁸¹ Kargı: Çorum’un bir ilçesi.

Karın ağrısı devam ediyor.⁴⁸²

Karın güzelse ne işin var düğün evinde, gir oyna çık oyna; karın çirkinse ne işin var cenaze evinde, gir ağla çık ağla.

Karın içine kakılıp kaldık.

Kârın kötüsü olmaz.

Karın ölsün de yuvan darmadağın olsun.

Karınca basmaz sofı.

Karınca basmaz, beynamaz.

Karınca beli gibi beli var kadının.

Karınca duası gibi bir yazı; okuyacak babayığit varsa beri gelsin.

Karınca kanatlandı, zevali yakın.

Karınca kanatlanınca zevalin bulur.

Karınca kararınca.

Karınca yuvası gibi kaynıyor.

Karincadan ibret al, yazdan kışa hazırlan.

Karincadan ibret alanlar, yazdan kışı karşılarlar.

Karıncalar yuvalarına kaçarlarsa çok yağmur yağar.

Karıncanın armağanı çekirgenin budu olur.

Karıncanın vadesi yetince kanatlanmak ister.

Karıncayı incitmeden bile korkarım.

Karının ere yakını, öküzün yere yakını, tarlanın eve yakını.

Karının ere, tarlanın eve, avın kazana yakını lazımdır.

Karının hızlı uçanı arıdan hızlıdır.

Karısı ağızlı, anayı babayı unuttu.

Karısı olmayana kadın boşaması kolaydır.

Karısı ölsün.

Karısından korkmayan ayağa kalksın demişler. Adamın biri kalkmamış. Sen korkmuyor musun diye sorulunca, karının adını duyunca korkudan dizlerimin bağı çözüldü ondan kalkamadım demiş.

Karısının köylüsü oldu artık.

Karışa karışa çorbaya döndü.

Karlı dağdan kar bağışlıyor.

Karlı dağın ardında umudum olsun.

Karmakarışık işlerle uğraşma.

Karını aç, darı ekmeğine muhtaç kalsın.

Karını burnunda, bugün yarın hemen.

Karını burnunda, sevincine diyecek yok.

Karını da zil çalıyor, çenesi de zil çalıyor.

Karını dar adam, neredeyse kıskançlıktan çatlayacak.

Karını doymadan şükür edenin işi, yemek için bülbül yakalayan tilkinin işine döner.

⁴⁸² Kini devam ediyor anlamında.

Karnı doyunca gözlerine fer geldi biraz.
Karnı geniş, bir şeye aldırıldığı yok.
Karnı katıklı aş görmesin.
Karnı küp gibi, boynu çöp gibi.
Karnı sırtına yapışmış.
Karnı tok it gölgede yatar.
Karnı tok olan acın halini bilmez.
Karnı tok, gözü aç.
Karnı tok, sırtı pek, el onun neyine.
Karnın dolu kucağın boş olsun, elde göre yerinesin ağ gelin.
Karnın gurulduyorsa burnunla niye hesaplaşıyorsun?
Karnın tokken yiyecek isteme.
Karnındaki gazabı çıkar da görelim.
Karnındakini kucağında görmeyesin!
Karnından konuşuyor.⁴⁸³
Karnını cırnağıyla doyuruyor.
Karnını doyurmaya yiyecek içecek bulamayasın!
Karnını kapısız sanma, karnının da bir kapısı vardır.
Karnının ağrısı başka onun.
Karnının altından yel geçen sana ömür boyu yâr olmaz.
Karnının doymayacağı yerde açlığını belli etme.
Karnıyla konuşuyor; ne düşündüğünü bilemiyorsun ki.
Karpuz kabuğu görmüş katır gibi anırıp durma.
Karpuz içini yemiş.
Karpuz kesmekle hararet sönmez.
Karpuz kesmeyinen yürek soğumaz.
Karpuzun içinde değil, kabuğunda da bir mehlem vardır.
Karşıdan karşıya öpücük gönderiyor.
Karşıdan ses yok, soluk yok; ne yapacağımı bilemiyorum.
Karşımda somurta somurta benim ömrümü yiyip bitirdi.
Karşımda yılanı görünce yüreğim ürperiverdi.
Karşımda oduncu yok, ormancı var.
Karşıdaki adam değilse, meşgul olup niye zaman harcıyorsun ki?
Karşıdaki dostun da düşmanın da olsa yeğniseme.⁴⁸⁴
Karşıdaki insanı gerip durma, sonucun ne olacağını bilemezsin.
Karşıdakini dara boğup saygınlığını yitirme.
Karşıdakini küçültmeye değil, büyültmeye çalış.
Karşıdakinin art niyeti olacağını hiçbir zaman unutma.
Karşısında iri yarı adamı görünce yelkenleri suya indiriverdi hemen.
Karşısında koca gövdeyi görünce zıngıdak yerine oturuverdi.

⁴⁸³ İçten pazarlıklı, kinli.

⁴⁸⁴ Yeğnisemek: Hafife almak, önemsememek.

Karşısındaki insanları tıraş etmeye başladı.
Kart kart kazınasın da azelerin dilim dilim olsun.
Kartal gözleri gibi gözleri keskin.
Kartala bir ok değmiş, yine kendi teleğinden.
Kartala bir ok değmiş, yine kendi yeleğinden (tüyünden).
Kartalların pençelerinde parçaların gitsin.
Kasa tamtakır, ortağın kafası çakır.
Kasabanın bütün alışverişini tekeline aldı.
Kasabın görevi kesmektir; ak koyun, kara koyun tanımaz.
Kasap derinin iyisini yere çalar.
Kasap sevdiği gönü alıp yere çarparmış.
Kasap et derdinde koyun can derdinde.
Kasaptaki ete soğan doğranmaz.
Kasavet çekmeyle kimseye bir şey anlatamazsın.
Kâsem dolsun da kim doldurursa doldursun.
Kasığı kuruyasıca.
Kasığından tutulasıca.
Kasılıp durma kasların gevşer.
Kasılıp durma, kasaturanı kaybedersin.
Kasım yüz elli, yaz belli.
Kasım'dan on gün önce ek, on gün sonra ekme.
Kasıntısından adamın yanına yaklaşılmıyor.
Kasıp kavurduğu yetmiyormuş gibi bir de küfür yapıyor.
Kasırgaya uğramış gibi her yan tarumar.
Kaskatı kesildi, dili dişi tutuldu.
Kasketini başına göre al.
Kasnak kayışı gibi dönüp durma başımda.
Kasvet çöktü içime.
Kasvetsiz ahır anahtarsız açılır.
Kaş çatmayınan korkutacağını mı sanıyorsun?
Kaş etmek, göz etmekle gerçekleri saklayamazsın.
Kaş göz oynatıp durma, karşıda oynaşın yok.
Kaş ile göz, kalanı söz.
Kaş yapayım derken göz çıkarma.
Kaşı gözü kudretten sürmeli.
Kaşığın elini, elin kaşığını tanısın.
Kaşık düşmanı!
Kaşık düşmanı bir türlü yakamı bırakmıyor.
Kaşık kadar çocukla ne uğraşıyorsun?
Kaşık kaşık kazandı, kepçe kepçe dağıttı.
Kaşık sofrada başında aranır.

Kaşıkla verilip kepçeyle geri alınmaz.
Kaşıkla veriyor, sapıyla göz çıkarıyor.
Kaşıkla yedirip sapıyla gözünü çıkarma.
Kaşınacak tırnak bulamayasın.
Kaşınan göz, gerisi söz.
Kaşının altında gözü var, gözünün üstünde kaşı var.
Kaşınmayan yere tırnak varmaz.
Kaşla göz arasında ortadan kaybolup gitti.
Kaşlı gözlü, tatlı sözlü bir kadın.
Katar katar giden turnalar, yârimden ne haber?
Katı yürekli insandan uzak dur.
Katiğim (yoğurdum) kara diyen olmaz.
Katiğini ekmeğine denk etmeyen, ekmeğin kalanını yavan yemeye mecburdur.
Katıla katıla gülecek ne var ortada?
Katır gibi babasını söylemez.
Katır gibi inatlaşma.
Katır gibi kirime.⁴⁸⁵
Katır gibi tepişme!
Katır inadı var adamda, lafa söze gitmiyor.
Katır inatlı kadından korkacaksın.
Katır karpuz kabuğunu görünce biraz daha katırlaşmış.
Katır kuyruğu gibi; ne uzuyor ne de kısalıyor.
Katır yatağında yatan at çiftmeyi boşlamaz.
Katıra “baban kim” demişler, “dayım at” demiş.
Katıra cilve yap demişler, başlamış çifte atmaya.
Katırdan da inatçı bir adam.
Katırın yarısı eşek yarısı attır.
Katırlar atları da soysuzlaştırdılar.
Katil edeceksin adamı, üstüne fazla varıp durma.
Katmerli sömürü yaşıyoruz.
Katmerli yalanlarla çevresini hep dolandırıyor.
Katran gibi bir yüzü var kaynanamın.
Katran kazanı dışından bellidir.
Katran suratlıyla, katır suratlının birbirinden farkı vardır.
Katran yaradaki kurdun düşmanıdır.
Katranı kaynatmakla olur mu şeker, cinsi bozuk olan cinsine çeker.
Kav gibi, ateşi görür görmez tutuşuyor.
Kav gibi hahfifledim, derdi üstümden atınca.
Kavak ağaçları yapraklarını alt dallarından dökmeye başlarsa kış çok olacak demektir.

⁴⁸⁵ Kirimek: İnatlaşmak.

Kavak yelleri esiyor başında.
Kavaklar gibi boylu boyunca devrilesice.
Kavalın sesi üflükten sonra gelir.
Kayseri'deki çizmeye ayağını uzatma.
Kavanoz dipli dünyadan bir zevk alamadım ki.
Kavas'ın⁴⁸⁶ eşeği gibi ağzından başka fısıltı, arkandan başka fısıltı çıkıyor.
Kavas'ın eşeği gibi ne anırıp duruyorsun?
Kavga bitti; ama yorgan da elden gitti.
Kavga bizim yorganın başına imiş.
Kavga gürültü bitti, ortalık sütliman.
Kavga kaşağısı!
Kavga kaşağısı gibi arayı bozup durma.
Kavga neden başlar; ya çocuk doğuşundan ya köpek boğuşundan.
Kavgada araya girme dayağı sen yersin.
Kavgada kılıç ödünç verilmez.
Kavgadan kaçanın anası ağlamazmış.
Kavgalı tavşan her an avcı başınadır (başına düşer).
Kavganın çıkmasına ramak kalmışken güç bela önlendi.
Kavgaya çene çalmadan girilir.
Kavgaya kaşınıyor gene.
Kavgayı ayırayım derken arada yumruğu ben yedim.
Kavgayı ayırt etti, sonra her birinin canına yetti.
Kavgayı körüklemeyinen ne geçti eline?
Kavınan çakmak taşı ormanı tutuşturur.
Kavsarayı⁴⁸⁷ kavramayan üzümü yiyemez.
Kavuk sallayıp durma her gördüğüne.
Kavukçuoğulları'nın çiftliği, Kara Nori'nin mekânı oldu.
Kavun karpuz yata yata büyür.
Kavuniçi gibi dudakları var.
Kavurga karın doyurmaz, kar susuzluk gidermez.
Kavurgayı kışın ye, çok yerken düşün ye.

⁴⁸⁶ Kavas Emmi: 1970-1980 yılları arasında öldü sanıyorum. Bugünkü Bahçelievler Polis karakolu'ndan tahminen 150-200 metre aşağıda evi vardı. Kulaksız sokaktı o sokağın adı. Gençliğinde eşkıyalık yapmış ya da eşkıyalığa özenmiş; yahut da onlardan kimileriyle ilişki kurmuştu. Biraz yaşlanınca altına iki tekerli tek eşek koşulu bir araba temini etmişti. Bu arabaya kurulum, yazın sık sık Tolamehmet köyündeki akrabaları yanına gelirdi. Kavas Emmi'nin eşeği erkekti. Köye girer girmez köyün kancık eşeklerini götür görmez Kavas emmi'nin eşeği kancıklara sular, hava atmaya, anırmaya başladılar. Bir böyle, beş böyle derken Çötük Musa Emmi'nin büyük oğlu Ahmet ağabeyin onuruna dokunmaya başlıyor bu konu. Çünkü köyün girişinde onların evi var. Bir yolunu yordamını kollayıp, Kavas Emmi uzaklaştığı bir sırada Ahmet ağabey yanına biraz sıvı yağ alarak elindeki bir hacatla gidip eşeğin arkasına yağ basmaya başlıyor. Eşek, kancık eşekleri görünce yine anırmak istiyor. Ağzını açıp anırmaya çalıştıkça yağlı arkası soluğunu tutamıyor. Fıs fıs arkasından ses çıktıkça, Kavas Emmi'nin suratına doğru pis pis ekşi bir koku yayılmaya başlıyor. Anıracak eşek anıramaz hale geliyor. Bu duruma Kavas Emmi de şaşırıyor. Çok düşündüğü halde olayı bir türlü çözemiyor. Sonra bu söz Tolamehmet'in sınırlarını aşmış komşu köylere ve Çorum'a ulaşıyor. "Kavas'ın eşeği gibi ağzından başka fısıltı, arkandan başka fısıltı çıkıyor."

⁴⁸⁷ Kavsara: Örme sepet.

Kaya gibi sapasağlam ayaktayım.
Kaya kovuğundan geçemiyor; ama iğnenin deliğinden geçiyor.
Kaya uçmaz, toprak kaymazsa dere dolmaz.
Kaya uçmazsa dere dolmaz.
Kayabaşına kaval yakışır.
Kayadan su eksik olmaz.
Kaybettiklerimiz kazandıklarımızdan çok oldu.
Kaybolan koyunun kuyruğu büyük olur.
Kaydırdı kuydurdu, benim cüzdanı oydurdu.
Kaygılı sohbet haramdır.
Kayırmaz Kadı Efendi, kapıyı ört de gel.
Kayısılar birdenbire sapır sapır döküldü.
Kayış bilir kotan ne çeker.
Kaymağı seven mandayı yanında taşır.
Kaymağını el yiyor, yağsız sütü sen içiyorsun.
Kaymakçı⁴⁸⁸ ile Cerit Beli'nin⁴⁸⁹ tipisinden korkacaksın.
Kaynana dilinden kurtulamayasın!
Kaynana ile gelin birbirlerini tırnaklamak için doğmuşlardır.
Kaynana kendinin deve kadar kusurunu görmez, gelininin pire kadar kusurunu dellal eder.
Kaynana pamuk ipliği olup raftan düşse gelinin başını yarar.
Kaynana, dilini kesip dibine sokasın.
Kaynanam keçileri kaçırmaya başladı artık.
Kaynanan ölsün.
Kaynanan seviyor
Kaynanasından korkan gelinin eli yanarmış.
Kaynar kazanlara düşesin!
Kaynaşık kadından eş olmaz.
Kaynaya kaynaya yemeğin suyu seli kalmadı.
Kaynayan kazan kapak tutmaz.
Kaynayan kazanın, yüzü gülen eşin, başını sokacak evin varsa senden mutlu kimse yok.
Kaypak adamla alışveriş yapılmaz.
Kayseri sahtiyanı gibi gıcır gıcır öter.
Kayserili yumurtayı boyamasını bilir, Çorumlu yumurtaya kulp takmasını.
Kayserili yumurtayı süsler; ama kulp takmak Çorumlunun işidir.
Kaytan bıyıklıyı düşünme, kaynananı düşün.
Kaz beyinli.
Kaz gelecek yerden tavuk esirgenmez.
Kaz gibi (yolum yolum) yoldular.

⁴⁸⁸ Kaymakçı: Çorum ile Döğencü Ovası arasındaki bel.

⁴⁸⁹ Cerit Beli: Çorum-İskilip yolu üstünde.

Kaz kafalı!
Kaz kafalının biri, laf söz anlamıyor ki.
Kaz kazınan, baz bazınan, kel tavuk kör horozunan.
Kaz koskoca yumurta yumurtlar hiç seslenmez, tavuk yumurta yumurtlar bir köyü ayağa kaldırır.
Kaz uçar da Laz uçmaz mı?
Kaza geliyorum demez.
Kaza görünmeden gelir.
Kaza kaş ile göz arasındadır.
Kaza su yapışmaz; ama insana laf dokunur.
Kazaklık erkeklik değildir, kalbi kazanmak erkekliktir.
Kazan dibi sıyırıp yiyen para bulur ve nişanlısı güzel olur.
Kazan kaynamayan yerde ev olmaz.
Kazan kaynamayan yerde maymun oynamaz.
Kazan kazana demiş ki dibin kara, kepçe ben nereden geliyorum demiş.
Kazan taşınca kepçeye paha olmaz.
Kazana kap, tavaya sap olma. Aklını başına topla, bir işe yara.
Kazanamayınca kazan kaynamaz.
Kazananın malı, kazanmayanın derdi artar.
Kazancımızı ite köpeğe yedirdik.
Kazancın hiçbir beti bereketi kalmadı.
Kazancının bereketini bulamayasın.
Kazanda pişen sofraya düşer.
Kazanda pişir, kapağında ye.
Kazanda pişiriyor, kapağında yiyor.
Kazanı kapalı kaynıyor, ne yaptığı bilinmiyor.
Kazanı karıştırmayan kaşığın sapı kırılsın.
Kazanı kazanç kaynatır.
Kazanın ne zaman, nereden geleceği belli olmaz.
Kazanına ne doldurduysan kepçene o gelir.
Kazanırsan dost kazan, düşmanı anan da doğurur.
Kazanmak zor, harcamak kolaydır.
Kazanmayanın kazanı kaynamaz.
Kazara bir sapan bir altın kâseyi kırsa, ne artar kıymeti taşın, ne kıymetten düşer kâse.
Kazasız belasız kendimizi kurtarabildik.
Kazdığı çukura kendisi düştü.
Kazdığı kuyuda geberesice.
Kazdığı kuyuya kendisi düştü.
Kazı koz, karıyı kız anlama.
Kazı kozu anladım; ama iş işten geçti.

Kazığı sivrildi, dili divrildi.⁴⁹⁰
Kazığı sivrilttik; ama çakacak yer bulamadık.
Kazık gibi bir adam.
Kazık gibi boyu var, türlü türlü huyu var.
Kazık kadar bir adam; ama elinden bir iş gelmiyor.
Kazık kesilip olduğu yerde donup kaldı.
Kazık marka, buna para vermeye değmez.
Kazık yutmuş gibi dimdik duruyor, eğilme bükülme yok.
Kazımakla kökü bitmiyor.
Kazın ayağı başka.
Kazın ayağı bir değil.
Kazın ayağı öyle değil maalesef.
Kazın cücüğünü güzün sayarlar.
Kazma elin kuyusunu, kazarlar kuyunu.
Kazma gibi dişleri var adamın.
Kazma kuyuyu ele, kendin düşersin.
Kazmanın ağırını, tırpanın (belin) yeğnisini alacaksın.
Kebapçıyla evleneceğine kebab al da ye.
Kebaptan önce ben piştim.
Keçenin ibiğini suya verme.
Keçenin içinde bir çoban donmuş, keçeye neden öldürdün diye sor-
muşlar, “Vallahi ben çökmedim” demiş.
Keçesini sudan çıkardı.
Keçesini suya attı, ar namus bilmez oldu.
Keçi can derdinde kasap yağ derdinde.
Keçi can kuygusunda, kasap yağ kaygusunda.
Keçi can tasasında kasap yağ tasasında.
Keçi dağda, kıl hararda.⁴⁹¹
Keçi demeynen keçi olsaydı, dağ taş keçi olurdu.
Keçi deyip geçme, yeryüzündeki ilk yol ustaları onlardır.
Keçi geberse de kuyruğunu indirmez.
Keçi inadı var adamda, bildiğinden şaşmıyor.
Keçi inatlı.
Keçi nereye çıkarsa oğlağı da oraya çıkar.
Keçi şeytan, koyun melektir.
Keçi yolu dünyanın ilk yoludur.
Keçi boynuzu gibi ağzında geveleyip duruyor; ama tat alıyor mu, ala-
mıyor mu bilemiyorum.
Keçide can derdi var, kasapta yağ derdi.

⁴⁹⁰ Divrildi: Konuşmaya başladı.

⁴⁹¹ Harar: Kıldan dokunan büyük çuval.

Keçiler derelere tepelere yol yolak yaptılar.
Keçiler şeytanın arkadaşıdır.
Keçileri kaçırdı.
Keçilik etmek bir başka yöne gitmektir.
Keçinin ağaca bakması bile zarardır.
Keçinin akli fidanın tepesindeki filizdir.
Keçinin büzüğü gidişince çobanın değneğine sürünür.
Keçinin canı sopa isteyince, çobanın değneğine (sopasına) sürtünür.
Keçinin çıktığı yere oğlağı da çıkar.
Keçinin de sakalı var, kurttan kurtulursa gergedan olur.
Keçinin kuyruğuyla tilkinin kuyruğunu kıyaslama.
Keçinin küpeleri keçiye, horozun küpeleri horoza yakışıır.
Keçinin pöçüğüne çan da bağlasan keçi yine bildiği yere çıkar.
Keçinin tırmandığı taşa oğlağı da tırmanır.
Keçinin uyuzu suyunu gözeden içer.
Keçinin uyuzu suyunu pınarın gözünden içer.
Keçiye can kaygısı, kasaba yağ kaygısı düşer.
Keçiye rakı içirmişler, kurdun yerini sormaya başlamış.
Kedi ballarıyla⁴⁹² karnımı doyurdum.
Kedi bile sıçtığı bokun üstünü örtüyor.
Kedi bir okka, ciğer bir okka.
Kedi bir okka, ciğer bir okka. Hani ciğer bunun neresinde?
Kedi bir yerini görmüş de yaram var demiş.
Kedi bulunmayan yerde sıçan çok olur.
Kedi çengeldeki ciğere yetişemeyince pis dermiş.
Kedi denize doğru yalanırsa kışın kar yağar.
Kedi elini yüzünü yalanırsa misafir gelecek demektir.
Kedi eniğini yerken sıçana benzetirmiş.
Kedi her gün her gün keşkek yemez.
Kedi gibi hep dört ayak üstüne düşüyorsun.
Kedi gibi, nereden atsan dört ayak üzerine düşer.
Kedi içerde başköşede, köpek dışarda en alt köşede.
Kedi ile köpek gibi birbirinizle bir türlü geçinemiyorsunuz.
Kedi kadar yüreği yok.
Kedi kime ne zaman tırnak atacağını bilir.
Kedi kunnayacak⁴⁹³ yer arar.
Kedi olalı bir fare tuttu çok şükür.
Kedi olalı bir fare tuttun.
Kedi oldun da kırk yılda bir sıçan tuttun.

⁴⁹² Kedi balı: Erik, kayısı gibi ağaçlardan sızıp, dış yüzeyde koyulaşan, zamklaşan bir madde.

⁴⁹³ Kunnamak: Doğurmak.

Kedi öldü, meydan sıçana kaldı.
Kedi şeyini görmüş, vay yaram demiş.
Kedi ulaşamadığı ciğere pis dermiş.
Kedi üç okka, ciğer beş okka.
Kedi yavrulayınca misafir gelir.
Kedi yetişemediği ciğere pis dermiş.
Kedi yavrusunu yiyeceği zaman sıçana benziyor demiş.
Kedi yolağı arıyor kaçmaya.
Kedi balında benim de payım var.
Kediler kasaba iyi dadandılar.
Kediler ölmüş, sıçanlar baş kaldırmış.
Kediler ölünce, sıçanlar bayram eder.
Kedinin boynuna ciğer asılmaz.
Kedinin cırmalaması, kendi cırmalamana benzemez.
Kedinin ciğere baktığı gibi bakıyorsun.
Kedinin eli ciğere ermeyince mundar mundar dermiş.
Kedinin eti ne ki, budu ne olsun.
Kedinin fareyle oynadığı gibi oynuyor.
Kedinin gözü sıçanın deliğindedir.
Kedinin kabahatini önüne koyarlar öyle döverler.
Kedinin minikleri sevilmecek gibi değil ki.
Kedinin usluluğu sıçanı görünceye kadardır.
Kedinin yüğrüklüğü samanlık kapısına kadardır.
Kediye ciğer ısmarlanmaz.
Kediye peynir tulumu emanet olunmaz.
Kediyi sıkıştırırsan üstüne atlar.
Kediyi uzaklara götürüp azdırıp gelmiş.
Kediyle aslan birbirine benzer; ama bedenleri farklıdır.
Kefen alacak adam gözünün yaşından belli olur.
Kefen alacak adam yüzünden belli olur.
Kefene giresice.
Kefeni boynunda, adamın ölümden korkusu yok.
Kefeni yırttı.⁴⁹⁴
Kefeni yırttı, gene kurtuldu.
Kefenin cebi yok ki, kazandığını götüresin.
Kefenin cebi yok ki, öte dünyaya kim ne götürsün?
Kefenin cebi yok.
Kefenin kara bezden ola!
Kefil olursan rezil olursun.
Kefilin ya sakalı ya saçı.

⁴⁹⁴ Ölümü atlattı anlamında.

Kefilin ya yakası, ya parası.
Kefilliğin sonu sefilliktir.
Kefillik ziyanın komşusudur.
Kekeme adını söyleyinceye kadar eşek karnını doyurmuş.
Kekliği altın kafese koymuşlar gine de vatanım demiş.
Kekliği bıçakladım, tüyünü saçakladım, yâri koynumda sandım, yastığı kucakladım.⁴⁹⁵
Kekliği hoşurunan vurdum.
Kekliği yuvasından parlattı.
Keklik gibi gaydalıyo.
Keklik gibi gıbaklıyor.
Keklik gibi kayıyor.
Keklik gibi sekiyor.
Keklik gibi taştan taşa sekiyor.
Keklik gibi tatlı sesi var.
Keklik gibi yürümek isterken, karga kendi yürüyüşünü unutmuş.
Keklik yağın kar altında felfeleyip düşüverdi.
Kel Ali'nin bağına döndü.
Kel baş fese girdi, yarık daban mese⁴⁹⁶ girdi.
Kel başa şimşir tarak.
Kel derdine deva (merhem) bulsa önce kendi başına çalar.
Kel kâhya gibi her şeye karışıyor.
Kel kele cırt demiş, al parmağımı gözüne dürt demiş.
Kel kız ablasının saçıyla övünür.
Kel kıza çimdin mi diye sormuşlar, tarandım bile demiş.
Kel kızın nazı, öldürdü bizi.
Kel olasin, kepaze olasin.
Kel ölür sırma saçlı olur, kör ölür badem gözlü olur.
Kel yanında kabak anılmaz.
Kel yanında kabak satılmaz.
Kelaynak kuşu gibi birkaç kişi kaldık ortada.
Kele kel demekle gönlü kalmaz.
Keleklik yapma lan!
Kelem⁴⁹⁷ mi yedin, ortalığı ne kokutup duruyorsun?
Kelemi dür de ye, eyvazı (üvezi) say da ye.
Kelepçe vurmakla beni tutsak edemezsiniz.
Kelepçeleriniz korkutamaz beni.
Kelepüre kondu, işi iş.
Kelete⁴⁹⁸ öğünün ola.

⁴⁹⁵ Çorum yöresinde söylenen bir türküden.

⁴⁹⁶ Mes: İnce deriden yapılan, ayağa giyilen bir çeşit ayakkabı.

⁴⁹⁷ Kelem: Lahana.

⁴⁹⁸ Kelete: Unun artığı.

Keli görününce bir diyeceği kalmadı.
Keli keri topladı, sonunda kendi hopladı.
Keli kızdı, yazacağını yazdı.
Kelin ayıbını takke örter.
Kelin emi⁴⁹⁹ olsa başına çalar.
Kelin ilacı (cüferi)⁵⁰⁰ olsa, önce kendi başına çalar.
Kelin kafasının neresine vursan oradan kan çıkar.
Kelin medarı olsa başını kaşır.
Kelin mederi olsa kendi başına olur.
Kelin melhemi olsa önce kendi başına çalar.
Kelin utanacağı başını açana kadar.
Kelle götürür gibi bu ne hız böyle?
Kelle götürür gibi nere gidiyorsun böyle?
Kelle kelleciden, helle helleciden alınır.
Kelle koltuktayız burada.
Kelle koşturuyor, acelesine diyecek yok.
Kelle kulak yerinde, sepet boş; tut kulağından çifte koş.
Kelle kulak yerinde, açıklığı geride.
Kelle uçurmakla düşman tükenmez.
Kellesi kulağı yerinde.
Kellesini koltuğuna almış, bildiğinden şaşmıyor.
Kelleyi veririm; ama onurumu vermem.
Kelli felliydi; ama içi boş imiş.
Kelp yemeynen doyar mı?
Kelték ağızlı.
Kelték burunlu.
Kem akçe sahibinindir.
Kem gözler ciğerlerini delsin!
Kem gözlerden kurtulamayasın!
Kem gözünen bakma, kimsenin canını yakma.
Kem küm etme, ağızındaki baklayı çıkar.
Kem söz döner gelir, sahibini bulur.
Kem söz ile geçmez (kalp) akçe sahibinindir.
Kem sözünen kemâle erilmez.
Kemah'ın bezi, Erzincan'ın kozu, Bayburt'un kızı.
Kemale erene bir diyecek yoktur.
Keman gibi kaşı var.
Kement attığım hiçbir kimseyi yakalayamadım.
Kemerî dolu adamla ben ne konuşayım ki?
Kemerimi sıktılar, dilimi boğazıma tıktılar.

⁴⁹⁹ Em: İlaç, merhem.

⁵⁰⁰ Cüfer: Kutsallığına inanılan toprak.

Kemiğini kemiriyor durmadan.
Kemik atan yok sana, ürüp (gıllayıp) durma.
Kemik etsiz, bulgur yağsız; ye babam ye.
Kemik gibi bir huyu var.
Kemik kırmakla hırsını tüketemezsin.
Kemik yalayıcının biri o.
Kemikle deriden ötesi yok.
Kemiklerim gağşıyor.
Kemiklerini kırsan da ser verip sır vermiyor.
Kemrenin kıymetini bil ki, karşılığında ürün alarsın.
Kenar mahallenin dilberi gene bir pot kırdı.
Kenarın dilberi nazik olsa da nazenin olamaz.
Kenarına bak bezini al, anasına bak kızını al.
Kendi ağzıyla tuzağa düştü.
Kendi atasını bilmeyen, kendi sıpasını da bilmez.
Kendi ayağı ile tıpış tıpış geldi.
Kendi başını onaramayan gelin başı düzmeye gider.
Kendi beğenmediğini başkasına beğendirmeye çalışma.
Kendi beğenmediğini başkasına vermeyi isteme.
Kendi cahilliğin düşünmeyen cahilin halini bilmez.
Kendi çaldı çırptı, ortağını hırsız çıkardı.
Kendi çalıyor, kendi oynuyor.
Kendi çocuğunu sevmeyen hiç kimseyi sevemez.
Kendi çöplüğünde horozlanma.
Kendi çulunu çuvalını anlat, bırak elin çulunu çuvalını anlatmayı.
Kendi değerini bilmeyen insan beş para etmez.
Kendi düşen ağlamaz.
Kendi düşen kendi kalkar.
Kendi düzenini kuramadı bir türlü.
Kendi eli ile kendi gözünü çıkardı.
Kendi eşeği ile suya gitmemek.
Kendi eşeğini nallamasını bilmeyen, elin eşeğinin nalına bahane buluyor.
Kendi evim barkım bana zindan oldu.
Kendi gelene niye geldin denmez.
Kendi göbeğini kendin kes.
Kendi gölgesinden korkan adamdan hayır bekleme.
Kendi gölgesinden korkuyor.
Kendi gözündeki çöpü görmez, elin gözündeki çapağı görür.
Kendi gözündeki odunu görmeyen, elin gözündeki çöpü görür.
Kendi gürültünden önce kendin utanmalısın.
Kendi güzelden usandım da huyu güzelden usanmadım.

Kendi halinde bir zavallı, kimsenin onu suçlamaya hakkı yok.
Kendi haline bakmıyor, kendisini kraliçe sanıyor.
Kendi hasırda, gönlü Mısır'da.
Kendi işimiz için sizi zahmete soktuk.
Kendi işimizde ırgat gibi çalışıyoruz; ama para kazanamıyoruz.
Kendi izinden çıkan, kendi özünden çıkar.
Kendi izine kendi geri döndü.
Kendi kabuğuna çekildi; ama kabuğuna bir türlü sığmıyor.
Kendi kadrini bilmeyen elin kadrin ne bilsin; elin kadrini bilmeyen
yârin kadrini ne bilsin?
Kendi kendime kahroldum.
Kendi kendimize eşelenip duruyoruz.
Kendi kendine boyalanmış cilalanmış; ama kimin umurunda.
Kendi kendine epey söylendi; ama aldırın olmadı.
Kendi kendine gaydalanıp⁵⁰¹ durma.
Kendi kendine işkillenip (vesveselenip) duruyorsun.
Kendi kendini avutup gidiyor.
Kendi kendini batağa buladın.
Kendi kendini dizginlemeyi de öğrenmelisin.
Kendi kendini kontrol edemiyor.
Kendi kendini tartmasını bilmiyor.
Kendi keyfini kendin bozasın.
Kendi kıymetini bilmeyen başkasının kıymetini de bilmez.
Kendi kötün, elin iyisinden iyidir.
Kendi kusurunu bilmeyen elde kusur arar.
Kendi kusurunu bilmez, takdire bahane bulur.
Kendi külhanî, gönlü sultanî.
Kendi malının (canının) kıymetini bilmeyen elinkini nerden bilsin?
Kendi mertliğini bir yana kor, elin çöpünü kurcalar.
Kendi meşrebini tanı, meşrebine göre adamını tanı.
Kendi ölçüne göre söz söyle.
Kendi saçını tarayamayan, gelin saçı taramaya kalkarmış.
Kendi sıpasını bilmeyen, kendi atasını da bilmez.
Kendi söyler, el güler.
Kendi söyler el güler, o adamın şekeri; kendi söyler kendi güler, o
adamın sakarı.
Kendi söyler kendi güler, o adamın pisi; kendi söyler eli güldürür, o
adamın hası.
Kendi söyleyip kendi dinliyor.
Kendi şehrinde dilenir, başka şehirde dağıtır.

⁵⁰¹ Gayda: Gayde, gösteriş, çalım.

Kendi vücudum kendi başıma bela, bir de eli mi başıma bela edeyim?
Kendi yağım la kavrulmaya çalışıyorum.
Kendi yağıyla kavrulacak; ama ocağında ateşi yok.
Kendi yelinle yıkılasın.
Kendi yurdumda barınamadım, gurbete düştüm.
Kendi yurdumda yabancılik çekiyorum.
Kendi zararını bizim sırtımızdan çıkardı.
Kendim fakir olsam da kalbim zengindir.
Kendimden geçtim; ama aşkın şarabından içtim.
Kendimi bildim bileli böyle bir bela görmedim.
Kendimi çiğnetecek kadar düşmedim daha.
Kendimi kuş gibi hafif hissediyorum.
Kendimize gelip belimizi doğrultamadık bir türlü.
Kendimizi kurtarmak için çok para yedirdik.
Kendin bir iş beceremiyorsun, bari bana köstek olma.
Kendin ede, kendin çekesin.
Kendin için hoş görmediğin şeyleri başkaları için reva görme.
Kendin it olmazsan atın at olmaz.
Kendin kazan, kendin ye.
Kendinden büyüklerle şakalaşma.
Kendinden korkan kovuculuk yapar.
Kendinden önce kimseye ahlak dersi verme.
Kendine çeki düzen vermesini öğren.
Kendine gel biraz, ele güne destan olma.
Kendine hayran olana kimse hayran olmaz.
Kendine keklik süsü veriyor; ama sesi karga sesi gibi çıkıyor.
Kendine kıymak, geride kalanlarına kıymaktır.
Kendine sahip ol, kimsenin bağına basma.
Kendine sövdürmek için gidip gidip başkalarına takılıyor.
Kendine söylenince kaldıramayacağın lafı, başkasına söyleme.
Kendini ateşe atmayan yangını söndüremezsin.
Kendini ateşe atsan da kimseyi yangından kurtaramazsın.
Kendini beğenmeyen insan çatlayıp ölür.
Kendini beğenmeyen insan olmaz.
Kendini bil, sırrını sakla.
Kendini bir bok sanıyorsun; ama sen hiçbir şey değilsin.
Kendini çok akıllı sanıyorsan git o aklını başka yerlerde kullan.
Kendini dev aynasında gören, bir gün kafasını bir yere çarpar.
Kendini el ile karıştırma.
Kendini elinen bir görme.
Kendini elinen bir tutma.
Kendini fırtınaya kaptırma, yok olup gidersin.

Kendini göstermek için yapmadığı cilvelik kalmıyor.
Kendini her zaman dev aynasında görme.
Kendini işlemeyle kendine kişilik veremezsin.
Kendini naza çekip duruyor.
Kendini öyle bozuk para gibi harcama.
Kendini özünden ayırma.
Kendini pek çok seven pek az sevilir.
Kendini savunamıyorsan, kendine bir avukat tut.
Kendini seçkin görenlerden oldu bitti hoşlanmam.
Kendini sivri göstermeye çalışsan da boyun ortada.
Kendini surelerde arama, suratında ara.
Kendini Yalova kaymakamı mı sanıyorsun?
Kendini yenileyen düze çıkar.
Kendini yiyip bitirsen de her derde çare olamazsın.
Kendinize paye kazandırmak için paytak ördek arıyorsunuz.
Kendiri burup durma urgan olur, çarşafı çoğaltma yorgan olur.
Kendisi el yumaz ayak yumaz, sözde pisleri yanına komaz.
Kendisinden bu denli bir küçüklük beklemiyordum.
Kendisini bir şey sanıyor.
Kendisini dirhem dirhem satıyor nedense?
Kendisini içkiye verdi, her şeyi kapıp koyverdi.
Kendisini insanlığa vakfetti (adadı).
Kendisini kontrol edemeyen insan hayvandan daha beterdir.
Kene gibi yapışıp durma.
Kenef⁵⁰² pistir; ama sıkışınca en çok aranılan yer oluyor.
Keneflere düşüp boğulasın!
Keneften başka rahatlayacak yer yoktur.
Kentli, köylünün heybesini dört gözle bekler.
Kentten gelenin heybesine bakarlar.
Kepaze olmaktansa kefene gireyim daha iyidir.
Kepçe kadar suratu var; ama binmeye kıratı var.
Kepçe kuyruğa kuyruğunu kaptırırsan gövden de elinden gider.
Kepçeyi daldırmak değil, doldurmak önemlidir.
Kepçeyle yemek yiyenin kız çocuğu çok olur.
Kepeği tükenmiş.⁵⁰³
Kepeğin kesile.
Kepenek⁵⁰⁴ altında er yatar.
Kepenkleri kapattık; ama dertten borçtan gene kurtulamadık.
Kepir toprakta kediler bile birbirleriyle yarışamazlar.

⁵⁰² Kenef: Ayakyolu, hela, yüznumara.

⁵⁰³ Vadesi dolmuş, ölüm zamanı gelmiş.

⁵⁰⁴ Kepenek: Çobanların yağmurdan yaştan korunmak için üzerlerine giydikleri dikişsiz, kolsuz giyecek; keçe.

Kepir toprakta yürü de görelim yiğitliğini.
Keramet ehli seni yanına yaklaştırmasin.
Keramet sultanın kapısındadır.
Kerameti olanın akli olsa gökten kendine altın yağdırır.
Kerametın sende kalsın bırak.
Kerbela'dır, adı bile bir beladır.
Kerç edip durma karşıma geçip.
Kerem gibi ciğerlerin yana!
Kerem gibi yanıp tutuşuyor delikanlı.
Kerem'in arpa tarlası gibi tutuşmak.
Kerem'in arpa tarlası gibi yanıyor.
Kerem'in Aslı'ya yandığı gibi...
Kerim olan Allah'ın lütfu ve minnetiyle.
Kervansaraylar birer kültür yuvasıdır.
Kes elinin tırnağını kuldan utan; kes ayağının tırnağını Allah'tan utan.
Kes parmağını çık pazara ilaç buyuran çok olur.
Kes⁵⁰⁵ tandırı bilir, tandır kesi bilir.
Kes, yağlı yerinden olsun.
Kese kese ne bir ormanı bitirebilirsin ne bir kavmi.
Kese yollardan git hep yolu uzatma.
Kesem, elimi soksam yesem.
Kesem, girsem çıksam yesem.
Kesemdeki param kadar sesim çıkar.
Kesene hızır uğrasın.
Kesenin ağzını açtı.
Kesenin ağzını sıkı tut, olur olmaza para harcama.
Kesenin bereketi kesilmesin.
Keser döner, sapı da döner.
Keser vurmadan ağaç yontulmaz.
Keserin sapının döndüğü yer, hesabın bozulduğu yerdir.
Keserin tıkırtısı gündeliğe göredir.
Keseye danış, pazarlığa sonra giriş.
Kesik başın⁵⁰⁶ hikâyesini anlatacağına biraz da gerçekleri anlat.
Kesik kulak kurdun oğlu.
Kesilen ağaç komşunun üstüne yatar.
Kesilen baş yerine konamaz.
Kesilen başın saçlarına ağlamazlar.
Kesilen başın söyleyeceği söz yoktur.

⁵⁰⁵ Kes: İri saman.

⁵⁰⁶ Kesikbaş hikâyesi: Hz. Ali ile dev arasında geçen bir hikâyedir. Bu tür hikâyeler Ortadoğu ile Balkanlar'da oldukça yaygındır. Yahya peygamberin yaşam öyküsünde de bir kesikbaş olayı vardır.

Kesilen kadın tırnağı mangalda yakılıp biberle karıştırılarak erkeğe yedirilirse o erkek karısına bağlanır.
Kesilen saç eskisinden daha gür olarak gene gelir; ama ağaran saç eski doğal rengini bulamaz.
Kesilen saçları kuşlar götürüp yuva yaparlarsa o kimsenin başının ağrıyacağına inanılır. Bu saçlar toplanıp saklanır.
Kesinen pişen ekmekle, gazelinen pişen ekmek farklı olur.
Kesinen samanı, ilim ile imanı birbirine karıştırma.
Kesip biçiyorsun; ama kimleri incitiyorsun, biliyor musun?
Keskin ayaz, cana garaz.
Keskin balta tez körelir.
Keskin bıçak altından geçesin.
Keskin bıçak da bir gün körelir.
Keskin bıçaklara gelesin!
Keskin sirke küpünü de deler, mideyi de.
Keskin sirkenin zararı küpünedir.
Kesmeyle düşmanı bitiremezsin.
Kestane dorusu atı meydana çekince herkesin gözü bende oldu.
Kestane kebab, yemesi sevap.
Ketsek burunlu.
Kestiğin orman bile sana düşman olur.
Kestirme⁵⁰⁷ deyip gelip geçen bizim bahçeyi yol yaptı.
Kestirmeden gideyim derken kesenden olma.
Keş⁵⁰⁸ gelirse iyi kamber, keş gelmezse kötü kamber.
Keşke yer yarılrsa da yerin altına girseydim.
Keşkeğe erken saldıran çomça yemeyi göze almalı.
Keşlik⁵⁰⁹ köyüne git de kendini bir parpılat.
Ketenden başka kumaş bulamayasın!
Keven gibi köklü, keklik gibi döllü olasın.
Kevenin değerini hayvanlar bilir.
Kevgir⁵¹⁰ boylu tevkirim.⁵¹¹
Keyfi yerine gelinceye kadar adam bizi oyaladı.
Keyfim beyde paşada bile yok.
Keyfim geldi, sarıldım silaha.
Keyfim kaçır kaçmaz oradan uzaklaştım.
Keyfin mi bozuldu beyefendi?
Keyfinden bayılacaktı neredeyse.

⁵⁰⁷ Kestirme: Kısadan.

⁵⁰⁸ Keş: Çökeleğin bir başka cinsi, kurutulmuşu.

⁵⁰⁹ Keşlik, Çorum-Ortaköy yolunun Alaca tarafındadır. Kimi hastalar buraya götürülüp parpılatılarak derman aranır.

⁵¹⁰ Kevgir: Uzun saplı süzgeç.

⁵¹¹ Tevkirli: Nişanlı.

Keyfinden dört köşe oldu.
Keyfine bak sen, unut onu bunu.
Keyfini kaçırma adamın, bırak eğlensin kendi halince.
Keyif benim, köy Mehmet Ağa'nın.
Keyif ehli ne zaman nerede keyif çatacağını bilir.
Keyif senin; amma bağ Mehmet Ağa'nın.
Keyif sürmek için çok varlığa gerek yok.
Kıblen ters dönsün.
Kıbrıs eşeği gibi sırtıyorsun.
Kıkır kıkır gülmeyinen kıkırdak pişmez.
Kıkırdayıp gülenin gün gelir kırk yerinden kırk derdi çıkar.
Kıl keçiyi gören içi dola yağ sanır.
Kıl payı tesadüfen ölümden döndüm.
Kılavuzu olanın yol korkusu yoktur.
Kılavuzun kargaysa konacağın çöp başıdır.
Kılçıklı işe burnunu sokma.
Kılı kırk yarararak yapıyor yaptığı her işi.
Kılı kırk yararcasına.
Kılı kırk yarma.
Kılı kırka bölmenin bir anlamı yok.
Kılıcı her yana dönüyor.
Kılıcımı keskin, atımı eşkin eyle Yarabbi.
Kılıcımı kımına koy, söyleyeceğini öyle söyle.
Kılıç gibi kış geliyor.
Kılıç keser el öğünür.
Kılıç kımını kesmez.
Kılıç takmayla herkes paşa olmaz.
Kılıç yarası kapanır da dil yarası kapanmaz.
Kılıfında kalan silah pas tutar.
Kılığın kıyafetin dilim dilim, efil efil olsun.
Kılık kıyafet yürüyüş belletir, akçe akıl öğretir.
Kılık kıyafet, tam da ite köpeğe ziyafet.
Kılıktan kılığa girene hayranlık duyma.
Kılına dokunursan kıyameti koparır.
Kılımı kıpırdatmadan işini bitirdik.
Kılıkuyruğun biri.
Kıllı insan Ali'den, kıllı hayvan ayıdan sayılır.
Kıllı insan merhametli olur.
Kımıldayacak körpen bulunmasın.
Kımıldayan dış, er geç bir gün düşer.
Kına eşeğe, gelir başa.
Kınalı kekliğim benim.

Kınalı kınalı gelinler alasin.
Kınalı koçum benim.
Kınalı parmak sıkamayasica.
Kınalı parmak tutamazsın (sıkamazsın) inşallah.
Kınalı parmak ucuna yapışmanın⁵¹² da bir yolu yordamı vardır.
Kınama komşunu, gelir başına.
Kıpık gözlerine kurban olsunlar senin.
Kıpti!
Kıraç yerin arpası, koca ineğin körpesi.
Kırağı düşmüş gibi ağarmış saçları.
Kıramadığın zinciri hiç olmazsa al yere çal (vur).
Kıran gire, ölü süpüre.
Kıran gire, ölü süpürüle.
Kıran girer inşallah evinize.
Kıran giresiceler.
Kıran girsin içinize.
Kıran kırana bir kavga yaptılar.
Kırat bulursa kile, bulmazsa sile yer.
Kırat yeledi de olsa belli, yelesiz de olsa belli.
Kıratın yanında duran ya huyundan ya suyundan.
Kırdığı koz kırkı aştı.
Kırdığı yumurta kırkı geçti.
Kırdığın ceviz kırkı geçti.
Kırdığın fındık kırkı geçti.
Kırdığın yumurta kırkı geçti.
Kırık kanatla uçulmaz; ama kırık kalple çok yol alınır.
Kırık plak gibi cızırdayıp duruyorsun.
Kırılan çanak dolmaz.
Kırılan gönlü parayla pulla tamir edemezsin.
Kırıldığı yerden kopsun bırak.
Kırıldık, döküldük; kökümüzden söküldük.
Kırılıp bükülmekle adam olunmaz.
Kırılma, darılma; her gördüğüne sarılma.
Kırıntıyla beslenen kılı kırk yarmaz.
Kırıp dökmeyele bir yere varılmaz.
Kırışıp durmayla derdini anlatamazsın.
Kırık adama bir yufka, kırıldık dıka dıka.
Kırkambar gibi karnı var. Ne doldursan almam demiyor.
Kırık bacanak bir ayırık köküne sarılmışlar da, aramız ayrı düştü demişler.
Kırık bin dereden su getiriyor.
Kırık bir kere maşallah!

⁵¹² Evlenmek anlamında.

Kırk dereden su getirip durma. Söyleyeceksen son sözü söyle.
Kırk evin kedisi, gece gündüz dolaşır duruyor.
Kırk gün atı eşekle bağlasan, at da eşekleşmeye başlar.
Kırk gün durmadan çamaşır yıkanır sa tutulan dilek yerine gelir.
Kırk gün günahkâr, bir gün tövbe kâr.
Kırk gün kar yağar, bir gün av olur.
Kırk gün ne denirse o olur.
Kırk gün taban eti, bir gün av eti.
Kırk günlüğünen kırk yıllığı karıştırma.
Kırk günlük tay kendini at sanıp kuyruk sallıyor.
Kırk harami bir züğürdü soyamamışlar.
Kırk hırsız bir çıplağı soyamaz.
Kırk hurda, hepsi bir hurda.
Kırk kapıdan geçersiniz; ama kırk birinci kapıdan geçemezsiniz.
Kırk kapının ipini çekiyor.
Kırk kilidin olsa bile bir hırsıza az gelir.
Kırk kişiyiz biz, kırkımız birbirimizi biliriz.
Kırk sefer suya götürür, susuz getirir o.
Kırk senelik kadıya uçmayı mı öğretiyorsun?
Kırk senelik kadıyım, böyle dava görmedim.
Kırk tarakta bezi var.
Kırk yıl ecel yağsa, eceli gelen ölür.
Kırk yıl kıran olmuş, eceli gelen ölmüş.
Kırk yıl kıran olur, eceli gelen ölür.
Kırk yıl yüzünü görmesem gene de göreceğim gelmez.
Kırk yıl yüzünü görmesem umurumda değil.
Kırk yılda bir bile kapımızı açmaz.
Kırk yılda bir fukara hırsızlığa çıkmış, ay ilk akşamdan doğmuş.
Kırk yılda bir kuyruklu yıldız.
Kırk yılda bir namaz, onu da şeytan komaz.
Kırk yılda bir olsa bile delilik yapmak bazen işe yarar.
Kırk yılın başı şöyle bir uğrayıverdük.
Kırk yıllık kargaya uçmayı mı öğretiyorsun?
Kırk yıllık Yani, olur mu Kâni?
Kırk ayak ayağına kırk yerinden dolaşmaz; ama kırk ayak gibi adam ayağına seksen yerinden dolaşır.
Kırkı birdir, biri kırktır.
Kırkına merdiven dayadı artık.
Kırkında azanın adı sanı, kırk ağaç boyu kadar daha uzar.
Kırkından kırk sayı çıkmıyor.
Kırkından sonra azana çare bulunmaz.

Kırkından sonra azanı teneşir paklar.
Kırkınız bir araya gelseniz de bir kişi olamazsınız.
Kırklar'dan⁵¹³ kar getirmeyi düşünme, Kızılpınar'dan⁵¹⁴ yâr getirmeyi düşün.
Kırklar'ın tepesine kar düştü, bizim eve odun kömür derdi düştü.
Kırklar'ın tepeye kar düştüyse, kış kapıya dayandı demektir.
Kırklara karışıp yok olup gitti.
Kırkların kapısına her eren yaklaşamaz.
Kırkların kapısında kırk yıl beklesen de içeri giremezsin.
Kırlı çocuk kapıdan dışarı çıkarılırsa taş kesilir.
Kırlı iki çocuk birbirine gösterilmez, kırkı karışır.
Kırlığın⁵¹⁵ kesmediğine makas neylesin?
Kırlangıcın zararını biberciden sor.
Kırlangıcın ziyanını Yemenliden sor.
Kırlangıç bir güzel kuştur, sen onu Hint ile Yemen'e sor.
Kırmızı dipli mumla davet eden olmadı seni.
Kırmızı elbise giydirilen çocuklara nazar değmez.
Kıs kıs gülererek niyetini belli etti.
Kısa bir zamanda yükünü tutup ortadan kayboldu.
Kısa günde kırk sefer peşinde dönenler, işleri bitince sana selam bile vermezler.
Kısa günün kârı az olur.
Kısa günün kârı bu kadar olur.
Kısa günün kırk hesabı olur.
Kısa kısa gül ağacı, uzun uzun kavak ağacı.
Kısa zamanda çok yol aldık.
Kısa zamanda kuruyup gitti.
Kısaca bir göz gezdirdim; ama hiçbir şeyi bulamadım.
Kısacası farkına varmadan kül yuttuk.
Kısas kıyamete kalmaz.
Kısır pısır Osman Ağa'nın evini yakmış.
Kıskançlığından çatlıyor, bak şuna.
Kısmet gökten zembille inmez, onu kendin yaratacaksın.
Kısmetin bol olsun.
Kısmetinde ne varsa kaşığında o çıkar.
Kısmetinde varsa gelir Hint'ten, Yemen'den; kısmetinde yoksa ne gelir elden?

⁵¹³ Kırklar: Çorum-Mecitözü arasında bulunan Akdağ'ın en yüksek tepesi.

⁵¹⁴ Kızılpınar: Kösedag'ın Kızılırmak yamacında bulunan bir köy. Kızılpınar yerine bazen başka adlar da geçer.

⁵¹⁵ Kırklık: Hayvanların tüylerini ve kıllarını kesmeye yarayan, iki parçadan oluşan, uzunca sivri uçlu bir kırkım aleti.

Kısmette varsa olur, kısmette yoksa ne deyim?
Kırsrağın kırk dirhem⁵¹⁶ sütü, kırk hastaya kırk şifa verir.
Kıssadan hisse çıkarmak.
Kış ardından gelen soğukların ayısı, ilk vurduğu çiçekler badem ile kayısı.
Kış boyu bu külfeti nasıl besleyeceğimi düşünüyorum.
Kış boyunca kafayı yere vurup yattı.
Kış boyunca yakacaktan, yiyecekten mahrum olduk.
Kış geldi çattı, evde ne odun var ne kömür.
Kış geldi kapıya dayandı.
Kış gelince ikrar iman, yaz gelince toz ile duman.
Kış güneşine güven olmaz.
Kış güneşinin boyu kısadır.
Kış kapıda kılıç gibi bekliyor.
Kış kıştan yamandır.
Kış kıyamet, çok yağmur, afat, iş beladır tembele.
Kış kıyamette yola çıkılmaz.
Kış aşırıp yaza çıktık çok şükür.
Kışın azıksız, yazın yorgansız yola çıkma.
Kışın donan toprak gevşemeye başladı.
Kışın ekmezsiz, yazın gömleksiz (ceketsiz) yola çıkma.
Kışın güneşine, kadının gülüşüne kanma.
Kışın ocağın ve sobanın külü topraklanırsa çok kar yağar.
Kışın öküze bakmazsan, yazın derisini yüzersin.
Kışın tedariki yazdan, sonbahardan başlar.
Kışın yaba, yazın aba al.
Kışın yaşa, yazın taşa oturma.
Kışını yazın düşünmeyen, kışın başına ne geleceğini bilemez.
Kışlacıklı⁵¹⁷ Haydar Pehlivan⁵¹⁸ bir daldı; ama paçayı bir türlü yakalaya-
yamadı.
Kışlık yiyeceklerin ağzı, bereketli olsun diye Salı günü açılırmış.
Kıtlığın lokması unutulmaz.
Kıtlık kırk gün sürer, sonra alıştır gidersin.
Kıtlıkta kıyamet kopar.
Kıtlıkta kıyamette kusur aranmaz.
Kıtlıktan çıkmış gibi, doymak bilmiyor.
Kıtlıktan kurtulamayasın.
Kıvrak sözlü.

⁵¹⁶ Dirhem: Okkanın dört yüzde biri olup, 31 desigram eşitliğinde.

⁵¹⁷ Kışlacık: Kösedâğı'nın arkasındaki öteyüz köylerinden bir köy.

⁵¹⁸ Haydar Pehlivan: Âşık Haydar Kılıç.

Kıvrak tabanlı.
Kıvrım kıvrım kıvrılasın.
Kıyamet Cuma günü kopacaktır.
Kıyamet kopacağı zaman, gün boyumuza bir mızrak boyu yakınlıkta olacaktır.
Kıyamete kadar yolun var, yürü yürüyebildiğin kadar.
Kıyıda köşede ne kaldıysa al getir.
Kıyısından bile geçmedik.
Kıymığın batması kolaydır da çıkarılması zordur.
Kıytırıktan kıyı olmaz.
Kız alacak yiğit, yürüyüşünden bell' olur.
Kız anadan beller ruba⁵¹⁹ kesmeyi, oğlan babadan beller ova gezmeyi.
Kız anadan görmeyince öğüt almaz.
Kız anadan öğrenir gezmeyi, oğlan babadan öğrenir yazmayı.
Kız anadan sofraya kurmayı, oğul babadan kese dövmeyi öğrenir.
Kız beşikte çeyiz sandıkta.
Kız dediğin kapı şakşakısı; gelen çalar, giden çalar.
Kız dediğin pişmiş ekme gibidir; bugünü var, yarımı yoktur.
Kız diye kaçırırım, hamileymiş meğer.
Kız evi kızarçı olur.
Kız evi, naz evi.
Kız geldiği, oğlan bittiği yerde.
Kız gibi güzel.
Kız gölgesi koz gölgesi, söğüt gölgesi yiğit gölgesi, dut gölgesi it gölgesi, kavak gölgesi savak gölgesi.
Kız hasta gelin kötürüm, gelin gidin bizde oturun.
Kız ile görüşme, kısrak ile yarışma.
Kız istenince, at beslenince satılır.
Kız kapısı sultan kapısıdır.
Kız kısmetini tepti, bir daha da birini bulamadı.
Kız kocarsa gayret dayıya düşer.
Kız kundakta, çeyiz sandıkta.
Kız senin anan baban şekerci miydi de bu kadar tatlısın?
Kız senin anan helvacı mı, şekerci miydi de böyle tatlı oldun?
Kız yerinde oturamıyor, fokur fokur kaynıyor.
Kızamık çalışıyla koca avluyu süpürmek herkesin harcı değildir.
Kızana gelmiş kedi gibi miyavlayıp duruyorsun.
Kızanından, kızından bulasın.
Kızcağız utancından kıpkırmızı kesildi.
Kızdır nazdır, bin altın azdır; bin daha getir, al kızı götür.
Kızdırılıp taşaya gelesin, takılıp şişe gelesin.

⁵¹⁹ Ruba: Giysi, urba.

Kızgın demirlerle dağlanasın.
Kızgın saca konmuş hamur gibi cızırdıyorsun.
Kızı bir yana, anası bir yana.
Kızı gece yarısı uçurup götürdüler.
Kızı görünce gevşeyen delikanlının dersleri de gevşer.
Kızı görür görmez vurulmuş.
Kızı kendi gönlüne bırakırsan ya davulcuya varır ya zurnacıya.
Kızı olan yere kırkı gelir, biri alır.
Kızıl kanlara boyanasıca.
Kızıl kıyamet koptu evimizde.
Kızıl kurtlar canına, tenine düşsün.
Kızıl Yurtta bağım var, yaslandığım dağım var.
Kızılca kıyamet kopacağını düşsün, tedarikli ol.
Kızılca kıyameti kopardı olanları duyunca.
Kızılılık tarhanası mı yedin de kızarıp duruyorsun?
Kızılhamza'nın kışı tez, yazı geç gelir.
Kızılırmak akıp geçiyor, Çorumlu bakıp geçiyor.
Kızım sana kaymak yaptım, kıyamadım kendim yedim.
Kızım sana söylüyorum, gelinim sen anla.
Kızın varsa komşu evinde yatırma, oğlun varsa çarşı pazar yemeğini tattırma.
Kızını baştan çıkarın anasıdır.
Kızını dövmeyen dizini döver, oğlunu dövmeyen kesesini döver.
Kızını görmesek de, köyünü gördük.
Kızını öven kızının hayrını görmemiş.
Kızını seven kocaya, oğlunu seven hocaya vermesin.
Kızlar bir araya geldiniz, ne kaynatıyorsunuz gene?
Kızlar fıkır fıkır kaynıyorlar.
Kızlar gelin olmayı masal sanır, ata binince koşar sanır.
Kızlar kocayı bir şey sanırlar, vardıkları gece usanırlar.
Kızlar yeter artık kıkırdayıp durmayın.
Kızsan da kızdığını belli etme.
Kıbarlığı tuttukça pot kırıyor.
Kıbarlık budalasının biri.
Kıbarlık düşkünü, çamur içinde kış günü.
Kıbarlık paçalarından akıyor.
Kıbarlık taşıyor; ama bir türlü beceremiyor.
Kibir kin getirir.
Kibirin sonun ola.
Kibirinden yanına yaklaşılmıyor.
Kilidin kilitlensin de açılmasın.

Kilimci ile kör hacı.
Kilimi kilimciden iyi mi biliyorsun?
Kilise direği!
Kilise direği gibi ensesi var adamın.
Kilise karanlık, papaz kör.
Kilitli kapı açılırken, ambardan un alınırken, gece ahıra gidilirken,
gece evden çıkarken, değirmen vb. yerlerde mutlaka besmele çekilir.
Kilometre taşı gibi olduğun yerden kıpırdamıyorsun.
Kim bilir başıma ne çorap örecek?
Kim bilir ne acılar çekti, ağlayı ağlayı göz altı morarmış.
Kim demiş yaş yanmaz diye, yeter ki bir tutuşsun.
Kim der cacığım kıllı, ayranım ekşi diye?
Kim garip değil ki? Ben garip, sen garip, o garip.
Kim kazana, kim yiye?
Kim ki başını kurtardı, gerçekten kazandı?
Kim kime, dum duma.
Kim mapus damına direk olmuş ki?
Kim ne derse desin, adam istifini hiç bozmadı.
Kim ne ederse kendine eder.
Kim ne kadar yakının olursa olsun, arada bir sınır bırakmak gerek.
Kim ne söylerse söylesin, ona söz hayır etmez.
Kim ne söylese üzerine alınıyor, huylu at gibi tepiniyorsun.
Kim olursa olsun, ne olursa olsun eskiyince atarlar bir yana.
Kim vurduya gitti.
Kim yudu, kim taradı; sohbet kel kıza yaradı.
Kimden ne hayır gördük ki, senden görelim?
Kimdir, kimin nesi olduğu belli değil.
Kime bel bağlarsan bağla, şüpheyi de yanından ayırma.
Kime güvendiysen altı kis⁵²⁰, üstü fos çıktı.
Kime iyi dediysek cılk çıktı.
Kime iyilik edersen kendini ondan sakın.
Kime nasıl davranacağına kendin karar ver.
Kime niyet, kime kısmet?
Kime, neye, ne kadar tutkun olduğunu zaman gösterir.
Kime temiz desen altından bir okka çakıldak çıkıyor.
Kimi avcı sinerek, kimi avcı saldırarak avına yaklaşır.
Kimi avradıyla övünür; kimi parasıyla, varlığıyla.
Kimi bakar göz vardır, baktığı yeri göremez. Kimi görmeyen göz var-
dır çevresindeki olup bitenden söz eder.
Kimi bedeli cüzdanından öder, kimi canıyla.
Kimi bulgur kaynatır, kimi gönlünü oynatır.

⁵²⁰ Kis: Çorak toprak.

Kimi alışır, kimi yan gelir yatar; ama her ikisi de gze batar.
Kimi davula vurur, kimi kasnağına.
Kimi dilinden eker, kimi elinden belinden.
Kimi elinden eker, kimi dilinden.
Kimi enine eker, kimi boyuna.
Kimi grse başlıyor kavuk sallamaya.
Kimi grse it gibi sarıyor hemen.
Kimi gl sever, kimi dikenini.
Kimi insan konuştuka değer kazanır, kimi insan konuştuka değerini yitirir.
Kimi insanlara para batar, harcayacak yer ararlar.
Kimi kimden soruyorsun?
Kimi köprü bulamaz geçmeye, kimi su bulamaz içmeye.
Kimi nalına vuruyor, kimi mıhına.
Kimi pınar vardır, akmasa da damlar.
Kimi sağımdan eser, kimi solumdan; en sonunda çıkarırlar beni yol-
lumdanda.
Kimi sözler kulağına kpe olmalıdır.
Kimi şuradan gelmiş, kimi buradan.
Kimi tanısa ona bir kuyruk doluyor.
Kimi var hambul humbul, kimi var yambul yumbul.
Kimi vardır, kendi retir; kimi vardır, usta malı satar.
Kimi verdiğini söyler, kimi grdğn.
Kimi yer, kimi bakar; kıyamet ondan kopar.
Kimi zaman gözler ok şeyler anlatır.
Kimi yüksekte bakınca zevk alır, kimi korkar.
Kimi zaman yolcuyla yolundan yolsuz çevirir, kimi zaman da yolsuza yolcu yol gösterir.
Kimim kimsem, ardım arkam yok.
Kimim var ki, kime gveneyim?
Kimin arabasına binerse onun trksn söylüyor.
Kimin bacasından nasıl duman ıktığını en iyi kyn bekçisi görür.
Kimin bakırının ne zaman kalaylanacağını kalaycı bilir.
Kimin damında baykuş öterse, o eve uğursuzluk gelirmiş.
Kimin duasının, kimin bedduasının kabul olacağını kimse bilmez.
Kimin eli kimin cebinde belli değil.
Kimin hakkında bir şey duysa tefe koyup alıyor.
Kimin halın kim bilir, kim yarattı o bilir.
Kimin kağnısı gıcılarsa ona biniyor.
Kimin kağnısına binerse onun trksn ağırıyor.
Kimin kimden aşağı kalır yanı var ki?

Kimin kimsen arayıp sormaya.
Kimin kimsen olmaya.
Kimin ne pişirdiği bacasından gelen kokudan bellidir.
Kimin ocağı yanarsa postu oraya atar.
Kimin tavuğuna kişt dedik?
Kimin, neyin ne olduğunu ancak Allah bilir.
Kimine hay günü, kimine pay günü.
Kimine hay hay, kimine vay vay!
Kiminin devesi, kiminin duası.
Kiminin dirisi para etmez, ölüsü para eder.
Kiminin hükmü yürür, kimi de kendisi yürür.
Kiminin parası, kiminin duası.
Kimse ayranım ekşi demez.
Kimse babasının hayrına çalışmıyor ki.
Kimse başını derde salmayı istemez elbette.
Kimse burnundan kıl aldırıyor.
Kimse görmeden bilmeden her şeyi ortadan kaldır.
Kimse kendi memleketinde peygamber olamaz.
Kimse kimin tenceresinde ne kaynadığını bilmez.
Kimse kimseden korkmaz; ama herkes olayın sonrasını düşünür.
Kimse kimsenin çukurunu doldurmaz.
Kimse kimsenin derdini bilmez.
Kimse kimsenin halini bilmez. Her dertli de derdini başkasına söylemez.
Kimse kimsenin kismetini yemez.
Kimse kimsenin semtine uğramıyor artık.
Kimse kimseyi bağlamaz.
Kimse parayı sokaktan toplamıyor.
Kimse yoğurdum ekşi demez.
Kimse yoğurdum kara demez.
Kimseden hayır görmeyesin.
Kimseden kimseye hayır gelmez.
Kimseden utanmıyorsan saçından sakalından utan.
Kimsenin ağız açmasına vakit bırakmıyor (fırsat vermiyor).
Kimsenin ağız kokusunu çekmeye tahammülüm yok.
Kimsenin ağzına gem vuramazsın ki.
Kimsenin ağzını büzemezsin ki.
Kimsenin ağzının kokusunu çekmek zorunda değilim.
Kimsenin ahı kimsede kalmaz.
Kimsenin aleyhinde atıp tutma, git de yüzüne bağır.
Kimsenin aleyhinde konuşma.
Kimsenin Allah'ın evini yıkmaya hakkı yoktur.
Kimsenin ayağına pabuç olamadık.

Kimsenin başıyla oynamak doğru değildir.
Kimsenin boyunduruğu olmaya tahammül edemeyiz.
Kimsenin ekmeğine aşına göz dikme.
Kimsenin ekmeğiyle oynamayacaksın.
Kimsenin gönlünü kırma, kimseyi incitme.
Kimsenin hakkı kimsede kalmaz.
Kimsenin hatırını kırma, hatırın kırılınca incinme.
Kimsenin haysiyetiyle oynama.
Kimsenin kanına girme, kanına girerler.
Kimsenin kimsede alacağı kalmaz.
Kimsenin kimseden korktuğu yoktur, adam susuyorsa sonunu düşünüyordur.
Kimsenin kimseye çıkışma hakkı yoktur.
Kimsenin kutsal bildiğine dil uzatma.
Kimsenin kütüklüğünün boş mu, dolu mu olduğu bilinmez.
Kimsenin omzuna binme, bir gün senin omzuna da binerler.
Kimsenin tavuğuna kiş demedik.
Kimsenin zararında olma sakın.
Kimsenin, kimsenin vaktini almaya hakkı yoktur.
Kimseye ağız açtırmadı, hep kendi konuştu.
Kimseye ayak bağı olma.
Kimseye derdini yanmaya yüzü yok ki.
Kimseye dil çıkarma, dilini keserler sonra.
Kimseye eyvallah etme oğlum.
Kimseye eyvallahım yok benim.
Kimseye eziyet çektirme, eziyet çekenin yerine kendini koy.
Kimseye hor bakma, kimseyi hor görme.
Kimseye küsme, küsene darılma.
Kimseye taşıyamayacağı yükü yükleme.
Kimseyi acıtma, bir gün seni de acıtırlar.
Kimseyi ayıplama, gün olur gelir başına.
Kimseyi düşüneceği yok, o kendi derdine düştü.
Kimseyi ekmeğinden edip açlığa sürüklememelisin.
Kimseyi ekmeğinden, aşından, işinden etme.
Kimseyi hor görüp alay etme, bir gün seninle alay edenler de olur.
Kimseyi kendi gölgende bırakma.
Kimseyi ne hor gör ne zor gör.
Kimseyi rencide etme sakın.
Kimseyi tınmadı bile.
Kimsin sen, tohumluk boğa mısın sanki?
Kin gütmek kimseye yakışmaz.
Kin gütmeyinen bir yere varılmaz.

Kin göttükçe için için kendi kendini yersin.
Kin hep akılda tutulmaz, unutulup gider.
Kin olan yerde din olmaz.
Kine karşı kin götmek düşmanlığı besler.
Kinin kibirin seninle mezara gide.
Kiraz yeğın, vişne yeğın; topla topla ye üç öğün.
Kirazda kurt ararsan yerken tadını bulamazsın.
Kirazı siftahladık, Allah başka meyvelere kavuşursun.
Kirin ahıra kadar gide.
Kirişi kırdı gitti.⁵²¹
Kirişi koptu.
Kirli çıkının içinde ne olduğunu kimse bilmez.
Kirlini yıkayanın olmaya.
Kirliyi, kötüyü teneşir paklar.
Kirmen⁵²² gibi dönüp durma.
Kirtik gibi ufalmışsın iyice.
Kisbeti örmek de, giymek de bir zanaattır.
Kişi ahlakı, aile ahlakı, toplum ahlakı bir bütündür.
Kişi arkadaşından bellidir.
Kişi seldir, karı göldür.
Kişiliği yoksa istediği kadar serveti olsun neye yarar?
Kişinin kendine ettiğini âlem bir araya gelse edemez.
Kişinin kimliği cığara içişinden belli olur.
Kişinin kimliği konuşmasından belli olur.
Kişinin kimliği oturup duruşundan belli olur.
Kişiyi nasıl bilirsin, kendin gibi.
Kişiyi vezir eden de karısıdır, rezil eden de.
Kişneyip durma kısrağ gibi.
Kitaba el basarım ki, sözümde yalan yoktur.
Kitabı kapadı artık, bir daha açmaz.
Kitabın kaçınıcı cildinde olduğunu bulup çıkarırım ha.
Kitabına uydurup gitti.
Ko desinler Şahmaran'ın bağı var; üzümü yok, yaprağı var.
Koc'öküzün derdi kağnyı çekmek değil, sonunu düşünmektir.
Koca adam imparatorluk gibi çöküp gitti.
Koca ağaç kocadıkça, güzelleşir budadıkça.
Koca bir ağacın dallarından biriydim, sonunda bir başıma kaldım.
Koca bir hindiye gövdeye indirdi.
Koca ekmeği meydan ekmeği, evlat ekmeği zindan ekmeği.
Koca eşeği yoldan çıkararak sıpanın oynaması.

⁵²¹ Sıvışıp gitti anlamında.

⁵²² Kirmen: Yün eğirmeye yarayan bir araç, kirman.

Koca ev darmadağın, perimperişan oldu.
Koca evi senin evin, baba evi elin evi.
Koca herif oldu, akli hâlâ çocuk akli.
Koca kafa içi boş, tut kulağından çifte koş.
Koca kafa içi boş, tut kulağından sabana koş.
Koca Leşger'in şefaatinı görmeyeyim.
Koca mı yaman, hoca mı yaman görürsün.
Koca öküze nodul hayır eder mi?
Koca öküzün yanında duran ya huyundan ya suyundan.
Koca yaşta genç kız alma el için, çay yanında tarla alma sel için.
Kocakarı çenesi gibi çenen çok düşük.
Kocakarının tandırı yanında olur.
Kocam iyi diyenin çarşafı kaşıklıkta, pabucu eşikliktedir.
Kocaman adam hüngür hüngür ağladıkça içim parçalandı.
Kocaman taşlar düşsün başına.
Kocamış kurt yolunu şaşırılmaz.
Kocamış öküz gibisin, arkana nodul değmeyince yerinden kımıldamıyorsun.
Kocasından büyük kadın, ayakkabısını altına alıp rahat oturmalı.
Kocasından sonra kalkan karıdan, bal yapmaz vız vız öten arıdan hayır olmaz.
Kocasını saymayan avrattan eve hayır gelmez.
Kocasını tındığı yok kadının.
Kocasının boynuna bir tasma takmış, istediği yere çekip götürüyor.
Kocasının öpmeye gönlü yokmuş da, "Avrat yanağın nerde?" demiş.
Koç ile gezen koç, heç ile gezen heç olur.
Koç katımında öderim borcumu.
Koç olacak kuzuya bıçak çalınmaz.
Koç yiğit kurban içindir.
Koça boynuz yük olmaz.
Koça kuyruğu yük olmaz.
Koçaklar yurdunda at oynatmak kolay değildir.
Koçlar dost olsa da postları kavga yapar.
Koçlar gibi kafa kafaya tokuşmayın.
Koçu sürüye sürünce önce kara koyun gelirse kış olmaz, önce ak koyun gelirse kış sert olur.
Koçun kuyruğu kendisine yük olmaz.
Kodese tıkmayınan, asmayınan, kesmeyinen adam mı tükenir?
Kokarca gibi olduğu yerde sinip kalmış.
Kokayım durayım Yarabbi.
Kokmuş ete tuz kâr etmez.
Kokmuş leşler içinde kalasın.

Kokusu çıkan işten hayır çıkmaz.
Kol kanat olasin.
Kol kırığı yen içinde, baş kırığı fes içinde kalır.
Kol kırılır yen içinde, baş kırılır saç içinde.
Kolay ölmez, inşallah sürüm sürünürsün.
Kolların dibinden kopsun.
Kolların, dalların dibinden kurusun.
Koltuk kavgasını kimin kazanacağı belli olmaz.
Kolumdaki çıban soğuruyup⁵²³ duruyor.
Kolun kanadın kırılınsın; ama sesin çıkmasını.
Komşu beni var sever, kocam beni sağ sever.
Komşu evde gene kıyameti kopardı.
Komşu evinde aş pişer, kokusu bize düşer.
Komşu hakkı Tanrı hakkıdır.
Komşu huyundan, bostan suyundan belli olur.
Komşu iti komşuya ürmez.
Komşu kadın biraz terelellidir.⁵²⁴
Komşu kadın dayağı yiyince kendisini bizim eve dar attı.
Komşu komşudan tuz da ister, balta da.
Komşu komşunun külüne muhtaçtır.
Komşu komşuya bakar, kendini ateşte yakar.
Komşu komşuya kem gözle bakmaz.
Komşu köy sökün etti bize doğru geliyor.
Komşu sakalı düz gerek.
Komşuda pişer, bize de düşer.
Komşudan huy kapan, ayranına su katar.
Komşudan kız da isteme, tuz da isteme.
Komşular o zavallıya çok gadirlik ettiler.
Komşum artık kozasına çekildi.
Komşum kapısı açık biridir.
Komşumuz oğlunu boş koydu.⁵²⁵
Komşumuzun feryatları içimizi dağladı.
Komşuna iki nasip iste ki, senin de bir olsun.
Komşunun boncuğunu çalan geceleri takınır.
Komşunun çırası komşuya ışık vermez.
Komşunun değneği ödünç alınmaz.
Komşunun evine alışan kendi evini unuttur gider.
Komşunun hastalığı bize de sirayet etti.
Komşunun iyisine paha biçilmez.

⁵²³ Soğurlamak (soğlamak): Yaranın irin toplayarak acı vermesi.

⁵²⁴ Terelelli: Hafif ve hoppa.

⁵²⁵ Boş koymak: Yoksun bırakmak, mahrum etmek.

Komşunun kazanında pişeni müşavere ettiler.
Komşunun oğlu komşunun kızına göz dikti.
Komşunun tavuğu komşuya kaz, karısı kız görünür.
Komşunun tavuğunu iste ki, Allah sana kaz versin.
Komşuyu çok kötü bozdular.
Konanla konarız, göçenle göçeriz.
Konser dediğin bizde böyle olur çelebi.
Konu komşunu çamurlayıp durma, önce kendine bak.
Konu komşuya bakacak yüzün olmasın.
Konu konuyu açar, konu da bir kapıyı açar.
Konuğa niye geldin diye sorulmaz.
Konuğu hoş tutmasını bil; dönsün, dolansın bir daha gelsin.
Konuğunu aç açık bırakan, konuk olunca kendi de aç açık kalır.
Konuk gelince evde uğur olur, konuk gidince ev sağır olur.
Konuk olduğun zaman biraz da korkmayı öğren.
Konuk uzaktan selamlanmaz.
Konukları yağa bala batırdık; ama gene de yaranamadık.
Konuşa konuşa adamı iyice cıvıttılar.
Konuşa konuşa ağzı hozan oldu.
Konuşa konuşa iyice deşarj oldu.
Konuşa konuşa tanış çıktık sonunda.
Konuşacaksan doğru konuş, yarım yamalak ağızla konuşma.
Konuşacaksan mantık dairesinde konuş.
Konuşan erkekse gözünden, kadınsa dilinden kork.
Konuşandan korkma, suskundan kork.
Konuşmadan konuşmaya fark vardır.
Konuşmalarını dinleyince birden şafağım attı.
Konuşmamla, davranışlarımla adamı çatlattım bak şuna.
Konuşmanın da, susmanın da bir yeri vardır.
Konuşmayı bildiğin kadar, dilini tutmasını da bil.
Konuştuğun sözün, lafin nereye gideceğini iyi hesap et.
Konuştukça ağızına baktırıyor.
Konuştuklarının dibi yok, doruğu yok.
Konuşunca onun da altı kis çıktı.
Konuşup hepsini çamur gibi ortaya yığacaktım; ama buna gönlüm razı olmadı.
Konuşur konuşmaz kendini ele verdi.
Konuşurken bana aksettirdi.
Konuşurken birbirlerinin ağızına tükürüyorlar.
Konuşurken dili bir karış dışarı çıkıyor.
Konuşurken dili sağa sola kayıyor, anlaşıldı ki yağlı bir şey yemiş.
Konuşurken durmadan araya iğneli laflar sokuşturuyor.

Konuşurken ikide bir taş vurup durma.
Konuşurken kalabalığım içinde birdenbire çam devirdim.
Konuşurken lafi adamın tepesine yukarı konuşuyor.
Konuşurken öküze nodul dürter gibi konuşuyorsun.
Konuşurken takılıp kaldık.
Konuşuyor, konuşuyor sonra satır başına geri dönüyor.
Konuşuyorsun homur homur, terliyorsun domur domur.
Kopacak kiriş sesinden bellidir.
Kopan ipin düğümü belli olur.
Koparan'dan gelmeyen yağmur Çorum'a gelmez.
Kork abrilin beşinden, öküzü ayırır eşinden.
Kork arkası kalından, bir de fazla analından.
Kork kadının şerrinden.
Kork bir dipsizden, bir de edepsizden.
Kork kelden körden, topal hepsinden merdan.
Kork korkmazdan, utan utanmazdan.
Korkacaksan bacaksızdan kork, o hep aşağıdan saldırır.
Korkağın çaresi kaçmaktır.
Korkak bezirgân ne kâr eder ne zarar.
Korkak köpek!
Korkak tavşan çok yaşar.
Korkak yürek!
Korkan kuş karaçalıya siner.
Korkanın ne yapacağı belli olmaz.
Korkanın üzerine gidilmez.
Korku bacayı sardı.
Korku birçok derdin başlangıcıdır.
Korku insana dağları aşırır.
Korku ve eziklik damarlarıma işledi benim.
Korkudan altına kaçırıldı adam.
Korkudan bembeyaz olmuştu yüzü.
Korkudan dizleri titriyor, yürüyecek hali kalmadı.
Korkudan küçük dilini yuttu.
Korkudan paçaları tutuştu.
Korkudan yüreğim çarpmaya başladı birden.
Korkulu düş görmektense uyanık yatmak iyidir.
Korkuluk gibi ne sorutup duruyorsun?
Korkumdan yüreğim yarılıverdi birden.
Korkumdan yüreğim yerinden oynadı.
Korkunun ecele faydası yok.
Korkusundan adam donuna kaçırıldı.
Korkusundan dili boğazına kaçtı.

Korkusundan tiril tiril titiyor.
Korkuyla oradan tabanları kaldırdık.
Korkuynan yatan ecelinesin kalkar.
Koş öküzü iyisini, çekmezse çekmesin; ek tohumun arısını, bitmezse bitmesin.
Koşarsan burunlu demiri tarlaya, savurursun harmanı parlata parlata;
koşarsan burunsuz demiri tarlaya, savurursun harmanı ağlaya ağlaya.
Koşuda kimin kimi geçeceği, güreşte kimin kimi yeneceği belli olmaz.
Koşullar çok değişti, bağlantı kesildi.
Kova gittikten sonra ip de gitsin.
Kovma muhanneti yiğit edersin.
Kovulacağın yere gitme.
Koyma akıl cepten düşer.
Koyma akıl değil, oyma akıl olmalı.
Koyma akıl, akıl olmaz.
Koyma su ile değirmen dönmez.
Koyun bağlı olduğu yerde otlar.
Koyun başı pişene kadar çok toklu başı yerim.
Koyun can derdinde, kasap yağ derdinde.
Koyun çobansız olmaz.
Koyun gibi melemekten başka bir şey bilmiyor.
Koyun gözlüm.
Koyun kellesini verir de kuzusunu vermez.
Koyun kuzu birbirine karıştı, ayır ayırabilirsen.
Koyun kuzunun gövdesine basmaz.
Koyun melekleri, keçi şeytanı temsil eder.
Koyun üçten, keçi beşten çoğalır.
Koyunu çok olanın ağılı da (kümü de) büyük olur.
Koyunu güden kurdu da görür.
Koyunu koyun bacağından, keçiyi keçi bacağından asarlar.
Koyunu kurda kaptıran çoban ağzını açmaz.
Koyunun bulunduğu yere cin gelmez.
Koyunun bulunmadığı yerde keçiye Abdurrahman Çelebi derler.
Koyunun kaval dinlediği gibi dinliyor.
Kozumuzu paylaşalım gel seninle.
Köçeklik yapıp duruyor.
Köhne düşünceyle bir yere varamazsın.
Kökü ayrık otu gibi her yere uzuyor.
Kökü başı belirsiz.
Kökü kök değil.
Kökü kuruyasınca.

Kökün köceğın kesile.
Kökün kurusun.
Kökün yolculuğı su içindir.
Kökün, soyun sopun kuruya!
Köküne gıran giresice.
Köküne kibrit suyu.
Köküne kibrit suyu döküldü.
Köküne kurtlar düşsün.
Köküne tırpan attı.
Köle olasın, kurtulamayasın.
Kömđden aldım kuzuyu, mekân tuttım yazıyı.
Kömürcü çırağına dönmüş; eli yüzü kapkara.
Kömürcü ile dost olanın eline yüzüne kara bulaşır.
Kömürcünün yanına giden yüzü kara çıkar.
Kömüş (manda) sahipleri elma odununu yakmazlar.
Kömüşü çong⁵²⁶ öldürür, yiğidi ar öldürür.
Köpeğe dalanmaktansa çalıyı dolanmak yeğdir.
Köpeğe dalaşmaktansa çalıyı dolaşmak iyidir.
Köpeğe gem vurma, kendini at sanır.
Köpeğe, “bugün kaç taş yiyeceksin?” diye sormuşlar, “kırık dölüne bağılı” demiş.
Köpeğı köpeğe, eli ele boğdurma.
Köpeğın ahmağı baklavadan pay umar.
Köpeğın bile yal yediğı yere saygısı vardır.
Köpeğın duası kabul olsaydı gökten kemik yağardı.
Köpeğın işemesiyle deniz (göl, ırmak) mundar olmaz.
Köpeğın iyisi leş başında, insanın iyisi iş başında belli olur.
Köpeğın uluması hayra alamet değıl.
Köpeğın ürmesi parayla mı, ürsün ürebildiğı kadar.
Köpeğın yalına göz dikilmez.
Köpek bile yal yediğı kaba pislemez.
Köpek ciğer dayanmadı.
Köpek değıneğı görünce kıçüstü oturuverdi.
Köpek ekmek veren eli tanır.
Köpek gibi gece gündüz çemkiresin.
Köpek gibi gördüğü taşa duvara siymeye çalışıyor.
Köpek gibi tin tin uzaklaşıp, kaybolup gitti.
Köpek kendi için değıl, köyü için havlar.
Köpek köpekliğı ile ekmek yediğı yeri unutmaz.
Köpek köpekliğini yapmazsa köpek olmaz.

⁵²⁶ Çong: Mandalarda bir çeşit romatizmal hastalık. Kan pıhtılaşması sonucunda vücutta ceviz ve yumurta büyüklüğünde şişlikler oluşur. Yarılıp kan akıtılmazsa hayvan ölebilir.

Köpek köyü için değil, kendi için havlar.
Köpek ne kadar hırladıysa da ötekine dış geçiremedi.
Köpek sahibini ısırılmaz.
Köpek yatağında ekmek ufağı.
Köpek yavrusu ziyafetten anlamaz.
Köpek yedi canlıdır, kolay ölmez.
Köpekler gibi birbirinizle dalaşıp durmayın.
Köpekler kocayınca kurdun lağlancası⁵²⁷ olunmuş.
Köpekler uzun uzun ulursa uğursuzluk olacağı düşünülür.
Köpeklerin bayramda kemik yemekle karınları doymaz.
Köpeklerin dalaşması Çingene'nin işine yarar.
Köpekli köye değneksiz girilmez.
Köpeksiz köy bulmuş da çomaksız (değneksiz) geziyor.
Köpeksiz köy olmaz.
Köpeksiz köyde bile değneksiz gezilmez.
Köpeksiz köye düşmüş de deyneksiz sallanıyor.
Köpeksiz köye rastladın, elin değneksiz geziyorsun.
Köpeksiz sürüye kurt dalar.
Köpekten kurban olmaz, çürükten pehlivan.
Köprü başlarını çabuk tutmalıyız.
Köprüden geçinceye kadar ayıya dayı diyeceksin.
Köprüyü geçinceye kadar gâvura dayı diyeceksin.
Köprüyü geçinceye kadar şeytana pirim diyeceksin.
Köpüğüne bakıp da pekmezin tadına karar verme.
Köpüklenip durma, kabahati kendinde ara.
Kör Allah'a nasıl bakarsa Allah da köre öyle bakar.
Kör âşığa yoldaş olan it güder.
Kör atın bir kör alıcısı bulunur.
Kör atın da (beygirin de) bir alıcısı bulunur.
Kör atın kazığa dolanması gibi dolanıp duruyorsun.
Kör bağıracağına kömürler dolsun.
Kör bıçak ele yavuz, iş bilmeyen avrat dile yavuz.
Kör bıçak ele, kötü avrat dile yavuzdur.
Kör bıçak ete yürük, pis kadın dile yürük (yüğük).
Kör bile düştüğü çukura bir daha düşmez.
Kör bir değil ki, bademle beslesem.
Kör bulduğu ile yetinir.
Kör Dede'nin kurşununa rast gelesin.
Kör Dede'nin⁵²⁸ namı nişanı kalmadı.

⁵²⁷ Lağlanca: Eğlence.

⁵²⁸ Aslen Uzunyaylı olan Kör Dede, o yörede barınamayarak Çorum yöresine gelmiştir. Bu

Kör Dede'nin ölüsünden bile korkanlar oldu.
Kör Dede'yi yıllar sonra öyle bir kuşattılar ki, sonunda kurtulamadı.
Kör dövüşünde sopa aranmaz.
Kör eşşek!
Kör görmez ama köstebek gibidir; nere, nasıl gideceğini çok iyi bilir.
Kör görmez, sezer.
Kör göze parmak sokma.
Kör gündüzü görür mü?
Kör ise kırp, topal ise sek.⁵²⁹
Kör ister bir göz, iki olursa ne söz.
Kör kadı sözünü kimseden esirgemez.
Kör kendisini görmez, gölgesini görür.
Kör kim? Yer garibi.
Kör köpeğin kuyuya baktığı gibi bakıyor.
Kör kör parmağım gözüne.
Kör köre yol gösterirse ikisi de çukura düşer.
Kör köre, iki parmağım gözüne.
Kör körün gözünden çapak silemez.
Kör kösnü⁵³⁰ gibi burnunu rastgele yere sokup durma.
Kör kurşunun sekince kimi bulacağı belli olmaz.
Kör kuşun yuvasını Allah yapar.
Kör nişancının nereyi vuracağı belli olmaz.
Kör olası da, kimseyi görmeyesi.
Kör olası da ele âleme muhtaç olası.
Kör parmağım gözüne gelsin.
Kör pazara varmaya, pazar körsüz kalmaya.
Kör şeytandan bulasın.
Kör şeytanın hışmına uğra.
Kör topal idare edip gidiyoruz.
Kör umduğunu değil, bulduğunu yer.
Kör yediği ekmeğe bıçak sokar.
Körboğaz yiyecek içecek istiyor.
Körden köre, kelden kele dost olmaz (C.Y.).
Köre renklerden söz edilemez.
Körkütük olmuş, yerinden kalkacak halde değil.
Körle yatan şaşı kalkar.
Körler çarşısında ayna satma, sağırlar çarşısında gazel atma.
Körler memleketinde şaşılar padişah olur.
Körler sağırlar birbirini ağırlar.

yöredeki eşkıyalığı ünlüdür. Atatürk'ün Nutuk'unda da adı geçer. Sonunda Kızılırmak kıyılarında kuşatılır. İbik-Sarın (Çalyayla) dolaylarında vurulur.

⁵²⁹ İnsan bulunduğu ortama uymalı anlamında.

⁵³⁰ Kösnü: Köstebek.

Körler yurdunun padişahı şaşı olur.
Koroğlu gözün kör olsun.
Koroğlu'yla Kör Dede gibi pervasız birini duydun mu hiç?
Körpe çocuğu dafa fazla çabalatıp durma.
Körpeye kıyan bir gün belasını bulur.
Körün aradığı iki göz, biri ala biri boz.
Körün attığı taş; ya göz çıkarır ya da yarar baş.
Körün istediği bir göz, ikisi olursa ne söz?
Körün köre yaptığını kel kele yapmaz.
Körün taşı rast gider.
Kös kös yürüyüp böyle nere gidiyorsun?
Köse dayımın sakalına bakma, aklına bak.
Köse sakalını görmeden herkesin bıyığıyla alay ediyor.
Köse satmaz, köşe satar.
Kösedağ'ın öte yüzü Kızılırmak, inanmazsan çık Kösedağ'ın tepesi-
ne oradan bak.
Kösedağ'na dolu yağmış, bizim köye deli yağmış.
Kösedağ'na düşen kırcıdan kışın geldiğini anla.
Kösedağ'ndan kar bağışlasan da, yayla köylerden yâr bağışlasan da
fayda vermez artık, gönül öldü çünkü.
Kösedağ'ndan kar gelmeden yüreğim tohtamaz.
Kösedağ'ın ayısı; terbiye görmemiş hiç.
Kösedağ'ın domuzu bile senin kadar domuz değildir.
Kösedağ'ın karı bile içimin hararetini söndüremez.
Kösedağ'ın karı, altın kazandırır sarı sarı.
Kösedağ'ın odunu gibi yanıyor.⁵³¹
Kösedağ'ın odunu; yontulmamış ki hiç.
Kösele suratlıya verisen aman, şaşırırsın hayli zaman.
Kösenin kaç tel sakalı var ki sayılmasın?
Kösnü deliğine teper gibi yemek.
Kösüre taşını bilmiyorsan tırpan bilemeyi de bilmezsin.
Köşe bucak el açıp dilenesin!
Köşe bucak kaçıyor.
Köşe taşı köşeye yakışır.
Köşebaşında burun buruna geldiler.
Köşeye çekildi artık, etliye sütlüye karışmıyor.
Köşeyi dönmeye bakma, önce köşebaşlarını tutmaya bak.
Kötek attı ama avını tutturamadı.
Kötek ete, söz kemiğedir.
Köten başka, kara saban başkadır.

⁵³¹ Kösedağ'ın odunu genellikle meşedendir. Çukurören, Çanakçı gibi nice köylüler yıllarca geçimlerini odun ve kar satarak sağlamışlardır.

Kötü (kara) haber tez duyulur.
Kötü adam pazar bozar, iyi adam pazar kurar.
Kötü avrat ömür törpüsüdür, ömür boyu seni törpüler.
Kötü çamın çakıldağı çok olur.
Kötü komşu insanı hacat⁵³² sahibi yapar.
Kötü komşu insanı mal sahibi eder.
Kötü olan tökezleyip düşmek değil, yorgun düşmek.
Kötü söyleme eşine, ağu katar aşına.
Kötü söz dinleyeni bezdirir, seni azdırır.
Kötü şeyler anlatıp adamın uykusunu kaçıрма.
Kötü tarlanın verdiğini, yiğit kardeş vermez.
Kötü zağarlar gibi çemkirip durma.
Kötülük her kişinin kârı, iyilik er kişinin kârıdır.
Kötülükten maraz doğar.
Kötünün de kötüsü varmış.
Kötünün iyisi.
Kötünün iyisi olmaz.
Kötürüm olup yaşayacağıma, elim ayağım tutarken öleyim.
Kötüye kötü deme, sen de kötü olursun.
Kötüyü görmeyince iyinin kıymeti bilinmez.
Köy köy üstünde olur da ev ev üstünde olmaz.
Köy köy üstüne sığarmış da ev ev üstüne sığmazmış.
Köy odası gibi her kafadan bir ses çıkıyor.
Köyden gelenin heybesine bakarlar.
Köyden köye it ürür.
Köylü biçikten⁵³³ şehirli buçuktan zengin olur
Köylü her şeyi bilir, utanmayı bilmez.
Köylü hiçbir şeyi bilmez, utanmayı bilir.
Köylü köyüne, evli evine uğrayamaz oldu.
Köylü Zeynel'in hökmü Büvetliye değil, Çorumluya geçer.
Köylüler birbirlerine kızıp fiyat kırdılar.
Köylüler çerçinin malını bir anda yağma ettiler.
Köylünün geçimi dana biçikten, şehirlinin geçimi okka buçuktan.
Köylünün gözü tok olur.
Köylünün heybesi bereketin simgesidir.
Köylünün ineğinden yağı gelir, tarlasından buğdayı gelir; söyle be şehirli senin nerenden ne gelir?
Köyümüzün yüz karası oldu o.
Köyün bütün tavuklarına kıran girdi.
Közlemeyi boşuna gözleme.
Kraldan çok kralcı geçiniyor.

⁵³² Hacat: Alet, edavat.

⁵³³ Biçik: Buzağı.

Krallara layık bir sofraydı.
Kubarıp durma, derini pörsütürler.
Kucağı kırklı zavallının biri.
Kucağına sidik damlamaya.
Kucak açtığıının karnını doyurmaya bak.
Kucak dolusu selamlar.
Kudret hamamından çıkmış gelin kız gibi kızarıyorsun.
Kudretin gücün yok olsun.
Kudretinden sual sorulmaz.
Kudretine akıl sır ermiyor.
Kudretine kurban olduğum.
Kudretten kaşlı.
Kudretten sürmeli.
Kudretten, kuvvetten düşmüş zavallı.
Kuduranın önünde durulmaz.
Kudurmuş gibi saldırıyor üstümüze.
Kudurmuş gibi salyası akmaya başladı.
Kuduz it bulduğunu dalar.
Kuduz it gibi cami duvarına siyme.
Kuduz köpek önce sahibini ısırır.
Kudüm yok, kudretim yok; ne yapabilirim ki?
Kuğu gibi süzülüyor maşallah.
Kukla gibi parmağında oynatıyorsun adamı.
Kukla mısın, onun her dediğine boyun büküyorsun?
Kul aramayınca kısmetini bulamaz.
Kul azmayınca Hak yazmaz.
Kul bilmez; ama Allah bilir.
Kul bunalmayınca Hızır yetişmez imiş.
Kul gördüğünü işler.
Kul hatasız, hata tövbesiz olmaz.
Kul ile Tanrı'nın arasına girilmez.
Kul insanın yüzüne ağaç kapıları kaparsa, Allah altın kapıları açar.
Kul isen kula hakkını vereceksin.
Kul kula sebeptir.
Kul kuldan utanmıyorsa, Allah'tan utanır mı?
Kul kullanan bir gözünü kör, bir kulağını sağır etmeli.
Kul kusursuz olmaz.
Kul kusursuz olur mu?
Kul Rıza⁵³⁴ gibi kuzu vaat edip de sonunu göletteki balığa çevirme.

⁵³⁴ Çorum Ortaköy'de Hititlerin başkenti Şapinuva'yı, daha sonra Alaca'da bulunan Alacahöyük ve Hattuşa'yı gezdik. Sanatçı arkadaşlarla Çorum'a dönerken, Kul Rıza denilen bir arkadaş

Kula (at türü) makbul değil, meğer yelesiyle kuyruğu siyah ola.
Kula bela gelmez Hak yazmadıkça, Hak bela yazmaz kul azmadıkça.
Kula kulluk etmek kolay mı sanıyorsun?
Kula kulluk zordur.
Kula makbul, ama arkası dar olmasa; silahın hafifi makbul, âlemde ar olmasa; karının kisası makbul, fitne fücür (dedikoducu) olmasa.
Kulacımı sarkıttı, ayı beni korkuttu.
Kulağı çınlayan insan hakkında dedikodu yapıldığı sanılır.
Kulağı çınlayan kimse, bir yakınının kendisinden bahsettiğine inanır.
Kulağı çok delik, girip çıktığı yerden bir haber getiriyor.
Kulağı kesik.⁵³⁵
Kulağı kesilmekle eşek küheylan olmaz.
Kulağı sak.⁵³⁶
Kulağım çınlıyor, hayra kulağım hayra.
Kulağın kırışte olsun.
Kulağın tozuna vurunca yere indiririm seni.
Kulağına bit gitmiş tavuk gibi düşünüyor.
Kulağına buz gibi kar suları dolar inşallah.
Kulağına kar suyu gitmiş gibi ne düşünüyorsun?
Kulağına kar suyu kaçmış.
Kulağına küpe olsun.
Kulağını aç, söylenenleri iyi dinle.
Kulağını biraz çek ki, Hanya'yı Konya'yı anlasın.
Kulağını bükmek hayır etmiyor.
Kulağını çekiver birazcık.
Kulağını kipçite⁵³⁷ kipçite gidersin.
Kulağının arkasını görebilirsene, bundan sonra beni de görürsün.
Kulağının dibini görürsen, o işin dibini de görürsün.
Kulağının her duyduğuna inanma.
Kulak asma, boş ver gitsin.
Kulak çınlayınca birilerinin kendisini andığına inanılır.
Kulak kesilip durdu; ama umduğunu bulamadı.
Kulak misafiri olup bir şey söylemeden çekip gittiler.
Kulakları çınlasın, sözü sohbeti belli bir insandı.
Kulakları çok uzun, her yerden haber alıyor.
Kulakları kuyruğundan uzun, her yerden bir ses alıyor.
Kulakları paslanmış, söylenenleri duymuyor ki.

otobüste bulunanlara Kartal Tepesi'nde iki kuzu keseceğini vaat etti. Sonra hindiye, kaza, tavuğa indi. En sonunda da Yenihayat Göleti'nden balık tutup oraya gitmeye indi. "Ölme eşeğim ölme, yaz gelecek."

⁵³⁵ Eskilerden.

⁵³⁶ İyi duyuyor anlamında.

⁵³⁷ Kipçitmek: Ufacık parçalar halinde koparmak ya da kesmek.

Kulaklarını tıka, her şeyi duyma, boş ver.
Kulaklarını tıkadı, anlatılanları duymak istemiyor.
Kulaktan dolma bilgiyle bilgi sahibi olunmaz.
Kuldandan sır saklayabilirsin; amma Allah'tan saklayamazsın.
Kuldandan utanmazsan Allah'tan kork be. Şu el kadar masimin⁵³⁸ hakkı yenir mi?
Kuldandan utanmıyor ki, Allah'tan utansın.
Kullabı⁵³⁹ sağlam olmayan kapının ömrü tez biter.
Kulu kula sor, kulu Allah'a.
Kuluç⁵⁴⁰ kırılmak için usta parmak ister.
Kulun bilmediğini Allah bilir, kulun görmediğini Allah görür.
Kulun dediği olmaz, Allah'ın dediği olur.
Kulun kölen olayım, bağışla beni.
Kulun kurbanın olayım, acı bana.
Kulunçları⁵⁴¹ kırarak birini çok aradım; ama bulamadım.
Kulunuz düştü naçar kaldı, medet sizden...
Kum gibi sayılamayacak bir orduyla geldiler.
Kum mu taşıyorsun, ne ıhılayıp duruyorsun?
Kum üstüne temel örülmez, tepe üstüne çadır kurulmaz.
Kuma gemisi yürür de elti gemisi yürümez.
Kuma hışmına uğrayasica.
Kumar parasıyla cami yapılmaz.
Kumar salgınına yakalanan erkeğin evi barkı olmaz.
Kumara başladı, adam karıyı boşladı.
Kumara düşkün evini ocağını, vatanını düşünmez.
Kumarhaneye giren bazen de ütülür çıkar.
Kumasını görünce başı kuma gömülesice.
Kumaşın altındaki fitili çürük.
Kumaşının ipliği çürükmüş meğer.
Kumda oyna, tabanına çöp batmasın.
Kumdan temel olmaz.
Kumrular gibi ne kadar sevimli bu gençler.
Kundağın dürülü kala.
Kundağın ters döne.
Kundağına kum dolasica.
Kundağına yılan giresice.
Kundaktaki çocuk yalnız bırakılırsa cinler tarafından değiştirilmiş.

⁵³⁸ Masim: Masum, günahsız.

⁵³⁹ Kullap: Bir çeşit menteşe.

⁵⁴⁰ Kuluç (kulunç): Şiddetli ağrıyan yer. Genellikle o bölgede kan pıhtılaşmasından oluşur.

⁵⁴¹ Kulunç kırmak: Ağrıyan yeri ovmak.

Kunnacı⁵⁴² eşek gibi yatıp durma, kalk da biraz gezek.
Kunnacı hayvana tekme vurulmaz.
Kupkuru; ama dipdiri.
Kupkuru direk olasin.
Kur yapıp durma, söyleyeceğini açıkça söyle.
Kurabiye çocuğu.
Kuraklık felaket, yağmur (yağış) bereket getirir.
Kuraklık köylünün belini büker, dişini ağrıtır, azıyı söker.
Kuran, Kâbe çarpsın!
Kuran, Kâbe çarpsın ki doğru söylüyorum.
Kuran'a, kitaba el basayım.
Kurbağa ata nal çıkıldığını görünce ayağını uzatmış.
Kurbağa gibi hem karadasın hem sudasın.
Kurbağa gibi zıplayıp durma.
Kurbağa gözlü.
Kurbağa “vırrık mırrık” demiş. Kuşsaraylı “vırrık mırrık desen de seni yiyeceğim” demiş. O günden sonra Kuşsaraylılara “Mırrık” denmiş.
Kurbağalar öttüğü zaman mutlaka yağmur yağar.
Kurbağanın vakvakası suyu bulandırmaz.
Kurbağanın yüzüne tükürmüşler de “görüp göreceğim bu olsun” deyip göle atlamış.
Kurbağasız göl olmaz.
Kurban eti ile köpek tavlalmaz.
Kurbanın olayım, önünde öleyim.
Kurcalama sivilceyi çıban edersin.
Kurda “Sen sürekli dağ tepe geziyorsun, en soğuk zaman ne zaman?” diye sormuşlar. “Güneşin doğduğu zaman” demiş.
Kurda komşu giden köpeğini yanında götürür.
Kurda kuşa yem olasıca!
Kurda kuşa yem olasin da etin kemiğin bulunmasın.
Kurda kuzu ısmarlanmaz.
Kurda sormuşlar, “Niye boynun kalın?” “Kendi işimi kendim görürüm de ondan” demiş.
Kurda, “Bizim hayvanları güder misin?” demişler. Kurt sevincinden ağlamış. “Kuzuları da bizim çocuklar gütsün” demiş.
Kurdu ne kadar beslesen de gözü dağdadır.
Kurduğun düşe bak, yediğin aşa bak.
Kurdun ağzına kuzuyu verip “keyfin nasıl?” diye sormuşlar. “İşimi bitireyim ondan sonra konuşuruz” demiş.
Kurdun davetine giden köpeği yanına almalı.
Kurdun duası kabul olsa sürüde koyun kalmazmış.

⁵⁴² Kunnacı: Doğuracak olan.

Kurdun gözü hep dumanlı dağlardadır.
Kurdun kuyruğuyla, tilkinin kuyruğunu birbirine karıştırma.
Kurdun oğlu kurt olur.
Kurdun teyzesi!
Kurdun uğur kesmesinde bir hayır vardır.
Kurdun uluyanından değil, insanın uluyanından kork.
Kurdun yanı sıra kuş da geçinir.
Kurdun yanında kuzgun da geçinir.
Kurdun yavrusu da kurt olur.
Kurdun yediği koyunun kuyruğu büyük olur.
Kurdun yıllardır en sevdiği müzik, koçun boynundaki çan sesiymiş.
Kurdun yurdu olmaz.
Kurdunan köpek ne kardeş olur ne sırdaş.
Kurdunan kuşu karıştırma.
Kurdunan kuzu kardeş olmaz.
Kurnanın suyu nereden geliyor, biliyor musun?
Kurnaz hırsız ev sahibini bastırır.
Kurnazlar cerrah olsaydı, tilkiler de cerrah olurdu.
Kursağın patlar inşallah.
Kurşun atmayınan her kurdu korkutamazsın.
Kurşun erimine⁵⁴³ girme, canını ele verme.
Kurşun menziline gir de görelim.
Kurşun yağmur gibi yağıyordu; başımızı kaldıramadık.
Kurşun yemiş domuz gibi gidiyor.
Kurşuna dizdiklerinle övünme, dizine dizdiklerinle övün.
Kurşuna dizmeyi düşünme, kurşuna dizileceğini düşün.
Kurşundan daha ağırsın, dedemden daha sağırsın.
Kurşunu görmeden domuzluğunla övünüyorsun.
Kurşunun sıyırıldığı yer tez iyi olur da, tırpanın sıyırıldığı yer tez iyi olmaz.
Kurt ağzı⁵⁴⁴ bağlamak için okunan dua, kaybolan hayvanı kurtarmak içindir.
Kurt ağzı bağlatacağına kendi ağzını bağlat.
Kurt ağzından kuzu alınır mı?
Kurt azması⁵⁴⁵ bir köpek.
Kurt bildiği dereye kaçır.
Kurt bile komşusunu yemez.
Kurt dağda, tüfek ovada; konuştuklarının hepsi havada.
Kurt Deresi'nde⁵⁴⁶ çobanlık yürek ister.

⁵⁴³ Kurşun edimi: Kurşun menzili.

⁵⁴⁴ Kaybolan hayvanların kurtulması için üfürükçü hocalara kurt ağzı bağlatılır.

⁵⁴⁵ Kurt azması: Kırma, melez.

⁵⁴⁶ Kurt Deresi: Çorum'un Şekerbey, Yoğunpelit, Turgut, Tolamehmet köyleri arasında Kurşunlu denilen bir geniş düzlük arazi vardır. Bu arazinin doğu tarafında bulunan bir derenin adı Kurt

Kurt derisinden post, eski düşman dost olmaz.
Kurt dumanlı havayı sever.
Kurt dumanlı havayı, tavşan yeşil ovayı sever.
Kurt düşen yaradan tuz esirgenmez.
Kurt düşen yaranın ilacı (merhemi) katrandır.
Kurt geldi sürüye, vay biriye biriye.
Kurt gideceği dereyi bilir.
Kurt güdeceği sürüyü bilir.
Kurt kanunudur, düşeni yerler; ayakta kalanlar birbirlerine şükrederler.
Kurt kapanı kurmuşlar adama.
Kurt kapanına⁵⁴⁷ düşenin kurtulması zordur.
Kurt karnını doyurduğu yere dokuz kere uğrarmış.
Kurt kocayınca köpeğin maskarası (eğlencesi) olur.
Kurt kocayınca köpeklere gülünç olur.
Kurt komşusunu yemez.
Kurt koyunun (kuzunun) pahalı olduğunu bilmez.
Kurt köyünü (tüyünü) değiştirir, huyunu değiştirmez.
Kurt kurdu yemez.
Kurt kuyusuna düşenin sonu felakettir.
Kurt kuzu kaptığı yeri dokuz defa yoklar.
Kurt kuzuyu düşünür, kuzu koyunun memesini.
Kurt maharetini sürüde gösterir.
Kurt masalları anlatarak zamanı doldurdu.
Kurt puslu (bulanık) havayı sever.
Kurt uluması uğursuz sayılır.
Kurt yıkar, kuzgun sevinir.
Kurt, kurt köpeğini görünce kuyruğunu kısar.
Kurtbağrı⁵⁴⁸ ile kavı bulduysan ateşi düşünme.
Kurtçu köpek havlamaz.
Kurtçuklar gün gelir kurt olur.
Kurtla görüşürken köpeğini yanından ayırma.
Kurtla koyun, kılıçla oyun bir arada olmaz.
Kurtla kuzu (koyun) dost olmaz.
Kurtlarını dök haydi, görelim nasıl oynadığını.
Kurtlarını dökecek yer arıyorsun gene.
Kurtlu baklanın kör alıcısı olur.

Deresi'dir. Kurt Deresi'nin hemen yanı başında Yoğunpelit köyüne ait Kızılmışe ormanlık bölgesi vardır. Buralarda kurt vb. yabani hayvanlar oldukça çoktur. Kurt Deresi yöresinde hayvan otlatıp da kurtlara hayvan kaptırmamak oldukça zordur. Bu yöresel deyim oradan kaynaklanır.

⁵⁴⁷ Kurt kapanı: Güreşte bir oyun.

⁵⁴⁸ Kurtbağrı: Beyaz bir çeşit çakmaktaşı. Birbirine vurulan iki parçadan kıvılcımlar halinde ateş çıkar. Bu da kavı tutuşturmaya yeter. Bu taş, Çorum'un Tolamehmet, Şekerbey, Turgut, Yoğunpelit, Kazıklıkaya gibi köylerinde kurtbağrı olarak adlandırılır. C.Y.

Kurtlu peyniri kim neylesin?⁵⁴⁹
Kurtoğlu'na bel bağlama; çünkü adam Türk'ün değil, kurdun oğlu.
Kurttan korkanın yazıda işi ne?
Kurttan kulağı eksik.
Kurttan kuzu doğar mı?
Kurttan, sürüye oban olmaz.
Kuru ağacın görevi meyve vermek değil, odun olmaktır.
Kuru ağaç eğilmez, kırılır.
Kuru ağaçtan yeşil dal yaprak bekleme.
Kuru ağrılara tutulasın.
Kuru dirgen.⁵⁵⁰
Kuru duvar çabuk yıkılır.
Kuru duvar gağşayıp devrilir bir gün.
Kuru ekmeğe katık aranmaz.
Kuru gayret çarık eskidir.
Kuru gelin.
Kuru gözün de içine akan bir pınarı vardır.
Kuru gürlütye gül de geç.
Kuru gürlütyeyle kimseyi korkutamazsın.
Kuru hava, kuru tava, kuru yuva...
Kuru kafanın da insana vereceği bir ders vardır.
Kuru kafaynan kurnazlık yapılmaz.
Kuru kalabalıkların kimseye yararı yoktur.
Kuru kalabalıktan bir iş çıkmaz.
Kuru kuru kurbanım, ne istiyorsun söyle canım?
Kuru kuruya kurban olayım, takır takır yoluna öleyim.
Kuru kuyudan kötü koku çıkar.
Kuru laf karın doyurmaz.
Kuru lafınan ireberlik yapılmaz.
Kuru lafınan kağnı yürümez.
Kuru laflara karnım tok benim.
Kuru meyvede su arama.
Kuru sıkıynan⁵⁵¹ kurt vurulmaz.
Kuru soğukların kime ne getireceği belli olmaz.
Kuru tahtalarda kuruyasıca.
Kuru tahtanın üzerinde kalakaldık.
Kuru üzümü yaş üzüme döndüremezsın.
Kuru yere kurt düşmez.

⁵⁴⁹ Evde kalmış kızlar için söylenir.

⁵⁵⁰ Çok zayıf ve uzun boylu insanlar için söylenir.

⁵⁵¹ Kurusıkı: Kurşunsuz, saçmasız atılan silah.

Kuru yerlerde geberesice.
Kuru yerlerine kurtlar düşesice.
Kurum kurum kuruyasıca.
Kurumuş iğde dikenini çelik gibi serttir.
Kurumuş olsa da çınar çınardır.
Kurunun yanında yaş da yanar.
Kurusıkı atıp tutuyor.
Kurusıkı atıyor hep.
Kurutmaları ötekilerden ayır, ne kadar olduğunu görelim.
Kuruya kurt düşmez.
Kuruyan yerlerine kurtlar dolar inşallah.
Kuruyunan kuru görün, yaşınan yaş.
Kuruyunan yanan yaşın acısı daha fazla olur.
Kusacağını kustun mu, başka diyeceğın var mı?
Kuskuna⁵⁵² kuvvet, kamçıya bereket.
Kuskunu düşüğün birisi, muhatap olmaya değmez.
Kuskunu olmayana kuş bile yaklaşmaz.
Kuskuslu pilav yapmak herkesin harcı değildir.
Kusmayınan sarhoşluk bitmez.
Kusuncaya kadar yiyip içmek neyine senin?
Kusur arayan her yerde, herkeste kusur bulur.
Kusur bulmak isteyene laf anlatamazsın.
Kusursuz dost arayan dostsuz kalır.
Kusuru elde değil, kendinde ara.
Kusurun yüzüne damga gibi çakıla.
Kuş beyinli!
Kuş beyinli, kendini tanımıyor; ona buna akıl veriyor.
Kuş beyinlide akıl ne gezer?
Kuş beyni kadar beyninle beni kandırdiğını sanıyorsun.
Kuş beyni kadar beyniyle bana akıl veriyor.
Kuş beyni kadar beyniyle onu bunu idare etmeye çalışıyor.
Kuş bile ağzındaki lokmayı yavrusuna veriyor.
Kuş gibi hafif.
Kuş gibi uçup gitti elimden.
Kuş gitmiş bir karaçalıya konmuş, “işte vatanım bura” demiş.
Kuş kafesi gibi bir evimiz vardı; ama herkes bize imrenirdi.
Kuş kanadıyla, at tırnağıyla yol alır.
Kuş kanadıyla gider gibi öyle bir hızlı gidiyor ki...

⁵⁵² Kuskun: Eyere bağlanan, hayvanın kuyruğunun altından geçirilen kayış (Söz ata binip kakça anlamındadır).

Kuş kuşunan avlanır.
Kuş olsa da uçamaz artık.
Kuş sevdiği çalıya konar.
Kuş sığınacağı çalıyı bilir.
Kuş sütü ile besledik; ama değerimizi anlamadı.
Kuş tüyü senin olsun, kuş yemi benim olsun.
Kuş tüyü yataklarda yatırdık; ama yattığı yerin kadrini bilmedi.
Kuş uçar, kervan geçer.
Kuş uçmaz, kervan geçmez bir dağ başında öğretmendim.
Kuş uçmaz, kervan geçmez bir yer.
Kuş uçmuş, kervan geçmiş kimin neyine?
Kuş uçup kolan sökmez.
Kuş uykusu gibi uykusu var, hep kuşku içinde.
Kuş var et yer, kuş var eti yenir.
Kuş var eti yenir, kuş var et yedirilir.
Kuş var eti yenir, kuş var eti yenmez.
Kuş yuvasını bilir, kış dağını ovasını bilir.
Kuşa attığın kurşun, kendine attığın kurşundur.
Kuşa kafes lazım, boruya nefes.
Kuşa kanat yük olmaz.
Kuşa süt nasip olsa anasından olurdu.
Kuşandığın peştemalı görelim ki, ustalığımı görelim.
Kuşbaşı gibi doğrarım seni haa!
Kuşçuyla uğraşma, tavğundan, kazından olursun; çalgıcıyla uğraşma, oğlundan, kızından olursun.
Kuşku insanı en çok yatağında kemirir.
Kuşkulu uyku evin bekçisidir.
Kuşkunun başı sonu yoktur.
Kuşkunun kazdığı kuyuyu kimse kazamaz.
Kuşkunun nerede başlayıp nerede biteceği belli olmaz.
Kuşkunun sonu ya felakat ya cinayettir.
Kuşkuya düştüysen içini hep kurtlar kemirir.
Kuşluk yemeği ırgatın can damarına kandır.
Kuştan korkan darı ekmez.
Kuşu kuşla avlarlar.
Kuşu neyse kuyruğu da odur.
Kuşun akli denede.
Kuşun dilinden kuşbaz anlar.
Kuşun kanadından olsa bir haber uçar.
Kuşun sesi başkadır, kurdun sesi başka.
Kuşun sütünden başka her şey vardı soframızda.

Kutlu ay doğuşundan bellidir.
Kutlu gün doğuşundan bellidir.
Kutsal bildiğin yere kurban ada.
Kutsal yerine bir başka kutsalı çağırır.
Kutsuz kuşun yuvası doğan (şahin) yanında olur.
Kutu gibi evimiz vardı; ama mutluyduk.
Kutu gibi sır saklayacağına, kutularla para sakla.
Kutu gibi sır saklayan bir adam.
Kutunun içinde de kutu olacağını unutma!
Kutup Yıldızı gibi her gün gönlümde doğuyorsun.
Kutuplaşmanın sonundan kötülük çıkar.
Kutuyu destekçe altından yağ geliyor.
Kuvvetin varsa haydi göster de göreyim!
Kuyruğa basanın kuyruğuna basılır.
Kuyruğu kapana kısıldı, şimdi kara kara düşünüyor.
Kuyruğu kapıya kısıldı, gayri kurtuluşu yok.
Kuyruğu kapıya kısırdı.
Kuyruğu kısılan çemkirse de kıpırdayamaz.
Kuyruğu kuskunu yerinde.
Kuyruğu sıkıştı gene.
Kuyruğu yanmış it gibi bağıyor.
Kuyruğuna bas ki, geri dönüp çemkirsin.
Kuyruğuna basılmış it gibi ne bağıyorsun?
Kuyruğuna bastığın adama bak hele.
Kuyruğuna diken kısırılmış eşek gibi bu hızınan böyle nereye?
Kuyruğuna diken kısırılmış eşek gibi bu ne acele gidiş böyle.
Kuyruğuna teneke bağlayıp meydanda gezdiriyorsun.
Kuyruğundan kıl aldırıyor.
Kuyruğunu bacaklarına dolayıp gitti.
Kuyruğunu bacaklarının arasına kısıp gitti.
Kuyruğunu düğümledik, çekip gitti.
Kuyruğunu kışın suya bırak, buz tutunca dön arkana bak.
Kuyruk acısı başka, kol acısı başkadır.
Kuyruk acısını herkes kolay unutmaz.
Kuyruk acısını kurt bile unutmaz.
Kuyruk acısını unutamıyor.
Kuyruk koçta olur, tadı sacda olur.
Kuyruk sallamaynan at olunmaz.
Kuyruk yağı, kışın bereketi.
Kuyruk yağını bana ver, kuyu kazıp sana su çıkarayım.
Kuyruk yağının yağı senin, kıkırdağı benim olsun.

Kuyruk yağıyla mı kızardın, bu tadın ne böyle?
Kuyruk yıkamaynan kafaları serinletemezsin.
Kuyrukla kuyu kazılmaz.
Kuyruklu yalanla gerçek birbiriyle bağdaştırılmaz.
Kuyruklu yıldız binde bir görülür.
Kuyruklu yıldız kırk yılda bir doğar.
Kuyruktan kıvılcım çıkmaz; ama fitnelik çıkar.
Kuytularda çiçekler erken açar.
Kuyu ıpsize su vermez.
Kuyuda fırtına kopmaz, fırtına kuyu kafalılarda kopar.
Kuyudan su çekmeyle kuyuda su tükenmez.
Kuyunun başını tutan, suyun başını tutmuş demektir.
Kuyunun suyu çekildi, git kendine başka kuyu ara.
Kuyusunu kazıp durma adamın.
Kuyuya sarkıtılan tola; ya sağa çarpar ya sola.
Kuzeyde bağ gelişmez, üzümü iyi erişmez.
Kuzguna “güzel kimdir?” diye sormuşlar. “Benim yavrularım” demiş.
Kuzguna yavrusu Anka görünür.
Kuzgunun taşıyamadığına serçenin gücü yetmez.
Kuzuluk’tan⁵⁵³ su iç de biraz yüreğin tohtasın.
Kuzuluk’tan su içmeyen Bütetli sayılmaz.
Kuzu büyüdükçe kurt olmaya başladı.
Kuzu çoban için değildir, çoban kuzu içindir.
Kuzu gibi biri, kimseye zararı ziyarı yok.
Kuzu melemesi ciğerleri deler.
Kuzu postuna bürünmüş kurt, av peşinde.
Kuzu sarması olmuşlar birbirleriyle.
Kuzukulağı görmüş gibi ağzın sulanıyor.
Kuzularını önüne alıp meleyesin.
Kuzun buzu, kızın nazı kolay çözülmez.
Kuzunun kuyruğuna, oğlağın omuzlarına bakarlar.
Kuzuya akıl öğreten tokludur.
Kuzuyu güden kurdu görür imiş.
Kuzuyu kuyuda (tandırda) kızart, yeme de yanında yat.
Küçü küçü.⁵⁵⁴
Küçüğünü sevmeyen, büyüğünü saymaz.
Küçük çocuğun ensesi ovulursa yalancı olur.
Küçük çocuk gıdıklanırsa bayılır.
Küçük çocuk sevdiği insanın üzerine işer.

⁵⁵³ Kuzuluk: Bütet köyünde, Eyerci Yaylası’nın başlangıç yerinde, meşe ormanının arasında yamacın kuzunda bir pınarın adıdır. Buranın suyu yazın çok soğuk, kışın ılık olur.

⁵⁵⁴ Köpeği çağırarak için söylenir.

Küçük çocuklar başlarını bacak aralarına sokar geriye bakarlarsa, ya gurbetten bir yakının ya da bir konuğun geleceğine inanılır.
Küçük çocukların elini öpersen yürekleri yağlanır.
Küçük dağları ben yarattım deme, bir gün tepetakla gidersin.
Küçük köyün büyük ağası.
Küçük suda büyük balık yaşamaz.
Küçük yerin dedikodusu çok olur.
Küçükler suç eder, büyükler affeder.
Küçükler uyuya uyuya büyür, yaşlılar uyuya uyuya ölür.
Küçüklü büyüklü bütün hayvanlar avluya doluştular.
Küçümseme, bir gün sen de küçümsenirsin.
Küfelik olmuş, evine gidecek hali yok.
Küflenmiş düşünceyle doğru yol bulunmaz.
Küflü kafasını örümcekler sarmış.
Küfrün püsküllüsünü öğrenmek istiyorsan git bir süre Sarimbey'de⁵⁵⁵ yaşa.
Küfür küfür esen rüzgâr beni nasıl duygulandırdı bir bilsen.
Küfürü basmak marifet değil, sonucuna katlanmak marifet.
Küfürü bastım kendisine, ağzından tek söz çıkmadı.
Küheylan at çul içinde de belli olur.
Küheylan at gibi kişiyor.
Kükreyip durma, kürkünü ele kaptırırısın.
Kül gibi solmuştu yüzü.
Kül olduk artık, varımız yoğumuz elimizden gitti.
Kül yuttu o.⁵⁵⁶
Külah giydirdiler, elimizi avcumuzu soydular.
Külah kapıp işin başına kuruluverdi.
Külah peşinde koşup duruyor.
Külahıma anlat sen öyle martavalları.
Külahını havaya atıyor sevincinden.
Külahını ters giydirdi de adam bir zaman farkına varamadı.
Külahları değiştirmeyelim, sonuç ikimiz için de iyi olmaz.
Külçe gibi oturduğun yerden kalkmıyorsun.
Külhancının⁵⁵⁷ beyliği hamamcılık demişler.
Külkedisi gibi ocak başından ayrılmıyor.
Külli yalan.
Küllükte bittim, gül bittim.
Külüngü tanımadan Ferhat ile Şirin'i tanı.
Kümes gibi bir evde oturuyoruz.

⁵⁵⁵ Sarimbey: Çorum'a 19 km uzaklıkta, Çorum-Ankara karayolu üzerinde bir köy. Bu köy Kuyumcu aşiretindir. Ünlü ozan Deli Boran bu köylüdür.

⁵⁵⁶ Kül yutmak: Aldanmak.

⁵⁵⁷ Külhancı: Hamamlarda ocak yakan kimse.

Kümese giren, horozun gaga vuruşuna razı olur.
Küp gibi olmuş, karnı sırtı belirsiz.
Küp kırılmayınca pekmezin rengi bilinmez.
Küplerde ne şarap kalmış ne sirke, sızıp akmış hepsi.
Küplere bindi adam hırsından.
Küpün bedeni alacağı su kadardır.
Küpün dibine indik gayrı bulacağımız bir şey yok.
Küpünü doldurdu.
Küpünü yudum, güne kodum.
Küpünü zamanında doldur.
Küre⁵⁵⁸ başında uyuma, pekmez köpüğü sürmek düşer benim payıma.
Küre başında uyuyanın gözüne pekmez köpüğü sürerler.⁵⁵⁹
Küre Bel'inden⁵⁶⁰ ötesi Hüseyinabad'dır.⁵⁶¹
Kürelediğin kara bakma, kürenecek yere bak.
Kürenin karşısında haşım haşım haşlandı.
Küreye düştük, kül yuttuk.
Kürk ile börk ile adam olunmaz.
Kürkçü dükkânında kömüş derisinin işi ne?
Kürkçünün eline düştüysen post elden gitti demektir.
Kürkçüyle üfürükçüyü karıştırma.
Kürkü orak vaktinde, orağı kürk vaktinde al.
Kürkünün sayesinde başköşeye kuruldu.
Kürt çalar, Çingene oynar.
Kürt çaldı, Çingen oynadı.
Kürt'ün beş parmağında beş marifet vardır.
Kürt'ün kocayanına kuzu güttürürler, Türk'ün kocayanına çocuk avuttururlar.
Kürtükleri⁵⁶² lodos bile eritemedi.
Küskahlık etme, kimseyi hor görme.
Küskünlük düşmanlık, barış eve huzur getirir.
Küskütük sarhoş olmuş, yerinden kımıldayamıyor.
Küspe mi yiyorsun yoksa, ne şişmanlayıp duruyorsun böyle?
Küstahlığı canıma tak etti artık.
Küstüğüm dağın odununu yakmam.
Küt küt vuran yürek, küt küt vuran kapıya benzemez.
Kütte dek düşüverdi olduğu yerde.
Kütüphane de bir ibadethanedir.

⁵⁵⁸ Küre: Pekmez kaynatmak için yapılan yuvarlak ocak.

⁵⁵⁹ Küre başında pekmez kaynatmak akşamdan sabaha değin sürerdi. Şaka olsun diye uyuyanların gözlerine pekmez köpüğü sürerlerdi.

⁵⁶⁰ Küre Beli: Çorum-Alaca arasında kısıyla meşhur bir yer.

⁵⁶¹ Hüseyinabad (Hüseyinova): Alaca'nın eski adı.

⁵⁶² Kürtük: Rüzgârın toplayıp biriktirdiği kar yığınları; kürtün.

Laçkalığın sonundan ancak lakırtı çıkar.
Laf ağzından dirhemle çıkıyor.
Laf anlamaza fazla söz söylemeye gerek yok.
Laf anlamaza laf anlatmak, deveye hendek atlatmaktan zordur.
Laf aramızda kalsın diyoruz; ama laf lafı açıyor.
Laf bilirsen söyle, ibret alsınlar; laf bilmezsen sorut, insan sansınlar.
Laf çok, iş yok.
Laf dokundurmayla ele derdini anlatamazsın.
Laf ebeliği yapma bana.
Laf ebeliği yapma, ölmüş ebenin kemikleri sızlar.
Laf ebeliğine ihtiyacımız yok.
Laf ebesine karnım tok benim.
Laf ebesiyle başa çıkmak öyle kolay değildir.
Laf iğnelemekten başka bir şey bilmiyorsun ki.
Laf kıtlığında asma buduyor.
Laf kıtlığında asmalar budayayım.
Laf lafı açar.
Laf lafı açar derler ya, işte öyle oldu; takılıp kaldık.
Laf lafı açar, laf da gider bir başka kapıyı (kapağı) açar.
Laf lafı açar, laf da kutuyu açar.
Laf olsun diye söyleyiverdim, söylediğime bin pişman oldum.
Laf olsun torba dolsun.
Laf satmayı seviyor da, laf dinlemeyi sevmiyor.
Laf tam dilimin ucuna geldi; ama söylemekten vazgeçtim.
Laf taşıyacağına, sırtında taş taşı.
Laf torbaya girmez.
Laf üretmek için ağız arıyor.
Laf vardır, balta kesmez buz olur; laf vardır, yedi diyarda söz olur.
Laf vardır, lafı açar; laf vardır, sahibi bırakıp kaçar.
Laf vardır, yılanı deliğinden çıkartır; laf vardır, tuzu kokartır.
Lafa bakma sen, sapa bak sapa.
Lafa canı sıkılınca hep böyle kendi kendini yiyor.
Lafa söze ne gerek var, biz buradayız.
Lafazanın biri.
Lafazanlık yapma, yaptığın işi görelim.

Lafı ağzında kaldı, bir şey söyleyemedi.
Lafı ağzında sakız gibi çiğniyorsun.
Lafı anlayıncaya kadar yüreğimi tükettim.
Lafı eveleyip geveleyip durma.
Lafı eveleyip geveliyep durma, çıkar dilinin altındaki baklayı.
Lafı göz dinler.
Lafı her zaman kulak değil, bazen göz dinler.
Lafı insanın doruğuna doruğuna konuşma.
Lafı kestirip attı; söyleyecek bir şey kalmadı.
Lafı kışından anlama.
Lafı kucağa düşürdü; artık susturmak zor.
Lafı lafa boğdurma.
Lafı lâk anlama.
Lafı ortaya düşür.
Lafı uzatıp durma, sonu berbat olur.
Lafı uzatma.
Lafı uzatmanın yararı yok, konuyu burada kapatıyoruz.
Lafı uzatmaynan çok şey söylemiş (anlatmış) olamazsın.
Lafımı dinle de uymazsan gene uyma.
Lafın bittiği yerde kaba kuvvet başlar.
Lafın kıyası iyidir.
Lafın kösteğine vurmak.
Lafın suyunu çıkarma, söyleyeceğini açıkça söyle.
Lafınan peynir gemisi yürümez.
Lafınan peynir gemisi yürüseydi bütün denizlerin hâkimi ben olurum.
Lafınan pilav pişiren görülmüş mü?
Lafını balla kestim.
Lafını bil de gonuş⁵⁶³, ağzını sil de gonuş.
Lafını sözünü bilmez.
Lafını, sözünü bil öyle konuş.
Lafınızı balla kestim, beni affedin.
Lafla pilav pişerse deniz kadar yağ benden.
Laftan anlamayanın hakkı kötektir.
Lağabını⁵⁶⁴ söyle, ceddini sayayım.
Lakırdı etti, sonunda pes etti.
Lakırdıya başlamadan adamın ağzını payladılar.
Lakırtı altında kalmadı, dilini gösterdi hemen.
Lakırtı etmeyinen bir yere varılmaz.
Lakırtısı ağzında kaldı.
Lakırtısını ağzına tıkayıverdi hemen.

⁵⁶³ Gonuş: Konuş.

⁵⁶⁴ Lağap (lakap): Bir kimseye ya da bir aileye herhangi bir özelliğinden dolayı sonradan takılan ad.

Lakırtıyı bırak, işe bak.
Lakırtıyı bırak, önündeki (elindeki) işe bak.
Lakırtıyı ezdi büzdü, ne dediğini kendisi de anlamadı.
Lakırtıyı uzatıp durma, dilinin altındaki baklayı çıkart.
Lakırtıyla kağnıyı yürütemezsin.
Lal oldu, dili dışı tutuldu; ağzından bir söz çıkmadı.
Lal olsun, eline bir tas suyu ben vereyim.
Lalek⁵⁶⁵ ayak getirdi.
Lalek kemiği boyuna göre ölçmüş de yutmuş.
Lambanın ışığı, kör eder âşığı.
Lambasının camı isli, adamın yüreği paslı.
Lamı cimi yok!
Lamı cimi yok, bu iş bugün bitecek.
Lamını cimini anlamam ben.
Lan deme lan, lan senin baban.
Lanet okuyup durana diyecek ne olabilir ki?
Lanet olasıca.
Lanet olsun.
Lanet olsun kör şeytana.
Lanet olsun sana, bir daha yüzün yüzüme rast gelmesin.
Lanet olsun yüzüne.
Lanet olsun yüzüne, bir daha görünme gözüme.
Lanet yüzüne gele.
Langur lungur.
Langurt lungurt etme, paytak paytak gitme.
Lapa gibi.
Lapa lapa yağan kar, yağma ciğerimde yaram var.
Lastikli konuşur hep, dilinin nerede olduğunu bilemezsin.
Latife latif gerek.
Laubali bir eda ile etrafına çalım satıyor.
Layığını buldu en sonunda.
Laz'ın akli başka, kazın akli başka.
Leb demeden leblebiyi anlıyor.
Leblebi ufalar gibi adamı ufalayıp atıverdi.
Leğen kendini sacayakta gösterir.
Leğende boğulacak kadar aciz misin?
Leğene lehim sorulmaz.
Lemini cimini çıkarma.
Leş kargaları gibi üşüştüler.
Leşin ortalarında kala.

⁵⁶⁵ Lalek: Leylek.

Leşine akbabalar üşüşün.
Leşini kargalar didikleyle.
Leşini sererim yere.
Leşlerin içinde boğulasın.
Leyla mısın?
Leyleği havada, yumurtası tavada.
Leyleği ilk defa otururken gören kimse, o yıl içinde memleketinden ayrılmayacak demektir.
Leyleği ilk olarak ayakta ve uçarken gören yola çıkar.
Leyleği konmuş olarak görenin nasibi ayağına gelir.
Leyleği kuştan mı sayarsın, Mayıs karını kıştan mı sayarsın?
Leyleğin attığı yavru gibi yuvamızdan atıldık.
Leyleğin gagası, gözünü oyası.
Leyleğin kartalla savaşından korkulur.
Leyleğin ömrü laklakla geçer.
Leyleğin ömrü laklakla geçer, bulgurcunun ömrü tokmakla geçer.
Leyleğin ömrü laklakla geçer, karganın ömrü gak gakla geçer.
Leyleğin yuvasından yavru attığı gibi bizi atma.
Leylek benim ne kuşum, yazın gelir güzün gider.
Leylek gibi laklak edip durma.
Leylek nereye yuva yapacağını bilir.
Leylek pisliği, kına, zırnık, iğde çekirdeği mangalda ayrı ayrı yakılırsa büyü bozulur.
Leylek sıcak ülkelerden gelirken o yılın durumunu getirirmiş. Eğer kanlı çaput getirirse o yıl savaş, kemik getirirse ölüm, buğday getirirse bolluk, kuru dal getirirse kıtlık olurmuş.
Leylek uçtu, gönlüm geçti.
Leylekten kuş mu olur, yazın gelir kışın gider?
Lezzetsiz çorbaya tuz kâr etmez.
Lık lık ötüp durma, çam kozalağı gibi.
Lodos eser yağarsa ekini sat öküz al, lodos eser yağmazsa öküzü sat ekin al.
Lodos insana buz, kara közdür.
Lodos vurup da kar buz çözülmeye başlayınca anla ki sonu bahar.
Lodosun gözü yaşlıdır.
Loğ⁵⁶⁶ gibi yuvarlanacağına bağ gibi bellen.
Loğ taşı gibi karnın sırtın belirsiz olmuş.
Loğlanmayan dam üstü, sahibine küstü.
Lohusa yalnız bırakılırsa “al” adı verilen bir cin tarafından basılacağı

⁵⁶⁶ Loğ: Kara yapı denilen toprak evlerin toprağını pekiştirmeye yarayan silindir biçiminde ağır bir taş. İki başına tutturulan Y biçiminde bir kolla çekilir.

sanılırmış. Lohusanın yanında daima erkeği beklemeliymiş.
Lohusayı al basmasın diye kırmızı bağlanır, yastığının altına çuvaldız sokulur ya da erkek elbisesi konur (Alacahöyük).
Lokma çiğnemededen yutulmaz.
Lokma gözlünün önce gözünden kork.
Lokma karın doyurmaz, iştah artırır.
Lokma karın doyurmaz, şefaata artırır.
Lokmaları gırtlığında dizim dizim kalasica.
Lokmanı herkesle bile ye.
Lokmanı paylaşmasını bil.
Lokması boğazına tıkanasica.
Lokması gırtlığında kalasica.
Lokmasını yutamayasica.
Lokum gibi.
Lokum gibi tadı var, insanın yedikçe yiyesi geliyor.
Lolo lolo, hep mi bize lolo?
Lop dedi yuttu.
Lopur lopur yiyip bütün yiyecekleri bitirdi.
Lort adam, lortun biri.
Lotoyu tutturdu, sıra totoda.⁵⁶⁷
Lök gibi yere yığıldı.
Lümpen.
Lüveri⁵⁶⁸ elimde görünce girecek delik aradı.
Lüzumsuz konuşmalarınla artık herkese bıkmılık veriyorsun.
Lüzumsuzluğa yer yok.
Lüzumsuzluğun yeri değil.

⁵⁶⁷ Loto ve toto: Şans oyunu.

⁵⁶⁸ Lüver: Bir çeşit tabanca.

M

Maalesef işler iyi gitmiyor, hep yerinde sayıyoruz.
Macar babalarımızın yurdu değil ki, dedelerimizin yurdu.
Macar kadanası gibi kuyruğunu kıpırdatmak istemiyorsun.
Macar'a giden döner de Yemen'e giden dönmez.
Macera arama, otur oturduğun yerde.
Macuncu fırılacağı gibi dönüp duruyor.
Madem testini doldurdun, seneğini⁵⁶⁹ de doldur.
Madımağı⁵⁷⁰ yoğurtsuz, soğansız yeme.
Madik atarsın, kendini satarsın.
Madik atmada çok ustadır o.
Madrabazınan mal paylaşılmaz.
Magandayla tartışmaya girme.
Mağara gibi boğazı var, içine giren kaybolup gidiyor.
Mağaradan mı çıkıp geldin be adam?
Mağaradan mı çıkıp geldin? Hiç mi edep erkân, insanlık görmedin?
Mağaranın içi zindan gibi karanlıktı.
Mağaranın kapısını kapatınca kendi kapını kapatırsın.
Mağrur olma deli gönül, mağrur olma.
Mahalle çapkınının biri, ayağı öteki mahallelere gidemiyor.
Mahalle kahvesinde sohbetin tadı olmaz.
Mahalle karısı, bildiğinden şaşmıyor.
Mahallede o kadar çocuk var ki, sayısın Allah bilir.
Mahallelileşip burada birbirimizle kaynaşacağız.
Mahallenin en eski katırı, ne hürmet bilir ne hatırı.
Mahallenin namusu senden sorulmuyor.
Mahalleye yakın bir evliyanın, oranın sakinlerine hayır getirdiğine inanılır.
Mahalleyi ayağa kaldırmakla eline bir şey geçmez.
Mahanasız⁵⁷¹ ölüm olmaz.
Maharet kazanmadan iş sahibi olunmaz.
Mahareti hem elinde var hem dilinde var.
Maharetin varsa git de başkalarına göster.
Maharetsiz laf anlatmaya çalışma.
Mahcup etme eli, mahcup olursun gün gelir.

⁵⁶⁹ Senek: Genellikle çam ağacından yapılan, su taşımaya yarayan bir anlamda ağaç testi.

⁵⁷⁰ Madımak: Çorum, Tokat, Amasya, Sivas yörelerinde çeşitli yemekleri yapılan, ilkbaharda ilk çıkan küçük yapraklı bir bitki. Çorum'da Palabıyık köyünün madımağı meşhurdur.

⁵⁷¹ Mahana: Bahane.

Mahcup etme, bir gün sen de mahcup olursun.
Mahdumum⁵⁷², benim ahududum.⁵⁷³
Mahirliğini⁵⁷⁴ göster haydi bakalım.
Mahkeme duvarı gibi surat.
Mahkeme duvarından bile daha korkunç bir suratı var.
Mahkeme kadıya mülk olmaz.
Mahmatlılı Mucuk gibi şişelere bağırma.⁵⁷⁵
Mahmudiyeli⁵⁷⁶ güzelim, mahmur gözlerini bir de bana çevir.
Mahmur bakış, yüreği yakıştır.
Mahmurluğu güzelliğine güzellik katıyor.
Mahpusun⁵⁷⁷ evi ocağı olmaz.
Mahremi bilmeyen mahkemeye düşer.
Mahremi bilmezsen dile düşersin.
Mahsulün bol olsun komşu.
Mahsur kalınca kurtuluşun yolu çemberi yarmaktır.
Mahşer midillisinin⁵⁷⁸ aramızda işi ne?
Mahşer yeri gibi bir kalabalık, kimin ne dediği belli değil.
Mahşerde sevap defteri sağdan, günah defteri soldan verilecektir.
Mahvolan bir daha onmaz.
Mahzun olduysam, ellere köle mi olmalıyım?
Mahzurunan bir olursan mangalda beraber yanarsın.
Maişeti vermezsen yük altında kalırsın.
Makamda ast başkan, üst başkan, vatandaşa ne zaman gülecek zaman?
Makamını düşündüğün kadar maiyetini de düşün.
Makaraları zaptedemiyor.⁵⁷⁹
Makaraya sarıp⁵⁸⁰ durma elin adamını.
Makaraya sarma beni.
Makaraya sarmaya başladı.
Makas ağzını açık bırakma, düşmanın ağzı açılır.
Makas, bıçak alınırken üzerlerine tükürülür, tükürülmezse o kişilerin kavga edeceğine inanılır.
Makasa geldi, gövdesi gitti.
Makasla oynanan yerde kavga çıkar.
Makat⁵⁸¹ altına mı battı yoksa?
Makatı beğenmeyen koltuğu bulamaz.

⁵⁷² Mahdum: Oğul, erkek evlat.

⁵⁷³ Ahududu: Böğürtlen gibi meyvesi olan bir bitki.

⁵⁷⁴ Mahirlik: Ustalık, beceriklilik.

⁵⁷⁵ “Kızın beş, gönlün hoş, şişeler boş, çek Mucuk çek!”

⁵⁷⁶ Mahmudiye: Sultan 2. Mahmut döneminde basılan ince altın sikke. Daha çok süs altını olarak kullanılmaktadır.

⁵⁷⁷ Çorum yöresinde mahpus değil, mapus denir.

⁵⁷⁸ Midilli: Midilli Adası'na özgü ufak boyulu bir at cinsi.

⁵⁷⁹ Kendini gülmekten alıkoyamıyor.

⁵⁸⁰ Makaraya sarmak: İnce ince alay etmek.

⁵⁸¹ Makat: Sedir.

Makbul bir adam değildir.
Makbule geçen vardır, geçmeyen vardır.
Maki kadar boyun var, türlü türlü huyun var.
Maksadı üzüm yemek değil, bekçiyi dövmek.
Maksi eteğinen mini etek, birbirine atar kötek.
Mal adama hem dost hem düşmandır.
Mal bahane ile yenirmiş.
Mal başa toplanır, çul ayağa.
Mal beslersen kes lazım, ezan okursan ses lazım.
Mal bulmuş mağribi gibi başına çullanma.
Mal bulmuş manyak gibi her gördüğüne saldırma.
Mal bulunur; ama can bulunmaz.
Mal canı kazanmaz; ama can malı kazanır.
Mal canın yongasıdır.
Mal cimri olmaz, sahibi cimri olur.
Mal da yalan, mülk de yalan, var biraz da sen oyalan.
Mal ile paradan başka külaha sığınan keldir.
Mal kazanılır; ama can kazanılmaz.
Mal malamatı bastırır.
Mal melal.
Mal meydanda.
Mal meydanda; ama alıcı yok.
Mal mülk görmeyesin, mala mülke muhtaç olasın.
Mal mülk hepsi hikâye.
Mal müşteriye satılır.
Mal sahibi mülk sahibi, nerde bunun ilk sahibi?
Mal sahibine benzemez ise uyuz olurmuş.
Mal satıldı; ama para nerde?
Mal Üsük!
Malağa⁵⁸² yüzme öğretme, kendin öğren.
Malamat etme beni, malamat ederim seni.
Malamat etmek.⁵⁸³
Malamat olasıca.
Malamat olmak.
Malı davarı birbirine karıştırma, kendini bilge ile yarıştıрма.
Malı kazanmak değil, elde tutabilmek zordur.
Malı kendine dost, evladı düşman olsun.
Malı meydanda.
Malı ongun olanın adı angın olur.
Malı yokun canı yok.

⁵⁸² Malak: Manda yavrusu.

⁵⁸³ Rezil rüsva etmek.

Malımın, canımın hayrını görmeyeyim.
Malın arığı çeşmenin gözünden içer.
Malın arığı, üzümün kuruğu yenmez.
Malın değeri pazarda bell' olur.
Malın iyisi huya yakın, daha iyisi suya yakın olandır.
Malın mal (mat) olacağına, pazarın pazar olsun.
Malın mülkün sahibi yoktur.
Malın sürümüne bakma, gelen paraya bak.
Malın var bir talanlık, evladın var bir kıranlık.
Malına sahip ol, hırsız günaha sokma.
Malına sahip ol, komşunu hırsız tutma.
Malından hayır görmesin.
Malını davarını göz önünde bulundur.
Malını it yiyor, bağırı bit yiyor.
Malını mülkünü evladına bırak; evladından irak dur irak.
Malını mülkünü yiyip de ölmüş var mı?
Malını yemesini bilmeyen zengin her gün züğürttür.
Malını yiyip de ölmüş var mı hanım? Kes büyük soğanın küçüğünü.
Malını yiyip de ölmüş var mı ki?
Malının (evinin) idaresinden aciz olan ata, atı olup da binmesini bil-
meyen zata benzer.
Malının hayrını görmeyesin!
Malkafa malına mal katamaz.
Malkara, Keşan, hoppala paşam!
Malkoçoğlu Sadettin⁵⁸⁴ de Çorum'dan geldi geçti.
Mamalının kör devesi gibi bulduğunu aşırıyor.
Maması kesilen çocuk ağlamaya başlar.
Manav, marulun göbeğini değil, senin göbeğini sana satar.
Mancınığın güllsinden, padişahın sillesinden korkacaksın.
Manda gibi çökeğe girmeyi çok seviyorsun.
Manda gibi keyfinden çamura belen, sonra git ondan bundan dilen.
Manda gibi, bir türlü yerinden kımıldamıyor.
Manda inadı var adamda.
Manda karadır; ama sütü beyazdır.
Manda mısın bu kadar yiyip şişecek?
Manda suyu sever, kavak boyu sever.
Mangal gibi yürek var adamda.

⁵⁸⁴ Sadettin Malkoç, Çorum İlköğretmen Okulu'nu bitirip çeşitli yerlerde görev yapan aktif bir öğretmen ve yazardı. Sungurlu Postası gazetesini çıkardı. Çorum yöresinde sol düşünceye büyük katkıları oldu. Sungurlu'dan İstanbul Kadıköy'e taşınarak matbaacılık ve yazarlığını sürdürdü. Gerek Çorum basınında gerekse Türkiye genelindeki birçok yayın organında çok değerli yazıları vardır. Yakalandığı kanser hastalığından kurtulamayarak İstanbul'da öldü. Kendisi bir imamın oğludur. Babasını yakından tanıdım. C. Y.

Mangal kenarı kış gününün lalezaradır.
Mangalda kül bırakmayanlar nerede hani?
Mangalda maşa çok, İstanbul'da paşa çok.
Mangırım yok.
Manıkların⁵⁸⁵ gözü açılmadan analarından ayırmayın.
Mankafa!
Mantar deyince ben söbelem mantara mantar derim.
Mantar gibi asalak yaşama.
Mantar gibi birdenbire türediler.
Mantara bastığının farkında olmadı.
Mantı⁵⁸⁶ her mevsimin gözbebeğidir.
Mantı masafta⁵⁸⁷ güzeldir.
Mantı mide yormaz, mideyi yoran oburluktur.
Mantı yöresindeki yemeklere meydan okuyandır.
Mantığın bittiği yerde şiddet başlar.
Mantık mal değildir ki, alıp satasın.
Mantıksız adamın mal bulsan da paylaşma.
Mantının mahkemeye düştüğü görülmemiştir.
Mantisına⁵⁸⁸ su verilmiş, köreltmek zordur.
Mantıyı sarımsaklı yoğurtla ye, ne diyeceksen ondan sonra de.
Mantıyı ye, sevmezsen gene sevme.
Mapus dama⁵⁸⁹ direk olmaz.
Mapusa düşenin yüreği kararır, gözleri ışıldar.
Mapusane kaçkını.
Mapushane bir okuldur, birçok şeyi orada öğrenirsin.
Mapushane ile mahkemenin arası en uzak yoldur.
Mapushanede yiğitlik biter.
Mapushanedekine “nasılsın?” diye sorulmaz.
Mapushaneyeye direk olmuş olan var mı ki?
Mapusluğu çeken bilir.
Mapusun en büyük arzularından biri, güneşli havada çayır çimene uzanıp yatmaktır.
Maralın peşinde dağlarda geziyor.
Marangoz yongayı kendine yontar.
Maraz!
Marazıdı deli gönül marazıdı.
Marazın biri.
Marazın karnında kala.

⁵⁸⁵ Manık: Kedi yavrusu.

⁵⁸⁶ Mantı: Hamurdan yapılan bir çeşit yemek.

⁵⁸⁷ Masaf: Genellikle bakırdan yapılan büyükçe tepsi. Çorum yöresinde mantı masafta kızartılır.

⁵⁸⁸ Mantı: Bıçağın demir kısmı.

⁵⁸⁹ Dam: Mapushane.

Marazın kendisine faydası yok ki, sana ne faydası olsun.
Marazın malı maskaralıktır.
Marazlının biri, bir ayağı mezara sarkmış.
Marifet asfaltta gitmek değil, asfaltta gitmeyi öğrenmektir.
Marifet boy bos, saç sakal uzatmakta değil, akli geliştirmekte.
Marifet caminin duvarına işemek değil, caminin duvarını temizlemektir.
Marifet eziyet vermek değil, eziyeti ortadan kaldırmaktır.
Marifet hem elde hem de alettedir.
Marifet kispeti giymek değil, onun hakkını vermektir.
Marifet minbere çıkmak değil, verdiğin vaazdır.
Marifet sarıkta mı, sarığı saranda mı, bir türlü anlayamadık.
Marifet yaşta değil baştadır, para bu taşta değil, karşığı taştadır.⁵⁹⁰
Marifetin babanın evinde mi kaldı?
Mark geliyor, çark dönüyor.
Marsık odunla aş pişmez.
Marsıklamış ağaçtan kor bekleme.
Marsıklaşmış ağaçtan direk olmaz.
Marsımış.
Mart ayı, dert ayı.
Mart ayını en çok köpekler sever.⁵⁹¹
Mart ayının birinci günü “Mart içeri, dert dışarı” diyerek bir kürek külü sokağa atarlar.
Mart ayının havası oynak olur.
Mart ayınan şaka olmaz.
Mart ayların Cingan’ıdır.
Mart başka, murt başka; melhem başka, dert başka.
Mart dokuzlarını unutma, kendini uyutma.
Mart dokuzu, kestirir sana öküzü.
Mart dokuzunda çıra yak bağ buda.
Mart havası gibi havan var, her gün değişip duruyorsun.
Mart içeri, pire dışarı.
Mart ise de dert ise de çiçek burnunu gösterir.
Mart kapıdan baktırır, kazma kürek yaktırır.
Mart karı insana buz gibi, kara köz gibi değer.
Mart kedileri gibi dolaşan kadından hayır gelmez.
Mart kedisi gibi nere saldıracamın belli değil.
Mart kuruluk, Nisan yağmurluk.
Mart malını mülkünü bitirebilir.
Mart martlar tavuk yumurtlar.

⁵⁹⁰ Bu deyim, Eskiğin köyündeki kayalarla ilgili bir söylentidir.

⁵⁹¹ Çünkü mart ayında kırsal alanda yaşayan hayvanların yemi bitip ölmeye başlar. Çoğu köpek- lere yem olur.

Mart yağar Nisan övünür, Nisan yağar insan övünür.
Mart'ın marifeti April'da⁵⁹² belli olur.
Mart'ın yağışına, hâkimin gülüşüne inanma.
Mart'ta ekilen darıdan, kocasından sonra kalkan karıdan hayır gelmez.
Mart'ta merak⁵⁹³, Abril'de bir deve yükü ot gerek.
Mart'ta sıçan siymese, Nisan yağsa dinmese, bak o yılın gelişine, bak
günün dönüşüne.
Mart'ta tezek kuruya, Abril'da (Nisan'da) seller yürüye.
Mart'ta yağmasın, Nisan'da dinmesin.
Mart'ta yağmur yağmasa, Nisan'da yağsa dinmese, harman övünse.
Martaval atma, bir gün yüzündeki boyalar dökülür.
Martine güvenme, merdine güven.
Martininen mavzeri karıştırma.
Marulun göbeğini, soğanın cücüğünü ye.
Masada kepekledi kaldı.
Masalla kazan kaynamaz.
Masallarını git de başkalarına anlat.
Maskaralık masada belli olur.
Maskaranın oyuncağı olma.
Maskarasını çıkardılar adamın.
Maskaraya çevirdiler beni orada.
Maskaraya maksadını bildirme.
Maskeni kaldır da gerçek yüzünü görelim.
Maskesi düştü, keli göründü artık.
Masraf edip durma, paran cebini mi deliyor?
Masraf görmeyinen ele yaranamazsın.
Masrafa girdik, elimiz avcumuz daraldı.
Masrafı yükseltmeyin lütfen.
Masrafını gelirine göre ayarla.
Masumluğunu ele anlatmak kolay değil.
Maşa dururken elini ateşe sokma.
Maşa gibi kara kuru bir gelin.
Maşa kadar boyu var, türlü türlü huyu var.
Maşa varken elini niye yakıyorsun?
Maşallahı var gencin, tam bir akıl kutusu.
Maşayı el aldı, ateşteki kestaneleri toplamak bize kaldı.
Maşrapa senin olsun, içindeki şarap benim.
Matem aylarında Kerbela'yı unutma.
Maval okuma!
Maval okumayı git de başkalarına anlat.
Mavi boncuk hikâyelerini çok dinledik biz.

⁵⁹² April: Nisan ayı.

⁵⁹³ Merak: Samanlık.

Maviş maviş bakıyor, baktıkça can yakıyor.
Mavzeriyen dereleri taşları gümbürdetti.
Mayan bozula!
Mayan foyandan belli oluyor.
Mayası bozuğun kimseye hayrı olmaz.
Mayası bozuğun mayalı⁵⁹⁴ bile yeme.
Mayası bozuk hamurdan çörek olmaz.
Mayasında bozukluk var.
Mayhoşu herkes sever de sarhoşu herkes sevmez.
Mayhoşu kim sevmez ki?
Mayıl mayıl bakıyor.
Maymın çevirmek.
Maymun aynaya bakar, kendi lakabını takar.
Maymun iştahlıdan insana eş olmaz.
Mazgaldan tüfek atar gibi sağa sola savuruyorsun.
Mazısı bozuk kağrı gibi cazur cuzur ötüp durma.
Mazluma silah çekilmez.
Mazlumun ahı yerde kalmaz.
Mazlumun ahı, indirir şahı.
Mazlumun hakkını da soran olur bir gün.
Mazur görün efendim, kuluz biz de kusur işlemişizdir.
Mecalim kalmadı artık.
Mecbur etme beni bağırıp çağırmaya.
Mecek⁵⁹⁵ her zaman toprak, çamur sıyırmaya yaramaz, bazen de başkasına ders vermeye yarar.
Meclise girince hatır hürmet gösteren kaç kişi oluyor, bana onu söyle.
Meclisi bozup dağıtmak meczubun işidir.
Mecliste, sözde, sohbetle yerin olmaya.
Medarına⁵⁹⁶ sığındım ya Muhammet ya Ali, ya Hasan, Hüseyin.
Medet senden ya Allah, ya Muhammet, ya Ali...
Medyum bilici olsa önce gizli paraları bulup kendi cebini doldurur.
Mehil verirken tuttuğunu kaçıtır, bir daha ele geçiremezsin.
Mekânı cennet olsun!
Mektup pulu, zampara dulu, Tanrı kulu sever.
Melanet⁵⁹⁷ evimizi ocağımızı sardı.
Melek gibi birisi, görünce insanı yüzünün güzelliği büyülüyor.
Melemen yumurtası gibi dişlerin parlayıp duruyor.

⁵⁹⁴ Mayalı: Yuvarlakça ve kalınca yapılan bir çörek çeşidi. Genellikle sac üzerinde ve tavada yapılır. Kimi zaman üzeri yağlanarak yenir.

⁵⁹⁵ Mecek: Üvendirenin ucuna takılan, çamur kazımaya yarayan demir.

⁵⁹⁶ Medar: Yardım.

⁵⁹⁷ Melanet: büyük kötülük.

Melül melül boynunu büküşü ciğerlerimi yakıyor.
Memleket burnumda buram buram tütüyor.
Memleket burnumda tütüp duruyor.
Memleketin tadı tuzu kalmadı artık.
Memur masayı, ermiş asayı, hâkim yasayı sever.
Mendil kadar bir bahçesi var; ne ekeceğini, ne dikeceğini o da bilmiyor.
Mendilden bohça olmaz, bakırdan akça⁵⁹⁸ (akçe) olmaz.
Menfaat sağlama ki, çelme takanın olmasın.
Menfuru koyma yanına; zarar gelir bütçene, canına.
Mengenede sıkıp durur gibi sıkıp durma adamı.
Mer mer meleyesin.
Merakından çatlayıp ölecek neredeyse.
Meramın elinden hiçbir şey kurtulmaz.
Mercimeği fırına sürdüler.
Mercimeği fırına verdik ama maalesef pişiremedik.
Mercimek gibi, karnı sırtı belirsizin biri o.
Merdiven altından geçilmez.
Merdivene badal badal çıkılır.
Merdiveni dikine dayayıp durma.
Meret adamdan medet umma.
Merhabayı kesersen yollar uzar gider.
Merhamete gelen merhamet görür.
Merhameti hiçbir zaman elden bırakma.
Merhametin kapısın merhamet açar.
Merhametten maraz doğar.
Mermer gibi yüreği kaskatı adamın.
Mermer taştan, muhabbet iki baştan olur.
Mert insanın hali başkadır.
Mert olan fert kalmaktan korkmaz.
Mert olmayanın elinden gidesin.
Mert sözünün eri olur.
Mertek gibi boy var adamda.
Mertek gibi, boyun duvardan duvara kavuşuyor.
Meryem Ana kandili gibi ışığın tükenmiş.
Merzifon eşeği gibi inatlaşma.
Merzifon eşeği gibi kirime.
Mescide gerek olan meyhaneye haramdır.
Mesleği tırnakçılık, başka bildiği bir iş yok.
Meşakkati kadın çekiyor, ziyafeti erkek vermiş oluyor.
Meşaleyi al önden yürü ki, toplum peşinden gelsin.

⁵⁹⁸ Akça (akçe): Eskiden kullanılan para birimi.

Meşe odununu getirip başımıza diktiler.
Meşgalesi olmayan adama, adam demem ben.
Meşgul etme beni, serseri avutmaya zamanım yok.
Meşhur olmanın da birtakım sırları vardır.
Meşhurluk herkese huzur getirmez.
Meşin gibi derisi var adamın.
Meşrebi kendinde kalsın bırakın.
Meşrubatı suratına benziyor.
Metanetli ol ki, insanlar senden ibret alsın.
Metanetli ol, zaman her derdin ilacıdır.
Meteliğe⁵⁹⁹ hasret kalasın.
Meteliğe kurşun atasın.
Meteliğe kurşun atıyor, gelip burada bize çalım satıyor.
Meteliksiz zügürde kim kız verir ki?
Mevla bir gün ağlatırsa elbet bir gün de güldürür.
Meydan bulamadık ki, oyun oynayalım.
Meydan çakallara, sırtlanlara kaldı.
Meydan dayağı yese akli başına gelir.
Meydan ite köpeğe kaldı.
Meydan mahallenin namusudur.
Meydan okumanın da yeri, zamanı vardır.
Meydan sazi, bitirir güzeldeki nazı.
Meydana düşen don yıkansa da temizlenmez.
Meydanda tilkiler cirit atıyor.
Meydanı boş buldu at oynatıyor.
Meydanı boş buldu, arpalık yolunda at koşturuyor.
Meyhaneciden şahit istemişler mezeciyi (bozacıyı) göstermiş.
Meyhaneciye kefil göster demişler, ispirocuyu göstermiş.
Meyil etme dellal ile berbere, su mu geçer hamamdaki mermere?
Meyil verme çobana, düşman olur babana.
Meyve ağacından uzağa düşmez.
Meyve ağaçlarının boğazını açmazsan kendi boğazını kapatırsın.
Meyve veren ağacı herkes sever.
Meyveler tırtıllandı, elimizi çabuk tutmazsak ürün elden gider.
Meyveli ağaca taş atan çok olur.
Meyveli ağacı taşlarlar.
Meyvenin kurdu kendi içindedir.
Meyvesi olan dallar, başını aşağı sallar.
Meyvesi olunca ağaç başını aşağı salar.
Meyvesiz ağaca taş atan olmaz.
Meyvesiz ağaç olur; ama gölgesiz ağaç olmaz.

⁵⁹⁹ Metelik: On para değerinde olan sikke.

Mezar kaçkınının yiyip içtiğini gören yok ki.
Mezar mezar gezesin!
Mezar parmakla gösterilmez.
Mezar seni kabul etmesin.
Mezar taşı ile övünülmez.
Mezara küfredilmez.
Mezarı mezarın yanına şefaati dokunsun diye koyarlar.
Mezarı ziyarete gidildiğinde ölünün ayakucunda durulursa ölen kimse ziyaretçiyi görmüş.
Mezarında dik oturasın.
Mezarında hortlayasın.
Mezarlığa yolun düşerse, bir dua da benim için oku.
Mıh der de, çivi demez.
Mındar mıcık.
Mırıgım kırıldı.
Mırın kırın etmek.
Mısır patlar gibi silahlar birden patlamaya başladı.
Mıymıntının biri.
Mıymıntının elinden yiyecek içecek bekleme.
Mızrağın ucuna yumruk vurulmaz.
Mızrak çuvala sığmaz.
Mızrak çuvala sığmıyor ki!
Mide şişkinliğiyle gönül şişkinliğini birbirine karıştırma.
Miden dilenci çanağı gibi olmuş, içinde bir şey kalmamış.
Miden dolu mu, boş mu önce onu öğrenelim.
Midi Sülük'ün katırı gibi her boyunduruğun aklına girme.⁶⁰⁰
Mididin⁶⁰¹ gibi başucumu bekleme.
Mikrobu yaradan temizlemezsene o seni temizler.
Milönü'nün⁶⁰² miliyle Kepirtepe'nin⁶⁰³ kilini bir tutma.
Mim koymak gerek artık bu işe.
Mimbar⁶⁰⁴ (mumbar) ye de biraz kanına kan kat.
Mimlendik; adımız çıktı kırka, inmez otuz dokuza.
Mimlenesin de millet yüzüne tüküre.
Minare ne kadar yüksek olsa da hoca bildiğini okur.
Minareyi çalan kılıfını hazırlar.

⁶⁰⁰ Tolamehmetli midi Sülük dedemin meşhur bir katırı vardı. Her hayvanın yanına koşulurdu.

⁶⁰¹ Mididin: Baykuş.

⁶⁰² Milönü, Çorum'da bir semtin adıdır. Köpeklik Bağları'ndan, özellikle Sülüklü Bağları yönünden gelen sellerle buraya mil dolardı. Ama şimdi ortada ne köpeklik bağları ne de Sülüklü Bağları kaldı. Buralar hep birer mahalleye dönüştü.

⁶⁰³ Kepirtepe ise Çorum-Tolamehmet yolu üzerinde, Aliki köyüne ve Aliki Bağları'na yakın bir yerdi. Yağmurlu günlerde Kepirtepe'de yürüyebilmek her babayiğidin harcı değildi. Çünkü o killi toprak ayaklara sakız gibi yapışırdı.

⁶⁰⁴ Mimbar (mumbar): Koyun, keçi, sığır gibi kimi hayvanların kalın bağırsaklarının iyice temizlenmesinden sonra içine kıyma, ciğer, soğan, domates, maydanoz, salça, biber, tuz vb. maddeler doldurularak yapılan bir yemek.

Minareyi çalan kılıfını hazırlar; ama bazen de minare kılıfa sığmayabilir.
Minareyi görmeyen yerden bitmiş sanır.
Minderi kalın, kokusu çıkmaz.
Minnet altında kalmamak için elimden geleni yaptım.
Minnet ettim, onurumu terk ettim.
Minyon tiplim, güzel kalplim.
Miras helaldir; ama alabilmek kolay değildir.
Miras taşı her evde bulunmaz.
Miras, bir mendil kiraz.
Mirasyedi, bizim aç kedi.
Mis gibi kokuyor mübarek.
Misafir acıkınca demiş ki “Sizin eller bizim eller, bizim elde yatsılık yerler.” Ev sahibi yanıtlamış “Bizim elde yatsılık töredir, o da adamına göredir.”
Misafir ağırlamak bizim için onurdur.
Misafir dokuz nasiple gelir, birisini yer sekizini ev sahibine bırakır.
Misafir eşeği gibi burnunu yukarı tutup duruyor.
Misafir ev sahibinin danası sayılır, nereye bağlarsa orda yayılır.
Misafir ev sahibinin danasıdır, nereye isterse oraya bağlar.
Misafir geleceğim demez, gelir.
Misafir gelirse et pişer, gelmezse bet pişer.
Misafir gelmez gelmez de birden gelir.
Misafir kısmetiyle gelir.
Misafir konağın çiçeğidir, ancak buyrulan yere oturur.
Misafir lafına, ev sahibi ekmeğine yiğit olur.
Misafir misafiri istemez, ev sahibi hiç birini.
Misafir on kısmetle gelir, birini yer dokuzunu bırakır.
Misafir umduğunu değil, bulduğunu yer.
Misafir var tavalıktır, misafir var savmalıktır.
Misafir vardır, gelir gider kuş gibi; misafir vardır, oturup kalır taş gibi.
Misafire her hizmeti kusursuz yap.
Misafire kalk git demezler, atının yemini keserler.
Misafirin ahmağı ev sahibini ağırlar.
Misafirin başımın üstünde yeri var.
Misafirin canı üzüm istemiş, “Sizin eller bizim eller, bizim elde üzüm yerler” demiş. Ev sahibi ise “Bizim elde de üzüm yerler, saklar da güzün yerler” demiş.
Misafirin iyisi akşam yemeğine ermez, sabah yemeğine durmaz.
Misafirin iyisi gelir gider kuş gibi, kötüsü oturur baykuş gibi.
Misafirin iyisi hemen gidenidir.
Misafirin iyisi kovulmadan gider.
Misafirler ansızın bastırdılar.

Misafirli evin kadını pencereden dışarı bakıp, “Ellerin misafirleri goraf goraf gidiyo anam” demiş.
Misafirlik en çok üç gündür.
Misk⁶⁰⁵ yerini belli eder.
Miskinler tekkesinde minderin işi ne?
Mola taşı⁶⁰⁶ gibisin, olduğun yerden kıpırdamıyorsun.
Molla cemaatin geçisidir.
Morsümbül’ü⁶⁰⁷ gör ki kışın, kar kış nasılmış göresin.
Mudara etmemek.
Muhabbet iki başla olur.
Muhabbet iki başlı, değirmen iki taşlı.
Muhabbet kavgasız gürültüsüz olmaz.
Muhallebi çocuğu; nerede, ne yapacağımı bilemiyor.
Muhammet Ali’den yücesini gören varsa söylesin.
Muhammet Mustafa’nın şefaatinde mahrum kalasın.
Muhannet olma seni muhannete muhtaç edenlere.
Muhannetin kapısı her zaman kapalıdır.
Muhtar odaya girince ona başköşeden bir yer açtılar.
Muhtar, ihtiyar heyetiyle bir olup herkesin salgınını kararlaştırdı.
Mum dibi karanlık olur.
Mum dibine ışık vermez.
Mum gibi eriye eriye sönesin!
Mum gibi sızdırdılar adamı.
Mumla arasan bir daha bulamazsın öylesini.
Mumun eridiği değil, verdiği ışığın kime, nasıl yaradığı önemli.
Mumya gibi bir görünüşü var.
Muradın gözünde kala!
Muradın yarım kala.
Muradına eremeden öldü gitti.
Muradına eremezsin inşallah.
Muradına eresice.
Murat menzili alma, gülüp ıslama.
Murat yüzü görmesin.
Murt gibi çöktü gene.
Musallat olup durma başıma.
Musmul hayvanın etiyle mindar hayvanın etini ayırt etmek zordur.
Musmulu mundarı nereden bileyim?
Musmulun da mundarın da bir yiyicisi vardır.
Muşmula suratlının birisi.
Mutluluk cebimde değil ki, çıkarıp versem.

⁶⁰⁵ Misk: Asya’nın yüksek dağlarında yaşayan bir tür erkek ceylanın karın derisi altındaki bir bezden çıkarılan güzel kokulu bir madde.

⁶⁰⁶ Mola taşı: Eskiden hamalların durup dinlenmeleri için köşebaşlarına konulan yüksekçe taş.

⁶⁰⁷ Morsümbül: Çorum-Seydim arasında dağın sırtında bir köy. Kışın çok soğuk olur.

Mutluyunan mutlu ol, mutsuzunan mutsuz.
Mutsuza hal hatır sorulmaz.
Muttan sirke baldan tatlıdır.
Müflis bezirgân eski defterleri karıştırır.
Müflisin düşleri zenginlikle geçer.
Müflisliğinden değirmen bekler, kabadayılığında hak almaz.
Müflüsten mal mı kaçırıyorsun?
Müftü fetvayı anlatışa göre verir.
Müftüye yalnız giden kolunu sallaya sallaya gelir.
Mühlüzden mal kaçırır gibi acelen ne öyle?
Mühür basmayan adam asmazlar.
Mühür kimdeyse Süleyman odur.
Mühürsüz zarf adres bulamaz.
Mülayimlik bazen başa taş düşürür.
Mülhitin⁶⁰⁸ mülk paylaşılmaz.
Mülk hiç kimsenin kadim malı değildir.
Mülk varlığında baş tacıdır, yokluğunda baş saçıdır.
Mülkün temeli taştır.
Mülküne, parana puluna güvenme, aklına güven.
Mülkünün başındaysan o mülk senindir; yoksa elindir.
Mülkünün temeli bozulsun.
Müminin inancı bağrında saklıdır.
Mümkünün, çaren kesilsin.
Müreккеbi kurumadan sözleşmeyi bozdular.
Mürüvvete endaze⁶⁰⁹ olmaz.
Müslüman malı ortaktır.
Müslümana gâvur eziyeti ediyorsun.
Müstehaktır tavuğa, girdiği için kovuğa.
Müşterimiz velinimet yaranımız, yârimiz; ziyadesi zarar verir, kanaat-
tir kârımız.

⁶⁰⁸ Mülhit: Tanrı tanımayan.

⁶⁰⁹ Endaze: 65 cm boyunda uzunluk ölçüsü.

Hasrettin Hoca'ya sormuşlar: “Eşeğe neden ters biniyorsun?” diye. “Geldiğim yerleri unutmamak için” demiş. Sen de geldiğin yerleri unutma.

N’oldum demeyelim, n’olacağım diyelim.

Nabıza bak, korkusunu anla.

Nabzına göre şerbet ver, önce gönlünü kazan.

Nabzını yokla hele bir, bakalım içinden neler geçiyor?

Naçar kalasın da ele güne muhtaç olasın.

Naçar kalmak.

Nadanın elinden su içme, abıhayat olsa da.

Nafakan kesilsin.

Nafakan kesilsin bu dünyadan.

Nakıs insandan uzak duracaksın.

Nakısa çatacağına git ayağına nal çakacağa çat.

Nalbant Veyis’in⁶¹⁰ nalları çok yaman, dörtlü istedi bir çeten saman.

Nalbantın aklını çalacağına nalını çal.

Nalbantsan nal çakmaya başlamadan mihini hazırla.

Nalda da var kabahat, mıhta da.

Nalet olsun!

Nalına da vuruyor, mihine da.

Nalınca keseri gibi hep kendinden yana yontuyorsun.

Nalını mihini sökmeye ölmüş eşek mi arıyorsun?

Namazda durmadan içindeki fitneliği bir tarafa bırak.

Namazda gözü olmayanın ezanda kulağı olmaz.

Namazda gözüm yok ki, ezanda kulağım olsun.

Namet⁶¹¹ beni tortop etsin.

Namet çarpsın!

Namlusu parçalanıp da kundağı elinde kalasıca.

Namluya mermiyi sürmek değil, önemli olan tetiği çekebilmektir.

Namus pazarda satılmaz.

Namuslu namusunu saklar, namussuz korktu sanır.

Namussuz!

Nane dikenini batmasını kendine dert ediyor.

⁶¹⁰ Nalbant Veyis: Çorum’un ünlü nalbantıydı. Dükkânı Çöplük’te, evi Çöplü Mahallesi’nde idi. Soyadı Çalışkan’dı. Daha sonra öğretmen olan oğlu Süleyman Çalışkan’la çalışırdı.

⁶¹¹ Namet: Ekmek, nimet.

Naneli!
Naneli domuz!
Naneyi yedi; o artık iflah olmaz.
Nanköre ne yapsan da yaranamazsın.
Nar gibi kıpkırmızı yanakları var.
Nar gibi soğanı yemedi ki, taş gibi şekeri yesin.
Narh⁶¹² koymak da tarihe karıştı.
Nasıl da kıvırtıyor dansöz gibi.
Nasıl olduysa birkaç yılın içinde köşeyi döndü.
Nasıl oturacağını arkasında çıbanı olan düşünsün.
Nasıl üzülmeiyim, gördüğümde bir deri bir kemik kalmıştı?
Nasibetsiz⁶¹³ herif!
Nasibetsiz kadın!
Nasibin bol ola.
Nasibin elinden alınsın.
Nasibinde ne varsa kaşığına o çıkar.
Nasibini alan gidiyor.
Nasihah istersen tembele iş buyur.
Nasihah tutmayan musibet⁶¹⁴ tutar.
Nasihah vereceğine, para ver.
Nazar insanı mezara, hayvanı kazana götürür.
Nasihah yarım saattir, tutabilmek bir ömürdür.
Nasip çeker getirir, dayak alır götürür.
Nasip kısmet kimedir bilinmez.
Nasip ver ya dedem!
Nasip! Kime niyet, kime kısmet?
Nasipse gelir Hint'ten Yemen'den, nasip değilse ne gelir elden?
Naz maşuğun, niyaz âşığındır.
Nazar degeceğinden şüphelenilen kimseyi görünce "Allah Allah" de-
yip Allah'ın ismi anılırsa nazardan kurtulmak mümkün olur.
Nazar değmez inşallah.
Nazar deveyi çölmeğe, insanı sine sokar.
Nazar olan kimselere tahmin ettiğı kimsenin çamaşırından bir parça
koparılarak tütürülür.
Nazarı değdiğine inanılan kimsenin ayakkabısı delinirse ya da giysisi-
nin bir parçası gizlice kesilirse nazardan korunulur.
Nazarı degen kimsenin ayağının altından alınan toprak yedirilir.
Nazarı degenin bastığı yer bıçakla kesilir.
Nazından dört köşe.

⁶¹² Narh: Devletçe belirlenen fiyat, değer.

⁶¹³ Nasibetsiz: Uğursuz, ters, aksi, münasebetsiz.

⁶¹⁴ Musibet: Ansızın gelen felaket, uğursuzluk.

Nazlı hanımın büzme çarığı.⁶¹⁵
Ne abdest, ne namaz; kovsan da bizden ıramaz.
Ne ailede dirlik düzenlik var ne de iş yolunda.
Ne akar ne kokar.
Ne akıyor, ne kokuyor.
Ne alıp veremeyeceğin var senin onunla?
Ne Allah'tan korkusu var, ne kuldan utanası.
Ne altını bıraktı ne üstünü; her yanını karıştırdı.
Ne aman dile, ne dişini bile; tatlı dilinen getir yola.
Ne Arap'ın yüzü lazım ne Şam'ın şekeri.
Ne asılı var ne fasılı.
Ne aşçıda ne taşçıda ne dişçide, yamaklığı tutturamadım bir türlü.
Ne atalarım ne de ustama laf söyletirim.
Ne babacan adam şu adam.
Ne badireler atlattığımı kimseler bilemez.
Ne bağış istemek onurdur ne de bağış yapmak onurdur.
Ne bakıyorsun bana. Bugün bana ise yarın da sana.
Ne bakıyorsun öküzün trene baktığı gibi.
Ne baldan vazgeçerim ne şaldan.
Ne bayağı bir davranışı vardı.
Ne bayağı kokuyor.
Ne bekliyorsun bacından, bacın da ölüyor acından.
Ne bileyim, göbeğini ben mi kestim?
Ne biliyorsa, ne duyduysa hemen diline doluyor.
Ne bittin seyyah olur ne pireden; çünkü atlayıp geçemezler dereden.
Ne camiye karışırım, ne kiliseye.
Ne cüretle, kime saldırıyorsun sen?
Ne çekersen elinden, belinden, dilinden çekersen.
Ne çektik felekten; insan geçemedi, deve geçti elekten.
Ne çıkarsa hımhımlardan⁶¹⁶ çıkar.
Ne dağda bağım var, ne çakalla tilkiyle devam var.
Ne demiş Karacaoğlan: “Yiğit sevdiğinden soğur, sarılmayı sarılmayı.”
Ne devenin südünü, ne Arap'ın yüzünü gör.
Ne devirlere kaldık, evlat atasından para sızdırıyor.
Ne direk olursun ne de köşe taşı; ancak bir duvara taş olursun sen.
Ne doğrarsan aşına, o çıkar karşına.
Ne ekersen onu biçersen.
Ne eli duruyor ne dili duruyor.
Ne et yansın ne kebab yansın.
Ne etliye dokunayım ne sütlüye dokunayım.

⁶¹⁵ Çok nazlananlar için söylenen bir söz.

⁶¹⁶ Hımhim: Sesleri genizden çıkararak konuşan.

Ne fol var ortalıkta ne yumurta.
Ne gamsız adamsın sen böyle?
Ne gelirse dilden gelir.
Ne getirdin bucağa, ne koyarsın ocağa?
Ne gücü kaldı artık ne de kuvveti.
Ne günün varsa gör, bundan sonra benim sana diyeceğim yok.
Ne hali varsa görsün.
Ne hesabım kaldı ki seninle?
Ne hesabım var ki görülmeyecek?
Ne hünerlerim varsa gösterdim, adam bir türlü ses vermiyor.
Ne ışıdayıp duruyorsun yeni evlenmiş gibi.
Ne idiği belirsiz.
Ne idiği belirsizin teki.
Ne idik, ne olduk, daha ne olacağız.
Ne idim, ne oldum, ne olacağım?
Ne ineğinden vazgeç ne de buzağından.
Ne inek veriyor ne de buzağı alıyor.
Ne insanın dibini bulabilirsin ne de evrenin.
Ne irini bitiyor ne yarası iyi oluyor.
Ne istersen komşun için iste ki, Allah sana da versin.
Ne iş yapmaya çalışsam engel çıkarmaya çalışıyorsun.
Ne iş yapmaya kalksak önümüze bir set çekiyorlar.
Ne iş yaptığımı kimse bilmiyor ki ben bileyim.
Ne iyi oldu kurtuldu ne öldü kurtuldu.
Ne kadar cana yakın?
Ne kadar çalışırsan çalış, gene de arkada çalışılacak bir iş kalır.
Ne kadar çok baş ağrıtan, diş ağrıtan geveze bir insan.
Ne kadar çok bilsen de bir bilene danış.
Ne kadar çok folluğun varsa, o akadar çok bolluğun olur.
Ne kadar dürtüşlesen de ona bu işi yaptıramazsın.
Ne kadar gözdağı verdiyse de adam hiç tınmadı bile.
Ne kadar güreşirse güreşsin gene Kamber altta.
Ne kadar kemirirsen kemir, kemikten çıkacak et bellidir.
Ne kadar sadık olduğunu zamanla öğreneceğiz.
Ne kadar uğraşırsan uğraş, tekeden süt çıkaramazsın.
Ne kadar uğraşsan da bakırı altın yapamazsın.
Ne kadar ulu olsa da dağ, bir kenarında yol olur.
Ne kadar yakınım varsa bana kaynanalık ediyor.
Ne kadar yakınım varsa hepsi benim dalıma bindi.
Ne kalça var ne göğüs ne de bel; üstelik başı da kel.
Ne karanlıkta yat, ne de kara düş gör.
Ne kız olduk kızlara karıştık, ne gelin olduk gelinlere karıştık.
Ne kokuyor ne bulaşıyor.

Ne konuşsak adam kulak verip bizi dinlemeye çalışıyor.
Ne konuştuğunu kendi de bilmiyor, sayıklayıp duruyor.
Ne konuştularsa gece boyunca fis fis konuştular.
Ne korsan aşına, o gelir kaşığına.
Ne koydun elime, ne süreyim yüzüme?
Ne lazıma para yetmez, neme lazıma para gitmez.
Ne loşta dur ne boşta dur.
Ne odun var ne ocak.
Ne okuyup duruyorsun, molla mı olacaksın?
Ne oldu sana böyle, ecüş bücüş olmuşsun.
Ne oldu sana canı? Kendini ne sandın yanı?
Ne olduğunu düşünme, ne olacağını düşün.
Ne olduğunu kendisi de anlamadan süklüm püklüm çekip gitti.
Ne oldum delisi olma, aklını başına topla.
Ne oldum deme, ne olacağım de.
Ne olduysa, selamı sabahı kesiverdi birden.
Ne paldım koydun ne kolan.
Ne saçın dökülsün ne de sacın eskisin.
Ne sakala minnet ne bıyığa.
Ne sarımsak yiyeyim ne de ağzım koksun.
Ne semtine varırım ne de hasırına basarım.
Ne sen kimseyi incit, ne sen kimseden incin.
Ne senin çabanı gördüm ne de yanında ananı babanı gördüm.
Ne sırtıp duruyorsun karşımda?
Ne sorutuyon?
Ne söyledik, ne anlattıysak hep göz ardı ettiler.
Ne söylesen de ona öğüt hayretmez.
Ne suya ne sabuna dokunuyor.
Ne suyu var ne salçası; ne budu var ne kalçası.
Ne Şam'ın şekeri, ne Arap'ın yüzü.
Ne şiş yansın ne kebab.
Ne şişinip duruyorsun ulan; yoksa Alikî Bağları'nın⁶¹⁷ yarısını sen mi aldın?
Ne tatlı belasın sen be!
Ne ucuz, ne ucuz; elin malı en ucuz.
Ne umarsın felekten, kavun yapar kelekten; ateşe su getirir, kovası da elekten.
Ne umuyon bacından, o da ölüyo acından.
Ne var ne yok, sel aldığını götürdü.

⁶¹⁷ Alikî Bağları: Alikî ile Tolamehmet, Kazıklıkaya köyleri arasında bulunan, tarihi çok eskilere dayanan; üzümü, meyveleri meşhur olan bağlık bir bölge.)

Ne verirsen elinle, o gider seninle.
Ne yakınıp, sızlanıp duruyorsun; sanki aç susuz mu kaldın?
Ne yanıp duruyorsun cehennem kütüğü gibi.
Ne yapacaksan kimseye belli etmeden yapacaksın.
Ne yaparsa yapsın, hep kendi hesabını yaparak düşünüyor.
Ne yaparsan yap, ele ağız açma.
Ne yapıp ne ettilerse de aklını çelediler.
Ne yapıp yapıp bu işi çözmeliyiz.
Ne yapmaya kalkışsam, önüme set çekmeye çalışıyor.
Ne yapsam, ne söylesem de karnı almıyor.
Ne yaparsan da o adam çekiye gelmez.
Ne yavuz ol asıl, ne yavaş ol basıl.
Ne yazık ki iş işten geçti.
Ne yazık ki, sonunda hüsrana uğradık.
Ne yazık ki, sen sert kayaya çarpmışsın.
Ne yersen onu sıçarsın.
Ne yese içse de midesi kabul etmiyor.
Ne yiğitler yitip gitti, ortalıklarda görünmez oldu.
Ne yiyor ne içiyor, hır hır geçiyor.
Ne yüce duygular beslemiştim onun için.
Ne yüzle benimle konuşuyorsun ki?
Ne zahmetli yollarda yürüdü rahmetli.
Ne zaman, nerde görse benden huylanıyor?
Nefes aldirmeden sabahtan akşama kadar çalıştırdılar.
Nefes nefese karışarak geldi, bir süre konuşamadı bile.
Nefesin elveriyorsa borazancı başı ol.
Nefesin kısılınsın da kimseye derdini anlatama.
Nefesine güvenen borazancı olur.
Nefesleri âşıklardan dinledikçe bütün müritler coştular.
Nefret ettiğin biriyle gün mü geçer?
Nefsin edebi, dersin edebinden hayırlıdır.
Nefsine yediremedi, eşinden ayrılmak zorunda kaldı.
Nefsini körleterek dünyadan elini ayağını çekti.
Nekesle⁶¹⁸ cömerdin harcı birdir.
Neler çektik felekten; kimse inanmadı, deve geçti elekten.
Neler düşündüğü yüzünden bir bir okunuyor.
Neler yedi bu diş; ne altın oldu, ne gümüş.
Nem kapar kapmaz ateşe koşuyorsun.
Neme gerek benim kral (kraliçe) olmak.
Neme gerek benim onun bunun derdi.
Neme lazım ağrımayan başıma yağlık bağlamak.
Neme lazım deme.

⁶¹⁸ Nekes: Cimri, eli sıkı.

Neme lazım elin zırtı pırtı.
Nemlendiğin yere bakma, demlendiğin yere bak.
Nerde akşam orda sabah, yalnız kendi zevkine bakıyor.
Nerde beleş, orda yerleş.
Nerde bir koku alsa burnunu oraya sokuyor.
Nerde bir suratsız görsem yüzüm saatlerce gülemiyor.
Nerde kaldın yahu?
Nerde o yôordun⁶¹⁹ bolluğu?
Nerde olursan ol, tertibatı elinden bırakma.
Nerde sende o yüreklilik?
Nerde ufacık bir olay olsa, hemen bir vaveyla koparıyor.
Nerde zoru görsen, neye aklın ermese, hemen firdönüyorsun.
Nerden çıktı geldi bilemiyorum, birdenbire tepemizde bitti.
Nerden gelip nereye gidiyorsun diye sordun, beni daha çok yordun.
Nere baksam Muhammet, Ali'nin suretini görüyorum.
Nere gidersen git, karnın başına beladır.
Nere gitse oraya takılıp kalıyor.
Nere gitsek adam başımıza musallat oluyor.
Nere gitsem adam tepemde bitiyor.
Nere vardı ne iş yaptıysa da dikiş tutturamadı.
Nere varırsa varsın âşık âşıktır.
Nere varırsan var, oturaklı olmasını bil.
Nere varsa göze çarpıyor ama dengini bir türlü bulamıyor.
Nere varsa hemen bir yer kapmaya çalışıyor.
Nere varsam önce “Nereden geldin?” derler.
Nere varsan orada çibanbaşı oluyorsun.
Nere varsan rezillik, kepazelik diz boyu.
Nerede akşam, orada sabah.
Nerede birlik, orada dirlik.
Nerede hareket, orada bereket.
Nerede sabah, orada akşam.
Nerede, ne fırsat bulsa hemen kendine yontuyor.
Nereden düşse kedi gibi dört ayak üstüne düşüyor.
Neremi kırarlarsa kırsınlar, eğer belimi kırmasalardı mutlaka ayağa kalkardım.
Neremiz kaşınsa oramızdan bir bit çıkıyor.
Nereni beenmiyorsun⁶²⁰; derdin nerende?
Neresi nerde kalır, belli değil.
Neresinden bir iplik çeksen kırk yaması birden dökülüyor.
Neresinden tutsan elinde kalıyor.

⁶¹⁹ Yôort: Yoğurt.

⁶²⁰ Beenmiyorsun: Beğenmiyorsun.

Neresini tutsan orası elinde kalıyor.
Nereye baksam aynı suratı görüyorum.
Nereye el atsa işin kaymağını hep o yiyor.
Nereye elimi atsam, ora elime geliyor (sökülüyor).
Nereye gidersem gideyim hep göz hapsindeyim.
Nereye gitsen diken gibi göze batıyorsun.
Nereye gitsen okka⁶²¹ aynı dirhemdir.⁶²²
Nereye gitsen okka dört yüz dirhem.
Nereye varsa bir yol yordam bulup para kazanıyor.
Nereye varsa dirhem dirhem satıyor.
Nereye varsa kadının kokusu oraya siniyor.
Nereye varsa talihi yaver gidiyor.
Nereye varsa, kulağı hep şunda bunda.
Nereye varsa, orada nüfuzu geçiyor.
Nereye varsak ora kuruyor.
Nereye varsak orda izzet ikram gördük.
Nereyi karıştırsan oradan koku çıkıyor.
Nermin Abla, Nermin Abla, al da hançerini kalbime sapla.
Nesilden nesile nesil değişir; zaman geçer paşa, asil değişir.
Neslime aslıma bak, karar ver kim olduğuma.
Neslini öğrenmeden aslını ortaya koyamazsın.
Neslini sorarsan, nesli it neslindedir.
Netameli⁶²³ adamdan, netameli yerder ırak dur.
Netameli eşin olacağına, ağrıyan başın olsun.
Nevaleyi⁶²⁴ düzelim, hafta sonu bağları gezelim.
Nevri dönmek.⁶²⁵
Nevri dönmüş; nerede, ne zaman, ne yapacağı bilinmez.
Nevruz da bizim, Navruz da bizim.
Neyi biçtiğinin farkında mısın?
Neyi eksik, bir yarım domuzu eksik.
Neyi var neyi yok, bütün kirli çamaşırlarını meydana çıkardı.
Neyi yok, bir dağda domuzu eksik.
Neyi yok? Gâvur gibi her şeyi var, bir domuzu eksik.
Neyim var, neyim yok hepsini rehin aldı.
Neyim var, neyim yok hepsini çar çur ettim.
Neyimiz eksikti, birbirimizi gotarıyorduk⁶²⁶ biz.
Neyimiz var ki? Kapacak, hepisi bir kucak.

⁶²¹ Okka: 1283 gr. Ağırlığında bir ölçü birimi.

⁶²² Dirhem: Okkanın dört yüzde biri olan ağırlık ölçüsü.

⁶²³ Netameli: Gizli tehlikesi olduğu sanılan, güvenilirmez kişi.

⁶²⁴ Nevale: Yiyecek içecek.

⁶²⁵ Çok sinirlenmek, öfkelenmek.

⁶²⁶ Gotarıyorduk: Tamamlıyorduk.

Neyimiz var, neyimiz yok hepsini paraya çevirdik.
Neyin⁶²⁷ kıymetini neyzen bilir.
Neyleyim altın köşkü, içinde salınanım olmayınca.
Neyleyim yüzü güzeli, severim huyu güzeli.
Neyzen bakışlı yârim benim.
Nice bayramlara er.
Nice insanlar geldi de geçti bu dünyadan.
Nifirini dökmek.⁶²⁸
Nihayet ayağımız düze bastı.
Nihayet bildiklerini yumurtlamaya başladı.
Nihayet en sonunda yola geldi.
Nihayet yollarımız ters düştü.
Nikâhsızınan cömerdin harcı bir olur.
Nikâhta hayır vardır derler.
Nikâhta keramet vardır derler.
Ninemin, dedemin anlattığı meseller kulağıma birer küpe oldu.
Nisan ayında yağmur yağınca balıklar ağzını açar. Balıkların ağzına düşen yağmur taneleri inci olur. İnciler bu yüzden denizde bulunur.
Nisan yağar Mayıs övünür.
Nisan yağar sap olur, Mayıs yağar çeç olur.
Nisan yağmursuz, Mayıs gülsüz olmaz.
Nisan yağmuru şifalıdır.
Nisan'ın ilk yağın yağmurunu içen insanın başı ağrımaz.
Nispet verip karşındakini incitme.
Nişanın bozula.
Niyaz eden dillerin kurusun.
Niyaz et, çalış ki, Allah sana da nasip versin.
Niye evleneyim, niye çocuğum olsun; niye ölsün, niye ağlayayım?
Niye köpürdü, niye taşı anlayamadım.
Niye üşeniyon, sanki kekilini mi kesiyorlar?
Niyet hayır, akibet hayır; niyet bayır akibet bayır.
Niyetini bozma, bugünler de gelip geçer.
Nizahta yumruk sayılmaz.
Nizamı credit bilmez başa geçer.
Nizamın, ayarın, ölçün bozulsun.
Nizollara⁶²⁹ tutulursun inşallah.
Nodul batmayınca öküz öğürmez.
Nodulun ne olduğunu çakan bilmez, dürten bilmez; ama onu tadan hayvanlar iyi bilir.
Nodulunu her zaman sivri tut, gör ki başa ne gelir?

⁶²⁷ Ney: Kamıştan nefesli bir çalgı.

⁶²⁸ Uğurunu, öfkesini dökmek anlamında.

⁶²⁹ Nizol (nüzul): Felç.

Nohut oda, bakla sofa.
Nokta kadar menfaat için, virgül kadar eğilme.
Nöğrüyon lo?⁶³⁰
Nuh diyor, peygamber demiyor.
Nuh Nebi'den kalma.
Nuh tufanı olsa bile adamın umurunda değil.
Numaracı.
Nur gölünde yatsın.
Nur içinde yatasıca.
Nur içinde yatsın.
Nur yüzlü insandan insana kötülük gelmez.
Nutku durdu birdenbire, ne yiyor ne içiyor?
Nutmum durdu.
Nutmum tıkanı, canım hiçbir şey yiyip içmek istemiyor.
Nükteleriyle herkesi kırıp geçiriyor.
Nüzul olan kimsenin uğursuz yere bastığına inanılır.
Nüzul olacağına öl, ondan daha iyi.
Nüzul olun⁶³¹ inşallah!
Nüzullara tutulur, yerinden kalkamazsın inşallah.

⁶³⁰ Nöğrüyon?: Ne yapıyorsun?

⁶³¹ Olun: Olursun.

- O acı ve yoksul günleri hepimiz gördük geçirdik.
O adam bir türlü ıslah olmaz.
O adam bize ne oyunlar etti, ah bir bilsen?
O adam bu eve kötü dadandı.
O adam sicilli; yanında fazla görünmesen iyi olur.
O adamın meşe odunundan farkı ne ki?
O alacağının üzerine bir Fatiha oku sen.
O basit şeylerin sözü mü olur canım?
O bayan çok dillendi, ondan uzak durmak gerek.
O beladan sıyrıldık çok şükür.
O benden abdest sormaz, ben ondan namaz sormam.
O beni çeker kendine, ben onu çekerim kendime.
O benim için bir hiç oldu artık.
O benim neyime, bu benim neyime, su benim neyime.
O boyunla posunla devrilesin.
O burnunun doğrultusuna gidiyor, sonu hayır ola.
O çakal, bu çakal; hani nerde bilge sakal?
O çok iğrenç bir adam, ondan uzak dur.
O çok sinirli biri, üzerine fazla gitmeyin.
O da yalan, bu da yalan; gel biraz da sen oyalan.
O daalcikten.⁶³²
O duvar senin, bu duvar benim; bir sokağı bir gecede geçebildim.
O eli bayraklıdan, o eve hayır olmaz.
O eski dostu öyle görünce içim burkuldu.
O eski kulağı kesik, biz onunla zaten küsük.
O eski kulağı kesiklerdendir.
O esnada sen burada yoktun.
O evde güle güle oturamazsın inşallah.
O evlatları için yürek parçalıyor; ama evlatları bilmiyor.
O gün bugündür ağzıma ne sigara ne içki alıyorum.
O güzeli görünce mest oldum, kendimden geçtim.
O hangi derenin kurdu bilemezsin sen.
O hangi kırkın kurası, bilemezsin sen.
O her geçen gün daha çok tilkileşiyor.

⁶³² Farkına vardırımadan.

- O insan konuşmalarıyla, davranışlarıyla kendisini düşürdü.
O insana bir türlü ısınamadım.
O insanı suya götürür, su içirmeden geri getirir.
O insanla muhatap olmak içimden gelmiyor.
O işe göre tam biçilmiş bir kaftan.
O işi artık onun sütüne havale ediyorum.
O işi sorma, işler sarpa sardı.
O işin çok kefareтини çektik.
O işini çok iyi bilir.
O kaç paralık insan ki, burnunu oraya buraya sokuyor.
O kaçın kurası, biliyor musun?
O kadar arsız ki, her şeyi pişkinliğe vuruyor.
O kadar doluydu ki, dokunsan hemen ağlayacaktı.
O kadın peşinde, sen para peşindesin.
O kendi başından korkuyor.
O kendini kimseye azarlatmaz.
O konu bir uzun hikâye, anlattırıpdeşme yaralarımı.
O konuştuğucha herkes ağzına bakakaldı.
O konuyu kulağına koydum, herhalde unutmaz.
O malı sana peydahlarım peydahlamasına; ama paran cebinde her an hazır olmalı.
O ne fırlamadır!
O ne şaal laf?⁶³³
O nerenin iti oluyormuş?
O senin eline su bile dökemez.
O senin hüsnükuruntun.
O siyasetin içinde kemikleşmiş artık, ne yapsan da oradan koparamazsın.
O sözünde duran bir insandır, verdiği sözü mutlaka yerine getirmeye çalışır.
O sülale çoktan soysuzlaştı.
O taraklarda bizim bezimiz yok arkadaş.
O tür ağır sözleri yüreğim kaldıramıyor artık.
O tür sözlere kulağım tıkalı.
O yalan, bu yalan, fili yuttu bir yılan; bu da mı yalan?
O yalnız kazanmaya bakıyor; ama çevresindeki birçok şeyi göremiyor.
O yaradan bi gâvur gızı ölmüş.
O yağurdun bolluğu nerde öyle?
O yolun yolcusuydu, kimseye aldırmadan yolun sonuna gitti.
O zamana kadar ya deve ölür, deveci kalır; ya deveci ölür deve kalır.
O zamanlar paranın para olduğu zamanlardı.

⁶³³ O ne biçim söz?

O, kirlî işlerden kesinlikle uzaktır.
O, sivri akıllının biri.
Obruk’u Obruk yapan barajı; Kırkdilim’i Kırkdilim yapan virajıdır.
Obur doyduğunu bilmezmiş.
Ocağa soğan kabuğu atılırsa gâvurun parası çoğalı.
Ocağa yakın olan ısınır.
Ocağı, külü sönesice.
Ocağı sönesice, evi barkı yıkılasıca.
Ocağı sönüp de bacası tütmeyesice.
Ocağı yanasıca.
Ocağıma incir diktiler.
Ocağın ateş görmesin.
Ocağın batsın da kapına kara kilit asılsın.
Ocağın içinde yanan odunu su ile söndürmek kötüdür. Böyle yapanın evi yıkılır, ailesi perişan olur.
Ocağın söne!
Ocağın söne de boğazından sıcak yiyecek inmeye.
Ocağın sönsün!
Ocağın sönsün, kapına kara kilit takılsın.
Ocağın sönsün, kül olsun!
Ocağın yansın.
Ocağına baykuşlar tünesin.
Ocağına incir ağacı dikilsin.
Ocağına kör baykuş tünesin.
Ocağına kurban olayım Atam senin.
Ocağına kül elensin.
Ocağında ateş olsun ki, bacanda dumanın olsun.
Ocağında ateşin, bacanda dumanın eksik olmasın.
Ocağında baykuşlar ötesice!
Ocağında yeller essin.
Ocağından kazan eksik olmasın.
Ocağını söndür, üstünden elin nasibini indirme.
Ocağını töresini bilmeyen, deryada dümeni bozulmuş gemi gibidir.
Ocağını tütürecek evlat yüzü görmeyesin.
Ocağını yeller savursun.
Ocağınız bucağımız söner inşallah.
Ocak har har yanıyor, sen hır hır geçiyorsun.
Ocak közü, kirpik gözü, ozan sözü sever.
Ocak yanar, duman çıkar; kaynattığın et midir, dert midir kimse bilmez.
Ocak yıkanın ocağı olmaz.

Ocaklıktan⁶³⁴ al, bucaklığa⁶³⁵ koy.
Ocaaktaki ateşe düşmüş patlıcan gibi pörsümüş.
Ocazade olduğun, ocağına gelenlere verdiğin değerle ölçülür.
Oda dağlanasın.
Oda yakmak herkesin harcı değildir.
Odana gelen gider.
Odanda düşünler şenlensin.
Odanı ele aç ki, vardığın yerde oda bulasın.
Odsuz ocaksız garibanın birisi, kimse ne yiyip içtiğini bilmiyor.
Odsuz ocaksız kalasıca!
Odun diye ocaklara atsınlar seni.
Odun gibi adam!
Odun gibi adamın yanına elinde baltasız gidiyorsun.
Odun kıranın hıh deycisi.
Odun yarmasının teki.
Oduncunun gözü omçada,⁶³⁶ dilencinin gözü çömçede⁶³⁷.
Oduncuyla oduncu olacaksın, semerciyle semerci.
Odunun iyisi meşe, kızın iyisi Ayşe.
Of be! Benim bilmediğim bir başka dünya daha varmış.
Of çekmeyle Of'a varamazsın.
Of yandım aman.
Oflayarak pufalayarak iş bitmez.
Ofyandım⁶³⁸ gibi oflayıp pufalayıp durma.
Oğlağın kuyruğuyla kuzunun kuyruğunu karıştırma.
Oğlan anasını, inek danasını bilir.
Oğlan babadan görür at oynatmasını, kız anadan görür sofraya donatmasını.
Oğlan babasından öğrenir sokak gezmeyi, kız anasından öğrenir sofraya düzmeyi.
Oğlan dayıya, kız halaya çeker (benzer).
Oğlan doğuran sevensin, kız doğuran dövünsün.
Oğlan gitti oyuna, çoban gitti koyuna.
Oğlan olduğu yerdedir, gelin geldiği yerdedir.
Oğlan olsa olmasa da çoban giyer keyiği,⁶³⁹ gelin gelse gelmese de kaynana yayar yayığı.
Oğlan olsun da çamurdan olsun.
Oğlan yedi oyuna gitti, çoban yedi koyuna gitti.
Oğlanı oyundan seç, kızını da huyundan seç.

⁶³⁴ Ocaklık: Ateş yakılıp her şeyin pişirildiği yer.

⁶³⁵ Bucaklık: Evin uygun yerinde yapılmış raflar.

⁶³⁶ Omça: Bağ kütüğü.

⁶³⁷ Çömçe: Tahta kepçe; çomça.

⁶³⁸ Ofyandım: Çobandivanlı biriydi. Vurularak öldürüldü.

⁶³⁹ Keyik: Aba.

Oğlanınki oğul balı, kızınki bahçe gl.
Oğlu kızı parayla oynuyor, ana baba yerlerde sürünüyor.
Oğlu, “Baba cennetliksin” demiş de, babası “umamam oğlum” demiş.
Oğlum bu hanede kaç yıllığız, faka basar mıyız?
Oğlum deli, malı neylesin; oğlum akıllı, malı neylesin?
Oğlum olsun da ormanda kütük olsun.
Oğlum var diye sevinme elkızı koynuna girmeyince, mülküm var diye
gülme yoksulluk görmeyince.
Oğlumu askere gönderdim içim cız etti.
Oğlun gibi evlendir, kızın gibi çıkar.
Oğlundan, kızından, uşağından ekesin.
Oğlunla oba, kızınla komşu ol.
Oğlunu kayıran hocaya, kızını kayıran kocaya vermez.
Oğlunu öven kendini ver.
Oğul Allah’tan diledim, hayır görmeyesin.
Oğul ekmeği boğazdan (gırtlaktan) zor iner.
Oğul ekmeği nasip olmasın sana.
Oğul uşak görmeyesin.
Oğul yüzü göreme ki ocağın sönsün.
Oh çok şükür yüreğimi biraz serinleştirdin.
Oh deme, ah de.
Oh olsun sana, tökezleyip düştüğün için.
Ohoo sürüsüne bereket.
Ok ağısına rast gelesin.
Ok gibi gitti, yay gibi geri geldi.
Ok hedefini buldu.
Ok yaydan çıktı artık.
Okka her yerde dört yüz dirhemdir.
Okka okka dert bulasın.
Okkalı bir küfür savurdu.
Okkalı, oturaklı bir kadın.
Okkanın altına gitti.
Okkası amdan.
Okkayı kafasına vur ki, gramın ne olduğunu anlasın.
Okkayı, teraziyi doğru tut.
Oklara uğrayasıca.
Oklava mı yuttun, dimdik duruyorsun?
Oklava yutmuş gibi dimdik duruyor.
Oklavayı sırtına yemek istemiyorsan yanıtan elini ek.
Oku kırılasıca.
Okuduğunu anlamayacak kadar mankafa.
Okuduğunu tersinden okuma, bir de doğrusunu oku.

Okuduğunu tersinden okuyorsun.
Okuduklarını su gibi okuyor ve biliyor.
Okullar artık kıraçlaşmaya başladı.
Okumadan âlim, gezmeden gezgin olunmaz.
Okumadığın kitap konusunda konuşma.
Okumayan, araştırmayan tarihçi, kötü zağar gibi çemkirmekten başka bir şeyi bilmez.
Okumayı bilmez; ama yazının itidir.
Okumayı sevmeyene dokuz hoca az.
Olmaz olmaz deme, olmaz olmaz.
Okumuşsun, âlimsin; kendini bilmeyen bir zalimsin.
Okumuzu attık, yayımızı sattık.
Okuya okuya molla mı (muallim mi) olacaksın sanki?
Okuyup da molla mı olacaksın, yeter bunca okuduğun.
Okuyup üflemeynen para bulunsaydı, cinci hocalar kendileri zengin olurdu.
Okuyup yazmayan adam, adam olmaz.
Okyılanı gibi üstüme atılıp durma.
Okyılanından daha tehlikelisin sen.
Ol dersin olmaz, olma dersin olur.
Olacağı çare bulunmaz.
Olacağın önüne geçilmez.
Olacakla öleceğe çare bulunmaz.
Olan bitenden haberin yok galiba.
Olan dört bağlar, olmayan dert bağlar.
Olan dört giyer, olmayan dert giyer.
Olan oldu, biten bitti.
Olan olmuş, torba dolmuş.
Olan olur, kalan kalır.
Olanla ölene çare bulunmaz.
Olay çıkarmayla kahraman olamazsın.
Olayı duyunca kaskatı kesildi.
Olayı duyunca öyle üzüldü ki, hemen göğüs geçirdi.
Olayın gerçeğini bildiğimizi anlayınca olduğu yerde taş kesildi.
Oldu olacak, kırıldı nacak.
Olduğu yerde çenesi kilitlenip kaldı; önce ellerini ovuşturdu, sonra hüngür hüngür ağlamaya başladı.
Olduğu yerde tıknadı kaldı.
Olduğu yerde yığılıp kalıverdi.
Olduğu yerde uyuşup kalıverdi.
Olduğum yerde hoşaf oldum.
Olduğun yerde kütüleyip durma; ayaga kalk, haline bak.

Oldum olası huyundan vazgeçmedi bir türlü.
Olma kefil, olursun sefil.
Olma yetime vasi, olursun Tanrı'ya asi.
Olmayacak duaya âmin denmez.
Olmayacak şeyi olacak sanma.
Olmayacak şeyi olur sanma.
Olmayasın beş beldenin birinden: Divriği'den, Darende'den,
Arapkir'den, Gürün'den, illa illa Eğin'den.⁶⁴⁰
Olmayasın üç beldenin birinden, Darende'den, Gürün'den illa illa
Eğin'den.
Olmaz olası.
Olmaz olası.
Olmaz olmaz deme, olmaz olmaz.
Olmaz olsun, her şeyi berbat etti.
Olmuş armut gibi elimize düşüverdi.
Olmuş ile ölmüşe çare bulunmaz.
Olsa ile bulsayı ekmişler, yel ile yuf⁶⁴¹ bitmiş.
Olsa ile bulsayı evermişler hiç doğmuş.
Olsun ata kızı da olmasın fukara sözü.
Oltta balık tutmaz, balık oltayı tutar.
Oltada balık gibi...
Oluklu kamalara rast gelirsin inşallah.
Olup biten vahşetlere susuyorsan, senin insanlığından şüphe edilir.
Olup bitenler insanın kanını donduruyor.
Olup bitenlere içimden gülüyorum; ama güldüğümü bildiremiyorum.
Olup bitenlere seyirci kaldı, hiç sesini çıkarmadı.
Olup bitenleri duyunca tüylerim diken diken oldu.
Olup bitenleri Mısır'daki sağır sultan bile duydu.
Olur böyle vakalar, Türk polisi yakalar.
Olur da insan bu kadar mı sığ olur!
Olur olmaz her yerde konuşma, çeneni sıkı tut.
Olur olmaza derdini açma.
Olur olmaza kulak kabartma.
Olur şey değil bu yapılanlar.
Olursa aşımın suyu, olmazsa başımın suyu.
Olursa hamur suyu, olmazsa çamur suyu.
Oluruna bağla, işi uzatma.
Oluruna bırak hele, bakalım sonu ne olacak?
Omurgasız adam olduğunu çok sonra öğrenebildim.
Omuzları çökmüş zavallının.

⁶⁴⁰ Divriğililer: ? Darendeliler: Dilenci, kurancı; Arapkirliler: Kaba saba; Gürünlüler: Çerçi; Eğinliler: Aşırı uyanık, tüccar, kömürcü, kasap olur.

⁶⁴¹ Yuf: Kınama, üzüntü, nefret, kin.

Omuzlarımı basamak yaparak senin bir yere yükselmene izin veremem.
Omzu kalabalık.
Omzuna vurup durma, adamı çökerttin iyice.
Omzunda çiğindirik, boğazında boyunduruk.
Omzunda taşıdığın yüke acıma, kendine acı.
Omzunda taşımaya kimseye yaranamazsın.
Omzundan solumaya başladı; öte dünya yaklaşıyor.
On altı yaşında, akli başında.
On beş kabaktan kırk beş kabak kalmış.
On bölüm bağ diktim, yoksulluğumu silktim.
On kere ölç, bir kere biç.
On para etmez adamlarla oturup kalkıyorsun.
On para on aslanın ağzındadır, al alabilirsen.
On paralık ettin karşındakini; ama kendin de on paralık oldun.
On parmağında on kara, çal çalabildiğin kadar.
On parmağında on marifet.
On sekizinde şair değilsen kırkında şair olamazsın.
Ona buna akıl fikir vere vere bende akıl fikir kalmadı.
Ona buna çalım satma, havanı indirirler.
Ona buna çullanıp tebelleş oluyor.
Ona buna dil uzatıp durma, dilini kısa tut.
Ona buna fitil verme, kendine akıl ver.
Ona buna kırıtaacağına evinin işiyle uğraş.
Ona buna kubarmayınan herkesi korkuttuğunu sanma.
Ona buna laf yetiştireceğine arkandaki çakıldağı temizle.
Ona çok yakınlık duymaya başladım birdenbire.
Ona dokunma, bugün canı çok sıkkın.
Ona göre Şam yolu dümdüz.
Ona vereceğin zarar domuzdan bir kıl çekmek kadar etkilemez.
Onca sitemini çekip bağrıma bastım.
Onculayın içeceği heşledin gitti.
Onda öyle bir ruh hali var ki, her şeye alınıyor.
Ondan bir şey olmaz.
Ondan çoktan soğudum, yüzüne bakasım gelmiyor.
Onlar ermiş muradına, biz çıkalım kerevetine.⁶⁴²
Onlardan gördüğümüz yakınlığı unutamıyorum.
Onların ikisini bir kazana koysan da kaynatamazsın.
Onmadık gidinin vardır bir derdi.
Onmadık hacıyı deve üstünde bile yılan sokar.
Onmadık kişinin vardır bir işi.
Onmadık yılın yağmuru harman vakti yağar.

⁶⁴² Kerevet: Tahta seki.

Onmayan kulun bir derdi vardır.
Onmayasica.
Onmayasın!
Onmayasın, iyi gün görmeyesin.
Onu arkada bıraktım, kendi hızıma baktım.
Onu bunu bırak, sen kendine bak.
Onu bunu fitillemeye çalışma, aklını başına topla.
Onu çevresinden bir sıyrabilsem, uyuşturucudan da sıyracağım.
Onu her zaman kendime yakın gördüm.
Onulmaz dertlere düşüp de beni arayasın.
Onun adam olması için kırk fırın ekmek yemesi gerek.
Onun aklına gitti, bunun aklına gitti; sonunda ölüme pisi pisine gitti.
Onun akıyla şaştım, dağları aştım.
Onun aksesuarı bozulmuş.
Onun bana çok emeği geçti.
Onun bana karşı bir saplantısı var nedense.
Onun bavulu hazır; ne zaman, nere nasıl gideceği belli olmaz.
Onun bir fonksiyonu kalmadı artık.
Onun da kuyruğu tava sapına döner ya.
Onun da kuyruğundan yular olmaz.
Onun dağına hiç kar yağmaz.
Onun esamisi buralarda okunmaz.⁶⁴³
Onun faydasından çok zararı vardır.
Onun hiçbir zaman iki yakası bir araya gelmez; çünkü soluğu doğruya değil.
Onun kokusu sonra çıkar.
Onun ne yapacağını çoktan fark ettim; ama elimden bir şey gelmedi.
Onun o işte mutlaka bir eli var.
Onun ölüsünü toprak bile kabul etmez.
Onun soluğu doğruya değil.
Onun somurtkanlığı dillere destan.
Onun söyledikleri birdenbire yüreğime oturdu.
Onun topu yosun tutmaz.
Onun tuzu kuru, sen onunla konuşamazsın.
Onun yuları karısının elinde, kurtulması zor.
Onur yarılacak, kırılacak odun değildir.
Onurlu insan tükürdüğünü yalamaz.
Onurunu kaybettiğin zaman ağırlığını kaybedersin.
Onurunu korumasını biliyorsan, peşindeki dostlar ordusunu korumasını da bilirsin.
Orada burada ütezlenip duruyor.

⁶⁴³ Onu buralarda kimse tanımaz, kimse ona değer vermez.

Oralarda ne heyikleyip duruyorsun?
Orasını burasını yola yola kuşa benzettin.
Ordan burdan çöplenerек geçimini sağlıyor.
Ordan burdan aşırarak ne yazar, ne şair, ne de bilim adamı olunur.
Ordan burdan atıldı, satıldı; sonunda kaşları çatıldı.
Ordan geçip de akça öğnükli Kamer Garı'nın ekmani⁶⁴⁴ yememek olur mu?
Ordubozandan,⁶⁴⁵ oyunbozandan kurtulmaya bak.
Orman "beni kesen baltanın sapı benden çıktı" demiş.
Orman ayısı.
Orman çamı, kedi damı, işçi zammı sever.
Orman kibarı, hangi dağda yetiştin sen.
Ormana sormuşlar, "Bu balta sana düşman, neden onu içinden kovmuyorsun?" "Nasil kovayım" demiş, "Onun sapı benden."
Ormanlılar dağları aşar, evlerini tilkiler deşer.
Ormanın ayısından ne beklersin ki?
Ormanın ortasında ayıyla dalaşma.
Orta tallanın tohumu gibi kendini bulunmaz sanıyo.
Ortada ciddi bir konu vardı, şakaya boğup kimseyi konuşturmadın.
Ortada fol yok yumurta yok, yapacak bir şey de yok.
Ortada hol yok yumurta yokken, kendi kendinize gelin güveyi oluyorsunuz.
Ortada ne obamız kaldı; ne dedemiz, babamız.
Ortada sipsivri kalıverdi.
Ortada tam bir bayram havası var.
Ortadan kayboldu gitti, uzun yıllardır kimse nerede olduğunu bilmiyor.
Ortak çok olunca zarar az olur.
Ortak eti köpek bile yemez.
Ortak kaynayan kazanın aşı tatlı olur.
Ortak mal ortada kalır.
Ortak ortağa madik attı.
Ortak yanı olanlar bir araya gelirler, o çemberden çıkamazlar.
Ortaklığın ortasını bulmak zordur.
Ortaklık iyi olsaydı iki kişi bir avrat alırdı.
Ortalarda kalasın da sığınacak yer arayasın.
Ortalığa fişek atma, bir derdin varsa açık söyle.
Ortalığa kötü kokular yayılmaya başladı.
Ortalığa para saçmayan her işin kolay biteceğini sanma.
Ortalığı birbirine katma.
Ortalığı birbirine katmaktan zevk mi alıyorsun?

⁶⁴⁴ Ekmani: Ekmeğini.

⁶⁴⁵ Ordubozan: Bacaklardaki toplardamarlarda oluşan hastalık; varis.

Ortalığı boş buldu, istediği gibi at koşturuyor.
Ortalığı duman etti, çekip gitti.
Ortalığı gürültü patırtı sardı.
Ortalığı kırdı geçirdi.
Ortalığı tarumar edip çekip gitti.
Ortalığı velveleye verdi, her şeyi lafa boğdu.
Ortalığı velveleye verip, kendini kenara çekme.
Ortalığı yatıştırmak üstümüze düştü.
Ortalığın tansiyonu yükseldi gene.
Ortalık ağarınca suratının karası göründü.
Ortalık ana baba günü.
Ortalık biraz durulsun, sonra yeniden düşünürüz.
Ortalık bulgur gibi kaynıyor.
Ortalık cehennem gibi yanıp tutuşuyor.
Ortalık ışımaya başlayınca işe koyuldum.
Ortalık karardı, haydi herkes kendi yerine.
Ortalık karıştı, biz bir kenara çekilelim.
Ortalık sisli, başını saklayacak bir yer ara.
Ortalık tarlanın gındırı⁶⁴⁶ buydayı mısın?
Ortalık yangın yerine döndü.
Ortalıkta bir korku dolaşiyor, kimse yarın ne olacağını tahmin edemiyor.
Ortalıkta edep erkân, saygı sevgi kalmadı.
Ortalıkta fazla dolaşma.
Ortalıkta, göz önünde fazla dolaşıp durma.
Ortalıkta kan gövdeyi götürüyor.
Ortaya aldığın adama bir de kaçıp kurtulma payı ver.
Ortaya attığın sözün arkasından gelmelisin.
Ortaya çıkardığın kirli çamaşırların üstesinden gelmelisin.
Ortaya düşen bir daha yönünü şaşırır.
Ortaya konan yemek yenmek içindir.
Oruç tutan öz için sürme çeken göz için.
Oruç tutmuyor; ama bayramı herkesten keyifli yapıyor.
Oruç tuttuğuyla bayram etmiyor ki...
Oruç, namaz, niyaz; çok şükür bizim eve uğramaz.
Osmancık Taburu'nun⁶⁴⁷ adını duymadıysan seninle ne konuşabilirim ki?
Osmancık'ın kelinden, İskilip'in köründen, Çorum'un topalından korkacaksın.
Osmancık'ın, Kargı'nın sivrisineğini çekeceğime, Çorum'da sırtımda taş tuğla çekerim.

⁶⁴⁶ Gındırı (kındırı): Yeğlenen bir buğday çeşidi. Sert bir buğdaydır.

⁶⁴⁷ Osmancık Taburu: Irak-Suriye cephesinde ve Kurtuluş Savaşı'nda önemli yararlıklar gösteren bir taburdur. Bu konu için bak. Cevdet Saraçer, Osmancık kitabı.

Osmanlı fisiltıyı sevmez.
Osmanlı kadın.⁶⁴⁸
Osmanlı paşası gibi sorutup (sırıtip) durma.
Osmanlıda çok ocaklar vardı. Ama o sıkıştıkça hep Hacı Bektaş
Ocağı'ndan aman dilemiş, umduğunu bulamayınca da oraya düşman
olmuştur.
Osmanlının arabası dağda tavşan arar.
Osmanlının işine akıl ermez.
Osmanlının kırbacını tadan bilir.
Osmanlının ortağı mısın kadı efendi sen?
Osmanlının sağı solu olmaz.
Oş demezsen kiş demem.
Oşt demeyince it kuyruk sallamaz.
Ot gibi.
Ot içinden tutuşur.
Ot kökünün üstünde biter.
Ot sarpta, mal berkte olur.⁶⁴⁹
Ot yoldurdular bana.
Otluğun kötü ise biç ayrıl, komşun kötü ise göç ayrıl.
Otlanmaya mı çıktın gene ortaya?
Otogarlar simsarlardan temizlenmedikçe hiçbir yolcu rahat edemez.
Otu çek köküne bak.
Otun, yemin, suyun varsa, malını davarını baharda genç görürsün.
Zahiren yoksa bahardan önce sen de ölürsün.
Otur oturduğun yerde, kendi hududunu bil.
Otur, ye iç; ama giderken ümit bırakma.
Otura otura iyice mantarlaştık.
Otura otura küflendin iyice.
Otura otura oturduğumuz yerde kurtlandık.
Oturaklı adamın hali başka.
Oturun aslandan gezen tilki yeğdir.
Oturduğu ahır sekisi, çağırdığı İstanbul türküsü.
Oturduğu yerde mayıştı⁶⁵⁰ kaldı.
Oturduğu yerde zelve vurmak.
Oturduğun yere yapışıp kalma, kalkmasını da öğren.
Oturmak yasak, galkmak yasak; çörüdeyim mi Allah'ım?
Oturmasını bilmeyen kalkmasını da bilmez.
Oturup hele şöyle bir soluklanalım.
Oturup karşılıklı bir meşveret etmekte yarar vardır.

⁶⁴⁸ Görmüş geçirmiş, deneyimli, akli başında.

⁶⁴⁹ Berk: Katı, sert, sağlam.

⁶⁵⁰ Mayışmak: Sere serpe oturmak, yarı uyuşuk durumda olmak.

Otuz iki dişin Allah'a emanet.
Otuz iki dişten çıkan otuz iki mahalleye yayılır.
Otuz iki dişten çıkan, otuz iki orduya yayılır.
Ovada dua yapıyoruz, yağmur dağlara yağıyor.
Ovalı mısın, dağlı mısın; sen bana onu söyle?
Ovaya ektiğini dağda biçemezsin.
Oy dilim dilim, nedir senden çektiğim zulüm?
Oylum oylum oyulasın.
Oynamaktaki maksat utmaktır.
Oynamanın eğlenmenin günü geçti.
Oynamasını bilmeyen kız yerim dar dermiş, yerini genişletmişler ye-
nim dar demiş.
Oynamayı bilmeyen gelin yerim dar dermiş.
Oynaş bana bugün lazımdı, yarın kocam gelir.
Oyun birdir, ikidir.
Oyun bitti, düdük öttü.
Oyun oynadılar; ama oyun tutmadı.
Oyun oynayacağım diye çulunu yırtıyor.
Oyuna geldik, çukura düştük.
Oyuna getirmeseydik o bizi tuzağa düşürecekti.
Oyunbozanınan oyuna oturma.
Oyunbozanlık etme.
Oyunu başlatın da dedikodu bitsin.
Ozan taslağı, daha şiirin ş'sinden anlamıyor.
Ozanlar atıştı, bülbüller ötüştü.

Ö

Öbek öbek geliyorlar.
Öcünü mahşere koma.
Öç almayı kafandan sil at.
Ödedim bedelini mal benim oldu.
Ödeğinen⁶⁵¹ çıkma yola, başına gelir türlü bela.
Ödenmiş borcuna, yenmiş dayağına kefilim.
Ödeş gödeş olduk, işi bitirdik.
Ödleğın biri.
Ödleğın teki.
Ödleğ.
Ödsüz.
Ödü patladı.
Ödüm koptu.
Ödün kopsun.
Ödün patlasın.
Ödünç güle güle gider, ağlaya ağlaya gelir.
Ödünç yiyen kesesinden yer.
Öfke baldan tatlıdır.
Öfke gelir gider, kelle gider gelmez.
Öfkeli bir şekilde gelip bana fırça atıp gitti.
Öfkeni yenemezsen kendini yenersin.
Öfkesi kabaran insanı sakinleştirirebilirsin; ama öfkesi kabaran boğayı sakinleştiremezsin.
Öfkesinden saçları ter içinde kalmış.
Öfkesiyle ortalığı toza dumana kattı.
Öfkeyle kalkan zararlar oturur.
Öğleden sonra tırnak kesilmez.
Öğren de öğrendiğini duvarın deliğine sok, bir gün gelir lazım olur.
Öğrenmeye susamış, harıl harıl kitap okuyor.
Öğdünü iyi alan evlat atalarının yüzünü kara çıkarmaz.
Öğünde öleyim.
Öğünü geçenin ömrü geçer.
Öğününü (yemek vakti) kaybeden, ömrünü kaybeder.
Öğürsemış inek gibi başıboş dolaşıyor.
Öğüt almayana öğüt verilmez.

⁶⁵¹ Ödek: Korkak.

Öhhö Eşref'in öküzü.
Ökcül⁶⁵² sen gel de, sonra ben geleyim.
Öküzüme eş bulamadım, kazanıma aş bulamadım.
Öksürmeden önce Eşref'i⁶⁵³ düşün.
Öksürmeyen can çıkmaz.
Öksürüğünen ötürüğü birbirine karıştırma.
Öksürüklü tıksırıklı hırıldağın teki.
Öksüz kuzu toklu olmaz.
Öksüz oğlan boyundurukta öküzün yanındaki eşidir.
Öksüz oğlan göbeğini kendi keser.
Öksüz oğlan hırsızlığa gitmiş de ay ilk akşamdan doğmuş.
Öksüz oynaş sevmeye gitmiş, ay ilk akşamdan doğmuş.
Öksüz sevindirmekten güzel ne olabilir ki?
Öksüz yamalığı gibi.
Öksüze herkesin gücü yeter.
Öksüze tokat vuran çok olur.
Öksüzler anası, kim bilir kaç acın karnını doyardu.
Öksüzler babası, kaç kişiyi yurt yuva, ev ocak sahibi yaptı.
Öksüzlüğümü yüzüme vurma, öksüzlüğümde bana ne yardım yaptığını anlat.
Öksüzlüğün acısını çeken bilir.
Öksüzü giyindirmek sevaptır.
Öksüzün halini öksüzlüğü çeken bilir.
Öksüzün karnına vurmuşlar, "vay arkam" demiş.
Öksüzün ödü açlıktan kopar.
Öksüzün şeytanı çok olur.
Öküz alırsan boyunduruk doldurursun, karı alırsan evini doldurursun.
Öküz altında buzağı arama.
Öküz arabası bile senden hızlı gidiyor.
Öküz beyinli!
Öküz enendiğı, yiğit evlendiğı yıl.
Öküz gafalı!
Öküz gibi adam.
Öküz gibi bakmaktan başka bir işe yaramıyorsun.
Öküz gibi yan yan bakıyor.
Öküz olacak buzağı dananın yanında yatar.
Öküz olacak dana öküzün yanına gelir.
Öküz olacak dana varır öküzün yanına yatar.
Öküz öldü ortaklık bozuldu.
Öküz öldü, kağı durdu.

⁶⁵² Ökcül: Önce.

⁶⁵³ Eşref Emmi Tolamehmet köyündendi. Kim öksürse, hangi kadın pınara gelip giderken helkelerinden bir ses çıkarsa ya da bunlara benzer bir hareket olsa Eşref Emmi, hiddetinden kızır köpürür, çoğu kez o kişiye karşı saldırıya geçerdi. C.Y.

Öküz ölür gönü kalır, yiğit ölür ünü kalır.
Öküze boynuzu yük olmaz.
Öküze eş bulmak, azaba aş bulmak kolay değildir.
Öküze sormuşlar, “ne zaman doğuracaksın?” diye. İnek ne zaman tosun olursa o zaman, demiş.
Öküze, “İnekle aranız nasıl?” diye sormuşlar; “Bunu ben tosunken sormadınız ya, neden şimdi soruyorsunuz?” demiş.
Öküze “voha” demekle tarla sürülüp bitmez.⁶⁵⁴
Öküzü boynuzundan insanı sözünden tanırlar.
Öküzü olanın bir gün gönü de olur.
Öküzü sel aldı, harmanı yel aldı.
Öküzüm yiğit olsun da çifte gitmezse gitmesin.
Öküzümle yer içerim, ahırda yatar kalkarım, kime ne?
Öküzümün alnı sakar, kendi adını ele takar.
Öküzümün alnı sakar, lakabını bana takar.
Öküzün altında buzağı arama, buzağı ineğin altındadır.
Öküzün ardından çıkana bakma, temekten⁶⁵⁵ dışarı çıkana bak.
Öküzün bıçağa baktığı gibi bakma.
Öküzün biri.
Öküzün büyüğünü damda unutuyor.
Öküzün büyük (kalıplı) olsun da kağnyı çekmezse gene çekmesin.
Öküzün büyük olsun da çift süremezse gene sürmesin.
Öküzün en sevmediği boyunduruktur.
Öküzün gamsız kasabın bıçağını yalarmış.
Öküzün kötürümse, omuz vermeyinen kağnyı yokuşu çıkamaz.
Öküzün kötüsü suyu lüleden içermiş.
Öküzün ölsün.
Öküzün teki.
Öküzün trene baktığı gibi bakıyor.
Öküzün yiğitliği yüklü kağnyda belli olur.
Öküzün yorulursa döneğini kısalt, kömüşün yorulursa döneğini uzat.
Öküzüne eş arama, önce kendine eş ara.
Ölçüp biçtik, biz bu işten vazgeçtik.
Ölçüsüz konuşma, haddini aşma.
Ölçüyü kaçıırırsan nerede nasıl adım attığımı bilemezsin.
Ölçüyü, izanı, teraziyi hep elinde tut.
Öldü eşek kaldı semer, evvel gerek idi tımar.
Öldüğünde zavallı gelinin üzeri yüklüymüş.
Öldüğünden kimsenin haberi olmasın da ölün koksun.
Öldüm pahasına satacağıma vurur öldürürüm ondan iyi.
Öldür de yiğidin hakkını yeme.

⁶⁵⁴ Öküzün durup dinlenmesi için de Çorum yöresinde “dovah” denilir.

⁶⁵⁵ Temek: Ahırın gübresinin dışarı atıldığı küçük bir pencere.

Öldürdüğün feriklerin ahı öldürür seni.
Öldüren barut değil, barutun fırlattığı kurşundur.
Öldürerek öç alınmaz.
Öldüresiye dövdüler adamı.
Öldürmekle düşman tükenmez.
Öldürmesin Allah, sana daha çok çektirsin.
Öldürücü sıcakların hakkından ancak Karadeniz'in poyrazı geliyor.
Öldüyse Allah rahmet eylesin, sağ ise kulağı çınlasın.
Öldüyse öldü, ne var bunda; memleketten bir it eksik oluversin.
Öleceğim diyen ölmez, ölmem diyen ölür.
Ölen babama mı yanayım, çile çeken anama mı?
Ölen herkesle ölünmez, kalan herkesle namaz kılınmaz.
Ölen öküzün derisi bile bir danaya bedeldir.
Ölen ölür, kalan kalır, arayan belasını bulur.
Ölen ölür, kalan sağlar bizimdir.
Ölene rahmet, kalana sağlık.
Ölenin gayreti güdülmez.
Ölenin peşinden ölünmez.
Öleninen ölünmez, güleninen gülünmez.
Ölenle ölünmez.
Ölenlere kömür, bizlere ömür.
Ölenlerin ruhu için mezarlarını ziyaret etmeyi unutma.
Öllüğün körü.
Ölme eşeğim ölme, bahar gelecek yeşil otlar yiyeceksin.
Ölme eşeğim ölme, yaz gelince sana yonca vereceğim.
Ölme, yitme, sürün!
Ölmeden önce sürüm sürüm süründü.
Ölmek kurtuluştur. Bir de ölmeden çekmek var.
Ölmeyecek kadar yiyip içebiliyorum ancak.
Ölmeyesice.
Ölmeyesin de sürünesin.
Ölmeyip sürüm sürüm sürünesin, ele âleme örnek olasın.
Ölmez olasın.
Ölmüş bitin gapçığı.
Ölmüş eşeğin eti de derisi de kokar.
Ölmüş eşek arıyor nal mih sökmeye.
Ölmüş eşek arıyorlar derisini yüzmeye.
Ölmüş eşek gibi ortada zıbarıp kaldı.
Ölmüş eşek kurttan korkar mı?
Ölmüş eşek kurttan korkmaz.
Ölmüş eşek mi arıyorsun nal mih sökmeye?
Ölmüş eşek nallı olur, ölü götü ballı olur.

Ölmüş ite taş atılmaz.
Ölmüş kargalar gözünü oysun.
Ölmüş koyun kurttan korkmaz.
Ölmüş tavuğun eti yenmez.
Ölmüşsün de ağlayanın yok.
Ölmüşün ecelden korkusu yoktur.
Ölmüşüz de ağlayanımız yok.
Ölsem de gam yemem artık.
Ölsem ki demeyle ölmüyör.
Ölsen de yüzünden kurtulsam keşke.
Ölü çıkan evdeki bütün sular dökülür, yeniden doldurulur.
Ölü çıkmış ev gibi sessiz sedasız.
Ölü gözünden yaş, imam evinden aş çıkmaz.
Ölü gününde, tavuk pininde.
Ölü ölülüğünü bilmez, deli deliliğini bilmez.
Ölü toprağı mı serpildi üstüne?
Ölüden hesap sorulmaz.
Ölüden kefen soymakla zengin olunmaz.
Ölüden sual sorulmaz.
Ölüden şeytan da keser dilini.
Ölük kalım meselesi, başka çaremiz yok.
Ölüler de zanneder ki, diriler her gün helva yiyor.
Ölülerinizin canına değsin.
Ölüm Allah'ın emridir, kimseye bahane bulunmaz.
Ölüm bir kurtuluştur.
Ölüm dirim bizim içindir.
Ölüm döşeğinde bile "Bu halime çok şükür" diyor.
Ölüm döşeğinde kimseye hesap sorulmaz.
Ölüm gazabından, kimse kurtulamaz azabından⁶⁵⁶, ne kadar yiğit olsan da kapar elbet kazağından.
Ölüm gelmedik ev olmaz da, gelin gelmedik, çocuk doğmadık ev olur.
Ölüm Hak vergisi, Hak'tan gelir.
Ölüm hak, miras helal.
Ölüm hepimiz için.
Ölüm ile oç alınmaz.
Ölüm kalım bizim için.
Ölüm ödünç alınıp verilmez.
Ölüm paklayasınca.
Ölüm sessizliğiyle ağıtlar birbirine karıştı.
Ölüm var, dirim var; kim bilebilir ki yaşanacak kaç günüm var?
Ölüm yüz aklığıdır.

⁶⁵⁶ Azap: Ahrette verileceğine inanılan ceza.

Ölüm, ecelin geldiği zamanda olur.
Ölümcül durumda; elden gelen, yapılabilecek hiçbir şey yok.
Ölümden gayri her şeyin bir çaresi bulunur.
Ölüme çare bulunmaz.
Ölümlü nikâh zamanını bekler.
Ölümlerden ölüm beğen.
Ölümlü dünyada kimse ölümü durduramamış.
Ölümsüzlük Tanrı'ya vergidir.
Ölümü gelen it çobanın deyneğine sürünür.
Ölümü gören hastalığa razı olur.
Ölümü öpesin.
Ölümün atı yüğrük olur.
Ölümün de bir zamanı var.
Ölümün nereden, ne zaman, nasıl geleceği bilinmez.
Ölümüne susadın herhalde.
Ölümüne susamış, ne yaptığının farkında değil.
Ölümüz ölümüze hasret, dirimiz dirimize hasret; kahrolsun gurbet.
Ölün duvar diplerinde kalsın.
Ölün gelsin.
Ölün meydanlarda kalsın.
Ölün mezar bulamasın.
Ölünceye kadar geçineceğini (eşini) yoruluncaya kadar arayacaksınız.
Ölünü yılanlar çıyanlar didik didik etsinler.
Ölünün ardından feryat figan edilmez de ne zaman edilir?
Ölünün ardından konuşulmaz.
Ölünün evi bir gün, delinin evi her gün ağlar.
Ölünün körü!
Ölünün üzerine pazarlık yapılmaz.
Ölünün yüzü soğuk olur.
Ölünüze bir damla su bulunmasın.
Ölüp ölüp diriliyor zavallı.
Ölürse mezar, durursa gezer.
Ölürse yer beğensin, kalırsa el beğensin.
Ölüsü gandilli!
Ölüsü olan ağlamasın, delisi olan ağlasın.
Ölüsü olan bir gün ağlar, delisi olan her gün ağlar.
Ölüsü ortada kalıp da gömülemeyen kaç kişi var ki?
Ölüye ağlamazsın, diriye gülmezsın.
Ölüye bir gün ağlanır, deliye her gün ağlanır.
Ölüye gelen, kendi ölümünü düşünüp ağlarmış.
Ölüye rahmet gelsin de kimden gelirse gelsin.

Ölüyü güldürecek kadar mukallit bir adam.
Ölüyü gününde tavuğu pininde kaldır.
Ölüyü hayır ile anmalı.
Ömer Ağa'nın kapısında öküz var da bizim kapıda niye yok?
Ömrü lakırdıyla geldi geçti.
Ömrübillah iflah olmayacaksın.
Ömrübillah iki yakan bir araya gelmeyecek.
Ömrüm boyunca bir dirlik düzenlik görmedim ki.
Ömrüm boyunca bir gün şen şakrak olamadım.
Ömrüm geldi geçti, bir baltaya sap olamadım.
Ömrüm heder olup gitti.
Ömrüm hep yadellerde geçti.
Ömrümde bu kadar zarif bir bayan görmedim.
Ömrümüz hayhuyunan geçti.
Ömrümüze kırağı düştü çoktan.
Ömrümüzü yakamıza dikmedik ya, elbet bir gün ölüp gideceğiz.
Ömrümüzün hazanı geldi.
Ömrün ah vah çekmekle geçer inşallah.
Ömrün besleklikle geçti.
Ömrün boyunca ah vah demeyesin.
Ömrün çok olsun.
Ömrün geldi geçti, gammazlığı elden bırakmıyorsun.
Ömrün kısalsın da başka gün görmeyesin.
Ömrün kıyamet gününe kadar sürsün.
Ömrün tez günde tükene.
Ömrün uzun olsun.
Ömrün uzun olsun, düğünün güzün olsun; Allah iki de çocuk versin
bir oğlun, bir kızın olsun.
Ömrün uzun olsun, düğünün güzün olsun; düğününde galbırınan su
daşıyım.
Ömründe gün görmeyen bahtsızın biriyim.
Ömründe hiçbir zaman gülmedi ki!
Ömrüne, kesene bereket!
Ömür adam bu bizim komşu.
Ömür adamsın vesselam!
Ömür biter, yol bitmez.
Ömür çürütmeyle yorulur, at koşturmayla.
Ömür çürütüyorum; ama gene de zaman geçmiyor.
Ömür dediğin kapıda bekçidir.
Ömür dediğin ne ki, hemen gelip geçiyor.
Ömür nerde, kömür nerde, kardeşin Demir nerde?

Ömür törpüm hep kendi yanbaşımda oldu.
Ömürden mi pay istiyorsun, hoşurdan⁶⁵⁷ mı pay istiyorsun?
Ön planda görünüp herkese hedef olma.
Önce başımın üstünde yeri vardı, şimdi ayağımın altında.
Önce beti benzi uçtu, sonra kendinden geçti.
Önce beynini, ruhunu yıka; bedenini sona kalsın.
Önce borca battım, sonra hepsinin üstüne yattım.
Önce bu takıntı işlerini bitir hele.
Önce can, sonra canan.
Önce Doğu'nun insancılığını öğren, sonra uygar geçinen batının iki-
yüzlülüğünü (C.Y.).
Önce doğu'ya bak. Orası güneşen doğduğu, bereketin başladığı yerdir.
Sonra batıya bak. Orası güneşin battığı, bereketin bittiği, karanlığın
başladığı yerdir (C.Y.).
Önce düşün sonra söyle.
Önce eşinle, ailedekilerle, çevrenle ve işinle barışık ol.
Önce iğneyi kendine batır, sonra çuvaldızı ele.
Önce istiflediklerini ortaya çıkar.
Önce kendini ara bul.
Önce kendini tart, sonra başkasını.
Önce kendinle barış, sonra başkalarıyla.
Önce sap çıktı, küp çıktı, ip çıktı, kap çıktı, cep çıktı, tüp çıktı, köp
çıkta; sonunda ortaya koca bir çöp çıktı.
Önceden gerekti tımar, öldü eşek kaldı semer.
Önde gideni Şam'da görmüşler.
Önde taş gibi yuvarlanıyor, aldığı sözü ona buna götürüyor.
Öndeki kağının devrilmesi arkadakine ders olmalıdır.
Önder olmadan önce önüne arkana iyi bak.
Öndüç verilen eşeğin beli yağır gelir.
Önemli olan Asiye'yi değil, Asiyeleri kurtarmaktır.
Önemli olan boyun boya benzemesi değil, huyun huya benzemesi.
Önemli olan çevrene ateş saçmak değil, ışık saçmaktır.
Önemli olan kazığı çakmak değil, çaktığın kazığı sökebilmehtir.
Önemli olan kimsenin bilmediğini bilmektir.
Önemli olan senin anlattıkların değil, anlattıklarımı dinleyenlerin anla-
yıp anlamadığıdır.
Önemli olan yalnız kendi yükünü değil, aile yükünü taşımaktır.
Önümüz gavurga gavuruyo, arkamız harman savuruyo.
Önünden kaçanı kovalama.
Önüne arkana bakmadan her işe koşma.
Önüne düşenin peşini bırakma.

⁶⁵⁷ Hoşur: Kaba saba yapılmış bir çeşit av tüfeği.

Önüne gelene çelme atma.
Önüne gelene dert anlatılmaz.
Önüne gelene efelenip duruyorsun.
Önüne geleni haşlıyorsun, bu davranış hiç de doğru değil.
Önüne geleni kargış etme.⁶⁵⁸
Önüne geleni tersleyip durma.
Önüne gelenle düşüp kalkıyor.
Önüne öğün, aş koyan olmasın.
Önünü arkanı her zaman gözetle.
Önünün, arkanın kıymetini bil.
Önünüzden sonunuz gür gelsin.
Öp babanın elini.
Öp başına koy.
Öpen dudakların kuruyup çatlasın.
Öperken ısıracağına da düşün.
Öpülecek el ısırılmaz.
Öpüp de başına koy.
Ördek darıyı, çiçek arıyı, erkek karıyı sever.
Ördek gibi ötüp durma.
Ördek kaza bakarak çatlamış.
Ördek muhabbetiyle, günümüz vakvakla geçti.
Örenlerin içinde geberesice.
Örnek alacağın insan nerede olursa olsun ara, bul.
Örs gibi oturup körük gibi soluyor.
Örselendikçe aklım daha çok başıma geldi.
Örtmediğin ekmeğin üstünü açma.
Örüğünü çözmek.
Örüğünü kısa bağla.
Örölmüş saçları kökünden sökülesice.
Örümceğin ağına takılırsan bir daha kurtulamazsın.
Örümceğin ipi kendini taşımak içindir.
Örümcek ağından kurtuluş yoktur.
Örümcek kafalının biri.
Örümcekli kafa nere, sürülecek sefa nere?
Ösüz⁶⁵⁹ kızın başına gör neler gelir?
Öşürümüz de elimizden gitti, öküzümüz de.
Öt ötebildiğin kadar, sesini kime duyurabilirsin ki?
Öteberi yiyip karnımı doyurdum.
Öten dillerine kurban olayım.
Öteyüz'den⁶⁶⁰ üzüm geliyor oluk oluk, Çorum'un kızları evde kalık.

⁶⁵⁸ Kargış etmek: Lanetlemek.

⁶⁵⁹ Ösüz: Öksüz.

⁶⁶⁰ Öteyüz: Köseadağı'nın Kızılırmak'tan yana olan bölümü.

Öteden beriden konuştuk, zaman geçip gitti.
Ötemde berimde ne varsa alıp götürdüler.
Öten dillerin sussun.
Ötesini boş ver, sen mangırdan⁶⁶¹ haber ver hele.
Ötmeyen boruya nefes harcama.
Ötmeyen horozu kesip yerler.
Ötüre ötüre canı çıkasınca.
Ötürüğü düşünme, ötürteni düşün.
Ötürüğünen öksürük adamı öldürür.
Öve öve bitiremediğiniz adam fos çıktı.
Övecin⁶⁶² eti başka, kartın eti başka.
Övendiren uzun olursa dayağı sen kazanırsın.
Övünme çördük, seni de gördük.
Övünmek gibi olmasın ama az çok yemek yapmayı bilirim.
Öyle bakma gözlerime, beni çıldırtacaksın.
Öyle başına buyruk ki, hiç kimseyi takmıyor.
Öyle bet sözlü ki, lafı insanın kafasına balyoz gibi iniyor.
Öyle bir bağ belledik ki, bağcı farkına varmadan zevahiri kurtardık.
Öyle bir bak ki gözlerime, beni benden al götür.
Öyle bir belaya çattım ki, kurtulamıyorum.
Öyle bir biçim verdiler ki...
Öyle bir biçime sokarım ki seni.
Öyle bir cambaz ki, gözünü senden çekip alıyor.
Öyle bir çalım attı ki, topu rakibinden kapıp bir de gol attı.
Öyle bir çarptı ki beni, cin çarptı sandım.
Öyle bir çileye girdim ki, buna dervişler bile dayanamaz.
Öyle bir duman vardı ki, göz gözü görmüyordu.
Öyle bir düştü ki, paramparça oldu.
Öyle bir eş seç ki, birbirinizi sırtlayınca taşıyabilesiniz.
Öyle bir ezdiler ki beni, daha kendimi toparlayacağım kalmadı.
Öyle bir fırtına başladı ki, dışarıda göz gözü görmüyor.
Öyle bir göz süzdü ki, içimden ılık ılık bir şeyler akıp gitti.
Öyle bir göz var ki sende, baktığın yerde ot bitmiyor.
Öyle bir gürbüz ki, yüzünden kan damlıyor.
Öyle bir güzel ki, baktıkça bakacağım geliyor.
Öyle bir hava var ki, göz gözü görmüyor.
Öyle bir kaba sesi var ki, piştov⁶⁶³ sesini bastırıyor.
Öyle bir kandilli küfür batı ki adama.
Öyle bir kantarlı küfür yaptı ki, hepimiz şaşakaldık.

⁶⁶¹ Mangır: Akçenin dörtte bir değerinde bakır para.

⁶⁶² Öveç: iki yıllık erkek koyun.

⁶⁶³ Piştov: Bir tabanca çeşidi.

Öyle bir kar bastırdı ki, elimiz kolumuz bağlı kaldık.
Öyle bir katmerli gülüşü var ki!
Öyle bir kızdım ki, cinler tepeme yürüdü.
Öyle bir kızmış ki, bedduanın bini bir para.
Öyle bir konuşuyor ki, insanı ağzının içine bakıtıyor.
Öyle bir kötek yedi ki, ömrü boyunca aklından çıkmaz.
Öyle bir manzara ki, yürekler acısı.
Öyle bir maytaba aldılar ki, adam neye uğradığını şaşırdı.
Öyle bir müsrif ki, eline geçeni çöpe atıyor.
Öyle bir nişancı ki, elinden av kurtulmuyor.
Öyle bir ova ki, ucu bucağı yok.
Öyle bir oyun yaptı ki, atasına, anasına rahmet okuttu.
Öyle bir öfkeleni adam, evin altını üstüne çevirdi.
Öyle bir para canlısı ki, avucuyla sıktığını alttan yalıyor.
Öyle bir pençeleştiler ki, deme gitsin.
Öyle bir söz söyle ki, herkesi büyüle.
Öyle bir şaklaban ki, insanları gülmekten kırıp geçirdi.
Öyle bir terledim ki, bütün vücudum su oldu.
Öyle bir tutuldu ki, akli başından gitti.
Öyle bir yağmura yakalandık ki, sırılsıklam olduk.
Öyle bir yuvarlanıp düştük ki, artık kalkacak halimiz yok.
Öyle bir zaman buldu ki, lafı tam yerine oturttu.
Öyle bir zayıflamış ki, bir deri bir kemik kalmış.
Öyle cimri ki, yaralı parmağa bile işemez.
Öyle çok meyve var ki bu yıl, ağaçların dalları kırılıyor.
Öyle davranışlarda, konuşmalarda bulunuyor ki, insanı uyuz ediyor.
Öyle etlenmiş ki, kesmekle etini bitiremezsin.
Öyle hafif meşrep bir kadın ki, erkek görür görmez gevşiyor.
Öyle hızlı ve çok atıştırdı ki, midesi patlayacak hale geldi.
Öyle hüzünlü bir bakışı var ki, insanın içi parçalanıyor.
Öyle içmiş ki, çoktan körkandil olmuş.
Öyle ilginç şeyler anlatıp yüreğimi hoplatma.
Öyle köy mü olur, şeytanlar deyneğe dayanarak zor duruyor.
Öyle midem bulandı ki, içim dışıma çıktı.
Öyle okkalı bir tokat yedi ki, adam neye uğradığını anlayamadı.
Öyle özledim ki, gözlerimde tüter oldu.
Öyle pis ki, elinden kabuklu ceviz bile yenmez.
Öyle safsatalara benim karnım tok.
Öyle savurgan ki, eline geçen para uçup gidiyor.
Öyle sıkı fıkılar ki, aralarından su sızıyor.
Öyle sıkıştı ki adam, neredeyse altına pisleyecek.
Öyle sinirlendim ki, dişim kıl kesti.

Öyle söyle, böyle söyle; ama söyleyeceğini doğru söyle.
Öyle sulu gözlü birini görmedim ben, birazcık duygulanınca gözleri boşalıyor.
Öyle sunturlu bir küfür bastı ki, adama herkes şaşakaldı.
Öyle tamahkâr ki; eliyle sıkıyor, avucundan çıkkanı yalıyor.
Öyle tatlı konuşuyor ki, herkesi ağzının içine bakıtıyor.
Öyle tumturaklı sözlere benim karnım tok.
Öyle usturuplu bir küfür bastı ki, herkes şaşakaldı.
Öyle ya da böyle, bu iş burada bitecek.
Öyle yüreği yufka bir insan ki, nerede yoksul görse yardımına koşuyor.
Öyle zayıflamış ki, püf desen uçacak sanki.
Öyle zibidi takımıyla benim işim yok.
Öyle zorluk gösterdiler ki, hayli çamur çığnattılar.
Öyünü⁶⁶⁴ olmayanın doyumunu olmaz.
Öz ağlamayınca göz ağlamaz.
Özelliğınle güzelliğın birbirini tamamlıyor.
Özemelik yapma.
Özemeye bezemeye gerek yok.
Özendiğın insana bak, bir de kendine bak.
Özene bezene yaptığım, emeklerim hep boşta gitti.
Özeyip durma.
Özgür vatanın varsa az çok özgürlüğün vardır.
Özrün kabahatinden büyük.
Özü ağlamayanın gözü ağlamaz.
Özü çürük olanın gözü de, sözü de, yüzü de, dizi de çürüktür.
Özü doğru olmayanın sözü de olmaz.
Özü olanın sözü de olur.
Özün bittiği yerde söz, sözün bittiği yerde öz başlar.
Özün sözün bir olsun.
Özün sözün her zaman bir olsun.
Özüne kurt düşen insan ölür, ağaç kurur.
Özüne kurtlar dadansın.
Özünü bozma özünden olursun.
Özünü gözünden tanıyorum.

⁶⁶⁴ Öyün: Öğün.

P

Pabucu bile giyemedi kaçıp gitti.
Pabucu dama atıldı çoktan.
Pabucu pahalı görünce karşısındakine yalvarmaya başladı.
Pabucu ters giydiriler adama.
Pabucunu dama attılar.
Pabucunu eline ver, nere giderse gitsin.
Pabuç gibi dili var.
Pabuç kadar dili var kadının.
Pabuçlar kadın dilinden yapılmış olsa hiç eskimez.
Pabuçlarını çevir, bir an önce buradan gitsin.
Paçaları sıva da haydi bir görelim işini.
Paçaları sıvadı, bu suyu geçmeye kararlı.
Paçalarından şirretlik akıyor.
Paçalı tavuk gibi ayakları birbirine dolaşiyor.
Paçanın tadına bakmadan üstüne tuz atma.
Paçası düşük, sünepenin birisi.
Paçası pantolondan pahalı.
Paçasından tutup at dışarıya.
Paçasını toplayacak hali bile yok.
Paçavradan elbise olmaz.
Paçavraya döndü.
Paçayı sıvayıp çaydan geçmek başka, bardaktan çayı içmek başka.
Paçayı yemek istiyorsan önce sirkeyi sarımsağı hazırla.
Padişahın bile arkasından kılıç sallanır.
Padişahın develeri de yalınayak geziyor.
Pahalı alan aldanmaz.
Pahalılık aldı başını gidiyor.
Pahası⁶⁶⁵ ne kadar bunun?
Palabıyık⁶⁶⁶ senin olsun, pancarı benim.
Palabıyık'tan kız al, yayla köylerden yoz⁶⁶⁷ al.
Palas pandıras.

⁶⁶⁵ Pahası: Fiyatı.

⁶⁶⁶ Palabıyık, Çorum'a yakın bir köydür. Madımağı çok ünlüdür. Madımağa pancar da denir. Palabıyık'ın imbikte damıtılarak yapılan rakısı da meşhurdur. Palabıyıklı Şevket Ağa ve soyundan gelenler kişilikleriyle, soyluluklarıyla gerek Çorum'da gerekse çevre köylerde ayrı bir saygınlığa sahiptirler. Palabıyıklı Şevket Ağa'nın soyadı da Palabıyık'tı. C.Y.

⁶⁶⁷ Yoz: Sağmal olmayan mal davar.

Palas pandiras mahkemenin kapısına vardık.
Palasız Türk, kanatsız kuştur.
Palavra atma, pantolonuna sümük bulaşır.
Palavra savuracağına paranı savur.
Palavraynan Palabıyıklıyı korkutamazsın.
Palazlara göz kulak ol, kurt kuş kapmasın.
Paldımını iyice bağla da sırtındaki semer kaymasın.
Paldır küldür düştü.
Paldır küldür konuşma, bir de konuşulanları dinle.
Paldır küldür yaşayıp durdun bildir, söyle sonun ne haldir?
Paldır küldür yokuş aşağı nasıl bir yuvarlandı.
Paltom yok ki, boyunbağı düşüneyim.
Pampal suratlı.
Pamuk eller hele bir ceplere girsin bakalım, görelim kimler ne yardımlar yapacak?
Pamuk gibi yumuşacık elleri var.
Pancar gibi yüzü kızarıverdi birdenbire.
Pancar yiyeni uyurken Azrail yoklar.
Pancara kadar veresiye...
Pancarlık'tan⁶⁶⁸ pancar alacağına kız al, ömür boyu pancar yemiş olursun.
Pangaltında kalmaktansa paranın altında kal.
Panikleme hemen, sabırlı olmasını öğren.
Pantoluna bak, giydiği ayakkabıya, gömleğe bak.
Papağan gibi ezberlediğini söylüyor.
Papak giymiş, şapka gişmiş, fes giymiş ne fark eder; kafa gene aynı kafa.
Paparayı yemek.
Papaz her gün pilav yemez.
Papaz yahnisini özler olduk.
Papazınan, imamınan senin için ne?
Para anayı kızından ayırır.
Para babası adama hesap mı sorulur?
Para babasıyla bilek yarışı senin neyine?
Para bitti, dükkân elden gitti.
Para buçuktan artar, dana biçikten artar.
Para canlısı başka, ahab canlısı başka.
Para dediğin el kiri, gövdene mikrop bulaştırabilir.
Para dediğin ne ki? Ata versen at yemez, ite versen it yemez.
Para dünya için, iman ahret için.
Para elden çıktı gitti.

⁶⁶⁸ Pancarlık: Çorum yakınlarında bir köy. Pancarlık'ın ve Palabıyık'ın pancarı (madımağı) meşhurdur.

Para hazineni değil, bana bilgi hazineni göster.
Para her şeyin ölçüsü değildir.
Para ile değil, sıra ile.
Para ile imanın kimde olduğu bilinmez.
Para ile imanın, buğday ile samanın kimde olduğu bilinmez.
Para insana dil, elbise insana yol öğretir.
Para isteme benden, buz gibi soğurum senden.
Para para kazanır.
Para para kazanır, babayığit bağ beller.
Para parayı çeker.
Para parayı çeker, para da sahibini çeker.
Para pul, mal mülk hep bu tarafa bastı.
Para tükendi, dükkân kapandı.
Para verdiğim yiyip içeceği köpürse de koksa da yerim.
Parabellumu⁶⁶⁹ çıkarınca ortalık darmadağın oldu.
Paraları birden minder altı ediverdi hemen.
Paralarını elden çıkarmak istemezler.
Param ile yüzüme tükürttüm.
Paramın delicesi mi var?
Paramın yüzü gözü hürmetine dostlarım var.
Paramparça olasın, her ber parçan bir dağdan gele.
Paran çoksa başına belayı çabuk alırsın.
Paran çoksa kefil ol, işin yoksa şahit ol.
Paran çoksa kömüşün büyüğünü alırsın.
Paran olmadıktan sonra dişin ile aslan avlasan da boş.
Paran varsa cümle âlem kulun, paran yoksa tımarhane yolun.
Paran varsa çek çevir, paran yoksa tep devir.
Paran varsa git pazara, paran yoksa benizciğin bozara.
Paran varsa her yerde hatırın vardır.
Paranı pulunu zıyan etme sakın.
Paranın açamayacağı kapı yoktur.
Paranın pulunun hayrını görmeyesin.
Paranın yüzü sıcaktır.
Paranın yüzü sıcaktır, yakacağı ocaktır.
Paranla pulunla övünürsün; gün olur, harman olur dövünürsün.
Parası koynuma, babalı boynuma.
Parası olan bulgur kaynatır, parası olmayan bıyık oynatır.
Parası olana her gün bayram.
Parası ucuz olanın kendisi değerli olur.
Parasını batırdı, aklını yitirdi.

⁶⁶⁹ Parabellum: Alman yapısı bir otomatik silah. Oldukça değişik tipleri vardır.

Parasını el alıyor, tütününü yel alıyor, içme şu zıkkımı.
Parasıyla rezil olan benden başka akılsız kim var?
Parasız ağa gördüm de ekmeksiz ağa görmedim.
Parasız çarşıya varılmaz.
Parasız pazara, imansız mezara gidilmez.
Parasız pazara, kefensiz mezara gidilmez.
Paraya “nereye gidiyorsun?” demişler, “çoğun olduğu yere” demiş.
Parayı adama kolay yedirmezler.
Parayı aziz eden kendini rezil eder.
Parayı goynuna, garyı gaynına emanet et.
Parayı kazanan koç yiğitler götün götün bağ beller.
Parayı kazanmasını da harcamasını da bileceksin.
Parayı kimi insanlar bulamaz, kimisi de değerini bilemez.
Parayı şıkırdattığında herkes etrafına dolar.
Parayı veren düdüğü çalar.
Parayı zapt etmek deliyi zapt etmekten daha zordur.
Parayla aklın kimde olduğu bilinmez.
Parayla imanın kimde olduğu bilinmez.
Paraynan sülemepe⁶⁷⁰ oynuyo.
Parazit gibi asalak yaşama, bir de kendi hayrın kendine dokunsun.
Parça parça olasın.
Parçaların kamyonların altında kalsın.
Parıl parıl parlayan yıldızlar birden sönüp gittiler.
Parmağı ağzında şaşakaldı.
Parmağı uzun olan bal yemez, kısmeti olan yer.
Parmakımı ısırıp kaldım, o insandaki yeteneği görünce.
Parmakların olacağına cırnağın olsun.
Parmaklarına dolayıp oynatır o seni.
Parmaklarını bile kıpırdatacak hali kalmamış.
Parmaklarını tam da yaramın üstüne bastın.
Parmak kadar boyuyla devenin üstüne tırmanmaya çalışıyor.
Parmak kadar boyuyla üstüne düşmeyeni konuşuyor.
Parmak kadar çünkü çocuk bize akıl veriyor.
Parmakla her yerde gösterilmelisin.
Parmakla tırnak gibiyiz, birbirimizden kopamayız.
Parmaklarımız keçeleşmeye başladı.
Parpılamak.⁶⁷¹
Partal atmayan kendini ispat edemezsin.
Partinin parmağı her yere ilaç değildir.

⁶⁷⁰ Sülemepe: Yassı taşları kaydırarak oynanan bir oyun.

⁶⁷¹ Parpılamak : Dövmek veya tükürükle çizmek.

Partiye gireceğine boyunun ölçüsünü almak için tartıya girseydin ya.
Partiyi kaybetti, buralardan çekip gitti.
Pasaklı Raziye!
Pasaklıdan kimseye temizlik gelmez.
Pasaklının biri.
Pasaklıyanan yatağa girilmez.
Paskalya yumurtası gibi, şundaki surata bak.
Pastırma yazına bırakmadan kışlıkları kurut.
Paşa çayı dökmek.
Paşa gibi yaşayışı var adamın.
Paşanın arık tavuğunu yiyen semizini öder.
Pat dedi, para gitti.
Pat küt bir ses geldi; bir de baktım ki, adamı dövüyorlar.
Patakülle atma.
Patavatsız pataklayıp da haddini bildireceksin.
Patavatsızlığın sonu gör ki neler getirir?
Patır patır bir ses geldi, döndüm baktım kimse yok.
Patırtıya pabuç bırakılmaz.
Patırtıyla gürültüyle her iş yürümez.
Patlak gözünen her şeyi göremezsın.
Patlama, biraz sabret hele.
Patlayan egzoz gibi gürültü yapmaktan başka görevin yok.
Patlayıp çatlayasınca.
Patlıcanı kırağı çaldı.
Patrona bakma, akıl verene bak.
Patrondan öyle bir zılgıt yedi ki!
Pattadak⁶⁷² gelip eve kuruluyor hemen.
Pavlukanın⁶⁷³ bacası vardır, namuslu kadının kocası vardır.
Pay edene pay kalmaz.
Paytoncu Codur'un⁶⁷⁴ atları gibi yükünü almış gidiyorsun.
Pazar günü iş görmek iyidir; dikiş dikmek günahtır.
Pazar kuruldu, hesap bozuldu.
Pazar senin neyine?
Pazara çeksen kaç para eder ki, onu adam yerine koyuyorsun?
Pazara çıkmakla hemen mal satılmaz.
Pazara gidince alışveriş yapmadan dönme.
Pazara varınca baş al, baş alamazsan taş al.

⁶⁷² Pattadak: Ansızın.

⁶⁷³ Pavluka: Fabrika.

⁶⁷⁴ Paytoncu Codur: Codur Üsük sülalesindendi. Adı Şahin'di. İri, kaba, uzun bıyıklarını burarak; ara sıra kamçıyı şaklatarak Hatip Mahallesi'ne gelip giderken bir hava atışı vardı. Allah rahmet eylesin. O sülaleye Keneciler (Geneciler) de denirdi. Hatip Mahallesi'nin öteki adları Burhankâhya ve Yavruturna'dır.

Pazarda kuzu başı koyun başından daha değerlidir.
Pazarda mal davar para etmez oldu.
Pazarın sana kazandırdığını baban kazandırmaz.
Pazarın tadı kaçtı, en iyisi evimize kavuşalım.
Pazarlığı bitirmek istemiyorsan pazarlığa girme.
Pazarlığı at kuyruğunu sallayana kadardır.
Pazartesi günü iş görmek iyi sayılır.
Pazartesi günü işe başlamaktan korkma sen, uğurlu gündür.
Peh desen akli çıkar.
Pehlivan fırsat bulursa rakibini yardan atar.
Pehlivan olduğu görünüşünden belli.
Pehlivan pehlivana gözünü kestirir, ikisi bir fırtına estirir.
Pehlivan pehlivani aldığıyla yere çaldı.
Pehlivan pehlivani ezmez.
Pehlivan yener de, yenilir de.
Pehlivan yenilse de rakibine sevgi saygı göstermelidir.
Pehlivanın pehlivana gözü keser.
Pehlivanın pençesi, aslan pençesi gibi.
Pehlivanlar birebir kaldılar.
Pehlivanların yenişemediği zamanlar da olur.
Pehlivansan kispetini çıkarttıracağına kalbini çıkarttır.
Pek iyi bağdaşıyorlardı; ama aralarına kara kedi girdi.
Pek yaş olma sıkılırsın, pek kuru olma kırılırsın.
Pekmez gibi malın olsun Bağdat'tan (Yemen'den) bile sinek gelir.
Pekmezime su katarım; götürür Totali'de satarım.⁶⁷⁵
Pekmezin iyi olsa sineği Bağdat'tan gelir.
Pembe çavuş, sen ona kavuş.⁶⁷⁶
Pembe gördüğün hayat, senin sandığından daha acımasızdır.
Pencereden dışarı bakma, dön bir de kendi evinin içine bak.
Pencerene baykuş konsun emi!
Pençeleri yere dökülüyor, kendisinden haberi yok.
Perde arkasından gizliden gizliye gelip gidene gözetliyor.
Perdesi yırtık kadının birisi.
Pergelleri açıp hızla oradan uzaklaştık.
Perileri birbirinden hoşlanmıyor.
Perilerin perisi, güzellerin güzeli.
Perişan olana bir tekme de sen vurma.
Perşembe günü çamaşır yıkanmaz.
Perşembe günü yapılan iş pullanır.
Perşembenin gelişi çarşambadan belli olur.

⁶⁷⁵ Çıkrıklılar için söylenir.

⁶⁷⁶ Pembe çavuş: Bir üzüm cinsi.

Pervane oldum, dört bir yanında dönüp durdum.
Pervaz çakarak boyu kısa gelen ağaçları uzat.
Pes etmek de bazen yiğitliğin bir harcıdır.
Pespayelik doğrusu ona çok yakışıyor.
Pestil yapıp yiyip bitirdiler beni.
Pestilimi çıkardılar, kımıldayacak halim kalmadı.
Peşin cevap, adam hemen lafi yapıştırıyor.
Peşin hüküm verme, belki bilmediğin bir şeyler vardır.
Peşin ile veresiyeyi karıştırma.
Peşin para keyfini ara.
Peşinden ürenin yoksa senden mutlusu yok.
Peşine düşüp şu gezdiğin adama bak!
Peşine itler dadansın.
Peşine takmış bir sürü köpeği, yal verip iş gördürüyor.
Peşini bırak, nere giderse gitsin.
Petekte balın olduktan sonra sinek Bağdat'tan gelir.
Pevrede⁶⁷⁷ gibi bulaşma.
Peygamber kabak ye dediyse her gün her gün ye demedi.
Peygamberin şefaatinde mahrum olayım.
Peykeye kısıtırsanız beni patlatırsınız.
Peykeye oturmuş çocuklar; büyüklerin korkularından ne yüzleri gülüyor, ne de konuşabiliyorlar. Bir korkuyu yaşıyorlar karanlıkta.
Peynir ekmek, hazır yemek.
Peynir gemisini peynir yüklemekle yürütemezsin.
Pılı pırtıyı toplayıp gitti.
Pılın pırtın olmaya.
Pılımı pırtım topla, defol git.
Pılısını pırtısını toplamak
Pılıyı pırtıyı toplayan buradan gidiyor.
Pılıyı pırtıyı toplayıp çekip gitti.
Pırasa bıyıklı Hasan Hüseyin Topaktaş⁶⁷⁸ da göçüp gitti.
Pırl pırl bir dünyanın özlemini çekiyoruz.
Pırlanta gibi bir evladınız var maşallah.
Pırlanta gibi biri.
Pırlanta gibi genç.
Pırtı güzel gösterir; ama karın doyurmaz.
Pırtına bakıp sana öyle değer verirler.
Pırtmaç vermek.
Pısırik!

⁶⁷⁷ Pevrede: Bir çeşit reçel.

⁶⁷⁸ H. H. Topaktaş: Tolaköylü Ahmet Kâ'nın oğluydu.

Pısırdıktan uzak dur.
Pıt demiş burnundan düşmüş.
Pıtraktan kurtulamıyorsan suç pıtrağın değildir.
Pilav yemek isteyen kaşığı yanında taşır.
Pilavdan dönen kaşığın sapı kırılınsın.
Pilavdan dönenin kaşığı kırılınsın.
Pilavın pirincini sal, fazla ateşi altından al.
Piliç gibi bir kız; al koynuna, nerene saklarsan sakla.
Pinde bekleyen horoz kahraman olmaz.
Pineğin⁶⁷⁹ kapısını açık bıraktıysan tilkinin suçu ne?
Pinler yerin yurdun olsun.
Pinniğe⁶⁸⁰ tilki dadandıysa horozun suçu ne?
Pinniğine kıran gire de bir yumurtaya hasret kalasın.
Pinti!
Pintilikten kim ne kazanmış ki?
Pintiyle el içine çıkma, pişman olursun.
Pir piri bilir, bir biri bilir.
Pir Sultan değildi darağacındaki, onun abasıydı. Pir Sultan sır olup gitti.
Pir Sultan gibi asılsam, Nesimi gibi yüzülsem, İsa gibi çarmıha gerilsem de sözüm sözdür.
Pir Sultan ölmedi, o sırrolup gitti.
Pire bulunan odada dua okumak kolay değildir.
Pire itte, bit yiğitte bulunur.
Pireler pul pul etsin seni.
Pireler yorganı seyre çıkmışlar; bakmışlar ki, altta bir garip yatıyor, çekip gitmişler.
Pirenin ısırıldığı yer, devenin ısırıldığı yerden daha çok acır.
Pireye kızıp yorganı yakma.
Pireyi deve etsen de sonuç değişmez.
Pireyi deve yaparsan sen kendin ne olursun?
Pireyi deve yapmanın bir anlamı yok.
Pireyi gözünden vuranı gözünden vuran da vardır.
Pir'in yolundan kendini ayırma.
Pirincin taşını ayıklamak herkesin harcı değildir.
Pirincini su kaldırmıyor adamın.
Pirinç alacaksın Osmancık'tan, Kargı'dan, Tosya'dan alacaksın.
Pis pis güldükçe beni çıldırtıyor.
Pisboğaz ile boşboğaz, beladan kurtulmaz.
Pisi pis temizler.

⁶⁷⁹ Pinek: Kümes.

⁶⁸⁰ Pinnik: Kümes.

Pisi pisine ölüp gitti.
Pisliğe basarsan sana da bulaşır.
Pisliğe basma, kokusu üstüne siner.
Pisliğin olmadığı yerden pis koku çıkmaz.
Pislik parmaklarından akıyor.
Pislikten bedeninde yaralar çıktı, sonra kendini yere yıktı.
Pistir kokar, cinstir çıkar.
Pistov her patladığında yere bir adam yıkıldı.
Pişe pişe iyice helmeleşmiş.⁶⁸¹
Pişmanla düşmanı Allah beterinden korusun.
Pişmanlık beş para etmez. Önemli olan herşeyi önceden düşünmendir.
Pişmiş aş, ağrımaz baş.
Pişmiş aşı soğuk su katarsan ağzının tadını bulamazsın.
Pişmiş aşı soğuk su katma.
Pişmiş aşını soğutamadan can veresin.
Pişmiş kelle gibi sırtıp durma.
Plan istediğimiz gibi olmadı.
Polis gece yarısında enseledi onu.
Polise çabuk enselendi.
Polisler suçüstü bastırıp yakaladılar.
Pos bıyık.
Posan çıkmış be, daha ne çalışıyorsun?
Post kavgasında kimin kazanacağı belli olmaz.
Postu sermek.
Postu tekkeye sermeynen tekke senin olmaz.
Postunu el evine serip çabuk kokutma.
Poyraz lodosa döndü.
Poyrazı görünce boynunu bükme.
Poz bin beş yüz.
Pozuna diyecek yok.
Pöh demeden canı çıktı.
Pörsümüş aslan, semiz tilkiyi korkutur.
Pörsümüş birine sarılıp yatacağına, git porsuk gibi birine sarıl da yat.
Pörsüyesice.
Pörtlek.
Pöstekimi yere serdiler de kimsenin haberi olmadı.
Pulun varsa herkes kulun, pulun yoksa ahrettir yolun.
Punduna düşürdüm, purlayıp gene ortaya çıktı.
Punduna getirmek.
Pusulayı şaşırdım gene, ne yapacağımı bilemiyorum.

⁶⁸¹ Helmeleşmiş: Koyulaşmış.

Put kesildi sanki, olduğu yerde kalakaldı.
Püskül gibi sararıp soldu, döküldü.
Püsküllü belayı başına satın alma.

R

Rabbena hep bana.
Rabbim dağına göre kar verir.
Rabbim merhametini esirgeme benden.
Rabbim sana ışık, gün göstermesin.
Racon keselim derken kendi elimizi kestik.
Rafan at kıl içinde de çul içinde de bell' olur.
Rafan at yürüyüşünden bell' olur.
Rafan ata kurşundan başka bir şey yetişemez.
Rafan atınan rahat avrat yiğidin bahtınadır.
Rağbet görmediğın yerde rahat oturma.
Rağbet güzel ile zenginedir.
Rağbet güzelinen ağaya, beyedir hep.
Rahat bırakmıyor ki, ne yapacağıma nasıl karar vereyim?
Rahatın kaçsın da ne yapacağını bilemeyesin.
Rahatlık soktu gene seni.
Rahmet⁶⁸² demek, bereket demek.
Rahmeti rahmana⁶⁸³ kavuştu.
Rahmetli dedelerimizin her biri bir cephede kalmış.
Rakip ölsün de ne yüzden ölürse ölsün.
Ramazan dedikleri açlık değil, tokluk ayıdır.
Ramazan orucu başına vurdu adamın, kime çatacağını bilemiyor.
Ramazan topu gibi patlıyorsun; ama bakıyoruz ki, hepsi kuru sıkı.
Ramazan yemeği bol aydır.
Ramazanda oruç yiyenin bayramda yüzü kara olur.
Ramazanda yemek erkenden ortaya konursa, oruç açılıncaya kadar yemek tesbih çeker.
Rast gelirse işin, mermere geçer dişin; ast gitmezse işin, muhallebi yerken kırılır dişin.
Rastgele atıyor işte.
Rastgele konuşmaktansa hiç konuşmamak daha iyidir.
Rayından çıktı adam, sonuç ne olur belli olmaz.
Reklam yapanın parası, reklam yapmayanın cebinden çıkar.
Rençber akli neylesin; komşun giderse git, yatarsa yat.
Rençber her yıl bir çeten saman yemiş.

⁶⁸² Yağmura rahmet denir.

⁶⁸³ Rahman: Tanrı.

Rençber kırk yılda, tüccar kırk günde zengin olur.
Rençber olan toz da yer, toprak da.
Rençberin habesinin bi gözünde bıldır, diğesinde gelecek yıl doludur.
Rengi bozuk.
Renginle dengini kara günde göreceğiz.
Renk körü müsün de renkleri ayıramıyorsun?
Rensiz adamın kendisine bile faydası olmaz.
Renkten renge girdi.
Renkten renge girmeye başladı sonunda.
Resim bulunan yerde namaz kılınmaz.
Resim ve heykel yapınca, fotoğraf çekince onlara ruh veremezsen günaha girersin.⁶⁸⁴
Rezalet çıkarmanın hiçbir anlamı yok.
Rezillik paçalarından akıyor.
Rızasını almadan bu iş olmaz.
Rızasız aş, ya karın ağrıtır ya baş.
Rızasız lokma haramdır.
Rızasız lokma mide deler.
Riayet etmekle ne kaybın olabilir ki?
Rivayet odur ki; Çat Çağan iken, Çağan şehir iken buradan Merzifon'a, Samsun'a doğru bir kervan yolu geçermiş.⁶⁸⁵
Riyakâr insandan uzak dur.
Rol yapıp kimseyi kandırmaya çalışma.
Ruh hastası olmadan ruh doktoru olunmaz.
Ruh yorgunluğu var üzerimde, bir türlü atamıyorum.
Ruhu uçup gitti.
Ruhundaki fırtına yüzünden okunuyordu.
Rüşvet alan da suçludur, veren de.
Rüşvet kapıdan girince insaf bacadan çıkar.
Rüyada ay ya da gün görmek iyiliğe delalettir.
Rüyada bir dişin çıkması, yakınlardan birinin öleceğine alamettir.
Rüyada uçmak, cennetin kapılarını açmaktır.
Rüyalar hep tersine çıkar.
Rüyada gördüklerine inanma, gerçeğe inan.
Rüyasında para gören bunu suya anlatırsa mal mülk sahibi olur.
Rüzgâr bereket de getirir, felaket de.
Rüzgâr eken fırtına biçer.
Rüzgâr esmeden yaprak sallanmaz.
Rüzgâr esmezse yaprak kımıldamaz.

⁶⁸⁴ Kargı'nın Avşar köyünde inaniş.

⁶⁸⁵ Bu yol, Ovakarapınar civarından Karadere'ye doğru uzanıp, Asmalı'dan Böcekli Çal'ı aşılıp Turgut köyüne uzanır. C. Y.

Rüzgâr gelecek delikleri tıkamasını bileceksin.
Rüzgâra güven olmaz.
Rüzgâra karşı tüküren kendi yüzüne tükürür.
Rüzgârın ne getireceği bilinmez.
Rüzgârın ne zaman, nerden, nasıl geleceği belli olmaz.
Rüzgârın olup olmadığını yapraktan anlarsın.
Rüzgârın önüne düşmeyen yorulur.
Rüzgârlı havada, sırtından aslan postu düşmüş eşek gibi...
Rüzgârlı havanın kuyusu, yağmurlu havanın uykusu.

S

Saat gibi dakik çalışıyor, hiçbir işin zamanını şaşırıyor.
Saat gibi tıkr tıkr işliyor.
Saat meydanında buluşmak üzere.
Saate bakmakla, günleri saymakla zaman geçiremezsin.
Saatin zembereği gibi çenesi boşalıyor.
Sabah akşam dostlara her zaman kapımız açık.
Sabah ola hayrola.
Sabah yola er giderim, öğle yemeğin yer giderim.
Sabah, öğlen, akşam kabak; otuz günde doksan tabak.
Sabaha çıkmayasın!
Sabaha erişmeyesice.
Sabaha kadar yatakla yorganla güreştim.
Sabaha kalmaz zıbarırsın inşallah.
Sabaha karşı bir ateş bastı beni.
Sabaha salın kalkar inşallah.
Sabahçı kahvesinde sabahı bulmak kolay değil.
Sabahın işini akşama bırakma.
Sabahın köründe nere gidiyorsun böyle?
Sabahlar hayrolsun.
Sabahları sol yanından kalkanın işi iyi gitmez.
Sabahleyin evden çıkan ihtiyarlar yollarının kesilmesini iyi saymadıkları için önlerinden kimseyi geçirmezler.
Sabahleyin güneş doğduktan sonra yataktan kalkandan toprak davacı olur.
Sabahtan akşama kadar homurdanıp durdu.
Sabahtan akşama kadar sinek avlıyoruz.
Sabahtan beri ağız satıyor bana.
Sabanı attım tarlaya, adım adım araladım yüzünü örttüm.
Sabanın tutağına (kulpuna) yapışan el aç kalmaz.
Sabır acıdır; ama meyvesi tatlıdır.
Sabır başı selamet, sabretmeyen malamat.
Sabır birdir ikidir.
Sabır birdir, ikidir, üçtür, beştir, gerişi boştur.
Sabır birdir, ikidir; ama bir yerde o da bitebilir.
Sabır dağarcığının mı delindi?
Sabır değerini kaybetmeyen bir sarı altındır.

Sabır er yüküdür.
Sabır geç gelir; ama iyilik getirir.
Sabır her zaman en iyi ilaçtır.
Sabır hiç kimsenin taşıyamayacağı ağır bir yüküdür (CY).
Sabır murattır.
Sabır sabır, sonu kabir.
Sabır sabırla gelir.
Sabır taşı mısın be adam, ağzından çıt çıkmıyor?
Sabır ve umut insanlara aciz zamanlarda gereklidir.
Sabır zorlanıyor.
Sabırla koruk helva, dut yaprağı atlas olur.
Sabi sübyan kabrine işesin.
Sabinin biri⁶⁸⁶.
Sabredemedi, cırtladı gene.
Sabreden aç kalmaz, onurlu insan çalmaz.
Sabreden bir gün selameti bulur.
Sabreden derviş muradına ermiş.
Sabreden selamette keyif yapar.
Sabretmeyi bilirsen goruğun üzüm olduğunu görürsün.
Sabreyle işine, hayır gelsin başına.
Sabrı, soğukkanlılığı hiçbir zaman elden bırakma.
Sabrım tükendi artık, patlamak üzereyim.
Sabrın da sabırsızlığın da bir sonu vardır.
Sabrın sonu selamet, acelenin sonu nedamettir⁶⁸⁷.
Sabrın sonu selamettir.
Sabrın sonu yoktur.
Sabun köpüğü gibi kabarıp birden sönuverdi.
Sabunu bir kimse diğzerinin eline verirse, bunlar eninde sonunda kavga ederler.
Sabunu görmeden köpüğü düşünme.
Sac dermiş “ekmek benim eserim”, ateş dermiş “ya ben kimim?”
Sacayağı gibi her yanın islenmiş.
Sacayağın ters dönerse malına bir zarar gelir.
Sacda pişen taze ekmeğe doyum olmaz.
Saç saça, baş başa girdi komşu kadınlar.
Saç sakal birbirine karışmış, bu ne hal böyle?
Saç sefadan, tırnak cefadan uzar.
Saçı bitmedik yetimin hakkı (borcu) var bu ülkede.
Saçı uzun olanın akli kısa olur.

⁶⁸⁶ Öksüzün, zavallının biri anlamında.

⁶⁸⁷ Nedamet: Pişmanlık.

Saçı uzun, aklı kısa.
Saçımı kestim ki, sirkeye⁶⁸⁸ faydası olsun.
Saçın sakalın ağarsın erkenden.
Saçından sakalından utan.
Saçını başını yoldu; ama iş işten geçti.
Saçını sakalını boyasan da kendini gençleştiremezsin.
Saçları salkım saçak, hepsi bir kucak.
Saçları salkım saçak olmuş.
Saçlarımı senin uğrunda çalı süpürgesi yaptım.
Saçların ak mı, kara mı, kesilip önüne düşünce görürsün.
Saçların tahtada yunar inşallah.
Saçların tel tel dökülsün.
Saçların teneşir tahtasına gelsin.
Saçlarını omuzuna bırakmış, havasından geçilmiyor.
Saçlı sakallı adamın şu yaptıklarına bak.
Saçma sapan bu konuşmalara kimse tahammül edemez.
Saçmadan sonra kuru sıkı.
Sadık dost akrabadan iyidir.
Safahatın evveli hoş görünür; ama ahiri haraptır.
Safınan safranı karıştırma.
Saflığa vuruyor her şeyi, işini öyle yürütüp gidiyor.
Safrası kabardı, kendini dışarı zor attı.
Sağ avuç kaşınırsa para gelir, sol avuç kaşınırsa elden para çıkar.
Sağ baş yastık istemez.
Sağ elin verdiğini sol elin, sol elin verdiğini sağ elin duymasın.
Sağ elinin küçük parmağı ile işaret parmağını elinin üzerinde birleştiren, anasından helal süt emmiş sayılır.
Sağ elinin verdiğini sol elin görmesin.
Sağ göz seğirirse sevinilir, sol göz seğirirse bir acı haber alınacağı düşünülür.
Sağ göz seyirirse iyilik, sol göz seyirirse kötülük olur.
Sağ gözün sol göze, sol gözün sağ göze faydası yoktur.
Sağ gözünü sol gözünden kıskanacaksın.
Sağ kalan baş yastığını kendi bulur.
Sağ omuzda hayır, sol omuzda şer melekleri oturur.
Sağ salim evimize ulaştık.
Sağ selim birbirimize kavuştuk çok şükür.
Sağ yanın delinsin, sol yanına dönemeyesin.
Sağa çekilip yol verdik, kurşun gibi geçip gitti yanımızdan.
Sağa sola bakmadan, kimseyi görmeden evine git.

⁶⁸⁸ Sirke: Bit, tahtakurusu gibi asalak böceklerin yumurtası.

Sağa sola şöyle bir göz attım.
Sağa sola yalpalamadan yoluna doğru devam et.
Sağanak yağmur tez geçer.
Sağdıç emeği gibi emeğimiz hep boşa gitti.
Sağdın yedin sütünü, soysuz kodun adını.
Sağduyulu ol, kendini fırtınalara kaptırma.
Sağı solu belli değil ki.
Sağılan ineğin buzağısı kesilmez.
Sağır ayı⁶⁸⁹ geldi, ağaçlarda yaprak bile kımıldamıyor.
Sağır duymaz uydurur.
Sağır duymaz, aklına geleni konuşur.
Sağır duymaz; ama yakıştırır.
Sağır için iki defa ezan okunmaz.
Sağıra kamet⁶⁹⁰ bir olur.
Sağlam öküze çürük saman kâr etmez.
Sağlam yerin kalmasın, kemiklerin hurdahaş olsun.
Sağlıcakla kal ey doğup büyüdüğüm köyüm.
Sağlığın değeri hastalıkta, varlığın değeri yoklukta, gençliğin değeri ihtiyarlıkta, ilmin değeri cehalette bilinir.
Sağlığında kazanmayan hastalığında yiyemez.
Sağlık istersen çok yeme, saygı istersen çok deme.
Sağlık olsun, bugünler de gelir geçer.
Sağlık varlıktan daha iyidir.
Sağmalınan yozu birbirine karıştırma.
Sağolasın gardaş, dar günde Hızır gibi yetiştin.
Sağolasın, varolasın gardaş.
Sağsağalı.⁶⁹¹
Sahibine benzemeyen mal haramdır.
Sahibine benzemeyen mal uyuz olurmuş.
Sahibine ürümeyen köpeği köpekten saymazlar.
Sahibinin taşıdığı iti herkes taşlar.
Sahipsiz eşeği kim olsa döver.
Sahipsiz zavallının biri.
Sahipsizin malı olsa, mezarlıktakilerin de malı olurdu.
Sahteboz.
Sahtekâr.
Sahtekârlık kemiklerine işlemiş.
Sak ol, sakladığın bir şeyin yerini de kimseye söyleme.
Sak yatın, kimse sizi gaflet uykusunda yakalamasın.

⁶⁸⁹ Sağır ayı: Güz mevsiminde hiç rüzgâr olmayan zamanlar. Genellikle Eylül-Ekim'de olur. Harmandaki çecini savuramayan rençberler bu dönemde perişan olurdu.

⁶⁹⁰ Kamet: Camide namaza durmak için okunan ezan.

⁶⁹¹ Donu ya da pantolonu çok kirlenmişlere denir.

Saka beygiri⁶⁹² gibi kapı kapı dolanıyor.
Saka beygiri gibi zavallı zavallı dolaşiyor.
Sakal benim, bıyık benim; sana ne oluyor?
Sakal bıyığa denk olmayınca berber ne yapsın?
Sakal keçide de var.
Sakalçırpan çorbası mı yedin, ağzın yüzün her yanın yallanmış.
Sakalda keramet olsa, keçi şeyhlik ederdi.
Sakalı ağarasıca.
Sakalı çalı gibi sertleşmiş.
Sakalı değirmende ağartmış, adamın bir bildiği yok ki.
Sakalı ele verdi, daha kurtuluşu yok.
Sakalı yanandan ateş istenmez.
Sakalım yok ki sözüm tutulsun.
Sakalın ağarsın.
Sakalından bıyığından utan.
Sakallarına kırağı düşmüş, yolculuk yolun sonuna doğru.
Sakametlik⁶⁹³ çıkarmak.
Sakar adam, elinden bela eksik olmuyor ki.
Sakat adam sakat iskembeye⁶⁹⁴ oturursa mutlaka bir sakatlık daha çıkar.
Sakin aprılın (nisanın) beşinden, öküzü ayırır eşinden.
Sakin bir kötülüğe meydan verme.
Sakin düşme, düşenin dostu olmaz.
Sakin düşme, düşerken kimse kolundan tutmaz.
Sakin ha sapa yerlere sapma; başına olmadık işler gelir.
Sakin ha, aynı hataya bir daha düşme.
Sakin ha, kimseyle sidik yarışına girme.
Sakin ha, söylediklerimi unutma!
Sakin kelden körden, topalı görünce sap yoldan.
Sakin kimsenin kalbini kırma.
Sakin sakınmazdan, kork korkmazdan, utan utanmazdan.
Sakinılan göze çöp batar.
Sakinılan yere diken batar.
Sakinması, korkusu yok adamın.
Sakız gibi özeyip durma.
Sakız gibi yapışıyor adama.
Sakızı pisliğe düşürdü.
Sakla kurt enciğin⁶⁹⁵ derin soysun, besle kargayı gözün oysun.
Sakla samanı gelir zamanı.
Sakla samanı gelir zamanı, sakladım samanı yaptırdım bu hanı.

⁶⁹² Saka beygiri: Su taşıyan beygir.

⁶⁹³ Sakametlik: kaza, bela.

⁶⁹⁴ Çorum'da iskemle "iskembe" denir.

⁶⁹⁵ Encik: Kedi köpek gibi çok memeli hayvanların yavrusu.

Saklı boğaya gelen açıkta buzağılar.
Sakosu omzunda ama cebinde ne var?
Saksağan (sağsak⁶⁹⁶) kapı önünde ötüyorsa gelecek haber var demektir.
Saksağan evin önünde ötünce eve misafir gelir.
Saksağan gibi ordan oraya koşup durma.
Saksağan kuşunun ötüşünü işitmek hayırlı bir haber alınacağımanın delilidir.
Salâ ile ezan arası iş yapılmaz.
Salak salak dolaşıp duruyor.
Salamuran olsun ki, evinde turşun eksik olmasın.
Salatanın üstüne biraz da tuz biber saçalayiver.
Salâvat kuvvete bağlıdır.
Saldım çayıra Mevla kayıra.
Saldırıda Memmet Dede Tekke'nin sivresineğiyle Obruk'un sivrisineğini kıyaslama.
Salgın bir geldi ki, ortalığı kırıp geçirdi.
Salgın hastalıklara tutulasın.
Salı burum burum burulasıca.
Salı günleri çamaşır yıkanmaz, uğursuzluk sayılır, fakirliğe delalettir.
Salı günü bir şey ekme, bitmez.
Salı günü iş gören veya yola giden sallanır.
Salı günü işe başlayan sallanır kalır,; çarşamba başlayan çarpılır kalır.
Salı günü işe gitme, iş sallanır.
Salı günü ödünç para veya eşya verme, alımı uzun sürer, sallanır.
Salı günü sallanır.
Salı günü yola çıkılmaz.
Salı günü yola gitmek uğurlu olmazmış. Salı günü örgü işleri yapılmazmış.
Salın⁶⁹⁷ burula burula gider inşallah.
Salın burula burula gitsin.
Salın gıcır gıcır gitsin.
Salın salına salına gitsin.
Salına salına yürürken beni mest ediyor.
Salına zebaniler girsin.
Salınan salmayı⁶⁹⁸ ödemezsen gör ki başına neler gelir?
Salıncağa binen düşmeyi de göze almalı.
Salkımsöğüt gibi hep yukardan aşağı sarkıyorsun.
Salla başını, al maaşını.

⁶⁹⁶ Saksağana Çorum yöresinde sağsak derler.

⁶⁹⁷ Sal: Birçok anlamı olan bir sözcüktür. Burada tabut anlamındadır. Ben bu sözü sanıyorum ilk kez 1958-59 yıllarında Ezilli Şaziye Olukçu'dan duymuştum. Oğluna yaptığı bu bedduadan tahminen bir, bir buçuk ay sonra oğlu satılmış'ın üzerine yıldırım düştü, öldü. C.Y.

⁶⁹⁸ Salma: Bir çeşit vergi.

Sallanıp duruyor adam, kimsenin işine baktığı yok.
Sallantıda bırakarak bu işi uzatmakta yarar var.
Saltanat sürmek bitti artık.
Sam yeli değmiş gibi niye eridin?
Sam yeli değmiş gibi sararıp soldu.
Saman alevi gibi yandı geçti.
Saman çeteni gibi midesi var; bastıkça alıyor.
Saman deyip geçme, kışın nice canlar kurtarır.
Saman elinse samanlık senin .⁶⁹⁹
Saman gibi, hiçbir tadı yok.
Samana kazık çakılmaz.
Samanı zaman sattırır.
Samanlığa saklansan da arayan bulur.
Samanlığı dana tüketir, evi ana tüketir.
Samanlık seninse, sağırlık da mı senin?
Samanlıklar saray oldu, gelinlikler kolay oldu.
Samanlıkta saklanan köpeğe kötek değmez.
Samanlıktaki köpeğe kurşun işlemez.
Samırdıyor.
Samsun iti gibi burnunu havaya tutup durma.
Sana ait, bana ait; n'oldu sana kör Sait?
Sana bayramdan bayrama laf düşer.
Sana bi vurursam fıkara sümüğü gibi duvara yapıştırırım.
Sana bir sürprizim var.
Sana bu limanda yer yok. Götür gemini başka limana çek.
Sana da mı yaramadı Orman Dairesi'nin suyu?
Sana düşen işi başkasının üstüne atma.
Sana en iyi dost kendi silahındır.
Sana geriden hırlamak düşer.
Sana hesap vermek zorunda mıyım?
Sana kırık ise, bana külufak.
Sana laf anlatmak, deveye hendek atlatmaktan zor.
Sana savaş ilan edenden korkma, baskın yapandan kork.
Sana sorulursa konuş (söyle).
Sana taş atana aç kaldığında sen ekmek ver.
Sana taş atana sen ekmek at.
Sana taşla varana sen aşla var.
Sanat altın bileziktir.
Sanat bir kar topudur, oynadıkça erir.
Sanat zincire vurulamaz.

⁶⁹⁹ Oburlar için söylenir.

Sanatı ustadan öğren, kendini geliştir.
Sanatın ne olursa olsun ilerisine gayret et.
Sanatın yoksa işin ne burada?
Sanatına hor bakan boğazına torba takar.
Sandığın basılı kalsın.
Sandığın kilitli kala.
Sandıkçılar çarşısına git bir aynalı sandık al.
Sandıktaki sırtımda, ambardaki karnımda.
Sandıktaki sırtında, sepetteki karnında.
Sanırsın ki hasta, yiyip içecek koymaz tabakta tasta.
Sanki ağzında taş dolu, bir türlü konuşamıyor.
Sanki ağzının kaşığıym; ikide bir beni ağzına doluyor.
Sanki ayaklı kütüphane.
Sanki bana Köseadağ'dan gar⁷⁰⁰ bağışladın.
Sanki bana Öteyüz'den⁷⁰¹ bağ bağışlıyor.
Sanki beni eşeğe bindirip Öteyüz bağlarına üzüm yemeye mi götürdün.
Sanki hacı emmini eşeğe bindirdin.
Sanki imam bulduk danıştık.
Sanki körü köprüden geçirdin.
Sanki mezardan çıkmış gibi, bet beniz sararıp solmuş.
Sanki Osman Bölükbaşı mı kesildin, burada bize nutuk atıp duruyorsun.
Sap ile samanı karıştırma.
Sap yiyip saman sıçma.
Sap yiyip saman üğütüyor.
Sapaköy⁷⁰² gibi yola ters düşme.
Sapı sivrinin⁷⁰³ biri.
Sapına kadar silik birisi.
Sapsilik.
Sapıtana öğüt hayretmez.
Sapla samanı birbirine karıştırma.
Saplıcana tutul!
Saplıyı⁷⁰⁴ getir, küredeki pekmezi bir daha karıştır.
Sapsız balta kimin ne işine yarar ki?
Sapsız balta neye yarar ki?
Sapsızın biri.
Saraç Kazım⁷⁰⁵, bu millete her zaman lazım.

⁷⁰⁰ Gar: Kar.

⁷⁰¹ Öteyüz: Köseadağ zirvesiyle Kızılırmak arasında kalan bölge.

⁷⁰² Sapaköy: Çorum merkeze bağlı bir köy. Eskiden Çorum-Ankara yolu Sapaköy'ün uzağından geçirdi. Şimdi yol kenarındadır.

⁷⁰³ Sapı sivri: Sivri akıllı.

⁷⁰⁴ Saplı: Bakırdan yapılan uzun saplı bir çeşit tava.

⁷⁰⁵ Saraç Kazım özellikle atlarla ilgili takımlar yapan iyi bir ustaydı. Sanırım soyadı Cindil ya da Cindiloğlu'ydu. Evleri bugünkü Yazıçarşı'dan aşağı inerken Ölçek Sokak ile İsa Halife

Saraçlarbaşı'na⁷⁰⁶ git de gör, ne koşumlar var imiş?
Sarıp soluverdi çocuk birdenbire.
Saraylıların it dövdüğü gibi döverim.
Sargını açmazsan yararı göremezsin.
Sarhoş ayıkken düşündüğünü masada söyler.
Sarhoş dostunu, ayı postunu, yaşlı bastonu sever.
Sarhoşlukta verilen söz, kenef⁷⁰⁷ yolunda unutulur.
Sarı çıyan.
Sarı çizmeli Mehmet Ağa, ara da bul bulabilirsen.
Sarı saman gün gelir sarı altın olur.
Sarı saman sarı han yaptırır.
Sarı samanın altına seli bırakır, üstüne çıkar müezzinlik eder.
Sarı samanın altından su yürütme.
Sarı samanın altından su yürütüp de zeytinyağı gibi üste çıkma.
Sarı sancıya gelesin.
Sarıdır marıdır; ama şahane karıdır.
Sarıklıdan da korkacaksın, çarıklıdan da.
Sarımsağı esirgeyen paçayı yiyemez.
Sarımsağı evermişler kırk gün kokusu çıkmamış, bir kızı evermişler
üç gün geçmeden bütün hünerlerini göstermiş.
Sarımsağı gelin etmişler kırk gün kokusu çıkmamış.
Sarımsağı, sirkeyi hesaplayan işkembeyi (kelle paçayı) yiyemez.
Sarımsağın kabukları şeytanın altınıdır.
Sarımsak içli dışlı, soğan yalınız başlı.
Sarımsak kafalı.
Sarımsak soğan, hepsi yanından insan kovan.
Sarımsak yemedim ki ağzım koksun.
Sarışına doyamam, esmere kıyamam.
Sarışının adı var, esmerin tadı var.
Sarıynan gara ondan olur hürü, sarıynan sarı ondan olur öllüğün körü.
Sarinli⁷⁰⁸, sarma burunlu, eşek karınlı.
Sarma sarıyı, sayarsın darıyı.
Sarmaşık gibi vardığın yere yapışıp kalıyorsun.
Sarmaya burun kıvıran dolmayı bulamaz.
Sarıncın kurtlu suyunu içeceğime, selin çamurlu suyunu içerim.
Sarsıntılı günler yaşıyoruz; sonumuz ne olacak bilemiyoruz.
Sarsmakla cana can katamıyorsun.

Camii'nden Karaman Çavuş Caddesi'ne uzanan bir köşede idi. İki katlı bir konaktı. C. Y.

⁷⁰⁶ Saraçlarbaşı: Çöplük denen çarşıda bir bölüm. Birkaç sokaklık bu bölümde daha çok binek hayvanı koşumları üretilir.

⁷⁰⁷ Kenef: Hela

⁷⁰⁸ Sarin: Çorum'un merkez köyü. Yeni adı Çalyayla.

Sâsak⁷⁰⁹ beyinli!
Sasılaşımiş turşuyu sahana koyma.
Satıcı ağzı.⁷¹⁰
Satılığa çıkarılanın müşterisi çok olur.
Satılık ziftin (katranın) olsun, Selanik'ten kel gelir.
Satılmış, ak kayadan atılmış; babası fındık getirmiş, yemiş yemiş ötürmüş.
Satın almayla çarşığı bitiremezsin.
Satır attık, belaya çattık.
Satırdan kurtulsan da baltadan kurtulamazsın.
Satıya çıkardığımız eşeğe sığa parası bile vermediler.
Satmak istediği çok bayağı bir mal idi.
Sattık savdık, elimizde bir şey kalmadı.
Savruğun samimiyeti seni savurana kadardır.
Say hatırımı, sayayım hatırımı; bak iki gözünle, bakayım dört gözümle.
Say sayabildiğin kadar, yıldızları bitirebilir misin?
Saygı göstereceğin kişinin yanında uzun oturulmaz.⁷¹¹
Sayılı gün tez geçer.
Sayılı günler gelir geçer.
Sayılı günü saymadan geçireceksin.
Sayılı koyunu kurt kapmaz.
Saz çalmayı öğrenmek istiyorsan, önce sivrisinekleri, arıları dinle.
Sazınan sohbeti birbirine karıştırmayalım.
Sazını ayak ucuna asalar.
Sazlı sözlü öyle bir eğlence yaptılar ki.
Sebat etmeyi öğreneceksin.
Sebebin gözü kör olsun.
Sebebin ocağı söyünsün.
Sebebin sonun ola.
Sebep olan kebab ola.
Sebep olanın gözü çıksın.
Sebepsiz kuş bile ötmez.
Sebepsiz kuş bile uçmaz.
Sebepsiz ölüm olmaz.
Sebil bardağı gibi ardı arkası kesilmiyor.
Seciyeli insan nerede olursa olsun belli oluyor.
Seciyesize seciye kazandırmak kolay değildir.
Sedefi dökülmüş çekmece suratlı.
Sedir konuşulan her şeyi bilir.

⁷⁰⁹ Sasak: Saksagan.

⁷¹⁰ Kandırmak için kullanılan söylem.

⁷¹¹ Uzun oturmak: Yan gelip yatmak.

Sedye⁷¹² taşımayandan işçi mi olur?
Sedyelik olmuş adamı hâlâ yürütmeye çalışıyorlar.
Sefa geldin gözüm nuru, kusura hiç nazar etme; bu yaz burada iç eğ-
len, sakın kış gelmeden gitme.
Sefa ile yenen cefa ile kazanılır.
Sefalet çekmekle bitmez.
Seferber olup hep beraber bu işi bitirmeliyiz.
Sefil taban akılsız başa ne desin?
Sefil tabanın çektiği akılsız başandır.
Sefile vermesini bil, zenginden almasını bil.
Seğriyen gözlerin söyünsün.
Sekiz günlük ömür için dokuz gün çalışmak lazımdır.
Sekize gelmez dokuza kalmaz.
Seklem sepetin başında belli olur.
Seksenle doksan arası, evden çıkma kör olası.
Seksenlik ihtiyar hâlâ sapasağlam.
Sel ağzına yatma sel alır, tepe başına harman dökme yel alır; 40'ından
sonra kız alma el alır.
Sel gider kum kalır, el gider yâr kalır.
Sel gider kumu kalır.
Sel gider lığı⁷¹³ kalır, tarlaya bereket gelir.
Sel her zaman kütük getirmez.
Sel ile gelen yel ile gider.
Sel önündeki hışır gibi.
Sel önünden kütük kapmak.
Selam bile vermeden bizi çiğneyip geçti.
Selam getiren de götüren de sağ olsun.
Selam para, kelam para.
Selam verdik borçlu çıktık.
Selami Saydam⁷¹⁴, hiç mi olmadı faydam?
Selamünaleyküm kör kadı.
Selçuklu'nun mirasına Osmanlı kondu.
Seleyi sepeti toplayıp gitti.
Seli baştan bağlamalı.
Selik, arkası delik.
Selin ağzı tutulur, elin ağzı tutulmaz.
Sellere gidesice.
Sellim süllüm.
Selpük sülçük.

⁷¹² Sedye: Dört kollu, iki kişinin taşıdığı, genellikle inşaatlarda kullanılan araç.

⁷¹³ Lığ: Selin getirdiği toprak birikintisi.

⁷¹⁴ Selami Saydam: Çorum-Dodurga doğumlu bir sanatçıdır. 2012 yılında Mersin'de ölmüştür.

Selvi (servi) dalı gibi bir delikanlı o.
Semer geldi seksene, eşek geldi doksana.
Semer sepeti taşır da, sepet semeri taşıyamaz.
Semerciler çarşısından semer alamadıysan eşeğin suçu ne?
Semere gelmeyen eşeği evinde tutma.
Semeriyle seksene oturdu (geldi).
Semersiz eşekle şehre gideceğine otur da evde şekersiz çayını iç.
Semiz idin hani sarkanların, zengin idin hani partalların?
Sen ağa ben ağa, ineği kim sağa.
Sen ağa, ben ağa, keçileri kim sağa.
Sen atana nasıl davranıyorsan evladın da sana öyle davranır.
Sen atanı baştan atarsan, evlatların da seni atarlar.
Sen atıp tuttuğun o adamın tırnağı bile olamazsın.
Sen bana ne zaman karılık yaptın ki?
Sen bastona mı kulsun, baston sana mı kul?
Sen bayramdan bayrama tık de.
Sen beğenme el beğensin.
Sen ben yok, biz varız.
Sen bildiğini söyle babam, gerisini ben getiririm.
Sen bilirsin deyince akan sular dururmuş.
Sen bilirsin deyince değirmende dövüş olmazmış.
Sen bilmezsin, o ne hinoğluhin.
Sen bir garip çingenesin, gümüş zurna neyine gerek?
Sen bir okka barutu boşa atıyorsun, eloğlu bir taşla iki kuş vuruyor.
Sen bir yana gidiyorsun dünya bir yana.
Sen bir zemin hazırla hele, biz daha sonra devreye girelim.
Sen bizim boz eşeğin toynağı bile olamazsın.
Sen bu işe bulaşma, kendini bir yana çek.
Sen bu işin içinden sıyrılıp çıkamazsın.
Sen bu kafayı değiştir artık.
Sen çekersin cefasını, el sürer sefasını.
Sen dede ben dede, bu atı kim tımar ede.
Sen diyorsun on iki, biz diyoruz bir iki.
Sen dost ara, düşmanı anan da doğurur.
Sen efendiliğini bozma, el ne derse desin.
Sen ekilirken ben küçüktüm.
Sen evme işin evsin.
Sen gel de külahıma anlat.
Sen gelene kadar Ali evlenir Güllü gelin olur.
Sen giderken ben geliyordum.
Sen görmezsen elbet bir gören vardır.

Sen gün geçtikçe başkalaşıyorsun.
Sen hacca, ben yola. Yollarımız ayrı düşmüş nidelim?
Sen haklısın deyince değirmende dövüş olmazmış.
Sen hangi devletin temsilcisisin de bana ultimatom veriyorsun?
Sen herkesten sinsi ol ki, sinsilikleri ortaya döküver.
Sen hiç bekçi dayağı yememişsin herhalde, bekçiyle dalga geçtiğine göre?
Sen hot⁷¹⁵ ben hot sarıkıza kim versin ot.
Sen İsa'yı da Musa'yı da önüne gelen herkesi çarpmıha geriyorsun.
Sen istediğin kadar sakla, ben senin ciğerini biliyorum.
Sen istiyordun bir göz, Allah verdi iki göz.
Sen işi bırakmayınca iş seni bırakmaz.
Sen işin püf noktasını anlat bana, gerisine karışma.
Sen işlersen mal işler, insan öyle genişler.
Sen işten korkma, iş senden korksun.
Sen iyi ol, kem belasını bulur.
Sen iyilik et, balık bilmezse Halik bilir.
Sen kaç yıllıksın, içtiğin şarap kaç yıllık?
Sen kaçın kurasısın ki?
Sen kazanasın eller yiye.
Sen kendini övme el seni övsün.
Sen keyfine bak, her şey düzelip yoluna girer.
Sen kim bilir hangi evin çirasını söndüreceksin?
Sen kim oluyorsun ki tepeme çıkmaya çalışıyorsun?
Sen kilimde oyna dur, adam alacağını aldı gitti.
Sen kimin doyurup goşmasıydın?
Sen kimseyi incitmedin, Allah da seni incitmesin.
Sen kocamazsan yaş seni kocatır.
Sen neredeyse düşman oradadır.
Sen o hayallerle başını çok taştan taşa vurursun.
Sen o yerden bitmeyi bilmezsin, iki köyü bir eşeğe bindirir o.
Sen olursan bensiz, ben de olurum sensiz.
Sen onu adamdan mı sayıyorsun?
Sen onu külahıma anlat.
Sen onun avukatı mısın, onu savunmak seni niye ilgilendiriyor?
Sen onun bir tırnağına bile değmezsin.
Sen onun dışının süsüne püsüne bakma, bir de içine bak.
Sen onunla aşık atamazsın.
Sen orda keyif çatıyorsun, ben burada dokuz doğuruyorum.
Sen rezil ol da ötesini düşünme.
Sen sağ, ben selamet; bakalım ne zaman kopacak kıyamet?

⁷¹⁵ Hot: Ters, sinirli, inatçı, kaba.

Sen salla başını, ben bilirim işimi.
Sen savcıya dert anlatıncaya kadar hapishanede yerin hazır olur.
Sen sen ol duygu dağarcığına boşaltma.
Sen sen ol, ele avuç açma.
Sen sen ol, kimseyi suça teşvik etme.
Sen sen ol, sakın kervancının katırını ürkütme.
Sen sen olası unutmayasın.
Sen sen olası, sakın kendini kaybetmeyesin.
Sen senden sorumlusun, ben benden sorumluyum.
Sen seni bilmezsen, dostun seni senden daha iyi bilir.
Sen seni bil, sen seni; seni bilmez isen patlatırlar enseni.
Sen seni bil, senden sorarlar seni; sen seni bilmezsen patlatırlar enseni.
Sen söyle sen gül karşıdaki adamın sarrafı, sen söyle el gülsün karşıdaki adamın şekeri.
Sen şişeleri devirebilirsin; ama sonunda devrilen şişeler seni devirir.
Sen tilkiysen ben kuyruğuyum.
Sen uyuz, ben uyuz; işte biz buyuz.
Sen vali, ben paşa; hangimiz hangimize maşa.
Sen vermezsin mangır mangır, şeytan götürür tangır tangır.
Sen yanacağına fırın yansın.
Sen yoktun; ama senin kulağını çınlattık.
Sen zot⁷¹⁶, ben zot; kim atacak bu beygire ot?
Sende bu çene oldukça daha çok kimseyi gömersin.
Sende bu çirkeflik varken her yerden sıyrılıp çıkarsın.
Senden alçakta olandan kız alma, senden yüksekte olana kız verme.
Senden devletli (zengin) ile ortak olma.
Senden doğanlar da sana yapsınlar.
Senden fakir olandan kız al, senden zengin olana kız verme.
Senden gelecek hayır gelmesin.
Senden ne köy olur ne kasaba, yaptıkların gelmiyor hesaba.
Senden olan da sana çektirir inşallah!
Senden olan da sana etsin!
Senden olan da sana yapsın!
Senden ufacak bir laf alır; beş katar, on katar, götürür başkasına yüz katına satar.
Senedim yok, sepetim yok; git bildiğin yere şikâyet et.
Senelerce Çorum'u Çukurörenliler serinletti.⁷¹⁷
Senetli sepetli alacağımı bir türlü alamıyorum.
Seni beni kırk sefer cebinden çıkarır.

⁷¹⁶ Zot: İnatçı, kaba, hoyrat.

⁷¹⁷ Çukurören, Köseadağı'nın Çorum tarafındaki yamacında bir köydür. Bu köylüler kışın odun satarak, yazın kar satarak geçimlerini yıllarca sürdürmüşlerdir.

Seni doğuracağıma taş doğursaydım.
Seni dünyaya geldiğine bin pişman ederim.
Seni getirmezler de kara haberini getirirler inşallah.
Seni gidi ırz düşmanı seni!
Seni gidi kindar seni.
Seni gidi seni!
Seni güldürenin değil, ağlayanın yanına git.
Seni kendi elimle kefenleyim.
Seni koruyup kollayan bir bekçin yoksa vay haline.
Seni öyle seviyorum ki, içime sokasım geliyor.
Seni perendeden atmışlar.⁷¹⁸
Seni sana, seni Allah'a emanet ediyorum.
Seni sevenlerden ırak ol, onlara efsane ol.
Seni sevmeyene daha çok asılma.
Seni sık sık andık, kulaklarını çınlattık hep.
Seni yenen pehlivanı kıskanma; ona saygı duy, sevgisini kazan.
Senin ağzına kim kemik attı ki, konuşup duruyorsun?
Senin ayağınla gidersek bu yol bitmez.
Senin bana babalık yapmana ihtiyacım yok.
Senin bana karşı bir karın ağrın var; ama nedendir, bilemiyorum.
Senin bildiğin kantar, Bursa'da kestane tartar.
Senin bilmediğin bir aş, ya karın ağrıtır ya baş.
Senin bu kabir suallerinden bıktım artık.
Senin çocukların da sana böyle baksın.
Senin çocukların da sana etsinler.
Senin de suyun ılıştı (ısındı) artık.
Senin dengen bozulmuş, sana bir balans ayarı yapmak gerekiyor.
Senin derdin elin neyine, ele seyir gerekli.
Senin dönen çarkından bana ne!
Senin düğünün için eleklerle, kalburlarla su taşıyacağım.
Senin ferishtahın gelse havasını alıp gider.
Senin gibi çok adamları cebinden çıkarır o.
Senin gibi Gırığın Gale'de⁷¹⁹ dolu.
Senin her işinde mutlaka bir dalga, yalan dolan vardır.
Senin için hava hoş; ama benim için öyle değil.
Senin için yüreğimden güzel şeyler geçti doğrusu.
Senin içinden neler gelip geçtiğini çok iyi biliyorum.
Senin ilgi duyup, ilgi göstermen yetmez; o da sana öyle davranıyor mu?
Senin kadar içinden pazarlıklı birini göremiyorum.

⁷¹⁸ Perendeden atmak: Havada çark gibi döndürerek atmak.

⁷¹⁹ Gırığın Gale: Kırıkkale.

Senin kafan örümceklenmiş.
Senin kapına da böyle kilitler vurulsun.
Senin kapında ırgat olacağıma Beke Hamamı'nda⁷²⁰ tellak olurum.
Senin kötürüm öküzün, elin iyi öküzünden daha iyidir.
Senin o derdin artık kıyamete kalmış.
Senin o işlere kafan basmaz.
Senin soyun sopun belli, seyitlik sana nerden bulaştı?
Senin sözün yolun tozu.
Senin tez günde, tez saatte öldüğünü görürüm inşallah.
Senin vereceğin para atımın alnındaki sakarına değmez.
Senin yaptığını Çorumlu yapmaz.⁷²¹
Senin yüzünden elden söz işitiyorum.
Seninki de sana ede.
Seninle akla bağlık⁷²² olunca konuşalım.
Seninle her gırgır geçeni kırıp geçemezsin.
Seninle yola giden yolda kalır.
Senli benli olmanın da bir sınırı vardır.
Sepet söğüdü gibi eğilip bükülme.
Sepetin değerini sepeti ören bilir.
Sepetle başından gitsin.⁷²³
Ser ver de sakın sır verme.
Ser verir sır vermez.
Serçe de barınıyor; ama bacağında belli.
Serçe gibi cik cik ötüp durma.
Serçe gibi daldan dala konma.
Serçe oynaşır tellerde, yârim oynaşır ellerde.
Serçe parmağın acısı bazen başparmağın acısından fazla olur.
Serçeden korkan darı ekmez.
Serçelerin olduğu yerde şahinler susar.
Serçeye çubuk bere.
Serde varsa başa gelir.
Serim serim serilesin, karnın şişip gerilesin.
Serin gölgelerde uzanıp yatmayı ben de severim; ama çoluk çocuk
ekmek kazanmamı bekliyor.
Serini ver, sırrını verme.
Serinkanlı ol, her şeye heyecanlanma hemen.
Serinlemek istiyorsan git Köseadağı'na çadır kur.
Serkeş öküz soluğu kasap dükkânında alır.

⁷²⁰ Beke Hamamı: Mecitözü'nün bir köyündeki hamam.

⁷²¹ Bu söz Türkiye'nin her yanında yaygındır. Oldukça çok varyantı vardır.

⁷²² Bağlık: Olgunluk, akli erme.

⁷²³ Kov başından gitsin anlamında.

Sermayen bir yumurta ise taşa çal.
Sermayen bir yumurta olsa bile kadrini bil.
Sermayeyi kediye yükledi, sıçanlar ortada cirit atıyor.
Serpeneği kırık.
Serpeneğin aklına sığineceğine kendi aklına sığın.
Sersem!
Sersem kendisini metheder, aptal kızını.
Sersem sepet gidiyor; ama nere gittiğini kendisi de bilmiyor.
Sersem tavuk gibi nere bastığını bile bilmiyor.
Serseri!
Serserilik parayla alınmıyor, istersen sen de olabilirsin.
Sert ekmek keskin diş ister.
Sertelmeynen herkesi korkutacağını sanma.
Sertleşme, çabuk kırılırsın.
Sertlik ayrı şeydir, mertlik ayrı şeydir.
Servet sahibine düşmandır.
Servet, mal mülk mutluluk demek değildir.
Servi boylu da ölür, gödek boylu da.
Servi kavak boyuyla övünür, ardıc yaz kış yeşil yapraklarıyla.
Ses çıkarmadığın suçun sen de ortağı olursun.
Ses kesmeyle selam kesilmez.
Sesi gara yerden gelesice!
Sesi güzel mi güzel.
Sesi öyle yanık ki, bağırımı deldi geçti.
Sesi zil sesi gibi.
Sesime ses veren yoksa dünya benim neyime?
Sesin cehennemin dibinden gele.
Sesin ciğerime işledi.
Sesin kara yerden gelsin.
Sesin sal altından gele!
Sesin sinin⁷²⁴ dibinden gelsin.
Sesin yer altından gele.
Sesine ses veren olmasın.
Sesine ses veren yoksa, ev senin neyine?
Sessiz sedasız geçip gitti adamcağız.
Sessizlik insanı daha çok ürkütür.
Sev abanı, say babanı.
Sev ki sevilesin.
Sev seni seveni başı keçek⁷²⁵, daz⁷²⁶ ise; sevme seni sevmeyeni Mısır'a

⁷²⁴ Sin: Mezar.

⁷²⁵ Keçek: Başörtüsü.

⁷²⁶ Daz: Dazlak, saçı dökülmüş.

sultan ise.

Sev seni seveni yer ile yeksan⁷²⁷ ise; sevme seni sevmeyeni Mısır'a sultan ise.

Sevda çekmek başın en büyük belasıdır.

Sevda çekmeyi kolay mı sanıyorsun?

Sevdayı çeken bilirmiş.

Sevdiklerine kol kanat geresin.

Sevdiklerini ağzından düşürmüyor.

Seven gönül ferman dinlemez.

Sevenlerinden mahrum kalasın.

Sevgi karın doyurmaz.

Sevgi sevgiyinen kalsaydı, tavuk cücüğünen⁷²⁸ kalırdı.

Sevgi tapulanamaz, kafeslenemez.

Sevgi, sevda ile kardeşdir.

Sevgililer ve kardeşler birbirlerine mendil hediye etmezler, edilirse ayrılığa delalet sayılır.

Sevginin sınırı yoktur.

Sevilecek insan olur, sevilmeyecek insan olur.

Sevilmediğim, sayılmadığım yerde benim işim ne?

Sevincinden ağzı kulaklarına değiyor.

Sevincinden zil takıp oynayacak nerdeyse.

Sevinçli haber herkesi mutlu eder.

Sevindikalan'ın kömürü[□], tüketiyor ömürü.

Sevindikalan'ın⁷²⁹ taşkömürüne güvendiysen baharı zor bulursun.

Sevip sevdiğine, ayrılıp kocana varma.

Seviyesizlik topuktan diz boyuna çıktı.

Seviyorsan, candan geçersin de canandan geçemezsin.

Sevmediğim o insanı görünce ifrit oluyorum.

Sevmek insanı ferahlatır.

Sevmek sanıldığı kadar basit ve kolay bir sözcük değildir.

Sevmesen bile yediğin baklavadan zevk aldığını söyle ki baklavacının yüzü gülsün.

Sevsinler seni.⁷³⁰

Seydim⁷³¹ eşeği gibi ayaklarını direme.

Seydim meşesi gibi saç baş birbirine karışmış.

Seydimli Kör Fazlı gibi değirmenin her yanına un saçmışsın.

⁷²⁷ Yeksan: Aynı düzeyde, eşit.

⁷²⁸ Cücük: Cıvcıv.

⁷²⁹ Sevindikalan, Dörttepe Dağı'nda bulunan bir köy. Buradan 1950'li, 1960'lı yıllarda ilkel yöntemlerle kömür çıkarılırdı. İçi sümüksüböcek kabuklarıyla dolu, kalorisi düşük bir kömürdü.

⁷³⁰ Alay sözü.

⁷³¹ Seydim: Çorum merkeze bağlı bir belde.

Seyip⁷³² dana gibi ortalarda ne dolaşıp duruyorsun?
Seyip sıpa (eşek) gibi akşama kadar gezip duruyor.
Seyiple gitsin şu hayvanları yazıya.
Seyircisiz oyunun coşkusu olmaz.
Seyisinen⁷³³ tekeyi birbirine karıştırma.
Seyisliği kabul eden atın tekmesine razı olur.
Seyrek git dostuna, kalksın ayak üstüne; sık gidersen dostuna yatar
yanı üstüne.
Seyrek git sen dostuna, varınca kalksın ayak üstüne.
Seyrek sakalına bit pire yuva yapmış.
Seyyaha arkadaş olursan her derde katlanacaksın.
Seyyahın sınırı yoktur; ama derdi çoktur.
Sıcağa kar, buz mu dayanır?
Sıcağı görünce iyice tılkıdı.⁷³⁴
Sıcağı sıcağına bu işi çözmeye çalış.
Sıcak beynine vurdu, şekerlemeye⁷³⁵ başladı.
Sıcak bir çorba içince gözleri biraz ışıdı.
Sıcak dalgası mahvediyor insanı.
Sıcak sacın üstünde sıçan oynamaz.
Sıcak su destur demeden dökülürse, cinlerin çocukları yanar.
Sıcakla zenginlikten adama zarar gelmez.
Sıcaklarda börttüm iyice.
Sıcaktan beynim cılkıdı.
Sıçan çıktığı deliği bilir.
Sıçan deliğine giremezsin.
Sıçan düşmüş pekmezi köpeğin yal çanağına koyup misafir ağırlıyor.
Sıçan olmadan çuval delme.
Sıçan sidiğinin değirmen suyuna faydası vardır.
Sıçan tüylendikçe örtüye kaçar.
Sıçandan çıkan kendir keser.
Sıçandan doğan çuval keser.
Sıçanın (farenin) gittiği yer yol olur.
Sıçanın sidiği değirmenin suyuna katkıdır.
Sıdık Ağa'nın iti gibi tan tan ürme.
Sıfıra sıfır, elde var gene sıfır.
Sıfırdan başla da kazancını göreyim.
Sıfırı tüketti, olduğu yere yığılıp kaldı.
Sığ gölde de boğulan olur.

⁷³² Seyip: Başiboş.

⁷³³ Seyis: Kısırlaştırılmış erkek keçi.

⁷³⁴ Tılkımak: Buruşmak, bozulmak, gevşemek.

⁷³⁵ Şekerleme; Hafif ve kısa uyku.

Sığınacak yerin olmaya, ortalıkta kalasın.
Sığıntı gibi durma, şöyle varlığın belli olsun biraz.
Sığır!
Sığıra sürdüm seni, danayla (buzağıyla) geri geldin.
Sığırıcığın bu ilk sürüsü, daha geriden gelecek gerisi.
Sığırıcının garısı sığır vakti evermiş.
Sığırlar öğretmese buzağılar tarlaya girmez.
Sığırlar su içerken buzağılar buz yalar.
Sığırtmacı aç bırakmak da tehlikelidir, çok doyurmak da.
Sihhatler olsun efendim.
Sık bağda seyrek üzüm olur.
Sık gidersen dostuna, yatar sırtının üstüne.
Sık gittiğin yerden de sıkılırsın.
Sıka sıka bir gün bir yerinden patlatırsın.
Sıka sıka posamı çıkardı benim.
Sıkboğaz edip, adamın canını almaya kalkma hemen.
Sıkı dur, elini silahından ayırma.
Sıkıntı içinde yaşıyor hep.
Sıkıntı verip başımı ağrıtmam benim.
Sıkıntıya düş de gör; kim dost, kim düşmanmış?
Sıkıntıya gelmiyor, hep terlemeden kazanmak istiyor.
Sıkışınca hemen buradan tüydü.
Sıkışınca kedi bile aslan kesilir.
Sıkıştırılınca dili çözülürdü.
Sıkma canını, sık dişini.
Sıkmanın taştan su çıkmaz.
Sıkmanın her şeyden su çıkaramazsın.
Sıkıtığın palavralar hep boşa gitti.
Sıktım dişimi, çabucak bitirdim işimi.
Sıktım sıyrıldı sende.
Sıktım sıyrıldı, dönüp yüzüne bakacağım gelmiyor.
Sıktım sıyrıldı, ona diyeceğim bir şey yok artık.
Sınamay (denemeyi) kurt yemez ya.
Sınava çekilen herkes yüz akıyla çıkamaz.
Sındımı dilimden uzak tut.
Sındıyla kendini kes, hızarla eli.
Sınıklıya⁷³⁶ kolunu kaptırırsan, bacağı da elden gider.
Sınırsız olan sevgi ve bilgidir.
Sıpa!
Sıpa büyüyünce eşek olur.

⁷³⁶ Sınıklı: Kırık çıkık işleriyle uğraşan, halk arasında hekimlik yapan kişi.

Sıpalı eşekle gitme yola, başına getirir türlü bela.
Sıpanın belini kırmayasın sakın ha!
Sıpayı akıl öğreten eşektir.
Sır⁷³⁷ bozulunca şarap da bozulur.
Sır kapısı, ar kapısı, pir kapısı herkese açık olmaz.
Sır küpü gibi ne çatlıyor ne dışarıya nem veriyor.
Sır pıtrak gibidir, herkes saklayamaz.
Sır, saklayanda kalır.
Sır tutmasını bilmezsen dilin elden gider.
Sıracalar vücudunu delik deşik etsin.
Sıracalı.
Sırada olan ne varsa her şey karmakarışık oldu.
Sıradan bir adam, ilgilenmeye değmez.
Sıran yere gelsin.
Sırası gelince söyleyeceğim çok şey var.
Sırasına getirince gırtlığına basacaksın.
Sıratı yel gibi uçur, yıldırım gibi geçir, havuzu kevserden içir yarabbi.
Sıradan geçmeyi, kevserden içmeyi, cennetine girmeyi, cemalini görmeyi, gülererek ölmeyi nasip eyle Allah'ım.
Sırça köşklerde yaşasan bile sen gene mutlu olamazsın.
Sırça köşkte oturanın attığı taş, döner geri; yıkılır başına köşk.
Sırça köşkte oturuyorsan komşuna taş atma.
Sırığa bağlı fasulye uzadıkça kendi yönünü kendi bulur.
Sırığa bağlı fidan güz gelince çözülmeye başlar.
Sırım gibi bir pehlivan doğrusu.
Sırım gibi delikanlı.
Sırtıp durma!
Sırtımayla, sırtarmayla kimseye yâr olamazsın.
Sırlı küpler içer.
Sırlı küpten ne sirke sızar ne de pekmez.
Sırnaştıkça sırnaşıyor adam.
Sırna kadem bastı, ortalıktan birdenbire yok oldu.
Sırrını sakın ele sızdırma.
Sırrını saklamasını bil.
Sırrını söyleme dostuna, o da söyler dostuna.
Sırsız küp sirke tutmaz.
Sırt sırta verince dağlar devrilir.
Sırtarıp durma, karşımdan defol git.
Sırtı hiçbir zaman yere gelmedi bu pehlivanım.
Sırtı isilik olmuş, durmadan kaşımıyor.

⁷³⁷ Sır: Küpün ve çömlleklerin içindeki cila.

Sırtı kalın olanı dövsende hırsını alamazsın.
Sırtı kaşınan köpek çobanın değneğine sürtünür.
Sırtı kaşınıyor, dayağı çoktan hak etti.
Sırtı pek adamın, soğuğa aldırıldığı yok.
Sırtı sırta dayayarak bu işin üstesinden gelebiliriz.
Sırtı tahtalara gelesice!
Sırtı yere getiren de yığittir, sırtı yere gelen de.
Sırtıma öyle bir yakı vurdular ki!
Sırtımda koyun (kuzu) postundan kürküm; hem Şaman'ım, hem Kızıl-
baş, hem Türk'üm
Sırtımda taşıdım bir ömür boyu, indirince kıyameti kopardı.
Sırtımda yumurta küfesi, nere varsam başım belada.
Sırtımızı dayadık dağa, olduk ağa.
Sırtın kara yere gelsin.
Sırtın teneşire gelsin de gözlerin açık kalsın.
Sırtın yerde, gözün gökte sürün.
Sırtına almayı bildiysen, taşımaya da bileceksin.
Sırtına binecek eşek arıyorsun; ama bil ki herkes eşek değildir.
Sırtında bit mi var, ne sifinip⁷³⁸ duruyorsun?
Sırtında çulu yok, ayağında nalı yok.
Sırtında semeri, başında bir yuları eksik.
Sırtında tuz yükü mü var, niye böyle ağır ağır gidiyorsun?
Sırtında yamçı, elinde kamçı; altında doru bir at, köylüye meydan
okuyor.
Sırtında yumurta küfesi mi var sanki?
Sırtında yumurta küfesi mi var, sakınarak yürüyorsun.
Sırtındaki gömleğin teri sana aittir.
Sırtından at şu belayı da kurtul.
Sırtından loğ taşı geçse haberin yok.
Sırtını dayadığın yer sağlam olsun.
Sırtını dayamış bir koca çama; elinde mavzeri, belinde kama.
Sırtını örttüğünden sana nankörlük gelmez.
Sırtını sıvazla ki, sana daha çok güvensin.
Sırtını sürecek yer arıyor.
Sırtını ya ağaya dayayacaksın ya da dağa dayayacaksın.
Sırtının üstüne gelesin.
Sırtlana fırsat verirsen gelip ölülerini yer.
Sıtkı sıyrılmak.
Sırtıma ağacı⁷³⁹ mısın, ne uzayıp duruyorsun?
Sırtıma tutulmuş gibi tir tir titiyor.

⁷³⁸ Sifinmek: Kaşınmak.

⁷³⁹ Sırtına ağacı: Boyu 100 metreyi aşabilen, bataklık kurutmaya yarayan bir ağaç; okaliptüs.

Sıvamanın Çal'da⁷⁴⁰ çökelek dürümü ye de susuzluktan geber.
Sıvık çamurdan kerpiç olmaz.
Sızım sızım sızlanıyor kadıncağız.
Sızma gümüş gibi, artık kötülüklerden uzak duruyor.
Sicim gibi bir yağmurda aldırış etmeden çekip gitti.
Siddei sever, her saati bir devir.
Sidiğin altına aka.
Sidiğin tutulsun da kıvrım kıvrım kıvrın.
Sidik çanağın tutulsun.
Sidiklemek bile bir sistem işidir.
Sidikli!
Sidikli fışfış, kokusu pişmiş.
Sidikli meşe⁷⁴¹ gibi her yanından su çıkıyor.
Sidikli şişe, okkası beşe.
Sidikliği durasica (tıkanasica).
Sidikliği kuruyasica (tutulasica).
Sidikliğin dursun, tilki gibi çemkir.
Sidikliğine taş tıkansın da kıvrım kıvrım kıvrın.
Sidiklinin biri, her yanı sidik kokuyor.
Siftah etmeden para verme.
Sigaranın dumanı, yoktur yârin imanı.
Sigarası yarım yananın yola gideceğine inanılmırmış.
Siğillerin ellerini çok çirkinleştirmiş.
Sihirbaz gibiydi adam, hepimizi ağzına bakıttı; bizi çarpıp gitti.
Sihirli değnek değilim ki, herşeyi hemen çözeyim.
Silah adama hem dost, hem düşmandır.
Silahı belinde, keyfi yerinde.
Silahımı dünyada kimseye vermem.
Silahına, bileğine, yüreğine güvenip herkesi sindirdi.
Silahını çekmesiyle saldırmaması bir oldu.
Silahla fazla oynamayın, bir sakamet⁷⁴² çıkabilir.
Silik adama sülük adamı birbirine karıştırma.
Silkin hele, bir kendine gel şöyle.
Silkintiyle uyandım hemen.
Sille tokat döve döve alıp götürdüler.
Silme bir hakla⁷⁴³ buğday istiyorum.
Simasına bakınca bizden biri olduğunu anladım; ama kimin neyi, nesi
bir türlü çıkaramadım.

⁷⁴⁰ Sıvamanın Çal: Tolamehmet ile Ovakarapınar köyleri arasında taşlık ve susuz geniş bir arazi.

⁷⁴¹ Sidikli meşe: Bir meşe ağacı çeşidi.

⁷⁴² Sakamet: Yanlışlık, eksiklik, kaza.

⁷⁴³ Hakla: Taneli bitkileri ölçen silindirik biçiminde saadan yapılmış bir ölçü birimi. Yarısına yarı hakla, çeyreğine gödük denir.

Sincabın diktiği ceviz insanların diktiğinden daha çoktur.
Sincap gibi daldan dala atlayıp duruyor.
Sineğin balı olmaz, tembelin malı olmaz.
Sinek bal ile tutulur.
Sinek bir damla pekmeze konar, bir fiçı sirkeye konmaz.
Sinek haram değil, mide bulandırır.
Sinek kadar ağırlığın yok, kendini deve göstermeye çalışıyorsun.
Sinek küçüktür; ama mide bulandırır.
Sinek mundar değil ama mide bulandırır.
Sinek pekmezciyi tanır.
Sinekkaydı tıraşla etrafına hava atmaya çalışıyor.
Sinekten yağ çıkarmaya uğraşacağına; iş bulup, iş kurup çalışmayı öğren.
Sinekten yağ çıkmaz.
Sini (yaşı) varmış elli beşe, sen böyle evlenmenin üstüne işe.
Sini bitli!
Sininde yatamayasın.
Sininde yılanlar yuva yapar inşallah.
Sinine tüküreyim.
Sinine yılanlar çıyanlar dola.
Sinip korkmayla kendini beladan kurtaramazsın.
Sinir küpü olacağıma, sirke küpü olurum.
Siniri olan insan bu kadar vurdumduymaz olamaz.
Sinirine dokunursan yanıtına da katlanırsın.
Sinirleri alt üst oldu birdin bire.
Sinirleri boşanıp ağlamaya başladı birdenbire.
Sinirleri çok bozuk bu sıralarda.
Sinirleri çok kuvvetli, hiçbir şeyden kolay etkilenmiyor.
Sinirleri gevşer, dokunma ağlasın.
Sinirleri iyice zayıflamış, tahammülü yok.
Sinirleri iyice zayıfladı; ne zaman, ne yapacağı bilinmez.
Sinirleri oynadı birdenbire, ne yapacağını bilemedi adam.
Sinirleri öyle bir gerildi ki, elinden bela çıkmak üzereydi.
Sinsinden sonra ateşin yalabığına bir de halaya durdular.
Sinsinin sonu halaydır.
Sinyali alınca bir şeyler olduğunu anladım hemen.
Sipariş verdiğin beş kuruş, sen bana veriyorsun bir kuruş.
Sipariş verdik, karşılığında öğüt aldık.
Siperden çıkarsan Çolak Mıstık⁷⁴⁴ gibi kurşunu yersin.

⁷⁴⁴ Çolak Mıstık: Şekerbeylidir. Kurtuluş Savaşı'nda bir omzunu siperden çıkarınca Yunanlı birinin attığı ilk kurşunla omzundan vurulur. Omzunu çekemez. Arkasından dört kurşun daha gelip omzunu paramparça eder. Çolak Mıstık, gerek Şekerbey'de, gerekse çevrede çok sayılan bir kişiliğe sahipti.

Sipsivri kalasın ortalıkta.
Sirke sığacağı keser.
Sirkenin içine bir tane at nalı ve arpa atılırsa sirke iyi olur.⁷⁴⁵
Sirkenin sarımsağın hesabını yapan paça yiyemez.
Sirkenin tuzuna, biberin tozuna bakılmaz.
Sirkesi artık su götürmüyor.
Sirkesi kabına sığmıyor.
Sirkesiz cacık olmaz.
Sirkesiz, sarımsaksız cacığı al başına çal.
Sirkeyi içen suyunu yanında bulundurur.
Sirkeyi sarımsağı bırak, kaynayan bulgura bak.
Sirkeyi sirkeçiden, şarabı şarapçıdan alacaksın.
Sisli havalarda kim kimin ne yaptığını bilmez.
Sistemin dışına çıkarsan savrulursun.
Sistimsiz zanaatkâr olmaz.
Sitem yüklemekle beni yıkamazsın.
Sitemli sözünen, kinle bakan gözünen beni yıldırılmazsın.
Sittei sever⁷⁴⁶, her dakikası bir tevir⁷⁴⁷.
Sittei sever, sirkeyi devir, her saati bir tevir.
Sittin sene geçse de.
Sivilceden kurtulayım derken gövdeye çukur açma.
Sivri akıllı.
Sivrilmeysin!
Sivrisineğe sormuşlar “meze olarak kan alır mısınız?”. “Kan değil, can bile alırım” demiş.
Sivrisineğin marifetini bilmiyorsan Salur’da, Eşençay’da⁷⁴⁸ dışarıda yat öğrenirsin.
Sivrisineğin peşinden koşacağına, bataklığı kurutmayı öğren.
Sivrisinek çeker gider, ortaya tabutları döker gider.
Sivrisinek gibi vız vız edip durma.
Siyah köpek beyaz olur mu?
Siyatiği var onun, yürümeye dermanı yok.
Siz beni bunaltmadınız, Allah da sizi bunaltmasın.
Siz geldiniz cıvıl cıvıl oldu hanemiz.
Siz gelirken ben gidiyordum.
Siz giderken ben geliyordum.
Siz hangi vardığınız yerde dırık tutturdunuz ki?
Siz sağ olun, ben selamet.

⁷⁴⁵ Alacahöyük’te halk inancı.

⁷⁴⁶ Sittei sever: Nisan’ın 8’i ile 13’ü arası.

⁷⁴⁷ Tevir: Söz ve davranışa başka bir anlam verme.

⁷⁴⁸ Salur ve Eşençay: Kızılırmak kenarında Çorum merkez köyleri.

Siz Tosya'ya pirinç almaya giderken, ben Kargı'dan pirinç almış geliyordum.
Sizde bulunmayan bizde tonla var.
Sizde yiyip içelim, bizde gülüp geçelim.
Size karşı yalancı çıktım, çok özür dilerim.
Size varak yiyek içek; bize gelek, konak göçek (gülek oynayak).
Sizin gitmek istediğiniz yerden biz döneli hayli zaman oldu.
Sizin zilli hürmetiniz nerden geliyor böyle?
Sizlere ömür, çoktan aramızdan ayrıldı.
Sizleri yürekten selamlıyorum ülkemin onurlu insanları.
Soba üstünde demlik tıkırdamasa, oturduğu yerde misafir kıkırdamaz.
Sofra değılsin ki, her gelene açılasm.
Sofra gördün giriş, dövüş gördün şiviş.
Sofra görünce hemen yumuluveriyor.
Sofrada ağzını şapırdatıp durma.
Sofrada eli olmayanın mecliste dili olmaz.
Sofrada elini, mecliste dilini tutmasını bil.
Sofrada ne varsa şapur şupur yiyip bitirdi.
Sofradan ne erken ne geç kalk.
Sofrana Hak Halil İbrahim bereketi versin.⁷⁴⁹
Sofrana Hızır uğrasın.⁷⁵⁰
Sofranda tek kaşık ola.
Sofranın alt tarafı, kavganın üst tarafı.
Sofranın da bir adabı vardır.
Sofrası hep böyle açıktır, nice açları doyurup yollar.
Sofraya bir oturdu; ne var ne yok silip, süpürüp götürdü.
Sofu soğan yemez, ağız kokusu odayı doldurur.
Sofu soğan yemez, bulsa kabuğunu komaz.
Soğan erkeğı!
Soğan sarımsak kabukları yakılmaz, bunların şeytanın parası olduğuna inanılır.
Soğan ve sarımsak kabuklarını ayakaltına atmak uğursuzluk getirirmiş.
Soğan, sarımsak yemedim ki, ağzım koksun.
Soğanın acısını yiyen bilmez, doğrayan bilir.
Soğanın başı kesilmeden küle gömülürse keçiler oğlak atar.
Soğanın kabuklarını sobaya atmak gūnahtır.
Soğuga yiğıtlik dayanmaz.
Soğuk dalgası gelince insan yaz mevsimini arıyor.
Soğuk iliklerime işledi.

⁷⁴⁹ Yemek yedirene söylenir.

⁷⁵⁰ Yemek yedirene söylenir.

Soğuk rüzgârlar yüzlerimi dağlayıp gitti.
Soğuk su, sıcak aş diş düşmanı; genç avrat koca herifin baş düşmanı.
Soğuk tandırda çörek bişiriyo.
Soğuk taştan sıcak ekmek.⁷⁵¹
Soğuklar bastırınca gücümüz oduna, kömüre yetti.
Soğuklar kulaklarımdan ısırmaya başladı.
Soğukluktan⁷⁵² ister salata, cacık, ister yemek yap; gör tadı nasılmış?
Soğukta hepimiz buz kestik.
Soğukta her yanım buz bağladı.
Soğukta sızılarım arttıkça arttı.
Soğuktan dişleri şakırdayıp duruyor.
Soğuktan her yanım buydu⁷⁵³.
Soğuktan kaçan avını bulamaz.
Soğulasıca.
Soğulmuş⁷⁵⁴ avrattan avrat mı olur?
Soğuya soğuya kış, ısına ısına yaz gelir.
Sohbet etmenin de bir zamanı vardır.
Sohbet soku⁷⁵⁵ başında güzeldir.
Sohbete başlayınca ortalığı renklendirdi.
Sohbete tutuşunca yoldan kaldık.
Sohbetle saza karışılmaz.
Sohbette aşnadan aldım öğüdü; tanıdım korkağı, kelpi, yiğidi.
Sokağa çıkmaya korkuyordu, korktuğu başına geldi.
Sokağa düşeni eve sokamazsın.
Sokağa fırlatılmış boş kutu gibi tangur tungur ediyorsun.
Sokağın mantığı sokakta aranmaz.
Sokağın mantığı yoktur; bir olay sokağa düşünce nasıl sonuçlanacağı bilinmez.
Sokak artığı mahalleyi birbirine düşürür.
Sokak çocuğunun suçunu düzende ve toplumda aramalıyız.
Sokak süpürgesi her gittiği yerden evine pislik getirir.
Sokak sürtüğü seni!
Sokak sürtüğüyle başa çıkamazsın.
Sokakta cenazeye rastlayınca tabutun arkasında en az yedi adım yürümek gerekir, aksi halde insana ağırlık basar.
Sokakta kalabalığı görünce içim cız etti.
Sokunun başında durmak önemli değildir, önemli olan tokmağı soku-ya vurabilmektir.

⁷⁵¹ Haydar Kılıç'tan 22.03.2010

⁷⁵² Soğukluk: Semizotu.

⁷⁵³ Buymak: Çok üşümek.

⁷⁵⁴ Soğulmuş: Pörsümüş.

⁷⁵⁵ Soku: Taş dibek.

Sokuya vurunca tokmağı, orada tanırsın ahmağı.
Sol böğründen vurulasıca.
Solda sıfır, bunun hiçbir değeri yok.
Soldu, pörsüdü birdenbire yavrum.
Solucan gibi beti benzi solmuş.
Soluğan atınan uzun yola gidilmez.
Soluğan atınan yarışa girilmez.
Soluğu doğruya değil.
Soluğu doğruya değil ki, işi rast gitsin.
Soluğu en sonunda burayı terk ederek aldı.
Soluğu genişledi.
Soluğu kötüye.
Soluğun kesilir inşallah.
Soluğu soluk değil.
Solutmaz sancılardan gidesin.
Somak burunlu.
Somurtmak⁷⁵⁶ karşıdakini bezdirir.
Son durak musalla taşıdır.
Son karı, bun⁷⁵⁷ karı.
Son koca, bun koca.
Son kozunu oynadı; ama gene de kaybetti.
Son nefesinde gözleri açık gitti.
Son pişman, başa düşman.
Son pişmanlığın sonu da fiyasko çıktı.
Son pişmanlık fayda vermez.
Son pişmanlık fayda vermez, gel her şeyi bir daha düşün.
Son ümit dünyamız burada bir işe sahip olabilmek.
Son yiyeşin olur inşallah.
Sona kalan dona kalır.
Sombaharda açan çiçeğin ömrü kısadır.
Sombaharda açan çiçek çabuk solar.
Sombaharın sonunun nerede biteceği belli olmaz.
Sonra söylemen gereken sözü ilkin konuşma.
Sonradan geldim, hep benim; kıyı köşe dip benim.
Sonradan gelen köpek, evdeki köpeği kovmak ister.
Sonradan görme!
Sonraki eşkiyalar Kör Dede'ye rahmet okuttular, her tarafı kasıp kavurdular.
Sonu cılk çıktı.
Sonu hayırdır inşallah.
Sonun çok kötü olur inşallah.

⁷⁵⁶ Somurtmak: Surat asmak.

⁷⁵⁷ Bun: Sıkıntı, zorluk.

Sonunda belasını buldu.
Sonunda onu da yuvasından uçurdular.
Sonunda sermayeyi kediye yükledik.
Sonunda sesini kıstılar adamın.
Sonunda silindir gibi ezip geçtiler bizi.
Sonunda su koyverdi, sözlerinden vazgeçti.
Sonunda uyandım; ama ne fayda, eloğlu çarpıp gitti.
Sonunda yollarımız ayrıldı.
Sopa atmayan kimseyi terbiye edemezsin.
Sopa ayıya bile namaz öğretir.
Sopa çekeyim derken adam kendisi sopa yedi.
Sopayı görünce dötrnala, tırısa gidiyorlar.
Sopayla süngüyle, tankla topla demokrasi olmaz.
Sora sora Bağdat bulunur.
Sora sora İstanbul'u bile bulursun.
Soran dağlar aşmış, sormayan düz ovada şaşmış.
Soran yanılmaz.
Sorgu sual veremeyesin.
Sorgu sualde melekler yanına uğramasın.
Sorgucu meleği gibi başımda dikilip durma.
Sorma arkadaş, bütün işler sarpa sardı.
Sorma gitsin arkadaş, başımıza neler geldi?
Sorma kişinin aslını, kim olduğu sohbetinden belli olur.
Sormak ayıp değildir, öğrenmemek ayıptır.
Sormak ayıp olmasın da, nereden gelip nereye gidiyorsunuz?
Sorulup aranmak da güzel şeydir.
Sorumsuzca görev verilmez.
Srutkandan güler yüz bekleme.
Soy soya çeker.
Soydular, soğana çevirdiler.
Soydun soğana çevirdin bizi.
Soydur çeker, topaldır seker.
Soyhandan⁷⁵⁸ çıksın emi!
Soyhasından babalar çıkasınca!
Soyka bir türlü dırık tutmuyor.
Soykana kalasıca.
Soykana kalsın!
Soykanı başına çalsınlar.
Soykasında kalasıca.
Soylu köpek dişi dökülse de düşmanına saldırır.

⁷⁵⁸ Soyha (soyka): 1. Aşağılık, yaramaz, huysuz, belalı kötü insan. 2. Ölüünün üstünden çıkarılan giysi.

Soylu sopl u bir aileden geliyor.
Soysuz kimselerden vefa umma.
Soysuza soyunu karıştırma.
Soytarının biri.
Soytarıyla arkadaş olursan sen de soytarılaşırsın.
Soyu kuruyasıca!
Soyu soppu, hepsi onun ağzına bakıyor.
Soyu soydan, köpeği mandıradan almalı.
Soyun sopun kurusun!
Soyun sopun töremesin.
Soyup soğana çevirmişler adamı.
Söğüdü atarsan suya olur abanoz⁷⁵⁹, yabancıyı koyma köye olur babanız.
Söğüdüne su yürüdü, namusumuzu bir paralık ediyor.
Söğütten odun olmaz, Çingene kızı kadın olmaz.
Sökme elin duvarını, sökerler duvarını.
Sölpük pörsük.
Sölpük sölpük durup durma.
Sömüre sömüre benim de dermanımı, takadımı bitirdin.
Söndürme kimsenin ocağını, söndürürler ocağını.
Söngüt tutan pöhreğin suyu içilmez.
Sönük adam; varlığı yokluğu belli değil.
Sönük bir bayram yaşadık.
Söveler⁷⁶⁰ sağlam olsun ki, yük taşıyabilsin.
Sövüp sayıyor, durmadar bar bar bağırıyor.
Söyle arkadaşımı söyleyeyim sana seni.
Söyle derdini, söyleyim derdini.
Söyle dostunu söyleyim dostunu.
Söyle kızım kızına, söylesin kızına, ağlatmasın kızını.
Söyle söyle ipe diz, ip bulamazsan çöpe diz.
Söyle söyle söz ne desin, kokmuş ete tuz ne desin?
Söylediğin sözün hiçbir anlamı yok.
Söyledikleri çok zoruma gitti.
Söyledim söyleyeceğim kadar gıkı çıkmadı.
Söyleme dostuna, gidip o da söyler dostuna.
Söyleme dostuna, oda söyler dostuna; bir gün olur kül basarlar postuna.
Söylemedik söz bırakmadı, adamı paçavraya çevirdi.
Söylemekle dil aşınmaz.
Söylemesi dile kolay; ama sen gel bir de bana sor çektiklerimi.
Söylemeyen ağız, söyleyen ağız yorar.

⁷⁵⁹ Abanoz: Sıcak iklimlerde yetişen bir ağacın sert tahtası.

⁷⁶⁰ Söve: Araba ve kağnılarda yükü tutmak için dört yana dikilen direk.

Söylenen söz bir kulağından giriyor, ötekinden çıkıyor.
Söylenen, bilinen her atasözü toplumun kulağı, gözüdür.
Söyleneni tersinden dinliyorsun.
Söylersen söz olur, söylemezsen içine dert olur.
Söyleyeceği dilinin ucunda; ama bir türlü söyleyemiyor.
Söyleyeceğimi yüzüne karşı söyledim, elin içinde beş paralık ettim.
Söyleyeceğin sözü tart, düşün; ondan sonra konuş.
Söyleyecek söz bulamıyorum.
Söyleyeceklerimi söyleyip içimi boşalttım.
Söyleyenden dinleyen arif olmalı.
Söyleyene bakma, söyletene bak.
Söyleyi söyleyi dilimde tüy bitti; ama anlatamadım.
Söz ağırdır, her sözü herkes kaldıramaz.
Söz ağızdan bir kez çıkar.
Söz ağızdan çıkar, ortalık darmaduman olur.
Söz ağızından dirhemle çıkıyor.
Söz altın ise sükût da zehep⁷⁶¹, kemal ehli kemalatı sükût ile buldu hep.
Söz altında kalma, söyleyeceğini sen de söyle.
Söz aramızda kalsın, sakın kimse konuşuklarımızı duymasın.
Söz atıp ortalığı bulatma.
Söz bilirsen söyle sözünden ibret alsınlar; söz bilmezsen sükût eyle seni bir adam sansınlar.
Söz bilmezsin bir sözüyle çok incindim.
Söz bir, Allah bir.
Söz bir Allah bir, verdiğim sözü yerine getireceğim.
Söz bir kez söylenince arif olan anlar.
Söz birliği ederek aynı işe koyulduk.
Söz birliği yaptık, hepimiz kurallara uyacağız.
Söz büyüğün sus küçüğün.
Söz dediğin mücevherdir, derç eyle ha derç eyle; sırası geldiğinde harç eyle ha harç eyle.
Söz gümüşse sükût altındır.
Söz dinlemeyi bilmiyorsan, konuşmayı da bilemezsin.
Söz ehli biriydi benim ak sakallı dedem.
Söz kestik; ama bakalım düğünü görebilecek miyiz?
Söz namustur.
Söz ola kese savaşı, söz ola kestire başı.
Söz ola oğlun aşı, bal ile yağ eder işi.
Söz poyraz, para kılıçtır.
Söz senin ise köy Hasan Ağa'nındır.

⁷⁶¹ Zehep (zehâb): Sanma, sanı, zannetme.

Söz sohbet gürültüye gitti.
Söz söyle alana, kulağında kalana.
Söz söyleyenin, köpek havlayanındır.
Söz sözü açar, söz de gözü açar.
Söz sözü açar, söz de sohbeti.
Söz sözü, söz de yüzü açar.
Söz su gibidir; döner dolaşır yerini bulur.
Söz taşımazsa müzevirin dili kaşınır.
Söz torbaya girmez, ağzı da bağlanmaz.
Söz var iş bitirir, söz var baş yitirir.
Söz vardır halk içinde, söz vardır yok içinde.
Söz verdiyse o sözünün eridir, dakikası dakikasına gelir.
Söz vermek başka şey vermeye benzemez.
Söz yerini bulsun da asarlarsa beni gene assınlar.
Sözde bilgin; ama kafa karmakarışık.
Sözde eğlendik, aslında soyulduk.
Söze başlar başlamaz birbirlerini yediler.
Söze karışırsan belaya çatabilirsin.
Sözlüme hediye almak benim için bir onur.
Sözü bana çok battı; inşallah bir daha karşılaşmayız.
Sözü bilmiyor, sohbeti bilmiyor.
Sözü doğru söylersen sakal utanmaz.
Sözü eveleyip geveleyip, yuvarlayıp duruyor.
Sözü kesilmiş, şerbeti içilmiş; bu dünürlüğün ötesi yok.
Sözü söylemeden kırk kere tart düşün
Sözü uzatmanın bir anlamı yok, bu işi kısa keselim.
Sözüm burdan dışarı.
Sözüm meclisten dışarı
Sözüm ona ne büyük kahramanlıklar yapmış.
Sözüm yabana.
Sözüm yabana desem de, gene birtakım insanlar alındı.
Sözümü geri alıyorum, hepinizden özür diliyorum.
Sözün bittiği yerde silahlar konuşur.
Sözün sohbetin de bir mevsimi vardır.
Sözünen uslanmayanın hakkı kötüdür.
Sözünü ağzına tıkayıverdiler hemen.
Sözünü balla kestim, beni bağışla.
Sözünü bil pişir, ağzını der devşir.
Sözünü dudaktan, gözünü budaktan esirgemiyor.
Sözünü kadıdan, padişahdan; gözünü budaktan sakınmıyor.
Sözünün eri adam dostluğa dotluk katar.
Su akarak durulur.

Su akarken helkeni doldur.
Su akarken testini doldur.
Su akmayınca durulmaz.
Su bardağı su yolunda kırılır.
Su başından kesilir.
Su baştan bulanır.
Su bulanmayınca balık tutulmaz.
Su bulanmayınca durulmaz.
Su büyüğün, sofru küçüğün.
Su dökmeye⁷⁶² gidiyorum deyip, adam kaybolup gitti.
Su dökmeye gitmek.
Su getirenlerin çok olsun.
Su gibi aziz ol.
Su gibi aziz olasın.
Su gibi geçip gitti.
Su gibi ömrün olsun!
Su gibi ömrün uzun olsun.
Su gibi ömrün uzun olsun, düğünün güzün olsun.
Su gibi ömrün uzun olsun; ırmağ olup denizlere dolasın.
Su içe içe ağaçlar iyice marsımış.
Su içene yılan bile dokunmaz.
Su içerken diğer elini başına kondur.
Su içerken kulaklarını gördü.
Su içinde kaldığım gecelerde ne korkunç düşler gördüm.
Su içmek isteyen tasını yanında taşır.
Su kabağı gibi şiştikçe şişiyorsun.
Su katılmamış bir çorba yiyemedim ki.
Su koyverme.
Su küçüğün yol büyüğündür.
Su küçüğün, sofru büyüğündür.
Su oyukta toplanır, dert içinde.
Su sesi, kadın sesi, para sesi.
Su testisi su yolunda kırılır.
Su uyur düşman uyumaz.
Su ve yemek kaplarının ağız açık bırakılmaz. Açık kalan kaplara şeytan işermiş.
Su verdiğin yerden ürün alırsın.
Su verenlerin çok olsun.
Su yerine sakız verme.
Su yüzü görmemiş ki, her yanı pislik içinde.

⁷⁶² Tuvalete gitmek anlamında.

Sual açtık, bin bir sualle karşılaştık.
Suç ateşten gömlektir; kimse giymek istemez.
Suç para olsa bile kimse üstüne almak istemez.
Suç samur kürk olsa da kimse üstüne almaz.
Suçlamak isteyen mutlaka bir suçlu bulur.
Suçlayarak kimseyi zan altında bırakma.
Suçlu gözünden bilinir (tanınır).
Suçlu kendisi olduğu halde baskın çıkmaya çalışıyor.
Suçlu suçunu bilir ve sonunda sinip bir köşeye çekilir.
Suçlunun rengi değişik olur.
Suçlunun yüzü çabuk kızarır.
Suçluyla suçsuzu bir tutma.
Suçluyu kaçırırsan suç da kaçır.
Suçsuz yere kafasını vurdular adamın.
Suçu ele yıkarsan, bir gün el de seni yıkar.
Suçu gelin etmişler kimse güvey olmamış.
Suçu içinde saklamak insanı kahreder.
Suçu olanı sallandırıp gideceksin.
Suçu ortaya çıkınca birden sus pus oluverdi.
Suçu ortaya çıkınca birdenbire tüydü.
Suçun ucu birine dokununca bir panik başlıyor.
Suçun yoksa mahkemede işin ne?
Suçüstü yakaladığında cezasını hemen vereceksin.
Sudan bahanelerle beni oyalamaya çalışma.
Sudan çıkan balık ateşten korkmaz.
Sudan çıkmış balık gibi, öyle bir şaşkın ki!
Sudan çıkmış sıpaya döndük hepimiz.
Sudan çıkmış sıpaya dönmüş.
Sudan geçerken at değiştirilmez.
Sukabağı gibi kafa büyütmüşsün; ama içi bomboş.
Sulanmayan bahçe ürün vermez.
Sular faşır faşır fişkırıyor.
Sular gibi ömrün uzun olsun.
Sular kesilince hepimiz şaşırıp kalakaldık.
Suların bol vaktinde kargaya su veren çok olur.
Sulh olun gelin, birbirinize kin tutmayın.
Sulu dereye götürür, susuz getiririm seni.
Sululuk yapmanı bazen ıslayarak döverler.
Sululuk yapıp her gördüğüne yalakanma, bir gün birinden dersini alırsın.
Sulusepkene yakalanınca sıırıslıkla ıslandım.
Sumakla⁷⁶³ somağı birbirine karıştırma.
Sumsayı kodum mu!

⁷⁶³ Sumak: Sıcak iklimlerde yetişen, yaprakları ile meyveleri baharat olarak kullanılan bir bitki.

Sumsuğu⁷⁶⁴ duşkanda⁷⁶⁵ görürsen Hanya'yı Konya'yı anlarsın.
Suna gibi boy pos vermiş Allah.
Suna gibi güzel maşallah.
Sungurlu mercimeği gibi halbırın⁷⁶⁶ altında da oynuyo, üstünde de.
Surat as bakalım asabildiğin kadar, bakalım eline ne geçecek?
Surat asmayınan sürat alamazsın.
Surat asmayla çölden su çıkaracağımı mı sanıyorsun?
Surat asmayla, küsmeyle bir yere varılmaz.
Surat bir karış, akli başından yukarda on karış.
Suratı birdenbire değışiverdi nedense?
Suratı Çarşamba çanağına dönmüş.
Suratı turşuluk salatalık gibi buruşmuş.
Suratın gene pürçüklü[□] gibi kızarmış.
Suratın mahkeme duvarı gibi; suratından düşen sinek bin parça oluyor.
Suratına bak, içini oku.
Suratına bak, süngüye davran.
Suratına düşen bin parça oluyor.
Suratına düşen sinek bin parça oluyor.
Suratını ekşitince limondan gönlüm geçiyor.
Suratını ekşitti, anlaşıldı ki hoşnut değil.
Suratını kasap süngeriyle silmişler.
Sureti Hak'tan verilmiş.
Suretinden kem olduğun anlaşılıyor.
Sus payı ver, başından uzaklaştır.
Suskunluk herkesi korkutur.
Susma, sustukça kendini korkutursun.
Susmak bazen daha çok konuşmak demektir.
Susmak sözden hayırlıdır.
Susmak, bazen daha çok şey anlatmaktır.
Susturucun mu bozuldu lan, arkandan ne ses çıkarıp duruyorsun?
Susuz gölde kalmış kurbağa gibi gözleri pörtlemiş.
Susuz göllerde boğulasın.
Susuz yerin otu da haramdır.
Susuzluktan dilim damağıma yapıştı.
Suya dayanma, yalancıya inanma.
Suya düşen köpüğe sarılır.
Suya düşen sarılacak taş arar.
Suya götürür susuz getirir.
Suya sabuna dokunmadan yaşamak zor.
Suya sabuna dokunmak istemiyor.

⁷⁶⁴ Sumsuk: Yumruk.

⁷⁶⁵ Duşka: Yanak, surat.

⁷⁶⁶ Halbır: Kalbur.

Suyu arkına bırak, o gideceği yeri bilir.
Suyu başından keseceksin her şeyi öyle bitireceksin.
Suyu baştan bulandırmak.
Suyu baştan kesenler seni susuz bırakırlar.
Suyu bile siyasete alet ettiler.
Suyu bulandırma, içinde kendin de kaybolursun.
Suyu çekilmiş değirmen gibi sessiz sedasız duruyorsun.
Suyu dövmeyinen yağı çıkmaz.
Suyu geçene kadar eşeğe dayı derler.
Suyu getiren de bir, testiye kıran da.
Suyu görmeden paçaları sıvama.
Suyu görmeden paçaları sıvıyor hemen.
Suyu görür balık olur, dağı görür geyik olur.
Suyu ılımış, son görevlere hazır olunmalı.
Suyu ısındı.⁷⁶⁷
Suyu ne kadar döversen döv, yağ çıkmaz.
Suyu seli kalmamış, yemek dibine yanıyor.
Suyu üfürmeden içen bir türlü kanmaz.
Suyu yokuşa bağlasan da su akacağı yeri bilir.
Suyun ağır akanından, adamın yere bakanından kork.
Suyun başında kurtlar cirit atıyor.
Suyun başını ejderhalar tutmuş.
Suyun başını tutmak.
Suyun çağlamazından, insanın söylemezinden kork.
Suyun derin olduğunu fark ettim; ama iş işten geçti.
Suyun durgun akanından, adamın yere bakanından kork.
Suyun fışır fışır akması insanın gönlünü ferahlatıyor.
Suyun gözünü (çıktığı yeri) haramiler tutmuş.
Suyun ılsın da tez günde teneşire ulaş.
Suyun iyisinde yosun tutmaz.
Suyun paklamadığını toprak paklar.
Suyun suyu çıktı.
Suyun tadını dil damak bilir.
Suyunca gidip adamın gönlünü alacaksın.
Suyunca git, adamı cinlendirme.
Suyunun suyu.
Südüklüğün dursun!
Südüklüğüne daş dursun!
Süflinin birisi.
Süklüm püklüm uzaklaşıp gitti.

⁷⁶⁷ Sonu geldi anlamında.

Süklüm püklüm.
Süksesinden yanından geçilmiyor.
Sükûnetli, sakın bir kadın.
Sükût ikrardan sayılır.
Sülük gibi kanımı emiyor, bir de sen beni em demiyor.
Sülük gibi sorup durma.
Sülün gibi ortalıkta dolaştıkça büyülüyor.
Sümbül gibi güzel kokuyorsun.
Sümük gibi sıvanma.
Sümük gibi sıvaşıp duruyor.
Sünger emdiği suyu, sıkkan ele kusar.
Süngü çuvala sığmaz.
Süngüsü düştü, yüzü gülmüyor artık.
Sünnetçi Kambur'un⁷⁶⁸ eline düş de ağlayıp ağlamayacağını o zaman görelim.
Süpürge birisinin üstüne düşerse o kimse uyuz olur.
Süpürge dikine konursa düşman ayaklanır.
Süpürge ile vurulan çocukları cin tutar.
Sür geç değil, gör geç.
Sür gitsin, günü yitsin.
Sürçmeyle atın başı kesilmez.
Süreğinen giden geliyo da küreğinen giden gelmiyo.
Sürek avında avlanan avcı da olur.
Sürek hayvanalarını pazara zamanında kavuştur.
Sürgit dememişler, gör geç demişler.
Sürgit denilmez, dur git denilir.
Sürgit yapıp durma, borcunu zamanında öde.
Sürme tarlayı çamura, döner demire.
Sürmeli gözlerine kurban olayım senin.
Sürtük Süleyman!
Sürtünüp durma; ırak dur benden.
Sürü sepet hep birlikte gelip bizim eve doluştular.
Sürüden ayrılan koyunu (kuzuyu) kurt yer.
Sürüden ayrılanı kurt yer.
Sürüklenen işin sonu pek hayır olmaz.
Sürükleyerek alıp götürdüler.
Sürüm sürüm sürün de elinden tutanın olmasın.
Sürüm sürüm sürünesice!
Sürüm sürüm sürünür inşallah gene benden yardım dilerirsin.
Sürünesice.

⁷⁶⁸ Sünnetçi Kambur: 1950'li, 1960'lı yıllarda Çorum ile çevresindendi ünlü bir sünnetçiydi. Atıyla köy köy dolaşırdı.

Sürüp at gitsin başından.
Sürüsüne bereket.
Sürüye kurt girmiş de “vay birinin haline” demiş.
Süsken öküze boynuz verilmez.
Süslü kedi.
Süsüne püsüne pek düşkün; ama elinden bir iş gelmiyor.
Süt dişleri çıkmaya başladı artık.
Süt dökmüş kedi gibi ne düşünüp duruyorsun .
Süt dökmüş kedi gibi ne pısıyorsun burada?
Süt dökmüş kedi gibi pısmış.
Süt dökmüş kedi gibi suskun.
Süt döküldükten sonra ağlanmaz.
Süt köpüğü gibi birden kabardı, indi.
Süt veren ineği herkes sağar.
Süt yüz tutmaya başladı.
Süte su katarsan zararını gene kendin çekersin.
Süte su katmadan şu işi pişirelim.⁷⁶⁹
Sütle giren huy canla çıkar.
Sütlü koyunu sürüden ayırmazlar.
Sütlüyü sürüden çıkarmazlar.
Sütsüz koyun meleğen olur.
Sütten ağzı yanan ayranı üfleyerek içer.
Sütten ağzı yanan yoğurdu üfleyerek yer.
Sütten çıkmış ak kaşık mısın?
Sütten yağ çıkar ama yağdan süt çıkmaz.
Sütü bozuktan her zaman herkese zarar gelir.
Sütü sıcak içen yoğurdu üfleyerek yer.
Sütü sümüğü bozuk olanın kendi de bozuktur.
Sütü temiz biri.
Sütümüz kaymak bağladı, derdin biri daha bitti.
Sütün bozulmuş, yoğurdu yiyemezsin inşallah.
Süzgün bakışlarına kurban olayım senin.

⁷⁶⁹ Şu işe bir son verelim anlamında.

Şadımanın bağı var, üzümü yok yaprağı var, hazımı yok.
Şafak Nuri, Kürt Tefvik, Hamal Durak, Gedik Ali, Hatip Mahalleli
İbraam Çorum'un son püsküllü belalarıydı.
Şafak sökerken kalk ki, nasibini erken bulasın.
Şah iken şahbaz olduk, dillere düştük destan olduk.
Şaha kalkıp öyle bir kişnedi ki at, yer gök inledi.
Şahan gibi.
Şahan da küçük; ama gökten turnayı indiriyor.
Şahbaba'nın⁷⁷⁰ türkülerine iyi kulak ver hele.
Şahbıdağın bağı var, üzümü yok yaprağı var.
Şahdamarımızı kestiler bizim.
Şahidim Allah'tır, daha ne diyeyim?
Şahin ile deve avlanmaz.
Şahin küçüktür; ama koca turnayı havadan indirir.
Şahin olduğu kanat çırpışından belli.
Şahin serçeye tenezzül etmez.
Şahine lokma eksik olmaz.
Şahit ölür senet ölmez.
Şahitlerinin hepsi yalancı çıktı.
Şahitlik ettik, belaya yettik.
Şahna öyle bir düzen kurmuş ki, köylünün elinden kurtulması
imkânsız.
Şahnanın haksızca aldığı, köylünün çaldığından daha çoktur.
Şahsiyetsizle şakalaşılmaz.
Şair gelince ortalık şenlendi.
Şairliği tuttu gene, başladı söylemeye.
Şairlik dededen babaya, babadan oğula geçmiş.
Şaka bir yana, sohbet bir yana.
Şaka gibi geldi bana, inanamadım.
Şaka ile espiri başkadır; ama laubalilik daha başka.
Şaka maka derken bu yılın da sonunu getirdik.
Şaka yaparken onur kırılmaz.
Şaka yaparken sonuna da katlanacaksın.
Şaka yapayım derken kaka yapma.

⁷⁷⁰ Şahbaba: Çorumlu ozan Şekip Şahadoğru'nun halk arasındaki adı.

Şakacı olmayı her insan beceremez.
Şakanın da bir sınırı vardır.
Şakanın sonu kakadır.
Şakanın yazı kışı, gecesi gündüzü olmaz.
Şakayı götüren olur, götürmeyen olur.
Şakayı murtuna değdirdik.
Şakayı murtuna değdirme.
Şakayı tadında bırak.
Şal kuşaklı ip kuşaklıya, ip kuşaklı şal kuşaklıya muhtaçtır.
Şalavurladı.⁷⁷¹
Şalgam yağa düşmüş et oldum sanmış, Çingene ata binmiş bey oldum sanmış.
Şalları şal oluğunda teptirdiğimiz günler nerede kaldı?⁷⁷²
Şalvar gibi bir pantolon, giy nasıl giyebilirsen?
Şam biberi gibi yaktı ağzımı.
Şam şeytanı.
Şaman düzenli ritimlerle davulunu çalmaya başladı.
Şamar oğlanı değilim ben.
Şamar oğlanı gibi, gelenden gidenden dayak yiyor.
Şamarı bastıktan sonra yüzü kıpkırmızı oldu.
Şamata yapıp durma; birinden dersini alırsın.
Şamatacının teki, muhatap olmaya değmez.
Şamatayla şamar oğlanını yan yana getir; seyreyle gümbürtüyü.
Şan şöhret afettir.
Şangur şungur, tangur tungur gürültü yapmaktan başka bir işe yaramıyorsun.
Şanlı olmak milletimizin tarihinde vardır.
Şans eseri kıl payı kurtuldum.
Şans eseri tesadüfen kurtuldum.
Şansın gür olsun.
Şanssız.
Şap gibi donup kalakaldı.
Şap ile şekerini karıştırma.
Şap olsan da şeker olamazsın.

⁷⁷¹ Acele acele topladı.

⁷⁷² Eskiden Çorum'da tezgâhçılık, dokumacılık önemli mesleklerden biriydi. Birçok mahallede bu işle uğraşan yüzlerce tezgâh vardı. Bunlar havlu, peçete, şal vb. değişik kumaşlar dokurlardı. Dokunan şalları yumuşatmak veya boyamak da ayrı bir iş koluydu. Hemen her köyde bir iki şal dokuma oluğu bulunurdu. Sıcak su içinde iyice haşlanan şallar bu olukların içine konulur, testere dişleri biçiminde inişli çıkışlı kollarla (boyunduruklarla) iyice örselenip yumuşatılırdı. Bu şal dövme işinde genellikle dört kişi görevli olurdu. İkişi bir uçta, ikisi diğer uçta oluk içindeki şalı birbirlerinin üzerlerine göndermek için, hatta karşı tarafta yere düşürmek için yarış yaparlardı. 1960'lı yıllardan sonra bu meslek de Çorum'dan yok olup gitti. Dövülen bu şallardan bel kuşağı, ceket, yelek ve şalvar yapılırdı. Çorum yöresinde bu tür yünden yapılmış kaba ama sağlıklı giysileri en son kullanan Midi Sülük dedem idi. C.Y.

Şapa oturdu.
Şapa oturdu birden, umduğunu bulamadı.
Şapırdak ağızlı.
Şapka düştü kel göründü.
Şapkamın altındayım, ayakkabımın üstünde.
Şapkanı başından çıkar, önüne koy, bir daha düşün.
Şapkayı havaya attı.
Şapşaktan⁷⁷³ su içti, kendinden geçti.
Şapşal!
Şapşal ağızlı.
Şapşal suratlı.
Şapşal giyinmeyi, kuşanmayı nerden bilsin?
Şapur şupur öpüşmeye başladılar hemen.
Şapur şupur, yarabbi şükür.
Şarap içtim karnım küp oldu, kiraz yedim boynum çöp oldu.
Şarap kaç yıllık sen kaç yıllıksın?
Şarap yıllandıkça sevilir, çocuk dillendikçe.
Şaraptan bozma sirke keskin olur.
Şaraptan dönme sirke yaman olur.
Şarlatanı fazla dinleme, kafan karışır.
Şart koşmayla sonuç alamazsın, işi tatlıya bağla.
Şart olsun ki, sözümü yerine getireceğim.
Şart şurt tanımaz, o bildiğinden şaşmaz.
Şartsız şurtsuz affediyorum seni.
Şaşkın misafir ev sahibini ağırlar.
Şaşkın ördek gölde götün götün yüzer.
Şaşkın ördek suya kışından dalar.
Şaşkına döndüm, ne yapacağımı bilemiyorum.
Şaşkının biri.
Şaştım aş⁷⁷⁴.
Şebek gibi karşımda oynayıp durma.
Şecereni say ki, senin kim olduğunu bileyim.
Şehir eşkıyası türeyeli dağ eşkıyasının değeri kalmadı.
Şehirdeki ekâbir⁷⁷⁵ takımında bizim muhtarın yeri var.
Şehirler içinde Konya'dır Konya; yemekler içinde bamyadır bamyaya.
Şehrin göbeğinde oturuyor.
Şehrin kenarında köşesinde kalacağına ortasında hamballık yap.
Şehrin kirli çıkışı, Hatip Mahalleli Hasibe'dir.
Şekerbey'in çobanı olacağına Ovasaray'ın iti ol.

⁷⁷³ Şapçak: Ağaçtan yapılan kulplu bir su kabıdır. Genellikle yazıda yabanda bulunan çeşmelere bir zincir ya da iple bağlanır. Kimi yerlerde buna yöresinde buna "çamçak" denir.

⁷⁷⁴ Rastgele yapılan uyduruk yemek.

⁷⁷⁵ Ekabir: İleri gelenler, kendini beğenmişler.

Şekerbeyli Başçavuş'un beygiri osurmuyor burada; adam konuşuyor,
dinle biraz.
Şekerbeyli Gıyık Hanım'ın gözü gibi gözünü ne gıyıp duruyorsun?
Şekerbeyli Hamza'nın kazmasına uğrayasın.
Şekerbeyli Kıpığın Hanım gibi bakıp durma.
Şekerli ballı konuşuyorsun kızım; ama benim yaşıma geldi geçti.⁷⁷⁶
Şen olasın Halep şehri, aha geldim gidiyorum.
Şenlik görmeyen şenlenmeyi nereden bilsin?
Şeref konuğumuzun başımızın üstünde yeri var.
Şeref sözü veriyorum, sözümü yerine getireceğim.
Şergada.
Şeriatın kestiği parmak acımaz.
Şerrine lanet olsun senin.
Şeş beş attım, düşeş oynadım fark etmedi.
Şeşi⁷⁷⁷ beş gören adamdan ne fayda bekliyorsun?
Şeyatından bul.
Şeyh (şih) uçmaz dervişi uçurur.
Şeyhin kerameti kendinden menkul.
Şeyinin üstünde findık kırıp durma, biraz kendine gel.
Şeytan azapta gerek.
Şeytan binmiş taşa, sanmış kendini paşa.
Şeytan bozması seni.
Şeytan çarpsın.
Şeytan çoğu zaman oğlak veya keçi kılığında görünür.
Şeytan gibi bir çocuk, girip çıkmadığı yer yok.
Şeytan görsün yüzünü!
Şeytan Kemah'ta doğmuş, Divriği'de yaşamış, Kayseri'de ölmüş.
Şeytan kulağına kurşun, aman kimse duymasın.
Şeytan örümceği misin, birden kaybolup gittin?
Şeytana kış attırıyor.
Şeytana külahını ters giydirdik sandık; baktık ki, başımızdaki külah ters.
Şeytana külahını ters giydiriyor.
Şeytana pabucunu ters giydirir.
Şeytanı evden kaçırmak için çare horoz beslemektir, çünkü şeytan
horoz sesinden hoşlanmaz.
Şeytanın aklına gelmeyen şey, bir keşiş bir de karı aklında mevcuttur.
Şeytanın arka bacağı.
Şeytanın atına binenin başına nerede ne geleceği bilinmez.
Şeytanın bacağını kırdık, artık şansımız açılabilir.
Şeytanın bacağını kırdık, yolumuz açıldı.

⁷⁷⁶ Eskiköylü Âşık Haydar Kılıç'tan 14.12.2011

⁷⁷⁷ Şeş: Farsça ve tavla oyununda kullanılan sayı olup, 6 demektir.

Şeytanın dostluğu darağacına kadardır.
Şeytanın sağ bacağı.
Şeytanından bul!
Şeytanından bulasın!
Şeytanla ceviz bölüşülmez.
Şeytanla kabak ekenin kabak başına patlar.
Şeytanla ortak buğday eken samanını alır.
Şık görünmek sizin aklınızın ölçüsü değildir.
Şık şık eden nalçadır, iş bitiren akçadır.
Şık şık eden nalçadır, kadını gösteren kalçadır.
Şık şık eden nalçadır, yemeğe tat veren salçadır.
Şımarıldığın yerde şamarı (tokadı) yersin.
Şımarık.
Şımarmanın bir sonu olur mutlaka.
Şıp diye gelen şıp diye gider.
Şıp şıp kafaya damlayan su da bir işkence aletidir.
Şıpır şıpır ter dökmeye başladı.
Şırıltıyla akandan korkma, sessiz akandan kork.
Şifayı kapmak.
Şifreyi çözdüysen yolu yarı ettin demektir.
Şiir gibisin maşallah!
Şiirlerini kâğıtlara oya gibi döküyor.
Şiltesini at dışarı, alıp başını gitsin.
Şimdi bakale.⁷⁷⁸
Şimdi bir yaşıma daha girdim.
Şimdi öyle bir yağlı ballılar ki, bir göreceksin aklın şaşar.
Şimdi seyret burada ne curcuna çıkacak?
Şimdi tam da av havası var.
Şimdiden tezi yok, bu işi hemen bitirmeliyiz.
Şimdiki gençlerden harikalar yaratanlar var.
Şimdikiler atalarını unuttular ne yazık ki.
Şimdilik bu kadar çalıştığımız yeter.
Şimşeği görülen buluttan korkulmaz.
Şimşek çakmadan gök gürlemez.
Şimşek gibi parladı gitti.
Şimşek yalabıyıverdi birdenbire.
Şimşekleri hep kendi üstüne çekiyorsun.
Şinevatındaki⁷⁷⁹ şiren⁷⁸⁰ bereketli olsun.

⁷⁷⁸ Bakale: Bak hele.

⁷⁷⁹ Şinevat: Kağıt ve arabaların üzerine yerleştirilen kalın tahtalardan yapılmış uzunca bir araç.

⁷⁸⁰ Şire: Şinavata konan üzümün çığnarak alttaki bir deliğinden şire denilen suyu akıtılır. Bu sular pekmez ve içki yapımında kullanılır.

Şirretinen bir gün birlik olsan, bin günün zindan olur.
Şirretlik yüzünden akıyor.
Şirretlik yüzünden gözünden akıyor.
Şişalasınca!⁷⁸¹
Şişe bardağa, “Sen olmasan içimi kime dökerim” demiş.
Şişe çektir ki⁷⁸², vücut ağrıların dinsin.
Şişe şişe gümpür⁷⁸³ çuvalı gibi olmuşsun.
Şişe tıpayı, şarap kupayı, eşek sopayı sever.
Şişekten⁷⁸⁴ alacağın ürün, alamazsan sürüm sürüm sürün.
Şişelere işeyesin.
Şişip gerilip kalasın!
Şişip kalasınca.
Şişip kalma; aklın, cesaretin varsa yanıt ver.
Şivenden belli senin nereli olduğun.
Şoförün parası bol, karısı duldur.
Şom ağızlıyla sohbet edemezsin sen.
Şom ağızlıynan sohbete dalma.
Şöhret afettir.
Şörüşü[□] aktı.
Şörüklü!
Şörüklüye yakın durma, ya salyası bulaşır ya sümüşü.
Şu an hınca hınç doluyum, bana başka şeyler anlatma.
Şu bıçağımın da kılağısını⁷⁸⁵ alırsan sevinirim.
Şu düşündüğün şeye bak hele.
Şu feleğin cilvesine bak.
Şu garibana takılıp durma artık.
Şu gittiğin yola bak, şu izine bak.
Şu işe bak; ölür müsün, öldürür müsün?
Şu karşıda yapı var, geliyor keser sesi; ustalar meclisinde çıraklar ke-
ser sesi.
Şu konukları bir yolcu edelim hele.
Şu konuştuklarını bırak, bir de şu halime bak.
Şu marta bak, şu derde bak.
Şu nimeti yedi kapıda bulayım.
Şu niyete bak, şu kismete bak.
Şu olay iyi sonuçlanınca yüreğim yağ bağladı.
Şu ormana bak, zümrüt gibi yemyeşil.

⁷⁸¹ Şişe kalasınca.

⁷⁸² Şişe çekmek: Bir bardak içine konan pamuk vb. yakarak bardağı ağrıyan yere yapıştırmak.

⁷⁸³ Gümpür: Patates.

⁷⁸⁴ Şişek: İki yaşındaki dişi koyun.

⁷⁸⁵ Kılağısını almak: Kesici aletlerin bileği taşı ya da kayışa sürülerek keskinliğini artırmak.

Şu tepelediğin zavallıya bak, bir de kendine bak.
Şu yemeğin tadına tuzuna bak; bir de oğlun için şu elin kızına bak.
Şubat ayının gecelerinde kuzuya benzer mahlûkun insanları kendi ev halkından birinin sesiyle çağırıp uzaklara götürdüğü söylenir.
Şubat azdır, mart yazdır.
Şubatın arpası, martın körpesi.
Şubatın karından kork, kendi yârinden kork.
Şubatın sonundan, martın onundan korkulur.
Şubattan, marttan anlamam ben; çektiğin kıştan, soğuktan anlarım.
Şuh kadınla zamanın nasıl geçtiği bilinmez.
Şuna bak, bir de konuştuğu lafa bak.
Şundan emdiğin irin, şundan emdiğin zehir olsun.
Şunu bunu anlatıp durma bana.
Şunun şurası bir ok atımlık yer.
Şunun şurasında üç buçuk gün ömrümüz kaldı.
Şurada burnumun dibindesin.
Şuurunu kaybetti yaşlanınca.
Şükretmesini bilmez.
Şükür Allah'ım bu günleri de gösterdi bize.
Şükür olsun bizlere bugünleri gösteren Tanrı'ya.
Şükürü bol.
Şüpheye düşüp onu takip etmeye başladım.
Şüpheyi dağıtan delildir, öfkeyi dağıtan sabırdır.

T

Ta ezelden akrabaydık biz bize; hilemiz ortaya çıktı bakamaz olduk yüz yüze.

Taassubun gözü kör olsun.

Tabağına yiyeceğin kadar doldur.

Tabağını iyi sıyr ki, tevkirlin⁷⁸⁶ güzel olsun.

Tabak⁷⁸⁷ sevdiği deriyi yerden yere çarpar.

Tabakçı sevdiği deriyi taştan taş a çalar.

Tabaksan it bokuna muhtaçsın.

Tabana kuvvet, öyle bir kaçıyor ki...

Tabancanın dolusu bir kişiyi, boşu kırk kişiyi korkutur.

Tabanı güneşletti, sakalı yıldıza dikdi (Öldü anlamında).

Tabanları yağladı.

Tabanları yağlayıp köylerinin yolunu tuttular.

Tabanları yağlayıp öyle bir gidiş gittiler ki...

Tabutun burulu burulu gitsin.

Tabutun meydanlarda kalır inşallah.

Tabutunu tutan bulunmaz inşallah.

Tacirinen dünür olma. Seni de satar.

Taç giyen baş akıllanır.

Taçlanan baş akıllanır.

Tadan da bir, doyan da bir.

Tadı başka, tuzu başka.

Tadı damağımda kaldı.

Tadı yok, tuzu yok.

Tafra⁷⁸⁸ satıp durma, yeter artık.

Tafra satıp duruyor, yanına yaklaşılmıyor adamın.

Tafranı bir başka zamana sakla.

Tafranı git de başka yere dök.

Tafraynan yatılıp tafraynan kalkılmaz.

Tağar⁷⁸⁹ ağızlı!

Tahta suratı gibi surat var adamda; rengi hiç değişmiyor ki.

Tahtakurusu gibi gelip gelip beni buluyorsun.

Tahtalar kağışamış, merdivenler gıcır gıcır ediyor.

⁷⁸⁶ Tevkirli: Sözlü, nişanlı.

⁷⁸⁷ Tabak: Deri işleme ustası.

⁷⁸⁸ Tafra: Böbürlenme, kendini olduğundan yüksek gösterme.

⁷⁸⁹ Tağar: Ağız geniş büyük toprak küp.

Tahtalara döşenesice.
Tahtalara döşenesin.
Tahtalara gelesin!
Tahtası noksan!
Tahtaya gelesice!
Tahtı yok, tacı yok.
Tak tuk bir silah sesi duyduk; ama nereden geldiğini anlayamadık.
Takas tukas yapıp işi bitirdik.
Takatım kalmadı, artık dayanamıyorum.
Takatım kesildi artık yürüyemiyorum.
Takatsız tokat vurulmaz.
Takdir edip etmemek elin işidir.
Takdir tedbiri bozar.
Takdirde yazılan tedbirle bozulmaz.
Takım taklavat bozulunca dil de bozuluyor.
Takım taklavat hepsi bir arada.
Takım taklavat hepsi bizim eve doluştular.
Takım taklavat hepsi haşat olmuş.
Takım taklavat, alet malet.
Takım taklavatı topla, yolcu oluyoruz.
Takımın taklavatın çalışmıyorsa neye yararsın?
Takımın taklavatın yoksa sen kimsin ki?
Takır tukur konuşuyor; ama sözünün nere gittiğini kendisi de bilmiyor.
Takişma şu serseriyinen.
Takip etmeyinen iz süremezsin.
Takmış beline bir çakaralmaz⁷⁹⁰, fiyaka satıyor.
Tahririni göster ki, takatini göreyim.
Taksitini ödemezsen borç evlatlarına kalır.
Taktığın takıyla övünme, dövdüğün sokuyla övün.
Taktir sizindir efendim.
Takunyayı hamamda, öteki işi samanda göreceksin.
Takur tukur sesler apartmandan eksik olmuyor.
Talep etmeyle her şey kolay alınmıyor.
Talihsiz hacıyı Arafat'ta bile deve üstünde yılan sokar.
Talihsiz.
Talihsiz, bahtı karanın birisi.
Talimat verdim, işiniz görülecektir.
Talla mı tezekli, ben mi kaçamıyorum; övendere mi gısa, ben mi vura-
mıyorum?
Taltif edip gönlünü biraz okşadık.

⁷⁹⁰ Çakaralmaz: İyi çalışmayan tabanca.

Tam bir adam evladı; yerinde oturmasını, kalkmasını, konuşmasını,
susmasını biliyor.
Tam bir curcuna havası.
Tam bir hayat adamı; her şeye, her yere uyum sağlıyor.
Tam da adamını buldun.
Tam da gece yarısı bir sızı çöktü içime.
Tam da işin adamı doğrusu.
Tam da konunun üstüne bastın.
Tam da zamanında bam teline bastı.
Tam tamına.
Tam üstüne bastın.
Tamahkâr olmasa müflis acından ölür.
Tamahlık müflislik getirir.
Tamam tamam tastamam, ne tas kaldı ne hamam.
Tamaslık müflislik getirir.
Tambura teli gibi gergin, tın tın ötüyor.
Tamburam nerede, deli kız orada.
Tamı tamına geldi.
Tamiri imkânsız hata yoktur, yeter ki gönül arzu etsin.
Tamtakır bir kasa.
Tamtakır kuru bakır.
Tamtakır kurumuş adam.
Tamtakır olmuş, gelip bana zenginlikten söz ediyor.
Tan yeri ağarmaya başladı.
Tandır elek, tandır saç; elim hamur, gannım aç.
Tandır sıcakken ekmek tutar.
Tandırın hava deliğini kapatırsan yediğin ekmeğin tadını alamazsın.
Tangur tungur konuşma.
Tanıklık et, belaya yet.
Tanımadığın birine boy gösterme.
Tanış kasap ya kemik satar ya etin yağlarını.
Tanıyanın yanından kaç.
Tanrı esenlik versin.
Tanrı geride kalanlara sabır versin.
Tanrı görücüdür, bilicidir, işiticidir.
Tanrı hakkı için, dinim hakkı için sözüm söz.
Tanrı ile kulun arasına girilmez.
Tanrı katında kimsenin kimseden üsteliği yoktur.
Tanrı kullarının esirgeyicisidir.
Tanrı misafirine hizmet haktır.
Tanrı mübarek etsin.
Tanrı sağlıklı uzun ömür versin.

Tanrı sana, eşine, yavrularına uzun ömürler versin.
Tanrı seni kazalardan belalardan korusun.
Tanrı tanığımdır.
Tanrı toprağını bol eylesin.
Tanrı, Meryem, İsa aşkına üç yemin eder misin?
Tanrı, Muhammet, Ali üzerine yemin eder misin?
Tanrı'nın rahmeti üzerine olsun.
Tanrım nimetlerini esirgeme bizden.
Tantanaya gitti.
Tapucunun kolu uzundur.⁷⁹¹
Tapusu cebinde olmadan tarla senin olmaz.
Tarhana aş tar tar, bulgur aş karnımı yırtar; ne duruyon helle aş, gel beni kurtar.
Tarhana tartar, boğazımı yırtar; bulgur aş nerdesin, gel beni kurtar.
Tarhanayı islamadan yersen kurusu boğazına tikanır.
Tarhanayı taşırırsan aç kalırsın.
Tarhanayı üfleterek ye.
Tarhuncuya tarhun⁷⁹² satma.
Tarif et arkadaşımı, tarif edeyim seni.
Tarifi mümkünatsız.
Tarih boyunca az mı zulüm gördük?
Tarih sınıfların savaşıyla doludur.
Tarih tekerrürden (tekrardan) ibarettir.
Tarih yazmakla bitmez.
Tarihe karışıp kimler gelip geçmedi bu dünyadan?
Tarihin yüzü karadır.
Tarihte nice devletler, nice uluslar, nice imparatorlar batıp gitti.
Tarihte nice salgın hastalıklar vardır ki, en güçlü orduları bile yenip yok etmiştir.
Tarla hozan, gönül hozan; bilmiyorum ki kim bu işleri bozan.
Tarla mı tezekli, biz mi yürümesini bilmiyoruz?
Tarla toprağı ile ağaç yaprağı ile övünür.
Tarlada gözü olmayanın harmanda yüzü olmaz.
Tarlada izi olmayanın harmanda yüzü olmaz.
Tarlada izimiz, harmanda yüzümüz var.
Tarlada şelek⁷⁹³ bırakma, onun da bir alıcısı olur elbet.
Tarlalarca tuzlan olsun, satamazsan ne fayda?
Tarlana bak, tapana bak, evindeki sıpana bak.
Tarlana iyi deme hasılâtı görmeyince, oğluna iyi deme koynuna elkızı girmeyince, karına iyi deme yoksulluk görmeyince.

⁷⁹¹ Ali Karakaya'dan.

⁷⁹² Tarhun: Hekimlikte kullanılan bir bitki.

⁷⁹³ Şelek (şalak): Kavun karpuzun ufağı.

Tarlanı da tırmıkla, dişini de tırmıkla.
Tarlanı herk et, terk et.
Tarlanı ikile, hazır et ekime.
Tarlanı üçle boşla.
Tarlanın göceği, ikindinin sıcağı olmasa tilki de reçberlik yapar.
Tarlanın taşlısı, kadının saçlısı, öküzün inek başlısı.
Tarlanın taşlısı, kadının uzun saçlısı makbuldur.
Tarlanın üvey evladı ot, al nere satarsan sat.
Tarlanın üvey evladı ot, kapındaki lüzumsuzları sök at.
Tarlanın üvey evladı ot, yol yol kaldır başından at.
Tarlasından topraklı, kuyusundan ekmekli.
Tarlayı düzden, garıyı kızdan al.
Tarlayı ikile, rahat ekile.
Tarlayı samanda sürersen ambarı doldurursun, otta sürersen tarlayı öldürürsün.
Tarlayı sür, ürünü gör.
Tarlayı sürmemiş, sabanla cızıtıp bırakmış.
Tarlayı taş, yiğidi tıraş gösterir.
Tarlayı taşlı yerden, kızı gardaşlı yerden al.
Tartılırsan denginle tartıl.
Taş atıp da kolun mu yoruldu?
Tas tas tamam, kubbeli hamam.
Tasasız baş bostan korkuluğunda olur.
Tasavvur ediyorum; ama sonucun ne olacağını bir türlü kestiremiyorum.
Tasfiye edip o işten az zararla kurtulduk.
Tası tarağı topladı gitti.
Tası tarağı toplayın, haydin gidiyoruz.
Tası yok, tarağı yok.
Tastamam, tastamam, işte su, işte hamam.
Tastan haberin yok ki, tasavvuftan haberin olsun.
Taş altında olmasın da dağ ardında olsun.
Taş atana ekmek at.
Taş atıp da köpeği ardından ürdürme.
Taş attı köpeği azdırdı.
Taş attın da kolun mu yoruldu sanki, kısa günün kârı bu kadar olur.
Taş beyinli.
Taş değmiş it gibi çenileyip gitti.
Taş devrinden mi kaldın, bu ilkelik ne böyle?
Taş diye tuttuğun sarı altın olsun.
Taş dönüyor; ama değirmenin suyu nereden geliyor bilmiyorsun.
Taş düştüğü yerde ağırdır.

Taş kafalının biri, söylenenleri anlamıyor ki.
Taş küçüğü değil, baş küçüğü.
Taş ne kadar ıslanırsa, deli o kadar uslanır.
Taş ol da baş yar.
Taş olayım, olduğum yerde donayım.
Taş taş üstüne koymaz, ne yese içse doymaz.
Taş taş üstüne olur da ev ev üstüne olmaz.
Taş taşa değince ses çıkarır.
Taş taşa değmeyince hangisinin kırılacağı belli olmaz.
Taş taşa dokunmadıkça duvar olmaz.
Taş taşı bilir, ekmek aşı bilir.
Taş ustalığı deyince herkesin aklına Palabıyık⁷⁹⁴ gelir.
Taş ustalığı git de Mardin’de gör.
Taş ustası deyince Morsümbüllü Deli Ali’yi⁷⁹⁵ unutmayacaksın.
Taş üstünde ekmek pişsin de ye.
Taş üstünde taş bırakmadılar, dünyayı kana buladılar.
Taş yemiş it gibi çemkirip durma.
Taş yerinde ağırdır.
Taş yüreklinin biri.
Taşa baksa taşı çatlatır.
Taşa çalışan boşa çalışır.
Taşa çıkan keçinin ağaca çıkan oğlağı olur.
Taşa tuttukların seni gül yağmuruna tutturdular.
Taşı gediğine koyduğun zaman kendini nereye koyacağını da bileceksin.
Taşı gediğine koymak.
Taşı sıkça suyunu çıkarır, ama çok tembel.
Taşı sıkça un eder.
Taşı taş üstüne örmek marifet ister.
Taşı vuran da, yer de yatan da gardaş.
Taşıma su ile değirmen dönmez.
Taşın kökünü, zıkkımın bekini ye.
Taşınıp kaybolup gittiler, bir daha buralara dönmediler.
Taşınması en zor ağırlık merhamettir.
Taşıtların önünden tilki geçerse uğursuzluk, tavşan geçerse uğur getireceğine inanılır.
Taşıyamayacağın yükün altına girme.
Taşkınlık yapmaktan kaçınırsan iyi olur.
Taşlı tarlada tırmık çekmek kolay değildir.

⁷⁹⁴ Palabıyık: Çorum’un merkez köyüdür. Buradan çıkarılan bir cins taş arsana, soku, değirmen taşı, çamaşır taşı (yunak taşı), el değirmeni yapmaya çok elverişli olduğundan, köylünün önemli geçim kaynaklarından biri bu işlerle uğraşmaktı. Bu taşlar işlenmiş olarak yalnız Çorum’da değil, çevre illerde de satılırdı. Hatta Doğu Anadolu’ya satılanlar bile olurdu.

⁷⁹⁵ Deli Ali: Ali Çalışkan. Deli Ali’nin oğlu da taş duvarcıdır.

Taşlı tarlanın kunduru buğdayı.
Taşra ağzıyla konuştuğu hemen belli oluyor.
Tatlı bademi anan da yer, önemli olan acı bademi yemektir.
Tatlı dil yılanı deliğinden çıkarır.
Tatlı tatlı yemenin acı acı geçirmesi olur.
Tatlı yiyelim, tatlı konuşalım.
Tatlıyı herkes yer, önemli olan acıyı yemektir.
Tatlıyı tadında bırak.
Tatsız aş a tuz neylesin, akılsız baş a söz neylesin?
Tava delik, tas delik; ak kadını verdik üstelik.
Tava getirip elinden malı alıp işi bitirdik.
Tava karası çıkar da yüz karası çıkmaz.
Tavan başımıza çöktü sanki, ne olduğumuzu biz de anlayamadık.
Tavla oynamada Milönü'nün boncuklu pehlivanı Tolaköylü Hasan Hüseyin'dir⁷⁹⁶.
Tavrı çekilmeyecek insanla sakın beraber olma.
Tavsırı⁷⁹⁷ gözümde gitmiyor.
Tavsırını bir görelim hele.
Tavşan dağa küsmüş de dağın haberi olmamış.
Tavşan dağ dolaşır, boku bize bulaşır.
Tavşan derisine katlanır.
Tavşan geçtiği yere uğursuzluk getirir.
Tavşan uğrumuzu (yolumuzu) kesti, mutlaka bir hayırsızlık var.
Tavşan yamaca geçti.
Tavşan yürekli, kaçıp nere saklanacağını bilemiyor.
Tavşana kaç tazıya tut demek avcılığa yakışmaz.
Tavşana kaç, tazıya tut diyorlar.⁷⁹⁸
Tavşanı tazı tutar, çalımı avcı satar.
Tavşanı yatağında avlarlar.
Tavşanın kalbini kurutup sağ başucunda taşıyan kimse iyi silah kullanır.
Tavşanın suyunun suyu.
Tavşanın uğradığı tarla yedi yıl ekilmez.
Tavşanın uğur kesmesi iyi sayılmaz.
Tavuğa kiş dersen eve misafir gelir.
Tavuğu çeç üstüne bıraksan bile gene eşinir.
Tavuğun bastığı cüce ölmez.
Tavuğun ilk gün yumurtladığı yumurta altın, ikinci yumurtası gümüş, üçüncü yumurtası hakir olur.

⁷⁹⁶ Hasan Hüseyin Topaktaş. Öldü, Allah rahmet eylesin.

⁷⁹⁷ Tavsır:Resim, fotoğraf.

⁷⁹⁸ İkiyüzlülük yapıyorlar anlamında.

Tavuğun yumurtladığı bir yumurta, gıdaklamasından durulmaz.
Tavuk ayağı yiyenin içi tırmalanır.
Tavuk, balık, kelle; elle yenir elle.
Tavuk bile su içerken göğe bakar.
Tavuk çok yumurtlasın diye ilk yumurtasını küle gömmek adettir.
Tavuk eşine eşine tırnağını sağlamlaştırır.
Tavuk gibi pine girme, ayı gibi ine girme.
Tavuk gider, pisliği de gider.
Tavuk kaza bakarak kıçını yırtmış.
Tavuk nasibini eşe eşe bulur.
Tavuk olmadan tara⁷⁹⁹ çıkma.
Tavuk yolar gibi yoldular adamı.
Tavuk, yumurtasını sever; ama horozu daha çok sever.
Tavuklara kıran girdi, hiçbirini kurtaramadık.
Tavukların düşünür gibi durmaları uğursuzluk sayılır; kötü şeyler ola-
cağına yorulur.
Tay at oluncaya kadar sahibi mat olur.
Tay iken oynamadık at olmaz.
Tay soyuna çeker.
Tay yetişmezse ata paha yetmez.
Taya atlığı öğreten gene attır.
Tayı küçümseme, büyüyünce at olacaktır.
Taylar at olur, atlar mat olur.
Taze pirinç zerde⁸⁰⁰ olmaz kazana; baba malı tez tükenir, evlat gerek
kazana.
Tazı bizim ama çulu değişik.
Tazı gibi yeler gezer.
Tazısız ava çıkan eve tavşansız döner.
Taziya kaç, tavşana tut.
Tazyik ede ede sonunda patlatacağsın.
Tebdili kıyafet gezerek kendimi koruyabildim.
Tebdil-i mekânda⁸⁰¹ ferahlık vardır.
Tebelleş olma başıma, yumruğu indirme kaşına.
Tebelleş olup durma başıma.
Teberi⁸⁰² çekince ortalık darmadağın oldu.
Tebrik ettiysem de suratı hiç gülmedi.
Tecelli böyleymiş; ne yapalım, başa gelen çekilecek.
Tecrit olan da kendisine bir yer bulur.
Tecrübe ettik, çok iyi sonuç aldık.

⁷⁹⁹ Tavukların tünemesi için kümeste bulunan ağaç parçaları.

⁸⁰⁰ Zerde: Safranla renk ve koku verilen bir çeşit şekerli pirinç peltesi; sütlaç.

⁸⁰¹ Tebdil-i mekân: Yer değiştirme.

⁸⁰² Teber: Bir çeşit balta.

Tecrübe tahtasına döndürdüler beni.
Tecrübesize inanma, suya dayanma.
Tedarîği elden bırakma.
Tedarikli ol ki, ele güne mapcup olma.
Tedarikte bulun ki, zamanla zor durumda kalmayasın.
Tebirdede kusur ettiğini düşünmez de, takdire bahane bulur.
Tebire takdir uymuyor.
Tebiri hiçbir zaman elden bırakma.
Tebirsiz yola çıkma.
Teessüf ederim, yazıklar olsun sana.
Teessüründen yataklara düştü, sonra ölüp gitti.
Tefe gelmeyen derini (arkanı) davula çekme.
Tefi dürülesice.
Tek başıma piyade; nerde akşam, orda sabah.
Tek bir odada iç içe yaşıyorlar.
Tek kanatla kuş uçmaz.
Tekeden süt çıkarmasını bilir.
Tekenin boynuzu başka, koçun boynuzu başkadır.
Tekerime takoz olma da, senden başka bir şey beklemiyorum.
Tekerlek kırıldıktan sonra yol gösteren çok olur.
Tekerlenip gidiyoruz işte.
Tekkedeki dilek taşını ufak parmağı ile kaldırımın dileği kabul olur.
Tekkeyi bekleyen çorbayı içer.
Tekkeyi bekleyen derviş, muradına ermiş.
Tekne kazıntısı⁸⁰³.
Teknede hamur, tarlada çamur; ver Allah'ım ver selli sulu bir yağmur.
Tel çekmeyle her giden geri gelmez.
Tel tel olasin, gittiğin yerde kalasin.
Telaş etmeye gerek yok, zamanla her şey düzeler.
Telden maşa, abdaldan paşa olmaz.
Teleme peyniri⁸⁰⁴ gibi bir hanım bulmuş kendine.
Tellak kesesi seni bir gün temizler, eşin olursa her gün temizler.
Tembel insan şeytanın oyuncağıdır.
Tembele bulut yük olur.
Tembele iş buyur, sana akıl öğretsin.
Tembele iş buyurursan öğüt alırsın.
Tembele iş buyurursan, sana akıl öğretmeye kalkar.
Tembellik çöktü üstüne, iş düşündüğü yok.
Temiz iş altı ayda çıkar.
Temizlik imandan gelir.
Temsilde hata olmaz.

⁸⁰³ İhtiyarların son çocuğu.

⁸⁰⁴ Teleme peyniri: Tombul ve beyaz tenli kadınlar için söylenir.

Ten uyur, can uyumaz.
Tencere demiş “Dibin kara”, kaşık demiş “Ben nerdeyim?”
Tencere tava, her biri bir hava.
Tencere tencereye dibin kara demiş, sacayağı ben ikinizi de bilirim
demiş.
Tencere yuvarlanmış kapağını bulmuş.
Tencerede pişir, kapağında ye.
Tencereye karışmaz, tavaya bulaşmaz.
Teneşir paklasın seni.
Teneşir tahtasında⁸⁰⁵ beddualar alasin.
Teneşirde görürüm seni inşallah.
Teneşire gel.
Teneşire gelesice!
Tengildi.⁸⁰⁶
Teninde kurtlar, tırtıllar gezesice.
Tenine değene ters bakıyor.
Tenzili nedir efendi ağa bu malın?
Tepeden inme gelip başımıza baş oldu adam.
Tepeden tırnağa kadar hepsi silahlıydılar.
Tepeden tırnağa kadar pislik içinde.
Tepelerim ha, kalkarsam!
Tepeleyip geçti.
Tepemi attırma benim, defol buradan!
Tepemi attırmadan başımdan defol!
Tepemizde değirmen döndürüyorlar, kimseyi umursadıkları yok.
Tepemizde horoz gibi ötüp durdun, yeter artık.
Tepemizden kaynar su döküldü birdenbire.
Tepemize binmesini bilenler, inmesini de öğreneceklerdir.
Tepesi aşağı birdenbire gitti.
Tepesi aşağı gitti, adamın bütün işleri bitti.
Tepesi üstü düşüverdi.
Tepesinin üzerinde dikilip de hortlayasınca.
Tepeye çıkan bir gün aşağıda çukuru da görür.
Tepeye dikilmiş bir gün gibiyim, devrilip öte yana düşmem an meselesi.
Tepinme.
Tepkisizlik de bir ruh hastalığıdır herhalde.
Tepme elin kapısını, teperler bir gün kapını.
Tepme kapımı, teperler kapını.
Tepme komşunun kapısını, teperler kapını.
Tepdim keçe oldu, sivriltiltim külah oldu.

⁸⁰⁵ Ölü yıkanan yer.

⁸⁰⁶ Tengilmek: Devrilmek.

Ter bastı birden, ne yapacağımı bilemedim.
Ter boşandı birdenbire, vücudum su içinde.
Terazi var, tartı var; her şeyin bir vakti var.
Terazisi olmamak.
Terbiye ettiğine bak, tertip ettiğine bak.
Terbiye tezek görmemiş ayının biri.
Terbiyesiz!
Tere batmayınan, güzelinen yatmayınan yaşamında çok şey değiştire-
mezsin.
Tereciye tere satılmaz.
Tereciye tere satıyorsun.
Tereddüte düşüp her şeyi bir daha gözden geçirelim.
Terki bağlı at hazır, yetiş ya Hazreti Hızır.
Terki diyar etti, buralardan çekip gitti.
Terlemeden mal, hırlamadan can çıkmaz.
Terlikle dayak yemek, sopayla dayak yemekten daha ağırdır.
Ters adamınan yola gidersen tersine gidersin.
Ters çehreliden hayır cevap bekleme.
Ters takılmış balta sapı.
Ters ters bakıp durma öyle.
Ters yele harman savurma, verebe kağrı devirme; harmancıya bir ka-
zan kavurma, darılan harmancıyı geri çevirme.
Ters yüz olup gerisin geriye gitti.
Tersi dönmüş, nere gideceğini bilemiyor.
Tertip ettiğin oyun bir gün kendine de döner.
Tertipli insanı bulmak kolay değildir.
Terzi kendi söküğünü dikemez.
Terzinin dikişi kötü, yüzünü ağartan ütü.
Terziye “Çek git burdan” demişler. “Gümüş iğnem yakamda” demiş.
Terziyi memleketinden kovmuşlar, “iğnem başımda” demiş.
Teselli etmenin bin bir yolu vardır.
Teskeresini eline verdiler sonunda.
Teskin etmeyinen dert bitmiyor ki.
Teslim Abdal’ın⁸⁰⁷ üzerine yemin eder misin?
Tespah yaşlıların oyuncağıdır.
Testere bir sana bir bana der, keser hep bana hep bana der.
Testi testiye çarpınca elbet biri kırılır.
Testi testiye çarpmayınca hangisinin kırılacağı belli olmaz.
Testinin içinde ne varı dışına o sızar.
Testinin terlemesine ses yok; ama şarap küpü niye terliyor?

⁸⁰⁷ Teslim Abdal: Mezarı Teslim köyünde bulunan ünlü bir ozandır. Halk arasında ermiş bir derviş olarak kabul edilir.

Testisi su yolunda kırılısıca.
Testiyi dolduranla kıran bir olamaz.
Testiyi kıran da bir, suyu getiren de.
Testiyi kıranla suyu getiren bir olmaz.
Teşbihte (temsilde) hata olmaz.
Tetiği çeken de çektiren de suçludur.
Tevatür tahsillidir, ahır sekisinden mezun olmuş.
Tevekkeli.
Tevekkelinin eşeğini kurt yemez.
Tevekkelinin kağnısı devrilmez.
Tevellütün kaç ki, tecrüben kaç olsun.
Teyze ana yarısıdır.
Tez elden bu işi bitiriverelim.
Tez günde, tez saatte gidesin.
Tezata düştük, alışverişte anlaşılamadık.
Tezeğin isinden, insanın pisinden uzak dur.
Tezek gapamayı da biliyon mu?
Tezekten terazinin boktan gramı.
Tezekten terazinin boktan olur dirhemi.
Tezekten teyze olmaz.
Tezgâhtar ağzıyla konuşma.
Tezgâhtarlık yapma bana.
Tıfıl!
Tıfılın biri.
Tıhırdak⁸⁰⁸ bayramda satılır.
Tık demiş burnundan düşmüş.
Tıkı⁸⁰⁹ gibi efelik satıp durma.
Tıkı palayı belinden bir sıyırdı, ortalık darmadağın oldu.
Tıkı, efeliğine çamur kondurmadı, adamı oracıkta zımbaladı.
Tıkı'nın kendi göğsüne vurduğu jilet yaralarından oluk gibi kan akardı.
Tıkırı yerinde.
Tıkırıldak eline saydı binliği.
Tıkırında gidiyor.
Tıkırını yoluna koydu.
Tıkız Ali'nin eşeği gibi süklüm püklüm olmuş.
Tımarhane kaçkını gibi ortalıkta ne dolanıp duruyorsun?
Tımarhane kaçkınının nerede, ne yapacağı belli olmaz.
Tımarhaneye git de seni biraz tımar etsinler.
Tıngadak olduğu yere düşüverdi.
Tıngır elek tıngır saç, elim hamur karnım aç.

⁸⁰⁸ Tıhırdak: Tıkırdak.

⁸⁰⁹ Tıkı: 1950'li, 1960'lı yıllardan sonra Çorum'da efe geçinen ilginç bir tip. Zavallının biriydi.

Tıngır mıngır bir şeyler mırıldanıyor.
Tıngır yolunda, ağız kulaklarında.
Tıngırdağın sesini en çok kurt sever.
Tınmadığın adam, tın tın ses çıkarıyor.
Tıpasını nereye çakacağını herkes bilir.
Tıpış tıpış yürüyüp gitti.
Tıpkı babası; hık demiş burnundan düşmüş.
Tıpkı babasının oğlu; her yanıyla, her huyuyla benziyor.
Tırhallı⁸¹⁰, hep bir halli.
Tırhalli, hepimiz bir halli.
Tırı vırı işlerinen uğraşma.
Tırıs geçti.
Tırısa giden at yol alır.
Tırısa gitmek.
Tırısa kalkan ata gem vurulmaz.
Tırısa kalksa da eşek atı geçemez.
Tırkıdak gülüverdi.
Tırmanacağın kayalıktan nasıl ineceğini düşün.
Tırmanmak da zordur, geri inmek de.
Tırnağı bitlinin teki.
Tırnağı kesip atanla ona basanın mutlaka arası açılmış.
Tırnağımla kayaları kazıyarak geldim ben buraya.
Tırnağın varsa başını kaşı.
Tırnağınan diş kardeşir.
Tırnağını kesmeden kaşıntıyı düşün.
Tırnağını versen kolunu koparır.
Tırnağınla kazandıklarını avucunla saçıyorsun.
Tırnağıyla kayaları söker gibi uğraştı.
Tırnak içinde tırnak vardır.
Tırnak kesildikten sonra bir şeye sarılarak saklanır. Ahrette lazım olacağına inanılır.
Tırnak kesmekle vücut ağırlık kaybetmez.
Tırnak sürüşürerek arada muzuluk⁸¹¹ yapıyor.
Tırnakla kazandığını elinle savurma.
Tırnakla kazıyarak kazandığını kürekle savurup atamazsın.
Tırnaklar üzerinde beyaz lekeler çıkarsa yeni elbise giyileceğinin delilidir.
Tırpan biçmeyi bilmiyorsan boşuna kolunu yorma.
Tırpan çekiçlemek, tırpan bilemek her babayiğidin harcı değildir.
Tırpan dişemek bir el maharetidir.
Tırpan dişemek her babaşığıdın harcı değildir.
Tırpan dişeyeceksen önce örsüne çekicine güven.

⁸¹⁰ Tırhalli: Aynı koşullarda, aynı durumda olan insanlar.

⁸¹¹ Muzu: Muzır.

Tırpan dişeyim derken tırpanı öldürebilirsin.
Tırpan ile tırmağı birbirine karıştırma.
Tırpanına, kendine güvenmiyorsan başı çekme.
Tırpanının hem önü kesiyor hem arkası kesiyor.
Tırpanla gitsin.
Tırpanladı.
Tırtıkçılar çaldıklarını paylaşamadılar.
Tırtıkçıya karşı gözünü hep açık tut.
Tırtıl gibi dalayıp deli ettin adamı.
Tıs demiş anasının burnundan düşmüş.⁸¹²
Tıs demiş burnundan düşmüş.⁸¹³
Ticarette kural, malı alırken kazanmaktır.
Tiksindiğin bir şeyi bir daha sevemezsin.
Tilki ateşten nasıl atlanacağını bilir.
Tilki dermiş ki, “ikindinin sıcağı ile tarlanın kulağı (köşesi) olmasa ben de rençber olabilirdim.”
Tilki iki kez tuzağa düşmez.
Tilki köpeğe yem atarak tavuğa yaklaşır.
Tilki köpeği kuyruğuyla oynatır.
Tilki köpeği kuyruğuyla, kadın erkeği bakışıyla oynatır.
Tilki kurnazlığıyla tummanına bile girer, haberin olmaz.
Tilki kuyruğunu kolay kaptırmaz.
Tilki kuyruklu.
Tilki ne kadar kaçsa da en sonunda yatacağı yere varır.
Tilki oysa ben de kuyruğuyum.
Tilki tavuğun kokusunu uzaktan alır.
Tilki tilkiliğini bildirene kadar post elden gider.
Tilki tilkiye buyurur, tilki kuyruğuna buyurur.
Tilki uğrumuzu (yolumuzu) kesti, mutlaka bir hayırsızlık var.
Tilki yatağını bilir.
Tilki yetişemediği üzüme koruk dermiş.
Tilki, “kendim için demiyorum; ama bağlara üzüksüzlük yakışmıyor” demiş.
Tilki, tavukları taşıyanlara “Allah gazabınızı artırsın” demiş.
Tilkiden daha kurnaz ol, kendini tuzağa kaptırma.
Tilkinin dolaşıp geleceği yer kürkçü dükkânıdır.
Tilkinin eli üzüme ermeyince, “o ekşi yenmez dermiş.”
Tilkinin en son durağı kürkçü dükkânıdır.
Tilkinin gözünden tavuk kaçmaz.
Tilkinin ininde aslan yatmaz.
Tilkinin ininden aslan yatağı olmaz.

⁸¹² Anasıyla aynı huyları, davranışları taşıyanlar için söylenir.

⁸¹³ Aynen benzemiş.

Tilkinin köpekle dostluğu tavuğu alıp kaçıncaya kadardır.
Tilkinin kuyruğu kapıya kısıldı, kaçsın nasıl kaçabilirse.
Tilkinin kuyruğunun fendi, köpeği yendi.
Tilkinin otuz iki faslı (türküsü) vardır, cümlesi tavuk üstüne.
Tilkinin pazarda işi ne?
Tilkinin tahminleri her yarattığın tahminlerinin üstündedir.
Tilkinin yüz masalı varmış, doksan dokuzu tavuk üzerine.
Tilkiye “tavuk güden mi?” demişler, “benim gülmekten elim değmiyo siz pazarlığı yapın demiş.”
Tilkiye “tavuk gü” demişler, “ayağım yalnayak” demiş.
Tilkiye “tavuk kebabı yer misin?” demişler. “Beni güldürmeyin” demiş.
Tilkiye tımar olmaz.
Tilkiyle tavuğun sırrını kimse çözemez.
Tilkiysen tuzağa düşme.
Tipsiz!⁸¹⁴
Tir tir titriyor, dişleri zangır zangır birbirine vuruyor.
Tiridi çıkmış iyice, yerinden kalkacak hali yok.
Tohum saçtığımız yerden ot çıktı.
Tok acın halini bilmez.
Tok ağırlaması güçtür.
Tok domuz darıyı neylesin?
Tok evin aç kedisi.
Tok evin aç kedisi, gözü hâlâ orda burda.
Tok evin aç köpeği.
Tok gönüllemesi zor olur.
Tok günün olmaz inşallah.
Tok karına dokuz topak (köfte) daha yedi.
Tok ne bilir acın halini?
Tokacına⁸¹⁵ sahip çıkamayan gelin kocasına da sahip çıkamaz.
Tokadı bastım suratına, gık diye sesi çıkmadı.
Tokat suratıma indi; ama hâlâ şuurum yerinde değildi.
Tokat yedik yüzümüz kızardı.
Tokat’ın bakır, ille de gözleri çakır.
Toku doyurmak zordur.
Tokun mezarı vardır da, acın mezarı yoktur.
Tolaköylü Ahmet Kâ’nın⁸¹⁶ uyuz iti gibi titreyip duruyorsun.
Tolaköylü Ahmet Taşkıran’a sormuşlar, “Cavit mi büyük, sen mi büyüsun” diye. “Yaşça ben büyüğüm, çenece o büyük” demiş.

⁸¹⁴ Tipi bozuk.

⁸¹⁵ Tokaç: Çamaşır taşına konan çamaşırlara vurarak çamaşır yıkamaya yarayan ağaçtan bir çeşit yassı tokmak.

⁸¹⁶ Ahmet Kâ: Tolamehmet’te saygınlığı olan bir kişi. Çevre köylerde de saygınlığı vardı.

Tolaköylü Canbolat⁸¹⁷ gibi boyun uzar da kapılara sığmazsın inşallah.
Tolaköylü Canbolat gibi ne uzayıp duruyorsun?
Tolaköylü[□] Dursun yazıda yabanda geven koymadı, söküp götürdü.
Tomarla para gösterme, varsa aklını göster.
Tombul tombul.
Tongaya düştük, başımızı kurtarmanın çaresine bakalım.
Tongurak koyuna, tıkırdak kuzuya takılır.
Top oynanan evin içinden yılan çıkar.
Topal eşekle kervana karışılmaz.
Topal ile eğlenen aksamaya alışır.⁸¹⁸
Topal şeytanından bulsun.
Topalı görünce aksamaya başlıyor.
Topalla gezen aksamayı öğrenir.
Toplum içinde hep tuhaf duruma düşüyor, haline üzülüyorum.
Toplum içinde kendini bir paralık ettin.
Topluma seslenen de, yağmurda ıslanan da ilgi çekebilir.
Toplumda tangıdak⁸¹⁹ bir laf atıyorsun ortaya, kendi sözünün altından kendin çıkamıyorsun.
Toplumunu zor kullanarak susturdular.
Toplumun belleği balık belleği gibidir; her şeyi hemen unutuverir.
Toplumun çivisi çıktı.
Toplumun içinde ağırbaşlılığıyla fark oluyor her zaman.
Topluyu⁸²⁰ örttürüp, perdeyi çektiğin zaman evin içi görülmez.
Topluyu⁸²¹ çekince ortalık darmadağın oldu.
Toprağa gömdüğüm silahlar hep karıncalanmış.
Toprağa sormuşlar, “Senin anan atan kim?” diye. “Benim anam atam olsaydı ben bu hallere düşer miydim?” demiş.
Toprağa verdiklerimizin sayısı, yaşayanlardan daha çok.
Toprağı belledim, vardım yâri elledim.
Toprağı bol olsun!
Toprağı bol, ruhu şad olsun.
Toprağı bol, yattığı yer süt gölü olsun.
Toprağı işlemeden ürün bekleme.
Toprağı işleyen ekmeği dişler.
Toprağı sel suları alıp (sürükleyip) götürürken geride kalan taşlar, ağaçlar, çalı çırıp seslenmişler: “Nere gidiyorsun böyle?” “Nere gittiğimi sanki ben biliyor muyum?” demiş.

⁸¹⁷ Canbolat: Tolamehmetli olup tahminen 215-220 cm civarında boyu olan, Çorum yöresinin en uzun boylu tipik bir insanıydı.

⁸¹⁸ Seyreyle Dünyayı, s. 224

⁸¹⁹ Tangıdak: Uluorta, gereksiz, ortalığı bulandırıcı, karıştırıcı vb. anlamında.

⁸²⁰ Toplu: Pencere.

⁸²¹ Toplu: Toplu tabanca.

Toprağın altını boyladı.
Toprağın beti bereketi ortaya çıktı.
Toprağın verdiği kimse vermez.
Toprağın yüzü kepersin.⁸²²
Toprak babadan kalmalı, evi kendin yaptırmalısın.
Toprak başına!
Toprak diye avuçladığın altın ola.
Toprak diye yapıştığın altın olsun.
Topraksız köylünün burada işi ne?
Topu attı adam, neyi var neyi yok hepsini kaybetti.
Topuğunu geçmeyen suda boğuluyorsun.
Topuklamasıyla atı rüzgâr gibi uçurdu.
Topuklarına kadar çamura batmış, kendisinden haberi yok.
Topun ağzında şimdi o var.
Topun ağzında şimdi o, sonu hayrola.
Topunuz birden gelin erkekseniz.
Topuz'un köyü, hepsi bir ağanın soyu.
Topuzlu değnekler yerin dibine batırsın seni.
Torunda ceddinin geleceğini görüyorsun.
Torundan tatlı daha ne olabilir?
Torunlarımın mürüvvetini görmek nasip olur mu acaba?
Tosbağa gibi kafa kafaya tos vuruyorlar.
Tosbağayı bağdan atmışlar da “bu bağ olacağına öteki bağ olsun” demiş.
Tosun gibi bir çocuk maşallah.
Tosunları, koçları birer birer enediler.⁸²³
Tosunu burdular öküz ettiler.
Tosunun yiğidi düvenin sırtında belli olur.
Tosya'ya pirince giderken evdeki bulgurdan olma.
Totoz kâhya, totoz kâhya; bir evde var otuz kâhya.
Toy, torun göremezsın inşallah.
Toyun⁸²⁴ eşine aşkı başka bir aşktır.
Toz duman içinde vardık bir yere.
Tozdan dumandan ferman okunamıyor.
Tök⁸²⁵ durmak.
Tök⁸²⁶ vurmak.
Tökezleyen atın ölümü yakındır.

⁸²² Kepermek: Kurumaya başlamak.

⁸²³ Enemek: İğdiş etmek. Erkeklik organlarını sıkarak veya çıkararak erkekliklerini yok etmek. Eneme işi ustalık ister. Çünkü çeşitli yöntemleri vardır.

⁸²⁴ Toy: Leylekten biraz irice, göçebe bir kuştur. Eşinin öldüğü yeri kolay kolay terk etmez. Eşinin aşkıyla yanıp tutuşur.

⁸²⁵ Tök: Aşığın tümsek yanı.

⁸²⁶ Tök: Hatır gönül bilmeyen kaba kimse.

Tölemiyesice.
Tölümünü⁸²⁷ bilmek.
Töp töp karınlı, patlıcan burunlu.
Törelerimizi ben atamdan öğrendim, sen de evlatlarına öğret evladım.
Töremiyesice seni!
Tövbe etmeyinen günah gitmez.
Tövbe etmeyinen günahların silinmez.
Tövbeler olsun haberim yok.
Tövbeler olsun, bir daha kimsenin işine karışmam.
Traktörlerin altında can veresin.
Treni kaçırdık, biletle istasyon bize kaldı.
Tu yüzüne senin.
Tu yüzüne!
Tufana mı tutuldun, bu halin ne böyle?
Tufanlara kapılıp geberesin.
Tuğlayı yapmak ayrı marifet, örmek ayrı marifettir.
Tuhaf bir insan, gözünün kimseyi gördüğü yok.
Tulum gibi, iyice şişmiş.
Tulum peynirinin tadı başkadır.
Tumduğun yerden çıkmayasın.
Tummanı bir kez sıyırmaya alışan bir daha utanma arlanma bilmez.
Tummanı düşük.
Tunç bilekli bir pehlivan, tuttuğu yeri koparıyor.
Turgutlu turgutu bitli, Yoğunpelitli yorganı bitli.
Turgutlu, yakası bitli.
Turnageçidine⁸²⁸ yakalanırsan keçilerin elden gidebilir.
Turnayı gözünden vurmak.
Turp gibi maşallah, sağlığı çok yerinde.
Turp gibi sapasağlam görünüyor; ama içinde hangi kurtlar var bilinmiyor.
Turp gibi sapasağlamsın maşallah.
Turp gibisin maşallah.
Turpun sıkından seyreği iyidir.
Turşu barlanmış.
Turşu kurdum barlandı.
Turşu küpüne düşmüş gibi bu ne surat böyle?
Turşu küpüne düşsen bile bu kadar tuzlanmazdın.
Tut beni, tutayım seni.
Tut kelin perçeminden.
Tut yükümü, al bacımı.

⁸²⁷ Tölüm: Elverişli, uygun durum.

⁸²⁸ Turnageçidi: İlkbaharda görülen bir fırtına.

Tuta tuta tutamaz olduk.
Tutaktan tutmak değil, marifet tarlanın öbür başına kadar sabanı doğru
dürüst götürebilmektir.
Tutamayacağının peşinde koşma.
Tutkal gibi sırnaşıp yapıştın yakama.
Tutkal kabına da yapışır.
Tutmanın da bırakmanın da bir zamanı vardır.
Tuttuğumuz dallar hep ellerimizde kaldı.
Tuttuğun dallar kırılınsın.
Tuttuğun dallar kopup eline gelsin.
Tuttuğun dallar kökünden kopsun.
Tuttuğun her şeyi sıkı tut, elinden kaçanı yakalayamazsın.
Tuttuğun kolay gelsin.
Tuttuğunu kopar, tutamadığını unut.
Tuttukların hep eline gele.
Tutulmayan uğru, beyden doğru.
Tuymaya⁸²⁹ konuşma, biliyorsan konuş.
Tuz dediğin yağa yarar; ama bala yaramaz.
Tuz ekmek hakkı bilmeyen kör olur.
Tuz ekmek hakkını inkâr edemem.
Tuza bibere muhtaç olasın.
Tuzağa düşersen sonunun ne olacağı bilinmez.
Tuzağa düştüm, gafil avlandım.
Tuzak kurarken tuzağa yakalanma.
Tuzla bir kenara bırak.
Tuzla ki kokmasın.
Tuzlamayı bırak, işkembeye bak.
Tuzlayıp bir de kokluyor.
Tuzluya oturduk, her şey bize pahalıya patladı.
Tuzsuz Bekir.
Tuzsuz helva gibi sallanıp durma.
Tuzsuz helva gibi sallanıyor.
Tuzsuz pişmiş, kapaksız kaynamış.
Tuzsuz yiyeceğin çaresi bulunur da tuzlunun bulunmaz.
Tuzu biberi kuru olanla dostluk bir yere kadardır.
Tuzu biberi yerinde.
Tuzu ıslandı.
Tuzu kuru olanın kimseye minneti olmaz.
Tuzu kuruyla konuşmak zordur.
Tuzu kurularınan aynı masaya (sofraya) oturma.

⁸²⁹ Tuymaya: Rastgele, varsayımla, bilmeden konuşma.

Tuzu kurularınan sidik yarışırma.
Tuzu yok, biberi yok.
Tuzun kuruysa sana diyecek laf yok.
Tüfeğim duvarda asılı, sazcılar çalıyor her türlü faslı.
Tükürdüğümüz tükmüğü yalayıp yuttuk.
Tükürdüğünü yalama zamanı geldi.
Tükürdüğünü yalamaz.
Tükürmeyinen boğazını temizleyemezsin.
Tükürmeyinen tükrük tükenmez.
Tükürüğünle tazıyı (tilkiyi) ürkütemezsin.
Tükürülen tükmük yalanmaz.
Tünemenin de yeri, zamanı vardır.
Tüneyecek yer bulamayasın.
Tüneyecek yer bulamazsın inşallah.
Türbesi kazılasıca.
Türbeyi görmeden dua okumaya başlıyor.
Türemeyesice!
Türk attığını vurur, tuttuğunu koparır.
Türk kaşığıyla gâvur boku yeme.
Türk söylemez, söylenir.
Türk ulusunun kimsenin uydusu olmaya tahammülü yoktur.
Türk uşağı, Türkmen uşağı; kalmaz elden aşağı.
Türk'ün aklı başına sonradan gelir.
Türk'ün bildiğini tilki bilmez.
Türk'ün Türk'e yaptığını kimse birbirine yapmaz.
Türk'ün Türk'ten başka dostu yoktur.
Türklerin dünyanın en geniş coğrafyasına yayılmasının nedenlerinden biri (belki de en önemlisi) at kültürüdür.
Türklüğü binlerce yıl ayakta tutan kuvvet, aile bağlarıdır.
Türkmen'e akraba olan develiğini geniş yaptırın.
Türkü çığırmaq.
Türkü söylemek herkesin harcı değildir.
Türkü söylemek tütün tütürmeye benzemez.
Türkü türkü, babamın kürkü.
Türkü yakandan korkma, can yakandan kork.
Türkülerin en yanığı bir mapusta, bir de gurbette söylenir.
Türlü mertebelere erişesin.
Tütoğlu'na⁸³⁰ ortakçı olacağına, git Alikı Bağları'nda amele ol.

⁸³⁰ Tütoğlu ya da Tütekoğlu Reşit (veya Raşit), Alikı ile Tolamehmet köylerinin altında bulunan bir arazinin sahibiydi. Alikililer ile Tolamehmetliler bu arazileri ortaklığına alıp işlettiler. Daha sonra Tolamehmetliler tahminen 1960'lı yıllarda bu arazileri işgal ettiler. Elinde tapusu olmayan Tütekoğlu Reşit, sonunda bu davayı kaybetti. Arazinin büyük bir bölümü Tolamehmetliler arasında paylaşıldı. C. Y.

Tütün bas yarana, önce akan kan dursun.
Tütüncülerin⁸³¹ bağından üzüm çalacağına git de kendi bağının üzümünü ye.
Tütüncünün ne yazı var ne kışı.
Tütünün elinde tütmesin.
Tütünün kesilsin.
Tüylenecebi para görmeye başladı gayrı.
Tüysüz!
Tüyü bitmedik yetimin hakkına göz dikme.
Tüyü bitmedik yetimin hakkını yiyenin bir gün mutlaka hesap vermesi gerekir.
Tüyü iyi düzmüş komşunun kızı.

⁸³¹ Tütüncüler: Çorum'un yerli ailelerinden biriydi. Alikı Bağları'nda orta yol üzerinde bağları vardı.)

U

Ucu belli değil, bucağı belli değil.
Ucu uca eklemeyince kısa uzamaz.
Ucu ucuna, dibi dibine.
Ucunu bul da bala yağ ver.
Ucuz alan pahalı alır.
Ucuz etin suyu sası olur.
Ucuz etin yahnisi tatlı olur.
Ucuz etin yahnisi yavan olur.
Ucuz etin yahnisi yenmez.
Ucuzdur vardır bir illeti, pahalıdır vardır bir hikmeti.
Uçan kuşa, geçen yolcuya borcu var.
Uçan kuşlardan ne haber?
Uçan kuştan bile medet umuyor.
Uçan kuşun kanadı kırılmaz.
Uçar kuşun döner taşın olsun.
Uçkuru düşük.
Uçkuru gevşegin biri.
Uçkuruna çok sağlam biridir.
Uçkuruna düşkün.
Uçkuruna sahip ol.
Uçkurunu sağlam tut, ele güne irezil olma.
Uçsuz bucaksız bir çölün ortasındayım sanki.
Uçurumun kenarından kurtulmak da, ölmek de senin elinde.
Ufacık bir nesne alınca pahasına bak; başın dara gelince hele bir tecrübe et, mayasına bak.
Ufacık ellerden büyük işler doğar.
Ufacık nalçacık, her işi bitirir akçacık.
Ufacık tefecik; ama akli çok büyük.
Ufak bir suç için adamı sehpaye çektiler.
Ufak tefek boyu var, türlü türlü huyu var.
Ufak tefek işlerle benim başımı ağrıtmı.
Ufak tefek sorunlar her ailede bulunur.
Ufaklık, söyle bakalım senin derdin ne?
Ufkun bu kadar dar, daha ne konuşuyorsun?
Ufkunu açanın ellerini değil, ayaklarını da öp.
Ufkunu her gün daha çok genişlet.

Ufladı pufladı, sonunda evet demek zorunda kaldı.
Uflayıp puflamakla derdine çare bulamazsın.
Ufuğa varmanın hesabını yapmak zordur.
Uğdünün ugdüsü, dış kapının düğdüsü.
Uğrağa⁸³² uğramış bu.
Uğraklara uğruyasıca, nuzul olasıca.
Uğramadan basıp geçmeyi kendime yediremedim.
Uğraşı uğraşı cılkını çıkardılar.
Uğraşı uğraşı sonunda beni ayarladı.
Uğraşmaynan uğursuzluğu çöremezsın.
Uğrayı⁸³³ eteğinden eksik etme.
Uğrun uğrun gezenin bir de takipçisi olur.
Uğruna baş koyduklarımın yedim darbeyi.
Uğur iti.
Ulan bebek, başıma tebelleş olup durma.
Ulan gobel.
Ulan sen buraların külhanbeyi mi sanıyorsun kendini?
Ulema azmadan âlem azmaz.
Ulu ağacın gürültüsü dallarıyla belli olur.
Ulu Cami'de⁸³⁴ dilenip Yazı Çarşısı'da⁸³⁵ sadaka veriyorsun.
Ulu kuş ağırdan uçar.
Ulu sözü dinlemeyen ulurmuş.
Ulu sözü dinlemeyen uluya uluya yolda kalır.
Ulu sözü dinlemeyen uluyakalır.
Ulular köprü olsa da basıp geçme.
Ulular sözü Kuran'a girmez; ama yanında bilece yürür.
Ulum ulum uludum; ama sesimi kimseye duyuramadım.
Ulumasını (havlamasını) bilmeyen köpek köye hırsız getirir.
Ulumasını (ürümesini) bilmeyen it, sürüye getirir kurt.
Ulunun sözünü tutmayan ulur.
Uma uma döndük muma.
Umanın, küsenin olmaya.
Umarsızın teki.
Umduğunu bulamayasın.
Umduğunu değil, bulduğunu yemeye bak.
Ummadığım zamanda kötek attı.
Ummadığın çalı arasından tavşan çıkar.

⁸³² Uğrak: Cinlerin, perilerin, gizli varlıkların olduğuna inanılan yer.

⁸³³ Uğra: Hamur açılırken hamurun yapışmasını önleyen un.

⁸³⁴ Ulucami: Çorum merkezinde kentin en eski ve büyük camilerinden biri.

⁸³⁵ Yazı Çarşısı: Ulukavak Mahallesi'nde olan, genellikle Osmancık Caddesi üzerinde bulunan, Cumhuriyet İlköğretim Okulu önlerinde bulunan bir çarşı. Bu deyim "Sultanahmet'te dilenip Ayasofya'da sadaka verir" biçiminde söylenmektedir.

Ummadığın çotuk⁸³⁶ kağını devirir.
Ummadığın delikten tilki çıkarmış.
Ummadığın itten kırk batman yağ çıkar.
Ummadığın kimseyi umulmadık zamanda harcarlar.
Ummadığın kütük arka devirir.
Ummadığın taş başını yarsın.
Ummadığın taş, yarar baş.
Ummadık hacıyı deve üstünde yılan sokarmış.
Ummanda kibleyi bulmak her imamın harcı değildir.
Umudumuz tam kesilmişken sağlık haberi çıkageldi.
Umudun bittiği yerde bir başka umut başlar.
Umulmadık dağarcıklardan umulmadık dürümler çıkar.
Umulmadık yerde, umulmadık zamanda tesadüfen karşılaştık.
Umulmadık zamanda çıkıp geliveriyorlar.
Umut fakirin ekmeğidir.
Un bulunur gün bulunmaz, gün bulunur un bulunmaz.
Un çuvalı gibidir, vurdukça tozar.
Un uçmaz, kepek kaçmaz.
Ununu eleyip eleğini duvara asmış.
Unutma bedeninin gördüğü işi, bir de yaşadığın yazı kışı.
Unutma ki beterin de beteri vardır.
Unutma ki, aslan yatağından belli olur.
Unutma, senden akıllısı, senden kurnazı da vardır.
Unutma, söylenenler kulağına küpe olsun.
Urbası hoş; ama içi boş.
Urbasına bakınca adam sanıyorsun, konuşturunca hayvandan da beter yaratık olduğunu anlıyorsun.
Urgana un seriyor.
Urganın çekemediğini tatlı diliyle çekip getiriyor.
Urum tohumu!
Urum'daki Kırım'daki gelmiş!
Urus tohumu!
Usanç vermeye başladın artık.
Uslu atın çiftesi bek olur.
Uslu atın çiftesi yaman olur.
Uslu otur, uslu kalk.
Uslu tayın tekmesi pektir.
Usta hırsız ev sahibini bastırır.
Usta hırsıza kilit, kapı baca olmaz.
Usta malı söyleyebilmek de bir marifettir.
Usta malını ustayı anarak söyle.

⁸³⁶ Çotuk: Ağaç kökü.

Usta vardır elini kullanır, usta vardır eliyle aklını kullanır.
Ustalığı ustamdan öğrendim, o da ustasından öğrenmiş.
Ustamızın adı Hıdır, elimizden gelen budur.
Ustanın çekici bin altından değerlidir.
Ustanın kötüsü malasıynan keserini yitirmiş.
Ustayla ustanın arasında fark vardır.
Ustura taşında elini bileme, bıçağı bile.
Usulca sıvışıp gitti.
Uşağı işe koş sen de ardına düş.
Uşakkapan⁸³⁷ yavruyu alınca beşik bomboş kalıverdi.
Utan utanmazdan, kork korkmazdan.
Utananın oğlu kızı olmazmış.
Utancımın kimsenin yüzüne bakamaz oldum.
Utancımın yerin dibine battım.
Utancımın yerin dibine geçtim.
Utancımın yüzümün derisi yere geçti.
Utancımın başımız önde yürüdük hep.
Utancımın kulaklarına kadar kızardı.
Utanma pazar, dostluğu bozar.
Utanma pazar, mideyi bozar.
Utanmaya, arlanmayı bir torbaya doldurup ağzını bağlamış.
Utanmayı, arlanmayı çoktan unutmuş.
Utanmaz, arlanmaz.
Utanmaz arlanmazı utandırmaya çalışıyorsun.
Utanmaz, arlanmaz, hayâsızın biriydi.
Utmuş oynamış.
Uygartığın beşiklerinden biri Anadolu'dur.
Uygun bir dille defalarca uyardık ama anlamadı.
Uyku başına vurdu, söylenenleri bile duymuyor.
Uyku dediğin küçük ölüm.
Uyku durak yok, durmadan çalışıyor.
Uyku gözünden akıyor; ama hâlâ dinlemiş gibi gözüküyor.
Uyku sersemliğini atamadı bir türlü.
Uyku uykunun mayasıdır.
Uykudan başka başın yastık görmesin.
Uykuların kaçsın da yastığın diken olsun.
Uykusu dağıldı, sabahı nasıl getireceğini bilemiyor.
Uykusuz baş yastık istemez.
Uykusuz gecelerde ne gözyaşları döktüm, ne şiirler yazdım ah bir bilsen.
Uykuya daldığımla uyandığım bir oluyor.

⁸³⁷ Uşakkapan: Bir cins akbaba.

Uyluk kemiklerim bile artık taşıyamıyor beni.
Uyma kötünün sözüne, bilse iyisini söyler.
Uysan bir bela, uymasan bir başka bela.
Uyum uyum uyuyamıyasıca!
Uyuma, çuval ağzı aç.
Uyuntunun teki, elinden hiçbir iş gelmiyor ki.
Uyurgezerin teki, nere gidip ne yaptığını bilmiyor ki.
Uyurken sak olmayı (durmayı) unutmayın sakın.
Uyusun da büyüsün yavrum.
Uyuşturucu ilaçların zararlarını sonra görürsün.
Uyuşturucuya kapılanın sonu hayır değildir.
Uyuşuk sünenin teki, onun elinden ne iş gelir ki?
Uyuyacağı zamanı bilen kalkacağı zamanı da bilir.
Uyuyan çocuğu öpen, ölü öpmüş gibi olur.
Uyuyan iti (yılanı) uyartmaktansa çalıyı dolaşmak iyidir.
Uyuyan yılanın kuyruğuna basılmaz.
Uyuyanın hissesi konur, küseninki yenir.
Uyuz it!
Uyuz it gibi kaşınıp durma.
Uyuz ite gümüş kuşak bulunmaz.
Uyuz musun yoksa, ne kaşınıp duruyorsun?
Uyuz oğlu uyuz.
Uyuz, beceriksiz, pısrık birisi.
Uyuzun teki, onda para ne gezer.
Uzak yerin somunu büyük olur.
Uzak yerlerin haberini kervanlar getirir.
Uzak yolculuk azık, su ister.
Uzamlara gitmeye gerek kalmadı, çeşme yanı başımızda.
Uzakları yakın etmek kolay değildir.
Uzaktaki atlar kışneşir, yakındakiler dişleşir.
Uzaktan bakmak hoştur; ama kuyuya girmek zordur.
Uzaktan davulun sesi hoş gelir.
Uzaktan uzağa merhaba.
Uzat ellerini tut ki, kolunu kanadını görelim.
Uzatılan eli öpeceksin.
Uzayan kol bizden olsun.
Uzayı uzayı göğre direk mi olacaksın?
Uzayıp durmakla göğre erişemezsin.
Uzun konuşanı bırak, sen kısasına bak.
Uzun köşegi ucuna kadar yanmaz.
Uzun kulaktan haber alınmaz.

Uzun lafın kıyası hepimiz hoşaf gibi olduk.
Uzun lafın kıyası, söyleyeceklerim bu kadar.
Uzun otur, kısa konuş.
Uzun ömür, oldu kömür.
Uzun söz yorgunluk yaratır.
Uzun sözün kıyası.
Uzun süreli yaşamak istiyorsan kendini ciltlet.
Uzun süren bir evlilik, her iki eşin de zevksiz olduğunu gösterir.
Uzun uzadıya bakıştık, sanki bir cenderede sıkıştık.
Uzun uzadıya bu işi konuşun; ama sonunu tatlıya bağlayın.
Uzun uzadıya seyrettim onu.
Uzun uzadıya soru sormanın bir nedeni olmalı.
Uzun zaman yağmur yağmazsa şehit kemiği ıslanır. Böyle yapılırsa
Tanrı merhamet eder, yağış yollarmış.
Üzgün gitti, zevkli geldi.

Ü

Üç aşağı, beş yukarı.
Üç aşağı beş yukarı anlaşmış gittik.
Üç aşağı beş yukarı dolaşmış duruyorum.
Üç beş gevezelik etti, sonunda bırakmış gitti.
Üç cahil dosttan bir âlim düşman iyidir.
Üç can bir cemdir.
Üç elli, yaz belli.
Üç göç bir yangın yerini tutar.
Üç gün yatak, dördüncü gün toprak, ele avuca düşürme Allah'ım.
Üç günlük ömrümüz kaldı, biz hâlâ neler konuşuyoruz?
Üç kuruşa beş köfte var mı öyle?
Üç kuruşa beş köfte yok öyle.
Üç kuşlu börek, daha neler görek?
Üç yüz dirhemden balta, sözüyle gider alta.
Üçetek giymiş, üç akli birbirine karışmış,
Üçkâğıda getirip elimizi kolumuzu bağladılar.
Üçkâğıtçının yanına yaklaşınca nasıl çarpıldığını anlayamazsın.
Üçköylü bir çığıt uğruna bir kargayı bir gün kovalamış.
Üçler, Beşler, Yediler, Kırklar canı için.
Üçler, Beşler, Yediler, On İki, Kırklar korusun seni.
Üçler, Yediler, Kırklar bir araya geldiler.
Üçten dokuza şart olsun.
Üçten dokuza şart olsun, bitiririm seni.
Üçü on beş yaşında.
Üçüncü gözü var sanki, her şeyi görüyor.
Üçüne beşine bakmadan alışverişi bitireceksin.
Üflemeynen şeytan kovulmaz.
Üflesem mum ışığı gibi söneceksin.
Üflesem yere düşeceksin.
Üfür üfurebildiğin kadar.
Üğdüsünün üğdüsü, ta dış kapının düğdüsü.
Üğüm üğüm üğünesice, dövüm dövüm dövünesice.
Üleşini itler yiyesice.
Ülke olarak bir darboğazdan geçiyoruz.
Ülkede bunca olup bitenler adamın kılına bile dokunmuyor.

Ülüğünü sıkmak.
Ümide kapıldık, avcumuzu yaladık.
Ümide kapıldık, kendimizi avuttuk.
Ümidi kesme, bakalım sonu ne olacak?
Ümidi kestik, yapacağımız daha bir şey yok.
Ümidi kestim gayrı, ondan bir haber gelmez.
Ümidim söndü artık, bu yolculuk iyi bitmeyecek.
Ümidim söndü artık, oradan bir hayır beklemiyorum.
Ümidim söndü artık.
Ümidimiz suya düştü.
Ümidin açıldığı yerde her renk, her türlü çiçek açılır.
Ümidin bittiği yerde diken biter.
Ümidin bittiği yerde her şey biter.
Ümidin bittiği yerde sen de bitersin.
Ümidin ne bağı biter ne bostanı.
Ümidin su başında ejderhalar oturmuş.
Ümidinen savaşa girdik, ümitsiz döndük.
Ümidini kesme, başka zamanlarda bir şeyler olabilir.
Ümit bağladığın yere bak, bir de dön kendine bak.
Ümit bağladık; ama hava aldık.
Ümit bir başka bahara kaldı.
Ümit fakirin ekmeğidir, ye yiyebildiğin kadar.
Ümit kapını açık bırak, belki bir gelen olur.
Ümit kapıya kendiliğinden gelmez.
Ümit kapıyı ummadığın zamanda çalar.
Ümit ümit dedik, kendimizi yedik.
Ümit ver, gerisini sonraya bırak.
Ümit yolcunun ekmeğidir; ye Mehmet ye!
Ümitlerin gözlerinde kala.
Ümitsiz insan olmaz.
Ümitsizlendirme büsbütün, bir açık kapı bırak.
Ümmet başka, himmet başka.
Ümmeti çığırından çıkarmaya çalışma.
Ümüğüme çöküp durma.
Üne kavuşabilirsin; ama güne kavuşamazsın.
Ünlenme, dostundan çok düşmanın olur.
Ünü sanı kalmadı, adam silindi gitti.
Ünün dağı taşı tutar; ama bir kurşun ortaya leşini serer.
Ünün sanın senin olsun, bana ananı babanı anlat.
Üren ite taş atılmaz.
Ürkek at nere bastığını bilemez.
Ürkek atla yola gidilmez.
Ürkek tavşan gibi, nere saklanacağını bilemiyor.

Ürkekliğin böylesini hiç görmedim ben.
Ürkütme tilkiyi aslan edersin.
Ürkütmeyince sayılmaz.
Ürü ürebildiğin kadar.
Ürüm ürüm ürüyesice, zırım zırım zırlayasıca.
Ürümeyini bilmeyen it, sürüye getirir kurt.
Ürümeyinen kimseyi korkutamazsın, ancak çeneni yorarsın.
Ürünlere nazar değmesin, hastalık gelmesin diye bir sopanın ucuna
hayvan kemiği ya da kaplambağa kabuğu takılır.
Ürüp durma geriden sana kimse kemik atmadı.
Ürüyen it kapamaz.
Üst baş değıştirsene de kafan aynı kafa.
Üst baş perim perişan olmuş.
Üst olmayı sevmiyor o, mest olmayı seviyor.
Üst perdeden konuşmakla adam adam olmaz.
Üsteleyip durma, yeter artık.
Üstesinden gelemeyeceksen kimseye çatma.
Üstten akan su şapırtısı, alacaklının ayak tıkırtısı, geçimsiz kadının
homurtusu çekilmez.
Üstü alay, altı kalay.
Üstü alay, içi kalay.
Üstü bıyık, altı sakal.
Üstü kalaylı, altı alaylı.
Üstü kapalı, mecazi konuşuyor hep.
Üstü tilki, altı kurt adamın.
Üstüm başım gara gura.
Üstüme iyilik sağlık.
Üstüme üstüme daha fazla gelme.
Üstün (elbisen), esbabın eğninden ters çıksın.
Üstün başın gün ışığı görmez inşallah.
Üstün silahsız düşman tarafına gitme.
Üstündeki çulunu değıştirsene de eşek gene eşek.
Üstündeki üstünde, başındaki başında.
Üstüne afiyet sağlık.
Üstüne bir bardak su içmek.
Üstüne bir Fatiha oku gitsin.
Üstüne giydiğini güle güle giymeyesin.
Üstüne giydiklerini güle güle kullanamazsın inşallah.
Üstüne ölü toprağı atılmış sanki; hiç ses seda yok.
Üstüne ölü toprağı mı serpildi? Ne uyuyup duruyorsun?
Üstüne üstlük bir de dayak yiyip geldik.

Üstünü başını batırıp öyle geldi.
Üsüğün İramazan'ın zaarı gibi ne cengirdiyo?
Üşenenden hayır bekleme.
Üşenenin (utananın, erinenin) oğlu kızı olmazmış.
Üşüme gülüm üşüme, dün gece girdin düşüme.
Ütezlenip durma.
Üvendere⁸³⁸ noduluna güvenme, öküzlerine güven.
Üvey kardeş gibi bir acayıp bakıyorsun.
Üveyden öz olmaz, ketenden bez olmaz.
Üveye etme özünde bulursun, geline etme kızında bulursun.
Üveyikler de dostluğa dostluk katar.
Üzengi ile yürüyen at, kapında tutma hemen sat.
Üzengi, insanlık tarihini değiştiren en büyük buluştur.
Üzengi vurularak yürüyen at yokuşu kolay çıkmaz.
Üzengiye basan ata da biner.
Üzengiye basınca at seni tanır.
Üzerime çok çamur sürdüler; ama kısa zamanda dökülüp gitti.
Üzerinde giyidik elbisenin yırtığı, söküğü dikilmez. Dikilirse o kişinin iftiraya uğrayacağına inanılır.
Üzerinde yanık isı kokuyor.
Üzerinde yeşil kâfuru⁸³⁹ bulundurana büyü isabet etmez.
Üzerine atılan lekeyi çıkarmak kolay değildir.
Üzerine bu kadar yüklenip durma.
Üzerine gide gide en sonunda cırtlattı.
Üzerine güneş doğmasın.
Üzerine ölü toprağı serpilmiş.
Üzerlik otu kor ateşe atılarak yakılırsa insanı nazardan korur.
Üzüm korukken yenmez.
Üzüm üzüme baka baka kararır.
Üzüm zamanı it ölmez.
Üzümcünün gözü omcada⁸⁴⁰, seyisin gözü yoncada.
Üzüme sapın niye kısa demişler. “Uzun olanı da var” demiş.
Üzümlere ben⁸⁴¹ düştü.
Üzümü ye çöpünü sorma.
Üzümün akı karası, bağı olanın çoktur parası.
Üzümün çöpü, armudun sapı.
Üzümün en iyisini de yerini de en iyi bekçi bilir.

⁸³⁸ Üvendere: Ucuna sivri çivi çakılmış, öküzlerin arka butlarına dürterek onları hareket etmeye zorlayan uzunca bir ince sopa.

⁸³⁹ Kafur: Kafur ağacından elde edilen, hekimlikte kullanılan beyaz ve yarı saydam bir madde. Kafur ağacı Uzakdoğu'da yetişir.

⁸⁴⁰ Omca (omça): Bağ kütüğü.

⁸⁴¹ Ben: Üzümden olgunlaşma belirtisi.

Üzümün iyisi dene (tane), kadının iyisi nene.
Üzümün karası, şarabın anası.
Üzümünü ye, bağıni sorma.
Üzümünü yemeyen bağ tükenmez, suyunu içmeynen dağ tükenmez.
Üzüntüyü bırak, yaşamaya bak.

V

Vaadinde durmak senin kişiliğini gösterir, saygınlığını artırır.
Vaadini tut ki, herkes senin kim olduğunu öğrensün.
Vaat ettiğin bir şeyi yerine ulaştır.
Vaatte bulunmak kolaydır, sonunu getirmek zordur.
Vaaz verme sen bize, ekmeği aşı nasıl kazanacağımızı anlat.
Vaddiri viddirik, dalavere daddirik.
Vadesi gelen it cami duvarına siğermiş.
Vadesi yetti.
Vadesine, senedine, kitabına bakma; borcunu ödemeye bak.
Vadesiz öldü (gitti).
Vah vah.
Vahdet-i vücudu bilmiyorsan seninle ne konuşalım?
Vahşi insanlar arasında kalacağına vahşi ormanlarda kal.
Vahşi ormanlarda yolunu kaybedesin.
Vakarını koru.
Vakarını üzerine topla, ne konuştuğunu iyi bil.
Vakarlı insan her yerde kendini belli eder.
Vakarsıza ödünç bir tas su bile verilmez.
Vakit elmas ve mücevherden daha kıymetlidir.
Vakit gelmeyince horoz ötmez.
Vakit nakittir.
Var ne bilsin yokun halinden?
Vakitli vakitsiz beni rahatsız etme.
Vakitsiz açan gül tez solar.
Vakitsiz öten horozun başı kesilir.
Vakti gelmeden karpuz koparılmaz.
Vaktinde ötmeyen horozu keserlermiş.
Vallahi billahi.
Vangırdağın biri.
Vardı da vermedik mi?
Var evi kerem evi, yok evi verem evi.
Var evi titremez.
Var git derdini Marko Paşa'ya anlat.
Var git söyleyeceğini onun yüzüne söyle.
Var ise var bir Büvetli Ali Gedik, üstüne başka var mı dedik.
Var mı başka çaresi?

Var mı ulan bana yan bakan!
Var mıdır pulun, olmalı kulun; yok mudur pulun, külhandır yolun.
Var mısın, yok musun, kararını ver de görelim.
Var olmayla yok olma arasında bir yerdeyiz.
Var varanın, sür sürenin, destursuz başa girenin hali budur.
Var varlatır, yok söyletir.
Var yiğidin gencine, her gün kalbin incine; var yiğidin kartına, otur göğüs tahtına.
Vardığı her yerde kılıç oynatıyor.
Vardığın her yerde izzeti nefsinin koru.
Vardığın her yerde yüzün ak ola.
Vardığın her yere bir bina yap.
Vardığın her yere güzel bir nişan bırak.
Vardığın kapıdan kovulmadan ayrıl.
Vardığın yer körse, bir gözünü de sen kapat.
Vardığın yer körse, gözünü kırp da bak.
Vardığın yerde bir evin olsun.
Vardığın yerde bir yanlış davranış yapma, cılığını çıkarırlar.
Vardığın yerde kimseye bir başka gözle bakma.
Vardığın yerde malamat olasin.
Vardığın yerde nasıl oturacağını, nasıl kalkacağını bil.
Vardığın yerde uzun boylu durmak ev sahibini bıktırır.
Vardığın yerde yüzün ak olsun yeter ki!
Vardığın yeri kurutuyorsun.
Varım yoğum sende kalsın. Aşkım, derdim bende kalsın.
Varın keyfi gelince yokun canı çıkar.
Varın söyleyin kıza, azarlarsa gönlü bize.
Varını veren utanmamış, varını yitiren utanmış.
Varını veren utanmaz.
Varken her her, yokken hır hır.
Varken şurada aksakal, karasakal; sana ne oldu behey çakal?
Varlığa darlık olmaz.
Varlığın varsa, göz diken çok olur.
Varlık içinde yüzüyor; ama yoksulluk çekiyor.
Varlıkta darlık olmaz.
Varma cahilin yanına, ot tıkar çanına.
Varsa dayın, vardır payın.
Varsa hünerin, her yerde vardır yerin.
Varsa hünerin, var her yerde yerin; yoksa hünerin, yok hiçbir yerde yerin.
Varsa pulun, cümle âlem kulun.

Varsa pulun, herkes kulun; yoksa pulun dardır yolun.
Varsa pulun, olurlar kulun; yoksa pulun, pınar ardı yolun.
Varsılın malı söylenir, yoksulun nesi?
Vasiyet etsem de, kimim var ki; kim sözümü tutacak?
Vatan ana gibidir. Ne zaman koynunda olursan seni ısıtır.
Vatan borcu, her yiğidin harcı.
Vatan hasretliğini çeken bilir.
Vatan sevgisi bilmeyen, insan ve doğa sevgisi de bilmez.
Vatan sevgisini ve hasretini vatanını kaybedenler bilir.
Vatan ve aile değeri bilmeyenlerin sonu kötüdür.
Vatana ihanet edenleri ne tarih ne de mezardakiler affeder.
Vatana, millete hizmet için her zaman yükümlüyüz.
Vatanseverlik kimsenin inhisarında değildir.
Vay anasını, demek bizi de sattılar.
Vay arka, vay arka, ya utana ya korka.
Vay canına, demek oyun içinde oyun varmış.
Vay dinine yandıgımın dünyası vay!
Vay domuzun eniği vay!...
Vay haline!
Vay keçi sakallı vay!
Vay kırık dölü vay!
Vay koç burunlu yiğidim vay!
Vay toprak başıma!
Vay vay çanağı.
Vaza.⁸⁴²
Vazgeçme bedenden, beden de geçmesin senden.
Vaziyet hiç de iyi değil.
Vedalaşamadık, çekip gitti.
Vefa borcum vardı; ama bir daha görüşemedik.
Vefakârlılığını nasıl unutabilirim ki?
Vehime kapıldım, geceleri uyku tutmuyor beni.
Veliden korkma, deliden kork.
Velinin düşünden, delinin taşından kork.
Ver bir cuvara⁸⁴³ da otlanalım hele.
Ver Şaban'a gitmez yabana.
Ver vereyim, al alayım.
Ver yansın etmeyinen bizi korkutacağımı mı sanıyorsun?
Ver yerini ellere, vur kendini yerlere.
Verdiği her sözde yalancı çıktı.
Verdiğim yiyecek içecekler haram olup boğazında kala.

⁸⁴² Vaza: Sözüünü bilmez, geveze; vazalak.

⁸⁴³ Cuvara: Sigara.

Verdiğimiz hediyelerle yüzü gülünce bizlerin de yüzü güldü.
Verdiğin ahrette önünde olsun.⁸⁴⁴
Verdiğin bir yumurta, gözümü çıkardın dürte dürte.
Verdiklerin kazana kalkan, yurduna yuvana bekçi olsun.
Verdiklerini görmezler, vermediklerini görürler.
Verdin mi doyur, söyledin mi duyur.
Verebe aşağı yuvarlandın gitti.
Verem döşeğinde çürüyesin.
Veren el, alan elden hayırlıdır.
Veren eli asmazlar, alan eli kesmezler.
Veren eli herkes öper.
Veren ellerin dert görmesin.
Veresiye şarap içen iki kez sarhoş olur.
Veresiye veremem, arkasından gidemem, gidersem de bulamam, bulursam da alamam.
Vergi memuru musun sen, onun bunun borcunu, parasını konuşup duyuyorsun?
Vergiden korkan tarlasını ekmez.
Verilen bütün vaatler sözde kaldı.
Verilmiş bir sadakamız varmış, Allah yüzümüze baktı gene.
Verimkârlık varlıkla olur.
Verip de pişman olmaktansa, vermeden düşman olmak iyidir.
Verip kötü olacağına vermeden kötü ol.
Verirsen doyur, vurursan duyur.
Verme malın veresiye, akar gider Karasu'ya; baş yarılır kol kırılır, sulh ederler yarısına.
Vermedi mabut, ne yapsın Mahmut?
Vermem altmışa, satmam fertmişe (yetmişe).
Vermezsen paramı kefen paran olsun.
Veryansın...
Veryansın etti, ağzına geleni söyledi.
Vezire kağını mı çektireceen.
Vıccık vıccık olmuş.
Vız vız edip durma sivrisinek gibi.
Vızıladı gitti.
Vızılayıp gitti.
Vicdan azabından kurtulamadım bir türlü.
Vidaları gevşedi.
Viran değirmenin unu ne, harcı ne; mürüvvetsiz kibarın fukaradan farkı ne?

⁸⁴⁴ Yardım yapanlara söylenir.

Viran olmuş evlerde kalasıca.
Voltasını attı, kaybolup gitti.
Vur abalıya!⁸⁴⁵
Vur ağzına (ensesine) al elinden ekmeğini.
Vur aşağı, tut yukarı.
Vur deyince öldüren cinsinden.
Vurdumduymaz bir insan o.
Vurdumduymaz, kör ayvaz.
Vurdumduymazın biri.
Vurguncuya çarpıldık maalesef.
Vurmanın ölçüsü olmaz.
Vurmayan (öldürmeyinen) düşman tükenmez.
Vursan ölüyo, vurmasan gısmetini elinden alıyo.
Vursan ölüyor, vurmasan papeli⁸⁴⁶ elde komuyor.
Vurucu oğul ataya danışmaz.
Vurursan acıt, yedirirsen doyur.
Vuruşa vuruşa ölmek başka, baş eğip onursuz olmak başka.
Vücudum hoşaf gibi oldu.
Vücudun da bir dili vardır.
Vücudun iyice et bağlamış.
Vücudunda yaralar açılsın da yaralarına kurtlar düşsün.
Vücudunu, üstünü başını her zaman temiz tut.
Vücut kocar; ama gönül kocamaz.

⁸⁴⁵ Bir sitem olarak hakkı gasp edilen için söylenir.

⁸⁴⁶ Papel: Eskiden kullanılan bir liralık kâğıt para.

Ya Allah, bismillah.
Ya arısı, ya berisi.
Ya bu deveyi güdeceksin, ya bu diyardan gideceksin.
Ya çiğdem çıkar ya da kazgıç kırılır.
Ya devlet başa, ya kuzgun leşe.
Ya döner taşın olsun ya uçar kuşun olsun.⁸⁴⁷
Ya evladın bir ola, ya ocağın kör ola.
Ya gen⁸⁴⁸ sök ya kön⁸⁴⁹ dök.
Ya gidip de gelme diye beni bir düşünce aldı.
Ya gitmeyeceksin ya da dönmeyeceksin.
Ya herk et ya terk et.
Ya herro ya merro.
Ya herru, ya merru.
Ya herrü, ya merrü.
Ya inek sen sütsüzsün, ya yayla sen otsuzsun.
Ya itiraf edeceksin ya da itiraz edeceksin.
Ya kazmanın kulpudur, ya gönden düdüktür.
Ya kendi bir şeylerden ürktü ya da başka birilerini ürküttü.
Ya makamda oğlun olsun ya da mandırada malın olsun.
Ya ölürüz ya kalırız, sonumuz hayrola.
Ya Rabbim, sabır ver bana.
Ya samanın çoğunu marta koy, ya koca öküzün gönünü derde koy.
Ya sen güzel ya ben senden güzel.
Ya sev ya terk et.
Ya şahin başa, ya kuzgun leşe.
Ya urgan, ya yorgan doyurur inşallah.
Ya verdiğin sözün peşinde dur, ya adamı ümitlendirme.
Yaba vakti aba, aba vakti yaba.
Yaban domuzu gibi; adamın hangi çalı altından, ne zaman çıkacağı belli olmuyor ki.
Yaban eşeği gibi kulaklarını dikti.
Yabana at gitsin o tür sözleri.

⁸⁴⁷ Haydar Kılıç'tan 22.03.2010

⁸⁴⁸ Gen: Uzun zaman sürülmemiş tarla.

⁸⁴⁹ Kön: Gübre.

Yabana gitti körpecik çocuğumuz.
Yabancı attan binici çabuk iner.
Yabancı gibi durma, kendini biraz işe ver hele.
Yabancı koyun kenara yatar.
Yabancı köpek yedi mahalleden kovulur.
Yabancıya kız vermeyin, memleketi ikidir.
Yağ bağlamış bu göbeğinen yarımı zor bulursun.
Yağ bardağı dışından bellidir.
Yağ bol olunca kasap arkasını yağlar.
Yağ döksen yalanıyor.
Yağ gelen yerden bal esirgenmez.
Yağ ile yavşan bile tatlı olur.
Yağ ile yavşan⁸⁵⁰ sirke ile tavşan.
Yağ kutusuna yağ basar gibi bizi bir hücreye vıcık vıcık doldurdular.
Yağ kutusunu yağmurla doldurma.
Yağ yiyen köpek tüyünden belli olur.
Yağan yağmur kar göz açtırmadı bize.
Yağannımı kesseler de yağım çıkmaz benim.
Yağar eser, yolcu yolunda gerek.
Yağarına iki sumsuk vurdum, yuvarlanıp gitti.
Yağı olmayan güzü bilmez, sağını olmayan yazı bilmez.
Yağın balın senin olsun, şu pilavla turşuyu getir bana.
Yağına kıymayan çöreğini yavan (kuru) yer.
Yağır⁸⁵¹ tırnak bulsa başını kaşır.
Yağırı olan gocunur.
Yağız atlar kişneyince yolcu yolunda durmamalı.
Yağlı ballı olmak.
Yağlı ekmek ararken yağlı kapıya düştün.
Yağlı ipler sıkı boğazını.
Yağlı iplerde can veresin.
Yağlı kazan yağlı kazana, yağsız kazan da dibine yana.
Yağlı koyunda cırık et arama.
Yağlı kurşun⁸⁵² yiyesice.
Yağlı kurşunla vurulasıca.
Yağlı kurşunlara gelesice.
Yağlı kurşunlardan gidesice.
Yağlı kurşunlarla ölesin.
Yağlı kuyruğa herkes göz diker.
Yağlı müşteri ürkütülmez.

⁸⁵⁰ Yavşan: Kırlarda yetişen kokulu bir ot.

⁸⁵¹ Yağır: Kel.

⁸⁵² Yağlı kurşun: Eritilip kalıba dökülen kurşun.

Yağlı urganlara gelesice.
Yağlı ye, yağlı konuş; arık ye, arık konuş (yavan ye yavan konuş).
Yağlık dolu üzüm getirmezsən yanıma uğrama.
Yağma Hasan'ın böreği değil.
Yağma Hasan'ın böreği var, ye Memet ye.
Yağmasa da gürlüyor.
Yağmayınan, gürləmeyinen bir yere varılmaz.
Yağmur beklerken dolu geldi.
Yağmur duayla yağsaydı Arap çöllərine yağardı.
Yağmur gelmeden tınazı savurup bitir.
Yağmur olur, kar kış olur; abanı üstüne alıver.
Yağmur tepeme boşalıverdi birden.
Yağmur tıp tıp ederek pencereye çarpıyordu.
Yağmur yağarken ağaç altında korunulmaz.
Yağmur yağarken bir insan at, eşek, yılan gibi hayvanların yanındaysa yıldırım çarpmaz.
Yağmur yağarken kaşığı havaya atınca, kaşığın ağzı havaya gelirse bereketin çok olacağına inanılır.
Yağmur yağarken küpünü doldur.
Yağmur yağarken taş dibinde, ağaç altında oturulmaz. O zaman yıldırım çarpar.
Yağmur yağarsa bağ olur, yağmazsa çöl olur.
Yağmur yağdırmanın duası, töresi o kadar çoktur ki, ama hepsi boştur.
Yağmur yağmayınca yağmur gelini yapılır. Anasının ilk çocuğu bir don bir gömlekle kapı kapı dolaşır, vardığı kapıya bir testi su döker. O zaman yağmur yağar.
Yağmur yağmazsa yüksek bir yere hacat duasına çıkıp kurban kesmek, dua etmek lazımdır.
Yağmura yakalanmak, doluya yakalanmaktan iyidir.
Yağmura yakalanmayla doluya yakalanma farklı şey.
Yağmurda ağlayanla gülen belli olmaz.
Yağmurda korunmak için herkes bir saçak altı arar.
Yağmurdan evvel yel gelir.
Yağmurdan kaçarken doluya yakalandık.
Yağmurdan kaçayım deme, doluya tutulursun.
Yağmurdan önce yel gelir, dosttan önce el gelir.
Yağmurdan önce yel gelir, yağmurdan sonra sel gelir.
Yağmurdan sonra topraktan bir güzel koku sindi.
Yağmurlar ilkbaharda başlayınca dama kaşık atılır. Kaşığın ağzı yukarı gelirse bolluk, sırtı yukarı gelirse kıtlık olur.
Yağmurlar yağınca yerdeki yarıklar kapanır.

Yağmurlu günde tavuğa su veren çok olur.
Yağmurlu havada kav çakılmaz.
Yağmurlu havada tavuğa su verilmez.
Yağmurun çoğu da zarar, azı da zarar.
Yağmurun önce yeli vardır.
Yağmurunan gelen yel tehlikelidir.
Yağmurunan yeli birbirine karıştırma.
Yahnisiz düğün yemeğini al başına çal.
Yahşi yiğit yâr yanında belli olur.
Yahşi yiğit yareninden, aslan yatağından belli olur.
Yahu Allah aşkına şu komşuna fazla uyup durma.⁸⁵³
Yahudi pazarlığı yapıyor benimle.
Yahudi züğürtleyince eski defterleri karıştırmış.
Yaka paça edip alıp götürdüler.
Yaka paça her biri bir tarafta darmadağın.
Yaka silkmeye başladım artık bu komşudan.
Yakaladığı bütün balıkları bir anda sıralayıverdi.
Yakaladıysan yakasını bırakma.
Yakama çok çöktüler, ellerinden kurtulamadım.
Yakama yapışma da git kimin yakasına yapışırsan yapış.
Yakamazsam coz da mı dediremem?
Yakamı bırak, bir daha da beni rahatsız etme.
Yakamızdan attık çok şükür.
Yakamızı ah bir kurtarabilsek.
Yakamızı kötü kaptırdık, kurtulmak zor.
Yakardığına bakma, yakarana bak.
Yakası açılmadık laflar duyacağız daha.
Yakayı ele verdik sonunda.
Yakayı sıyırdık çok şükür.
Yakın hedef kör olur, kolay vurulmaz.
Yakın nişan kör olur.
Yakına yakına anlatma derdini, dobra dobra anlat.
Yakındaki tepe dağ gibi görünür.
Yakından tanımak isterdim onu.
Yakından tanımıyorum onu.
Yakınımla dost olacağına git ellerle düşman ol.
Yakınlarda hiç görüşmedik.
Yakınları terk edip gittiler, adam ortada kalakaldı.
Yakınlarımın çektiği acılar da benim yüreğime dert oldu.
Yakınlarla barışık olmak, geçinmek en büyük siyasettir. (C.Y.)
Yakınlık gösterdikçe o uzağa kaçtı.

⁸⁵³ Uyup durma: Fazla şaka yapma.

Yakıp bitirdi, küle çevirdi adamı.
Yakıp bitirdiler, külümüzü savurdular bizim.
Yakıp yıkmayla eline hiçbir şey geçmez.
Yakışığı var mı yamanın, iyisi olur mu kumanın?
Yaklaşık değeri nedir bunun?
Yaksın yaksın ölüsü yüzüne baksın.
Yaktığın canlar senin de canını yakar bir gün.
Yal bilmeze çul sarılmaz.
Yal görmüş aç it gibi ağzı sulanıyor.
Yal yiyen it yüzünden belli olur.
Yalak!
Yalaka zağar gibi arkamda dolaşıp duruyor.
Yalalık etmek.
Yalıklı⁸⁵⁴ mısın, Çaltıcaklı mısın?
Yalaktan yal yemeye alışan, kendisi yalak hazırlamayı bilemez.
Yalan ağacından meyve mi yedin sanki be adam?
Yalan dolanla peynir gemisi yürümez.
Yalan dünyadan kimler gelip geçmedi ki?
Yalan ile iman bir yerde durmaz.
Yalan kıtlığına kıran girmede ya.
Yalan kıvrınca kurtulacağını sanıyor.
Yalan söylemeyince laf üremez.
Yalan söylersem eğer, Allah bin türlü belamı versin.
Yalan söylersem vebalini alayım.
Yalan söylersen Nesimi Keşlik çarpsın mı?
Yalan söyleyen ağzın eğilsin.
Yalan söyleyen kurtulur, doğru söyleyen tutulur.
Yalan söylüyösam yıkılmış duvarın altında kalayım.
Yalan yanlış haberlere hemen inanıveriyorsun.
Yalan yere yemin etme; ya karnın şişer ya sidikliğın durur, ölüverirsin.
Yalancı ağızdan doğru söz çıkmaz.
Yalancı bakırı altın diye satar.
Yalancı pehlivan gibi meydanda dolanıp durma.
Yalancı pehlivanın güreşi ortaya çok çabuk çıkar.
Yalancı yağlı keçi, pazarda bağlı keçi.
Yalancının evi yanmış, kimse inanmamış.
Yalancının kağnısı gıcılaişından belli olur.
Yalancının mumu yatsıya kadar yanar.
Yalancının şahidi yanındadır.
Yalancının yalanı cebini yırtar.
Yalancıya beylerin borcu vardır.

⁸⁵⁴ Yalak: Çorum merkeze bağlı Arslanköy'ün eski adı.

Yalandan gurbanın oluyum, takır takır yoluna ölüyüm.
Yalanı ortaya çıkınca kaybolup gitti.
Yalanı ortaya çıkınca ortadan kayboldu.
Yalanı öyle şerbetli ki, herkesi ağzının içine bakıtıyor.
Yalanı söylemekten dinlemek daha zordur.
Yalanın dibi bir gün deşilir.
Yalanın iman bir arada durmaz.
Yalanımı birçok kez yakaladım, o benim için bir hiç.
Yalanıp durma.
Yalanla dolanla kimseyi kandıramazsın.
Yalanla iman bir yere sığmaz.
Yalansız servet kazanılmaz.
Yalbirdak bıçakla gezeceğine yumulmuş bıçakla gez.
Yaldızlı sözlerden hoşlanmam.
Yalı kazığı.
Yalımı alçak, yüreksizin teki.
Yalın kılıç kalabalığın üzerine yürüdü.
Yalın varsa karnına, çulun varsa sırtına.
Yalınayak, yalın kabak yaşayıp gidiyor.
Yalını yediysen daha ne duruyorsun burada?
Yalınkat giyecekle bu soğukta yola çıkılır mı?
Yalnız başına, hücre gibi bir yerde yaşıyor.
Yalnız dişleri değil ki, her yanı kağşamış.
Yalnız düşünme yanılırsın.
Yalnız ev kadını gibi yayılıp oturma, topla kendini.
Yalnız merteginen yapı yapılsa, temel ören taşçıya, duvarcıya iş kalmazdı.
Yalnız taş duvar olmaz.
Yalnız yiyen sofrasını kendi kaldırır.
Yalnızlığını yenmek için kitaplarla arkadaş ol.
Yalnızlık Tanrı'ya yaraşır.
Yalova kaymakamı gibi...
Yalova Kaymakamı mısın, öyle zort zort yürüyorsun?
Yaltaklık etmekten bıkip usanmıyor.
Yalvar yakar olduk, bir türlü söz anlatamadık.
Yalvardık yakardık; ama söz dinletemedik.
Yalvarış yakarış sonunda biraz yumuşamaya başladı.
Yalvarmak, yakarmak çare değildir, çare direnmektir.
Yama gibi toplum içinde sırtıp duruyorsun.
Yama üstüne yama olmaz, kuma üstüne kuma olmaz.
Yamaçtan bir taş gelir, düzde durur.
Yamalı bohçaynan hamama girilmez.
Yamalı bohçaynan yük taşınmaz.

Yamalı gezmek ayıp değil, söküük (yırtık) gezmek ayıptır.
Yamalı pantolon kimliği belirtir.
Yaman aygır yüğüğüne çarpar.
Yaman gün tez gider, yaman adam gitmez.
Yaman köpek yarasız olmaz.
Yambul yumbul.
Yamçı ıslatmaz; ama üşütür.
Yamçının içinde Osmanlı filintası, atını sürüp gitti.
Yampuri yumpiri, göm ateşe kumpiri.
Yamrı yumru vücuduyla kimseyi beğenmez oldu.
Yamuk yumuk konuşmaya başladın sen bu sıralarda.
Yamuk yumuk yürüme, ayağını pislige sürüme.
Yamulma.
Yamyam mısın be, hayvanların canlarına acımadan kıyıyorsun?
Yamyamlar yesin seni.
Yamyamlık yaparak başkasını yiyeceğini düşünme, unutma ki seni de
bir yiyecek bulunur.
Yan bakan, can yakan.
Yan bakana yan çalarım.
Yan bakanın canını yakarım.
Yan basma, kişiliğine leke getirme.
Yan çıktığın insana bak hele.
Yan çizdi, ortalıktan sıvıştı.
Yan gelip yatanlar hep emperyalizmin uşaklarıdır.
Yan gözüyle durmadan birini süzüyordu.
Yana yakıla yola koyuldu nihayet.
Yana yana içim köz oldu.
Yanağından kan damlıyor sanki.
Yanakları, dudakları fes renginde.⁸⁵⁵
Yanan bir ocak bin kişiye can verir.
Yanan ocağa su dökülmez.
Yanan ocakla sönen ocak bir olmaz.
Yanan odun kıvılcım atarsa havalar sıcak olur.
Yanan taş gibi çatlarsın inşallah.
Yananı Allah görür.
Yanardağ gibi gaz çıkarıyor ağzından, bir ateş değse içinden alev fiş-
kıracak.
Yanardöner olma, sağlam sahtiyan ol.
Yandık, bittik, kül olduk; sen yetiş ya Ali, ya Hüseyin.
Yandım anam!
Yangın çıkınca kendimi sokağa dar attım.

⁸⁵⁵ Fes rengi: Koyu kırmızı.

Yangın yerinde komşuya gülünmez.
Yangına körükle gidilmez.
Yangına körükle gitti, kürekle geldi.
Yangına yanarak gidilmez.
Yangından mal kaçırır gibi, acelen ne öyle?
Yangından mal mı kaçırıyorsun, acelen ne böyle?
Yangını başlatan bir çingidir.
Yangını biraz da sen mi körüklemeye çalışıyorsun?
Yangınla selin önüne geçilmez.
Yangınlarda yanasın!
Yanı başımızdan birden firar etti.
Yanı başına bir yılan uzanmış, haberi yok.
Yanı başındakini durmadan dürtüklüyor.
Yanı kara yere gelesi.
Yanı sıra bir bohça, iki de çocuk getirdi.
Yanık ekmek yiyen kurttan, köpekten korkmaz.
Yanık sesli bir dilsiz kavalla yüreğimi dağladı.
Yanıklaralara⁸⁵⁶ tutlasın.
Yanılgıya düştüm, adam çarpıp gitti beni.
Yanılmak bir olur, iki olur; üçüncüye gözünü açmalısın.
Yanımda sen olma da kim olursa olsun.
Yanına aldığın yanına yakışıyor mu, sen bilemiyorsan git bir başkasına sor.
Yanına aldığına bak, bir de kendine bak.
Yanına bırakacağımı mı sanıyorsun bunu?
Yanına öyle sokulmuş ki, neredeyse adamın burnuna girecek.
Yanına varırsam haşat ederim seni.
Yanına varmadan köprüyü geçemeyiz.
Yanımda koyun olan insanı cin çarpmaz.
Yanıp tutuştu Kerem'in Aslı'ya yandığı gibi; ama sevdiği kızı gene de vermediler.
Yanıp yakılmamız fayda vermedi.
Yankı uyandırmak için önce kendini uyandır.
Yanlış hesap Bağdat'tan döner.
Yanlış hesap her zaman Bağdat'tan dönmez.
Yanlış kapı çaldık, suratımıza kapandı.
Yanlış pazar, dostluğu bozar.
Yanlış yoldan bir an önce dön geri.
Yanlışını bulup çıkardık, yok yere düşman kazandık.
Yanlışlığımız olmuştur belki; ama yalanımız asla.
Yanma elinen nara, çubuğun yak sefan ara.
Yanmaya alışmadan fırıncı olamazsın.

⁸⁵⁶ Yanıkara: Şarbon hastalığı.

Yanmayan mumun pervanesi olmaz.
Yanmaz ocağın dumanı, sevmez yârin imanı olmaz.
Yanmış harmandan öşür istenmez.
Yapacağın binanın önce temelini, hesabını düşün.
Yapacağın işi sokranarak yapma.
Yapacağın işin yolunu yordamını bileceksin.
Yapacağın işleri bilerek ve düşünerek yap.
Yapacağın yardımı yarın başıma kakacaksan hiç yapma.
Yapalak görse yatıp al, yamandan boynunu satıp al.
Yapayalnız yaşayıp ölüp gitti.
Yapı taşı gibi sapsağlamsın maşallah.
Yapı taşı yerde kalmaz.
Yapı taşını sahiplenen çoktur.
Yapıcı insanla bozucu insanın farkı her yerde bellidir.
Yapılan iş bunca zahmeti çekmeye değmez ki.
Yapılan zahmetin karşılığını gördük.
Yapıştığın dallar altın olsun.
Yapma heeri!
Yapma yol kıyısına bağ bahçe, eline geçmez bir akçe.
Yapraklar zamansız sararıp düştü.
Yaptığı hayır ürküttüğü kurbağaya değmedi.
Yaptığı kötülüklerin ecirini çekiyor birer birer.
Yaptığı yanına kâr kaldı.
Yaptığı yanına kâr kalmadı, yelin nerden estiğini anlayamadı.
Yaptığı yanlışlığı kaniyle ödedi.
Yaptığım her işte dirsek çürütmeye çalıştım.
Yaptığımdan çok pişmanım, yüreğimdeki karayı bir türlü silemiyorum.
Yaptığımız her işten yüz akıyla çıktık.
Yaptığın baklavayla değil, bekâretinle övünebilirsin.
Yaptığın banaysa öğrendiğin kendine.
Yaptığın deve ürküttüğün kurbağaya değmez.
Yaptığın hayır ürküttüğün kurbağaya değsin.
Yaptığın hizmetin şefaatinin göresin.
Yaptığın iş biraz derli toplu olsun.
Yaptığın işi lalettayin yapma.
Yaptığın işi yarım yamalak yapma.
Yaptığın işi yüzüne gözüne bulaştırdın.
Yaptığın işin içine ettin.
Yaptığın iyiliği başa kakma.
Yaptığın kötülüğün adresi kendi beynindir.
Yaptığın marifeti beğendin mi?
Yaptığın yuvada oturamazsın inşallah!

Yaptığın, ettiğin ayyuka çıktı.
Yaptığını yanına koymadım, işini bitirdim.
Yaptıklarının ceremesini çekesin.
Yaptın bir hayır, kim dedi sana tut bacağından ayır?
Yaptın bir hayır, şu fakir kulunu kayır.
Yâr ağzı, yavru ağzı.
Yâr beklemek zordur; ama bağ beklemek kolaydır.
Yâr beni ansın da yarım almayla ansın.
Yâr dedim bağrıma bastım, sonunda karayılan çıktı.
Yâr gitmeyinen ayağının altından toprak da gitmez.
Yâr görünür, seni yardan aşağı atar.
Yâr gözümün önünde canlandıkça canlanıyor.
Yâr olan, yardan düşerken tutandır.
Yâr sandığın para sana sıhhat kadar yâr olmaz.
Yar uçtuğu gün tozar.
Yar uçtuğu yerde tozar.
Yar yıkıldığı, kar yağdığı gün tozar.
Yâr, yarım ekmek gibidir; o ne seni doyurur ne de aç bırakır.
Yara alarak çıktık biz bu kavgadan.
Yara bende, melhem sendedir.
Yara bere içinde eve zar zor kavuştuk.
Yara sana, para sana, sıhhat bana.
Yara sıcakken sarılır.
Yarab, ne günlere kaldık?
Yarabbi, bana kuzu gibi ölmeyi nasip et.
Yarabbi, ele avuca düşürmeden canımı al.
Yaradan Allah rızkını da verir.
Yaradan muhannete muhtaç etmesin.
Yaradana sığınarak başladım her işe.
Yaradana yüz bin sefer kurban olayım.
Yaraları kapattık, bakalım sonuç nereye varacak?
Yaralarım kabuk bağlamaya başladı artık.
Yaralarım önce yakı açtılar.
Yaralarında kurtlar kımıl kımıl kaynaya.
Yarım hekim candan, yarım hoca dinden eder.
Yaralı kuşa kurşun atılmaz.
Yaralı kuşa tüfek atılmaz.
Yaralı parmağa bile işemeyen düşük birisidir.
Yaralı parmağa işemez.
Yaralı parmağa kurt düşürenin eline bir şey geçmez.
Yaralının yarası deşilmez.
Yaralıya kurşun atılmaz.

Yaram kabuk bağladı, gayrı gidiş iyiye.
Yaram yangılanmaya başladı.
Yaramazlık etmek her çocuğun harcı değildir.
Yaranın üstüne bir de sen tuz biber ekiyorsun.
Yararım olmayacaksa yanında niye durayım?
Yarası olan gocunur (gocunsun).
Yarasına merhem olmaya çalıştık; ama o anlamadı.
Yarasını deşeleme kimsenin.
Yaratan yarattığının kısmetini de verir.
Yaraya tuz basma.
Yaraya tuz biber ekip, bir de limon sıkma.
Yarayı kurtlandırma, acısını kendin çekersin.
Yardan aşağı uçurdular beni.
Yârden gayrı kimim var benim?
Yârden mi geçsem, serden mi geçsem?
Yardım edenler yok, virane edenler çok.
Yardım ettim, belaya yettim.
Yardım gördüm, başıma çorap ördüm.
Yardımda bulunduk, tavuk gibi yolunduk.
Yardıma koştum, sonunda kendim düştüm.
Yardımsız elin kazası çok olur.
Yarı sulu, yarı diri bir bulgur aşısı istiyor canım.
Yarı yolda bırakıp beni çekip gittiler.
Yarım adam, ona buna muhtaç durumda.
Yarım ağızla konuşup durma, anlatacaksan doğru dürüst anlat.
Yarım ağızla konuşuyor, ne dediği anlaşılıyor ki.
Yarım aklıyla herkese akıl vermeye çalışıyor.
Yarım alma (elma) gönül alma.
Yarım alma⁸⁵⁷, gönül alma; sevdiğim uzaklara dalma.
Yarım çarığı var, onu da pişirip yemek için fırsat arıyor.
Yarım ekmeğim de olsa seninle (başkasıyla) paylaşıp yerim.
Yarım elmanın yarısı o, yarısı bu.
Yarım hekim candan eder, yarım imam dinder eder.
Yarım imam dinden, yarım âlim ilimden soğutur.
Yarım yamalak bir dille konuşuyor.
Yarım yamalak iş görme.
Yarım yamalak işinen göz boyamaya çalışma.
Yarım yamalak yuvarlanıp gidiyoruz işte.
Yarım yanıç gibi yan yan yürüme.

⁸⁵⁷ Çorum yöresinde elmaya alma denir. Türkçesi, doğrusu da budur.

Yarıma kıyma, bütünü bölme; ye Kürt Mehmet ye.
Yarıma yaklaşıyor, bütüne değmiyor (dokunmuyor).
Yarın altında kalasica!
Yarın perşembe, bugün çarşamba; şurda ne kaldı hafta sonunu görmeye?
Yarın kıyamet gününde on parmağım yakanda olsun.
Yarın kıyamette hakkım olsun.
Yarın neler yaşanacağı çok şüpheli.
Yarın o da haşat olacak.
Yarına çıkmayasica.
Yarından tezi yok, hemen işe koyul.
Yarının da bir sahibi vardır.
Yarınki çıkarların için şimdiden yol yapmaya başlama.
Yarınki kazı düşünürsen bugünkü tavuktan olursun.
Yarınki tavuktan bugünkü yumurta.
Yarısı yalan, yarısı doğru; nasıl çıkarsan çık bu işin içinden?
Yarısını ödedim, yarısı bakiye kaldı.
Yâri koynuna girdiğinde anlayamazsın, onu ellerinen gülüşürken anlarsın.
Yârim oldu bahriyeli, ben oldum mecnun, deli.
Yârin yanında, yarın yanında.
Yâri ni eller alır inşallah!
Yâri ni ver ellere, ver kendini yellere.
Yarma aş, yemeğimin başı.
Yarma gibi bir gövdesi var; ama cesareti yok.
Yarma şeftali gibi tatlısın.
Yarmalıklar çulda çuvalda, türküler sazda kavalda.
Yarmasına, bulguruna, düğülüne kurban olduğum vay!
Yarmaynan bulguru birbirine karıştırma.
Yasak aşklar ne canlara mal oldu.
Yasaklar yeni arzular doğurur.
Yastığını yatağını ayıran eşten hayır gelmez.
Yastıkta, yatakta, minderde otururken yellenilirse kalçada çiban çıkar.
Yaş deri gibi şişesin.
Yaş ilerledi artık, bastona düştük.
Yaş kesen baş keser.
Yaş söğüdün dumanı göz doldurur.
Yaş yere yatma, sonunda başına iş açarsın.
Yaşa yaşa, gör temaşa.
Yaşam boyu çok tökezleyebilirsin; sakın düşme, düşersen gelen geçen üstüne basar.
Yaşarken kabir azabı çekiyorum.
Yaşasın, Sıfırcı Hoca sıfırları tüketti.

Yaşı ne ki, başı ne olsun?
Yaşı yerde sayılasıca.
Yaşı yetmiş, işi bitmiş.
Yaşı, donu kara yerlerden gelesice!
Yaşın başın birbirine karışmış.
Yaşın kırk dedi, arkan fırk dedi.
Yaşın yaş üzüm kadar olmasın.
Yaşına başına bakmayan hoppanın birisi.
Yaşını başını bitirdi, anılarını toprağa götürdü.
Yaşını başını çoktan aldı.
Yaşıyor ama ne kendisinden ne de dünyadan haberi var.
Yaşlandıkça daha çok softalaşmaya başladı.
Yaşlandıkça daha hoppalaşıyor.
Yaşlandıkça doğduğu yerin toprağı insanı kendine çeker.
Yaşlanınca yatağa bağlanıp kaldı.
Yaşlanmaya başlayınca beni ıskartaya çıkardılar.
Yaşlı ağaç eğilmez.
Yaşlı başlı biri; ama hâlâ çocuk gibi.
Yaşlı eşek gibi ölümü bekliyor.
Yaşlı hanım teyzeye sormuş yargıç bey: “Hanım teyze bu yaşta eşin-
den neden ayrılmak istiyorsun?” “Elli yıldır benimle hiç konuşmadı
yargıç efendi.” Yargıç dönüp seksen yaşına yaklaşmış adama sormuş:
“Amca bey, elli yıldır eşinle neye konuşmadın ki?” Adam, “Bana hiç
konuşma fırsatı gelmedi ki Yargıç Bey.” demiş.
Yaşlıların bakımı insanı tez yüksündürür.
Yat başucunda bul, kalk ayakucunda bul.
Yatağa düşmeyinen hemen ölünmez.
Yatağın sağ yanından kalkılırsa o günkü işler iyiye gider.
Yatağına yorganına pire girdiyse suçu kendinde ara.
Yatak uzun yorgan kısa, büzül eşşekoğlu eşşek.
Yatak yorgan hepsi ter içinde.
Yataklık edersen devlet düşmanın, yataklık etmezsen eşkıya düşmanın.
Yatakta yâr beklemek, sofrada yemek beklemek deli eder insanı.
Yatalak oldu artık, dışarı çıkamıyor.
Yatan köpeğin kuyruğu bağındadır.
Yatarken ayakları uzatmak günahdır.
Yatasın yanım, kalkasın canım diyesin.
Yatıp da kalkmasın inşallah.
Yatıp kalkıp dedeme, babama dua ediyorum hep.
Yatıp kalkmakla, atıp tutmakla olmaz.
Yatıra kurban adamazsan işlerin hep ters gider.

Yatırımını yap ki, karşılığını göresin.
Yattığın yer diken olsun.
Yavan yağlı dememek.
Yavan yaşık birkaç kaşık.
Yavan yaşık yesen de şükretmesini bil.
Yavan yaşuk dememek.
Yavaş gidenin hızlı gidene zararı dokunur.
Yavaş ol hele, burnunu sert kayaya çarpma.
Yavaş salla torbayı düşürme.
Yavaş söyle sonunda küçük dilini yutarsın.
Yavaş tükümünün⁸⁵⁸ sakala zararı vardır.
Yavru kuş uçmaya başlayınca anasının uçuşunu beğenmez.
Yavru kuşun ağzı büyük olur.
Yavrucaklar oynayacak yer bulamıyorlar.
Yavrularımın derdinden ciğerlerim köz oldu.
Yavrularımın hayrını görmeyim.
Yavrum diye diye meleyesin.
Yavrum gökten yağsın, yerden topla.
Yavrum, körpe kuzum benim.
Yavşak büyüdü bit oldu, enik büyüdü it oldu.
Yavşan pürü gibi kokup durma.
Yavuz at sahibini yabana bırakmaz.
Yavuz atın yanında duran ya huyunu ya hünerini.
Yavuz hırsız ev sahibini bastırır.
Yavuz itin sonu uyuzluktur.
Yavuz itin yarası eksik olmazmış.
Yavuz itten yağır⁸⁵⁹ eksik olmaz.
Yavuz kiracı ev sahibini bastırır.
Yaya kaldın Tatar ağası.
Yayan yapıldak.
Yayan yapıldak düştük yollara.
Yayanın atlı yoldaşı olmaz.
Yaydığın'in⁸⁶⁰ çöveni, Çobandöven'in⁸⁶¹ çoban döveni.
Yaydığın'in çövenine baktıkça ağzını köpürtme.
Yaygara koparma ourup dururken.
Yayık ağızlıının birisi.
Yayından çıkan ok geri dönmez.

⁸⁵⁸ Tükümük: Tükürük.

⁸⁵⁹ Yağır: Yara.

⁸⁶⁰ Yaydığın Çorum'a çok yakın bir köydür. Yaydığın kırlarında çöven denilen sabunotu boldur. Bu otun kökleri sabun gibi köpürür.

⁸⁶¹ Çobandöven'in adının çobanları dövmesinden gelir diye söylenir.

Yayla havasında yüzüne kan gelmeye başladı.
Yayladaki tosuna pazarlık olmaz.
Yayladaki yoğurda mantı kesiyor.
Yayladaki yoğurda sarımsak dövülmez.
Yayladaki yoğurda sarımsak soyulmaz.
Yaylalarda yaşa da yanaklarına biraz kan gelsin.
Yaylanın iyisine varmak için ardıcın yetiştiği yere kadar çıkmalısın.
Yaylım ateşi içinde kalakaldık birdenbire.
Yayvan ağızlı.⁸⁶²
Yaz borcumu, al harman sonrasına.
Yazboz tahtasına çevirdiler her şeyi.
Yaz cennet, uyku rahat, gölge devlet tembele.
Yaz dermiş ki, “hani benim güzellerim sere serpe gezenlerim? Kış da dermiş ki, “heze korum, hüze korum, gelini kızı ocak başında büze korum.”
Yaz kış hep aynı çileyi çekiyoruz.
Yaz mevsimi köylünün cığ cığ zamanı.
Yaz sıcağında orak tarlasında imanım gevredim.
Yaz tahtaya, al haftaya.
Yaz var, kış var; evecek ne iş var.
Yaza çıkardık danayı, beğenmez oldu anayı.
Yazanın kalemi eskimez.
Yazdığın dert, çözdüğün dertten daha çok.
Yazdıkların cılızlaşmamalı, her gün daha çok gürleşmeli.
Yazgımız bu imiş, kime ne diyelim?
Yazgın karalıysa başın beladan kurtulmaz.
Yazı bitmiş kışı kalmış.
Yazı getirdik artık, giyecekleri değiştirdik.
Yazı var güzü var, evecek nesi var.
Yazı var kışı var, ne evecen işi var.
Yazı yazarken harfleri öyle bir döktürdü ki...
Yazıda yabanda bir hayvan kaldığı zaman bıçağın ağzı okutulursa hayvanı kurt yemez.
Yazık ettin, elini dilini kirlettin.
Yazık sana da, seni alana da.
Yazıklar olsun sana!
Yazıktır günahdır, yapma bu kötü şeyleri.
Yazılan yazı bozulmaz.
Yazın aba al, kışın yaba al.
Yazın abanı, kışın azığını unutma.
Yazın abanı, kışın babanı unutma.

⁸⁶² Geveze.

Yazın ambarına ekin, samanlığına saman, otluğuna ot koymayı unutma.
Yazın anahtarı gökkargalardır.
Yazın başı pişenin kışın aşı pişer.
Yazın başı pişmeyenin kışın aşı pişmez.
Yazın çalan kışın oynar.
Yazın değerini bilmeyen kışın aç açık kalır.
Yazın eli yaş olanın, kışın ağzı yaş olur.
Yazın enehteri gökçe kargadadır.
Yazın gölge hoş, kışın çuval boş.
Yazın kışın belli olmaya.
Yazın kurusu kışa katıktır.
Yazın sigarayı yarım yarım atan, kışın izmaritleri toplar.
Yazın sundurma keyfi yaşıyor, kışın çoluk çocuğu dondurma keyfi.
Yazın yaşa kışın taşa oturma.
Yazın yatanı kışın bünelek (büvelek) tutar.
Yazın yediğim hurmalar, kışın karnımı tırmalar.
Yazın yılandan korkan, kışın kalın ipten korkar.
Yazıya döksem dertlerimi defterlere sığmaz.
Yazıya döksem dertlerimi, kalemler biter de dertlerim bitmez.
Yazıya yabana gidiyorsun; yemeyip içmeyip kendine yazık ediyorsun.
Yazıyı sökmeye başladı okula ilk gelenler.
Ye iç biraz benzine kan gelsin ki, gülüşlerin güzelleşsin.
Ye kirezi al siyezi.
Ye kürküm ye.
Ye tatlıyı iç suyu ağzın dönsün yala, ye etliyi iç suyu ağzın dönsün bala.
Ye tatlıyı iç suyu balgam olsun, ye etini iç suyunu şalgam olsun.
Ye yağlıyı iç suyu donarsa donsun, ye tatlıyı içme suyu yanarsa yansın.
Ye yiyebildiğin kadar; ama bir gün fitil fitil burnundan gelir.
Yedeğinde açlıktan ölmek üzere bir eşek, her gün şehre gidiyor.
Yedekleyip durma.
Yedi Abdallar'ın öyküsünü git Büvet'te dinle.
Yedi bela mısın nesin sen, defol git karşımdan!
Yedi canlı bu köpek, kaç sefer ölümden döndü.
Yedi ceddine lanet olsun.
Yedi çatın ortasında gevezelik yapmanın sırası mı?
Yedi deliler, hep bize gelirler.
Yedi derenin başını bir belen zapteder.
Yedi düvel üstümüze geldi de, Atatürk hiçbirinden korkmadı.
Yedi iklim, dört bucak; gezmediğim yer kalmadı.
Yedi kat el düğün yapıyormuş, neyime benim.

Yedi kat yerin dibine giresin.⁸⁶³
Yedi kubbeli hamam kurmayı düşünüyor; ama cebinde sümük mendili bile yok.
Yedi mahalle duydu bizim evde olup bitenleri.
Yedi memlekete söz geçirebilirsin amma, burada sözün geçmez.
Yedi nimet gözüne yapışsin.
Yedi tepenin başını bir belen keser.
Yediden yetmişe herkes bir korku içinde yaşıyor.
Yediği ağzında büyüdü durdu.⁸⁶⁴
Yediği bal olasıca.
Yediği ekmeğe aşı bak, bir de ağzındaki dişe bak.
Yediği hamur midesine oturdu.
Yediği içtiği burnundan gelesice.
Yediği içtiği kursağından dökülesice.
Yediği önünde, yemediği ardında.
Yediği yemek dişine değmedi.
Yediği zehir, içtiği zıkkım olsun.
Yediğim ekmeği, içtiğim suyu da çok görmeye başladın.
Yediğim ekmeğe, içtiğim su gözüme dursun.
Yediğim hele bulamaç, tepeyi dolandım karnım aç.
Yediğim içtiğim dişimin kovuğunu bile doldurmadı.
Yediğim nimet gözüme yapışsin.
Yediğim o katık tarhanasının tadı damağımda kaldı.
Yediğim yemek gülle gibi oturdu mideme.
Yediğimi içtiğimi burnumdan fitil fitil getirdiler.
Yediğin ekmeğin, içtiğin suyun, ciğerlerine çektiğin havanın da bir bedeli vardır.
Yediğin ekmeğe gözüne dursun.
Yediğin ekmeğe gözüne, dizine dursun.
Yediğin ekmeğe, içtiğin su gözüne dursun.
Yediğin et, bindiğin at olsun.
Yediğin içtiğin ağzından burnundan gelsin.
Yediğin içtiğin ağzından burnundan geri gelir inşallah.
Yediğin içtiğin boğazında düğüm düğüm olsun.
Yediğin içtiğin boğazından inmez inşallah.
Yediğin içtiğin gözüne dursun.
Yediğin içtiğin helali hoş olsun.
Yediğin içtiğin senin olsun, gördüğünü anlat.
Yediğin içtiğin senin olsun, şu gezdiğin gördüğün yerleri anlat bakalım.
Yediğin içtiğin zehir zıkkım olsun!

⁸⁶³ Şamanizm'de yer yedi kattır.

⁸⁶⁴ Sevmediğinden yutamadı anlamında.

Yediğin midende, yemediğin önünde.
Yediğin önünde, yemediğin ardında.
Yediğin yağ bal olsun, ye yiyebildin kadar.
Yediğin yemeğin, içtiğin suyun hakkına.
Yediğin yufka ekmeçler gözüne dursun.
Yediğin zıkkım, içtiğin ağı ola.
Yediğini ekmeğine katık etmesini öğrenmelisin.
Yediğini içtiğini midesi kabul etmiyor.
Yediğinin içtiğinin bereketini bulamayasın.
Yediğinin yarısını başkasına verme gönüllülüğünü göster.
Yediğiniz içtiğiniz yağ bal olsun.
Yediklerin kan irin olup ağzından burnundan gelsin.
Yediliyi⁸⁶⁵ kınından sıyırıp kalabalığın üstüne yürüdü.
Yedim ekmeği, içtim suyu, tuttu başımın huyu; vurdum kafayı, uyu babam uyu.
Yedim kuyruk yağını, aştım Eyerci Dağı'nı.
Yedirdiğin çöreği değirmende yattığına say.
Yedirip içirmeyle kimseyi doyuramazsın.
Yeğ tuttuğuna sahip olamazsan uykuların kaçır.
Yeğ yanın yere gelsin, kara bağrın güne gelsin.
Yeğin at yemini artırır.
Yeise bürünüp kendini mahvetme.
Yeise kapılmak kolay da, kurtulmak zordur.
Yel alıp rüzgâr satıyor.
Yel Allah'ın, kaval elin; çal bakalım çalabildiğin kadar.
Yel değirmeni gibi fırıl fırıl dönüyorsun; ama hani öğüttüğün un nerde?
Yel eserken harmanını savur.
Yel esiyor (daha) tırpan kesiyor.
Yel esmeden çöp başı kımıldamaz.
Yel esmeden yaprak sallanmaz.
Yel esmeden yellenme.
Yel esmeyince yaprak oynamaz, dal türkü söylemez.
Yel esmeyinen dal kırılmaz.
Yel gibi geldiğiyle gittiği bir oldu.
Yel gibi gelen sel gibi gider.
Yel ılgıt ılgıt estikçe selvi kavakların dalları müzik yapıyordu.
Yel önünde oynamak kolaydır.
Yel tersten eser de yağarsa öküzü sat, tohumu tarlaya saç; yel tersten eser de yağmazsa ekin al ambara at.
Yel üfürdü, sel götürdü; ortada sap saman kalmadı.

⁸⁶⁵ Yedili: Yedi mermi alan, 7,62 mm çapında toplu bir tabanca.

Yel üfürür, su götürür.
Yel yepelek çocuğunun peşine doğru koştu.
Yel yepelek geldi, yel yepelek gitti.
Yeldi yeldi yele verdi, emeğini ele verdi.
Yeldir elek, yeldir sac; elim hamur karnım aç.
Yeldirmeli çelik oyununda çobanlarla başa çıkamazsın.
Yele tuzak, yağmura süzek.
Yele verdik, elde avuçta olanı.
Yeledi at gibi, şundaki şu güzelliğe bak.
Yelkenleri kurut hele.⁸⁶⁶
Yelkenleri suya indirdi.
Yellenme.
Yelli günde evin yansın.
Yem istemiyor, su istemiyor; satmak için acelem ne?
Yem olduk, ele muhtaç olduk.
Yem yemeyen atın ölümü yakındır.
Yemciye borçlanan ahırını tez satar.
Yeme de yanında yat.
Yeme içmeyle servet tükenmez.
Yeme teleme⁸⁶⁷, koyun gibi meleme.
Yemeden içmeden kesildi iyice.
Yemeden ölesice.
Yemedik nane bırakmadı ki.
Yemeğe attım tuzu, yenmez hale geldi kuzu.
Yemeğe besmelesiz başlarsan, şeytanlar midendekileri çekermiş.
Yemeğe öyle bir sokuldu ki, neredeyse parmaklarını da yiyecek.
Yemeğe tat veren baharat, kadına güzelliği veren makyajdır.
Yemeğin içi fıkır fıkır kurt kaynıyor.
Yemeğine su aşıla ki çoğalsın.
Yemek faslı bitsin, sonra görüşürüz.
Yemek gördün giriş, dayak gördün sıvış.
Yemek pişirmek kadınlığın şanıdır.
Yemek tuzlu olursa yağ dışına vurur.
Yemek tuzu, rakı buzu, maymun muzunu sever.
Yemek yediğin haneye nankörlük yapma.
Yemek yenirken konuşmak hem adaba aykırı hem de günahdır. Çünkü sofraya titreyip “acaba bana ne diyecekler?” diye düşünür.
Yemek yerken ağzı katır kutur ediyor.
Yemek yerken çömeliyor yenisine, şeytan da insanla beraber yer.

⁸⁶⁶ Dinlenmek için söylenir.

⁸⁶⁷ Teleme: Davar sütünün mayalandıktan sonra pelte kıvamında bulunması.

Yemekte kaşık elden düşerse misafir gelir. Gelen misafir de çoğunlukla aç olur.
Yemekte salça, kadında kalça.
Yemeni⁸⁶⁸ eskitmek istersen köye muhtar ol.
Yemesine yedim; ama biber ağzımı iyi dağladı.
Yemeye ekmek bulamıyor, fanteziyi de elden bırakmıyor.
Yemeye ekmek, içmeye su bulamayasica.
Yemeye hazır dayanmaz.
Yemeye içmeye çiroza dönmüşsün.
Yemeyen dost aylarca küs gezer.
Yemeyenin malını yerler, adına da miskin derler.
Yemeyenin malını yerler, giymeyenin malını giyerler.
Yemeyi de bil yedirmeyi de.
Yemeyi içmeyi güçten kuvvetten düştü.
Yemeynen içmeynen kim mutlu olmuş ki?
Yemin billah etsen de inanmam sana.
Yemin eden bir kimsenin yemininin bozulması için başında çöp kırılır.
Yemin etsem başım ağrımaz.
Yemin ettirmeyle doğruyu söyletemezsiniz.
Yemine çekeceğine dayağa çek.
Yemini aldın, gemini aldın; daha ne duruyorsun düşsene yola?
Yemini çok edenin yalanı da çoktur.
Yemini yedin, suyunu içtin; ya öt ya yumurtla.
Yemiş içmiş muradına göçmüş.
Yemişinen (içmişinen) beraberim.
Yemleyeceksin ki, adam sana yaklaşsın.
Yen mi yemen mi?
Yendiğinin üzerine daha fazla çökmeye çalışma.
Yenen bir gün olur yenilir.
Yenen sırasına göre yenilir.
Yengece “niye yan yan yürüyorsun?” demişler, “serde kabadayılık var” demiş.
Yengeç insanı ısırınca boz eşek anırincaya kadar salmaz.
Yeni dikilen bir elbisenin parçası sokağa atılırsa, elbise gezerek eskitilir.
Yeni dikilen esvap veya elbiseyi ilk defa cuma günü giyen sevap kazanır, pazar günü giyen güzel ve yakışıklı görünür.
Yeni doğan çocuğa vurulursa şeytan da vururmuş.
Yeni doğan çocuğun sonu sokağa gömülürse, o çocuk büyüyünce sokak düşkünü olur.
Yeni doğan çocuğun üzerine kırkı çıkmadan biri gelirse uğursuzluk

⁸⁶⁸ Yemeni: Hafif kaba ayakkabı.

sayılırmış ve çocuk ölürmüş.
Yeni evin temeline kurban kesilip hayır beklenir; ama evin ne felaketler getireceği düşünülmez.
Yeni evine pazar günü taşın, uğur getirir.
Yeni gelin bucaklığa geçti.
Yeni gelin eve gelince içi su dolu kova tekmeler, oklava kırar; böylece yeni evlilerin iyi geçineceklerine inanılır.
Yeni gelin gibi süzülüp durma.
Yeni gelinin gözü kör olur.
Yeni taşınılacak eve eşya götürülmeden önce inanç kitabı, şeker ve ayna götürülür. Sonraki zamanın huzurlu geçeceğine inanılır.
Yeni yapılan bir eve pazar günü taşınmak iyidir. Diğer günleri taşınmayı iyi saymazlar.
Yeni yetme.
Yeni yetmenin yüzünü gözünü açtılar iyice.
Yenice eleğim seni nereye asayım?
Yeniçeri Ağası mısın, oturduğun yerden emrediyorsun?
Yeniçeri Ocağı'na incir ağacını diktiler.
Yenilen güreşe doymaz.
Yenilene içilene göz patlatma hemen.
Yenilgiye uğrayınca ortalıktan kaybolup gitti.
Yenilip içilene bakma, yüzünün ağardığına bak.
Yenilir yutulur gibi değil öyle.
Yenisi pazara, eskisi mezara.
Yer bulmayan kuş yuva yapmaz.
Yer cücesi, her şeyden haberi var.
Yer çiçeği ol.
Yer demir, gök bakır olmuş; bu kış ayazında yola gidilmez.
Yer gök duayla, bedduayla doludur; nerde neye uğrayacağı bilinmez.
Yer gümbürdeyince korku dağları sardı.
Yer inlemese gök gürlemez.
Yer kara yer, seni de yer, beni de yer; gene de doymaz.
Yer misin yemez misin?
Yer seni, yer seni, bir gün olur yer seni.
Yer sofrasında oturmayı bilmeyene köylü denmez.
Yer tutmayı düşünme, büyüklere yer vermeyi düşün.
Yer yarıldı yerin içine girdi sanki, birdenbire kaybolup gitti.
Yer yarılıp da yerin altına giresice.
Yer yarılrsa da yeniden yer çıkar ortaya.
Yer yarılınsın da yer altına girsin.
Yer yatağında öyle deliksiz bir uykuya dalmışım ki.

Yer yere katışmaz.
Yer yeri tutmaz.
Yer yerinde yorulmaz.
Yer yerinden oynayınca benim de yüreğim yerinden oynadı.
Yer yurt, vatan tutmak öyle kolay değildir.
Yer, mekân tutmayasica!
Yeraltında bir kütürtü koptu, hepimiz can derdine düştük.
Yerde kaldık, kimse dönüp yüzümüze bakmadı bile.
Yerdeki karıncayı bile incitmeyen biridir.
Yerdeki leşin izini gökyüzünde bulursun.
Yerdeki taşı da unutma, havadaki kuşu da.
Yerdeki yüzü kimse çığnemez.
Yerden bitme.
Yerden bitme biri, toprağın altında olup bitenlerden bile haberi var.
Yerden bitmenin yarısı da yer altındadır.
Yerden göğe kadar sen haklısın, ne diyeyim?
Yerden yere çaldılar beni yıllardır.
Yerden yere vurmakla eli değil kendini küçültürsün.
Yere bakan can yakan.
Yere bakan ciğer yakan.
Yere bakan, yürek yakan.
Yere bakıp duruyor, adamın ölümü yakın sanıyorum.
Yere baktırdın adamı, bu kadar ağır konuşmaya ne gerek vardı?
Yere batıp da eti kemiği çürüyesice.
Yere bütün tırnak atarsan cinler onunla büyü yapar.
Yere çaldığım taş fırlayıp gözümü çıkardı.
Yere giresice!
Yere sıcak su dökülmez, cinlerin perilerin haşlanacağına inanılır.
Yere vurdukça yer yerinden oynadı; ama adam pehlivanmış kalkıp
kalkıp üzerime çullandı.
Yere yıkılana toz toprak bulaşır.
Yeri belirsiz, yurdu belirsiz; arayıp da nerde bulacaksın?
Yeri eşmeyen yerden hayır bulamaz.
Yeri gelince taşı gediğine koymasını bileceksin.
Yeri göçü ben yarattım gibi bir havası var.
Yeri göçü tırmaladı gelin ilk doğumunda.
Yeri göçü toz duman edip birbirine kattı.
Yeri göçü yaratan Tanrı aşkına...
Yeri iyi.⁸⁶⁹
Yeri soğumadan, aramızdan ayrılanın ruhuna hayır dualarınızı beкли-

⁸⁶⁹ Kumaş ya da giysi için.

yorum.
Yeri yurdu olmayan biri.
Yerim diyenden korkma, yemem diyenden kork.
Yerimizden oynattılar, bir yurt yuva tutamadık şu koca ülkede.
Yerin aslanı da Ali'dir, göğün aslanı da Ali'dir.
Yerin cehennemin dibi olsun.
Yerin damarı göktedir.
Yerin de göğün de bir sahibi vardır.
Yerin dibinde ekmek parası kazananlar da insan.
Yerin dibine batasınca.
Yerin dibine batasın.
Yerin kulağı var; seni de duyar, beni de.
Yerin kulağı vardır, fısıltıyla konuşsan da duyar.
Yerin uçmaklık olsun.
Yerin yurdun ateş ola.
Yerin yün tarağı olsun.
Yerinden fırladığıyla varıp adamı yumruklamaya başladı.
Yerinden oynattılar, komşum çekip başka bir diyara gitti.
Yerini bilmeyen tatar, haftada bir şalvar yırtar.
Yerini bulamayan gelin gider yerini yerini, boyunu bulamayan kutnu
(kumaş) gider sürünü sürünü.
Yerler pırıl pırıl, bal dök yala.
Yerler yutsun seni.
Yerlere kadar eğildi, ayaklarına kapandı; ama bir itibar kazanamadı.
Yeryüzü göreme.
Yeryüzünün en akıllı insanı kendini mi sanıyorsun?
Yesem de hoş, yemesem de hoş.
Yesin hamuru, tepsin çamuru.
Yesir⁸⁷⁰ düştük elin Yemen'inde, aklım kaldı ülkemin çayırında çimeninde.
Yeşilbaşlı ördekler Kızılırmak kıyılarına gelmez oldu.
Yetenekleriyle bizi büyüleyip mest etti.
Yetenekli çirak ustasını geçer.
Yeter artık bıkkınlık vermeye başladın.
Yeter artık çok aşırı gitme.
Yeter artık ezeyip bezeyip durma.
Yeter artık, adamı fitleyip durma.
Yeter artık, lafi özeyip⁸⁷¹ durma.
Yeter de artar bile.
Yeter ki belin bir kez kırılmayagörsün, bir daha doğrulup kalkamazsın.

⁸⁷⁰ Yesir: Esir, tutsak.

⁸⁷¹ Özemek: Uzatmak, lafi eveleyip gevelemek, lüzumsuz konuşmak.

Yeter ki çürümesin oğlun özü, bal ile yağ eder her sözü.
Yeter teyzem çok fitne fesat biri, ağzımı yoklayıp duruyor.
Yeteri kadar içtik, artık yeter.
Yeteri kadar kahrını çektim, artık yeter.
Yetim ekmeği yer gibi elin ekmeğe varmıyor nedense?
Yetim hakkı yiyen yedi duvar delermiş.
Yetim hakkı yiyenin ahrette bile yeri yoktur.
Yetip büyümesin!
Yetkiyi Hacı Bektaş'tan al öyle gel.
Yetmiş meyve dalda ne vakit durur?
Yetmiş yerde yetmiş belaya rastlayasın.
Yevmil bir kıyamette elim yakanda kalsın.
Yığdığını yemeden ölesin.
Yıgılıp kalasın.
Yığın gölgesiyle söğüt gölgesi birbirinden farklıdır.
Yığınağını yap, zor günlere hazırlıklı ol.
Yığının altında sıçan ölür mü?
Yığınla insan var; ama içlerinde insan yok.
Yıka yıka başa çıkamazsın, öre öre başa çıkabilirsin.
Yıkanmayan bedenini temizleyebilirsin; ama ruhunu, beynini asla temizleyemezsin.
Yıkık değirmende kırk gün eğleniyon.
Yıkık değirmenin başında kırk gün eğlenir.
Yıkık köyden haraç alınmaz.
Yıkıl git karşımdan.
Yıkıla yıkıla bu hallere düştük.
Yıkılanı tutmak, er kişinin kârıdır.
Yıkılmayan pehlivan olmaz.
Yıkılmış gönle saray bağışlanmaz.
Yıkıntı altında kalırsan, yanında kimseyi arama.
Yıkmakla örülenleri bitiremezsin.
Yıktığın gönüller yüceldi; ama sen küçüldün.
Yıl arsızın, uğursuzun yılı oldu.
Yıl dediğin on iki ay, gelir de geçer.
Yıl uğursuzun yılı.
Yılan⁸⁷² bile gömleğini değiştiriyor; ama o değiştirmiyor.

⁸⁷² Yılan üzerine bütün ülkelerde söylenen çok söz vardır. Yumurtlayarak üreyen yılanlar olduğu gibi, doğurarak üreyen yılanlar da vardır. Kimi yılanlar zehirlidir, kimileri zehirsizdir. Kimileri çok küçük, kimileri çok büyük ve upuzundur. Bugüne değin tespit edilen en uzun yılan Endonezya'da yakalanmıştır. Ağırlığı 447 kg, boyu 14,85 m olan bu piton, kocaman hayvanları boğup öldürerek yiyecek güçtedir. Bu konu için bak: Hürriyet, 30.12.2003. Yılanların Türk, Çin ve kimi Asya, Afrika, Güney Amerika kavimlerinin mitolojilerinde ayrı bir yeri vardır. Dünyada bilinen 2700'ün üzerinde yılan türü vardır. Yılanlar, başka canlıları yedikleri gibi, bazen de birbirlerini yiyerek beslenirler.

Yılan bile toprağı gıdım gıdım yermiş.
Yılan bile tükenecek diye toprağı gıdım gıdım yer imiş.
Yılan boynuzu gibi deliğe girerken yatıveriyorsun.
Yılan çıyan gibi, ne zaman ne yapacağı belli olmaz.
Yılan gibi upuzun yatıyor.
Yılan gibi yerlerde sürüm sürüm sürünesin.
Yılan hikâyesi uzadıkça uzar.
Yılan ile köseyi bir çuvala koymuşlar; yılan, “köse beni sokuyor” diye bağırmiş.
Yılan kavı bile bazen derde derman olur.
Yılan kuyruğunun acısını kırk yıl sonra alır.
Yılan olup yerlerde sürünesin.
Yılan üstümüze doğru fişirdayıp geliyordu.
Yılan üzerine konuşursan gâvur zengin olur.
Yılan yakılınca yağmurun yağacağına inanılır.
Yılan yıldız görmeyince ölmez.
Yılan; beni seni, yaradanı, şahı merdanı seversen görünme gözüme, dokunma bana, yaklaşma yanıma.⁸⁷³
Yılandık çıkarıp sürüm sürüm sürünesin.
Yılandık hastalığına yakalananın vay haline.
Yılanı akşam anma.
Yılanı deliğinde öldür.
Yılanı deliğinden çıkararak tatlı sözdür.
Yılanı elleyenin elinin bereketinin kaçacağına inanılır.
Yılanı gören urgandan da korkar.
Yılanı yavruyken öldüreceksin.
Yılanın başını ezmezsen ölmez.
Yılanın deliğinde olsan da arayıp bulurlar seni.
Yılanın derisi yapışkan olur.
Yılanın kafası küçükken ezilmeli.
Yılanın kuyruğuna basma.
Yılanın ödünden, kuşun sütünden başka herşey vardı.
Yılanın sevmediğı ot başucunda bitermiş.
Yılanın sevmediğı ot deliğinin ağzında biter.
Yılanın üstüne sıcak su dökenin dili tutulur.
Yılanın yüzü her zaman, her yerde soğuktur.
Yılanlara dolanasın.
Yılbaşı sabahı kimse kimseye gitmez.
Yıldırımla vurulmuşa döndüm birdenbire.
Yıldırımlar çarpsın.

⁸⁷³ Yılan duası, korkudan söylenir.

Yıldırımlar düşün tepene.
Yıldırımlara gelesin.
Yıldırımları üstüme çekiyorum nedense?
Yıldırımlarla yanasıca.
Yıldırım için ellerinden geleni yaptılar bana.
Yıldırımışlar iyice, adam korkusundan ses çıkaramıyor.
Yıldız böceği gibi gözleri ışıllı ışıllı parlıyor.
Yıldız gibi kaydı gitti.
Yıldız kaydığı zaman bir insan ölür.
Yıldız kaydığı zaman şeytan gökyüzüne çıkmak ister; fakat melaiyeler ona engel olmaya çalışırlar.
Yıldız yağmurları gökyüzüne ayrı bir güzellik katıyor.
Yıldızı barışık.
Yıldızı bir türlü barışmadı.
Yıldızı birdenbire parladı.
Yıldızı dişi, nereye varsa yürüyor işi.
Yıldızı düşkün.
Yıldızı düşük, şansını yaver gitmiyor.
Yıldızı parlak.
Yıldızı söndü, gözlerinin ışığı da söndü.
Yıldızımız bir türlü barışmadı nedense?
Yıldızlar bulutsuz gecelerde ışıldar.
Yıldızları barışmıyor bir türlü.
Yıldızları saymakla ne yıldız bitiyor, ne uyku geliyor.
Yılgınlığa yer yok bizim kitabımızda.
Yılışık!
Yılıştıkça yılışıyor.
Yılkı atıyla koşum atı bir olur mu?
Yılkı kurdun nerden, nasıl geleceğini bilir.
Yılkıya at sürdüm, derisini dağda gördüm.
Yıllarca alışveriş yaptık, sonunda sifıra çıktık.
Yıllarca dillere destan oldum, sonunda bir kokmuş bostan oldum.
Yıllarca eza cefa gören adam sonunda sinip kaldı.
Yıllarca sessiz, sakin duran ninem, birdenbire maniler söyleyip bülbül gibi şakımaya başladı.
Yıllarca sülük gibi kanımızı emdiler.
Yıllardır çektiği acı, açlık, yokluk zavallımın belini büktü.
Yıllardır dırıldır ede ede başımın etini yedin.
Yıllardır hayatı bana zindan etti.
Yılları silersin; ama yılgınlığı kolay silemezsin.
Yırtıcı kuş gibi birden üstüme saldırdı.

Yırtıcı kuşun ömrü az olur.
Yırtık ağız sır saklamaz.
Yırtık ağızlı.
Yırtık pırtık elbiseyle el içine çıkılmaz.
Yırtılan ekmek yama tutmaz.
Yırtılan Kürkçü Bekir'in yakası.
Yiğidi öldür hakkını yeme.
Yiğidi öldür, hakkını inkâr etme.
Yiğidin alınına yazılan gelir.
Yiğidin anası tez ağlar.
Yiğidin başına alınına yazılan gelir.
Yiğidin dostu da olur düşmanı da.
Yiğidin eli kabzaya yakın olur.
Yiğidin malı meydanda, buğdayın iyisi harmanda.
Yiğidin meskeni olmaz.
Yiğidin özü, sözü birdir.
Yiğidin sağı solu olmaz.
Yiğidin sözü, demirin kertiği.
Yiğidin vatani sorulmaz.
Yiğit arkan yere gelsin.
Yiğit at kendine gem vurdurmaz.
Yiğit at kendine kamçı vurdurmaz.
Yiğit at yemini artırır, kötürüm at kamçısını.
Yiğit bin yaşar, fırsat bir düşer.
Yiğit düştüğü yerden kalkar.
Yiğit gelişinden belli olur.
Yiğit ihtiyarladıkça kadınlara gülünç olur.
Yiğit insanlardan kız alınır, yiğit insanlara kız verilir; korkaklar adam sayılmaz.
Yiğit lakabıyla anılır.
Yiğit olan yiğit saklar sırrını.
Yiğit olasıca.
Yiğit ölür namı kalır.
Yiğit tarla çavdar getirmez.
Yiğit yareninden belli olur.
Yiğit yiğidi bilir.
Yiğitken yıkılasın.
Yiğitliğine leke sürdürme.
Yiğitliğine yıldırım düşsün.
Yiğitliğini kalabalık içinde taslama.
Yiğitlik dost belasını çekebilmektir.

Yiğitlik et, bize yardım et.
Yiğitlik kadim değıldir.
Yiğitlik on, dokuzu kaçmaktar.
Yiğitlik sende kalsın haydi, korkak ben olayım.
Yiğitlik taslamak her yerde geçmez.
Yiğitlik vurmakla, ağalık vermekle olur.
Yirmiye inme, otuza çıkma.
Yiyebildiğini ye, yiyemediğini döküp israf etme, başka güne sakla.
Yiyeceğini kazanmayanın gözü hep el malındadır.
Yiyecek ekmek bulamayasın!
Yiyecek gibi bakıyor.
Yiyecek içeceğe Hızır uğradı.
Yiyecekse etimi kuş gibi kuş yesin; yaracaksa başımı taş gibi taş yarsın.
Yiyen ağız utanır.
Yiyen ağız utanmaz.
Yiyen bilmez acısını, doğrayan bilir.
Yiyen değıl yediren kazanır.
Yiyen yüzünden bell' olur.
Yiyip bitirdi beni çocuklarım.
Yiyip içip zevkine bakmaktan başka düşündüğü yok.
Yiyip içtim; ama yiyip içtiğim de beni yedi içti.
Yoğurdu iyice öze⁸⁷⁴ ki, yemeğe yakışsın.
Yoğurdu yiyen tutulmaz, çanağı yalayan tutulur.
Yoğurduğu yapılmaz, doğurduğu öpülmez.
Yoğurdum (katığım) kara diyen olmaz.
Yoğurt şehere varmadan eşeğin sırtında çalkama⁸⁷⁵ oldu.
Yoğurt yiyeni karıştırma.
Yok, anasının gözü!
Yok canım sen de, öyle şey olur mu?
Yok denilen bir şeyi var diye ısrar etme.
Yok devenin başı.
Yok devenin nalı!
Yok devenin papucu!
Yok düşmanım olsun.
Yok keseye el sokmayasın.
Yok öllüğün körü oldu.
Yok öyle beş kuruşa on ekmek.
Yok öyle üç kuruşa beş köfte.
Yok pahasına neyimiz var yok, hepsini sattık.
Yok yere hır gür çıkardılar.

⁸⁷⁴ Özemek: Karıştırıp sıvılaştırmak.

⁸⁷⁵ Çalkama: Ayran.

Yok yere kendine düşman yaratma.
Yok yoksul değilsin ki, sana yardım edeyim.
Yokla boş dolmaz.
Yokluğun gözü kör olsun.
Yokluk taştan katı, ölümden kötüdür.
Yokluk yüzü görmeyesin.
Yoklukta dirlik olmaz.
Yokluktan yüreğimin yağı eridi de kimseye sesimi çıkaramadım.
Yokoğlu yok oldu.
Yoksulluğun gözü kör olsun.
Yoksulluk altın olsa da kapına koyma.
Yoksulun işi, muhallebi yerken kırılır dışı.
Yoksun kaldık, bu hallara düştük.
Yoktan yonga çıkmaz; yok işte, yok, yok.
Yokunan var bir arada yaşamaz.
Yokuş aşağı gitmek kolaydır da, yokuş yukarı gitmek zordur.
Yokuşa koşarak her konuda sorun çıkarıyor.
Yokuşları aşırıdım; ama yola getiremedim.
Yol aç hele şöyle bir, peşinden bir gelen olur.
Yol açmak için yola erken koyulacaksın.
Yol ağzında çene çalınmaz.
Yol aramaya çalışıyoruz, kurtulmak için.
Yol bilmeze yol sorulmaz.
Yol bilmiyor, yordam bilmiyor; çektiğin yere de gelmiyor.
Yol bir, erkân bir; arada sen kendini bul.
Yol çatallaşınca yolu şaşırıdık.
Yol evladım, yolumdayım.
Yol gidenindir.
Yol gittikçe bayırlaşıyor.
Yol gittikçe sarpa sarıyor.
Yol gösterdik; ama o kendi bildiği yoldan şaşmadı.
Yol göstericin değnek olsun.
Yol gözlemek, bağrındaki ateşi daha da körüklemektir.
Yol iz bilmez idik, onu da öğrendik.
Yol iz, edep erkân bilmiyor.
Yol kesmekle bel kesmekle adam olunmaz.
Yol kesmeyinen akan suyu durduramazsın.
Yol kesmeyle akan nehri durduramazsın.
Yol mu yokuş, ben mi kamburum bilemiyorum.
Yol parasını cebine almadan yola çıkma.
Yol tepip seni görmek için buralara kadar geldik.

Yol üstü şöyle bir merhaba diyelim dedik.
Yol üstüne bostan ekme el için, kocalıkta (ihtiyarlıkta) avrat alma el için.
Yol yordam bilmek (bilmemek).
Yol yürümekle, borç ödemekle biter.
Yol yakinken bu belaya bulaşmadan dönelim.
Yol yordam bilmezin birisi.
Yol yordam nerde, sen neredesin?
Yol yürümeyle tükenir.
Yola çıkan yolsuz kalmaz.
Yola çıkarken azığını unutma.
Yola düzülünce bir kervan gibi oldular.
Yola getirmek için epeyce dil döktük.
Yola giden abdala çalgıcı rastlarsa abdalın işi rast gitmez.
Yola giden kimsenin arkasından su serpilir. Su uğur sayılır. Su kurumadan dönsün diye dilek tutulur.
Yola giden yorulmaz.
Yola giderken tavşan uğuru keserse iş rast gitmez.
Yola giderken tilki uğuru keserse iş rast gider.
Yola gidersen ekmeği tekmeden, arkadaşı komşudan al.
Yola gitmek istemiyor, azık bahane.
Yola vurup uğurladık, o gün bugündür haber yok.
Yolcu Abbas, ben de Abbas.
Yolcu yolunda gerek.
Yolculuk yapacaksan olgun adamınan yap.
Yolcunun arkasından ev süpürülürse yolcu bir daha dönmez.
Yolcunun kıymetini hancı bilir.
Yolcunun önünden tavşan geçerse uğursuz sayılır.
Yolcunun yolluğunu hemen çarçabuk hazırlayın.
Yolda giderken insanın önünden kara kedi geçmesi uğursuzluk sayılır.
Yolda her ürene taş atılmaz.
Yolda kalan kağnyı gene koc' öküz kurtarır.
Yolda onu eleyip gittim.
Yolda yürürken insanın önüne yılan çıkarsa uğur getireceğine, kaplumbağa (tosbağa) çıkarsa uğursuzluk getireceğine inanılır.
Yoldan giden yorulmaz, yoldan sapan kimseye darılmaz.
Yoldan izden çıkandan bir hayır bekleme.
Yoldaşına ihanet edersen yolda kalırsın.
Yolgeçen hanı gibi.
Yolgeçen hanı oldu bizim ev.
Yollarına karanlık dumanlar çöke.
Yollu kadın yolunu buldu gene.
Yolluyu yolundan döndüremezsın.

Yolmayınan koca tarla biter mi?
Yolu her zaman yokuşa sürme.
Yolu yolunan keserler, ormanı baltaynan.
Yolu yordamıyla, ormanı baltayla.
Yolumuz İskilip'e düştü, kafamıza tokaç düştü.
Yolumuzu kaybettik, hangi yöne gideceğimizi bilemiyoruz.
Yolun açık olsun, haydi güle güle.
Yolun çatallaştığı yerde buluşalım.
Yolun çatında birleşelim.
Yolun kıyısından gidip durma, ortaya gel bir de şöyle ortaya.
Yolun sağına, elin çoğuna bak.
Yolun sonu göründü çok şükür.
Yolun sonunda buluştular.
Yolun yolsuza düşeceğine kendin ummana düş.
Yoluna çıkıp az mı bekledik sanki?
Yoluna uğruna kurbanlar olayım senin.
Yoluna yosuna, boyuna posuna kurban olayım senin.
Yolunda can vermeye her zaman hazırım.
Yolunu görmesi için ona ışık tuttum; ama o gözlerini kapadı.
Yolunu iyice sapıttı, artık onda din iman korkusu yok.
Yolunu şaşırandan yardım bekleme.
Yolunu şaşırana yoldaş ol ki, hayır yaptığını bilesin.
Yolunu tutan at yolcusunu yolda bırakmaz.
Yolunu yordamını kaybetmişlerden uzak dur.
Yoluyla giden yorulmaz.
Yoluyla yordamıyla gel bu işi tatlıya bağlayalım.
Yongayı bırakıp kütüğü yakmaya çalışma.
Yontmayınan başa çıkamazsın.
Yonttuğuna bakma, geride kalana bak.
Yontulmamışın biri kafamı bozdu.
Yontulmamışın biri ortalığı allak bullak etti.
Yontulmamıştan kereste çıkaracağım diye uğraşma.
Yorgan döşek yatıp ölümü bekliyor.
Yorgan gitti, kavga bitti.
Yorgan kalkmadan döşek kalkmaz.
Yorgan mitil, çalım getir.
Yorgana dolandım, tere bulandım.
Yorganına osurursan, kendi osuruğunu kendin koklarsın.
Yorgun argın bu karda kışta nere gideyim?
Yorgun düştüm zaten, bir de felek vurdu enseme.
Yorgun öküze dovhah denmez.

Yorgun yokuşa sürülmez.
Yorgunluğumu çıkarmayınca yeni bir işe başlayamam.
Yorgunluğun sonu ölümdür. Herkes buna hazırlanmak zorundadır.
Yorulmak da laf mı, canım çıktı.
Yorulmak da laf mı, yürümekten canım çıktı.
Yorulmuşun durup oof demesi, bir işi bitirdim demesidir.
Yosun tutan sudan uzak dur.
Yoz bir sığır gibiydi, en sonunda yola girdi.
Yozu sağmaldan ayırma zamanı geldi.
Yöğrük at yemini artırır.
Yörük göçü giderek düzelir.
Yörük Kerim⁸⁷⁶ olmasa Yörüklük Çorum'da kolay bitmezdi.
Yörük Kerim'in kara devesi gibi ağzından niye salyalar akıtıyorsun?
Yörük tüfeği gibi upuzun.
Yörük yönünü dağlara döner, köylü yönünü bağlara döner.
Yufka yürekliyi daha çok ağlatma.
Yukarıda Allah var, o her şeyi görüyor.
Yukarıda Allah, aşağıda kulu şahidimdir.
Yukarısı sıkmbaş, alt yanı kutnu kumaş.
Yularını at üstüne, nere giderse gitsin.
Yularını ele kaptırdı, daha kolay kurtulamaz.
Yularını eline almak...
Yularını koparmış dana gibi başıboş dolanıp duruyor.
Yularını koparmış seyip eşek gibi akşama kadar orda burda gezen karıdan avrat olmaz.
Yularını koparmış sığa gibi başıboş dolaşiyor.
Yumruğuna güvenme, bir gün biri hakkından gelir.
Yumruk göstermeyle kime gözdağı vermek istiyorsun?
Yumuk gözlü biriydi o.
Yumurta başka, civciv başka.
Yumurta gibi cılk çıktı.
Yumurta kapıya dayanınca telaşa düşüyorsun.
Yumurta kapıya geldi, artık yapacak bir şey yoktur.
Yumurta topuklu ayakkabılarla gezerdi hep.
Yumurtadan çıkmış, kabuğunu beğenmiyor.
Yumurtan cılk olmasaydı, senin de bir civcivin olurdu.
Yumurtanın kabuklarını ateşe atmak günahdır.

⁸⁷⁶ Yörük Kerim Eyerici Dağı'nda yazı geçiren Yörüklerin en zenginlerinden biriydi. 1950'li yılların sonunda yerleşik düzene geçerek Çorum Çiftlik Mezarlığı karşısında (Ulukavak Mahallesi) bir ev ile tarlalar aldı. Ondan sonra Eyerici Dağı'ndaki Yörükler Çorum'un Yörükevleri semtine, Oymaağaç köyüne yerleşerek yerleşik düzene geçtiler. Bu konunun detayı için bk. Can Yoksul, "Eyerici Dağı'nda Son Yörükler", Alliturna dergisi, Sayı:5, Ekim 1987.

Yumurtası cılk çıktı.
Yumurtası cılk çıktı, bizim horoz gene gelmeyecek.
Yumurtaya büyük veya küçük demek gınahtır.
Yumurtaya kulp takılmaz.
Yumurtladığı bir yumurta, gıdaklamasından durulmuyor.
Yumurtlayan tavuk bağırtlak olur.
Yumurtlayan tavuk çığırtkan olur.
Yumurtlayan tavuk geveze olur.
Yumurtlayan tavuk ölünce orada bir insan öleceğine inanılır ve hemen kesilir.
Yumuşak ağızlı, ağzını açıveriyor hemen.
Yumuşak sudan kana kana içtik.
Yumuşak tepişin acısı yaman olur.
Yumuşak yüzlü komşuma söz yok.
Yunakta yıkanınca suluğunun⁸⁷⁷ iyice bir silin, kurulan.
Yunakta yun; ama boklukta kirlenme.
Yunaktaki kadınların tokaç savaşını erkekler bile ayıramaz.
Yunaktan, sudan korkanın başına bit düşer.
Yundun mu kel kız, “tarandım bile.”
Yurdun yuvan darmadağın ola!
Yurdunu kutsal görmeyen bir insanın ne kendine ne başkasına ne de yurduna saygısı vardır.
Yurdunu sevmeyen insanını sevmez.
Yurt yuva tutmadıysan suçu kendinde ara.
Yurt, atanın bıraktığı en kutsal emanettir.
Yurtta barışı sağlamadan dünyada barışı sağlayamazsın.
Yutkunmayınan her lokma yutulmaz.
Yutkunmayınan karın doymaz.
Yutkunmayla her istediğini elde edemezsin.
Yuva yıkan yuvasız kalır.
Yuva yıkanın yuvası olmaz.
Yuvan dağıla!
Yuvarlana yuvarlana ömür tüketiyoruz.
Yuvarlanan taş yosun tutmaz.
Yuvasını sevmeyen kuş olmaz.
Yuvasını yıkmadıkça yılanın kökü kesilmez.
Yuvasız kuşlar gibi olduk, nere tüneyeceğimizi bilemiyoruz.
Yuvayı dişi kuş yapar.
Yuvayı kurmak değil, önemli olan kurulan yuvayı sürdürmektir.
Yuvayı yapan da bozan da dişi kuştur.
Yuvayı yapan da yaşatan da iki kuştur.

⁸⁷⁷ Suluk: Hamam havlusu, hamam takımı.

Yüce Tanrı hepimize yardımını eş kılsın, mübarek dileklerine uygun
işler yapma güç ve kolaylığını ihsan eylesin.
Yüce tanrı her şeye muktedirdir.
Yüce Tanrı'ya şükürler olsun.
Yüce Tanrım sen sabır ver bana.
Yüğrük at çabuk yorulur.
Yüğrük at yemini kendi artırır.
Yüğrüklenme.
Yük altında eşek anırmaz.
Yük götürene taşıtılır.
Yük yüke benzemez.
Yüklediğim yükün altında iyi esnedi.
Yüklenmiş kervan yoldan çevrilmez.
Yüklüğün yatak yorgan, yastık dolu olsun.
Yüklük yük çekmez, yükü temel çeker.
Yüklükte kedinin işe ne?
Yüksek perdeden konuşmaya başladı gene.
Yüksekten atma, alçakta avlanırsın.
Yüksekten attı tuttu; ama eline bir şey geçmedi.
Yüksekten düşmek kolaydır, yükseğe çıkmak zordur.
Yüksekten uçanları, yüksekten bakanları çok gördük biz.
Yüksekten uçmanın da bir bedeli vardır.
Yükü gevher; ama cinsi eşek olmasa.
Yükü hafif ama pahası ağır.
Yükün kuş gibi hafif olsun.
Yükünü yıkmış Seydim eşşee gibi hafifledim.
Yükünü yükletmeden eşşesine "deh" der.
Yün gibi eğirdiler beni.
Yün oldum hallacın eline düştüm.
Yün oldum, çıkırıktta eğirdiler beni.
Yünleri, tiftikleri (filikleri) eğire eğire bu hale getirdim.
Yünlü koyunu yolmak kolaydır.
Yünü olanı sağarlar.
Yüreği çok geniş adamın, hiçbir gamı kasaveti yok.
Yüreği çok yaralı, gel hiç dokunma ona.
Yüreği delik deşik, kime dert yanacağını bilemiyor.
Yüreği öyle katı ki, adamda hiç acıma duygusu yok.
Yüreği öyle pek ki, kimseye aldırıldığı yok.
Yüreği yanan suyu bulur.
Yüreğim ağzıma geldi.
Yüreğim bayıldı açlıktan, bir lokma ekmek verin hele.
Yüreğim burkuldu söyleyecek söz bulamıyorum.

Yüreğim burkuldu, elim ayağım dolaştı, ne yapacağımı bilemedim.
Yüreğim cıızzz! etti birden.
Yüreğim daraldı, içimde anlatılmaz bir sıkıntı var.
Yüreğim dayanamadı, düşüp oracıkta hemen bayılmışım.
Yüreğim ezildi, gözyaşlarımı bir türlü tutamıyorum.
Yüreğim hınca hınç dolu.
Yüreğim kabardı, nefes almakta zorluk çekiyorum.
Yüreğim karardı artık, dönüp yüzüne bakasım gelmiyor.
Yüreğim parça parça bölündü birdenbire.
Yüreğim sıkıldı, dışarı çıkıp şöyle bir hava alayım hele.
Yüreğim soğudu artık; aşk denen, sevda denen şey bitti.
Yüreğim titreyerek dinliyorum anlattığın acıklı öykünü.
Yüreğim yana yana nice acılara katlandım.
Yüreğim yangın yeri gibi.
Yüreğim yangın yerine döndü.
Yüreğimde bir kama yarası var benim.
Yüreğimde öyle bir sızı var ki, dinmiyor nedense?
Yüreğimden kopup geldi, sana bir iyilik yapmak istiyorum.
Yüreğime ateş düştü, kimse bilmez nasıl yandıgımı.
Yüreğimi rahatlattın çok şükür.
Yüreğimin derinliklerinden geldi, al bu içkiyi iç de atalarımın ruhu için bir dua oku.
Yüreğimize bir umut serpip geri gönderdiler.
Yüreğin yüreğimde olsun.
Yüreğin, böbreğin, ciğerlerin tükenen!
Yüreğine kudret ateşi düşsün.
Yürek nasıl dayansın böyle bir acıya?
Yürek sancısına dayanmak öyle kolay mı?
Yürek vermeye çalıştım; ama o yüreksizin biriymiş meğer.
Yüreklendirdiğimiz adamın yüreği koptu.
Yüreksizin teki o, ne üstüne varıp duruyorsun?
Yürü bahtı karam yürü.
Yürü bre zalım, elbet senin de devranın bir gün döner.
Yürü ha yürü, yol bitmiyor ki.
Yürü kahpe felek yürü.
Yürümekle yollar aşınmaz.
Yürüye yürüye ayaklarımı nasır bağladı.
Yüz akıyla şu işi de bir bitirebilseydik.
Yüz bulsa astar istemiyor.
Yüz güzelliği hamamdan eve, huy güzelliği Urum'dan⁸⁷⁸ Şam'a.
Yüz güzelliğinden ziyade huy güzelliği olmalı.

⁸⁷⁸ Urum: Anadolu'ya verilen ad.

Yüz kalbin aynasıdır.
Yüz karası yumakla gitmez.
Yüz kere, bin kere maşallah ona.
Yüz kızartıcı bir işe bulaşmayın sakın.
Yüz kızartıcı suç işlediysen buralarda durma sakın.
Yüz liran olmasın, yüz dostun olsun.
Yüz surat davul derisi.
Yüz surat hak getire.
Yüz surat mahkeme duvarı.
Yüz sürmeyinen dergâh kapısı aşınmaz.
Yüz üstü bırakıp gittiler bizi.
Yüz verdin mi astar da ister.
Yüz vere vere çocukları azdırdı.
Yüz verince astar isteme.
Yüz verince bir de astar istiyor.
Yüz verirsen yüz tepeden aşar.
Yüz versen elli daha ister.
Yüz yaşına gelsen de hayat deneyimin yoksa sen hiçbir şeysin.
Yüz yerinden yaralar açılıp kanların aksın.
Yüz yüzden utanır.
Yüz yüze gelince yüz kızarır.
Yüz yüze gelmeyince bu iş çözülmez.
Yüz yüzün aynasıdır.
Yüze çekilen peçe vicdanı körletir.
Yüze gülen dost olmaz.
Yüze gülücü, ciğer yiyici (yakıcı).
Yüze kara çalma, önce aynada kendine bak.
Yüze yüze kuyruğuna geldik.
Yüzleri bir anda kıpkızıl kesildi.
Yüzleri güneşten kavruldu yavrularımın.
Yüzsüz!
Yüzsüz enik!
Yüzü açık uyuyan çocuğun gözü şaşı olur.
Yüzü açılınca ayın on dördü gibi yüzünün parlaklığı, güzelliği ortaya çıktı.
Yüzü astarsız, utanma arlanma bilmiyor.
Yüzü bir anda allak bullak oldu.
Yüzü birden buruştu.
Yüzü çok sıcak bir insan.
Yüzü çopurlaşmış, sevilecek gibi değil ki.
Yüzü gözü açıldı artık, kimseyi dinlediği, taktığı yok.
Yüzü güzelden usandım da huyu güzelden usanmadım.

Yüzü kara, kelp.
Yüzü kepek gibi sararmış solmuş zavallının.
Yüzü kızardı birden, ne diyeceğini bilemedi.
Yüzü mahkeme duvarından soğuk.
Yüzü öyle somurtkan ki, düşen sinek bin parça oluyor.
Yüzü sıyrılmış, kimseden korktuğu, utandığı yok.
Yüzü var astarı yok adamın.
Yüzü var mı ki, benimle konuşmaya?
Yüzü yılan yüzü gibi soğuk.
Yüzü yumuşak olanın kıcı yerden kalkmaz.
Yüzü yumuşaklığının cezasını çekiyor hep.
Yüzü yüzüme, gözü gözüme rast gelmesin.
Yüzükoyun yattığı yerde ölealmiş.
Yüzüm ayağımın altına gelsin. Allah beni bütün iftiralardan korusun.
Yüzüm ayağının altına.
Yüzüm elimden kara, elim yüzümden kara.
Yüzüm gözüm ayaklarına kurban olsun.
Yüzüm kızaracağına param kızarsın.
Yüzüm kömürden kara, varıp da nasıl dert yanayım?
Yüzüm yerde, gönlüm size kurban olsun.
Yüzüme gül, canımı al.
Yüzün ak ola, gönlün pak ola.
Yüzün ak olsun.
Yüzün gözün pusarmış, kendinden haberin yok.
Yüzün gülmeye, dişin ışılamaya.
Yüzün tahtaya gelsin.
Yüzünde şeytan tüyü mü vardır nedir, her gördüğünü kendisine celbe-
diyor?
Yüzüne bakamayacağın insanla karşı karşıya gelme.
Yüzüne bakılacak gibi değil ki.
Yüzüne bakmadan çekip gittim.
Yüzüne baktıkça insanın gönlü gülüyor.
Yüzüne duramadım, elimi avcumu toplayıp gitti.
Yüzüne düşen sinek bin parça oluyor.
Yüzüne gülmeyinen dostluğu pekiştiremezsin.
Yüzüne gülüyor; ama arkandan kuyunu kazıyor.
Yüzüne gün doğmamış, ne rengi var ne dengi.
Yüzüne hasret kaldım, onu göremezsem gözlerim açık gidecek.
Yüzüne karşı kalayı bastı.
Yüzüne tükürsen yağmur yağıyor sanır.
Yüzünü Allah güldürsün, nasibini Allah versin.
Yüzünü asmış somurtup duruyor.

Yüzünü buruşturdukça kendini küçük düşürsün.
Yüzünü it yalasa doyar.
Yüzünü kasap süngeriyle silmiş, utanma arlanma bilmiyor.
Yüzünü kızdırdığını kimseye belli etme.
Yüzünü şeytan görsün onun.
Yüzünün astarı yırtılmış, utanma arlanma bilmiyor.
Yüzünün derisi manda derisinden kalın, utanma arlanma bilmiyor.
Yüzünüze gülüyor, ıhlamurunuzu içiyor.

Z

Zabahınan tilki uyurmuş da terziler yine ayakta olurmuş.
Zabit kılıcını sıyırınca ortalık darmadağın oldu.
Zabun öküzün kıblesi belli olmaz.
Zağar gibi ürüp durma.
Zağar yal yediği kapıya hizmet eder.
Zağarlar lime lime parçalasın seni.
Zahire ambarına sışan dadandırma.
Zahirenin ambarı zahirenin ucundadır.
Zahmeri hoş giderse kömüş göle yatar.
Zahmeri de⁸⁷⁹ beşğini sallamadım ya.
Zahmeride dışarıda kalmış it gibi ne soruduyon?
Zahmeride gece açılır gündüz bozulursa yıl azgındır.
Zahmeride kar yağmadan kan yağması iyidir.
Zahmeride sür de çalıyanan sür.
Zahmeride yağmur yağmadan kar yağması iyidir.
Zahmerinin kışı başka, feleğin işi başka.
Zahmerinin on yedisinde eşşek arabasıyla bir yel gelir, bu yel kara köz gibi insana buz gibi değer.
Zahmet bir yana, mihnet bir yana.
Zahmet çekmeden rahat yemek olmaz.
Zahmet çekmeyince rahmet gelmez.
Zahmetsiz rahmet olmaz.
Zahmet çekmeyinen insan hemen ölüvermez.
Zahmet olmazsa lütfen bana yardımcı olunuz.
Zahmet verdik; ama karşılığında çok iyilik gördük.
Zahmete katlananın kanatları sağlam olur.
Zahmetsiz kazanç kimseye hayır getirmez.
Zalım adam, halka satır attı.
Zalım elinde geber.
Zalımın değil, her zaman mağdurun, mazlumun yanında ol.
Zalımın koynuna düşesice.
Zalımın zulmü varsa, mazlumun da ahı (Allah'ı) var.
Zalımın zulmuyla kolay başa çıkılmaz.
Zalımlara uşak olasın.

879 Çorum'da zemheri, zahmeri olarak söylenir.

Zalımların elinde kalasın.
Zalımlık kimseye bir şey kazandırmaz.
Zam başka, gam başka.
Zam fakirin, tam fakirin.
Zam zam üstüne, gam gam üstüne.
Zaman değişince ahkâm değişir.
Zaman elimize bırakılmış bir hazinedir.
Zaman geçirmek için kendimi oyalıyorum.
Zaman geçtikçe bir ağırlık çöktü omuzlarıma.
Zaman geçtikçe cılızlaşıyor.
Zaman geçtikçe yüreğim serinlemeye başladı.
Zaman her varlığı mahveder.
Zaman iple çekilmez.
Zaman kaybetmeden hemen yola koyulalım.
Zaman kazanmaya çalışalım, yoksa gırtlığımızı yapışacaklar.
Zaman kimilerini çabuk eskitir, kimileri eskidikçe yenilenir.
Zaman kollayıp vuracağın darbeyi zamanında vuracaksın.
Zaman öldürmek için mutlaka kahveye gitmek gerekmez.
Zaman öldürmenin bir yolunu bulacaksın.
Zaman öyle bir zaman ki, edep erkân belirsiz.
Zaman öyle daraldı ki, ne yapacağımı ben de şaşırımdı.
Zaman samanlıktaki samanı bile sattırır.
Zaman sana uymazsa sen zamana uy.
Zaman seni de, beni de mahveder.
Zaman su gibi akıp geçiyor.
Zaman su gibi akıp gider, zamanı durduramazsın.
Zaman zamanı andırır.
Zaman zavallıların kurtuluşunun dermanıdır.
Zamane adamısın vesselam.
Zamane başka.
Zamane çocuğu.
Zamanı boş yere öldürüyoruz hep.
Zamanı geldi de çoktan geçti bile.
Zamanın tadı başka, bu işin adı başka.
Zamanında eve gelmeyince endişelenmeye başladım.
Zamanında işini bitir de başın rahat olsun.
Zamanında yenmeyen aş, olur kazanda keş.⁸⁸⁰
Zamanla bütün gedikleri kapatmaya çalışacağız.
Zamanlı zamansız kimseyi rahatsız etme.
Zamansız açan gül tez solar.
Zamansız öten horozu erken keserler.

⁸⁸⁰ Keş: Yağsız, tuzsuz, peltemsi, tazeliğini yitirmiş.

Zamansız yapılan iş; ya baş ağrıtır ya diş.
Zamdan korkanın canı çıksın.
Zamı zamına, tamı tamına.
Zamparalık eden ettiğini bulur.
Zamparanın biri.
Zan altında olan bir kimseye bildircin dili yedirilirse her şeyi söyler.
Bunun için halk arasında ketum olanlara bildircin dili yedirmeli denir
Zangır zangır titriyordu.
Zangırtı çıkarıp konu komşuyu rahatsız etme.
Zannetme ki, bu devran böyle sürüp gider.
Zannımca...
Zapt edemediğin ata binme.
Zaptiye Bekir kafamıza dikildi.
Zaptiyeden kurtulduk, eşkıyaya yakalandık.
Zapturap altına aldığı toplumun derdini de dinleyeceksin.
Zar gibi elbisesinden bütün vücudu gözüktüyor.
Zar gibi ipince bir elbise giyinmiş.
Zar zor geçinip gidiyor.
Zar zor geçinip ölmemeye çalışıyoruz.
Zarafeti güzelliğine bir güzellik daha katıyor.
Zarağlıyor.
Zararı sineye çektik.
Zararın neresinden dönersen kalanı kârdır.
Zararına her şeyi satıp savdık.
Zardır, vardır.
Zarftaki mektup (kâğıt) değil, sevgi ve hasretliktir.
Zarpıdak ortaya çıkıverdi.
Zart etti, zurt etti, sonunda çekip gitti.
Zart zurt edip durma, biri ağzının payını verir.
Zart zurt edip ortaya çıkıp durma.
Zart zurtunan bu devran yürümez.
Zaten işi başından aşkın, daha iş çıkarma ona.
Zavallının eline vurup ekmeğini alsan sesi çıkmıyor.
Zavallının ikbali çok kısa sürdü.
Zavarı bol çektirelim ki, kışın mal davar rahat etsin.
Zayıf ata kargalar biner.
Zayıf düşünce hastalık yakama yapıştı.
Zayıflayı zayıflayı çöpe dönmüş.
Zayiat verdirmeden Atatürk orduyu Irak-Suriye üzerinden Anadolu'ya geri çekti.
Zayti (zaten) bütün işlerin ters gideceği başından belliydi.
Zebaniler parçasın.

Zehir etme avradın gecesini, kendin sanma her kadının kocasını.
Zehir gibi bir biber, nasıl yersen ye?
Zehir gibi zekâ var çocukta.
Zehir hafiyeye, kimsenin gözünün yaşına bakmıyor.
Zehir sözlü.
Zehir zemberek ağzından her şeyi kustu.
Zehir zemberek ola.
Zehir zıkkım iç.
Zehir zıkkım olsun.
Zehir zıkkım yiyesice.
Zehirin ilacı zehirdir.
Zekâ geriliği var adamda, anlatmak için boşa uğraşma.
Zekât malın kiridir.
Zekâtını düşünmeden orucunu düşünme.
Zelber⁸⁸¹ olmak.
Zelve kırdı.
Zelveyi hep öküzün boynuna takma, bir de kendi boynuna tak da seni de görelim.
Zelzeleden korkan eve girmez.
Zembereği boşaldı birden, saatlerce kahkahayla güldü.
Zemheri (zahmeri) suratlımın suratında hiç meymanat var mı?
Zemheri ya iti öldürür ya çiftçiyi güldürür.
Zemheri ya iti solutur ya çifti yürütür.
Zemheri zürafası gibi tiril tiril titiyor.
Zemheride (zahmeride) canın karpuz istemesin.
Zemheride yoğurt isteyen, cebinde bir inek taşır.
Zengine bir kıvılcım, güzele bir sivilce yetermiş.
Zengin horozu bile yumurtlar.
Zemzemle mi yıkandın be kadın, ne kadar güzel kokuyorsun?
Zengin arabasını dağdan aşırır, fakir düz yolda yolunu şaşırır.
Zengin giyindikçe hayırlı olsun derler, fakir giyinirse nereden bulduğunu sorarlar.
Zengin kalkışı yapmak.
Zengin kızı alsan “Sen kalk da ben oturayım” diyecek, züğürt kızı alsan “Buyrun efendim, Sultanım” diyecek, âlime kızı alsan “Sen dur da ben söyleyeyim” diyecek. Onun için daima denginden şaşma.
Zengin olasıca.
Zengin olmak istersen kuyu kaz, otu saz olan yere git.
Zengin olup da hiç tok, fakir olup da aç yok.
Zengin zengini sever, fakir fakiri.

⁸⁸¹ Zelber: Dert, yük, sıkıntı, ayakbağı.

Zengin züğürtte imrenir, züğürt zengine.
Zengine sürün de geç, fukaraya görün de geç.
Zengine yürüyüşü öğreten varlığıdır.
Zenginin karısı kırık severse çabuk unutulur.
Zenginin keyfi oluncaya kadar fukaranın canı çıkar.
Zenginin malı züğürdün çenesini yorar.
Zenginin yuları zincirdendir, ne ateş yakar ne bıçak keser.
Zenginle fukaranın harcı birdir.
Zenginlik azdan başlayıp çoğa gider.
Zenginlik her insanda misafirdir. Sinek gibi birinden uçar ötekine konar.
Zerdali bu yıl zebil gibi, toplamaynan bitmiyor.
Zerduş⁸⁸² musun, berduş musun; ne olduğunu anlayamadık.
Zerre kadar anasına babasına çekmemiş.
Zerzevattan bu yıl iyi ürün aldık.
Zevk edip durma elin zavallısını.
Zevk u sefa yapmasını ben de biliyorum; ama dilim burnuma erişmiyor.
Zevki gelince kalkıp davul zurna eşliğinde oynamaya başladı.
Zevkle gitti, üzgün geldi.
Zevzek adam.
Zevzeklik edip durma, buradan ırayıp git.
Zeytin dededen, incir babadan kalmalı.
Zıbarıp kalasın!
Zıkkım (zakkum) ye!
Zıkkım yiyesice.
Zıkkım yiyesin.
Zıkkımın beki.
Zıkkımın kökünü yiyesice!
Zıkkımın pekini yiyesice.
Zılgıt yiyince forsu fosudak indi.
Zılgıtı yemek.
Zıngıdak birdenbire duruverdi.
Zıpçıktı.
Zıpırın biri.
Zır deli.
Zır deliyle değil, zızzır deliyle uğraşıyoruz.
Zırım zırım zırımayasıca.
Zırnık bile yok.
Zırnık göstermemek (koklatmamak).
Zırtabozluk yapma.

⁸⁸² Zerduş (Zerdüş): M.Ö. 628-551 yılları arasında İran'da yaşadı. Zerdüş (Mazdek) dininin kurucusu. Bilgelik tanrısı Ahuramazda'nın görüş ve düşüncelerini yaymaya çalıştı. Hindistan'daki Farsiler bu dindendir.

Zırtabozun biri.
Zırvalığınan bu iş böyle yürümez.
Zırzır deli.
Zıvanadan çıktın gayrı.
Ziftin bekini ye!
Zihin hesabıyla her soruyu doğru çözüyor.
Zihin vermek, emek vermektir.
Zihin yormazsan bu işin altından kalkamazsın.
Zihni bir yere saplanıp kaldı, başka bir şey düşünemiyor.
Zihni bozuldu, hep aynı şeyleri söyleyip duruyor.
Zihni bulandı, bir şey hatırlayamıyor.
Zihni iyice açıldı, sen leb demeden o leblebi diyor.
Zihni iyice karışmış; ne zaman, nerede, ne diyeceğini bilemiyor.
Zihni karmakarışık, bir şey anımsayamıyor.
Zihnine hem kendi yaşamını, hem de uzun bir tarihi yerleştirmiş.
Zihnini çelip, adamı yanıltıp bunalıma sokma.
Zihnini kurcalayıp aklını darmadağın etme.
Zihniyet gene aynı zihniyet.
Zikzaklar çizerek tilki köpeğin elinden kurtuldu.
Zil gibi ötüp durma.
Zil gibi sesi var.
Zil takıp oynadı.
Zil takıp oynayasım geliyor.
Zil, zillinin zırhıdır.
Zile bir basışı var ki, zırlıtısından evde durulmuyor.
Zile pekmezi gibi ne kasılıp duruyorsun?
Zilleri olmasa da oynar.
Zilleri takıp oynadı.
Zilleri taktı.
Zilli bebek.
Zilli Fadime!
Zilli maşa.
Zillinin zilleri cebinde olur.
Zillinin, şirretin teki o.
Zilliynen başa çıkamazsın.
Zilsiz oynasa da oyuna doymuyor.
Zina ile bina çoğalınca kıyamet kopacak.
Zincire vurulmayan aslan aslanlığını kaybetmez.
Zincirlere, prangalara vurulasın.
Zinde ol, kimse seni pörsümüştür görmesin.
Zirveye çıkıp dört bir yanıma bakınca ufukumun daha çok genişlediğini gördüm.

Ziyade olsun, tabağınız boşaldıkça dolsun.
Ziyanı yok, bir çaresine bakarız elbet.
Zom zom kavaklı.
Zor bela kendimizi işin içinden sıyırdık.
Zor günlerde kimlerin nasıl yüz çevirdiğini çok gördük.
Zor her oyunu bozar.
Zor kapıdan girerse, şeriat bacadan çıkar.
Zor zoruna birkaç kaşık çorba içebildi.
Zora beylerin bile borcu vardır.
Zora dağlar bile dayanmaz.
Zora gelemiyor, kendini hemen bir tarafa gıyıpıveriyor.⁸⁸³
Zoralıma çarptım, devlet en değerli arazilerimi elimden aldı.
Zorbalığın dinde, imanda yeri yoktur.
Zorbalığın sonu yoktur.
Zorbalık yapan bir gün kendinden daha zorbasına çatabilir.
Zorbanın hakkından Allah gelir.
Zorda kalan it aslana bile saldırır.
Zorla ava giden köpekten ne hayır gelir ki?
Zorla davara giden it, sürüye getirir kurt.
Zorla güzellik olmaz.
Zorlamayla her şeye güç yetiremezsin.
Zorlu bir kış yaşadık bu yıl.
Zorluk çıkardığım yerde kendin de zorlanırsın.
Zorluk çıkarmakla kendini küçültürsün.
Zorlukla ayağa kalkandan daha ne medet umuyorsun?
Zort zort yürüyen de, har hurt yiyen de türkü söyleyemez.
Zort zort yürüyen zoru görünce kaçar.
Zoru görünce arkası dikiş tutmadı.
Zoru görünce taş yemiş it gibi kuyruğunu kıvrırıyorsun.
Zoru zor, şeri şer yener.
Zorun ne, ne istiyorsun parmak kadar bu çocuktan?
Zorun yeri başkadır, arın yeri başka.
Zorunan başa çıkabilirsin; ama zorunan bir yere varamazsın.
Zorunan sevgi kazanılmaz.
Zorunan sevgi, zorunan güzellik olmaz.
Zorunlu olarak toplumun içine biz de katıldık.
Zorunluluklara uyularak kurulan aile köleliktir, aşksız bir yaşamdır.
Zöhre yıldızı gibi parlayıp durma.
Zuhal yıldızı gibi hep geceleri parıyorsun.
Zuhur etmenin sonunu hiçbir hükümdar durduramamıştır.

⁸⁸³ Gıyıpıtmak: Gizlice bir tarafa sıvışmak.

Zula ettiklerini⁸⁸⁴ bir gün bir bir ortaya çıkaracaksın.
Zulada Kalan Türküleri⁸⁸⁵ söyle de dinleyelim.
Zulmetme Sultanım, bir gün sen de zulme uğrarsın.
Zulüm ölüm getirir, sonra kendi sonunu getirir.
Zurna çalanın karşısında limon yenmez.
Zurnacı Gecegörmez'in oyun çıkardığı gibi.
Zurnacı önünde limon kesilmez.
Zurnada (boruda) peşrev olmaz.
Zurnada peşrev olmaz, ne çıkarsa bahtına.
Zurnanın zırt dediği yerde...
Zurnanın zırt dediği zamanda gelmek.
Zurnayı biz çaldık, parsayı (parayı) el topladı.
Züğürdün çenesine merdiven dayasan kavuşamazsın.
Züğürdün çenesini zenginin malı yorar.
Züğürt olup düşünmektense, uyuz olup kaşınmak yeğdir.
Züğürt tesellisiyle züğürtlükten kurtulamazsın.
Zülfü yâre dokundu.
Zümrüdüanka gibi adı var, kendi yok.
Züppelikte onun üstüne kimse yoktur.
Zürriyeti olmayanın merhameti olmaz.
Zürriyetin kurusun, zürriyetin batsın, zürriyetin yaşasın; yazdıklarınla,
söylediklerinle bizim kafamızı karmakarışık ettin diyenlere selam ol-
sun. (C. Y.)17 Eylül 2012, saat: 21.00

⁸⁸⁴ Zula etmek: Çalmak, aşımak, saklamak.

⁸⁸⁵ Can Yoksul'un 1983 yılında, Berlin'de, Yabanel Yayınları tarafından yayınlanan 4. Şiir kitabının adı "Zulada Kalan Türküler"dir.

KAYNAKÇA

- ACAR, İsmail Hakkı (1974), “Zara’da Dualar ve Beddualar”, Sivas Folkloru, Sayı: 20 (Eylül 1974), s. 8-9.
- ACAR, İsmail Hakkı (1983), “Zara’da Mahalli Kelime ve Deyimler”, Sivas Folkloru, II. Baskı, Sayı: 9 (Ağustos 1983), s. 5
- AKÇIN, Faik (1962), “İlençler I”, Türk Folklor Araştırmaları, Cilt: 7, Sayı: 154, s. 2715.
- AKÇIN, Faik (1962), “İlençler II”, Türk Folklor Araştırmaları, Cilt: 7, Sayı: 155, s. 2756.
- AKÇIN, Faik (1965), “Deyimler I”, Türk Folklor Araştırmaları, Cilt: 9, Sayı: 193, s. 3828.
- AKÇIN, Faik (1965), “Deyimler II”, Türk Folklor Araştırmaları, Cilt: 9, Sayı: 195, s. 3880.
- AKSOY, Ömer Asım (1984), *Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü*, 3 Cilt, Türk Dil Kurumu Yayını, Ankara.
- Altın Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü, *Milliyet Gazetesi Yayını*, 1989 İstanbul, 274 s.
- ARSEVEN, Veysel (1956), “Kırşehir’de İnanmalar – Toplumsal Folklor Üzerine”, Türk Folklor Araştırmaları, Sayı: 79 (Şubat 1956), İstanbul.
- ARSEVEN, Veysel (1956), “Kırşehir’de İnanmalar II”, Türk Folklor Araştırmaları, Sayı: 81 (Nisan 1956), İstanbul.
- ARTAN, Gündüz (1962), “Gülнар’da Bazı İnanışlar”, Türk Folklor Araştırmaları, Cilt: 7, Sayı: 161, s. 2921.
- ARTAN, Gündüz (1963), “Dualar ve İlençler”, Türk Folklor Araştırmaları, Cilt: 8, Sayı: 166, s. 3054.
- Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü*, Aydınıcan Yayınları, Mersin 2005.
- Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü*, Sabah Gazetesi Yayınları.
- AYCAN, Ünsal (1963), “Van Atasözleri”, Türk Folklor Araştırmaları, Cilt: 7, Sayı: 162, s. 2956.
- AYHAN, Mustafa (2002), *Geçmişten Geleceğe Alaca*, 1. Baskı, Yozgat, 386 s.
- Bağ Önemli Hastalık ve Zararlıları*, Bayer Tarım Neşriyatı, 1974 İstanbul.
- BAHADINLI, Yusuf Ziya (1958), *Deyimlerimiz ve Kaynakları-Halk Tabir ve Fıkralarının Doğuş Hikâyeleri*, Hür Yayınları: 2, İstanbul, 69 s.
- BERKE, Mustafa (1951), “Kırım Atasözleri I”, Türk Folklor Araştırmaları, Cilt: 2, Sayı: 25, s. 395.

- BERKE, Mustafa (1951), "*Kırım Atasözleri II*", Türk Folklor Araştırmaları, Cilt: 2, Sayı: 27, s. 430.
- BERKE, Mustafa (1952), "*Kırım Atasözleri III*", Türk Folklor Araştırmaları, Cilt: 2, Sayı: 31, s. 495.
- BERKE, Mustafa (1952), "*Kırım Atasözleri IV*", Türk Folklor Araştırmaları, Cilt: 2, Sayı: 34, s. 544.
- BERKE, Mustafa (1952), "*Kırım Atasözleri V*", Türk Folklor Araştırmaları, Cilt: 2, Sayı: 38, s. 606-607.
- BERKE, Mustafa (1954), "*Kırım Atasözleri VI*", Türk Folklor Araştırmaları, Cilt: 3, Sayı: 54, s. 861.
- BERKE, Mustafa (1954), "*Kırım Atasözleri VII*", Türk Folklor Araştırmaları, Cilt: 3, Sayı: 56, s. 892.
- BERKE, Mustafa (1954), "*Kırım Atasözleri VIII*", Türk Folklor Araştırmaları, Cilt: 3, Sayı: 60, s. 958.
- BERKE, Mustafa (1954), "*Kırım Atasözleri IX*", Türk Folklor Araştırmaları, Cilt: 3, Sayı: 62, s. 986.
- BERKE, Mustafa (1954), "*Kırım Atasözleri X*", Türk Folklor Araştırmaları, Cilt: 3, Sayı: 65, s. 1038.
- BERKE, Mustafa (1955), "*Kırım Atasözleri XI*", Türk Folklor Araştırmaları, Cilt: 3, Sayı: 68, s. 1085.
- BERKE, Mustafa (1955), "*Kırım Atasözleri XII*", Türk Folklor Araştırmaları, Cilt: 3, Sayı: 70, s. 1118.
- BERKE, Mustafa (1955), "*Kırım Atasözleri XIII*", Türk Folklor Araştırmaları, Cilt: 3, Sayı: 71, s. 1135.
- BEYHAN, Ali İhsan (1958), "*Niğde ve Dolaylarından Derlenen Atasözleri*", Türk Folklor Araştırmaları, Cilt: 5, Sayı: 105 (Nisan 1958), İstanbul, s. 1671.
- BİRİNCİ, Mustafa (1979), "*Atasözleri ve Deyimler*", Sivas Folkloru, II. Baskı, Sayı: 3 (Nisan 1979), s. 9-21.
- BOLULU, Osman (1956), "*Reşadiye'de İnançlar*", Türk Folklor Araştırmaları, Cilt: 4, Sayı: 88 (Kasım 1956), İstanbul, s. 1397.
- BURAN, Dr. Ahmet (1992), *Doğu ve Güneydoğu Anadolu Üzerine Araştırmalar II* (Ağızlar), Boğaziçi Yayınları, Ankara, 175 s.
- CANDAN, Hüseyin (1983), "*Suşehri'nden Deyimler*", Sivas Folkloru, 2. Baskı, Sayı: 9 (Ağustos 1983), S. 12-13.
- CANDAN, Hüseyin (1973), "*Karış Verme I*", Sivas Folkloru, Sayı: 11 (Aralık 1983), S. 16-17.
- CANDAN, Hüseyin (1974), "*Karış Verme II*", Sivas Folkloru, Sayı: 12 (Ocak 1974), S. 16-17.
- CANDAN, Hüseyin (1974), "*İnanışlar*", Sivas Folkloru, Sayı: 16 (Mayıs 1974), S. 6-7.

- CANDAN, Hüseyin (1974), "*Halk Dili*", Sivas Folkloru, Sayı: 19 (Ağustos 1974), S. 18-19.
- ÇAĞDAŞ, Haluk (1978), "*Sivas Yöresinde Kullanılan Bazı Özlü Deyişler*", Sivas Folkloru, Sayı: 63 (Nisan 1978).
- ÇAĞDAŞ, Haluk (1978), "*Sivas'ta Külhanbey Argosunda Kullanılan Bazı Deyimler*", Sivas Folkloru, Sayı: 64 (Mayıs 1978).
- ÇAĞDAŞ, Haluk (1979), "*Kısa Açıklamalarla Sivas Yöresinden Bazı Özlü Deyişler*", Sivas Folkloru, Sayı: 75 (Nisan 1979).
- ÇALIM, Mehmet (1956), "*Mani ve Darbimeseller*", Türk Folklor Araştırmaları, Sayı: 79 (Şubat 1956), İstanbul.
- ÇELEBİ, Hakkı – ÇARHOĞLU, Hamza (2001), *Atasözlerimiz ve Açıklamaları*, Dört El Yayıncılık, Ankara.
- Çorum Halk Eğitim Merkezi (?), "*Çorum'da Söylenen Atalar Sözü*", Halk Oyunları Derlemesi, (Daktilo ile hazırlanmış teksir).
- ÇOTUKSÖKEN, Yusuf (1983), *Atasözlerimiz*, Anadolu Sanat Yayınları, 3. Baskı, İstanbul.
- DEMİRAY, Mehmet Güner (1973), "*Gemerek'te Batıl İtikatlar*", Sivas Folkloru, Sayı:11 (Aralık 1973), S. 13.
- DEMİRAY, Mehmet Güner (1974), "*Gemerek'ten Atasözleri*", Sivas Folkloru, Sayı:13 (Şubat 1974), S. 14-17.
- DEMİRAY, Mehmet Güner (1974), "*İlençler, Kakiçlar, İnançlar, Mahalli Deyim ve Kelimeler*", Sivas Folkloru, Sayı:18 (Temmuz 1974), s. 15-22.
- DEMİRAY, Mehmet Güner (1976), "*Zile'den Maniler ve Gemerek'ten Birkaç Deyim ve Kelime*", Sivas Folkloru, Sayı:46 (Kasım 1976).
- DEMİRAY, Mehmet Güner (1979), "*Zile'den Atasözleri ve Deyimler*", Sivas Folkloru, Sayı:75 (Nisan 1979).
- DEMİRAY, Mehmet Güner (1980), "*Gemerek'te Yöresel Sözcük, Deyim ve Atasözleri*", Türk Folkloru, Sayı:6 (Ocak 1980), İstanbul.
- DEMİREL, Asuman (1982), *Açıklamalı Atasözleri*, Birsen Yayınevi, İstanbul.
- Derleme Sözlüğü*, Türk Dil Kurumu Yayınları, 12 cilt, Ankara 1975
- Deyimler ve Atasözleri Sözlüğü*, Karanfil yayınları, 2005 İstanbul.
- DOĞAN, Yrd. Doç. Dr. Ahmet (1995), *Açıklamaları ve Örnekleriyle Deyimler Sözlüğü*, Akçağ Yayınları, 3. Basım, Ankara, 399 s.
- DOĞAN, Gürani (2004), *Köylerden Bir Köy Kamışlı Sungurlu*, AKKKD Yayınları 1. Baskı, Yayına Hazırlayan: Bekir Karadeniz, Ankara, 240 s.
- DUMLUCA, Halil (1974), "*Sivas İli Folklor Bibliyografyası*", Sivas

- Folkloru, Sayı: 22 (Kasım 1974), s. 16-18.
- Dünden Bugüne Kargı* (Tarihi Kültürü Coğrafyası Ekonomisi ve İnsanı ile Kargı), 2003, Basım yeri yok, 296 s.
- EFE, Sadık (2006), *Bayat (Çorum) ve Yöresi Folklor ve Halk Edebiyatı Örnekleri*, Özkale Matbaacılık, Çorum, 98 s.
- EGE, İlyas (1976), “*Dede Korkud’un Suşehri’nde Yaşayan Kelimeleri*”, Sivas Folkloru, Sayı: 45 (Ekim 1976), s. 22-23.
- EKER, Hamit (1940), “*Ziraat Esaslarına Ait Türk Ata Sözlere*”, Çorumlu Dergisi, Çorum Halkevi yayını, Sayı: 24 (Temmuz 1940), s.14-17.
- ELÇİN, Doç. Dr. Şükrü (1963), “*Tosya’da Ay ve Güneş Hakkında İnanmalar*”, Türk Folklor Araştırmaları, Cilt: 8, Sayı: 169, s. 3139.
- ELÇİN, Doç. Dr. Şükrü (1963), “*Türk Atasözlerinde At*”, Türk Folklor Araştırmaları, Cilt: 8, Sayı: 171, s. 3189.
- ELMAS, Yılmaz (1962), “*Samsun Folklorundan Örnekler*”, Türk Folklor Araştırmaları, Cilt: 7, Sayı: 153, s. 2708.
- EREN, Şükran – TURAN, Süleyman (1998), *Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü*, Cemre Yayıncılık, İstanbul.
- ERGÜVEN, Abdullah Rıza (1983), *Türk Halk Yazını*, Yaba Yayınları, Ankara.
- ERTEKİN, Eşref (1938), “*Atalar Sözü*”, Çorumlu Dergisi, Çorum Halkevi Yayını, Sayı: 2 (Mayıs 1938), s. 35-38.
- ERTEKİN, Eşref (1939), “*Çorum’da Toprağa Ait Atasözleri*”, Çorumlu Dergisi, Çorum Halkevi Yayını, Sayı: 12 (Mart 1939), s. 27-28.
- ERTEKİN, Eşref (1942), “*Çorum’da Hayvanata İzaften Söylenen Atasözleri*”, Çorumlu Dergisi, Çorum Halkevi Yayını, Sayı: 34/35 (Şubat-Mart 1942), s. 28-31
- ERTEKİN, Eşref (1944), “*Çorum’da Söylenen Atasözleri I*”, Çorumlu Dergisi, Çorum Halkevi Yayını, Sayı: 45 (Şubat 1944), s. 28-30.
- ERTEKİN, Eşref (1944), “*Çorum’da Söylenen Atasözleri II*”, Çorumlu Dergisi, Çorum Halkevi Yayını, Sayı: 51 (Ağustos 1944), s. 29-31.
- GAZİMİHAL, R. Mahmut (1956), “*Atasözlerinde Musiki*”, Türk Folklor Araştırmaları, Cilt: 4, Sayı: 80 (Mart 1956), İstanbul, s. 1272.
- GAZİMİHAL, R. Mahmut (1956), “*Efsaneler ve Atasözleri Arasında*”, Türk Folklor Araştırmaları, Cilt: 4, Sayı: 82 (Mayıs 1956), s. 1317.
- GAZİMİHAL, R. Mahmut (1965), “*Atasözlerinde At*”, Türk Folklor

- Araştırmaları, Cilt: 9, Sayı: 193, s. 3816.
- GENÇTÜRK, İsmail Celal (1962), “*Sorgun Köyü Atasözü ve Deyimleri*”, Türk Folklor Araştırmaları, Cilt: 7, Sayı: 153, s. 2686.
- GÖSTERİR, İbrahim (2010), *Örnekli-Tanıklı Çorum Ağzı Sözlüğü*, Genişletilmiş 2. Baskı, Çorum Belediyesi Kültür Yayınları, Çorum, 440 s.
- GÖSTERİR, İbrahim (2011), “*Çorumlu Dedikleri*”, Çorum Sıla 19, Haftalık Gazete, Yıl: 1, Sayı: 16, (18 Şubat 2011) Ankara, s. 4.
- GÖZLER, H. Fethi (1991), *Türkçe Deyimler-Türkçe ve Edebiyat Terimleri Sözlüğü*, İnkılâp Kitabevi, 6. Baskı, İstanbul.
- GÜMÜŞ, Şükrü (1977), *Topal Karınca*, (Yayınlanmamıő roman), 155 s.
- GÜRCAN, Behire (1961), “*İstanbul’da Kullanılan Bazı Tabir ve Atasözleri*”, Türk Folklor Araştırmaları, Cilt: 6, Sayı: 140, s. 2364.
- HARUT, Semra (2004), *Resimli Açıklamalı Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü*, Gün Yayıncılık, Ankara.
- İVGİN, Hayrettin (1977), “*Kişileri Hayvan Olan Fıkramsı Atasözleri*”, Sivas Folkloru, Sayı: 55 (Ağustos 1977), s. 10-11.
- İVGİN, Hayrettin (1978), “*Sungurlu Atasözleri I*”, Sivas Folkloru, Sayı: 66 (Temmuz 1978), İstanbul.
- İVGİN, Hayrettin (1978), “*Sungurlu Atasözleri II*”, Sivas Folkloru, Sayı: 67 (Ağustos 1978), İstanbul.
- İVGİN, Hayrettin (1978), “*Sungurlu Atasözleri III*”, Sivas Folkloru, Sayı: 69 (Ekim 1978), İstanbul.
- KAPLAN, Mevlüt (2004), *Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü*, Özgür Eğitim Yayınları, İzmir.
- KARTAL, Numan (1964), “*Halktan Özdeyişler*”, Türk Folklor Araştırmaları, Cilt: 8, Sayı: 178, s. 3396.
- KAVAS, Yakup (1991), *Açıklamalı Örnekli Deyimler ve Atasözleri Sözlüğü*, Ötüken Yayınları, İstanbul.
- KAYA, Doğan (1974), “*Sivas’tan Beddualar*”, Sivas Folkloru, Sayı: 13 (Şubat 1974), s. 11-12.
- KAYA, Doğan (1974), “*Acıyurt Köyü Lügatçesi I*”, Sivas Folkloru, Sayı: 21 (Ekim 1974), s. 18-19.
- KAYA, Doğan (1974), “*Acıyurt Köyü Lügatçesi II*”, Sivas Folkloru, Sayı: 22 (Kasım 1974), s. 19-20.
- KAYA, Doğan (1978), “*Sivas’tan Beddualar*”, Sivas Folkloru, Sayı: 71 (Aralık 1978).
- KERMAN, Tayyar (1997), *Çorum Ağzından Derlemeler*, Çekva Yayınları, 1. Baskı, İstanbul, 142 s.
- KERMAN, Tayyar (1998), *Ünlü Deyimlerin Yorumları ve Öyküleri*, Lider Matbaası, Çorum, 136 s.

- KOÇAK, Enver Sadık (1960), “*Gaziantep’ten Türkü, Gelenek ve Atasözleri*”, Türk Folklor Araştırmaları, Cilt: 6, Sayı: 131, s. 2168.
- Komisyon (2000), *2000’li Yıllarda Bütün Yönleriyle Sungurlu*, Sungurlu Kaymakamlığı Yayını, Çorum, 192 s.
- KOŞAY, Dr. Hamit Zübeyr (1951), *Anadolu’nun Etnografya ve Folkloruna Dair Malzeme I, Alaca Höyük*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 105 s.
- KOZ, M. Sabri (1976), “*Lügat-i Biyanki’den Atasözleri*”, Sivas Folkloru, Sayı: 37 (Şubat 1976), s. 18-19.
- KOZ, M. Sabri (1978), “*Adana Köylerinde Atasözleri I*”, Sivas Folkloru, Sayı: 72-73 (Ocak – Şubat 1979).
- KOZ, M. Sabri (1978), “*Adana Köylerinde Atasözleri II*”, Sivas Folkloru, Sayı: 74 (Mart 1979).
- KÖKLÜGİLLER, Ahmet vd. (?), *Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü*, Milliyet Gazetesi, İstanbul.
- KUNOS, İgnacz (1978), *Türk Halk Edebiyatı*, Yayına Hazırlayan: Dr. Tuncer GÜLENSOY, Tercüman 1001 Temel Eser: 127, İstanbul, 176 s.
- KURT, İhsan (1997), *Türk Atasözlerine Psikolojik Bir Yaklaşım*, Mikro Yayınları, 2. Baskı, Konya.
- KÜÇÜKBEZİRCİ, Seyit (1960), “*Konya Atasözleri ve Deyimleri*”, Türk Folklor Araştırmaları, Cilt: 6, Sayı: 134, s. 2233.
- LEVENT, İlknur (1991), *Açıklamalı Deyimler Sözlüğü*, Bu Yayınevi, İstanbul.
- NEDRET, Dr. Mahmut (1976), “*Fıkra (Anekdotik) Atasözlerinin Özellikleri*”, I. Uluslararası Türk Folklor Bildirileri, II. Cilt (Halk Edebiyatı), Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara.
- NEZİHİ, Salih (1961), “*İstanbul’da Halk İnanmaları*”, Türk Folklor Araştırmaları, Cilt: 6, Sayı: 142, s. 2381.
- OĞUZ, M. Öcal vd. (2007a), *2006 Yılında Çorum’dan Derlenen Alkışlar, Kargışlar ve Ninniler*, Çorum Belediyesi Yayını, Ankara, 157 s.
- ORHAN, Tarık (1959), “*Divriği’den Atasözleri ve Tabirler*”, Türk Folklor Araştırmaları, Cilt: 5, Sayı: 118 (Mayıs 1959), İstanbul.
- ORTA, Nedim (1963), “*Mersinde İnançlar ve Düş Yorumları*”, Türk Folklor Araştırmaları, Cilt: 8, Sayı: 166, s. 3062.
- ORTA, Nedim (1964), “*Karaçayır Folklorunda Atasözleri*”, Türk Folklor Araştırmaları, Cilt: 9, Sayı: 186, s. 3629.
- OY, Aydın (1976), “*Atasözleri Kaynakçaları Üzerine*”, Sivas Folkloru, Sayı: 45 (Ekim 1976), s. 3-7.
- OZULU, Abdulkadir, “*Çorumlunun Unuttuğu Atasözleri*”, Çorum

- Hâkimiyet Gazetesi, Yayın tarihi belirlenemedi.
- ÖNGÖZ, Zeliha vd. (1963), “*Birecik'ten İlençler*”, Türk Folklor Araştırmaları, Cilt: 8, Sayı: 168, s. 3130.
- ÖZDEMİR, Fuat (1978), “*Elazığ İlençleri*”, Sivas Folkloru, Sayı: 62 (Mart 1978).
- ÖZEN, Halil Sami (1980), “*Divriği'de Dualar, Beddualar, Yeminler*”, Türk Folkloru, Sayı: 7 (Şubat 1980), İstanbul.
- ÖZEN, Kutlu (1977), “*Divriği Ağzı I*”, Sivas Folkloru, Sayı: 57 (Ekim 1977), Sivas.
- ÖZEN, Kutlu (1977), “*Divriği Ağzı II*”, Sivas Folkloru, Sayı: 58 (Kasım 1977), Sivas.
- ÖZEN, Kutlu (1977), “*Divriği Ağzı III*”, Sivas Folkloru, Sayı: 59 (Aralık 1977), Sivas.
- ÖZEN, Kutlu (1977), “*Divriği Ağzı IV*”, Sivas Folkloru, Sayı: 60 (Ocak 1978), Sivas.
- ÖZEN, Kutlu (1977), “*Divriği Ağzı V*”, Sivas Folkloru, Sayı: 61 (Şubat 1978), Sivas.
- ÖZEN, Kutlu (1977), “*Divriği Ağzı VI*”, Sivas Folkloru, Sayı: 62 (Mart 1978), Sivas.
- ÖZEN, Kutlu (1977), “*Divriği Ağzı VII*”, Sivas Folkloru, Sayı: 63 (Nisan 1978), Sivas.
- ÖZEN, Kutlu (1977), “*Divriği Ağzı VIII*”, Sivas Folkloru, Sayı: 64 (Mayıs 1978), Sivas.
- ÖZERDEM, Ahmet (1976), “*Karaözü'de Kullanılan Deyimler ve Atasözleri I*”, Sivas Folkloru, Sayı: 40 (Mayıs 1976), s. 17.
- ÖZERDEM, Ahmet (1976), “*Karaözü'de Kullanılan Deyimler ve Atasözleri II*”, Sivas Folkloru, Sayı: 41 (Haziran 1976).
- ÖZTELLİ, Cahit (1976), “*Atasözleri Derleme ve Kaynakçaları Üzerine*”, Sivas Folkloru, Sayı: 40 (Mayıs 1976), s. 3-5.
- ÖZTELLİ, Cahit (1959),-, *Türk Folklor Araştırmaları*, Sayı: 120 (Temmuz 1959), İstanbul.
- PAR, Arif Hikmet (1984), *Türkçe Deyimler Sözlüğü*, 2. Baskı, Serhat Dağıtım Yayınevi, İstanbul.
- PÜSKÜLLÜOĞLU, Ali (1966), *Öztürkçe Sözcükler ve Terimler Sözlüğü*, Nokta Yayınları, Ankara Üniversitesi Basımevi.
- SAĞMEN, Ali İhsan (2009), *Gökçam'dan Esintiler*, Gökçamlılar Kültür ve Dayanışma Derneği Yayını, 1. Baskı, Orkide Basımevi, Ankara, 200 s.
- SAKAOĞLU, Dr. Saim (1975), “*Atasözlerimizin Yapısı*”, Türk Folkloru Araştırmaları Yıllığı, Belleten, 1974, Kültür Bakanlığı Yayınları: 10, Ankara.
- SARAÇER, Cevdet (2000), *Tarihsel Doku İçinde Unutulan Bir Kent*:

- Osmancık*, Dört Renk Ltd. Şti. İstanbul, 410 s.
- SAVCI, Salim (1999), “*Sıfıra Sıfır*”, Çorumlu 2000 Kültür, Tarih, Sanat ve Edebiyat Dergisi, Yıl: 1, Sayı: 6, Çorum, s. 21-22.
- ŞAHABEDDİN, Cenap (1978), *Tiryaki Sözleri*, Tercüman 1001 Temel Eser: 116, İstanbul.
- ŞENTÜRK, Emine – ŞENTÜRK, Nazmi (1993), *Açıklamalı Uygulamalı Deyimler Sözlüğü*, Gündüz Yayınları, İstanbul.
- TAN, Nail (1979), “*Tarih-i Gilmani’de Folklorik Bilgiler*”, Sivas Folkloru, Sayı: 72-73 (Ocak – Şubat 1979).
- TAN, Nail (1979), “*Ölçülü Sözler I*”, Türk Folkloru, Sayı: 4 (Kasım 1979), İstanbul.
- TAN, Nail (1979), “*Ölçülü Sözler II*”, Türk Folkloru, Sayı: 5 (Aralık 1979), İstanbul.
- TAN, Nail (2003), *Türkiye Cumhuriyeti’nin 80. Yılında Cumhuriyet Dönemi Kültür Çalışmalarının ünü, Bugünü, Yarını* (Bir Kültür Politikası Oluşumu), Ankara, 72 s.
- TANYERİ, M. Ali (1996), *Örnekleriyle Türk Halk Şiirinde Deyimler*, Özgür Yayınları, İstanbul.
- TARIK, Orhan (1959), “*Divriği’den Atasözleri ve Tabirler I*”, Türk Folklor Araştırmaları, Cilt: 5, Sayı: 118, s. 1913.
- TARIK, Orhan (1959), “*Divriği’den Atasözleri ve Tabirler II*”, Türk Folklor Araştırmaları, Cilt: 6, Sayı: 122, s. 1990.
- TARIK, Orhan (1960), “*Divriği’den Atasözleri ve Tabirler III*”, Türk Folklor Araştırmaları, Cilt: 6, Sayı: 126, s. 2072.
- TEZEL, Naki (1955), “*Türk Atasözleri I*”, *Türk Folklor Araştırmaları*, Cilt: 4, Sayı: 73 (Ağustos 1955), İstanbul, s. 1157.
- TEZEL, Naki (1955), “*Türk Atasözleri II*”, *Türk Folklor Araştırmaları*, Cilt: 4, Sayı: 74 (Eylül 1955), İstanbul, s. 1182.
- TEZEL, Naki (1955), “*Türk Atasözleri III*”, *Türk Folklor Araştırmaları*, Cilt: 4, Sayı: 75 (Ekim 1955), İstanbul, s. 1198.
- TEZEL, Naki (1955), “*Türk Atasözleri IV*”, *Türk Folklor Araştırmaları*, Cilt: 4, Sayı: 76 (Kasım 1955), İstanbul, s. 1215.
- TEZEL, Naki (1955), “*Türk Atasözleri V*”, *Türk Folklor Araştırmaları*, Cilt: 4, Sayı: 77 (Aralık 1955), İstanbul, s. 1228.
- TOYGAR, H. Kamil (1961), “*İlençler*”, *Türk Folklor Araştırmaları*, Cilt: 6, Sayı: 141, s. 2367.
- (1977), “*Bazı Orta Dereceli Okullarda Kullanılan Argo Sözcükler*”, Sivas Folkloru, Sayı: 49 (Şubat 1977), s. 11
- TUĞLACI, Prof. Dr. Pars (1994), *İngilizce-Türkçe Deyimler Sözlüğü*, ABC Kitabevi, 16. Baskı, İstanbul-Ankara-İzmir.
- Türk Dil Kurumu (2005), *Türkçe Sözlük*, 10. Baskı, Ankara, 2244 s.

- TÜRKMEN, Muharrem (İ. ASLANOĞLU) (1973), “*Atasözleri ve Deyimler*”, Sivas Folkloru, Sayı: 6 (Temmuz 1973), s. 10
- TÜRKOĞLU, Zeynal (2007), (Besni’den Çorum’a) *Çakallı Aşireti Şemsi Uşağı Oymağı*, Lider Matbaacılık, Çorum, 320 s.
- TÜRMEEN, M. Hayret (1963), “*Hayvanlar Üzerine Söylenen Atasözleri I*”, Türk Folklor Araştırmaları, Cilt: 8, Sayı: 168, s. 3117.
- TÜRMEEN, M. Hayret (1963), “*Hayvanlar Üzerine Söylenen Atasözleri II*”, Türk Folklor Araştırmaları, Cilt: 8, Sayı: 170, s. 3174.
- TÜRMEEN, M. Hayret (1964), “*Allah Adı ile Başlayan Halk Konuşmaları*”, Türk Folklor Araştırmaları, Cilt: 9, Sayı: 182 (Eylül 1964), İstanbul.
- TÜRMEEN, M. Hayret (1965), “*İnsan Organları Üzerine Atasözleri ve Deyimler*”, Türk Folklor Araştırmaları, Cilt: 9, Sayı: 188, s. 3681.
- TÜTÜNCÜ, Mustafa (2006), *Hatıra Defterimdir*, Yayına Hazırlayan: Abdulkadir OZULU, Çorum, 90 s.
- UÇAKÇI, İsmail (2006), *Tarihi, Kültürü ve İnançlarıyla Sungurlu*, Ankara, 385 s.
- USLU, Ali (2000), *Açıklamalı Türkçe Deyimler Sözlüğü*, Nurdan Yayınları, 3. Baskı, İstanbul.
- UYAN, Ekrem (2004), *Deyimler ve Atasözleri Sözlüğü*, Uyanlar Yayın Dağıtım, İstanbul.
- UYGUNER, Muzaffer (1955), “*Kandıra’dan Derlenen Atasözleri*”, Türk Folklor Araştırmaları, Cilt: 3, Sayı: 72, s. 1147.
- UYGUNER, Muzaffer (1956), “*Kandıra’dan Derlenen Deyimler I*”, Türk Folklor Araştırmaları, Cilt: 4, Sayı: 88, s. 1394.
- UYGUNER, Muzaffer (1956), “*Kandıra’dan Derlenen Deyimler II*”, Türk Folklor Araştırmaları, Cilt: 4, Sayı: 89 (Aralık 1956), İstanbul, s. 1415.
- UYGUNER, Muzaffer (1963), “*Konularına Göre Atasözleri*”, Türk Folklor Araştırmaları, Cilt: 8, Sayı: 163, s. 2990.
- ÜÇER, Müjgan (1975), “*Misafir ve Misafirlik Üzerine*”, Sivas Folkloru, II. Baskı, Sayı: 1 (Kasım 1975), s. 13-21.
- ÜÇER, Müjgan (1978), “*Halk Hekimliğinde ve Tıp Tarihinde Yılan*”, Sivas Folkloru, Sayı: 70 (Kasım 1978) (Yılanla ilgili 66 atasözü bilgisi).
- ÜLKÜTAŞIR, M. Şakir (1957), “*Ay Hakkında İnanmalar*”, Türk Folklor Araştırmaları, Cilt: 4, Sayı: 92, s. 1463.
- ÜLKÜTAŞIR, M. Şakir (1962), “*Sinop ve Samsun’da Derlenmiş Atasözleri*”, Türk Folklor Araştırmaları, Cilt: 7, Sayı: 151, s. 2634.
- ÜLKÜTAŞIR, M. Şakir (1962), “*Atasözlerinin Menşe ve Mahiyeti*”,

- Türk Folklor Araştırmaları, Cilt: 7, Sayı: 158, s. 2839.
- ÜNVER, Ord. Prof. Dr. A. Süheyl (1969), “*Lokman Hekim’in Oğlu-na Verdiği 100 Nasihat*”, Folklor, Yıl:1, Sayı: 1, Mayıs 1969).
- YASTIMAN, Şemsi (1957), “*Kırşehir ve Hinterlandında Söylenen Atasözleri I*”, Türk Folklor Araştırmaları, Cilt: 4, Sayı: 93 (Nisan 1957), İstanbul, s. 1483.
- YASTIMAN, Şemsi (1957), “*Kırşehir ve Hinterlandında Söylenen Atasözleri II*”, Türk Folklor Araştırmaları, Cilt: 4, Sayı: 94 (Mayıs 1957), İstanbul, s. 1495.
- YOKSUL, Can (1990), “*Atasözleri, Deyimler ... ve Kadınlar*”, Allıturna, Sayı: 26 (Nisan 1990), Detmold-Almanya.
- YÖRÜK, Sevim – YÖRÜK, Yaşar (1996), *Açıklamalı Atasözleri Sözlüğü*, Serhat Yayınları, İstanbul, 190 s.
- YÖRÜK, Sevim – YÖRÜK, Yaşar (1997), *Açıklamalı Deyimler Sözlüğü*, Serhat Yayınevi, İstanbul, 221 s.
- YUND, Kerim (1962), “*Atasözleri Üzerine Bir Araştırma*”, Türk Folklor Araştırmaları, Cilt: 7, Sayı: 158, s. 2827.
- YUND, Kerim (1976), “*Atasözleri Deyiminin Andaşları*”, Sivas Folkloru, Cilt: 4, Sayı: 37 (Şubat 1976), s. 9-13.
- YURTBAŞI, Metin (1996), *Örnekleriyle Deyimler Sözlüğü*, Özdemir Yayıncılık, 1. Baskı, İstanbul.
- YUSUF, Prof. Süreyya (1976), “*Priştine’de Türk Atasözleri*”, I. Uluslararası Türk Folklor Bildirileri, II. Cilt (Halk Edebiyatı), Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara.
- YÜKSEL, Turan (2001), *Deyimler Atasözleri ve Güzel Sözler Sözlüğü*, Özyürek Yayınları, İstanbul.

